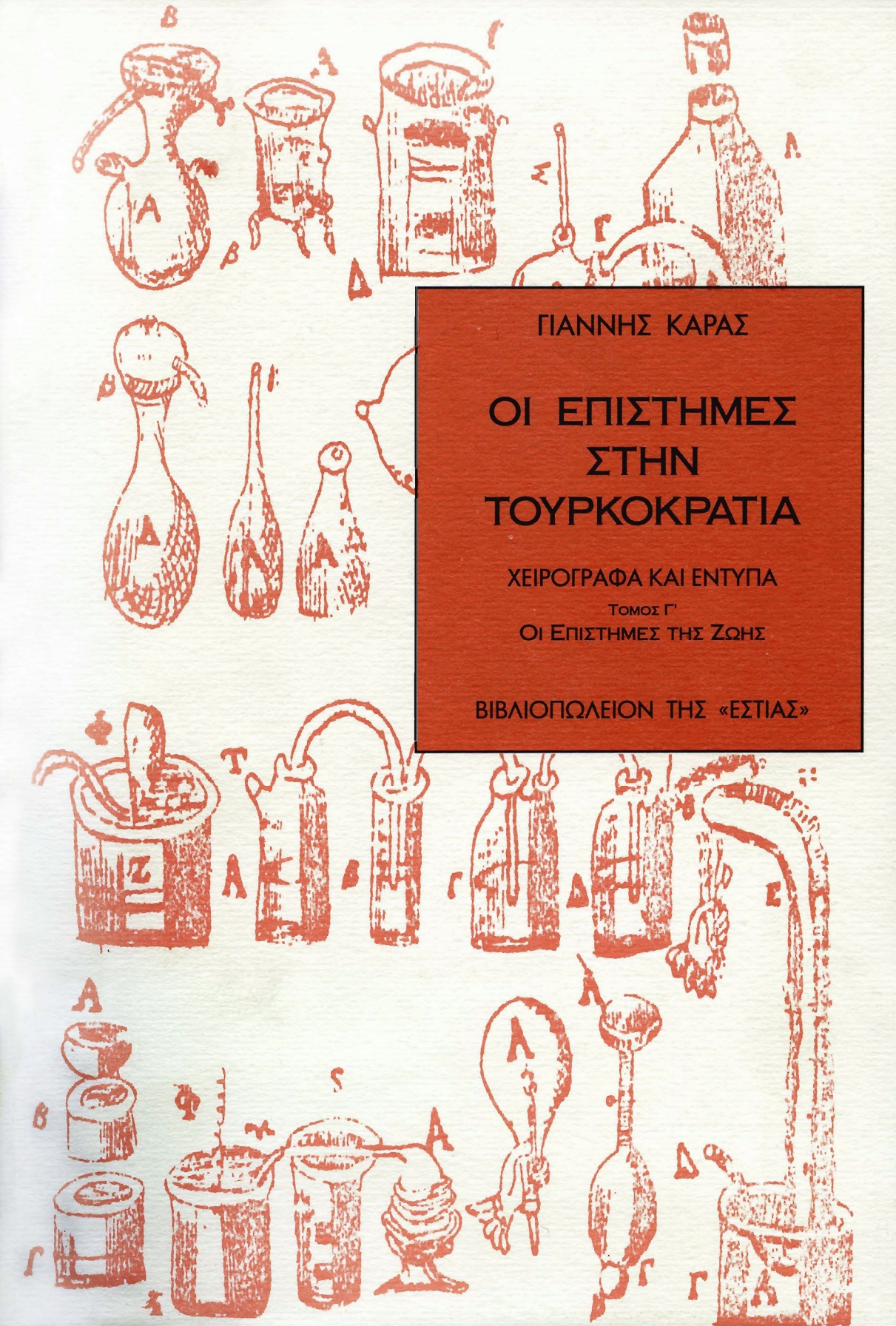

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΡΑΣ

ΟΙ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ

ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ ΚΑΙ ΕΝΤΥΠΑ

Τομος Γ'

Οι Επιστημες της Ζωης

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ «ΕΣΤΙΑΣ»

Ὁ Γιάννης Καρᾶς γεννήθηκε τό 1934 στόν Πειραιᾶ, ὅπου περάτωσε καί τίς γυμνασιακές του σπουδές. Εἶναι πτυχιοῦχος τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Βουκουρεστίου καί τῆς Ecole Pratique des Hautes Etudes τοῦ Παρισιοῦ (μεταπτυχιακό)· διδάκτορας τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων. Ἀπό τό 1977 ἐργάζεται ὡς ἐρευνητής στό Κέντρο Νεοελληνικῶν Ἐρευνῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Ἱδρύματος Ἐρευνῶν, ὅπου διευθύνει τό ἐρευνητικό πρόγραμμα «Ἐπιδράσεις τῆς εὐρωπαϊκῆς ἐπιστημονικῆς σκέψης στόν εὐρύτερο ἑλληνικό, βαλκανικό χῶρο (18ος-19ος αἰώνας)». Ἔχει ἐκδώσει 11 βιβλία καί ἔχει δημοσιεύσει μελέτες σέ ἑλληνικές καί ξένες περιοδικές ἐκδόσεις· ἔχει πάρει μέρος, μέ εἰσηγήσεις καί ἀνακοινώσεις, σέ ἑλληνικά καί διεθνῆ Συνέδρια. Κεντρικό θέμα τῶν ἐρευνῶν του εἶναι ἡ Ἱστορία καί Φιλοσοφία τῶν Ἐπιστημῶν, κυρίως ἡ Ἱστορία τῶν Φυσικῶν-Θετικῶν Ἐπιστημῶν στόν ἑλληνικό πνευματικό χῶρο κατά τήν περίοδο τοῦ ὀθωμανικοῦ ζυγοῦ.

ΟΙ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ
ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ

ΚΕΝΤΡΟ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ Ε.Ι.Ε.
48

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΡΑΣ

ΟΙ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ

ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ ΚΑΙ ΕΝΤΥΠΑ

ΤΟΜΟΣ Γ΄:
ΟΙ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.
ΕΡΓΑ ΓΕΝΙΚΩΝ ΓΝΩΣΕΩΝ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ «ΕΣΤΙΑΣ»

Πρώτη ἔκδοση: Δεκέμβριος 1994

Μακέτα ἐξωφύλλου καί γιά τούς τρεῖς τόμους: Πόπη Γκανᾶ
Στοιχειοθεσία: Μίνα Θωμαΐδη
Φίλμ, μοντάζ, ἐκτύπωση, βιβλιοδεσία: Γ. Ἀργυρόπουλος Ε.Π.Ε.
© Κέντρο Νεοελληνικῶν Ἐρευνῶν (Ἐθνικό Ἵδρυμα Ἐρευνῶν) καί
Βιβλιοπωλεῖον τῆς «Ἑστίας», Ι. Δ. Κολλάρου & Σίας ΑΕ
Σόλωνος 60 - Ἀθήνα 106 72

ISBN «Ἑστίας» set 960-05-0485-7
(τ. 3) 960-05-0488-1

ISBN K.N.E. set 960-7094-13-1
(τ. 3) 960-7094-16-6

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΟΙ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΤΗΣ ΖΩΗΣ 9

ΕΙΣΑΓΩΓΗ 11

«ΑΝΑΓΚΑΙΑ Η ΑΝΑΓΝΩΣΙΣ ΤΩΝ ΙΑΤΡΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ». Παραθέματα ἀπό τούς προλόγους τῶν ἔντυπων βιβλίων 19

ΕΠΩΝΥΜΑ ΕΡΓΑ 29

ΑΝΩΝΥΜΑ ΕΡΓΑ 145

Α΄ Γενικά ἔργα Ἰατρικῆς 147

I. *Ἱστορία τῆς Ἰατρικῆς* 147

II. *Διάφορα Ἐγχειρίδια Ἰατρικῆς* 148

III. *Διαιτητική καί Ὑγιεινή* 153

IV. *Ἰατρικά Λεξικά* 155

Β΄ Ἰατρικές συνταγές καί ἰατροσόφια 160

I. *Ἰατροσόφια στή βάση τῶν ἔργων τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καί τῆς λαϊκῆς ἰατρικῆς* 160

II. *Συλλογές ἰατροσοφίων ποικίλου περιεχομένου* 215

Γ΄ Ἀνθρωπολογία 320

ΕΡΓΑ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΙ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ 331

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ. ΕΡΓΑ ΓΕΝΙΚΩΝ ΓΝΩΣΕΩΝ 415

Εἰσαγωγή 417

Α. Χειρόγραφα 418

Β. Ἔντυπα 431

ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΕΙΣ - ΠΡΟΣΘΗΚΕΣ 435

ΕΠΑΝΑΣΥΣΤΑΣΗ ΚΩΔΙΚΩΝ ΚΑΙ ΣΥΛΛΟΓΩΝ 451

ΟΙ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα κειμενα τῆς Ἰατρικῆς, ἤ ὅπως γενικότερα τά ὀνομάσαμε τῶν Ἐπιστημῶν τῆς Ζωῆς, παρουσιάζουν μιάν ἄλλη, ἰδιαίτερα σημαντική παράμετρο τῆς Ἱστορίας τῶν Ἐπιστημῶν[1].

Μέσα ἀπό τά κείμενα αὐτά, ὁ ἱστορικός τῆς ἐπιστήμης μπορεῖ νά παρακολουθήσει τήν ἐξέλιξη τῶν μέσων πρόληψης καί θεραπείας τῶν διαφόρων ἀσθενειῶν, τό πέρασμα ἀπό τήν ἐμπειρική στήν ἐπιστημονική ἰατρική, τή διαμόρφωση ἀλλά καί λειτουργία τῆς νοσηλευτικῆς πολιτικῆς, καί παράλληλα νά σταθμίσει τή μετεξέλιξη τῶν διαφόρων συλλογικῶν νοοτροπιῶν στή γενικότερη, κι ὄχι μόνο πνευματική, διαμόρφωση τοῦ νέου ἑλληνισμοῦ.

Ἀλλά καί κάτι ἀκόμη πού δείχνει ὅτι, εἰδικότερα κατά τήν περίοδο πρός τήν ὁποία στρέφεται ἐδῶ ὁ φακός τῆς ἔρευνάς μας, ἡ Ἰατρική συνδέεται στενά μέ τίς ἄλλες Φυσικές-Θετικές Ἐπιστῆμες μέρος τῶν ὁποίων ἀποτελεῖ.

Τόσο στά χειρόγραφα ὅσο καί στά ἔντυπα κείμενα τῆς ἰατρικῆς, ὁ ἄνθρωπος, τό ἀνθρώπινο σῶμα μελετᾶται ὡς 'μηχανή' πού λειτουργεῖ μέ βάση τίς ἀρχές τῆς Φυσικῆς καί τούς νόμους τῶν Μαθηματικῶν, ὁ ἀνθρώπινος ὀργανισμός παρουσιάζεται ὡς μηχανισμός πού στηρίζεται σέ φυσικούς καί μαθηματικούς νόμους, ὁ ἄνθρωπος βρίσκεται σέ στενή «σχέσιν πρός ἅπασαν τήν Φύσιν, πρός σύμπαντα τόν ὑλικόν καί ἄϋλον κόσμον· ὁ ἴδιος εἶναι μικρός τις κόσμος» (Ι.Δ. Μεσγέρου, Ἰατροφιλοσοφική Ἀνθρωπολογία, *σέ μετάφραση Ἀναστασίου Γεωργιάδου, 1810), –συνδυασμός «μικρόκοσμου» καί «μακρόκοσμου»*[2]*– καί γι αὐτό «ἡ μελέτη τῆς φύσεως καί τοῦ*

[1] Γιά περισσότερα στοιχεῖα, ὅσον ἀφορᾶ τίς Ἐπιστῆμες τῆς Ζωῆς, βλέπε τό βιβλίο μας: *Οἱ θετικές ἐπιστῆμες στόν ἑλληνικό χῶρο (15ος-19ος αἰώνας)*, Δαίδαλος Ι. Ζαχαρόπουλος, 1991.

[2] «Ὁ ἄνθρωπος, ὁ δεύτερος κόσμος», διαβάζουμε στούς κώδικες ἀρ. 52 τῆς Δημοτικῆς Βιβλιοθήκης Κοζάνης καί 523 τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ρουμανικῆς Ακαδημίας, «ἀπό τούς σοφούς λέγεται μικρός κόσμος, διατί ἔχει ὁμοιότητα μέ τόν μέγαν τοῦτον κόσμον, ἤ μᾶλλον ἔχει κοινήν ἔννοιαν (...) διατί κρατεῖ εἰς κάποιον τρόπον ὅλα, ὅσα εἰς τό πᾶν εὑρίσκονται (...), καί ἐπειδή ὁ μικρός τοῦτος κόσμος, ὁ ἄνθρωπος ὁμοιάζει μέ τόν μέγαν κόσμον, ἀναγκαῖον εἶναι νά ἔχῃ συνεχῆ καί ἀΐδιον κίνησιν ὡσάν τόν μέγαν κόσμον». Γιά νά καταλήξει ὁ ἄγνωστος ἀκόμη σέ μᾶς συγγραφέας τοῦ κειμένου αὐτοῦ: «εἰς ὅλα, ὡς εἴπομεν, εἶναι παρόμοιος ὁ μικρός κόσμος μέ τόν μέγαν».

ἀνθρώπου» πρέπει νά γίνεται «κατά τούς φυσικούς νόμους... κατά τόν φυσικόν νόμον καί τάξιν» (Κωνσταντῖνος Μιχαήλ, Ἐγχειρίδιον, *1785 καί Ἰωάννης Σεραφήμ,* Διατριβή, *1815), πιστεύεται ὅτι ὁ ἄνθρωπος δέν πρέπει νά μελετᾶται «μεμονωμένος καί κεχωρισμένος τῆς φύσεως» ἐπειδή «εἴμεθα εἷς δακτύλιος τῆς μεγάλης ταύτης ἁλύσου τῆς ζωῆς· καί ὅλα συνέχονται τό ἕν διά τοῦ ἄλλου» (Κ. Ἰωαννίδης, ἐπιστολή στό* Μουσεῖον, *1819*[3]*) καί συνεπῶς εἶναι ἀδύνατον νά κατανοήσουμε τή φύση τοῦ ἀνθρώπου, ἄν δέν κατανοήσουμε τή φύση, ἀλλά καί τίς λειτουργίες τοῦ (φυσικοῦ) κόσμου στόν ὁποῖο ὁ ἄνθρωπος ζεῖ. Ὡς ἐκ τούτου ὅσοι ἐπαγγέλλονται τήν ἰατρική «ὀφείλουσιν ἀπαραιτήτως νά γινώσκωσι τά Ὑδραυλικά, τά Στατικά, τά Μηχανικά καί γενικότερα τάς φυσικάς θεωρίας, αἵτινες ἔχουσιν ἀναφοράν πρός τήν ἰατρικήν» (Ἰώσηπος Μοισιόδαξ,* Ἀπολογία, *1780), ὅτι γιά νά καταλάβει κανείς τόν ἀνθρώπινο ὀργανισμό, γιά νά σπουδάσει τήν ἰατρική πρέπει πρῶτα νά σπουδάζει «φυσικήν [ἡ ὁποία εἶναι] θεμέλιον εἰς ὅλα, καί μαθηματικά, καί ἀστρονομία... ὅσα ἔχ' ἐν γένει ὁ Κόσμος ὁ ὁρατός [καθ' ὅσον] ὅλα αὐτά κ' ἐν μέρει ἔχει ὁ ἄνθρωπος αὐτός» (Μιχαήλ Περδικάρης,* Ἑρμῆλος, *1817). Σέ κείμενο πού συνοδεύει ἔργο τοῦ Νικολάου Ἀγραφιώτη (Γ.Α.Κ. κώδ. Κ. 47 (Λαδᾶς 2), ΙΘ αἰ.), ἡ φυσική θεωρεῖται «μέρος τῆς φιλοσοφίας τό τερπνότερον καί ὀφελημώτατον εἰς κάθ' ἕναν, μάλιστα δέ εἰς τόν ἰατρόν» καί ὁ Νικόλαος Ἀγραφιώτης, ἀπαντώντας στή* Φαρμακοποιία *του στήν ἐρώτηση «τί ἐστί χυμία;» ὑπογραμμίζει τή στενή σχέση τῆς τελευταίας μέ τήν ἰατρική, καθ' ὅσον εἶναι αὐτή ἡ «διορθοῦσα τά φάρματα τῆς ἰατρικῆς» (Β.Ε.Β. κώδ. 224, ἔτ. 1767). «Τήν ὠφέλειαν τήν ὁποίαν ἡ ἰατρική ἔσυρεν» ἀπό τίς ἀναντίρρητες ἀρχές «τοῦ ἀθανάτου Βάκωνος, Νεύθωνος, καί Λοκίου», ὑπογραμμίζει σέ ἄρθρο του στόν* Λόγιο Ἑρμῆ, *τό 1811 ὁ Ἰωάννης Ἀσάνης. Ὡς μέρος «τῆς περί τό ὅλον τῆς φύσεως ἀσχολουμένης μαθήσεως» θεωρεῖ τήν ἰατρική ὁ γιατρός καί χειρουργός Α. Ἀρσάκης, κι αὐτός στόν* Λόγιο Ἑρμῆ *τό 1813, ὑπογραμμίζοντας στή συνέχεια ὅτι ὁ γιατρός πρέπει νά συγκεντρώνει καί νά μελετᾶ τίς «πρακτικές παρατηρήσεις», ν' ἀναζητᾶ «τούς λόγους καί τάς αἰτίας». Νά διερευνοῦνται ἐπισταμένως «τά αἰτιατά τῆς νόσου» ζητᾶ ὁ Γεώργιος Κορέστος (Μ.Π. κώδ. 294 (5801), ΙΖ αἰ.)· νά μελετᾶ «τάς φυσικάς αἰτίας» ζητᾶ ἀπό τόν γιατρό ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς τό 1816· τήν ἀναζήτηση τῶν φυσικῶν αἰτίων καί συνεπῶς τόν συνδυασμό φιλοσοφικῆς καί ἰατρικῆς μελέτης τῶν προβλημάτων τῆς ὑγείας θεωρεῖ*

[3] Τήν ἴδια ἀντίληψη συναντοῦμε καί προηγούμενα, τό 1790, στό *Φυσικῆς Απάνθισμα* τοῦ Ρήγα.

ἀπολύτως ἀναγκαῖο ὁ Σταῦρος Μουλαΐμης, ἀπό τό 1724 ἀκόμη, στό Ἀντιδοτάριόν *του· πρωταρχικό μέλημα γιά τή διάγνωση καί θεραπεία κάθε ἀσθένειας θεωρεῖ τή «γνῶσιν τῶν αἰτίων» ὁ ἄγνωστος ἀκόμη συγγραφέας τοῦ ἰατρικοῦ κειμένου ἄρθ. 229 τοῦ Μ.Π.Τ. καί ὁ Παῦλος Βλάσταρης (Ε.Β.Ε., κώδ. 1491, ΙΗ΄ αἰ.) ἀναφέρεται στήν ἀρχή τῶν ἀλυσιδωτῶν πολλαπλῶν αἰτίων στήν πρόκληση τῆς νόσου σημειώνοντας ἐπιγραμματικά ὅτι «ἐνδέχεταί τινα στίχον αἰτίων γενέσθαι πολλάκις ἀλλήλας διαδεχομένων, ὡς εἰ καί ψηφίδων ἀφεξῆς ἀλλήλαις κειμένων πλειόνων, κινήσειέ τις τήν πρώτην, αὐτή δέ τήν δευτέραν, κἀκείνη τήν τρίτην· καί οὕτω κατά τό ἑξῆς, ἑκάστη τήν μεθ' ἑαυτήν... τουτ' οὕτως ἐχόντων καί διορισμένων, ἐπειδή τό νόσημα διάθεσίς τις ἦν παρά φύσιν, τήν ἐνέργειαν βλάπτουσα, τῆς νόσου δ' αὐτῆς ἐνδέχεταί τινα προηγεῖσθαι διάθεσιν ἑτέραν, παρά φύσιν μέν καί ταύτην... τήν τοιαύτην διάθεσιν οὐ νόσημα καλέσομεν, ἀλλ' αἰτίαν προηγουμένην νοσήματος».*

Μιά ἔννοια μεγάλης φιλοσοφικῆς ἐμβέλειας, τήν ἔννοια τῆς παρατήρησης καί τοῦ πειράματος, πού τήν περίοδο ἐκείνη ἐπικρατεῖ συνεχῶς περισσότερο στίς Φυσικές-Θετικές Ἐπιστῆμες, τή συναντοῦμε καί στόν τομέα τῆς Ἰατρικῆς. *Στή* Διαιτητική *του (1794) ὁ Κωνσταντῖνος Μιχαήλ εἶναι κατηγορηματικός: «Ἡ ἰατρική», γράφει, «ἔλαβε τάς ἀπαρχάς της, καί βάσεις της ἀπό τάς ἁπλᾶς, ἀλλά ἀκριβεῖς τῶν ἀνθρώπων παρατηρήσεις». Τόν συνδυασμό «Λόγου καί ἀσφαλοῦς Πείρας (δοκιμῆς)» ζητᾶ ὁ συγγραφέας τοῦ* Ὑγιεινατάριου *πού μετέφρασε καί ἐξέδωσε ὁ Σπυρίδων Βλαντῆς τό 1820· «τήν δοκιμήν» θεωρεῖ βασική ἀρχή τῆς θεραπείας ὁ Rollin στό κεφάλαιο «Περί Ἰατρικῆς» τῆς* Παλαιᾶς Ἱστορίας *πού μετέφρασε ὁ Ἀλέξανδρος Καγκελλάριος τό 1750· ἡ κυκλική κίνηση τοῦ αἵματος στό σῶμα «βεβαιώνεται μέ τήν δοκιμήν, μέ τάς φυσικάς ἀποδείξεις, καί συλλογισμούς», διαβάζουμε στό ἰδιαίτερης σημασίας κείμενο* Περί τοῦ μικροκόσμου, καί τῆς κυκλοφορίας αὐτοῦ, καί πῶς γίνεται ἡ κυκλοφορής κίνησις τοῦ αἵματος ὀλίγα τινά», *πού μᾶς παραδίδουν οἱ κώδικες 52 τῆς Δ.Β.Κ. καί 523 τῆς Β.Ρ.Α. Δέν πρέπει νά καταφρονοῦμε «τήν ὁδηγίαν τῆς φύσεως, καί τά φῶτα τῆς πείρας» καί νά ἀκολουθοῦμε «τό πλέον οὐσιωδέστερον μέρος τῆς τέχνης, δηλ. τήν πράξιν», ζητᾶ τό 1806 στήν* Ἀναίρεσίν *του ὁ Σέργιος Ἰωάννου. «Τά ἰατρικά ὁποῦ εἶναι ἁρμόδια εἰς τήν θεραπείαν τῶν παθῶν εὑρίσκονται μέ τριπλόν τρόπον· μέ τόν λόγον, ἤ μέ τήν δοκιμήν, ἤ μέ τόν ἀναλογισμόν», διαβάζουμε στούς ἰατρικοῦ περιεχομένου κώδικες 1497 καί 2884 τῆς Ε.Β.Ε.· «διά τῆς πείρας» καί «διά τοῦ λόγου» μποροῦν νά βρεθοῦν «τά ἁρμόδια μέσα πρός θεραπείαν τῶν ἀσθενειῶν» θεωρεῖ καί ὁ ἄγνωστος ἀκόμη συγγραφέας τοῦ* Ἰατροσοφίου *ἄρθ. 1504 πού διαφυλάσσεται στήν ἴδια βιβλιοθήκη.*

Μιά ἀκόμη διαπίστωση, ἀρκετά ἐνδεικτική γιά τήν ὅλη ἐδῶ συλλογιστική μας: Ὁ μεγάλος, σέ ὅλη αὐτή τήν περίοδο, ὁ ἐντυπωσιακά μεγάλος ἀριθμός τῶν ἀνώνυμων χειρόγραφων λαϊκῶν συλλογῶν συνταγῶν, τῶν γνωστῶν συνταγολογίων, στά ὁποῖα κωδικοποιεῖται ἡ συνταγογραφία τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας, ἐνῶ τό ἔντυπο ἰατρικό βιβλίο κάνει τήν παρουσία του κυρίως στό δεύτερο μισό τοῦ 18ου αἰώνα. Μιά διαπίστωση, μιά παρατήρηση, στήν ὁποία θεωρῶ ὅτι θά πρέπει νά παραμείνουμε.

Ἡ μεγαλύτερη ἀναλογία (4, 3), σέ σύγκριση μέ τίς προηγούμενες ἑνότητες –τά Μαθηματικά (1, 6) ἤ τίς Ἐπιστῆμες τῆς Φύσης (2, 8)– τῶν ἀνώνυμων χειρόγραφων ἔργων –τῶν συνταγολογίων κυρίως– καί τῶν ἐπώνυμων ἔργων –πού κατά τεκμήριο, ὄχι ἀπόλυτα, εἶναι μεταφράσεις ἤ συμπιλήματα ἀπό γνωστά εὐρωπαϊκά ἐπιστημονικά κείμενα– ἐκφράζει μιάν ἀνάγκη, τήν ἀνάγκη ὄχι ἑνός γενικότερου θεωρητικοῦ ἐπιστημονικοῦ ἰατρικοῦ κειμένου, ἀλλά μιᾶς πρακτικῆς, ἐμπειρικῆς ἰατρικῆς συμβουλῆς γιά τή θεραπεία ἑνός συγκεκριμένου νοσήματος. Καί οἱ συλλογές τῶν συνταγολογίων καλύπτουν αὐτήν ἀκριβῶς τήν ἀνάγκη ἀναπληρώνοντας τήν ἔλλειψη, πού ἦταν ἔντονη σ' ὅλη αὐτή τήν περίοδο καί σ' ὁλόκληρο τόν ἑλληνικό χῶρο, ἐπιστημόνων ἰατρῶν, ἀποτελώντας ταυτόχρονα πολύτιμο βοηθό γιά ὅσους δέν εἶχαν τή δυνατότητα, γιά οἰκονομικούς κυρίως λόγους, νά καλέσουν γιατρό κι ἐκεῖ ὅπου ὑπῆρχε. «Διά τάς χρείας καί ἀνάγκας τῶν ἀπόρων καί πενήτων ἀνθρώπων», «διά τούς πτωχούς», ὅπως γράφει τό 1724 ὁ Σταῦρος Μουλαΐμης στό Ἀντιδοτάριόν *του, ἐνῶ τό 1780 ὁ Γεώργιος Βενδότης μεταφράζει τό ἔργο* Νουθεσίαι εἰς τόν λαόν *τοῦ Tissot γιά «ὅσους εἶναι μακράν ἀπό τούς ἰατρούς καί ὁποῦ δέν ἠμποροῦν νά ἔχουν τήν βοήθειάν των». «Εἰς χρῆσιν τῶν ἀνιάτρων» γράφει (μεταφράζει;) ὁ Πέτρος Ἠπήτης τό ἔργο* Λοιμολογία, ἤ περί πανώλης *(1816) καί ὁ Μιχαήλ Κοντοπίδης Μάρκελλος, ὁ ὁποῖος «μέ τήν δοκιμήν τήν πολυχρόνιον» ἔφθασε «εἰς τό φῶς τῆς ἀληθινῆς ἰατρικῆς τέχνης» (Π.Β.Ι. 458, ἔτ. 1726) γράφει τόν* Θησαυρό τῆς ὑγιείας *«διά νά ἠμποροῦσι νά [τόν] μεταχειρίζονται εἰς ἰατρίαν, ὄχι μόνον οἱ ἔμπειροι ἰατροί, ἀλλά καί κάθε ἄνθρωπος ἀμαθής, καί κοινός, νά εὑρίσκῃ ὠφέλειαν εἰς τήν ἀσθένειάν του, μεταχειριζόμενος τήν ἰατρίαν μέ ἐπιμέλειαν, καί στοχασμόν» προσθέτοντας ὅτι τά φάρμακα πού ὑποδεικνύει «εἶναι ἀποφασισμένα, καί δοκιμασμένα ἀπό σοφούς ἀνθρώπους»· « Ἰατρικόν εἰς πᾶσαν ἀσθένειαν πάνυ ὠφέλιμον εἰς τούς εἰδότας καί ἐπιδεξίους», χρήσιμο «εἰς τόπους ὁποῦ δέν εἶναι ἰατροί», ἀποτελεῖ τό* Ἰατρικόν εἰς πᾶσαν ἀσθένειαν πάνυ ὠφέλιμον *(Β.Ρ.Α. 1217, ΙΗ αἰ.), ἐνῶ ὁ ἄγνωστος ἀκόμη ἀντιγραφέας τοῦ* Ἀντιδοταρίου *τοῦ Σταύρου Μουλαΐμη, ἀλλοιώνει τό θεωρητικό χαρακτήρα τοῦ πρωτοτύπου μέ διάφορες*

συνταγές καί ἰατροσόφια, προσαρμόζοντάς το δηλαδή στό ἐπίπεδο καί στίς ἀνάγκες τῆς πρακτικῆς, λαϊκῆς ἰατρικῆς. Τό τρίγλωσσο Λεξικόν τῶν τῆς ἰατρικῆς παθῶν ὁ Ἀλέξανδρος Κωνσταντίνου τό γράφει «πρός μεγαλωτάτην ὠφέλειαν τούς τήν ἰατρικήν μετερχομένους εἰς τά μέρη τῆς ἑλλάδος» ἀλλά καί «πρός σαφεστέραν κατάληψιν τῶν ἁπλουστέρων ἰατροδιδασκάλων» (Γ.Α.Κ. κώδ. Κ. 47 (Γ. Λαδᾶς 2), ἔτ. 1812)· τό Ἰατροσόφι του τό συνθέτει ὁ Νικόλαος Ἀγραφιώτης «εἰς χρῆσιν τῶν νοσούντων καί μάλιστα εἰς τά χωρία καί τόπους ὅπου δέν εὑρίσκονται ἰατροί οὐδέ φαρμακοπῶλαι» (Π.Β.Ι., κώδ. 256, ΙΖ΄ αἰ.) καί ὁ Μπαλάνος Βασιλόπουλος ἑρμηνεύει τούς ἀφορισμούς τοῦ Ἱπποκράτη, «ὄχι διά τούς ἱκανῶς σπουδάσαντας [τήν ἰατρικήν], ὅσον διά τούς μή δυνηθέντας φθάσαι εἰς τό ὡρισμένον ὅρον τῆς θεωρίας τῆς ἰατρικῆς, εἰς δέ τό πρακτικόν μόνον ἀσκηθέντας μέρος» (Ε.Β.Ε., κώδ. 1486, ἔτ. 1793). Τόν ἴδιο σκοπό ἐξυπηρετοῦν καί τά «βοηθήματα ἰδιωτικά, διά τούς χωρικούς καί ἁπλουστέρους», πού περιέλαβε ὁ Γεώργιος Ζαβίρας στό ἔργο Περί Ἰατρικῆς Τέχνης, τό ὁποῖο μετέφρασε ἀπό τά οὐγγρικά (Α.Μ.Ι., κώδ. 12, ΙΗ΄ αἰ.) καί ὁ Διονύσιος Πύρρος γράφει, τό 1818, τή Φαρμακοποιία του μέ τήν ἐλπίδα ὅτι «θέλει γένῃ πολλά ὠφέλιμος εἰς τινάς δυστυχεῖς ἡμῶν ἀδελφούς, οἱ ὁποῖοι ὑστεροῦνται τῶν πρός τό ζῆν ἀναγκαίων, δέν δύνανται νά προσκαλέσωσιν ἰατρούς πολλούς εἰς τόν οἶκον τους, μήτε τάς σοβαράς καί ὑπερηφάνους αὐτῶν προσταγάς νά ἀκούσωσιν».

Μιά ἀντίληψη, ἀλλά καί μιά κατάσταση ἡ ὁποία, πέρα ὅλων τῶν ἄλλων κοινωνικῶν ἐπιπτώσεών της, τῆς κοινωνικῆς διαστρωμάτωσης στήν ὁποία ὁδηγοῦσε, εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα, ὅπως πολύ σωστά ὑπογράμμιζε τό 1816 ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς, «ἡ ὑγεία καί ζωή μας [νά εἶναι] δομένη πραγματεία εἰς καπήλους ἰατρούς» (τούς ὁποίους ἀποκαλεῖ «γένος ληστῶν, γένος ἀπάνθρωπον καί μισάνθρωπον») καί «τά νοσοκομεῖα μας, δι' ἔλλειψιν ἰατρῶν [νά] μεταβάλλωνται εἰς ἀληθινά μακελλεῖα». «Ποῦ ἠκούσθη ποτέ εἰς μικρόν νοσοκομεῖον, περιέχον τεσσαράκοντα, ἤ ἑξήκοντα ἀῤῥώστους», διερωτᾶται ὁ Σέργιος Ἰωάννου ἀναφερόμενος στό ἑλληνικό νοσοκομεῖο τοῦ Γαλατᾶ, «νά ἀποθνήσκωσι τρεῖς καί πέντε τήν ἡμέραν;» (Ἀναίρεσις, 1806).

Ἀντιδράσεις, πού θά συναντήσουμε συχνά ὄχι μόνο στά ἔντυπα ἀλλά καί στά χειρόγραφα βιβλία τοῦ τόμου αὐτοῦ, ἀντιδράσεις οἱ ὁποῖες ἐκφράζουν μιά θέση· μιά θέση τήν ὁποία ἡ στενότερη συνεχῶς ἐπαφή μέ τήν Εὐρώπη καί τήν εὐρωπαϊκή ἐπιστημονική σκέψη θά ἐνισχύσει συνεχῶς περισσότερο, ὅτι δηλαδή γιά τή θεραπεία τῶν ἀσθενειῶν ἀπαιτεῖται σωστή διάγνωση, ἀπό ἐπιστήμονες γιατρούς, ἐφαρμογή ἐπιστημονικῶν φαρμακευτικῶν καί νοσηλευτικῶν μεθόδων.

Τώρα πλέον ἀκόμη καί «οἱ πολλοί, ὅσον καί ἄν ἦναι ἀμαθεῖς, γνωρίζουσι ὅτι ἀσφαλεστέρα εἶναι ἡ ζωή των εἰς τήν θεραπείαν ἑνός σοφοῦ ἰατροῦ, πάρεξ εἰς ἑνός ἀγύρτου καί ἀμαθοῦς τήν ἐπίσκεψιν», ὅπως ἔγραφε ὁ Μιχαήλ Περδικάρις, ὁ ὁποῖος, ὅπως καί τόσοι ἄλλοι λόγιοι τῆς ἐποχῆς, ἐναντιώθηκε μέ σθένος στήν καλλιεργούμενη ἀπό διάφορες πλευρές προκατάληψη ὅτι οἱ γιατροί καί γενικότερα ὅσοι πήγαιναν στήν Εὐρώπη γιά σπουδές, πήγαιναν «ἐξεπίτηδες νά σπουδάσουν τήν ἀθεΐαν καί τήν ἀσέλγειαν» (Προδιοίκησις, 1817) *καί ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς καλεῖ τούς συμπατριῶτες του, καί ἰδίως τούς ἀρχιερεῖς, προεστούς, δημογέροντες καί ἄρχοντες, οἱ ὁποῖοι εἶχαν καί τίς ἀπαιτούμενες πρός τήν κατεύθυνση αὐτή ὑλικές δυνατότητες, ν' αὐξήσουν «τόν ἀριθμόν τῶν ἀληθινῶν ἰατρῶν» καί νά μή δέχονται πλέον «ἄλλους ἰατρούς παρά τούς μαρτυρημένους καί ἀποδεδειγμένους τοιούτους», ὅσους δηλαδή εἶχαν ἀποδεδειγμένες σπουδές ἰατρικῆς σ εὐρωπαϊκά πανεπιστήμια.*

Τό πρόβλημα τῆς Ἰατρικῆς, ὡς πρακτικῆς ἄσκησης, ἀλλά καί ὡς γενικότερης παιδείας, ἦταν, ὅλη αὐτή τήν περίοδο, πέρα ὅλων τῶν ἄλλων, θέμα καθαρά κοινωνικό. Συνδέεται, ὅπως τονίσαμε καί στήν ἀρχή τούτου τοῦ σημειώματος, μέ τή γενικότερη, κι ὄχι μόνο πνευματική, διαμόρφωση τοῦ νέου ἑλληνισμοῦ, Καί τά κείμενα τοῦ παρόντος τόμου, ἰδίως τά χειρόγραφα κείμενα, πιστεύουμε ὅτι στοιχειοθετοῦν αὐτήν ἀκριβῶς τή διαπίστωση.

Παρουσιάζονται ἐδῶ 79 ἔργα τῆς Ἰατρικῆς, γενικότερα τῶν Ἐπιστημῶν τῆς Ζωῆς –μεταφράσεις, παραφράσεις, συμπιλήματα ἤ ἄλλα–, πού φέρουν τήν ὑπογραφή 53 λογίων τῆς περιόδου ἐκείνης (ἡ τύχη ἄλλων 4 ἔργων τῶν ἴδιων λογίων ἀγνοεῖται). 45 ἀπό τά ἔργα αὐτά ἔχουν διασωθεῖ μόνο σέ χειρόγραφη μορφή, 9 βρίσκονται σέ χειρόγραφη καί ἔντυπη μορφή (σύνολο χειρογράφων 124), ἐνῶ τά ὑπόλοιπα 25 εἶναι μόνον ἔντυπα. Σέ αὐτά προσετέθησαν καί τά 335 ἰατρικά κείμενα τῶν ὁποίων οἱ συγγραφεῖς ἔχουν παραμείνει, μέχρι στιγμῆς, ἄγνωστοι· 48 ἀπ' αὐτά εἶναι Γενικά Ἔργα Ἰατρικῆς –2 ἀναφέρονται στήν Ἱστορία τῆς Ἰατρικῆς, 9 εἶναι Ἐγχειρίδια Ἰατρικῆς, 10 ἀφοροῦν τόν τομέα τῆς Διαιτητικῆς καί Ὑγιεινῆς καί 27 εἶναι Ἰατρικά Λεξικά–, 256 εἶναι Ἰατρικές Συνταγές καί Ἰατροσόφια– 60 ἀπ αὐτά εἶναι γραμμένα μέ βάση τούς ἀρχαίους Ἕλληνες γιατρούς, ἐνῶ τά ὑπόλοιπα 196 εἶναι Συλλογές Ἰατροσοφίων ποικίλου περιεχομένου –καί 31 εἶναι κείμενα Ἀνθρωπολογίας. Τά 30 ἔργα 24 γνωστῶν ἀρχαίων ἤ βυζαντινῶν γιατρῶν, πού διασώζονται ἐδῶ σέ 226 πλήρη ἤ ἀποσπασματικά χειρόγραφα κείμενα τῆς ἐποχῆς, συμπληρώνουν τήν εἰκόνα τῶν ἔργων τῶν Ἐπιστημῶν τῆς Ζωῆς.

Εἶναι ὅλα –ἀναφέρομαι κυρίως στά χειρόγραφα– ἔργα τά ὁποῖα προέρχον-

ται ἀπ ὁλόκληρη τή γεωγραφική σφαίρα στήν ὁποία κινήθηκε ὁ ἑλληνισμός κατά τήν περίοδο τοῦ ὀθωμανικοῦ ζυγοῦ κι ἐκφράζουν, καταγράφουν, ὄχι μόνον ἕναν ἔντονο προβληματισμό γύρω ἀπό τά θέματα τῆς ἰατρικῆς παιδείας καί πρακτικῆς, ἀλλά καί τήν ἐξελικτικὴ πορεία τῆς ἰατρικῆς γνώσης μέσα στό χρόνο, πού μόνον τά κείμενα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης μποροῦν, μέ ἀδιαφιλονίκητη πειστικότητα καί αὐθεντικότητα, νά προσφέρουν. Καί μιά καί φθάσαμε ἐδῶ, ἄς μοῦ ἐπιτραπεῖ μιά τελευταία σχετική παρατήρηση, πού ἀφορᾶ καί στούς τρεῖς τόμους τοῦ ὀγκώδους αὐτοῦ ἔργου. Περιλάβαμε καί χειρόγραφα τά ὁποῖα εἴτε ἔχουν καταστραφεῖ, ὅπως ἐκεῖνα τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου, ἤ τῆς Ἁγίας Λαύρας Καλαβρύτων, εἴτε δέ βρίσκονται σήμερα στόν τόπο τῆς ἀρχικῆς [κατα]γραφῆς τους, ὅπως τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς τῆς Σμύρνης. Καί τοῦτο γιατί, τό ἔργο μας αὐτό δέν ἀποτελεῖ, ὅπως τονίσαμε καί στήν εἰσαγωγή τοῦ πρώτου τόμου, ἕναν κατάλογο χειρογράφων τοῦ τύπου πού κυκλοφοροῦν, ἀλλά μιά καταγραφή τοῦ περιεχομένου, τῶν ἔργων τῶν Φυσικῶν - Θετικῶν Ἐπιστημῶν, κυρίως τῶν χειρογράφων, πού γράφτηκαν κατά τήν περίοδο τοῦ ὀθωμανικοῦ ζυγοῦ, μιά ἀπεικόνιση τῆς πνευματικῆς κίνησης πού ἀναπτύχθηκε στά διάφορα κέντρα τοῦ εὐρύτερου ἑλληνικοῦ πνευματικοῦ χώρου, μιά συμβολή, ἀπό τή σκοπιά τοῦ ἱστορικοῦ τῆς ἐπιστήμης, στή μελέτη τῆς πνευματικῆς γενικότερα ἱστορίας τοῦ ἑλληνισμοῦ κατά τήν μακραίωνη ἐκείνη περίοδο.

Στόν πρῶτο τόμο ἐξέφρασα τίς εὐχαριστίες μου πρός ὅλα ἐκεῖνα τά μορφωτικά ἱδρύματα τῆς χώρας μας, οἱ συνεργάτες τῶν ὁποίων ἔθεσαν στή διάθεσή μου τό ἀναγκαῖο γιά τήν ἔρευνά μου ὑλικό. Τώρα, στό τέλος τούτης τῆς πορείας, ἄς μοῦ ἐπιτραπεῖ νά ἐπανέλθω γιά νά ἐκφράσω καί πάλι σέ ὅλους τίς θερμότερες εὐχαριστίες μου. Νά εὐχαριστήσω τή Ράϊνα γιά τήν οὐσιαστική συμπαράσταση καί βοήθεια. Νά εὐχαριστήσω τό Ὑπουργεῖο Πολιτισμοῦ γιά τήν οἰκονομική του συνεισφορά, ἀλλά καί τό ἐκδοτικό τμῆμα τοῦ «Βιβλιοπωλείου τῆς Ἑστίας» πού ἀνέλαβε τήν ἔκδοση τοῦ τρίτομου αὐτοῦ ἔργου.

«ΑΝΑΓΚΑΙΑ Η ΑΝΑΓΝΩΣΙΣ ΤΩΝ ΙΑΤΡΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ»

Παραθέματα ἀπό τούς προλόγους τῶν ἔντυπων βιβλίων

Η ξακουσμένη καί πολυθρυλουμένη Ἰατρική Τέχνη, αὐτή ἡ γνῶσις καί Ἐπιστήμη, εἶναι πασῶν τῶν ἄλλων τεχνῶν ἐπιφανεστάτη, καί πολλά χρήσιμος εἰς τό Ἀνθρώπινον Γένος ἀκόμη καί ἀπό τούς παλαιόθεν καιρούς.

> *Σύντομος Ἑρμηνεία περί τῆς ἐνεργείας καί ὠφελείας μερικῶν ἐκλεκτῶν καί δοκιμασμένων ἰατρικῶν ... παρά Δαβίδ Σαμουήλ Μαδάϊ... εἰς τήν ἁπλῆν τῶν σημερινῶν Γραικῶν διάλεκτον παρά... Ἰωάννου Ἀδαμῆ,* Χάλλη, 1756, σ. 10.

Ὁ ἄνθρωπος ἐκ φύσεως ὑποχρεώνεται νά διατηρῇ καί νά φυλάττῃ τήν ζωήν του, καί νά ἐπιμελεῖται κατά πάντα τρόπον τήν ὑγιείαν του ... ὑποχρεώνεται ... εἰς τό νά ζητῇ καί τά μέσα τῆς διατηρήσεως, καί προφυλάξεώς του. Ἀπό τά μέσα, τά ὁποῖα φυσικῶς χρεωστεῖ νά ζητῇ, εἶναι ἕνα μέσον ἀναγκαῖον καί ἡ ἀνάγνωσις τῶν ἰατρικῶν βιβλίων· διότι αὐτά μᾶς διδάσκουσι τίνι τρόπῳ πρέπει νά διαφυλάττωμεν τήν ὑγιείαν μας, καί τίνι τρόπῳ πάλιν νά τήν ἀνακαλέσωμεν, ὅταν τήν χάσωμεν ... Ἡ Ἰατρική ... διαιρεῖται εἰς πολλά, καί διάφορα μέρη· καί πρῶτον εἰς τήν Φυσικήν ἱστορίαν, Βοτανικήν, Χυμίαν, Ἀνατομίαν, Φυσιολογίαν, Παθολογίαν, καί εἰς τήν Ἰατρικήν ὕλην· εἶτ' οὖν εἰς τήν τῶν ἰατρικῶν φιλοσοφικήν γνῶσιν ... ὅλα τά μέρη [τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος εἶναι] διατεθειμένα κατά τούς φυσικούς νόμους ... κατά τόν φυσικόν νόμον, καί τάξιν ... Ἐκεῖνο οὖν τό μέρος τῆς Ἰατρικῆς, ὁποῦ μᾶς διδάσκει τή μέθοδον καί τρόπον τοῦ νά ἀποφεύγωμεν πᾶν ὅ,τι δύναται νά προξενήσῃ εἰς τό σῶμα μας κάκωσιν, καί ἀταξίαν, καί τοῦ νά διατηρῶμεν τόν ἑαυτόν μας εἰς μίαν κατάστασιν ὑγιᾶ, καί ἐξ ἴσου εὐδιάθετον τοῦ τε σώματος καί τοῦ νοός, καλεῖται δίαιτα.

> *Ἐγχειρίδιον τοῦ ἐν Ἰατροῖς σοφωτάτου Τισσότου. Διαλαμβάνον περί τῆς τῶν πεπαιδευμένων τε καί ἄλλων ἀνθρώπων ὑγιείας... μεταφρασθέν... παρά Κωνσταντίνου Μιχαήλ τοῦ ἐκ Καστορίας...* Βιέννη, 1785, σσ. [15-20].

"Οτι μέν ἡ ἰατρική ἐπιστήμη, ἐστί μία τῶν ἀναγκαιοτέρων καί χρησιμωτέρων ἐπιστημῶν εἰς τό ἀνθρώπινον γένος· τοῦτο ... [πάντες] τό ὁμολογοῦσιν· ἐπειδή αὐτή εἶναι μία ἀλήθεια ἀναντίρρητος. "Οτι δέ ἡμεῖς οἱ ἀπόγονοι τῶν παλαιῶν ἐκείνων καί θαυμαστῶν ἑλλήνων, ὁποῦ τόσον ἐτίμησαν, καί τόσον ηὔξησαν αὐτήν τήν ἐπιστήμην, τήν ὀλιγωρήσαμεν, καί τήν ὑστερήθημεν παντελῶς, καί τούτη εἶναι μία ἀλήθεια ὁποῦ τελείως δέν χρειάζεται ἀποδείξεως. Ἡμεῖς ὀλιγώτατα συγγράμματα ἔχομεν περί ἰατρικῆς ... ὅθεν ἕπεται, ὅτι πολλοί τῶν ἡμετέρων βιαζόμενοι ὑπό τῶν ἀσθενειῶν, νά πίπτωσιν ἐλεεινῶς, εἰς τάς χεῖρας τινῶν νομιζομένων ἰατρῶν (οἵτινες οὔτε τό τί ἔστιν ἰατρός ἰξεύρωσι) καί ἀθλίως ὑστεροῦνται, ἀπό τήν φιλτάτην αὐτῶν ζωήν. [Στή συνέχεια ἀναφέρεται στούς μή ἐπιστήμονες ἰατρούς] τούς σακκουλιαρέους οἵτινες ... θέλοντες νά μιμηθῶσι τούς ὄντως ἰατρούς, ἐπαγγέλλονται καί αὐτοί ἀναιδῶς καί ἀσυνειδότως τά τῆς ἰατρικῆς, ὅθεν καί γίνονται τόσον ἐπιζήμιοι, καί λοιμοί εἰς τό δυστυχές γένος μας, ὁποῦ περισσοτέρους πρό καιροῦ πέμπει εἰς τό στόμα τοῦ θανάτου ἡ θρασεῖα καί ἄλογος αὐτῶν ἀμάθεια.

> *Ἰατρικαί παραινέσεις ... ἅς ἐξέδοτο ... Ράτζ Σαμουήλ ... Μεταφρασθεῖσαι ... παρά Γεωργίου Ἰωάννου Ζαβίρα τοῦ Σιατιστέως,* Πέστα, 1787, σσ. [11], [12].

Πᾶσα τέχνη, καί ἐπιστήμη πρῶτον ἀπό πολλά ἁπλᾶς παρατηρήσεις ἔλαβε τήν ἀρχήν καί τήν ἑαυτήν σύστασιν· οὕτω καί ἡ Ἰατρική ἔλαβε τάς ἀρχάς της, καί βάσεις της ἀπό τάς ἁπλᾶς, ἀλλά καί ἀκριβεῖς τῶν ἀνθρώπων παρατηρήσεις ... πρώτην λοιπόν βάσιν, καί θεμέλιον ἔβαλαν οἱ ἄνθρωποι εἰς τήν Ἰατρικήν ἀπό τάς παρατηρήσεις, τάς ὁποίας ἔκαμναν εἰς τά κατά τύχην γινόμενα συμβεβηκότα... ἡ ἐμπειρία εἶναι ἡ βάσις καί τό θεμέλιον τῆς ἐπιστημονικῆς ἰατρικῆς ... Ἀπό τήν Ἰατρικήν ὅλαι σχεδόν αἱ λοιπαί τέχναι καί ἐπιστῆμαι γνωρίζουσι τήν ἑαυτῶν αὔξησιν· ἐπειδή αὐτή καταγινομένη περί τήν ἀνθρωπίνων ὑγείαν, φυλάττει αὐτήν παντοίῳ τρόπῳ εἰς μίαν εὐσταθῆ κατά-

στασιν, ἥτις τῷ ὄντι εἶναι ἡ βάσις καί τό θεμέλιον πάσης ἐπιστημονικῆς καί τεχνικῆς αὐξήσεώς τε ἅμα καί ἐφευρέσεως ... Ἀναντίῤῥητος εἶναι ἡ ἀλήθεια αὕτη, ὅτι ἐκ τῆς Ἰατρικῆς Ἐπιστήμης πηγάζει ... ἥτε αὔξησις, καί ἡ διατήρησις ἁπασῶν τῶν ἐπιλοίπων τεχνῶν τε καί ἐπιστημῶν.

Διαιτητική... ὑπό Κωνσταντίνου Μιχαήλ τοῦ ἐκ Καστορίας... Βιέννη, 1794, σσ. 7, 8.

Ἐάν ἀνοίξωμεν τά χρονικά τῆς Ἱστορίας, θέλομεν ἰδεῖ μέ φρίκην ἄπειρα δεινά καί ὀλέθρια, ὅσα προῆλθον ἀπό τινα ψευδῆ ἰδέαν, ἀπό τινα πρόληψιν, ἀπό τινα ἀσήμαντον λέξιν. Φθάνει ὅμως νά παρατηρήσωμεν μέ φιλοσοφικόν ὄμμα τήν Ἱστορίαν τῆς Ἰατρικῆς τέχνης, διά νά εὕρωμεν μυρίας ἀποδείξεις τῆς λυπηρᾶς ταύτης ἀληθείας. Τά ψευδῆ συστήματα ... καί αἱ θεωρίαι τῶν δογματικῶν Ἰατρῶν ἔπεμψαν περισσοτέρας μυριάδας ἀνθρώπων εἰς τόν ᾅδην, παρά ὅλα τά θανατηφόρα τοῦ σώματος πάθη, καί τάς πλέον τρομερᾶς ἐπιδημίας ... πόσον αἱ ἐσφαλμέναι τῆς Ἰατρικῆς θεωρίαι εἶναι ὀλεθριώτεραι τῆς ἀμαθείας, καί πόσον εἶναι ἐπικίνδυνος ἐκεῖνος ὁ Ἰατρός, ὅστις καταφρονῶν τήν ὁδηγίαν τῆς φύσεως, καί τά φῶτα τῆς πείρας περιπλανᾶται εἰς τούς σκοτεινούς λαβυρίνθους τῆς φαντασίας του ... Τῶν κατά διαφόρους καιρούς διορισθέντων [ἐν τῷ ἐν Γαλατᾷ Νοσοκομείῳ] Ἰατρῶν οἱ μέν ἦσαν ἁπλῶς ἐμπειρικοί, ἄλλοι δέ πεπαιδευμένοι μέν καί εἰδήμονες τῆς αὐτῶν τέχνης, ἀλλ' ὅμως εἰσήρχοντο σχεδόν καί ἐξήρχοντο χωρίς ποτέ νά δυνηθῶσι θέλοντες, ἤ νά θελήσωσι δυνάμενοι νά ἀφαιρέσωσι τάς καταχρήσεις, καί νά μεταβάλλωσιν εἰς τάξιν τήν πολυχρόνιον [ἐκεῖ] ἀταξίαν.

Ἀναίρεσις νοσοκομικῆς τινός ἀναφορᾶς καί σύντομος διήγησις τῶν ἐν τῷ τοῦ Γαλατᾷ τῶν Γραικῶν νοσοκομείῳ ἀρτίως συμβάντων. Συντεθεῖσα ὑπό ... Σεργίου Ἰωάννου ... [Βιέννη], 1806, σσ. 19, 20, 23.

Ἡ ἐντελής τῆς Ἀνθρωπολογίας κατάληψις προαπαιτεῖ τήν γνῶσιν πολλῶν εἰς τήν Φιλοσοφίαν, καί εἰς τήν Ἰατρικήν ἀναφερομένων ἐπιστημῶν· καί ὅστις δέν εἶναι ὁπωσοῦν τούτοις πεπροικισμένος, οὗτος χρῄζει τόσων σχολίων, ὥστε αὐτά συγκρινόμενα πρός τήν [παροῦσαν] βίβλον, ὡς πρός μῦν ἐλέφας, ἤ ὡς πρός κώνωπα κάμηλος νά ἀναλογῶσι ... Ὦ πόσων πραγμάτων λίαν ἀναγκαίων δέν στερεῖται ἔτι τό ἔθνος ἡμῶν! πόσαι ἐπιστῆμαι εἶναι, τῶν ὁποίων οὐδέν ἔχει βιβλίον, καί ἐπομένως οὐδεμίαν ἰδέαν ... Ἐκτός τούτου πόσαι τέχναι εἶναι ἀναγκαιόταται καί ὠφελιμώταται εἰς τόν ἀνθρώπινον βίον, ὧν τάς πλείους οἱ ἡμέτεροι οὐδέ ἐξ ὀνόματος γινώσκουσιν; ἤ τινάς πολλά ἀτελῶς μετέρχονται, ἀράγε μόνον τῶν ἐπιστημῶν χρῄζει ἕν ἔθνος; δέν ἔχει χρείαν καί τῶν τεχνῶν, αἵτινες συνεισφέρουσιν εἰς τήν δαψιλεστέραν καί ἀπονωτέραν τῶν τοῦ ζῆν ἀναγκαίων προσπόρισιν καί εὐτρέπεσιν;

> *Ἰωάννου Δανιήλου Μεσγέρου, Ἰατροφιλοσοφική Ἀνθρωπολογία μεταφρασθεῖσα ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ ... ὑπό Ἀναστασίου Γεωργιάδου ...* Βιέννη, 1810, σσ. η΄, θ΄, κθ΄.

Τά πάθη καί αἱ διαθέσεις ... θεωροῦνται ὡς ἀποτέλεσμα τῶν φυσικῶν, καί ἠθικῶν αἰτιῶν ... Εἰς διάφορα μέρη τῆς ἐκτεταμένης τῶν Ὀθωμανῶν ἐπικρατείας εὑρίσκονται σχολεῖα, ὅπου διδάσκονται ἡ Φιλολογία, τά Μαθηματικά, καί ἡ κυρίως λεγομένη Φιλοσοφία· ἀλλ' οὐδαμοῦ αἱ περί τήν ἰατρικήν ἐπιστῆμαι... Δέν γνωρίζω, μήτε πλέον εὐάρεστον, μήτε πλέον μεγαλοπρεπῆ, καί ἀξίαν τοῦ λογικοῦ ὄντος ἡδονήν, παρά τήν μελέτην τῆς φύσεως, καί τοῦ ἀνθρώπου!... Δόξα λοιπόν εἰς ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος στολισμένος μέ τάς ἀναγκαίας ἀρετάς, ἐπέρχεται μετά τιμῆς τό ἐπάγγελμα τοῦ ἰατροῦ.

> *Διατριβή περί τῶν ἐν γένει χολερικῶν πυρετῶν ... παρά Ἰωάννου Σεραφήμ ... Μεταφρασθεῖσα δέ ὑπό Γ Κ. Τυπάλδου.* Παρίσι, σσ. ν, νιιι, χι, χιι.

Ἡ ἐντελής τῆς Ἀνθρωπολογίας κατάληψις προαπαιτεῖ τήν γνῶσιν πολλῶν εἰς τήν Φιλοσοφίαν, καί εἰς τήν Ἰατρικήν ἀναφερομένων ἐπιστημῶν· καί ὅστις δέν εἶναι ὁπωσοῦν τούτοις πεπροικισμένος, οὗτος χρῄζει τόσων σχολίων, ὥστε αὐτά συγκρινόμενα πρός τήν [παροῦσαν] βίβλον, ὡς πρός μῦν ἐλέφας, ἤ ὡς πρός κώνωπα κάμηλος νά ἀναλογῶσι ... Ὦ πόσων πραγμάτων λίαν ἀναγκαίων δέν στερεῖται ἔτι τό ἔθνος ἡμῶν! πόσαι ἐπιστῆμαι εἶναι, τῶν ὁποίων οὐδέν ἔχει βιβλίον, καί ἐπομένως οὐδεμίαν ἰδέαν ... Ἐκτός τούτου πόσαι τέχναι εἶναι ἀναγκαιόταται καί ὠφελιμώταται εἰς τόν ἀνθρώπινον βίον, ὧν τάς πλείους οἱ ἡμέτεροι οὐδέ ἐξ ὀνόματος γινώσκουσιν; ἤ τινάς πολλά ἀτελῶς μετέρχονται, ἀράγε μόνον τῶν ἐπιστημῶν χρῄζει ἕν ἔθνος; δέν ἔχει χρείαν καί τῶν τεχνῶν, αἵτινες συνεισφέρουσιν εἰς τήν δαψιλεστέραν καί ἀπονωτέραν τῶν τοῦ ζῆν ἀναγκαίων προσπόρισιν καί εὐτρέπεσιν;

> *Ἰωάννου Δανιήλου Μεσγέρου, Ἰατροφιλοσοφική Ἀνθρωπολογία μεταφρασθεῖσα ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ ... ὑπό Ἀναστασίου Γεωργιάδου ...* Βιέννη, 1810, σσ. η΄, θ΄, κθ΄.

Τά πάθη καί αἱ διαθέσεις ... θεωροῦνται ὡς ἀποτέλεσμα τῶν φυσικῶν, καί ἠθικῶν αἰτιῶν ... Εἰς διάφορα μέρη τῆς ἐκτεταμένης τῶν Ὀθωμανῶν ἐπικρατείας εὑρίσκονται σχολεῖα, ὅπου διδάσκονται ἡ Φιλολογία, τά Μαθηματικά, καί ἡ κυρίως λεγομένη Φιλοσοφία· ἀλλ' οὐδαμοῦ αἱ περί τήν ἰατρικήν ἐπιστῆμαι... Δέν γνωρίζω, μήτε πλέον εὐάρεστον, μήτε πλέον μεγαλοπρεπῆ, καί ἀξίαν τοῦ λογικοῦ ὄντος ἡδονήν, παρά τήν μελέτην τῆς φύσεως, καί τοῦ ἀνθρώπου!... Δόξα λοιπόν εἰς ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος στολισμένος μέ τάς ἀναγκαίας ἀρετάς, ἐπέρχεται μετά τιμῆς τό ἐπάγγελμα τοῦ ἰατροῦ.

> *Διατριβή περί τῶν ἐν γένει χολερικῶν πυρετῶν ... παρά Ἰωάννου Σεραφήμ ... Μεταφρασθεῖσα δέ ὑπό Γ Κ. Τυπάλδου.* Παρίσι, σσ. ν, νιιι, χι, χιι.

Ἕως πρό ὀλίγου ... ἡ ὑγεία καί ζωή τῶν Ἑλλήνων ἦσαν εἰς τάς χεῖρας ἤ παντάπασιν ἀνιάτρων ἰατρῶν, ἤ τῶν ὁποίων ἡ σοφία, ἄν καί εἰς τήν φωτισμένην Εὐρώπην ἀποκτηθεῖσα, ἦτον ἀληθῶς σχολαστική ... Ἕως τώρα ἡ ὑγεία καί ζωή μας ἦτο δομένη πραγματεία εἰς καπήλους ἰατρούς διά τήν κοινήν ἀπαιδευσίαν τοῦ γένους. Ἠθέλετε φρίξειν, ἄν ἠξεύρετε ποῖα καί πόσα κακά συμβαίνουν ἐξ αἰτίας τοιούτων ἰατρῶν ... τά νοσοκομεῖα μας, δι' ἔλλειψιν ἰατρῶν μεταβάλλονται εἰς ἀληθινά μακελλεῖα... τῶν σοφῶν μας ἰατρῶν ὁ ἀριθμός δέν εἶναι σχεδόν ἀκόμη τίποτε, παραβαλλόμενος πρός τό ἄπειρον πλῆθος τῶν ἰατροκαπήλων. Ἄλλοι γίνεσθε σφάγια τῆς ἀμαθίας των, καί ἄλλοι καταδικάζεσθε εἰς ζωήν χειροτέραν τοῦ θανάτου, ταλαιπωρούμενοι ἀπό νόσους πολυχρονίους, γεννημένας ἀπό μόνης μιᾶς νόσου ἄτεχνον θεραπείαν ... Ἄν θέλετε νά ἐξαλείψετε ἀπό τήν Ἑλλάδα τούς ἰατροκαπήλους, ἀνάγκη εἶναι νά αὐξήσετε δι' ἰδίας σας ἐπιμελείας καί δαπάνης τόν ἀριθμόν τῶν ἀληθινῶν ἰατρῶν. Κατά δυστυχίαν ὁ καιρός ἀκόμη δέν ἔφθασε νά κατασταθῶσιν εἰς αὐτήν τήν Ἑλλάδα σχολεῖα ἰατρικῆς· ἀλλά θέλετε πολύ τόν ταχύνειν, ἐάν φροντίσετε νά μή δέχεσθε πλέον ἄλλους ἰατρούς παρά τούς μαρτυρημένους καί ἀποδεδειγμένους τοιούτους.

Ἱπποκράτους τό περί Ἀέρων, Ὑδάτων, Τόπων, Δεύτερον ἐκδοθέν [ὑπό Ἀδαμαντίου Κοραῆ] ... Παρίσι, 1816, σσ. μ΄, νδ , νε

Τῶν ἐπιστημῶν τά φῶτα ... ποτέ δέν θέλουν καίειν μέ καθαράν καί ἐπίμονον λάμψιν ... ἐνόσω φυσᾷ τῆς Πανώλης ὁ ἄνεμος. Εἰς ταύτης τήν παρουσίαν αἱ Μοῦσαι κρύπτονται, ἤ φεύγουν ἀλλοῦ. Αὗται ἀγαποῦν νά διατρίβουν ὄχι μόνον ὅπου ὑπερασπίζονται, ἀμμή ὅπου ἐν ταυτῷ κυριεύει ἀδιάκοπος ἡσυχία, ὅπου δέν ἀκούεται θρῆνος καί κλαυθμός πασχόντων καί θαπτόντων, καί ἄν αὐτῶν ὁ πόθος τοῦ φωτισμοῦ εἶναι μεγαλήτερος ἀπό τόν φόβον τοῦ θανάτου.

Λοιμολογία ἤ περί τῆς πανώλης... παρά τοῦ Πετράκη Κ. Π. Ἠπήτου ... Βιέννη, 1816, σσ. 5-6.

Ἡ Φαρμακοποϊα αὕτη ... εἶναι ὠφέλιμος καί ἀναγκαία ὄχι μόνον εἰς τούς Ἰατρούς καί Φαρμακοποιούς, ἀλλ' ἀκόμη σχεδόν καί εἰς κάθε γνωστικόν ἄνθρωπον, ἐπειδή καί μέ αὐτήν ἐμπορεῖ ὁ καθείς νά κατασκευάσῃ σχεδόν ὅλα τά ἰατρικά, νά ἐξεύρῃ τήν δύναμιν καί ἐνέργειαν αὐτῶν· τόν τρόπον τῆς μεταχειρίσεως, τήν δόσιν καί τήν προσάρμοσιν αὐτῶν εἰς τά πάθη τῶν ἀνθρώπων ... Ἡ βίβλος αὕτη ... θέλει γένῃ πολλά ὠφέλιμος καί εἰς τινάς δυστυχεῖς ἡμῶν ἀδελφούς, οἱ ὁποῖοι ὑστερούμενοι τῶν πρός τό ζῆν ἀναγκαίων, δέν δύνανται νά προσκαλέσωσιν ἰατρούς πολλούς εἰς τόν οἶκόν τους, μήτε τάς σοβαράς καί ὑπερηφάνους αὐτῶν προσταγάς νά ἀκούσωσιν.

Φαρμακοποϊα Γενική ... συνερανισθεῖσα παρά ... Διονυσίου Πύρρου τοῦ Θετταλοῦ ... Κωνσταντινούπολη, 1818, σσ. θ΄, ι

Δέν εἶναι ποτέ περιττόν τό πλῆθος τῶν βιβλίων ἐκείνων, ὅσα σκοπόν ἔχουσι νά δείξωσι πῶς πρέπει νά κυβερνᾶται, καί νά διατηρῆται ὁ ἄνθρωπος ... τά συγγράμματα τῶν νεωτέρων πρέπει δικαίως νά τιμῶνται πάντοτε καί ν' ἀναγινώσκωνται μέ ὠφέλειαν, ἐπειδή χρησιμεύουσιν εἰς τό νά σαφηνίσουν, καί βεβαιώσουν περισσότερον τά ὅσα καλά μᾶς ἄφησαν οἱ πρῶτοι ἐκεῖνοι Διδάσκαλοι ... Ὀλίγον πρέπει νά μᾶς μέλῃ ἄν ἦναι παλαιαί, ἤ νέαι αἱ διδασκαλίαι, ὅσαι αὐτοί μᾶς παραδίδουν· φθάνει μόνον νά ἦναι ὠφέλιμοι, σαφεῖς, καί ἀληθιναί ... Ἡ σπουδή τῆς Ἠθικῆς Φιλοσοφίας πρός καλήν κυβέρνησιν τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων, καί ἡ σπουδή τῆς Ἰατρικῆς πρός ἰδίαν μας διαφύλαξιν, εἶναι βέβαια αἱ πλέον ἀναγκαῖαι εἰς τόν ἄνθρωπον. Ἡ μία πρέπει ἐξ ἀνάγκης νά βοηθῇ τήν ἄλλην, καί νά ὠφελοῦνται ἀμοιβαίως ... ἡ σπουδή τῆς Ἰατρικῆς ὠφελεῖ εἰς τήν σπουδήν τῆς Ἠθικῆς Φιλοσοφίας, καί αὕτη ἐκείνην ... διά νά ζήσῃ τις ὅσον τό δυνατόν περισσότερον, δέν εἶναι ἄλλο μέσον ἀσφαλέστερον, πάρεξ ἡ εὐταξία τῶν ἠθῶν, καί μία φρόνιμος μέθοδος τοῦ ζῆν, καί ἡ ἀκριβής φύλαξις ἐκείνων τῶν κανόνων, τούς ὁποίους ὁ ὀρθός λόγος καί ἡ δοκιμή μᾶς ἀπέδειξαν ἀναμφιβόλους καί βεβαίους...

διά τήν ὀλιγόστευσιν τῆς ζωῆς εἰς μάτην τινές συκοφαντοῦσι τήν φύσιν ... ὄχι, δέν εἶναι, μήτε ἠμπορεῖ νά ἦναι αὐτή ἡ αἰτία τῆς ὀλιγοστεύσεως τῆς ζωῆς μας ... ὅσοι ποθεῖτε νά ζήσητε ὑγιεῖς καί πολυχρόνιοι ... ἐνώσατε τήν ἀκριβῆ φύλαξιν τῶν κανόνων τῆς ὑγείας, τούς ὁποίους ὑπό τήν πιστήν ὁδηγίαν τοῦ ὀρθοῦ Λόγου, καί τῆς ἀσφαλοῦς πείρας (δοκιμῆς) πρός κοινήν πάντων ὠφέλειαν εἰς τό παρόν βιβλίον θέλω περιγράψει.

> *Ὑγιεινατάριον ἤτοι τέχνη διά νά ζήσῃ ὁ ἄνθρωπος ὑγιής καί πολυχρόνιος ... μεταφρασθέν ἐκ τῆς ἰταλικῆς γλώσσης παρά Σπυρίδωνος Βλαντῆ...* Βενετία, 1820, σσ. ζ΄, η΄, ι΄, ια΄, κα΄, κγ΄, κς΄, κζ

ΕΠΩΝΥΜΑ ΕΡΓΑ

ΑΔΑΜΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ

(ΙΗ΄ αἰ.)

Α. ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ.

Β. ΕΝΤΥΠΑ.

1 *Σύντομος Ερμηνεία περί τῆς ἐνεργείας καί ὠφελείας μερικῶν ἐκλεκτῶν καί δοκιμασμένων ἰατρικῶν, ὁποῦ πιστῶς καί εὐστόχως συσκευάζονται, καί ἑτοίμως διαπωλοῦνται εἰς τό 'Ορφανοτροφεῖον τῆς ἐν τῇ Σαξονίᾳ Μαγδεβουργικῆς Ἄλλης παρά τοῦ ἐξοχωτάτου ἐν Ἰατροῖς, καί ἐπιφανεστάτου κυρίου Δαβίδ Σαμουήλ Μαδάϊ ... Μέ τά ὁποῖα ἰατρικά, κατά τήν πολλήν πράξιν καί δοκιμήν, οὐ μόνον αἱ ἐλαφραῖς, ἀλλά καί αἱ βαρύτεραις ἀσθένειαις σύν Θεῷ εὐτυχῶς θεραπεύονται.* Τό ἔργο μεταφράστηκε *ἀπό τό λατινικόν εἰς τήν ἁπλήν τῶν σημερινῶν Γραικῶν διάλεκτον παρά... 'Ιωάννου 'Αδαμῆ* καί ἐκδόθηκε στήν Χάλλη τό 1756, φφ. 12+σσ. 180+φφ. 21 (L/BH. 18.I.491).

Δεύτερη ἔκδοση: Χάλλη 1772.

Υπάρχει καί μιά προηγούμενη μετάφραση «ἐκ τῆς γερμανικῆς γλώσσης εἰς τήν ἑλληνικήν παρά Θεοφίλου Μάϊηρ». Χάλλη 1752. (L/BH.18.II.772).

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

(ΙΗ΄ αἰ.)

Α. ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ:

Ι. Εἰσαγωγή εἰς τήν ἰατρικήν ἐπιστήμην

1. Β.Ι.Α. 16⁰ ΙΗ αἰ. φφ. 12.

ΙΙ. Ἑρμηνεία κοινοῦ καθαρσίου

1. Β.Ο. 35 0,212×0,157 ἔτ. 1714 φ. 131αβ.
Ἡ χρονολογία τοῦ χγφ. στή σελίδα τίτλου.

Β. ΕΝΤΥΠΑ:

ΑΛΜΙΡΑΝΤΗΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ
(ΙΗ΄ αἰ.)

Α. ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ:

Ι. Φυσιολογία

*** 1.** Ε.Β.Ε. 1505 0,200×0,150 ἔτ. 1794 φφ. 7.
Τίτλος: *Φυσιολογία τοῦ σώματος, κυκλοφορία, καί τά ὑγρά. Κατά τήν παράδοσιν τῶν παλαιῶν ἰατρῶν, ἱπποκρατῶν, καί γαληνῶν. Κατά τούς νέους, μουσουπλέγκ, μουσουλαφαγέ σινιώρ μπαρώνε ληστώρκ, λάουντω, τιτζώτ, μασλέρου, νέων ἀρχιατρῶν τῆς ἀκαδημίας. Συντιθεμένα ἐκ τῶν βιβλίων τους ἀπό τό ἰταλικόν καί μεταγλωττισμένα παρ' ἐμοῦ τοῦ ἀντωνίου ἀλμηράντε εἰς τό ρωμαΐϊκο.*

Στό φ. 1α (σελίδα τίτλου), ὁ τόπος καί ὁ χρόνος γραφῆς: «1794 Δεκεμβρίου 15 καλαμάτα».

Στό φ. 1β, πρόλογος (ὑπογραφή: «ὁ ἐλάχιστος ἐν ἰατροῖς ἀντώνιος ἀλμηράντες»).

> Ἀρχ. *Θέλοντας νά εὐχαριστήσω μερικαῖς γνώμαις τῶν φίλων μου, διά νά τούς μεταγλωττίσω ἀπό τό ἰταλικόν εἰς τό ρωμαΐϊκον μερικαῖς γνώμαις φυσικαῖς τοῦ σώματος, καί τόν ὀργανισμόν τῆς κυκλοφορίας, καί συνθέσεις τῶν ὑγρῶν τους, καί ἄλλαις γνώμαις ἀναγκαῖες...*

Στό τέλος σημειώνει ὅτι ἡ ἰατρική εἶναι «μία βαθεῖα ἐπιστήμη κτισμένη εἰς ἕναν κόσμον μικρόν» καί ὅτι γύρω ἀπό αὐτήν γίνεται μεγάλη «πολυλογία», παρ' ὅλο ὅτι «κοιμῶνται κασόνια βιβλία εἰς βιβλιοθήκας, χωρίς νά τά ἔχουν ὅλα διαβάσει».

Στά φφ. 2α-7β, τό κείμενο.

Ἀρχ. *Ἀπό ἕνα ὑγρόν, ἤ ἀπό τό ἄλλο οἱ ἄνθρωποι τό ἴδιον πρέπει...*

Τελ. *...Σᾶς παρουσιάζω τούτην τήν ὀλίγην εἴδησιν τῆς φυσικῆς ἀνθρωπότητος. Τῆς εὐγενείας σας ὁ ἐλάχιστος ἐν ἰατροῖς ἀντώνιος ἀλμηράντες ἀναπολίτανος.*

Β. ΕΝΤΥΠΑ:

ΑΜΙΡΑΛΛΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

Α. ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ:

Ι. Ἀνατομία

Μετάφραση τοῦ ἔργου τοῦ Γάλλου Bourdon, *Nouvelle description anatomique de toutes les parties du corps humain et de leurs usages.* Παρίσι 1674-1683.

Μαρτυρία γιά τή μετάφραση αὐτή, πού δέ διασώθηκε: Ἀλ. Μ. Βλαστός, *Χιακά Χρονικά,* Ἑρμούπολις 1840, σελ. 124 καί Κ.Ν. Σάθας, *Νεοελληνική Φιλολογία,* Ἀθήνα 1869, σελ. 415.

ΑΡΓΥΡΑΜΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

Α. ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ:

Ι. Βοτανικό Λεξικό

Γιά τό ἐξάγλωσσο αὐτό Λεξικό, πού δέ διασώθηκε, βλέπε μαρτυρία Σ. Ἀριστάρχη, «Κατάλογος τῶν παρά τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων ἀπό ἁλώσεως μέχρι τοῦδε συγγραφέντων βιβλίων φυσικοϊστορικῶν, φυσι-

κῶν, γεωγραφικῶν, ἰατρικῶν, μαθηματικῶν καί νομικῶν», στό περ. *Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικός Φιλολογικός Σύλλογος*, τόμ. ΙΔ (1883), σελ. 103-153.

Β. ΕΝΤΥΠΑ:

ΒΕΝΔΟΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ
(1757 - 1795)

Α. ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ.

Β. ΕΝΤΥΠΑ:

1. *Νουθεσίαι εἰς τόν λαόν. Εἰς διαφύλαξιν τῆς σωματικῆς ὑγιείας πάνυ ὠφέλιμοι. Πρότερον μέν συντεθεῖσαι εἰς τήν γαλλικήν διάλεκτον, παρά τοῦ Κυρίου Τισσότ, ἐξ ἧς εἰς τήν Ἰταλικήν μεταγλωττισθεῖσαι, καί τελευταῖον εἰς τήν ἁπλῆν τῶν Ἑλλήνων φράσιν, εἰς τόμους δύο Παρά Κυρίου Γεωργίου Βεντότη*, Βενετία 1780. Τόμ. Α σσ. λβ΄ + 232· τόμ. Β΄ σσ. 256 (L/BH. 18.II.1018).

2. *Αὐνανισμοῦ Ἐπιτομή, ἥτις περιγράφει τά διάφορα πάθη καί τάς ἀρρωστίας, ὅπου γεννῶνται ἀπό τάς ἀσελγεῖς καί ἀκολάστους ἡδονάς, καί μάλιστα ἀπό τήν ἐπάρατον καί φθοροποιόν πρᾶξιν τῆς μαλακίας. Νῦν μέν τό πρῶτον ἐκ τοῦ γαλλικοῦ ἰδιώματος μεταφρασθεῖσα εἰς τήν ἡμετέραν ἁπλῆν διάλεκτον, τυπωθεῖσα δέ, καί ἀφιερωθεῖσα τῷ ἐξοχωτάτῳ Ἄρχοντι ἰατρῷ κυρίῳ Νικολάῳ Σκουλιδᾶ, γαμβρῷ τοῦ μακαρίτου Τεσταπούζα.* Βενετία 1777, σσ. 24 + 136 (L/BH.18.II.874).

Συγγραφέας τοῦ ἔργου: Simon André Tissot· μεταφραστής: Γεώργιος Βενδότης.

Βλ. Ἔργα Γενικῶν Γνώσεων.

ΒΛΑΝΤΗΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ
(1765 - 1830)

Α. ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ:

Β. ΕΝΤΥΠΑ:

1 *Υγιεινατάριον ἤτοι τέχνη διά νά ζήσῃ ὁ ἄνθρωπος ὑγιής καί πολυχρόνιος. Νῦν πρῶτον μεταφρασθέν ἐκ τῆς Ἰταλικῆς γλώσσης παρά Σπυρίδωνος Βλαντῆ. Μετά πλείστων ἀξιολόγων σημειωμάτων ἐρανισθέντων ἐκ τοῦ Ἱπποκράτους, Γαληνοῦ καί Πλουτάρχου, καί ἄλλων νεωτέρων Ἰατρῶν.* Βενετία 1820, σσ. κζ΄ + 1 χ.ἀ. + 98 (ΓΜ/ΕΒ.1288).

ΒΛΑΣΤΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ
(ΙΖ΄ - ΙΗ΄ αἰ.)

Α. ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ:

Ι. Βιβλίον καλούμενον Γεωπονικόν

*** 1.** Μ.Α.Α.Σ. 1813 0,217 × 0,163 ἔτ. 1737 φφ. 270.
Τίτλος: *Βιβλίον καλούμενον Γεωπονικόν Τοῦ ἀντωνίου τεσγόμπι, ἀπό τήν μοντανιάνα, εἰς ἰταλικήν φράσιν καί ψηφία, καί μεταγλωτισμένον ἀπό τοῦ νικολάου βλαστοῦ, εἰς τήν ῥωμαϊϊκήν καί ἁπλήν φράσιν, διά ἐξόδων καί χάρις τοῦ ἡγαπημένου του κυρίου ἀρχιδιακόνου Φιλαρέτου. Περιέχων πᾶσαν λογής ἰατρικόν μετά τάς ἐνεργείας αὐτῶν. Καί μέ κάθε γενεάς τέχνην γενομένα.*

Ἀμέσως μετά τόν τίτλο, ἡ ὑπόμνηση: «ἀρχόμεθα λοιπόν εἰς τόν πίνακα τῆς παρούσης βίβλου»· ὁ «Πίναξ σύν θεῷ ἁγίῳ τοῦ βίβλου» στά φφ. 1β-12α, ἐνῶ στά φφ. 13α-14β (τό φ. 12β λευκό), «Οἱ βαθμοί τῆς φωτίας».

(Από) τά 'κεφάλαια' (= παραγράφους) τοῦ «ἰατρικοῦ»: «νερόν τοῦ γλυκανίσου μέ τό κρασί»· «νερόν τῆς κανέλας μέ τή ῥακή»· «ἕτερον νερόν τοῦ κιναμώμου ἀντεπιληπτικόν, διά τήν ἐπιληψίαν»· «ἕτερον τῆς ἀψινθίας διά τόν στόμαχον»· «ἕτερον νερόν διά τήν ἀποπλέξιαν»· «ἕτερον ἀποπλεκτικόν»· «ἕτερον νερόν θηριακάλε ἀλεξιφάρμακον»· «ἄλλο νερόν θηριακάλε ἀπό τό γεωπονικόν τό βενέτικον, καί ἕτερον παρά τοῦ ἰδίου»· «ἕτερον τοῦ καπονίου μέ μπαχάρια»· «ἕτερον νερόν θηριακάλε τοῦ κρόλιου»· «νερόν ἀγγέλικον ἐνωμένον μέ ἕτερα»· «νερόν τοῦ κιναμώμου κοπανιάδον μέ ἕτερα, ἐναντίον τῆς πανούκλας»· «ἕτερα νερά μυρωδάτα καί ἀλεξιφάρμακα»· «νερόν λεγόμενον τοῦ σκουλάπιου διά νά ξερνᾶ»· «ἕτερον ὀφθαλμικόν διά τά ὀμμάτια»· «νερόν κοσμικόν, ἤγουν διά νά παστρεύη καί νά εὐμορφίζει τῶν γυναικῶν τά πρόσωπα»· «γάλα παρθενικόν διά εὐμορφίαν»· «νερόν στυπτικόν διά ταῖς πληγαῖς ὁποῦ ἔχουν σάπιον κρέας»· «νερόν λεγόμενον καθαιρέτικα»· «νερόν διά τήν ποδαλγίαν εὔμορφον»·... «ἕτερον διά τήν καρδίαν θερμόν»· «ἕτερον κορδιάλε ψυχρόν τοῦ σασώνια» «ἕτερον νερόν διά τό στομάχι»· «ῥακή διά ταῖς γυναῖκες»· «νερόν ὀνομαζόμενον ἰμπεριάλε»· «ἕτερον λεγόμενον ἀναλδίνα τοῦ σκοροδέρου»· «νερόν θερμότερον τοῦ αὐτοῦ» ... «ἕτερον ἐνάντιον τῶν σκουλίκων τῆς κοιλίας»· «νερόν ἐνάντιον τῆς θέρμης» ... «ἕτερον τοῦ ἰδίου τοῦ τεσγόμπι»· «νερόν διά τήν ἀνδρειωσύνην»· «ἕτερον νερόν φιλοσοφικόν»· «νερόν μυρωδάτο μαστορικόν» ... «βάρσαμος διά πᾶσαν ἀσθένειαν ἀπό μέσα, δόκιμος» ... «διά νά αὐξάνει τό σπέρμα» ... «λάδι τοῦ γλυκανίσου» ... «λάδι τοῦ μελτζουβίου»· «λάδι τῆς κανφόρας»· «λάδι τοῦ μαστιχίου»· «λάδι τῆς σμύρνας» ... «λάδι ἀπό ὁμυαλόν ἀνθρώπινον, ἤγουν τῆς κεφαλῆς» ... «λάδι διά ταῖς λαβοματίαις»· «λάδι λεγόμενον τῆς σπανιόλας»· «λάδι βαρσαμικόν θαυμάσιον» ... «ἕτερον λάδι μπαλσάμικον» ... «ἕτερον διά ταῖς ἀρκομπουζίαις»· «ἕτερον λάδι βουλνεράριον»· «λάδι διά τόν πυρετόν τριταῖον, τεταρταῖον, καί καθημερινόν»· «λάδι τοῦ ἰμπερικοῦ, ἤγουν κοκκινόλαδο»· «λάδι τῆς μαντζοράνας»· «λάδι τῆς μανδραγόρας»· «λάδι τῶν σκορπίων»· «λάδι τῶν βατράχων»· «λάδι διά τό στομάχι»· «ἑρμηνία διά ταῖς τζοχάδες»· «λάδι ἐναντίον τῶν λεβήθων, ἤγουν τῶν σκωλήκων»· «λάδι ἀπό κρανίον ἀνθρώπινον»· «ἕτερον ἀπό αἷμα ἀνθρώπινον»· «λάδι λεγόμενον φιλοσοφικόν»· «λάδι τῆς καπνίας»· «λάδι τοῦ σαπονίου». Ἀκολουθοῦν, ἀπό φ. 45β, «ἕτερα λάδια λαμπικά καί μπαλσάμικα», ὅπως «λάδι βαλσαμικόν διά τήν παραλυσίαν»... «ἕτερον διά τό θυμιτικόν»· «λάδι θαυμάσιον διά ταῖς λέβηθες»· «ἕτερον λεγόμενον γαλμπανέτο»·

«λάδι τῆς κανφορᾶς μιγμένον μέ ἔτερα»· «λάδι τῆς ἀλώης κινητικόν»· «περί ἀμυγδαλόλαδον»· «περί αὐγόλαδον»· «περί κυδωνόλαδον» ... «λάδι τῆς μερσίνης» ... «λάδι τῶν σκουλίκων»· «λάδι ἀπό βατράχους τῆς γῆς»· «λάδι τῶν σκορπίων»· «χαμομηλόλαδον» ... «ἕτερον τῆς κάπαρις μαστορικόν». Ἀπό φ. 55β, «συρόπια», ὅπως «συρόπιον τοῦ κιναμώμου»· «συρόπιον ἀπό τόν ζωμόν τῆς μπελώνικας»· «συρόπιον ἀπό τόν ζωμόν τό στυπτόν τοῦ σκορδόχορτου»· «συρόπιον ἀπό φλοῦδες τοῦ κύτρου»· «συρόπιον ἀπό ἄνθη τοῦ κύτρου»· «συρόπιον τῶν τριανταφύλλων, ῥοζάδων κινητικόν» ... «συρόπιον ἀπό ἄνθη τοῦ ῥοδακίνου»· «συρόπιον ἀπό λιομπάρμπαρον»· «ἕτερον κινητικόν μέ συνακόλουθα, ῥοζάδον» ... «συρόπιον τοῦ καπνόχορτου»· «συρόπιον τοῦ πολυποδίου»· «συρόπιον τῆς τζηκόριας» ... «συρόπιον ἀπό μῆλα»· «συρόπιον φερνελιάνο» ... «συρόπιον ἀπό ῥόδα ξηρά»· «ἕτερον συρόπιον ξυνόν»· «ἕτερον ἀπό μῆλα γλυκά, καί ξυνά». Ἀπό φ. 62α, «ἕτερα συρόπια μιγμένα, ἤγουν κομπόστα», ὅπως «συρόπιον τῆς θρύμπης»· «συρόπιον ἀπό τά πράσα»· «συρόπιον ἀπό τό γλυκόριζον μιγμένον»· «συρόπιον τῆς παπαρούνας, κομπόστα». Ἀπό φ. 63β, «τά ῥούπια βιολέπα», ὅπου «βιολέπο ἀπό τριαντάφυλλα»· «ἕτερον βιολέπο ῥοζάδον»· «μέλι ῥοζάδον μοναχόν»· «μέλι τοῦ σκαριολαχάνου, διά τά γλυστήρια»· «μέλι ξυνόν τοῦ γαλινοῦ»· «ἕτερον μέλι σκυλίτικον, κομπόστα»· «ἕτερον ξυνόν μέλι κινητικόν» ... «ποτόν ἀπό κυδώνια εὔμορφον». Ἀπό φ. 67α, «τά κρασιά τά ἰατρικά μέ βότανα», ὅπου «κρασί τῆς ἀψινθίας» ... «ἕτερον εἰς τό συνάχι καί σπλήνα»· «ἕτερος οἶνος ὠφέλιμος διά τό μητρικόν»· «ἕτερος οἶνος εὐῶδες λεγόμενος»· «ἕτερος οἶνος κινητικός»· «ἕτερος λεγόμενος βίνο σάντο, ἤτοι ἅγιον». Ἀπό φ. 70α, «τά ξύδια τά μοναχά καί μίγματα», ὅπου «ξύδι τῆς σκυλοκάρας, ἤτοι ἀτζέτο σκυλιτικόν»· «ὄξος θεργιακάτως, ἤτοι ἀτζέτο τεριακάλε»· «ἕτερος ὄξος κινητικός»· «ἕτερον ξύδι ἀρωματικόν»· «ἕτερον ξύδι μπεντζοάρδικον». Ἀπό φ. 72α, «Ἰνφουζιῶναις, ἤγουν τά συρόπια ὁποῦ πέρνουσιν πρίν τῆς καθάρσεως», ὅπου «ζωμόν διά τό καλοκαίριον»· «ἕτερον διά τό φθινόπωρον»· «ἕτερον ζωμόν διά τό συνάχι»· «ἕτερον ζωμόν ἀντεπιλέπτικον»· «ἕτερον ζωμόν διά τήν σπλήναν»· «ἕτερον διά τό συκώτι» ... «εἰς δάκαμα λυσιασμένου σκύλου, ἤ ὄφεως, ἤ ἑτέρου θηρίου» ... «ἕτερον διά τά ἀνόδυνα γλυστήρια» ... «ἕτερον βραστόν τῆς θρούμπης» ... «ἰνφουζιόν μέ τό νερόν τοῦ γάλακτος τῆς γίδας»· «ἕτερον ζωμόν διά τόν χειμῶνα»· «ἕτερον διά τήν ἄνοιξιν»· «ἕτερον διά τό στῆθος πετωράλε»· «ἕτερον διά τήν καρδίαν κορδιάλε»· «ζωμόν ὁποῦ ἀνοίγει τούς φραγμούς»· «ἕτερον στυπτόν

λεγόμενον ντεκότο»· «ζωμόν ὁποῦ ἄρχεται κίνησις ἀπό τζοχάδες» ... «ἕτερον διά νά κινά τά καταμίνια»· «ἕτερον διά νά ἀστανιάρι τά καταμίνια»· «ἕτερον διά νά ἐγκαστρωθῇ ἡ γυναῖκα»· «ἕτερον διά τό σκουλαμέντο»· «ἕτερον διά ἐκείνους ὁπου κατουροῦσι αἷμα» ... «ἕτερον ἐναντίον τῆς δυσεντερίας»· «ἕτερον διά τήν στένεψιν» ... «ἕτερον ἀπεριτίβον ὁποῦ ἀνοίγει τούς φραγμούς»· «ἕτερον τοῦ πολυποδίου, πουργατίβον» «ἕτερον διά τήν μαλαφράντζα»· «ἕτερον ντεκότω ὁποῦ ἐμπένει καί ἀντιμώνιον». Ἀπό φ. 90α, «ποτά καί κάθαρσες. καί ἕτερα», ὅπου «μπεβάδα, διά νά λιγάνει τήν φλόγα τῆς χολῆς» ... «ἕτερον διά τόν πυρετόν τόν θανάσιμον» ... «διά ἐκείνους ὁποῦ πτύουσιν αἷμα»· «διά σκουλαμέντο ὁποῦ τρέχει ἡ φύσις τοῦ ἀνθρώπου»· «ἑτέρα διά νά βοηθᾶ τά στοιχία ἀπό τήν ἀῤῥώστιαν» ... «ἑτέρα διά τήν χολήν» ... «ἕτερον, διά νά ξερνά τήν χολήν ἀπό πάνω». Ἀπό φ. 95β, «εἰς τά θύασα ἀπό κάθε λογῆς», ὅπου «θύασον ἀπό ἀμύγδαλα» ... «ἕτερον διά τήν ἀκριμόνιαν»· «ἕτερον διά τήν κάψα»· «ἕτερον διά τό κάψιμον τοῦ οὔρους»· «ἕτερον διά εὐλογαῖς»· «ἕτερον διά πλευρίτην»· «ἕτερον κορδιάλε διά τήν καρδίαν». Ἀπό φ. 96β, «τά ἐπιθέματα κάθε λογής», ὅπου «ἐπίθεμα ἡπάτικον, ἤγουν διά τό συκώτι» ... «ἐπίθεμα διά τό κεφάλι»· «εἰς ὀδόντας»· «ἕτερον γαργάρισμα, διά κλείσμα δροσερόν»· «ἕτερον διά τά γούλια»· «διά τό κάψιμον τῶν ἀγουλίων καί οὐρανίσκου». Ἀπό φ. 99α, «ἑρμηνία πῶς νά ποιήσεις τά ζωμία τῶν βοτάνων, διά νά τά ἔχεις ὅλον τόν χρόνον νά μή χαλάσουν», ὅπου «περί ποῖα ὑγρά εἶναι ὠφέλιμα» ... «οὐσίαις τῶν βοτάνων τῶν μοναχῶν» ... «ἕτερον διά τήν καρδίαν»· «ἕτερον στομαχάλε»· «διά τό συκώτι»· «διά τήν σπλήνα»· «διά τά νεφρά» ... «διά τό μητρικόν»· «διά νά κινά τά καταμίνια» ... «ἕτερον ἐναντίον τῆς πανούκλας» ... «ἐστράτω τῆς γουταγάμπας»· «ἐστράτω ἀπό πύρωλαις ἀγρεγατίβαις»· «ἐστράτω ἀπό πύρολαις χρυσαῖς»· «ἕτερον ἀπό τό γεωπονικόν τῶν αὐγουστάνων» ... «ἕτερον ἐστράτω τῆς θηριακῆς τοῦ ἀντρομάχου»· «ἐστράτω διά τήν μαλαφράντζα»· «ἐστράτω τοῦ ἀφιωνίου» ... «ἐστράτω τοῦ ἀγαρικοῦ» ... «ἐστράτω τῆς ἀγριαμπέλης» ... «διά τήν χολήν»· «διά τό φλέγμα» ... «διά τήν ὑδρωπικίαν». Ἀπό φ. 128β, «οἱ μπαλσάμοι οἱ ἀρωματικοί», ὅπου «μπάλσαμος διά τό μητρικόν»· «διά τήν πανοῦκλα»· «ἕτερος στομαχικός». Ἀπό φ. 130α, «ἀντίδοτα ἤ ματζούνια, λεγόμενα ἐλετουάρια», ὅπου «μαντζούνι διά τό κεφάλι» ... «διά τά ὀμμάτια»· «διά τήν στένεψιν»· «διά τό στομάχι»· «διά τό συκώτι»· «διά τήν καρδίαν» ... «διά τό κτικίον» ... «εἰς πανοῦκλα» ... «διά τήν ποδαλγίαν»· «διά τήν συνουσίαν» ... «διά τήν μήτραν»· «διά τό οὖρος»· «διά τά νεφρά» ... «διά

πανοῦκλα» ... «διά τά γλυστήρια» ... «διά τόν λαιμόν». Από φ. 166α, «αἱ τζελαδίαις τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης», ὅπου «ἀπό ἐλαφοκέρατο»· «ἀπό κρανίον ἀνθρώπινον»· «ἀπό ὠπορικά κυδωνίου»· «ἀπό κεράσια ξυνά»· «κονσέρβα ροζάδα». Ἀπό φ. 168β, «οὐγεύτα, ἤγουν ἀλιφάδες» ὅπου «οὐγεύτο τοῦ ἀγρίππα» ... «ἀλιφή κίτρινη» ... «οὐγεύτο ντεφενσίβον» ... «ἀλιφή τοῦ ἀσβέστη» ... «διά κακόν κρέας ὅταν πληθένη, ἤ εἰς λαβωματίαν»· «ἀλιφή καστανοφλουδάτη» ... «διά σκουλαμέντο»· «διά ταῖς τζοχάδες» ... «διά ψῆραις» ... «ἕτερον ἀντιπαραλυτικόν»· «ἄλλο μπασίλικον» ... «διά τά μάτια»· «διά τήν στένεψιν»· «διά τόν πλευρίτην» ... «διά τήν ψῶραν» ... «ἀλιφή διά τά βυζία τῆς γυναικός» ... «διά τήν σπλήναν»· «ἄλλη στυπτική»· «διά τό στομάχι» ... «διά τήν κασίδα» ... «διά ταῖς λέβηθαις»· «διά νά θραφή κρέας καλόν τῆς πληγῆς». Ἀπό φ. 194α, «καταπλάσματα, ἤτοι ἐμπλάστρια ἀχαμνά», ὅπου «ἀπό φωλία τοῦ χελιδονίου» ... «ἀπό φλούδα τοῦ ψωμίου»· «ἀπό ἐλίαις τῆς δάφνης»· «κατάπλασμα πλευριτικόν»· «διά πληγαῖς»· «διά τόν πυρετόν»· «διά τό σπάσιμον»· «διά τήν σπλήναν»· «ἕτερον κινητικόν»· «διά ταῖς λαβωματίαις».

Από φ. 197α, «πύρωλαις», ὅπου «ἀπό καστόριον» ... «διά τούς ὀδόντας» ... «διά τούς πυρετούς» ... «πύρωλαις βρωμεραῖς» ... «διά τήν μαλαφράτζαν» ... «διά τό φῶς» ... «πύρωλαις ποδάλγικαις» ... «διά τόν βίχαν»· «διά τό σκουλαμέντο»· «διά τζοχάδες»· «διά τήν ποδαλγίαν» ... «πύρωλαις χρυσαῖς» ... «διά τήν χολήν». Ἀπό φ. 210α, «τά τροτζίσκια τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης», ὅπου «τροτζίσκια τοῦ ἀψινθίου» ... «ἕτερα ἀλεξανδρινά» ... ««ἀπό ἀρσένικον» ... «ἕτερα κόκκινα» ... «ἄλλα τῆς κάνφορας» ... «ἀπό κοράλια»· «ἀπό κρόκον»· «ἀπό ῥόδων»· «ἀπό γαλία μοσχάτα» ... «ἕτερα τοῦ γαλινοῦ»· «ἕτερα ὑστορικά» ... «ἕτερα προφυλακτικά» ... «ἕτερα διά σκύλα»· «διά τήν πανοῦκλα» ... «ἀπό ἀγαρικόν»· «ἕτερα ἀπό κολοκινθήδα»· «κολύρια διά ὀμμάτια» ... «ἕτερον ὀφθάλμικον» ... «ἕτερον ἀμπράδο»· «ἕτερον διά γυναῖκα»· «διά πανοῦκλα»· «πάστα μυρωδάτη». Ἀπό φ. 222α, «μαστιχατώρια τά πλέον χρειαζόμενα», ὅπου «διά τούς πόνους τῶν ὀδόντων»· «διά τά ὀμμάτια». Ἀπό φ. 223α, «ῥοδέλαις», ὅπου «διά τήν καρδίαν»· «διά ταῖς λέβηθαις»· «διά τήν στένεψιν»· «διά τό στῆθος» ... «ἕτερα διά γυναῖκα» ... Ἀπό φ. 226α, «πέτραις μέ τέχνην λεγόμεναις φόγο μόρτο», ὅπου «διά τήν φωτίαν ὅταν θέλεις»· «τζερότο τῆς μπετώνικης»· «ἕτερον κεφάλικον»· «ἕτερον κύτρινον»· «ἕτερον ἀπαλετικόν» ... «ἕτερον στομάχικον»· «ἕτερον τζερώτο» ... «ἔμπλαστρον στυπτικόν» ... «ἕτερον ἀπό σκόρδα»· «ἕτερον βάρβαρον» ... «διά τούς κάλους τῶν ποδίων» ... «ἕτερον κεφάλικον» ... «ἕτερον αἰγυπτιακόν»·

«διά τόν πυρετόν» ... «ἔμπλαστρον διά πρίσμα τῶν ὀρχιδίων» ... «ἄλλο καθαρτικόν»· «διά τζακίσματα φλεβῶν» ... «ἄλλο ἀπό βατράχους»· «ἄλλο τοῦ μολυβίου»· «διά τήν σπλήνα»· «ἀπό κόπρον τοῦ περιστερίου» ... «ἕτερον στομαχάλε»· «διά τήν φάγουσα» ... «σουποζητώριον κοινόν»· «ἕτερον ξηρόν» ... «διά τήν ἐπιληψίαν καί ἄλλα» ... «διά τά καταμύνια»· «διά γυναῖκας ὁποῦ δέν κάνουν παιδία» ... «διά ἐλετουάριον» ... «διά μόσχον» ... «διά τό καύσιμον τοῦ οὔρους»· «διά πόνον κοιλίας»· «διά σκύλου δάγκωμα λυσιάρικου» ... «διά πόνους γυναικός σάν γεννήσει»· «ὅποιος πέσει ἀπό ψιλά»· «διά νά παχένει ἄνθρωπος»· «διά τό στομάχι»· «περί κατουροῦντος»· «διά τό συκώτι»· «διά τό κεφάλι» ... «διά κίνησιν φλεβῶν»· «διά τήν ψῶραν»· «διά τά ὀμμάτια»· «διά ταῖς πληγαῖς νά θρέψουν» ... «διά ταῖς λέβηθαις» ... «ἕτερον πουργατίβα»· «διά τούς ὑδρωπικούς» καί τελειώνει μέ τό «καθαρισμός τοῦ χρυσαφίου».

Στό τέλος ἡ σημείωση: «πέρας εἴληφεν ὧδε αὕτη ἡ δέλτος. ἦν χείρ ἐπονήθη παρ᾽ ἐμοί τῷ ἁλίτῃ. θύτῃ ἰωάννην τῷ οἰκτρῷ τάλανι. περιοχήν κυδωνίας τῆς κατά κρήτην αψλζ΄» καί «τό παρόν ἰατροσοφεῖον ἐγραύθη διεξόδων τῆς ἡμῶν ταπεινότητος, ὅθεν μετά τήν τελευτήν μου ἀφιερόνω αὐτό εἰς τήν ἡμετέραν μονήν τοῦ ἁγίου καί θεοβαδίστου ὄρους σινᾶ, καί ὁ ξενόσας αὐτό ἐξ αὐτῆς ἔστω ἀσυγχόρητος, καί ἀφορισμένος παρά θεοῦ παντοκράτορος, καί ἄλυτος μετά θάνατον. 1740. Σινᾶ ὄρους νικηφόρος κρῆς» καί «κυρίλλου τοῦ πανιερολογιοτάτου σοφοτάτου καί ἁγιοτάτου ἡμῶν αὐθέντου καί δεσπώτου, πατρός ἡμῶν καί ἀρχιεπισκόπου, τῆς ἁγιοτάτης καί θεοδοξάστης ἀρχιεπισκοπῆς τοῦ ἁγίου καί θεοβαδίστου ὄρους σινά ραϊθοῦ φαράν ἁγίοις βάτου καί ὑπερτίμου πολά τά ἔτη. 1777».

ΒΛΑΧΟΣ ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ

(1605 ἤ 1607 -1685)

Α. ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ.

I. Βιβλίον Ἱπποκράτους εἰς τήν κοινήν γλῶσσαν μεταγλωττισθέν ἀπό τόν γεράσιμον κρητικόν εἰς βοήθειαν τοῦ γένους ἡμῶν ἀπό τό λατινικόν εἰς τήν ἁπλήν ρωμαϊκήν

Βλ. Κωνσταντίνου Οἰκονόμου Ἀλέξανδρος III, 1, δ καί Ἀνώνυμα Ἰατρικά Ἔργα, Β, I, 34.

Β. ΕΝΤΥΠΑ:

ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ -ΛΕΥΚΙΑΣ

(ΙΗ΄ ΙΘ΄ αἰ.)

Α. ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ:

Β. ΕΝΤΥΠΑ:

1. *Αντιπανάκεια, ἤτοι περί τῶν αἰτίων, ἅ τάς νόσους δυσιάτους, ἤ ἀνιάτους, μή τοιαύτας καθ' ἑαυτάς οὔσας, ὡς ἐπί τό πολύ ἀπεργάζονται· ὑπό Αναστασίου Γεωργιάδου Φιλιππουπολίτου... ὑφ' οὗ καί εἰς τήν Λατινίδα φωνήν μεθηρμήνευται.* Βιέννη 1810, σσ. κβ +545+6 χ.ἀ. (ΓΜ/ΕΒ.571). Κείμενο δίγλωσσο: ἑλληνικά, λατινικά.

Μετά ἕνα χρόνο: *Ἀπαγγελία περί τινος συγγράματος οὗ ἡ ἐπιγραφή: Ἀντιπανάκεια, ἤτοι περί τῶν αἰτίων... Παρά τοῦ κυρίου Βοσκυιαλωνίου.* Παρίσι 1811, σσ. 87+1 χ.ἀ.+3 πίν. (ΓΜ/ΕΒ.624). Κείμενο δίγλωσσο: ἑλληνικά, γαλλικά.

2. *Ἰωάννου Δανιήλου Μεσγέρου, Ἰατροφιλοσοφική Ἀνθρωπολογία, μεταφρασθεῖσα ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ, μετά προσθήκης τινῶν ὑποσημειώσεων, ὑπό Ἀναστασίου Γεωργιάδου Φιλιππουπολίτου.* Βιέννη 1810, σσ. λς΄ +3 χ.ἀ+ 140 (ΓΜ/ΕΒ 594).

ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ ΡΙΖΟΣ - ΑΡΤΑΚΗΝΟΣ
(ΙΗ΄ - ΙΘ αἰ.)

Α. ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ:

1 *Δοκίμιον περί τῆς νέας ἰατρικῆς διδασκαλίας τοῦ Βράωνος, ἐν εἴδει ἐπιστολῆς ὑπό Ἐμμανουήλ Ρίζου τοῦ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἰατροῦ ψηφισθέντος ἐν τῇ τοῦ Παταβίου Ἀκαδημίᾳ, μεταφρασθέν ἐκ τῆς γαλλικῆς εἰς τήν ἡμετέραν ἁπλῆν διάλεκτον παρά Ρίζου Ἀρτακηνοῦ Γεωργιάδη Μυκωνίου τοῦ καί παχαρνικίου, ἀφιερωθέν δέ τῷ ἐκλαμπροτάτῳ, περιβλέπτῳ καί περιφανεστάτῳ πεγδαζέ κυρίῳ κυρίῳ Δημητρίῳ Μουρούζῃ».*

Μετάφραση τοῦ ἔργου: *Essai sur la nouvelle doctrine de Brown, en forme de lettre, par Emmanuel Rizo, de Constantinople, docteur en médecine, de l'université de Padoue.* Παρίσι 1797.

* **1.** Ε.Β.Ε. 1503 0,200 × 0,130 ἔτ. 1806 φφ. 64.

Στή σελίδα τίτλου ἡ σημείωση: «Ἐν ἔτει αως μαρτίου α΄ ἐν τῇ Κωνσταντίνου».

Πρίν ἀπό τό κείμενο, φφ. 3α-8β, ἀφιέρωση «Δημητρίῳ Μουρούζῃ».

Β. ΕΝΤΥΠΑ:

ΓΙΑΚΟΥΛΕΥΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ

(ΙΗ αἰ.)

Α. ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ:

Ι. Σύνοψις ἁπάσης τῆς πρακτικῆς ἰατρικῆς

Μετάφραση τοῦ ἔργου τοῦ John Allen: *Synopsis universae medicinae practicae, sive doctissimorum virorum de morbis eorumque causis ac remediis judicia* (πρώτη ἔκδοση: Λονδίνο 1719).

*** 1.** Ε.Β.Ε. 1486 0,340 × 0,240 ἔτ. 1747 σσ. 291 + 2 λ. + 4 («πίναξ») + 4 χ.ἀ. (διάφορες ἰατρικές συνταγές).

Τίτλος: *Σύνοψις ἁπάσης τῆς πρακτικῆς ἰατρικῆς ἤ ἀποφάνσεις τῶν σοφωτάτων ἀνδρῶν περί παθῶν καί αἰτίων αὐτῶν καί περί τῶν ἰατρικῶν. συγγραφεύς ὁ Ἰ ἄλλεν ἀνδρός δοτόρος τῆς ἰατρικῆς ... μεταγλωττισθέν ἐκ τῆς λατινικῆς διαλέκτου εἰς τήν ρωμαϊκήν ἁπλῆν φρᾶσιν παρά τοῦ ἐν ἰατροῖς ἀρίστου δοτόρος Ἀλεξάνδρου γιακουλαίου τοῦ βυζαντίου, ἐν ἔτει Χριστοῦ 1747 αὐγούστου α΄*

2. Μ.Π.Χ. 79 0,240 × 0,170 ἔτ. 1760 φφ. 361.

Τίτλος: *Σύνοψις Πρακτικῆς Ἰατρικῆς συγγραφεῖσα μέν ὑπό Ι. Ἄλλεν δοτόρου τῆς ἰατρικῆς καί ἐκδοθεῖσα ἐν Ἐνετίᾳ τό 1732, μεταγλωττισθεῖσα δέ ὑπό Ἀλεξάνδρου Γιακουλέου τοῦ Βυζαντίου τό 1747 αὐγούστου α΄ καί ἀντιγραφεῖσα ὑπό Θεοδώρου Ἀγραφιώτου τοῦ καί Χρυσιώτου.*

Στό φ. 361β σημείωση τοῦ γραφέα: «Θεῷ δοτῆρι πάντων δόξα καί κλέος. Εἴληφε πέρας ἡ παροῦσα αὕτη βίβλος διά χειρός Θεοδώρου τοῦ ἐξ Ἀγράφων ἀντιγραφεῖσα ἐν ἔτει χιλιοστῷ ἑπτακοσιοστῷ ἑξηκοστῷ ἐν τῇ α τοῦ μεταγειτνιῶνος μηνός».

3. Β.Ι.Α. 16° ἔτ. 1770 σσ. 1314.

Τίτλος: *Σύνοψις ἁπάσης τῆς πρακτικῆς ἰατρικῆς, ἤτοι γνῶμαι τῶν σοφωτάτων ἰατρῶν· μεταγλωττισθέν ἀπό τήν λατινικήν διάλεκτον εἰς τήν ἡμετέραν ἁπλῆν φράσιν παρά Ἀλεξάνδρου Γιακουλέου Βυζαντίου εἰς χάριν καί ἐξόδου κύρ Κωνσταντίνου Γιακουλέου Μπασαδάκι Χανιότη.*

Στό τέλος σημείωση ὅπου ἀναφέρεται τό ὄνομα τοῦ γραφέα, Κωνσταντῖνος Φίτζιος, καί ἡ χρονολογία τοῦ κώδικα.

*** 4.** Μ.Μπ(α) 129 0,225×0,167 ΙΗ αἰ. σσ. 614.
Τίτλος: *Σύνοψις ἁπάσης τῆς πρακτικῆς ἰατρικῆς ἤ ἀποφάνσεις τῶν σοφωτάτων ἀνδρῶν, περί παθῶν καί αἰτιῶν αὐτῶν καί περί τῶν ἰατρικῶν μέρος πρῶτον συγγραφεύς ὁ Ι. ἄλλεν δοτόρος τῆς ἰατρικῆς ἔκδοσις πρώτη ἐνετίησι μέ πρόσθεσιν πρός τούτοις τῶν συνθεμάτων τῶν ἰατρικῶν κόπων· τῆς αὐτῆς διανοίας ἐστί γνῶμαι τά ὀρθῶς εἰρημένα· ὁ Ιπποκράτης περί διαίτης ἐνετίησιν ἐν ἔτει 1732. μεταγλωττισθέν ἐκ τῆς λατινικῆς διαλέκτου εἰς τήν ρωμαϊκήν ἁπλήν φρᾶσιν παρά τοῦ ἐν ἰατροῖς ἀρίστου δοτόρου ἀλεξάνδρου γιακουλαίου τοῦ βυζαντίου ἐν ἔτει χριστοῦ.*

σελ. 2, λευκή.

—σελ. 3: *Σύνοψις ἁπάσης τῆς πρακτικῆς ἰατρικῆς, κεφάλαιον α^{ον} ἤ συνάθροισμα πρῶτον τῶν παθῶν. αἱ θέρμαι εἰς τό καθόλου ἀπό οἰκείαν στόχασιν καί ἀνάγνωσιν τοῦ συγγραφέως.*

> *Ἀρχ. ἄρθρον α , ἡ θέρμη λέγει ὁ σιδυνάμιος δέν εἶναι ἄλλο πάρεξ ἕνα δυνάστευμα τῆς φύσεως, ὁποῦ κάμνει μία νοσόδης ὕλη, πολλά πολεμία εἰς τό σῶμα...*

Τό κείμενο χωρίζεται σέ 991 'ἄρθρα' καί τελειώνει στή σελ. 608 μέ τή σημείωση: «Τέλος τοῦ α^{ου} μέρους» (βλ. Ι, 6).
—σσ. 609-614, «Κατάλογος» (= πίνακας τῶν περιεχομένων).

5. Μ.Α.Λ. 512 0,230×0,180 ΙΗ΄ αἰ. σσ. 586.
Τίτλος: *Σύνοψις ἁπάσης τῆς πρακτικῆς ἰατρικῆς.*

Ὁ κώδικας αὐτός, ὁ ὁποῖος ἀναφέρεται στόν κατάλογο τοῦ Λίνου Πολίτη (*Ἑλληνικά,* 11(1940), σελ. 95) δέ βρέθηκε.

*** 6.** Β.Ρ.Α. 342 0,225×0,168 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 2α-173α.
Τίτλος: *Σύνοψις ἁπάσης τῆς πρακτικῆς Ἰατρικῆς· ἤ γνῶμαι τῶν σοφωτάτων Ἰατρῶν, περί τῶν παθῶν, καί αἰτιῶν αὐτῶν, καί περί τῶν Ἰατρικῶν.*

Τό κείμενο ἀποτελεῖ τό «μέρος Δεύτερον»· πρῶτο τό «Κεφάλαιον δέκατον· ἤ συνάθροισμα τῶν παθῶν δέκατον. Πλέξημον πιλονικόν».

> *Ἀρχ. Ἄρθρον 992· τό πλέξημον τῶν μαλιῶν, εἶναι ἕνα πάθος ἐνδείμιον εἰς τούς πολόνους ὡς ἐπί τό πλεῖστον, τόσον εἰς τούς ἄνδρας, ὅσον καί εἰς τάς γυναῖκας, μάλιστα εἰς τά παιδία, καί εἰς τούς νέους· ὁμοίως γνωστόν εἰς ἄλλας ἐπαρχίας, ὡσάν εἰς τήν ἐλβέτζιαν...*

—φ. 40α, «κεφάλαιον ια^{ον} ἤ ἐνδέκατον· συνάθροισμα τῶν παθῶν, πάθη τοῦ δέρματος».

Αρχ. *Ἄρθρον 1148· ἡ μωράδα τοῦ δέρματος εἶναι ἡ γνησία...*

—φ. 54α, «κεφάλαιον ιβ^{ον} ἤ συνάθροισμα τῶν παθῶν δωδέκατον· πριξήματα εἰς τό καθόλου».

Αρχ. *Ἄρθρον 1217· πούπατε ποτέ δέν εἶδα τόν ὁρισμόν τοῦ πριξήματος...*

—φ. 81β, «κεφάλαιον ιγ^{ον} ἤ συνάθροισμα τῶν παθῶν, δέκατον τρίτον, θλάσματα ἀπό οἰκείαν στόχασιν, καί ἐξ ἀναγνώσεως».

Ἀρχ. *Ἄρθρον 1329. Τά ἐδικά μας κορμία, ἤ ἀπό πέσιμον ἀπό ψηλά.*

—φ. 102α, «κεφάλαιον ιδ^{ον} ἤ συνάθροισμα παθῶν δέκατον τέταρτον, χλόρωσις».

Ἀρχ. *Ἄρθρον 1392, ἡ χλόρωσις, ἤ λευκή θέρμη τῶν παρθένων, πολλά διαφέρει ἀπό τήν γυναικήσιαν...*

—φ. 133α, «κεφάλαιον ιε^{ον} ἤ συνάθροισμα τῶν παθῶν ιε^{ον}· πάθη τῶν παιδίων εἰς τό καθόλου».

Ἀρχ. *Ἄρθρον 1504, ἡ κρᾶσις τῶν παιδίων εἶναι ὑγρωτάτη...*

—φ. 135α, «κεφάλαιον ις^{ον} ἤ συνάθροισμα τῶν παθῶν δέκατον ἕκτον, βιβλίον περί τῶν φαρμάκων».

Ἀρχ. *Ἄρθρον 1571 Εἶναι ἀρκετά πεπληροφορημένον ἀπό τήν περίσια συνεχῆ δοκιμήν, ὅ ἡ ζωή τῶν ἀνθρώπων...*

Τελ. (ἄρθρον 1636) *...γεννημένον μέσα εἰς τόν ἴδιον ἄνθρωπον ὅθεν δέν πρέπει νά καταδικάζῃ εὐκόλως, καί ἀστόχαστα, καί ἀδίκως.*

Μετά τό πέρας τοῦ κειμένου, φφ. 173β-203β· «Ἰατρικά διάφορα παρμένα ἀπό διαφόρους συγγραφεῖς».

*** 7/8.** Μ.Α.Λ. 39/42 0,180 + 0,140 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 14 + 268.
Κώδικες πυρίκαυστοι. Σέ πολύ κακή κατάσταση.

*** 9.** Β.Κ.Μ. 120 0,200 × 0,150 ΙΘ αἰ. φφ. 304.
Τίτλος: *Σύνοψις ἁπάσης τῆς πρακτικῆς Ἰατρικῆς ἤ Γνῶμαι τῶν ἐπιστημονικῶν ἀνδρῶν· περί τῶν παθῶν· περί τῶν αἰτιῶν αὐτῶν· καί περί τῶν ἰατρικῶν. Προσῆλθον τώρα νεωστί, καί κάποια πάθη πολλά σπάνια. Μέρος πρῶτον, συγγραφέως τοῦ Ἰωάννου ἄλλεν ἰατροφιλοσόφου. Ἔκδοσις πρώτη.*

Ἀρχ. *Σύνοψις ἁπάσης τῆς πρακτικῆς ἰατρικῆς, κεφ. α΄ Περί τῶν πυρετῶν γενικῶς. Ἄρθρον 1 ὁ πυρετός, ὡς καθώς ἐσημείω-*

σεν ὀρθῶς ὁ λαμπρότατος σιδυνάμιος, μέ τάς ἐδικάς του προσθήκας γεμίζουσι σχεδόν δύω τρίτα μέρη, ὅλων τῶν νοσημάτων, ὁ πυρετός εἶναι ἕν δυνάστευμα τῆς φύσεως, ὁποῦ διά τήν σωτηρίαν τοῦ ἀῤῥώστου πάσχει μέ κάθε βοήθειαν νά ἐξολοθρεύσῃ τήν νοσηράν ὕλην, κατά πολλά πολέμιον εἰς τό σῶμα...

Στό φ. 301α, ἡ σημείωση: «Τέλος τοῦ πρώτου μέρους», ἐνῶ στά φφ. 303α-304β, πίνακας τῶν περιεχομένων κατ ἄρθρο.

Στή σελίδα τίτλου, κτητορικό σημείωμα: «Καί τόδε σύν ἄλλοις τοῦ Σταγών Παϊσίου».

Β. ΕΝΤΥΠΑ.

ΔΑΝΙΗΛ ἱερομόναχος

Α. ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ:

Ι. Περί γαστριμαργίας, καί ὅτι βλάπτει μεγάλως τόν θέλοντα σωθῆναι, καί περί ἑτέρων πταισμάτων

*** 1.** Μ.Δν. 584 (4118) 0,145×0,100 Ις΄ αἰ. φφ. 61β-64β.

Ἀρχ. *Γαστριμαργία καί ἡ μετά οἴνου καί ὕδατος πολυποσία φέρει πολλήν ἀμέλειαν καί ἀσθένειαν τῷ σώματι...*

Τελ. *...καί ἵνα μετανοήσουν νά ταπεινωθοῦν καί νά ἐξομογηθοῦν μετά...* (κολοβό).

*** 2.** Μ.Δν. 247 (3781) 0,210×0,150 ΙΖ αἰ. φφ. 142α-146β.

Ἀρχ. *Ἡ γαστριμαργία καί ἡ μετά οἴνου ἤ καί ὕδατος πολυποσία, φέρει πολλήν ἀμέλειαν καί ἀχαμνωσύνην τῷ σώματι...*

Τελ. *...καί σώζειν τούς ἀπεγνωσμένους χριστέ ὁ θεός ἡμῶν, καί σοί πρέπει δόξα εἰς τούς αἰῶνας τῶν αἰώνων ἀμήν.*

Πρβλ. Μάξιμος Πελοποννήσιος

Β. ΕΝΤΥΠΑ:

ΔΑΡΒΑΡΙΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

(ΙΗ΄ - ΙΘ΄ αἰ.)

Α. ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ:

Ι. Ἐγχειρίδιον περί συντηρήσεως ὑγιείας στομάχου

(βλ. ἔντυπα, 1)

*** 1.** Β.Κ.Φ.Β. 12 0,155 × 0,105 ἔτ. 1801 σσ. 34.

Ἀρχ. *Ἀπό τάς διοικήσεως τοῦ συναμφοτέρου, ἡ τοῦ στομάχου εἶναι μᾶλλον ἀναγκαία. Ὡσάν ὁποῦ αἱ ἄλλαι ἄν εἶναι καλαί, τό δέ στομάχι εἶναι πάσχον...*

Τελ. *...ὁ Λευκόχρυσος, ὡς εἰπεῖν εἰς τήν ἐπιμιξίαν του μέ τά λοιπά, μετοχετεύει εἰς αὐτά πᾶσαν στερρότητα. Τί δ' ᾧ ἤ φατρίης μῆδος, αωα΄ κατά μῆνα Ἀπρίλλιον ἐν Βουκουρεστίῳ.*

Τοῦ κειμένου προτάσσεται ἡ ἀφιέρωση «τῷ εὐγενεστάτῳ Ἄρχοντι μεγάλῳ Ποστελνίκῳ Κυρίῳ μοι Ἀλεξάνδρῳ Μαυροκορδάτῳ, τήν ταπεινήν μοι ἀπονέμῳ προσκύνησιν», πού ὑπογράφει ὁ ἐπιμελητής τῆς ἔκδοσης Μανουήλ Βερνάρδος.

Σημ. Γιά τό ὄνομα τοῦ συγγραφέα βλ. τήν παραπάνω ἀφιέρωση ὅπου ὁ Μ. Βερνάρδος, ἀπευθυνόμενος στόν Ἀλέξ. Μαυροκορδάτο γράφει: «Ὥσπερ καί νῦν, ἀναγνούς μόνον τό παρόν περί διατηρήσεως ὑγιείας στομάχου, ἀνώνυμον μέν, ὡς δ' ἐμοί τε καί ἄλλοις δοκεῖ, τοῦ ἐν Βουκουρεστίοις φήμῃ μεγάλῃ ἐντρυφῶντος Ἰατροφιλοσόφου Κωνσταντίνου Δαρβάρεως πονημάτιον, καί τήν ἐξ αὐτοῦ τῷ γένει προξενουμένην ὠφέλειαν βαθυφρόνως γνωρίζων, προεθυμήθης αὐτοπροαιρέτως, καί τήν ὑπέρ τῆς ἐκδόσεως αὐτοῦ δαπάνην κατέβαλες!».

Β. ΕΝΤΥΠΑ:

1 *Ἐγχειρίδιον περί συντηρήσεως ὑγιείας στομάχου.* Ἰάσι 1813, σσ. 40 (Β.Hs 863).

ΔΗΜΟΥΛΑΣ ΡΑΥΤΟΠΟΥΛΟΣ

Α. ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ.

Ι. Συλλογές ἰατροσοφίων

*** 1.** M.I. 182 (4302) 0,190 × 0,135 Ις΄ αἰ. φφ. 29β-144β.
φ. 36α: «Φυσικά διάφορα πρός ἴαμα ποδαλγίας».

Αρχ. *Ἐπειδή τινός, οὔτε διαίτε πρός καρτερόν δυναμένη, οὔτε φαρμακίαν ἀνέχεται, φυσικά τινά...*

Ἀπό τά κεφάλαια: φ. 36α, «προφυλακτικά ποδάγρας καί ἀρθρίτιδος»· φ. 39β, «διά φυλακτικά τριχῶν»· φ. 41β, «περί κεφαλαλγίας»· φ. 43α, «περί ἀποφλεγματισμοῦ κεφαλῆς»· φ. 44α, «περί βήχαν»· φ. 45α, «περί φλέγματος ἐγκεφάλου, πρίξημου τοῦ ἐγκεφάλου»· φ. 47α, «περί ἐγρύπνου κώματος»· φ. 47β, «περί μανίας»· φ. 48α, «περί μελαγχολίας»· φ. 48β, «περί μνήμης ἀπώλειας»· φ. 49β, «περί ἐπιληψίας»· φ. 50α, «περί ἀποπληξίας»· φ. 50β, «περί πυρετοῦ»· φ. 51α, «περί σπασμοῦ»· φ. 52α, «περί τρόμου»· φ. 53β, «περί ὀφθαλμῶν παθῶν, καί ταράξεως ὀφθαλμῶν». φ. 58β, «παραγγελίαι νουθετικαί, διαφόρων σοφῶν λυσιτελεῖς, διά τήν ψυχήν καί τό σῶμα ἐκ τοῦ εὐαγγελίου»· φ. 63α, «εἰς ταῖς ζωχάδες»· φ. 67α, «περί τῶν ἐν ὀφθαλμοῖς ἑλκῶν»· φ. 68β, «περί γλαυκώματος»· φ. 69β, «περί δυσικοΐας»· φ. 70α, «περί τῶν ἐν τῇ ῥινί (τῆς μήτης λεγομένης) παθῶν»· φ. 70β, «περί πολύποδος»· φ. 71β, «περί τῆς ἐκ ῥινός αἱμορροΐδος»· φ. 73α, «περί ρευματιζομένων ὀδόντων»· φ. 74β, «περί τῶν ἐν γλώσση βατράχων»· φ. 75α, «περί τῶν ἐν παροισθμίοις πυρετῶν»· φ. 75β, «περί δυσώδη στόματα»· φ. 76β, «περί ἀρτηριακῆς»· φ. 77α, «περί ὀρθοπνοΐας καί δύσπνοιας».

Στά φφ. 79β-80β, «πίναξ ἀκριβής, τῆς παρούσης πικτύδος, ὀριβασίου» (τά φφ. 81α-82β, λευκά).

Ακολουθοῦν: φ. 83α, «περί συνάχης»· φ. 84β, «περί βηχός»· φ. 85α, «περί αἵματος πτύσεως»· φ. 85β, «περί πλευρίτιδος»· φ. 88β, «περί φθίσεως»· φ. 89β, «περί τῶν τῆς καρδίας παθῶν»· φ. 90α, «περί διαφορᾶς πυρετοῦ»· φφ. 90β-93β, «περί συνεχοῦς, τριταίου, τεταρταίου, λοιμωδοῦς καί ἐκτικοῦ πυρετοῦ»· φ. 96β, «περί κατά στόμαχον καί γαστέραν καί ὑποχόνδριον παθῶν καί ἀνορεξίας»· φ. 98α, «περί χολέρας»· φ. 99α, «περί δυσεντερίας»· φ. 101β, «περί κωλικῆς διαθέσεως»· φ. 104α, «περί

φλεγμονῆς»· φ. 105α, «περί διαβήτου»· φ. 107α, «περί ἐμφράξεως»· φ. 109α, «περί σπληνός»· φ. 109β, «περί ἰκτέρου»· φ. 111β, «περί γονορροίας»· φ. 112β, «περί ἐζωχάδας»· φ. 114β, «περί τῶν κατά τήν μήτραν»· φ. 116α, «περί γυναικείου ροῆς»· φ. 117β, «περί τῇ μήτρᾳ καρκίνου»· φ. 121α, «περί ποδάγρας»· φ. 126α, «περί λέπρας καί ψώρας»· φ. 129α, «περί τῶν ἐκτός τοῦ σώματος ἀποστημάτων»· φ. 129β, «περί γάγγραινας»· φ. 131β, «περί ἀνθράκων»· φ. 132α, «περί καρκίνου»· φ. 133α, «περί οἰδήματος»· καί «περί ἐμφυσημάτων»· φ. 135α, «περί οὐλάς μελαίνας»· φ. 137α, «περί σφυκῶν καί μελισσῶν»· φ. 137β, «περί κωνώπων»· φφ. 141α-142α, «περί θαλασσίου τρυγῶνος, δράκοντος, σκορπίου, σαύρας καί λαγωοῦ»· φ. 142α, «περί βδελλῶν»· φ. 143α, «περί καθαρσίων».

Τοῦ κειμένου προτάσσεται, φφ. 29β-35β, «πίναξ τοῦ παρόντος βιβλίου ὀριβασίου ἰατροσόφιον κατά ἀλφάβητον διαλεγμένον ἐν ευχωλεία κατῶνομα, καί ἐξηγημένα ἁπλᾶ τά ὅσα εἶναι πολλά δυνᾶ, καί εὔχεσθεν ὑπέρ ἐμοῦ τοῦ κοπιάσαντος πολλά εἰς τοῦτω, δημουλᾶ ἰατροῦ» [Ραυτοπούλου].

*** 2.** M.I. 180 (4300) 0,200 × 0,140 IZ αἰ. φφ. 5 χ.ἀ. + 195.

Ἄλλο ἰατροσόφιο.

Από τά κεφάλαια (φφ. 2β-88β): «περί γωνορίων»· «περί τῶν τραυμάτων καί τῶν υδιμάτων τῶν γενομένων ἐν τω καυλώ»· «περί των ἠδιμάτων των γενωμένων ἐν τοις ὄρχισιν»· «ὅσα συμβαίνουσιν ἀπό σπάσματος»· «δια τῷ σπέρμα δόκιμον»· «περί ἐμήνων κατολῆς»· «περί ἐμωροήδων γυνεκῶν»· «περί πνιγμοῦ μήτρας»· «περί τῶν ἡδιμάτων των φενομένων ἐν τῇ μήτρα»· «περί τῶν τραυμάτων τῶν γενομένων ἐν τῇ μήτρα»· «περί ὀγκόσεως τῆς μήτρας»· «περί τῶν διστοκουσῶν γυναικῶν»· «περί τῶν ἐκβαλώντων τό ἔμβριον»· «περί ποδαλγίας»· «περί τοῦ ἐφυμερινοῦ πυρετοῦ»· «περί καύσεως πυρετοῦ»· «περί τριταίου πυρετοῦ»· «περί τοῦ πυρετοῦ τοῦ καλουμένου συνεχοῦς»· «περί τεταρτέου πυρετοῦ»· «περί τοῦ ἀφιμερινοῦ πυρετοῦ»· «περί πλήθος ἠδρώτος»· «περί τοῦ προφηλάττεσθαι ἀπό τών πτηνόντων εἰδών, τοῦ πτύοντος διλητήριον»· «περί θεραπείας τοῦ δήγματος τῶν ὄφεον»· «περί θεραπείας δήγματος σκορπίου»· «περί μελίσον καί βδελῶν»· «θεραπεία κυνός λυσώντος»· «περί τοῦ ἠδροφοβικοῦ πάθους»· «περί κόπου καί πόνου»· «περί ἐρισιπέλατος»· «εἰς δάγγαμα ὄφεως»· «περί ἀκροχορδώνων καί ὕλον ἤ κοκορνίδων»· «περί λέπρας»· «περί λιχύνων»· «περί ψώρας»· «περί μαλαφράτζας»· «περί πανούκλας»· «περί χυράδων»· «περί οὔρων κρίσεος»· «περί ἀφρῶν».

—φ. 88β, «Γαληνοῦ ἰατροῦ περί οὔρων».

Στό φ. 94β σημειώνει: «Τήν περί τῆς τῶν οὔρων διαφορᾶς πραγματείαν, πολλοί τῶν ἀρχαίων ἰατρῶν ἐπεχείρησαν γράψαι, ὧν πρῶτον πάντων ἱπποκράτης ὁ κῶος ὁ θαυμαστός ἰατρός, οὗ ταῖς βίβλοις ἐνητύχομεν, μετά δέ τούτου τοῦ χρόνου γαληνός ὁ περιβόητος ἰατρός ὁ αὐτοῦ μαθητής γεγονός, ἐπεχήρησεν καί ἔγραψεν εἶτα μετ' αὐτόν μάγνος σοφιστής ἰατρός...»

—φ. 98β, «περί χρωμάτων».

—φ. 102α, «περί οὔρων ἐν πυρετοῖς».

—φ. 106α, «ἐπιστολή ἱπποκράτους ἀρχιάτρου σοφιστοῦ πρός πτολεμαῖον βασιλέαν αἰγύπτου».

—φ. 107β, «γαληνοῦ περί σφυγμῶν ἐκ τοῦ β΄ βιβλίου αὐτοῦ».

—φ. 166α, «γαληνοῦ 'Ιατρός εἰσαγωγή».

Στά φφ. 2β-5β χ.ἀ.. «σύν θεῷ ἁγίῳ, πίναξ τοῦ παρόντος ἰατροσοφίου συντεθείσα κατά ἀλφάβητον παρ' ἐμοῦ δημουλλᾶ ἰατροῦ».

Στά φφ. 1α-2α, διάφορες ἐνθυμήσεις χωρίς ἰδιαίτερη σημασία.

Βλ. 'Ιπποκράτης Ι, 12.

Β. ΕΝΤΥΠΑ:

ΖΑΒΙΡΑΣ ΙΩ. ΓΕΩΡΓΙΟΣ

(1744 - 1804)

Α. ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ:

Ι. 'Ιατρικαί παραινέσεις (βλ. ἔντυπα, 1)

*** 1.** Ε.Β.Ε. 2886 0,180×0,140 ΙΗ αἰ. φφ. 1α-102α.

Τίτλος: *Ἰατρικαί παραινέσεις, εἰς τάς ὁποίας περιέχονται τά πλέον συνεχέστερα, καί κοινότερα ἐσωτερικά πάθη, τά σημεῖα, καί ἰατρεῖαι αὐτῶν, ἅς ἐξέδοτο εἰς οὐγγαρικόν ἰδίωμα ὁ ἐξοχώτατος καί ἐν ἰατροφιλοσόφοις ἄριστος Ράτζ Σαμουήλ, ὁ καί τῆς 'Ανατομίας τῆς ἐν Πέστᾳ 'Ακαδημίας Διδάσκαλος.*

Στά φφ. 1β-2β, «Πίναξ τῶν κεφαλαίων».

Στό φ. 3α, ὑπότιτλος: «Ἰατρικαί παραινέσεις».

Τά κεφάλαια: φ. 3α, «περί πυρετοῦ»· φ. 3α, «περί τοῦ συνεχοῦς, ἤ καυστικοῦ πυρετοῦ»· «περί τοῦ ἁπλοϊκοῦ συνεχοῦς, ἤ καυστικοῦ πυρετοῦ»· φ. 3β, «περί τοῦ ὀξέως συνεχοῦς, ἤ καυστικοῦ πυρετοῦ»· φ. 8α, «περί τῶν κεχριδίων καί ψιλίθρας»· φ. 12α, «περί τοῦ διαπυροῦ συνεχοῦς, ἤτοι καυστικοῦ πυρετοῦ»· φ. 14α, «περί φλογώσεως»· φ. 15β, «περί φλογώσεως τῆς κεφαλῆς»· φ. 16β, «περί φλογώσεως τῶν ὀφθαλμῶν»· φ. 18β, «περί φλογώσεως τῶν ὠτίων»· φ. 19α, «περί πόνου τοῦ λαιμοῦ»· φ. 24α, «περί τοῦ πλευρίτου»· φ. 28α, «περί περιπνευμονίας»· φ. 32α, «περί γαστραίνης τοῦ πνεύμονος»· φ. 32α, «περί ἀποστήματος τοῦ πνεύμονος»· φ. 34α, «περί ἕλκους τοῦ πνεύμονος»· φ. 34β, «περί φθίσεως τοῦ πνεύμονος»· φ. 35α, «περί τῶν τύλων, καί σκίῤῥων τοῦ πνεύμονος»· φ. 35β, «περί αἱμοπτύσεως»· φ. 37β, «περί ἄσθματος»· φ. 41β, «περί τοῦ βηχός»· φ. 42β, «περί φλογώσεως τοῦ διαφράγματος»· φ. 43α, «περί φλογώσεως τοῦ ἥπατος»· φ. 44β, «περί τοῦ σκληροῦ πρίσματος τοῦ ἥπατος»· «περί ἰκτέρου»· φ. 45β, «περί πρίσματος τῆς σπληνός»· φ. 46α, «περί τοῦ σκληροῦ πρίσματος τοῦ μεσεντέρου»· φ. 46β, «περί τοῦ διαλείποντος πυρετοῦ»· φ. 48β, «περί τῆς φλογώσεως τοῦ στομάχου»· φ. 50α, «περί σπασμοῦ τοῦ στομάχου»· φ. 53α, «περί ἐμετοῦ»· φ. 54α, «περί τῆς κωλικῆς νόσου»· φ. 56β, «περί τῆς μεταλλικῆς κωλικῆς νόσου»· φ. 59β, «περί διάῤῥοίας»· φ. 61α, «περί δυσεντερίας»· φ. 63α, «περί δαγκώματος τοῦ λυσασμένου σκύλου»· φ. 63β, «περί τῆς ψώρας»· φ. 64β, «περί δίψης»· «περί θερμότητος»· φ. 65α, «περί τῶν πόνων»· φ. 66β, «περί τῆς φλεβοτομίας»· φ. 67β, «περί τῆς καθάρσεως τοῦ στομάχου καί τῶν ἐντοσθίων»· φ. 68α, «περί τῶν καταψυκτικῶν βοτάνων»· φ. 68β, «περί τῶν ἀντισαπρωτικῶν βοτάνων»· φ. 69α, «περί ἐλμίνθων (λεβύνθων)».

Στό φ. 69β, «Σημείωσις τῶν χαρακτήρων, ἤ λέξεων ὁποῦ συντομίας χάριν βάνομεν ἐδῶ εἰς τή Γραμματεῖα».

Στά φφ. 70α-86α, «Γραμματεῖα. Μ. κάμε κόνην διά μία δόσιν».

Στά φφ. 86β-93β, «Ἔλεγχος τινῶν ἑλληνικῶν ὀνομάτων μετά ἐξηγήσεως ἁπλῆς πρός κατάληψιν τῶν ἁπλουστέρων».

Στά φφ. 94α-97α, « Ἐνταῦθα σημειῶ λέξεις τινές ἀπό διάλεκτον τουρκικήν, εἰς ἰταλικήν, καί ἑλληνικήν διάλεκτον».

Τά φφ. 97β-98β, λευκά.

Στά φφ. 99α-102α, διάφορες ἰατρικές συνταγές.

*** 2.** Κ.Δ.Β. 28 0,210 × 0,160 ΙΘ΄ αἰ. φφ. 156.
Ἀντίγραφο τοῦ ἐντύπου.
Βλ. Ἀνώνυμα Ἔργα Ἰατρικῆς Α, ΙΙ, 180.

ΙΙ. Περί ἰατρικῆς τέχνης

Μετάφραση, κι αὐτό, ἀπό τά οὐγγρικά.

*** 1.** Α.Μ.Ι. 12 0,305 × 0,195 ΙΗ αἰ. σσ. 139-[498].
σ. 139, «Ἰατρικῆς τέχνης βιβλίον δεύτερον. Περί τῶν ἀσθενειῶν τινῶν μορίων τῆς κεφαλῆς, οἷον τῶν ὀμματίων, τῶν αὐτίων, τῆς μύττης, τῆς γλώττης, τῶν ὀδοντίων, τοῦ στόματος, τοῦ γούλων, τοῦ σταφυλίτου καί τοῦ λάρυγγος».
Τά κεφάλαια:
—σ. 139, «κεφάλαιον πρῶτον. Περί ὀφθαλμίας, ἤγουν πονόμματος».
Ἀρχ. *Μήν ἔχωντας σκοπόν εἰς τό παρόν μου πόνημα, νά διηγοῦμαι διά ὅλα τά εἴδη τῶν ἀσθενειῶν, ἀλλά μόνον διά τά καθολικώτερα, ὁποῦ συμβαίνουν συχνώτερα εἰς τούς ἀνθρώπους...*
Ἐδῶ: σ. 140, «Περί τοῦ τόπου, καί τῆς φωλεᾶς τοῦ πονομμάτου»· σ. 140, «Περί τῶν αἰτιῶν τοῦ πονομμάτου»· σ. 142, «Σημεῖα καί διαγνώσεις τῶν πονομμάτων»· σ. 143, «Θεραπεῖα τῶν πονεμένων ὀμματίων»· σ. 150, «Περί ἀμβλυωπίας»· σ. 151, «Περί ἀμαυρώσεως, ἤ σκοτεινάδας τῶν ὀφθαλμῶν»· σ. 152, «Σημεῖα διαφόρων ἀμαυρώσεων»· «Θεραπεῖα εἰς ἀμαύρωσιν»· σ. 154, «Περί νυκταλωπίας»· σ. 156, «Περί μυωπίας»· «Περί ροιάδων ὀφθαλμῶν, ἤτοι δακρυῤῥόων»· «Θεραπεῖα ῥοιαδικῶν ὀφθαλμῶν»· σ. 158, «Ἰατρικά κοινά διάφορα εἰς πονόμματον».
—σ. 160, «Κεφάλαιον β΄ Περί ὠταλγίας, ἤτοι πόνου τῶν αὐτίων». Ἐδῶ: σ. 161, «Σημεῖα διαγνωστικά τῆς ὠταλγίας»· «Θεραπεῖαι διάφοροι εἰς τούς πόνους τῶν αὐτίων»· σ. 163, «Θεραπεῖα τῆς ἀπό φαρμακωδῶν ὑδάτων ὠταλγίας»· «Ὅταν ἀπό θερμήν δυσκρασίαν πονοῦσι τά ὠτία»· «Ὅταν πονοῦσιν ἀπό τό πάχος καί γλισχρότητα τῶν χυμῶν»· σ. 164, «Ὅταν ἔχουσι ῥύπον τά αὐτία καί πονοῦσι»· «Περί τῆς ἐκ τῶν ὠτίων αἱμορῥαγίας»· σ. 166, «Εἰς τεθλασμένα ὦτα».
—σ. 167, «Κεφάλαιον γ΄. Περί τοῦ ἐσωτερικοῦ πόνου τῶν αὐτίων». Ἐδῶ: σ. 168, «Διαγνωστικά τῆς φλεγμαινούσης ὠταλγίας»· «Θεραπεῖα τῆς ἔνδοθεν ὠταλγίας»· σ. 173, «Εἰς αὐτία, ὁποῦ ἔχουσι σκώληκας».
—σ. 174, «Κεφάλαιον δ΄ Περί ἤχου καί συρισμοῦ τῶν ὠτίων».

Εδῶ: σ. 175, «Περί τῶν αἰτιῶν, ἐξ ὧν γεννᾶται ὁ τοιοῦτος ἦχος»· σ. 176, «Διάγνωσις τῶν ἐν τοῖς ὠσίν ἤχων»· σ. 177, «Θεραπεῖα τοῦ ἤχου τῶν αὐτιῶν»· σ. 180, «ἄλλο ἐκ τῶν τοῦ Παύλου».

—σ. 181, «Κεφάλαιον ε Περί παρωτίδος, ἤτοι λούγκας».

Εδῶ: σ. 182, «Αἰτία τῆς παρωτίδος, πόθεν γεννᾶται»· σ. 182, «Διάγνωσις τῶν παρωτίδων»· σ. 183, «Θεραπεῖαι τῶν παρωτίδων». Οἱ σσ. 184-188 ἔχουν ἐκπέσει· ἐδῶ καί ἡ ἀρχή τοῦ ς΄ κεφαλαίου «Περί δυσηκοΐας καί κωφάγρας»· σ. 189, «Θεραπεῖα τῆς κωφάγρας»· σ. 190, «Ἕτερα ἔγχυτα πρός δυσηκοΐας χρήσιμα»· σ. 192, «Ἕτερα πρός τάς αἰφνηδίους δυσηκοΐας».

—σ. 194, «Κεφάλαιον ζ΄ Περί αἱμορραγίας τῶν ῥινῶν».

Εδῶ: σ. 194, «Αἰτία τῆς ἀπό τήν μύττην αἱμορραγίας»· σ. 195, «Περί διαφορᾶς τῆς ἀπό τήν μύττην αἱμορραγίας»· σ. 196, «Σημεῖα προγνωστικά τῆς τῶν ῥινῶν αἱμορραγίας»· σ. 197, «Σημεῖα διαγνωστικά, μᾶλλον δέ προγνωστικά»· «Θεραπεῖα τῆς αἱμορραγίας τῶν ῥινῶν». Οἱ σσ. 198-199 καί 203-204 ἔχουν ἐκπέσει· ἐδῶ καί ἡ ἀρχή τοῦ κεφαλαίου η «Περί τῶν ἄλλων ἀσθενειῶν τῆς μύττης».

—σ. 209, «Κεφάλαιον θ . Περί τοῦ ὑπογλωσσίου καλουμένου βατράχου, καί περί τῶν ἄλλων παθῶν καί πρισμάτων τῆς γλώσσης».

Εδῶ: σ. 210, «Διάγνωσις τοῦ βατράχου»· «Θεραπεῖα» [τοῦ βατράχου]· σ. 212, «Πρός γλῶσσαν φλεγμαίνουσαν, ἤ λεπιζομένην, ἤ φυσσωμένην, ἤ οὐρανίσκον, ἤ γούλη ἡλκωμένα, καί ἄλλα»· σ. 213, «Πρός γλῶσσαν σαπεῖσαν καί σχεδόν ἀπονεκρωθεῖσαν».

—σ. 213, «Κεφάλαιον ι΄. Περί ἄφθων, καί ἄλλων τοῦ στόματος ἑλκωμάτων καί νοσημάτων».

Εδῶ: σ. 214, «Διάγνωσις τῶν ἄφθων»· «Θεραπεῖαι πρός ἄφθας καί ἑλκώσεις τοῦ στόματος».

—σ. 217, «Κεφάλαιον ια΄. Περί τῆς βρώμας καί δυσωδείας τοῦ στόματος».

Εδῶ: σ. 218, «Διάγνωσις εἰς τήν βρῶμαν τοῦ στόματος»· «Θεραπεῖαι εἰς στόματος δυσωδείαν».

—σ. 222, «Κεφάλαιον ιβ΄ Περί ὀδονταλγίας».

Εδῶ: σ. 223, «Αἰτία, πόθεν γεννᾶται ὁ πόνος τῶν ὀδοντίων»· σ. 224, «Διάγνωσις τοῦ πόνου τῶν ὀδοντίων»· «Θεραπεῖαι διάφοροι πρός τόν πόνον τῶν ὀδοντίων»· σ. 226, «Ἕτερα ἰάματα πρός τούς ἀπό θέρμην ὀδυνωμένους ὀδόντας»· σ. 231, «Διάγνωσις καί θεραπεῖα τῶν συνθέτων δυσκρασιῶν»· σ. 233, «Ὅσα ἐνεργοῦσι καί ὠφελοῦσι πρός ὅλην τήν

ἰδιότητα καί οὐσίαν τοῦ πόνου τῶν ὀδόντων, διά ἰατρείαν αὐτοῦ καί ἐλάφρωσιν».

—σ. 240, «Κεφάλαιον ιγ Περί διαφόρων παθῶν καί νοσημάτων, ὁποῦ συμβαίνουσιν εἰς τά γούλη καί στεφάνια».

Ἐδῶ: σ. 240, «Θεραπεῖα τῶν πονεμένων γούλων»· σ. 244, «Περί παρουλίδος».

—σ. 245, «Κεφάλαιον ιδ΄. Περί τῶν παθῶν τοῦ σταφυλίτου».

Ἐδῶ: σ. 246, «Θεραπεῖα εἰς φλεγμονήν τοῦ σταφυλίτου»· σ. 247, «Θεραπεῖα εἰς τό πέσημον τοῦ σταφυλίτου»· σ. 248, «Τρίμματα δυσούμενα πρός ἀναστήλωσιν τοῦ σταφυλίτου»· σ. 249, «Ἄλλο ξηρόν, πρός τάς ἄγαν κεχαλασμένας κιονίδας, καί ὀγκώσεις, καί βραχνιασμούς».

—σ. 250, «Κεφάλαιον ιε΄ Περί πόνου τῶν παρισθμίων καί αὐτιάδων».

Ἐδῶ: σ. 251, «Θεραπεῖα εἰς πόνον καί πρίσμα βελανιδίων».

—σ. 254, «Κεφάλαιον ις . Περί πόνων τοῦ λαιμοῦ καί τοῦ λάρυγγος».

Εδῶ: σ. 255, «Θεραπεῖα εἰς πόνον τοῦ λαιμοῦ, καί τοῦ λάρυγγος»· σ. 256, «Βοηθήματα ἰδιωτικά, ἐκ τοῦ κοινοῦ ἰατροσοφίου».

—σ. 257, «Κεφάλαιον ιζ΄. Περί συνάγχης καί κυνάγχης, ἤτοι πνιγμοῦ».

Ἐδῶ: «Περί διαφορᾶς τῆς συνάγχης καί κυνάγχης»· σ. 258, «Αἰτία, ὅθεν γεννᾶται ἡ συνάγχη καί ὁ πνιγμός»· σ. 259, «Σημεῖα καί διαγνώσεις εἰς τήν συνάγχην καί πνιγμόν»· σ. 261, «Θεραπεῖα συνάγχης καί κυνάγχης, καί τοῦ πνιγμοῦ»· σ. 267, «Ἕτερα μικτά βοηθήματα, ἐκ τοῦ Ἀετίου»· «Ἐμετικά ὠφέλιμα, διά νά ξεράσῃ ὁ ἀσθενής»· σ. 270, «Περί τῆς διαίτης τῶν συναγχικῶν»· σ. 271, «Εἰς κίνδυνον πνιγομένων ἐξ ὕδατος, ἤ ναυαγίου, ἤ ἀπό κώκαλον».

—σ. 272, «Κεφάλαιον ιη΄. Περί ῥαγάδων καί σχίσματος χειλέων». Οἱ σσ. 273-274, ἔχουν ἐκπέσει.

σ. 275, «Ἰατρικῆς τέχνης βιβλίον τρίτον. Περί τῶν ἀσθενειῶν τοῦ θώρακος, ἤγουν τοῦ στήθους, καί ἐν αὐτῷ τοῦ πνεύμονος, καί τῆς καρδίας».

Τά κεφάλαια:

—σ. 275, «Κεφάλαιον πρῶτον. Περί βηχός καί βραγχνιάσματος».

Ἀρχ. *Πολλάκις συμβαίνει θλίψις καί στενοχωρία εἰς τά πολύπλοκα καί διεσπαρμένα νεῦρα καί φλέβας τοῦ πνεύμονος, ἤγουν τοῦ πλεμονίου...*

Ἐδῶ: σ. 275, «Περί τῶν αἰτιῶν, ἐξ ὧν γεννᾶται ὁ βῆχας»· σ. 278, «Διαφορά καί διάγνωσις τοῦ βηχός»· σ. 279, «Δίαιτα κοινή πρός τούς

βηχοῦντας ἁρμόζουσα»· σ. 280, «Θεραπεῖα τοῦ βῆχα»· σ. 283, «Ἕτερον ἀπόβρασμα κάλλιστον διά τόν βῆχα»· σ. 285, «Ἕτερα βοηθήματα κοινά πρός βῆχαν καί βράχνιασμα»· σ. 287, «Ἕτερα βοηθήματα ἰδιωτικά, διά τούς χωρικούς καί ἁπλουστέρους»· σ. 288, «Ὑποκαπνίσματα χρήσιμα εἰς τόν βῆχα»· σ. 289, «Περί τῶν βραχνιασμένων, ἤτοι ἀρτηριακῶν ἐπανάληψις σύντομος»· σ. 290, «Βοηθήματα ἀρτηριακά πρός τραχύτητα φωνῆς καί βράγχου».

—σ. 293, «Κεφάλαιον β΄. Περί δυσπνοίας καί ἄσθματος».

Εδῶ: σ. 293, «Περί τῆς φωλεᾶς τοῦ ἀσθματικοῦ πάθους»· σ. 294, «Περί τῶν αἰτιῶν τῆς δυσπνοίας καί ἄσθματος».

Οἱ σσ. 295-298 καί 303-318 ἔχουν ἐκπέσει, ἐδῶ τό κεφάλαιο γ΄ καί ἡ ἀρχή τοῦ δ΄· σ. 319, «Βοηθήματα κοινά εἰς περιπνευμονίαν».

—σ. 319, «Κεφάλαιον ε΄. Περί αἱμοπτυσίας».

Εδῶ: σ. 321, «Σημεῖα προγνωστικά καί διαγνωστικά τῆς αἱμοπτυσίας»· σ. 324, «Περί τῆς διαίτης τῶν αἱμοπτυϊκῶν»· σ. 325, «Θεραπεῖα εἰς αἱμοπτυϊκούς κοινή κατά τόν Φραγγίσκον Πώπαϊ»· σ. 327, «Ἕτερα κοινά βοηθήματα πρός αἱμοπτυϊκούς»· σ. 328, «Θεραπεῖα ἑκάστου εἴδους τῆς αἱμοπτυσίας κατά τόν Ἀέτιον καί Παῦλον».

Οἱ σσ. 331-336 ἔχουν ἐκπέσει, ἐδῶ καί ἡ ἀρχή τοῦ κεφαλαίου ς΄ «Περί ἐμπυοπτυσίας, καί ἐμπυϊκῶν»· σ. 337, «Σημεῖα διαγνωστικά τῶν ἐμπυϊκῶν».

—σ. 342, «Κεφάλαιον ζ Περί φθίσεως, ἤγουν κτηκιό».

Ἐδῶ: σ. 342, «Περί τῶν αἰτιῶν τοῦ κτηκιασμοῦ καί φθίσεως».

Οἱ σσ. 343-344 καί 351-354 ἔχουν ἐκπέσει, ἐδῶ καί ἡ ἀρχή τοῦ κεφαλαίου η «Περί παλμοῦ τῆς καρδίας καί καρδιωγμοῦ».

—σ. 358, «Κεφάλαιον θ΄. Περί συγκοπῆς καί ἐκστάσεως».

Εδῶ: σ. 358, «Περί διαφόρων αἰτιῶν τῆς συγκοπῆς καί ἐκστάσεως»· σ. 359, «Σημεῖα καί διάγνωσις τῆς συγκοπῆς καί ἐκστάσεως»· σ. 361, «Θεραπεῖα εἰς διαφόρους συγκοπάς καί λειποθυμίας».

Οἱ σσ. 371-372 ἔχουν ἐκπέσει.

σ. 373, « Ἰατρικῆς τέχνης βιβλίον τέταρτον. Περί τῶν ἀσθενειῶν τοῦ στομάχου καί τῶν ἐντέρων».

Τά κεφάλαια:

—σ. 373, «Κεφάλαιον πρῶτον. Περί τῆς ἀδυναμίας τοῦ στομάχου, καί ναυτίας, ἤγουν ἀναγούλας, καί περί ἀνορεξίας».

Ἀρχ. *Αὐτά τά τρία νοσήματα, ἤγουν ἡ ἀδυναμία τοῦ στομάχου, καί ἡ ναυτία, ἤγουν τζέμερης, καί ἡ ἀνορεξία, ἀκολουθοῦσιν καί*

συμβαίνουσιν ὅλα ἀντάμα, καί τό καθένα ἀπ' αὐτά εἶναι αἰτία τοῦ ἑτέρου...

'Εδῶ: σ. 373, «Περί τῶν αἰτιῶν τῶν ἄνωθεν νοσημάτων»· σ. 375, «Σημεῖα διαγνωστικά εἰς τά ἄνωθεν πάθη τοῦ στομάχου»· «Θεραπεῖα τῶν ἄνωθεν»· σ. 383, «Περί τῆς ναυτίας, ἤγουν ἀναγουλιασμοῦ καί τζέμερη»· σ. 385, «Θεραπεῖα ναυτίας»· σ. 387, «Περί ἀνορεξίας ἰδίως καί ξεχωριστά ἐκ τοῦ Αετίου»· σ. 388, «Σημεῖα καί διάγνωσις τῆς ἀνορεξίας»· σ. 388, «Θεραπεῖα τῆς ἀνορεξίας». Οἱ σσ. 391-396 ἔχουν ἐκπέσει.

—σ. 397, «Κεφάλαιον β΄. Περί ἀποβολῆς τοῦ φαγητοῦ, καί ἀπεψίας, καί λυγμοῦ».

'Εδῶ: σ. 400, «Θεραπεῖα κοινή πρός τά ἄνωθεν πάθη»· σ. 402, «Περί λυγμοῦ, ἤτοι λυγκιασμοῦ ἰδίως»· σ. 406, «Περί ἀπεψίας, ἤτοι κακοχωνεύσεως»· σ. 408, «Θεραπεῖα τῆς ἀπεψίας»· σ. 409, «'Ιδιωτικά βοηθήματα ἐκ τοῦ κοινοῦ ἰατροσοφίου»· σ. 410, «Περί φλεγμονῆς τοῦ στομάχου»· σ. 412, «Περί πνευματώσεως, ἤτοι φουσκώματος τῆς γαστρός»· σ. 413, «Θεραπεῖα εἰς πνευμάτωσιν γαστρός»· σ. 416, «Περί χολέρας, ἤτοι χολιασμοῦ»· σ. 420, «Περί δίψης ἀμέτρου»· σ. 421, «Θεραπεῖαι διάφοροι, πρός πᾶσαν αἰτίαν τοῦ δίψου». Οἱ σσ. 422-426 ἔχουν ἐκπέσει, ἐδῶ καί ἡ ἀρχή τοῦ κεφαλαίου γ΄ «Περί πόνου τοῦ στομάχου».

—σ. 431, «Κεφάλαιον δ΄ Περί κωλικῆς νόσου, ἤτοι στύψεως τῆς κοιλίας».

'Εδῶ: σ. 432, «Περί τῶν αἰτιῶν, ἐξ ὧν γεννᾶται ἡ κωλική ἀσθένεια»· σ. 434, «Περί τῆς φωλεᾶς τῆς κωλικῆς νόσου»· «Σημεῖα προγνωστικά τῆς κωλικῆς νόσου»· σ. 435, «Κοινή δίαιτα εἰς τήν κοιλιόστυψιν, καί τήν κωλικήν νόσον»· σ. 437, «Θεραπεῖα κοινή εἰς κάθε στύψιν κοιλίας, ἤτοι φούσκωμα»· σ. 438, «Θεραπεῖα εἰς ἕκαστον εἶδος τῆς κωλικῆς νόσου».

Οἱ σσ. 441-450 ἔχουν ἐκπέσει· ἐδῶ καί ἡ ἀρχή τοῦ κεφαλαίου ε «Περί εἰλεοῦ, πόνου τῶν ἐντέρων, καί στρόφου τῆς κοιλίας»· σ. 451, «Θεραπεῖα τοῦ εἰλιακοῦ πάθους».

—σ. 453, «Κεφάλαιον ς΄ Περί διαῤῥοίας, ἤγουν ῥύσιν κοιλίας».

'Εδῶ: σ. 455, «Σημεῖα καί διάγνωσις τῆς διαῤῥοίας».

—σ. 464, «Κεφάλαιον ζ΄. Περί λεσεντερίας καί λιξουρίας».

'Εδῶ: σ. 464, «Αἰτία τῆς νόσου». Οἱ σσ. 467-472 ἔχουν ἐκπέσει· ἐδῶ καί ἡ ἀρχή τοῦ κεφαλαίου η΄ «Περί δυσεντερίας»· σ. 480, « Ιατρικά ἰδιωτικά ἐκ τοῦ κοινοῦ ἰατροσοφίου περί δυσεντερίαν».

—σ. 482, «Κεφάλαιον θ΄ Περί τηνεσμοῦ, ἤτοι βιασμοῦ».

Εδῶ: σ. 483, «Θεραπεῖα τηνεσμοῦ»· σ. 486, «Ἐκ τοῦ ἰδιωτικοῦ ἰατροσοφίου».

—σ. 488, «Κεφάλαιον ι Περί ἐλμίνθων, καί σκωλήκων, ἤγουν γλύσταις».

Εδῶ: σ. 489, «Πόθεν καί διά ποίαν αἰτίαν γενοῦνται αἱ ἔλμινθες»· σ. 490, «Γνωρίσματα τῶν γλύστων»· σ. 492, «Θεραπεῖα, ἤτοι νουθεσία περί ἀφάνισιν τῶν ἐλμίνθων».

Τελ. *...ἔτι δέ καί μέ καθάρσια, μάλιστα μέ τήν δι ἀλώης ἱεράν πικράν, ἤ μέ τά τοῦ Ρούφου λεγόμενα χάπια, τά ὁποῖα ἔχουν...* (κολοβό).

Σημ. Οἱ σσ. 1-138 τοῦ κώδικα, πού ἔχουν ἐκπέσει, περιεῖχαν ἀσφαλῶς τό Α βιβλίο τοῦ ἔργου, πού φέρεται ὡς ἀνωνύμου, ἀλλά προφανῶς εἶναι μετάφραση τοῦ Γεωργίου Ἰω. Ζαβίρα.

Η σελιδαρίθμηση, πρός τό τέλος τοῦ κώδικα, λανθασμένη.

Β. ΕΝΤΥΠΑ:

1 *Ἰατρικαί παραινέσεις εἰς τάς ὁποίας περιέχονται τά πλέον συνεχέστερα καί κοινότερα ἐσωτερικά πάθη, τά σημεῖα καί αἱ ἰατρεῖαι αὐτῶν. Ἅς ἐξέδοντο εἰς οὐγγαρικόν ἰδίωμα ὁ ...Ράτζ Σαμουήλ ... Μεταφρασθεῖσαι εἰς τήν ἁπλῆν ἡμῶν διάλεκτον παρά Γεωργίου Ἰωάννου Ζαβίρα τοῦ Σιατιστέως.* Πέστη 1787, φφ. 8 χ.ἀ. + σσ. 224 (L/BH. 18.II.1199).

ΖΑΒΙΡΑΣ ΙΩ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

Α. ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ:

Β. ΕΝΤΥΠΑ:

1. *Ὀνοματολογία Βοτανική τετράγλωττος. Ἤγουν ... ἑλληνικήν, ἁπλήν, λατινικήν καί οὐγγαρικήν. Συντεθέν ἐκ διαφόρων βοτανικῶν συγγραφέων παρά τοῦ Κωνσταντίνου Ἰωάννου Ζαβίρα.* Πέστη 1787, φφ. 4 + σσ. 88 (L/BH.18.II.1206).

Κύρια πηγή καί ὑπόδειγμά του, στό ἔργο αὐτό, ὁ Κων. Ι. Ζαβίρας εἶχε τό ἔργο: *Új füves és virágos magyar kert* (= Νέος οὐγγρικός βοτανικός κῆπος).

ΗΠΗΤΗΣ ΠΕΤΡΟΣ
(1765 1861)

Α. ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ.

Β. ΕΝΤΥΠΑ:

1 *Λοιμολογία, ἤ περί τῆς πανώλης, προφυλάξεως καί ἐξολοθρεύσεως αὐτῆς. Μᾶλλον εἰς χρῆσιν τῶν Ἀνιάτρων παρά τοῦ Πετράκη Κ.Π. Ἠπήτου.* Βιέννη 1816, φ. 1 χ.ἀ. + σσ. 2 χ.ἀ. + φφ. 2 χ.ἀ. + σσ. 110 + 2 χ.ἀ. (ΓΜ/ ΕΒ.919).

ΘΕΟΔΩΡΑΚΗΣ[1]

Α. ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ:

Ι. Ἰατροσόφιο

*** 1.** Β.Ρ.Α. 731 0,208 × 0,168 ἔτ. 1779 φφ. 1α-184β.

Στά φφ. 4α-184α, τό κείμενο, πού τιτλοφορεῖται «Ἰατροσόφιων».

Στή σελίδα τίτλου σημείωμα τοῦ μεταφραστῆ: «1779 εἰς τό τοῦ χριστοῦ καί τῆς παναγίας θεοτόκου καί τῶν ἁγίων ἀναργύρων κοσμά καί

[1] Στήν *Ἀπολογία* του (Βιέννη 1780), ὁ Ἰώσηπος Μοισιόδαξ γράφει γιά τόν Θεοδωράκη ὅτι ἦταν «πολύς ἐν τοῖς μαθηματικοῖς, πολύς ἐν τοῖς ἰατρικοῖς, πολύς ἐν ταῖς γλώσσαις τῆς Εὐρώπης», ὅτι «πᾶσα ἡ Βλαχία καί ἡ Μολδαυία ἀντήχει, καί ἀντηχήσει ἴσως καιρόν οὐχί ὀλιγοστόν, ἐκθειάζουσα καί ὑπερεκπληττομένη τήν πολυειδῆ ἀρετήν τοῦ ἀνδρός. Πλήν αὐτός ὁ τοσοῦτος, αὐτός ὁ τηλικοῦτος ἀνήρ εἶτα οὔτε ἦτον ὁ αὐτός καί ἐν τοῖς Φυσικοῖς. Τά Ὑδραυλικά, τά Στατικά, τά Μηχανικά, ἄλλαι θεωρίαι φυσικαί, αἵτινες ἔχουσιν ἀναφοράν ὁπωσοῦν καί πρός τήν Ἰατρικήν αὐτήν, καί τάς ὁποίας, ὅσοι ἐπαγγέλλονται ἰατροί θεωρητικοί ὀφείλουσιν ἀπαραιτήτως νά γινώσκωσι, πάντα ἐλάνθανον αὐτόν» (σελ. 173, ἤ ἐπανέκδοση «Ἑρμῆς» 1976, σελ. 159).

δαμασκηνοῦ, μεταγλωτίσα παρά τῆς λατίνικης εἰς ἁπλῆν φράσιν ρωμέηκη ἁπλῆν παρά διαφόρων Ἰατρῶν παρά θεοδωράκη [...] πρότης ἀρχινούμαι τά ματζούνια».

Στό φ. 4α κτητορικό σημείωμα: «1779 μαρτίου κς τό παρόν βιβλίον ὑπάρχει τοῦ κωνσταντίνου θεοδώρου Μαντρατζέουλου τοῦ ἐκ πόλεως σερρῶν ἀπό μαχαλά βλαχέρνας καί ὁποίως τό ἀποξενόσι νά εἶναι ἀφορισμένος παρά πατρός καί υἱοῦ καί ἁγίου πνεύματος καί νά ἔχει τήν κατάραν τῶν τριακοσίων καί δεκαοχτῶ θεοφόρον πατέρον καί πάντων τῶν ἁγίων ... γράφω ἐγώ Ιωακήμ ἀρχιμανδρίτης τῆς ἁγίας λάβρας τοῦ ἀθώνου ὄρους», ἐνῶ στό φ. 4α παρόμοιο σημείωμα μέ τήν ὑπογραφή: «παπᾶ Ἰωάννης γράφω 1780 ἰουλίου 21».

Μετά τό πέρας τοῦ κειμένου, φφ. 185α-199α, διαβάζουμε: «Προγνωστικόν παντοτινόν μέ τούς πλανήτας καί μέ τά ζώδια ὁπού κυριεύουν τόν κάθε χρόνον, εἰς τόν ὁποῖον περιέχονται ἀκόμι ἡ εὐκαρπία, αἱ μεταβολαί τοῦ καιροῦ καί τά συμβάντα τόν χρόνον κατασκευασμένον ἀπό τόν ῥουτίλιον βανικάζη, περίφημον μεγάλον καί περιβόητον ἀστρολόγον ἀπό τήν κεσεντίαν πόλην [...]

Αναφέρεται στά χρόνια 1671-1867

Β. ΕΝΤΥΠΑ:

ΙΩΑΝΝΟΥ ΣΕΡΓΙΟΣ

Α. ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ:

Β. ΕΝΤΥΠΑ:

1 *Πραγματείας Ἰατρικῆς Τόμος πρῶτος. Περιέχων Επίτομον Ἱστορίαν τῆς Ἰατρικῆς Τέχνης φιλοπονηθεῖσαν ὑπό Σεργίου Ἰωάννου τοῦ Ἰατροῦ,* Κωνσταντινούπολις 1818, σσ. ς +368 (ΓΜ/ΕΒ 1083).

Ἔγραψε ἐπίσης: *Ἀναίρεσις νοσοκομικῆς τινος ἀναφορᾶς καί σύντομος διήγησις τῶν ἐν τῷ τοῦ Γαλατᾶ τῶν Γραικῶν νοσοκομείῳ ἀρτίως συμβάντων. Συντεθεῖσα ὑπό ... Σεργίου Ἰωάννου.* Βιέννη, 1806, σσ. 46 (ΓΜ/ΕΒ. 10064).

ΚΑΡΑΚΑΣΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ
(1730 - 1804)

Α. ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ:

Β. ΕΝΤΥΠΑ:

1. *Περί τῆς Φλεβοτομίας ... ἔτει αψξ΄ ... ὁ συγγραφεύς Δημήτριος Νικολάου Καρακάσσης Σιατιστεύς Μακεδών ... Ἀθήνησι Σαλικαῖς Τύποις Σχνεϊδέρου,* φφ. 2 χ.ἀ. + σσ. 34 (L/BH.18.I.548). Κείμενο δίγλωσσο: ἑλληνικά, λατινικά.

2. *Δημητρίου Καρακάση ... Ποιημάτια Ἰατρικά. Ἅπερ ὁ αὐτός καί εἰς τήν Λατινίδα φωνήν μετήνεγκε.* Βιέννη 1795, σσ. viii + 246 + φ. 1 χ.ἀ. (Λ.Χ.211).

ΚΑΡΟΥΣΟΣ ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ

Α. ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ:

Β. ΕΝΤΥΠΑ:

1 *Νουθεσίαι πρός τούς ἐγκατοίκους τῆς ἑξοχῆς περί τῶν Φαρμακίων καταστρωθεῖσαι παρά τοῦ ἰατροῦ Λαζάρου Δεμόρδου ... καί μεταφρασθεῖσαι ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ εἰς τήν ἁπλοελληνικήν διάλεκτον παρά τοῦ ... Γ Καρούσου.* Κέρκυρα 1818, σσ. 60. (ΓΜ/ΕΒ.1074).

Τό πρωτότυπο: Avvertimenti alla gente di campagna intorno ai veleni, estesi dal medico fisico collegiato Lazzaro de Mordo ... Κέρκυρα 1805.

ΚΕΡΑΜΕΥΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

(˙ - 1663)

Α. ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ:

Ι. Σύντομος ἔκδοσις τοῦ θεωρητικοῦ μέρους τῆς ἰατρικῆς

1. Ε.Β.Α. (σ.). 82 0,208 × 0,155 ἔτ. 1680 φφ. 1α-117β.
᾽Αρχ. *Πᾶσαι μέν αἱ τέχναι φυλακαί εἰσι καί ὠφέλιμοι τῷ ἀνθρωπίνῳ βίῳ, ἐπείπερ ἐν ἕξει γίνονται τοῦ νοός...*

Τελ. *...τῆς προτεθείσης ἡμῖν προθέσεως περιέχουσιν τό πρακτικόν μέρος.*

Η χρονολογία τοῦ χγφ. στό φ. 117β.

Β. ΕΝΤΥΠΑ:

ΚΛΑΔΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ

(ΙΘ΄ αἰ.)

Α. ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ:

Ι. Μετάφραση διαφόρων κειμένων τοῦ ῾Ιπποκράτη καί τοῦ Γαληνοῦ

*** 1.** Ι.Ε.Ε. 51 0,217 × 0,155 ἔτ. 1823 σσ. ν΄ [= 13] + 143.
Σύνθεση τοῦ ἔργου:

α , σσ. 1-118, «Ποίημα ῾Ιπποκράτους Περί ᾽Αέρων, ῾Υδάτων, καί Τόπων».

Τά κεφάλαια: σ. 1, «Κεφάλαιον πρῶτον. Εἰσαγωγή».

Αρχ. *῾Ο θέλων ἐξετάσαι τήν ἰατρικήν ἀκριβῶς, πρέπει πρῶτον νά παρατηρῇ τάς ὥρας τοῦ ἔτους...*

σ. 6, «Κεφάλαιον δεύτερον. Περί κλιμάτων»· σ. 33, «Κεφάλαιον τρίτον. Περί ὑδάτων»· σ. 57, «Κεφάλαιον τέταρτον. Περί ὡρῶν»· σ. 71, «Κεφάλαιον πέμπτον. Περί Ασίας»· σ. 86, «Κεφάλαιον ἕκτον. Περί Εὐρώπης».

Σημ. Τό ἔργο αὐτό τοῦ Ιπποκράτη μετέφρασε ὁ Αδαμάντιος Κοραῆς στά γαλλικά καί τό ἐξέδοσε τό 1800 στό Παρίσι· ἐπίσης στά ἑλληνικά τό 1816 (βλέπε).

β΄, σσ. 119-125, «Ἱπποκράτους Νόμος, ἤτοι Ὁδηγία διά τήν ἰατρικήν παιδαγωγίαν πρός τούς μαθητάς του».

Ἀρχ. *Ἡ ἰατρική εἶναι ἡ εὐγενεστέρα πασῶν τῶν τεχνῶν...*

γ΄, σσ. 125-143, «Γαληνοῦ ὅτι ἄριστος ἰατρός καί φιλόσοφος».

Ἀρχ. *Συμβαίνει εἰς πολλούς ἰατρούς, ὅτι συμβαίνει εἰς πολλούς ἀθλητάς...*

Τελ. *...καί ἐφεύρομεν καί ἡμεῖς τά ἐλλείποντα. τέλος.*

Στίς πρῶτες ν΄ σελίδες: σσ. γ΄-ε΄: «Τῷ θεοφιλεστάτῳ ἁγίῳ Ἡλιουπόλεως κυρίῳ κυρίῳ Ἀνθίμῳ Κομνηνῷ τῷ Σεβασμιωτάτῳ μοι πατρί καί δεσπότῃ τήν μετ᾽ εὐλαβείας προσκύνησιν»· σσ. ζ΄-κ΄· «Πρός τούς ἀναγινώσκοντας», πού ἀρχίζει μέ τά λόγια: « Αγκαλά καί δυσκολώτερον πάντων λέγουσιν τό Γνῶθι Σεαυτόν, ὄχι ὅμως καί ἀδύνατον...» καί τελειώνει: «ἔγραψα ἐν Κυθήροις 1823»· σ. μ «πίναξ τῶν κεφαλαίων» (ἡ σ. ν΄ λευκή).

Β. ΕΝΤΥΠΑ:

ΚΟΝΤΟΠΙΔΗΣ ΜΑΡΚΕΛΛΟΣ ΜΙΧΑΗΛ

(1651 - 1717)

Α. ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ.

Ι. Θησαυρός τῆς ὑγείας

*** 1.** Π.Β.Ι. 458 0,212×0,160 ἔτ. 1726 σσ. 388.

Τίτλος: *Βιβλίον συνταγματικόν ἐπικληθέν θησαυρός τῆς ὑγιείας, τοῦ ταπει-*

νοῦ μιχαήλ Κοντοπίδου μαρκέλλου Ναξιότου, σπουδαίου καί συνδίκτου τοῦ περιφήμου κολεγίου τῆς πάντοβας καί νέας ἀθήνας.

Προτάσσεται (σσ. 1-4) πρόλογος: «*τοῖς ἐντυγχάνουσι περιποθήτοις μοι ἀδελφοῖς ἐν χριστῷ μιχαήλ κοντοπίδης μάρκελλος ὁ ἀπό ναξίας χαίρειν*». *Ἀρχ. μεγάλον κόπον ἔκαμα, ἕως τοῦ νά ἠμπορέσω, νά ἔλθω εἰς τό φῶς τῆς ἀληθινῆς Ἰατρικῆς τέχνης· εἰς τήν ὁποίαν θαῤῥῶ, νά ἔφθασα μέ τήν δοκιμήν μάλιστα τήν πολυχρόνιον...*

Μιά σημείωση τοῦ συγγραφέα, σ. 4, μᾶς πληροφορεῖ γιά τό ἀντικείμενο τοῦ ἔργου: «ἐδῶ γράφομεν ταῖς ἀρεταῖς, καί τήν ἐνεργητικήν δύναμιν τοῦ καθενός ζώου· διά νά ἠμποροῦσι νά ἐπιχειρίζονται εἰς ἰατρίαν, ὄχι μόνον οἱ ἔμπειροι ἰατροί, ἀλλά καί κάθε ἄνθρωπος ἀμαθής, καί κοινός, νά εὑρίσκῃ ὠφέλειαν εἰς τήν ἀσθένειάν του, μεταχειριζόμενος τήν ἰατρίαν μέ ἐπιμέλειαν, καί στοχασμόν, ἄς μήν ἀπιστήσῃ εἰς τά ἰατρικά τοῦτα, ἐπειδή εἶναι ἀποφασισμένα, καί δοκιμασμένα ἀπό σοφούς ἀνθρώπους· μάλιστα ἀπο τόν σοφώτατον διδάσκαλον πλήνιον γάϊον· ὁ ὁποῖος γράφει τοῦ καθενός ζώου τάς ἀρετάς· ἀρχινοῦμεν λοιπόν ἀπό τό λογικόν ζῶον, ἤγουν τόν ἄνθρωπον». Καί ἀκολουθοῦν τά 'κεφάλαια' (α΄-σνα΄):

«περί τῶν μαλλίων»· «περί τῶν κοκκάλων»· «περί τῶν ὀδόντων»· «περί τῆς λέρας τῶν ἀνθρώπων»· «περί τοῦ ἀλείμματος τοῦ ἀνθρώπου»· «περί τοῦ αἵματος»· «περί τῆς μουμιᾶς»· «περί τῆς ρεύσεως»· «περί τῆς χολῆς»· «περί τοῦ συέλου»· «περί τοῦ οὔρους»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τῆς κόπρου»· «περί τοῦ ἱδρῶτος»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τοῦ γυναικείου σώματος»· «περί τῶν καταμηνίων»· «περί τοῦ γάλακτος»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τοῦ ἀρσενικοῦ σκύλλου»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τοῦ θηλικοῦ σκύλλου»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τοῦ χοίρου»· «περί τοῦ ἀγριοχοίρου»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τοῦ ἀλόγου, ἤτοι τοῦ ἵππου»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τῆς φοράδας»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τοῦ γαϊδάρου»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τοῦ ὀνάγρου, ἤτοι τοῦ ἀγρίου γαϊδάρου»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τῆς γαϊδάρας»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τῆς καμήλας»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τοῦ βοϊδίου»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τῆς ἀγελάδας»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τοῦ δαμαλίου»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τοῦ ταύρου»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τοῦ βουβαλίου»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τῆς γῆδας»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τοῦ ἐριφίου»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τοῦ τράγου»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τοῦ μουλαρίου»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τοῦ ἐλέφαντος»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τοῦ τράγου»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τοῦ ἐλαφίου»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τοῦ λύκου»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τῆς ἀλεποῦς»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τοῦ προβάτου»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τοῦ κριαρίου»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τοῦ ἀρνίου»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τοῦ μονοχέρκου»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τοῦ

λέοντος»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τοῦ ἀγριογιδίου»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τοῦ τίγρι, ἤ τίγρας»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τοῦ μονοκέρου, ἤ λεόκορνος»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τοῦ ρινοκέρατος»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τοῦ ἀγριογαδάρου, ἤ ὀνάγρου»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τῆς λεοπαρδάλεως»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τῆς ὑαίνης»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τοῦ ἐχίνου»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τοῦ ἀκανθοχοίρου»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τῆς ἀρκούδας»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τοῦ καστορίου»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τοῦ γάτου»· «περί τῆς ἀγρίας γάτας»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τοῦ γάτου τοῦ ποιοῦντος τό ζαμπέτι»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τῆς νυφίτζας»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τοῦ ἀγρίου ποντικοῦ»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τοῦ κοναδίου»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τοῦ λαγοῦ»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τοῦ ποντικοῦ»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τῆς νυκτερίδος»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τῶν ἑρπετῶν θηρίων»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τοῦ δράκοντος»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τῆς ἀσπίδος»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τῆς ὄχεντρας»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τοῦ μαύρου καί μακροῦ θηρίου»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τοῦ κοκκίνου θηρίου»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τοῦ σκορπίου»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τοῦ βαθρακοῦ»· «περί τῶν βαθρακῶν τοῦ νεροῦ»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τῆς σαλαμάνδρας»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τῆς ῥώγας, ὁποῦ κάμνει τήν ἀράχνην»· «περί τῶν θηρίων τῶν λεγομένων τυφλίτων»· «περί τοῦ κροκοδείλου»· «περί τῶν χρυσαλίδων»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τοῦ χαμαιλέοντος»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τῶν εἰς τά δένδρα γινομένων σκωλύκων»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τῶν κορέων»· «περί τῶν μαμουνίων, ἤ χιλιοπόδων»· «περί τῶν ψηρῶν»· «περί τῶν μυρμίκων»· «περί τῶν σαλιάγκων»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τῶν σκωλύκων τῆς γῆς»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τῶν κοκκίνων βαθρακῶν»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τῶν πρασίνων βαθρακῶν»· «περί τοῦ χελίου»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τῆς χελώνης»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τῶν ὀψαρίων»· «περί τῆς τούρνας»· «περί τοῦ δελφίνος»· «περί τῆς τζέκας»· «περί τῆς μορούνας»· «περί τῶν ἁλμηρῶν ὀψαρίων»· «περί τοῦ ἐχινοῦ»· «περί τοῦ γοβιοῦ»· «περί τῶν μανίδων»· «περί τῶν βουκίνων τῆς θαλάσσης»· «περί τῶν στριδίων»· «περί τῶν καβούρων τῆς θαλάσσης καί τοῦ ποταμοῦ»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τοῦ ὄρνιθος»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τοῦ πετεινοῦ»· «περί τῆς πουλάδας»· «περί τοῦ καπωνίου»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τῆς χήνας»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τοῦ στρουθοκαμήλου»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τῆς πάπιας»· «περί τῆς ἀγρίας πάπιας»· «περί τοῦ παγωνίου»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τῶν περιστερίων»· «περί τῶν ἀγρίων [περιστερίων]»· «περί τοῦ τριγονίου»· «περί τῆς πέρδικας»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τοῦ ὀρτικίου»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τοῦ ἀετοῦ»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τοῦ γύπα»· «περί

τοῦ χελιδονίου»· «περί τοῦ γερανίου»· «περί τοῦ λελεκίου»· «περί τοῦ γερανοῦ»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τοῦ κοράκου»· «περί τῆς κουρούνας»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τῶν μελισσῶν»· «περί τοῦ ἀηδονίου»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τῆς κουκουβάϊας»· «περί τῆς καρακάξας»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τοῦ σκορδαλοῦ»· «περί τῶν τζελέγων, ἤτοι σπουργιτίων»· «περί τῶν μυῶν»· «περί τῶν βουβόνων»· «περί τῶν κολοφωτιῶν»· «περί τῶν κανθαρίδων»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τοῦ ρεοπαρπέρου»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τῆς γετάνης»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τοῦ ἀγαρικοῦ»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τῆς ἀριστολοχίας»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τῆς γλυκορίζης»· «περί τοῦ κενταρίου τοῦ μεγάλου»· «περί τοῦ μαστιχακάνθου»· «περί τοῦ διψάχου, ἤ δισάκου»· «περί τῆς ἀγγινάρας»· «περί τῆς ἀλωνίδος, ἤ ἀνώνιδος»· «περί τοῦ ἀσπροακάνθου»· «περί τῶν ἐνεργειῶν τοῦ μοσχακάνθου»· «περί τοῦ τραγακάνθου»· «περί τῆς ἀψινθίας»· «περί τοῦ ἀρταβάνου, ἤ ἀβρότανον»· «περί τοῦ ὑπώπου»· «περί τῆς ρίγανης, ἤ ὀριγάνου»· «περί τών ἐνεργειῶν τοῦ γλήχωνος»· «περί τοῦ δικτάμου»· «περί τῆς ἀλιφασκιᾶς»· «περί τοῦ ἡδυόσμου»· «περί τοῦ κόστου»· «περί τῆς κελαμίνθας, ἤ ἄγριος ἡδύοσμος»· «περί τοῦ θυμοῦ, θύμου»· «περί τῆς θρούμπης, ἤ θύμβρας»· «περί τοῦ ἑρπύλλου»· «περί τῆς μαζουράνας»· «περί τοῦ μελιλώτου»· «περί τῆς βακχάριδος»· «περί τοῦ ἀπηγάνου»· «περί [τοῦ ἀγρίου ἀπηγάνου]»· «περί τοῦ πανακίου»· «περί τοῦ περδικοποδάρου»· «περί τῶν δακαίων»· «περί τοῦ γλυκανίσου»· «περί τοῦ ἀνήθου»· «περί τοῦ κυμίνου»· «περί τοῦ κορίου, ἤ κοριάνδρου»· «περί τοῦ ἱερακίου, κοινῶς τζουτζουρίθρα»· «περί τοῦ σελίνου»· «περί κουδουμάτου, ἤ μακεδονησίου»· «περί τοῦ μαράθρου»· «περί τοῦ δελφινίου»· «περί τοῦ πυρέθρου»· «περί τοῦ δενδρολιβάνου»· «περί τοῦ λαδίου»· «περί τῆς μαλαφράτζας»· «περί τοῦ κρασίου»· «περί τοῦ σφονδιλίου»· «περί τοῦ νάρθηκος»· «περί τοῦ πευκενδάνου»· «περί τοῦ μελανθίου, ἤ μαυροκούκκι»· «περί τῆς χαλβάκης»· «περί τοῦ ὀξοῦ»· «περί τοῦ ἀλύσσου»· «περί τοῦ ἀσεληπιοῦ, ἤ ἀσεληπιάδος»· «περί τοῦ ἀτρακτυλίδος»· «περί τῆς χαμαίδρυος»· «περί τοῦ κρίνου»· «περί τοῦ πρασίου»· «περί τοῦ μελαμπρασίου»· «περί τοῦ μελισσοβοτάτου»· «περί τοῦ φυλλίτου, ἤ φυλλίτιδος»· «περί τοῦ τριφύλλου»· «περί τοῦ σκορδίου»· «περί τοῦ βηχίου κοινῶς ὀνύχου τοῦ ἀλόγου»· «περί τῆς ἀρτεμισίας»· «περί τῆς οἰνάνθης»· «περί τῆς κονίζης»· «περί τῆς ἡμεροκαλλίδος»· «περί τοῦ κυνός ὄρχυος»· «περί τοῦ ὁρμήνου»· «περί τοῦ ἡδοράσου, ἤ γουρνίδας»· «περί τῶν ἀνδροσακῶν»· «περί τοῦ ἐσπλήνου»· «περί τῆς ἀθέμιδος, ἤ χαμεμήλων»· «περί τοῦ παρθενίου»· «περί τῆς παιωνίας»· «περί τοῦ

λιθοσπέρματος»· «περί τοῦ ἐρυθροδάνου»· «περί τῆς ἀλθαίας, ἤ ἀγριομολόχας»· «περί τοῦ ἡσπαθόχορτου»· «περί τοῦ ψυχοτρόφου»· «περί τῆς τορμεντήλας»· «περί τῆς μπιστόρτας, ἤ βρετανικῆς»· «περί τῆς λυσιμαχίας»· «περί τῆς συμφύτου»· «περί τῆς στοιβῆς»· «περί τοῦ ἀγιοκλήματος»· «περί τοῦ τριβόλου»· «περί τοῦ σαρξιφάγου»· «περί τοῦ ξιφίου»· «περί τῆς ἀγρώστιας»· «περί τῆς βάτου»· «περί τοῦ ἐπατορίου»· «περί τοῦ πενταφύλλου»· «περί τῆς χαμαικερασίας»· «περί τοῦ γογγυλοχόρτου»· «περί τοῦ τραγίου»· «περί τοῦ φλόμου»· «περί τῆς αἰθιοπίδος»· «περί τοῦ συκαμίνου»· «περί τοῦ καπνοῦ τῆς γῆς»· «περί τοῦ λωτοῦ»· «περί τῆς μύριδος»· «περί τῆς ἀγγέλικας»· «περί τῆς χαμοβιολέτας»· «περί τῆς βοϊδογλώσσας»· «περί τοῦ ψελιδοχόρτου»· «περί τοῦ κυνογλώσσου»· «περί τῆς λειχῆνος»· «περί τοῦ σταθορίου»· «περί τῆς ἱερᾶς βοτάνης»· «περί τῆς ἀγρίας κουτζουνάδας, ἤ παπαρούνας, ἤ μηκώνιον ἄγριον»· «περί τῆς ἡμέρου κουτζουνάδας»· «περί τῆς κουτζουνάδας, ὁποῦ λέγεται μήκων κερατίτης»· «περί τοῦ δυσκιάμου»· «περί τοῦ ψυλλίου»· «περί τοῦ στρύχνου κηπαίου»· «περί τῆς μανδραγόρας»· «περί τῆς μελιζάνας»· «περί τοῦ εὐκονίτου, καί ναπέλου»· «περί τοῦ ἄθορα»· «περί τοῦ κωναίου»· «περί τοῦ σμίλακος»· «περί τῆς φυλλάδος, ἤ ροδοδάφνης»· «περί τῶν ἀμανιτῶν»· «περί τοῦ ἀειζώου»· «περί τῆς κανδηλίδος, ἤ κοντιληδώνων»· «περί τῆς τζουκνίδας»· «περί τοῦ χελωνοχόρτου»· «περί τῶν ἀβριῶν τῆς θαλάσσης»· «περί τοῦ χιλιοφύλλου». Οἱ σσ. 328-346, λευκές· στίς σσ. 347-388, «ἔλεγχος τῶν περιεχομένων» (ἀλφαβητικός).

Σημ. Συχνά δίνει τούς ὅρους (τίτλους) στά ἀρχαῖα ἑλληνικά, λατινικά καί ἀραβικά.

Ἡ χρονολογία τοῦ κώδικα στή σελίδα τίτλου: «ἐν ἔτει αψκς΄ τῆς χριστοῦ γεννήσεως, ἰουνίου ιβ΄».

*** 2.** B.Z. 92 0,310 × 0,210 ἔτ. 1780 σσ. 1-256.

Παραλλαγή τοῦ προηγουμένου, I, 1 Ἀνατροπή τῆς σειρᾶς: ἀρχίζει ἀπό τά «χόρτα καί φυτά»: «ἀρχινοῦμεν διά τό ρεοπάρπερον»· «διά τήν γετιάνη»· «διά τό ἀγαρικόν» κ.λπ., μέ τήν προσθήκη (ὅπου οἱ λευκές σελίδες τοῦ προηγουμένου;): «διά τόν φρόμον ὁ ὁποῖος λέγεται καί φλόμος»· «διά τόν αἰθίοπα»· «διά τό ἀρκιό»· «διά τόν καπνόν τῆς γῆς»· «διά τό λότο»· «διά τήν μύρριν»· «διά τό χορτάρι ὁποῦ λέγεται καί ρωμαΐϊκα καί λατῖνα ἀγγέλικα»· «διά τῆς χαμοβιολέτης, ἤγουν τούς μενεξέδες»· «διά τό βοϊδόγλωσσον».

Από σελ. 57 κι ὡς σελ. 61: «Κατάλογος μέ ἀσθένειες ὁποῦ ἀναφέρει τό βιβλίο ἐτοῦτο κατά ἀλφάβητο διά μερική βοήθεια τοῦ ἀναγνώστου νά βρίσκει εὐκολότερα τό ὄνομα καί μέ τό ὄνομα τίς ἀσθένειες καί ἦνε γραμμένα τά φύλα τοῦ βιβλίου καί οἱ σελίδες ὅπου ἦνε», προσθέτοντας ὅτι «αὐτός ἦτον ὁ εὐκολότερος τρόπος διά νά βλέπει μία ἀράδα ὁποῦ ἤθελε ἦνε διά τήν ἀσθένεια ὅτε ἤθελε ζητήσι».

Από σελ. 63 ἀρχίζει τό δεύτερο βιβλίο: «περί τοῦ ἐριφίου»· «διά τόν τράγον» κλπ. ἕως «διά ταῖς κανθαρίδας» (βλ. I, 1).

Ακολουθοῦν (ἀπό ἄλλο χέρι) τά 'ἰατροσόφια': «διά τό αἷμα νά τό στήσης»· «διά τήν ποδάγρα»· «διά τόν λεγόμενον κόρακα»· «διά μερικούς ὁποῦ κάμνουν αἷμα στούς ὀφθαλμούς»· «διά κάποιον πόνεμον ὁποῦ λέγεται μήρμιγκας»· «διά τήν ποδάγραν»· «ἕτερον διά τούς αἱμορροείδες»· «διά τόν βίχαν παλαιόν εἰ κέ νέων»· «διά τόν πλεβρήτη»· «διά τόν κεφαλόπονον»· «διά τό ἄσθμα ὁποῦ δέν πέρνη τήν ἀναπνοή του ὁ ἄνθρωπος»· «διά τήν δυσεντερία»· «διά τό κτικιό»· «ρετζέτα διά τήν ποδάγρα».

Στίς σσ. 241-245, «Πίναξ τῶν χόρτων καί φυτῶν κατά ἀλφάβητον».

Στίς σσ. 246-247, «Πίναξ ὡς εἶναι εἰς τήν τάξιν καί φύλλα τῆς βίβλου τουρκιστί».

Στίς σσ. 248-251, «Πίναξ τῶν ζώων».

Σημειώσεις τοῦ γραφέα: σελ. 49: «τά ἄνωθεν ἦνε φαρμακερά χόρτα καί νά ἀπέχετε. ὁ συγγραφεύς»· σελ. 56: «τοῦτο τό ἐδοκίμασα εἰς ἕναν ἄνθρωπον τριάντα χρονῶν, ὁποῦ ὅταν τόν ἔπιανε τοῦτος ὁ πόνος ἔμενεν ὡσάν ἀποθαμένος» καί «κακό πάθος ἦνε αὐτός ὁ κολικός πονί δυνατά καί φωνάζι ὅτι θέ νά ἀποθάνι»· σελ. 94: «'Εγώ διά νά φύγω τήν πολυλογίαν, λέγω μέ τήν γνώμην τῶν παλαιῶν, καί νέων φιλοσόφων, πῶς ὅλα τά ζῶα τόσον τῆς γῆς ὡσάν καί τοῦ ἀέρος, καί τῆς θαλάσσης ὅλα γνωρίζουν κατά τήν ἀσθένειάν τους τό ἰατρικόν τους, καί τοῦτον εἶναι ἀπό τήν χάριν τοῦ θεοῦ δοσμένον εἰς αὐτά διά τό ἐδικόν μας παράδειγμα καί ἀφήνω τόν κάθε ἄνθρωπον, ὁποῦ νά ἔχῃ γνώσιν, νά καταλάβῃ τό τοιοῦτον μυστήριον, πῶς τά ἄλογα ζῶα νά γνωρίζουν τό ἀντιφάρμακόν τους, καί τό ἰατρικόν τους, καί νά κυβερνῶνται, καί νά ἐπιμελοῦνται νά θεραπεύσουν τό κάθε ἕνα τήν ἀσθένειάν του»· σελ. 97· «τοῦτα ὅλα τά εἶδα μέ τά ὀμμάτιά μου, εἰς τό σπιτάλε τῆς πάντοβας ὅταν εἴμουν μαθητής, καί ἐπήγενα εἰς τήν μπράτικα καθημερούσιον χρόνους ἑπτά, μέ τούς πρώτους ἰατρούς, εἰς τόν καιρόν τοῦ ἐκλαμπροτάτου μπορομαίου καί σπινέλη, καί καζάλη, καί μαρκέτη, καί ἑτέρων εἰς τούς 1688».

Σημειώσεις τοῦ πατριάρχη Καλλίνικου: σελ. 251: «ἔχε εἴδησιν ὦ ἀναγνώστα ὅτι τά περισσότερα τῶν ἐμπεριεχομένων εἰς τό ἰατροσόφιον αὐτό, εἶναι ἀπό τῶν

διοσκουρίδου περί ὕλης ἰατρικῆς, ὅστις οὐ μόνον βοτανῶν, ἀλλά καί δένδρων, καί καρπῶν, καί χυμῶν, καί ὀπώρων. καί τῶν μεταλλευομένων ἁπάντων, καί τῶν ἐν τοῖς ζώοις μορίων ἔγραψεν ὑπέρ ἅπαντας, τούς πρό αὐτοῦ... Ἐντυχόντες εἰς τήν βιβλιοθήκην τῆς σχολῆς τήν τῆς ἰατρικῆς βίβλον, καί διελθόντες αὐτήν εὕρομεν αὐτήν ἐν πολλοῖς χωλαίνουσαν εἴς τε τάς κλήσεις τῶν χόρτων, καί ὀρθογραφίας, καί ὁμωνυμίας, καί ἄλλα τινά. καί ἔχοντες εἴδησιν μικράν εἰς τό ὀνομαστικόν τό περί ὕλης ἰατρικῆς τοῦ διοσκορίδου ἠθελήσαμεν σύν χάριν νά διορθώσωμεν τήν βίβλον. καί δι' εὐκολίαν νά κάμωμεν καί πίνακα κατά ἀλφάβητον, καί τάξιν τῶν ὀνομάτων, ὁ πόσος δέ ὁ κόπος, τόν συμπεραίνεις ὁποῦ διά μίαν λέξιν πρέπει νά ἐρευνήσητε πολλά λεξικά, καί λεξικά τοιαῦτα ὁποῦ νά ἔχωσι πραγματικάς λέξεις καί εἰς τήν ἑλληνικήν τοιαῦτα δέν σώζονται, καί μάλιστα εἰς ἀραβικήν, καί τουρκικήν γλῶσσαν τάς ὁποίας ὁ [...] ἰατρός καί σπετζιρίας μεταχειρίζονται ὡς ἐξαφανισθείσης τῆς ἑλληνικῆς διά τήν τῶν βαρβάρων ἐπικράτειαν... διά νά σέ ὁδηγήσωμεν δέ καί νά σέ σεργιανίσωμεν καί εἰς τήν σωζομένην εἰς τήν βιβλιοθήκην τοῦ Διοσκουρίδου βίβλον εἰς γλῶσσαν λατῖνα οὖσαν, εἰς πέντε βιβλία ἐσημειώσαμεν ἀραβιστί καί τουρκιστί τά ὀνόματα τῶν χόρτων, καί δένδρων καθώς τήν σήμερον τά ὀνομάζουσι. τό αὐτό ἐποιήσαμεν καί εἰς τήν ἄλλην βίβλον τήν περιέχουσαν τάς φυγούρας καί ζωγραφίας τῶν δένδρων, καί χόρτων ὁποῦ βλέπων τά εἴδη τούτων καί ζωγραφίας, καί κάλλη τούτων, καί μανθάνων τάς δυνάμεις, καί ἐνεργείας, καί φυσικάς ἰδιότητας, δοξάσης τήν ἄπειρον τοῦ θεοῦ σοφίαν, καί δύναμιν. εἴ δέ θελήσεις καί νά μεταχειρισθῆς καί τήν χρῆσιν τούτων, καί νά κάμης τόν ἰατρόν, καλόν τό ἔργον, ὅθεν πρέπει νά φροντίζης διά τήν ἀπόθεσιν, καί συλλογήν ἑκάστου χόρτου κατά τούς οἰκείους καιρούς, παρά τόν καιρόν γάρ ἤ ἐνεργοῦσι ἤ ἐξίτηλα γίνονται τά φάρμακα, καί δέν ἔχουσι τάς δυνάμεις αὐτῶν. πρέπει οὖν νά τά συνάγης εἰς καλόν καιρόν, καί αἰθρίαν. μεγάλη γάρ καί εἰς τόν καιρόν εἶναι ἡ διαφορά ... ὅταν δέν μαζωχθῶσιν εἰς τόν καιρόν τους, ἐγκαίρως δηλαδή ὅτι περνᾶ ἡ δύναμίς των, πρέπει ὅμως νά ἠξεύρης ὅτι ὀλίγων τινῶν φαρμάκων εἰς πολλούς χρόνους διαμένει ἡ δύναμις... τῶν δέ λοιπῶν μέχρι τριετίας εἰσίν εὔχρηστα ... ὁ πατριάρχης Καλλίνικος» καί «ἄν ἠξεύρης γλῶσσαν λατινικήν, ἡ βίβλος αὐτή διοσκουρίδους μόνη ἀρκεῖ σοι ἀντί πολλῶν ὅτι ὁ ἑρμηνευτής, καί ἐξηγητής ἀξιώτατος, καί πλουσιώτατος ὡς ὁρᾶς. καί ἄν ἀφίσαμεν τινά ἄγραφα, καί ἀσημείωτα εἰς τήν διοσκουρίδου βίβλον, τά ἐσημειώσαμεν εἰς τήν ἔχουσαν τάς φυγούρας, καί ζωγραφίας, καί βλέπε καί εἰς ἐκείνην, καί εἰς τήν χειρόγραφον καί ἐκπληροῖς τόν πόθον σου καί σύγγνωθί μοι»· σελ. 256: «ἡ συλλογή τῆς βίβλου ταύτης, καί ὁ πόνος εἶναι μιχαήλ κοντοπίδου ναξιώτου σπουδαίου, καί προρεάρε, ἤ προφεσόρε, καί συντύχου τοῦ περιφήμου σχολείου, καί κολεγίου τῆς πάντοβας. γραφεῖσα τῷ 1708. ἡ βίβλος καλλίστη, καί ἡ συλλογή καί μετάφρασις ἐκ τῆς βίβλου διοσκορίδου περί ὕλης ἰατρικῆς, ἥτις σώζεται εἰς τήν βιβλιοθήκην τοῦ σχολείου μου λατινιστί, εἰς ἥν ἐσημειώσαμεν τουρκιστί, καί ἀραβιστί τάς

ὀνομασίας τῶν ἐμπεριεχομένων λέξεων, καί ὀνομάτων, ὡς τήν σήμερον λέγονται, ὁμοίως καί εἰς τήν ἄλλην τήν ἔχουσαν τάς φιγούρας, καί ζωγραφίας τῶν φυτῶν, δένδρων, χόρτων, καί ὀπωρῶν, καί ἄλλων, λαβόντες τοῦτον τόν κόπον σήν χάριν, ὦ τέκνον φιλόμουσον, καί ἐδιορθώσαμεν τήν χειρόγραφον βίβλον τοῦ ἄνωθεν μιχαήλ καί εἰς τήν γραφήν, καί λέξεις, καί ὀνομασίας ὡς ὁρᾶς, ὅτι ἦν πολύ ἐσφαλμένη, ὅθεν διά τόν κόπον μέμνησόν μου πρός κύριον λέγων μνήσθητι κύριε, Καλλινίκου πατριάρχου, καί τῶν γονέων αὐτοῦ. τῷ αψπ΄ φευρουαρίου ε΄ ἐσχεδιάσθη». Στό τέλος τό γνωστό κτητορικό τοῦ Καλλίνικου: «καί τόδε εἰς τό σχολεῖον τῆς Ζαγορᾶς, καί ὁ ἀποξενώσας ἀφωρισμένος...»

*** 3.** Π.Β.Ι. 375 0,215 × 0,170 ἔτ. 1788 σσ. 179.
Κείμενο παρεμφερές μέ τό I, 1
᾽Αρχ. *Μεγάλον κόπον ἔκαμα...*

Τελ. *...ἀντεγράφη ἐν ἔτει τῷ σωτηρίῳ αψπη΄, ἔτει δέ τῆς κοσμογονίας ζσϟ΄ τῇ δέ α΄ σεπτεμβρίου ἐτελειώθη ἐν τῇ ἁγίᾳ πόλει ῾Ιερουσαλήμ.*

4. Π.Β.Ι. 243 0,211 × 0,150 ΙΗ΄ αἰ. σσ. 318.
Τίτλος: *Σύναξις τῶν ἰασήμων νοσημάτων τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, συλλεχθεῖσα ἀπό τῆς βίβλου τοῦ ἐξοχωτάτου ἰατροῦ Μιχαήλ Κοντοπίδου Μαρκέλλου Ναξιώτου, τῆς ἐπιγραφομένης Θησαυρός τῆς ὑγιείας.*

Β. ΕΝΤΥΠΑ:

1 *Σύνοψις τῆς Φυσικῆς Δυνάμεως. Καί τοῦ τρόπου μέ τόν ὁποῖον πρέπει νά μεταχειριζόμεθα μίαν Σκόνιν ὀνομαζομένην Πέμπτη οὐσία Χρυσίου ἰατρικοῦ. Συνθεμένην ἀπό ἐμέ τόν ταπεινόν Μιχαήλ Κοντοπίδην Μάρκελλον. Αξιώτην σπουδαῖον τῆς περιφήμου πόλεως Παταβίου καί νέας ᾽Αθήνας.* Πάδοβα 1691, σσ. 32 (Λ.-Χ. Πρ. 318).

ΚΟΡΑΗΣ ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ
(1748 - 1833)

Α. ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ:

Β. ΕΝΤΥΠΑ.

1. *Ξενοκράτους καί Γαληνοῦ περί τῆς ἀπό τῶν ἐνύδρων τροφῆς. Οἷς προστέθεινται σημειώσεις καί τά περί τῆς ἐκδόσεως προλεγόμενα...* Παρίσι 1814, φφ. 2 χ.ἀ. + σσ. μ΄ + 245 + 1 χ.ἀ. (ΓΜ/ΕΒ.823).

Ὁ τρίτος τόμος τῶν *Παρέργων τῆς Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης* τοῦ Ἀδαμάντιου Κοραῆ.

2. *Ἱπποκράτους τό περί Ἀέρων, Ὑδάτων, Τόπων, Δεύτερον ἐκδοθέν μετά τῆς γαλλικῆς μεταφράσεως· ὡ προσετέθη ἐκ τοῦ αὐτοῦ Ἱπποκράτους καί ὁ Νόμος, μετά τῆς γαλλικῆς μεταφράσεως· καί τό τοῦ Γαληνοῦ Ὅτι ἄριστος ἰατρός, καί φιλόσοφος.* Παρίσι 1816, φφ. 2 χ.ἀ. + σσ. νς΄ + 151 + 1 χ.ἀ. (ΓΜ/ΕΒ.911).

Ἡ πρώτη ἔκδοση, δίτομη, τό 1800: *Ἱπποκράτους περί Ἀέρων, Ὑδάτων, Τόπων. Traité d'Hippocrate des airs, des eaux et des lieux; Traduction nouvelle, Avec le texte grec collationné sur deux manuscrits... Par Coray. Paris l'an IX.*

Βλ. Ξενοκράτης καί Τόμ. Β΄, Ἐπιστῆμες τῆς Φύσης.

ΚΟΡΕΣΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ
(1566 - 1660)

Α. ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ:

Ι. Ζητήματα ἰατρικά καί φιλοσοφικά

*** 1.** Μ.Π. 294 (5801) 0,340 × 0,230 ΙΖ΄ αἰ. σσ. 1060-1145.
Τίτλος: *Ζητήματα ἰατρικά καί φιλοσοφικά τοῦ αὐτοῦ Κορεσίου.*
Ἀρχ. *Επειδή εἰσίν αἰτιατά νόσου καί ὑγιείας ζητεῖται τί ἐστίν αἴτιον, ἤ τί διαφέρει τῆς ἀρχῆς...*

σ. 1063, «Περί κινήσεως καί ἠρεμίας»· σ. 1064, «Περί ὕπνου καί ἀγρυπνίας»· «Περί πλησμονῆς καί κενώσεως»· σ. 1065, «Περί τῶν ψυχικῶν παθῶν»· «Περί τῶν ζητημάτων τῶν εἰς ἀέρα τεινόντων»· σ. 1066, «ζητήματα διάφορα»· σ. 1068, «Περί ἑτέρων ζητημάτων εἵς τε βρῶσιν, καί πόσιν ἀνηκόντων»· σ. 1073, «Περί ζητήσεων ἀνηκουσῶν εἵς τε τήν κίνησιν καί ἠρεμίαν»· σ. 1075, «Ζητήματα περί ὕπνου, καί ἀγρυπνίας»· σ. 1078, «Ζητήματα περί κενώσεως, καί πλησμονῆς»· σ. 1080, «Περί τῶν ψυχικῶν παθῶν»· σ. 1082, «Περί τοῦ οὐρανίου θερμοῦ»· σ. 1083, «ὅτι διττῶς παράγει θερμότητα τά οὐράνια ἐν τοῖς κατωτέροις, κινήσει καί φωτί»· σ. 1085, «Περί τῆς γενέσεως τοῦ μικτοῦ»· σ. 1091, «Περί ἀντενεργείας καί ἀντιπαθήσεως»· σ. 1092, «Περί τῆς κινήσεως τοῦ πυρός ὑπό τῷ οὐρανῷ»· σ. 1093, «Περί τῆς κινήσεως τῶν βαρέων καί κούφων»· σ. 1096, «Περί τοῦ α΄ ἀτόμου συστάσεως»· σ. 1097, «Ζητήματα περί κινήσεως»· σ. 1106, «Περί τῆς ἐνεργητικῆς αἰσθήσεως»· σ. 1107, «Περί ὁράσεως»· σ. 1109, «Περί τοῦ ὀφθαλμοῦ»· σ. 1112, «Περί τῶν ὄντων αἰσθητῶν»· σ. 1113, «Περί τῶν δευτέρων ποιοτήτων».

Στίς σσ. 1117-1145, «τά λοιπά» τοῦ «Κεφαλαιώδη πίνακα»· βλ. τόμ. Β , Ἐπιστῆμες τῆς Φύσης, Ι, 2.

Β. ΕΝΤΥΠΑ:

ΚΟΣΜΑΣ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΣ ΜΑΚΕΔΩΝ

(ΙΗ΄ - ΙΘ΄ αἰ.)

Α. ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ:

Ι. Ἰατροσόφιο

« Ἰατροσόφιον ἐκλελεγμένον ὑπό πολλῶν ἰατρικῶν βιβλίων Γαληνοῦ, Ἱπποκράτους, Μελετίου Μοναχοῦ καί Παύλου ἀγεννήτου (= Αἰγινήτου)· συγγραφέν δέ παρά Κοσμᾶ ἱερομονάχου τοῦ Μακεδόνος».

*** 1.** Μ.Π. 262 (5769) 0,210 × 0,140 ἔτ. 1772 φφ. 15α-100α.

Τό κείμενο διαιρεῖται σέ 494 (υϟδ΄) «κεφάλαια». Τό πρῶτο τιτλοφο-

ρεῖται. «Περί παίδων ἀγωγῆς» καί τό τελευταῖο: «Εἰς πόνον λαιμοῦ».

Στό φ. 100α τό ὄνομα τοῦ γραφέα καί ἡ ἡμερομηνία κατά τήν ὁποία τελείωσε ἡ γραφή τοῦ κειμένου: «Τό παρόν ἰατροσόφιον εἴληφε τέρμα, Νικόλαος Κυριτζόπουλος, αψοβ ἰανουαρίου δ΄».

Β. ΕΝΤΥΠΑ:

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ

(ΙΗ΄ - ΙΘ΄ αἰ.)

Α. ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ:

Ι. Βιβλιάριον Ἰατρικῆς καί Θεραπευτικῆς

*** 1.** Γ.Α.Κ. Κ. 47 (Γ. Λαδᾶς 2) 0,210 × 0,150 ἔτ. 1805 σσ. 129-168.
Τίτλος: *Βιβλιάριον Ἰατρικῆς καί Θεραπευτικῆς μεθόδου μαδάμμα φορκέτα.*

Ἀπό τήν εἰσαγωγή —στό τέλος τῆς ὁποίας διαβάζουμε τή σημείωση «1805 τῇ δεκάτῃ τετάρτῃ μαρτίου Σέρρας, ἔγραψε ὁ πατήρ»— πληροφορούμαστε ὅτι τό ἔργο αὐτό εἶναι «μεταφρασθέν εἰς κοινήν γλῶσσαν ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ καί τοσκανικοῦ ἰδιόματος παρά τοῦ ἐξοχωτάτου ἐν ἰατροφιλοσόφοις κυρίου κωνσταντίνου οἰκονομίδους τοῦ ἐξ ἰωαννίνων» (βλ. καί Μάξιμος Πελοποννήσιος ΙΙΙ, 1).

Τό κείμενο ἀρχίζει ἀπό τή σ. 131: «Ὁμιλία πρώτη. Εἰς τί στέκεται ἡ τέχνη τῆς ἰατρικῆς καί ποῖα εἶναι τά θεμέλια αὐτῆς. Παρατήρησις πρώτη. αωε΄ 1805».

> Ἀρχ. *Καθώς κυρίως ἡ τέχνη τῆς ἰατρικῆς δέν εἶναι ἄλλο, παρά ἀρετή ἤ ποιότης, μέ τήν ὁποίαν ἰατρεύονται αἱ ἀῤῥωστίαι τοῦ ἀνθρώπου, καί διατηροῦν καί φυλάττουν ὑγιήν τόν ἄνθρωπον ἀπό τάς ἀῤῥωστίας...*

Ἀκολουθοῦν οἱ 'παρατηρήσεις' β΄-ιγ : σ. 140, «Περί τῶν σφυγμῶν καί περί τήν διαφοράν των»· σ. 144, «Περί οὔρων καί ἡ διαφορά των»· σ. 147, «Περί τῶν κρισίμων ἡμερῶν ἤ διακρητικῶν»· σ. 149, «Εἰς τούς καθολικούς καιρούς τῶν παθῶν»· σ. 150, «Εἰς τούς καθολικούς κανόνας»· σ. 154, «Περί τῶν τεσσάρων κράσεων τοῦ χρόνου»· σ. 157, «Περί

τῶν χρονικῶν παθῶν»· σ. 158, «Περί εὐγαλμα τοῦ αἵματος, διά τῆς φλεβοτομίας»· σ. 161, «Περί εὐγάλσεως τοῦ αἵματος διά βεντόζης»· σ. 162, «Περί εὐγάλσεως τοῦ αἵματος μέ ταῖς ἀβδέλαις»· σ. 163, «Περί ἰατρικῶν ὁποῦ δουλεύουν βαρύτατα» καί σ. 167 «Περί τοῦ κανόνος διαγωγῆς τε καί πολιτείας τοῦ ἀνθρώπου, περί τοῦ πῶς πρέπει νά ζῇ κυβερνῶντας τό σῶμα του νά φυλάττῃ τήν ὑγιείαν του».

Μετά τό τέλος τοῦ κειμένου, σ. 168, ἡ σημείωση: «Τέλος τοῦ α^ου^ βιβλίου τῆς μαδάμμας φορκέττας, ἤγουν τῆς πρώτης ὁμιλίας».

II. Λεξικόν τρίγλωσσον τῶν τῆς ἰατρικῆς παθῶν

*** 1.** Γ.Α.Κ. Κ. 47 (Γ. Λαδᾶς 2) 0,210 × 0,150 ἔτ. 1812 φφ. 15 χ.ἀ.

Τό κείμενο ἐπιγράφεται. «Λεξικόν τρίγλωσσον περιέχων κατά στοιχείων τά ἅπαντα τῶν τῆς ἰατρικῆς παθῶν, διηρημένον εἰς τρίς ταύτας διαλέκτους, ἑλληνικήν, πεζήν, ἤτοι ἁπλήν γραικικήν, καί ἰταλικήν. Περιέχων καί ἄλλας μερικάς ἀξιολόγους λέξεις τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος· καί διάφορα χόρτα, ὁποῦ ἀνήκουσι τούς πρός τήν ἰατρικήν. Συνταχθέν καί φιλοπονηθέν μέ μεγάλην προθυμίαν παρά Ἀλεξάνδρου ἰατροῦ Κωνσταντίνου ἰατροῦ τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων. Πρός μεγαλωτάτην ὠφέλειαν τούς τήν ἰατρικήν μετερχομένους εἰς τά μέρη τῆς Ἑλλάδος. Πρός σαφεστέραν κατάληψιν τῶν ἁπλουστέρων ἰατροδιδασκάλων. Ἐτελειώθη εἰς τήν Πελαγωνείαν Μπητώλιας κατά τῷ χιλιοστῷ ὀκτακοσιοστῷ δεκάτῳ δευτέρῳ ἔτος, δηλαδή αωιβ΄. Con licenza del padre mio.

III. Ἰατροσόφιον

Πρόκειται γιά τή συγκέντρωση καί προετοιμασία γιά ἔκδοση, ἀπό τόν Αλέξανδρο Κωνσταντίνου, τεσσάρων ἰατροσοφίων (συλλογῶν) διαφόρων ἐτῶν. Στό φ. 2α τῆς συλλογῆς αὐτῆς (Γ.Α.Κ., Βλαχογιάννης 1) διαβάζουμε: «1810 κατά μῆνα σεπτέμβριον ἐδέθηκεν ἀπό τόν νοικοκύρην του. Καί τόδε σύν τοῖς ἄλλοις ὑπάρχει καί εἶναι ἐμοῦ τοῦ ἀλεξάνδρου Κωνσταντίνου οἰκονόμου ἰατροῦ καί ἰατρός ἀπό χωρίον ζαγώρι καλωτᾶ πατρικήν χώραν ἡ δέ ἀπό μητρικήν, ἐκ πόλεως τῶν Ἰωαννίνων. Ὥσπερ ξένοι χαίρουσι ἰδεῖν πατρίδα οὕτω καί οἱ θαλαττεύοντες ἰδεῖν λιμένα ἡ χείρ δέ μερικόν γράψασα καί κατασκευάσασα τήν βίβλον ταύτην, ἡ δέ βίβλος μένει εἰς πληρεστάτους χρόνους. Scrivato in pravista dal allessandro medico». Τό ἴδιο χέρι, στό φ. 3α: «Ὦ καί τί τόσον κῆδος κράτιστε ἀλέξανδρε οὔ μόνον ὅτι ἐλείτρωσες τόν ἑαυτόν σου ἀπό τήν μάστιγαν τοῦ ψεύδους μέ τήν εὕρεσιν τοῦ παρόντος βιβλίου Ἰατροσοφίου, ἀλλά καί σαυτόν φιλόσοφον τῆς

τέχνης ἀποκατέστησας καί ἡμῖν μέγα τό καύχημα ἐποίησας, καί τόν ἀνά χείρα λαβόντα, ταύτην ἀναγνῶναι καί καλῶς εἰς στόχασιν βαλθέντα εἰς πᾶν πάθος καί ἀῤῥωστίαν τόσον ἐσωτερικόν ὅσον καί ἐξωτερικόν πασίχαρον ἔασας».

Ἀναλυτικώτερα τό περιεχόμενο τοῦ ''Ιατροσοφίου' αὐτοῦ:

* **1.** Γ.Α.Κ. (συλ. Βλαχογιάννη 1) 0,195 × 0,145.

Τέσσερα ἰατροσόφια:

Πρῶτο ἰατροσόφι, φφ. 1α-95β χ.ἀ., ἔτ. 1778

φ. 11α, «Βιβλίον ἰατρικόν, τό ὁποῖον τό συνέγραψεν ὁ συμεών ὁ μάγιστρος, ὁ λεγόμενος σήθ ὁ ἀπό ἀντιοχείας, κατεπρόσταξιν μιχαήλ τοῦ δοῦκα εἰς τόν ὁποῖον καί ἐδόθη, μεταφρασθέν εἰς κοινήν γλῶτταν παρά τοῦ σοφωτάτου ἱερομονάχου μαξίμου τοῦ πελοποννησίου» (πρβλ. Πορφυρόπουλος Μάρκος ΙΙ, 1 καί Συμεών Σῆθ).

Προτάσσεται: «Ἐπιστολή τοῦ συγγραψαμένου τό βιβλίον, πρός τόν βασιλέα μιχαήλ τόν δοῦκα».

Ἀρχ. *Ὦ ἡλιοπρόσωπα βασιλεῦ...*

Στό τέλος τῆς ἴδιας σελίδας τό κτητορικό: «Καί τόδε, σύν τοῖς ἄλλοις Κωνσταντίνου ἰατροῦ» καί ἡ χρονολογία: «χιλιοστῷ ἑπτακοσιοστῷ ἑβδόμῳ καί ὀγδόῳ» (ἀπό τό ἴδιο χέρι πού ἔγραψε τά προλογικά σημειώματα, βλέπε).

Ἀπό τό περιεχόμενο. Δύο μέρη:

—Μέρος πρῶτο, φφ. 12α-82β (ἀναφέρονται καί στόν πίνακα τῶν περιεχομένων): «περί ζωμίου»· «περί κρέατος ἀρνιῶν»· «περί προβάτων»· «περί βοΐου κρέατος»· «περί κατζικίων»· «περί ἐλάφου»· «περί λαγωῶν»· «περί χοίρων»· «περί παγωνίου»· «περί χηνῶν»· «περί ὀρτίγων»· «περί ὀρνίθων»· «περί περδικίων» ... «περί γάλακτος»· «περί βουτύρου»· «περί τυροῦ»· «περί ὠῶν»· «περί ἰχθύων» ... «περί κεφάλου»· «περί κωβιοῦ»· «περί λάβρακος»· «περί ὀστρακοδέρμων» ... «περί σηπίας»· «περί καβούρων»· «περί ἀστακῶν»· «περί ξιφίου»· «περί ἐλαιῶν»· «περί λαδίου»· «περί ἀμυγδάλων»· «περί καρυδίων»· «περί καστάνων»· «περί καησίων»· «περί ἀπιδίων»· «περί κυδωνίων» ... «περί πράσου»· «περί κρομμύου»· «περί σκόρδου»· «περί σιναπίου»· «περί καρδάμων» ... «περί σελίνου»· «περί μαρουλίου»· «περί ἀντιδίων»· «περί ἀγκινάρας»· «περί μολόχας» ... «περί ἅλατος»· «περί ζαχάρεως»· «περί μανιταρίων»· «περί κοκίων»· «περί φακῆς» ... «περί ὀρυζίου»· «περί δενδρολιβάνου» ... «περί γλυκορρίζης»· «περί ἀλόης»· «περί ἀψινθίου» ... «περί σκορπίου»· «περί σαρκός ἐχίδνης»· «περί γήρας ὄφεως»· «περί λαγωοῦ χερσαίου»· «περί σηπίας»· «περί ἵππου ποταμίου» ...

—Μέρος δεύτερο, φφ. 82β-95β (δέν ἀναφέρονται στόν πίνακα τῶν περιεχομένων): «εἰς πόνον ὀδόντων»· «εἰς πονόμματον»· «εἰς πόνον ὠτίων»· «εἰς πόνον κεφαλῆς»· «εἰς πόνον τοῦ σώματος»· «ἕτερον εἰς πόνον νεφρῶν»· «εἰς βήχαν πολλῶν ἡμερῶν»· «εἰς κίνησιν κοιλίας»· «περί ἐξωχάδων»· «εἰς δυσουρίαν»· «ἰατρία εἰς τόν πλευρίτην, ἤ πούντα»· «ὅταν σεληνιάζεται καί πίπτει καταγῆς»· «εἰς κάθε λογῆς πρίσμα»· «εἰς δάγκωμα ὄφεως, ἤ ἄλλου φαρμακεροῦ»· «εἰς πληγήν ὅταν ἠμπορῇ νά σαλδάρῃ»· «ὅστις πέσει ἀπό ὑψηλόν τόπον καί πονεῖ»· «εἰς πᾶσαν λογῆς ρευματικόν»· «εἰς σπλῆναν»· «εἰς κάθε πόνον τοῦ σώματος»· «ὅταν εὐγαίνει τοῦ παιδός τό ἔντερον τοῦ κώλου»· «ὅταν κρατηθοῦν τά συνήθεια τῶν γυναικῶν»· «ὅταν εὐγαίνει ἔξω ἡ μήτρα της»· «διά νά θεραπεύσης σπάσμα»· «διά νά κλείσῃς πληγήν ὀγλύγορα»· «διά τήν κασίδα ἰατρεία θαυμάσιος»· «νά εὐγάλῃς ὄφιν ἀπό τήν κοιλίαν τοῦ ἀνθρώπου, καί ἄλλους σκώληκας»· «εἰς ψώραν»· «οταν κοκκηνιση το προσωπον του ανθρωπου απο τον ηλιον»· «διά νά κάμῃ γάλα περισσόν»· «διά νά φυτρώσουσι τρίχες»· «διά νά πιάσῃς πετούμενα ἄγρια» (φφ. 96α-98β λευκά).

Στήν ἀρχή, τά φφ. 1α-6β, λευκά· στά φφ. 2α καί 3α, τά προλογικά σημειώματα (βλέπε), ἐνῶ στά φφ. 7α-9β, «πίναξ ἀκριβής τοῦ παρόντος βιβλίου» [= ἰατροσοφίου]. Τό φ. 10αβ, λευκό· προφανῶς γιά τή συνέχεια τοῦ «πίνακος».

Δεύτερο ἰατροσόφι, φφ. 99α-190β χ.ἀ., ἔτ. 1637.

φ. 104α, «᾽Ιατρικόν ἐκλεκτόν, συνηλεγμένον ἐκ πολλῶν ἰατρικῶν βιβλίων παρά ἰωάννου ἀρχιἰατροῦ· περιέχων συνοπτικῶς πάντων τῶν παθῶν φανερῶν, καί ἀδήλων τάς θεραπείας, καί τά φάρμακα».

Στό τέλος τῆς σελίδας: «Εἰς τόν ἅγιον τάφον ἔγραψα ἔτος αχλζ΄ ἤγουν 1637, διά νά ἠξεύρετε πότε ἐγράφθη τό ἰατροσόφιον».

Από τό περιεχόμενο: «Περί ἀλωπεκίας, καί ὀφιάσεως, καί τί ἐστίν ὀφίασις».

᾽Αρχ. *᾽Αλωπεκία λέγεται ὅταν αἱ τρίχαι τῆς κεφαλῆς πέσωσιν.*
᾽Οφίασις λέγεται ὅταν γένηται ἡ κεφαλή λεία...

Ακολουθοῦν: «διά νά μήν πέσουν αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς»· «διά τήν πιτυρίδα ὁποῦ γίνεται εἰς τήν κεφαλήν»· «διά τά κουκούδια τῆς κεφαλῆς»· «περί κασίδας καί λέπρας ὁποῦ γίνεται εἰς τήν κεφαλήν»· «περί κεφαλαλγίας»· «ὅταν ἡ κεφαλή πονεῖ ἀπό τοῦ στομάχου»· «περί ἐμφράξεως ὠτίων»· «περί πόνον ὀφθαλμῶν»· «ὅταν τρέχῃ τό αἷμα ἀπό τήν μύτην»· «ὅταν βρωμεῖ ἡ μύτη τοῦ ἀνθρώπου»· «περί πόνον ὀδόντων»·

«περί σαπησμένα οὔλη κεφάλαια διάφορα»· «ὅταν βρωμῇ τό στόμα τοῦ ἀνθρώπου»· «περί ἄφθας»· «ὅταν πρυσθῇ ἡ γλώσσα τοῦ ἀνθρώπου»· «περί ἰκτέρου καί τί εἶναι ὁ ἴκτερος»· «περί τῆς πλευρίτιδος»· «περί ἐμπυήματος»· «περί τριταίου καί τεταρταίου πυρετοῦ»· «ὅταν ὁ ἄνθρωπος κενώνει χολήν»· «ὅταν οἱ νεφροί φλεγμένουσι»· «ὅταν οἱ νεφροί ἔχουσι λίθους»· «ὅταν τά σπλάχνα γίνονται σκληρά»· «εἰς πόνον σικοτίου καί φλεγμονήν»· «εἰς φλεγμονήν σπλήνας»· «περί ἰσχιάδος»· «περί τό πάθος τοῦ καρκίνου ὁποῦ γίνεται εἰς τά βυζία γυναικός»· «διά νά κατεβάζῃ ἡ γυναίκα γάλα»· «περί βουβώνας»· «ὅταν εὐγαίνει ὁ ὀμφαλός τοῦ ἀνθρώπου»· «περί ἐσωχάδες καί ἐξωχάδες»· «περί στραγγουρίας»· «περί διαβήτου»· «περί γυναικός ὁποῦ δέν ἠμπορεῖ νά γενήσῃ»· «ἐάν συμβῇ καί πεθάνει τό παιδίον εἰς τήν κοιλίαν»· «ἐάν κρατηθοῦν τά ἐμήνια τῆς γυναικός»· «περί λειχείνας»· «περί πέτρας καί ψώρας»· «περί ἄνθρωπον ὁποῦ κατουρεῖ αἷμα»· «ὅταν πρυσθοῦν τά ἀρχίδια»· «περί ραγάδας ἀρχιδίων καί κώλου»· «περί ποδαλγίας»· «διά τά χελώνια»· «ὅταν πληγαῖς κάμνουν σκώλικας»· «εἰς πληγαῖς ὁποῦ βρωμοῦν»· «ἀλοιφή εἰς κασίδαν»· «περί μαλαφράντζας»· «ὅταν τρέχῃ τό αἷμα ἀπό τήν φλέβαν, ἤ ἀπό τήν ἀρτυρίαν»· «Ἰατρεία εἰς ἐκείνους ὁποῦ νά φάγουν τά ὀφίδια»· «εἰς ἐκείνους ὁποῦ δαγκάσει λυσαμένος σκύλος»· «ὅταν φάγῃ σκορπιός τόν ἄνθρωπον»· «ὅταν φάγῃ ἡ ὀχιά τόν ἄνθρωπον»· «ὅταν ὁ ἄνθρωπος δαγκάσῃ ἄλλον ἄνθρωπον καί κάμῃ πληγήν»· «ἰατρεία διά τάς βδέλας ὁποῦ λάχῃ νά πίῃ ὁ ἄνθρωπος». Ἐπίσης: «περί ταργοῦ»· «εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ καεῖ ἀπό φωτιά»· «διά τά ἀχελωνίτζια»· «εἰς πόνον ὠτίων»· «περί ἀνορεξίας»· «διά τόν πυρετόν»· «διά τόν πονόμματον» (φ. 191αβ, λευκό).

Στήν ἀρχή, φφ. 99α-103β, «πίναξ ἀκριβής τοῦ παρόντος βιβλίου».

Τρίτο ἰατροσόφι, φφ. 192α-275β, χ.ἀ., ἔτ. 1642.
φ. 194α, «Ἀρχή σύν θεῷ ἁγίῳ, εἴδησις περί ἀντιδότων, εἰς πᾶσαν ἀσθένειαν τῶν ἀνθρώπων».

Στήν ἴδια σελίδα πάνω, γραμμένη ἀπό τό ἴδιο χέρι, ἡ χρονολογία: αχμβ΄.

Ἀκολουθοῦν: «ἑτέρα ἀντίδοτος ἡ ἱερά καί πικρά τοῦ γαλινοῦ»· «ἑτέρα ἀντίδοτος ἀλεξανδρινή ἡ πικρά λεγομένη»· «ἑτέρα ἀντίδοτος ἡ πικρά τοῦ γαλινοῦ τοῦ μεγάλου ἰατροῦ» καί: «ὅταν θέλῃς νά εὐγάλῃς φλέγμα πολύ»· «καθαρτικόν εἰς πόνον κεφαλῆς»· «καθάρσιον τῆς ξανθῆς χολῆς καί τοῦ φλέγματος»· «μαντζούνιον πρόχειρον διά τό φλέγμα»·

«καθάρσιον ὠφέλιμον εἰς πάντα»· «πῶς νά εὐγάλῃς φλέγμα ἀπό τό κεφάλι»· «ἐτέρα κάθαρσις ὁποῦ καθαρίζει ὅλον τό κορμί τοῦ ἀνθρώπου»· «σκευασία τῆς ἀντιδότου τῆς λεγομένης βασιλικῆς»· «εἰς φράξιν κοιλίας»· «ὅταν ἔχει κίνησιν καί θέλει νά τήν σταματήσῃ»· «περί καρδίας καί δυσεντερίας κεφάλαια διάφορα»· «εἰς πρίσμα στομάχου»· «πετρούλαις διά ξηρόπονον πῶς κατασκευάζονται»· «πῶς νά κάμῃς ἔμπλαστρον, καί διά τό ὑπογάστριον»· «περί τοῦ ἔχοντος σφάκτην εἰς τά πλευρά, ἤ εἰς ἄλλον τόπον»· «πῶς νά κάμῃς ρακή διά πᾶσαν ἀσθένειαν»· «διά τήν σπλῆναν»· «διά ταῖς ζωχάδες»· «περί φλεβοτομίας»· «περί διαίτης τῶν φλεβοτομημένων»· «περί τί τό ὤφελος τῆς φλεβοτομίας»· «ἐκ τοῦ γαλινοῦ, περί ἀνθρώπου καί τῶν μερῶν αὐτοῦ, καί περί τῶν τεσσάρων τροπῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ τί δεῖ ποιεῖν»· «Ἱπποκράτους ἐπιστολή πρός Πτολεμαῖον τόν βασιλέα, περί κατασκευῆς ἀνθρώπου, καί διαπλάσεως»· «περί φλεβοτομίας, καί τάς ἡμέρας τῆς σελήνης»· «σεληνοδρόμιον περί τοῦ γνῶναι τόν ἀσθενή ζῇ, ἤ ἀποθνήσκῃ»· «προγνωστικόν περί ζωῆς καί θανάτου»· «περί οὔρων διάγνωσις»· «λόγος ἄριστος τοῦ ἱπποκράτους, περί ὑαλίου καί τοῦ οὔρους»· «τοῦ γαλινοῦ περί οὔρων μερικά καί ἀναγκαῖα»· «παύλου ἰατροῦ τοῦ αἰγινήτου ἁπλαί θεραπίαι κατά στοιχεῖον» (ἀλφαβητικά· κολοβό μετά τό «στοιχεῖον Χ»).

Στά φφ. 192α-193β, «Πίναξ ἀκριβῆς τοῦ παρόντος βιβλίου».

Στό τέλος τοῦ Πίνακα τῶν περιεχομένων, ἀπό ἄλλο χέρι, συνταγή «διά τά νεῦρα ὄντας πονοῦν» (Ἀρχ. *βράσε σκαντζόχερον, ἔπαρε τήν λύγδα του...*)· στό φ. 210α, σχῆμα ἀνθρώπου, ἐνῶ στό φ. 78α, μετά τό τέλος τοῦ κεφαλαίου «περί φλεβοτομίας», ἡ σημείωση: «Ascrtito da Costantino medico papaalessio vicario e horimandato al nostro nepotte Costantino e mio di cepolo che rimasse in Bodena, facia il lavoro, dell arte della medicina».

Τέταρτο ἰατροσόφι, σσ. 39-358 (ἀκέφαλο, ἔχουν ἐκπέσει τά πρῶτα 19 φύλλα) + φφ. 20 χ.ἀ. («Πίναξ τῶν περιεχομένων ἐν τῇ παρούσῃ βίβλῳ», ΙΘ΄ αἰ.

Από τό ἰατροσόφι αὐτό: «ἰατρία εἰς ἄνθρωπον κρατημένον ἀπό νεῦρα καί κόκκαλα καί ὁποῦ νά τόν πονοῦν αἱ κλήδωσες ὅλες»· «εἰς πρησμένον ἄνθρωπον χείρας πόδας καί κεφαλήν»· «ἑρμηνεία εἰς τούς κοινούς καί κατωτέρους ἰατρούς τί ποιεῖν»· «περί τοῦ πόνου τοῦ θώρακος»· «περί τοῦ πόνου τῆς κοιλίας»· «περί πάθους τοῦ ὑπογαστρίου»· «διά τούς λίθους τῆς φούσκας τοῦ σώματος»· «διά τήν δισουρίαν ἰατρικόν»· «διά

τόν σφάκτην κατά πολλά ὠφέλιμον»· «εἰς κάθε πάθος πληγῆς»· «διά τά χελωνίτζια τοῦ ἀνθρώπου ὁποῦ εὐγαίνουν»· «περί τῆς γυνῆς ὁποῦ εἶναι ἐγκαστρωμένη».

—Στή σ. 58 ἡ σημείωση: «1804 ἤδη αωδ΄ μαΐου 16 ἡμέρα β[α] ἀρχή τῆς ἑβδομάδος ἀπήλθομεν εἰς βοδενά μαζύ μέ τόν ἀδελφό μου τόν κυρ Κωνσταντίνον Οἰκονόμον παπᾶ Ἀναστασίου Καλωτᾶ ἐγώ ὁ Αλέξανδρος», καί στή συνέχεια: «1792 ἰουλίου 23 ἰατροσόφιον τοῦ κυρ Πολυχρονίου θείῳ μοι εἰς τιμήν καί δόξαν τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ σημειώνωμεν μερικαῖς ἰατρίαις ἀναγκαίαις διά τήν δούλευσίν σας ἀπό σοφωτάτους ἰατρούς. Βιβλίον Ἱπποκράτους εἰς τήν κοινήν γλῶσσαν μεταγλωττισθέν ἀπό τόν γεράσιμον κρητικόν [Βλάχο;] εἰς βοήθειαν τοῦ γένους ἡμῶν ἀπό τό λατινικόν εἰς τήν ἁπλήν ρωμαϊκήν οὐχί σωστόν τέλειον», καί στή συνέχεια ἄλλα ἰατροσόφια (ἡ σελιδαρίθμηση συνεχής μέ τά προηγούμενα): «Τί ἐστί ἰατρική τέχνη»· «εἰς πόσα μοιράζεται ἡ ἰατρική τέχνη»· «πόσα εἶναι τά φυσικά πράγματα»· «πόσοι εἶναι οἱ χυμοί τοῦ ἀνθρώπου»· «πόσα εἶναι τά στοιχεῖα»· «τί εἶναι πόλσος ἤ σφηγμός»· «περί ἀρρωστιῶν»· «περί γυνῆς ὁποῦ ἐσταμάτησαν τά καταμήνιά της»· «περί τοῦ πλευριτομένου ἀνθρώπου»· «εἰς κόψιμον καρδίας τοῦ ἀνθρώπου»· «περί ρευματικοῦ πάθους τοῦ ἀνθρώπου»· «περί ὑδροπικιασμένου ἀνθρώπου»· «περί ἡκτέρου ἤτοι κυτερνάδας»· «περί σπληνιακῶν»· «περί τῶν ὑστερικῶν παθῶν ἤτοι μητρικῶν»· «περί τῆς τοῦ πλευρίτου θέρμης»· «περί εὐλογίας»· «περί ἀποπληξίας τοῦ ἀνθρώπου τουρκιστί ταμπλά»· «χάπια τῆς μαλαφράντζας»· «περί φλεβοτομίας καί ἀνατομίας φλεβῶν» (στή σ. 79 κακό ἀντίγραφο τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, βλ. παραπάνω φ. 210α, καί ἡ σημείωση: «ἰδού καί τό σχῆμα τοῦ ἀνθρώπου»)· «ἀληφή θαυμάσιος εἰς κασίδας»· «εἰς παιδί πού ξερνᾶ καί ἔχει λεβήθας»· «διά ψώραν καί φαγούραν κάθε λογῆς»· «ἔτι εἰς ψώραν καί λέπραν»· «ὁπόταν πιάσει τόν ἄνθρωπον πόνος εἰς τήν καρδία»· «ἕτερον ἰατρικόν διά τήν σπλῆνα»· «διά νά ἰατρεύσῃς τήν πανούκλαν»· «διά τά μητρικά ὀφέλιμον»· «χάπια διά τήν σπλήναν»· «διά γυράδες καί κατεβασιαῖς»· «διά αὐτιά ὁποῦ ἔχουν σκωλήκια»· «ὁπόταν τρέχει αἷμα ἀπό ταῖς σωχάδες»· «εἰς μάτια ὁποῦ νά τρέχουν αἷμα»· «ἀληφή εἰς κάθε λογῆς πόνον»· «διά τήν φάγουσαν»· «διά γυνήν ὁποῦ δέν ἔρχωνται τά συνήθεια»· «εἰς πόνον ὀδόντων»· «ὅταν ὁ ἄνθρωπος ὀλιγοθυμᾶ»· «μαντζούνι διά τόν βήχα παρά τοῦ γαλινοῦ καί ἱπποκράτους θαυμαστόν καί διά φθήσιν»· «διά γυναίκα ὁποῦ θέλει νά γενήσῃ ἀρσενικόν»· «ἀληφή διά κοκαλόπονον»· «μπάλσαμον εἰς πόνον καρδίας»· «διά γυναίκα ὁποῦ δέν κάμνει παιδίον»· «ἑρμηνεία διά τή πανούκλαν»· «καθάρσιον διά τή χολήν»· «μαντζούνι

εἰς πόνον κεφαλῆς»· «περί σωχαδιακῶν ἀνθρώπων»· «περί πόνου καρδίας τοῦ ἀνθρώπου»· «περί ἐλεφαντιάσεως»· «περί τῶν τεσσάρων στοιχείων τοῦ κόσμου ὁμοίως καί τοῦ ἀνθρώπου ὅπου παρομοίως ἔχει καί ὁ ἄνθρωπος»· «περί πῶς γεννᾶτε ὁ ἄνθρωπος καί πῶς λοχιέται»· «περί ἀποστήματος»· «περί παραλήσεως»· «περί δυσουρίας»· «περί πλευρίτου»· «περί τῆς κατασκευῆς τοῦ ἀνθρώπου»· «περί σφάκτην»· «περί σπληνός»· «διά τό σκορμπούτικον τῆς νύφης τοῦ οἰκονόμου»· «ὅποιος ἔχει πέτραν καί δέν κατουρᾶ»· «πῶς νά εὐγάλῃς τήν χολήν»· «περί ἀνθρώπου ὁποῦ φτῇ αἷμα»· «ὅταν τρέχῃ αἷμα ἀπό τόν πάτον»· «περί πόνου ἀφεδρῶνος»· «εἰς πόνον νεφρῶν»· «περί λημικῆς νόσου»· 'ματζούνια' γιά διάφορες ἀσθένειες, «χάπια ἰαματικά»· «χάπια γιά τήν φαλαφράντζα»· «ἰατρικόν διά ὄκτηκαν»· «χάπια θαυμαστά εἰς πανούκλα»· «χάπια διά τήν σπλήνα»· «εἰς λέπραν κεφαλῆς τοῦ ἀνθρώπου»· «σκόνη διά ὀφθαλμούς δόκιμον».

—Στή σ. 163, «πίναξ εὐγαλμένος ἀπό τόν διοσκορίδην καί ἀπό τά λεξικά τοῦ ματαιώλου ἰταλικός καί ῥωμαΐϊκος» (ἐδῶ συνταγές γιά διάφορα 'πάθη'), ἐνῶ ἀπό τή σ. 185 «μερικαί ἰατρικαί παραινέσεις τῆς ἰατρικῆς λίαν ὀφέλιμοι καί ἀληθινοί τοῦ χουϊδά τοῦ ἰατροῦ. Μεταξύ τῶν πολλῶν 'ἰατρικῶν' πού ἀκολουθοῦν, διαβάζουμε καί: «ταῖς παρασκευαῖς τοῦ χρόνου νά φυλάτει κάθε χριστιανός μέ προσευχήν καί νιστίαν»· «ὁ βίος καί αἱ ἀνδραγαθίαι τοῦ μποναπάρτε»· «πῶς μετροῦνται τά 72 ἔθνη τά ὁποῖα διέσπειρεν ὁ θεός ἐπί προσώπου τῆς γῆς»· «περί τοῦ λειψάνου τοῦ μεγάλου κωνσταντίνου ὁποῦ τό ἤφερεν ὁ υἱός αὐτοῦ κωνστάντιος ἀπό τήν νικομηδείαν»· «τά γράμματα ὁποῦ εὑρέθησαν γραμμένα ἐπάνω εἰς τόν τάφον τοῦ μεγάλου κωνσταντίνου», ἐνῶ ἀπό τή σ. 311 ἀπαριθμεῖ 250 ἰατρικές συνταγές «ὁποῦ εὑρέθησαν εἰς τό σπῆτι τοῦ χατζῆ δημήτρι ἐπιτρόπου παλαιοῦ τῶν βοδενῶν».

Σημείωση: Τά τέσσερα αὐτά ἰατροσόφια τοῦ παραπάνω ὀγκώδους κώδικα, πού ἐν συντομία παρουσιάσαμε, ἄν καί διαφορετικῶν χρονολογιῶν καί συλλεκτῶν-συγγραφέων (;) δέν τά διασπάσαμε λόγω τοῦ ἑνοποιητικοῦ χαρακτήρα τοῦ κώδικα ἀπό τόν Ἀλέξανδρο Κωνσταντίνο Οἰκονόμο (βλ. προλογικό σημείωμα).

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΣ[1]

(πατέρας τοῦ προηγούμενου;)

Α. ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ:

Ι. Ἰατρικό Λεξικό

*** 1.** Γ.Α.Κ. Κ. 47 (Γ. Λαδᾶς 2) 0,210 × 0,150 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 82 χ.ἀ.

Τό κείμενο ἐπιγράφεται: «Λεξικόν τοῦ γεωργίου κωνσταντίνου τοῦ ἐξ ἰωαννίνων, πρόχειρον εἰς τό νά εὑρίσκῃ ἐν εὐκολίᾳ τά ὀνόματα τῶν ἀσθενειῶν, καί παθῶν τοῦ ἀνθρώπου· ὁμοίως καί τάς ὀνομασίας τῶν βοτάνων καθ' ἑκάστου ἀλεξιφαρμάκου τῆς ἰατρικῆς κατά ἀλφάβητον». Στά ἑλληνικά καί ἰταλικά.

Β. ΕΝΤΥΠΑ:

---

[1] Ὁ Γεώργιος Κωνσταντίνου ὁ ἐξ Ἰωαννίνων, εἶναι ὁ συγγραφέας τοῦ *Λεξικοῦ Τετράγλωσσου* στήν «Ἑλληνικήν, πεζήν ἤτοι ἁπλῆν Ρωμαϊκήν [στήν ἐπανέκδοση τοῦ 1801: «Γραικικήν»], Λατινικήν καί Ἰταλικήν», τό 1759 στή Βενετία. Ἐπιμελήθηκε ἐπίσης τήν ἔκδοση διαφόρων ἔργων, ὅπως τῆς *Ὁδοῦ Μαθηματικῆς* τῶν Μεθοδίου Ἀνθρακίτη-Βασιλόπουλου Μπαλάνου (ὅπου ἀναφέρεται ὡς ζαγορίτης ἐξ Ἰωαννίνων), 3 τόμοι, Βενετία 1749 (βλ. Τόμος Α *Τά Μαθηματικά*).

ΛΑΝΔΟΣ ΑΓΑΠΙΟΣ

(ΙΖ΄ αἰ.)

Α. ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ:

Ι. Γεωπονικόν

*** 1.** Κ.Ε.Μ.Ν.Ε. 0,207 × 0,140 ἔτ. 1723 σσ. 501-620.

Τίτλος: *Βιβλίον καλούμενον Γεωπονικόν. Νεωστί μετατυπωθέν μετά προ-*

σθέσεως καί προοιμίου εἰς τό ὁποῖον περιέχονται ἑρμηνεῖες θαυμασιώταται, πῶς νά σπέρνουν τούς καρπούς νά ἐπιτυχένουσι· πῶς νά κεντρώνουν τά δένδρα· πῶς νά φυτεύουσι καί ἕτερα ὅμοια. Καί ἐξόχος πώς νά κυβερνάται πᾶσα ἔνας νά μήν ἀσθενήση πώποτε· ἔτι δέ καί ἰατρικά διάφορα ἀληθέστατα εἰς πάσαν ἀσθένειαν συντεθέν παρά ἀγαπίου μοναχοῦ τοῦ κρητός. Τανῦν προστεθέντα τῶν ἀποκρύφων ἀλεξιφαρμάκων, τόν ἀριθμόν δώδεκα, πάνυ περίεργα καί σωματοφελῆ.

Προτάσσεται ὁ πρόλογος: « Αγάπιος τοῖς ἐντευξομένοις».

Τό κείμενο, πού εἶναι ἀντίγραφο τοῦ ἐντύπου, διακόπτεται στή σ. 620. Ὁ ἀκαδ. Μ.Ι. Μανούσακας διατυπώνει τήν ἄποψη (*Πρακτικά Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν*, τόμ. 59 (1984), σ. 464) ὅτι πρόκειται γιά ἀντίγραφο τῆς ἔκδοσης τοῦ *Γεωπονικοῦ* τοῦ 1674 προσθέτοντας ὅτι τῆς ἔκδοσης αὐτῆς, τοῦ 1674, «εἶναι ὡς σήμερα γνωστό ἕνα μοναδικό ἀντίτυπο» καί γι αὐτό «ἡ παράδοση τοῦ κειμένου τῆς ἐκδόσεως αὐτῆς καί ἀπό δεύτερη πηγή, τό χειρόγραφό μας, δέν εἶναι χωρίς σημασία».

Μετά τόν τίτλο τό ὄνομα τοῦ ἀντιγραφέα καί ἡ ἡμερομηνία ἀποπεράτωσης τῆς ἀντιγραφῆς: «παρά εὐσταθίου πονδία, ἔτος αψκγ΄ ἀπριλίου α΄».

*** 2.** Γ.Α.Κ. (Συλ. Βλαχογιάννη 9) 0,185 × 0,130 ΙΘ΄ αἰ. σσ. 188.

Στίς σσ. 3-11 (σσ. 1-2, λευκές) ὁ πρόλογος: «Ἀγάπιος τοῖς ἐντευξομένοις».

> Ἀρχ. *Ἀπό ὅλα τά σωματικά ἀγαθά ἄλλον δέν ἔχει ὁ ἄνθρωπος ποθειτότερον ὡσάν τήν ὑγείαν καί εὐρωστίαν, διά τήν ὁποίαν στέργει, νά ἐξοδεύσῃ ὅλον τόν βίον του...*

Τό κείμενο στίς σσ. 12-176. Ἀρχίζει μέ τό «πῶς νά γνωρίζῃς τήν καλήν γῆν τῆς πρώτης ποιότητος».

> Ἀρχ. *Σκάψον ὀλίγον, εὔγαλε τό χῶμα...*

Πρβλ. Τόμ. Β , Ἐπιστῆμες τῆς Φύσης, ''Ανώνυμα' Ε 27

Ἀμέσως μετά τό τέλος τοῦ κειμένου ἡ προσθήκη: «εἰς τό τοῦ ἀγαπίου γεωπονικόν, ἄλλα κεφάλαια πολλά ὠφέλιμα καθώς φαίνουνται εἰς τήν ἀρχήν, τώρα νεωστί μεταγλωττισμένα, καί εὐγαλμένα ἀπό τό ἰατροσόφιον τοῦ σοφωτάτου ἀλεξάνδρου τραλλιανοῦ τοῦ ἀλεξανδρέως, τά ὁποῖα εἰσί ταῦτα: «περί πυρετοῦ, ἤγουν θερμασίας»· «περί τριταίου πυρετοῦ»· «περί τεταρταίου πυρετοῦ, ἤγουν καρτάνας»· «περί μελαγχολίας»· «περί ληποθυμίας»· «περί τοῦ πάθους τῆς χολῆς».

> Τελ. *...αὐτά ὅλα καί ἄλλα πλείονα καλά κάμνουσι, διά θεραπείαν τῆς χολῆς.*

Καί ἡ σημείωση: «διορθωθέν παρά γεωργίου κωνταρίνου τοῦ ἱερέως, παραχωρήσει τοῦ βιβλιοφύλακος γραδονίγου».

Πρβλ. Νικόλαος Ἀγραφιώτης.

Β. ΕΝΤΥΠΑ:

1. *Βιβλίον καλούμενον Γεωπονικόν, εἰς τό ὁποῖον περιέχονται ἑρμηνείαις θαυμασιωτάταις πῶς νά κεντρώνωνται, καί νά φυτεύονται τά δένδρη καί ἕτερα ὅμοια καί ἐξόχως πῶς νά κυβερνᾶται πᾶς ἕνας διά νά φυλάγεται ὑγιής. ἔτι δέ καί ἰατρικά διάφορα ἀληθέστατα συναγμένα ἀπό ἰατρούς σοφωτάτους, εἰς πᾶσαν ἀσθένειαν· καί μηνολόγιον διά ὅλαις ταῖς ἑορταῖς τοῦ χρόνου, συντεθέν παρά Ἀγαπίου Μοναχοῦ [Λάνδου] τοῦ Κρητός.* Βενετία 1643 (L/BH.17.I.339).

Ἄλλες ἐκδόσεις: 1647, 1674, 1686, 1696, 1730, 1745, 1755, 1759, 1770, 1772, 1779, 1795, 1796 (βλ. Θωμᾶς Ι. Παπαδόπουλος, *Ἑλληνική Βιβλιογραφία (1466ci - 1800)*, τόμ. Α΄, Ἀθήνα 1984, ἀρθ. 3290-3303) καί 1819 (βλ. Δ.Σ. Γκίνης - Β. Μέξας, *Ἑλληνική Βιβλιογραφία 1800-1863*, τόμ. Α Ἀθήνα 1939, ἀρθ. 1130).

Ὁ Κ.Ν. Σάθας ἀναφέρει, *Νεοελληνική Φιλολογία*, σελ. 313-314, μιά προηγούμενη ἔκδοση, τοῦ 1620. Πρόκειται πιθανόν γιά τό χρόνο κατά τόν ὁποῖο ὁ Ἀγάπιος ἔγραψε τό ἔργο.

ΜΑΝΔΑΚΑΣΗΣ ΘΩΜΑΣ

(ΙΗ΄-ΙΘ΄ αἰ).

Α. ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ:

———

Β. ΕΝΤΥΠΑ:

1. *Ὅμοια τῶν ἐλλειπόντων ὁμοίων Ἰάματα. De similibus similium deficientium medicina dissertato ... Θωμᾶς Μανδακάσης Καστοριανός Μακεδών...* Λειψία 1757, σσ. 28 (L/BH.18.I.507).

ΜΑΝΟΥΗΛ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Α. ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ:

Β. ΕΝΤΥΠΑ:

1. *Περί φίσιος ἀνθρώπου ... ὑπό Γεωργίου Μανουήλ.* Ἰένα 1797. (βλ. Θωμᾶς Ι. Παπαδόπουλος, *Ἑλληνική Βιβλιογραφία (1466 ci-1800)*, τόμ. Α΄, Ἀθήνα 1984, ἀρθ. 3737).

ΜΑΞΙΜΟΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΟΣ

(ΙΕ΄ αἰ.)

Α. ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ:

Ι. Βιβλίον ἰατρικόν

1. Β.Ο. 61 0,212 × 0,158 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 9α-99β.
Τίτλος: *Μαξίμου τοῦ Πελοποννησίου, Βιβλίον ἰατρικόν, ὑπό πολλῶν ἀνδρῶν καί ἀρίστων ἰατρῶν Διοσκορίδου, Ἀπολλωνίου, Συμεών τοῦ μαγίστρου, καί ἕτερα πολλά ἄνθη ἰατρικά συναθροισθέντα καί ἐκλεχθέντα πεζῇ καί ἁπλῇ τῇ φράσει.*

2. Β.Ο. 113 0,210 × 0,157 ΙΗ΄ αἰ. σσ. ρλβ΄-σλα΄.
Τίτλος: *Ἀπό τά ἰατρικά βιβλία τοῦ Διοσκορίδου, μερικά εἰς κοινήν γλῶσσαν μεταγλωττισθέντα παρά τοῦ σοφωτάτου μαξίμου τοῦ πελοποννησίου.*

3. Μ.Π.Χ. 164 0,160 × 0,115 ἔτ. 1811 φφ. 179.
Τίτλος: *Ἰατρική ἱερομονάχου Μαξίμου.*

Στήν ἀρχή καί στό τέλος ἡ σημείωση: «Καί τόδε σύν τοῖς ἄλλοις Μαξίμου ἱερομονάχου πατριαρχικοῦ ἐξάρχου» καί ἡ ἡμερομηνία: «αωια σεπτέμβρ. ιθ΄».

Στήν ἀρχή κτητορικό σημείωμα: «Ἐμοῦ τῷ βηβλίῳ εἶνε τοῦ σεραφείμ κριτός».

II. Βιβλίον ἰατρικόν τό ὁποῖον τό συνέγραψε Δανιήλ προηγούμενος πατρίς δέ Λέσβιος, μετάφρασις δέ εἰς τήν κοινήν γλῶτταν παρά τοῦ σοφωτάτου κύρ Μαξίμου ἱερομονάχου τοῦ Πελοποννησίου

*** 1.** M.I. 183 (4303) 0,215×0,145 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 1α-157β.

Στά πρῶτα 14 φύλλα, πίνακας (ἀκέφαλος) τῶν 987 'κεφαλαίων' (= συνταγῶν), πού περιέχονται στό ἰατροσόφιο.

Ο τίτλος στό φ. 15α (ἀπ' ὅπου ἀρχίζει παλαιότερη σελιδαρίθμηση).

Ἀρχ. *περί κρέατος τῶν ἀρνῶν α^ον^. Τό κρέας τῶν ἀρνῶν δέν εἶναι πολλά θερμόν διά νά ἔχει πολύν ὑγρότητα, καί διά τοῦτο ἐκεῖνοι ὁποῦ ἔχουν κρᾶσιν ὑγράν καί εἶναι φλεγματικοί βλάπτονται ἀπ αὐτῷ, ὅσοι πάλιν εἶναι...*

Ἀναφέρεται, μεταξύ ἄλλων, σέ διάφορα κηπευτικά καί καρποφόρα δένδρα (φφ. 16α-18β, 27β-48β, 51β-60β: «περί ἀμυγδάλων», «ἀπιδίων», «ἀγκουρίων», «μανιταρίων», «σπαραγγίων», «κυδωνίων», «κερασίων», «καρυδίων», «κυτρῶν», «κρεμιδίων», «κυμίνου», «λεπτοκαρύων», «λιβάνου», «μυλαίας», «μαρουλίων», «μολόχης», «πεπονίου», «πράσου», «ραπανίων», «ροδακίνων», «σκόρδου», «σινάπεως», «φακῆς», «φασουλίων», «χρυσολαχάνων», «κηναμωμίου», «δάφνης», «ροδῶν», «ἀγριοελαίας», «κυδωνίων», «ἀχλάδος», «ἀμυγδάλης» κ.ἀ.)· σέ ζῶα κατοικίδια καί τοῦ δάσους (φφ. 18β-22α, 62αβ, 83α-86β: «περί ἐλάφου», «ἐρίφων», «λαγοῶν», «προβάτου», «χυνῶν», «ὀρνίθων», «περδίκων», «περιστερῶν», «ἀλόγου», «γαλῆς», «βατράχου», «αἰγός», «βοός», «ἐλάφου», «καμήλου», «λύκου», «μυρμήγκων», «ὄφεος», «σαῦρας», «ὑαίνης» κ.ἄ., στήν περιγραφή τῶν διαφόρων μερῶν τοῦ σώματος αὐτῶν κ.λπ.)· σέ ψάρια (φφ. 22α-24β: «περί συακίου», «κεφάλου», «κοβιοῦ», «καραβοίδων», «ὀστράκων», «ξιφία» κ.ἄ.) καθώς καί στήν ἐπίδραση τῶν καρπῶν, ἤ τοῦ κρέατος ὅλων τῶν παραπάνω στήν ὑγεία τῶν ἀνθρώπων, σέ τροφές «καλοχόνευτες» ἤ «δύσπεπτες καί κακοχόνευτες» (φ. 49β), σέ φαγητά «ὅσα δέν φουσκόνουν», ἤ σέ «ὅσα κάμουν παχισαρκίαν κακήν», ἤ σέ «ὅσα λεπτύνουν» (φ. 50β) καί σέ «ὅσα εἶναι κακόχυμα» (φ. 51α), ἐνῶ ἀπό τό φ. 73β ἀρχίζουν οἱ κυρίως ἰατρικές συνταγές. Συγκρατῶ μεταξύ

αὐτῶν: φφ. 73β-76α, «περί πόνου δοντίου» (καί ἄλλων παθήσεων τῶν δοντιῶν καί τοῦ στόματος)· φ. 77β, «εἰς ὀφθαλμούς ὁποῦ δέν βλέπουν»· φ. 78β, «εἰς πόνον ὀτίου»· φ. 79α, «εἰς κεφαλόπονον»· φ. 79β, «περί ψῶρας κεφαλῆς»· φ. 80α, «εἰς κιτρινάδα»· φ. 80β, «εἰς προσόπου πρίσμα»· «εἰς θέρμην καί κιτρινάδα»· φ. 81α, «εἰς λειχῆνας», «εἰς λέπραν», «εἰς ψῶραν»· φ. 82α, «εἰς πητηρίδα»· φ. 82β, «εἰς στένωσιν»· φ. 92β, «εἰς στομάχι»· φ. 94α, «εἰς πόνον κοιλίας»· φ. 94β, «εἰς κοιλίαν ῥέουσαν αἷμα»· φ. 95α, «εἰς δυσεντερίαν»· «ὅταν πονοῦν τά νεφρά»· φ. 95β, «εἰς δυσουρίαν»· φ. 96β, «ὅταν κατουρεῖ αἷμα»· φ. 97β, «εἰς ζωχάδας»· φ. 98α, «εἰς ἀφροδίσια»· φ. 98β, «ὅταν σπάει ὁ ἄνθρωπος»· φ. 99α, «εἰς σπλῆνα»· φ. 99β, «εἰς πόνον καρδίας»· φ. 100α, «εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ ξερνᾶ πολλά»· φ. 101β, «εἰς ποδάγρα»· φ. 102α, «εἰς φαρμακομένον»· φ. 102β, «εἰς πόνον γονάτων»· φ. 103α, «εἰς ρευματισμένον»· φ. 103β, «εἰς τζάκισμα χειρῶν καί ποδῶν»· φ. 104α, «εἰς δάγκα φιδίου»· «εἰς φαγομένον ἀπό ἑρπετά»· φ. 104β, «εἰς φάγομα σκύλου»· φ. 105α, «εἰς κέντρομα σφίγγας»· φ. 105β, «εἰς λῦσσαν»· φ. 106α, «εἰς πόνον σικοτίου»· φ. 106β, «εἰς πόνον πλευρῶν»· φ. 107α, «εἰς πλευριτικούς»· φ. 107β, «εἰς κιτρινάδα»· φ. 108α, «εἰς σελινιασμένον»· «εἰς ψῆρας καί κόνιδας»· φ. 109α, «εἰς αὐδέλαν»· φ. 109β, «εἰς πανοῦκλαν»· φ. 111β, «τοῦ γαλινοῦ ὑποκράτη ματζοῦνι διά τόν βῆχα»· φ. 112β, «ματζοῦνι διά τό πλευρίτομα»· φ. 113β, «σκόνι νά γιάνης καί νά στεγνώση πληγήν»· φ. 114α, «ἀλειφή εἰς τραῦμα ὁποῦ δέν κλείει»· φ. 115β, «εἰς πληγήν ζώου καί ἀνθρώπου»· φ. 117α, «καθάρσιον καλόν»· φ. 118β, «περί καθάρσεως»· φ. 119α, «περί συρόπι τῆς ἀγουρίδας»· φ. 121β, «ζουλάπι καλόν διά τό στομάχι»· φ. 123β, «περί τῶν ζουλαπίων»· φ. 124α, «ἑρμηνία διά σιρόπια»· φ. 125α, «περί πεπερόριζας»· φ. 127α, «εἰς ἄῤῥωστον ὁποῦ ἔχει καῦσιν πολύν»· φ. 128β, «καθάρσιον βασιλικόν τοῦ νικολάου»· φ. 129α, «τοῦ ἀχμέτ τοῦ παλαιοῦ»· φ. 130β, «ἀντίδοτος διά καρδιῶν»· φ. 132α, «ματζοῦνι ὁποῦ ἐποίησεν ὁ σουλτάν παγιαζίτης»· φ. 133β, «μαλακτικόν εἰς ξυκοιλίαν»· φ. 135α, «ἀντίδοτος πρός πόνον κεφαλῆς»· φ. 136α, «ἱερά πικρά τοῦ γαλινοῦ»· φ. 136β, «ἱερά πικρά τοῦ νικολάου»· «ὠφέλιμον εἰς τάς ἐσοχάδας»· φ. 145β, «δροσιστικόν εἰς τό σικότι»· φ. 146α, «ἀλειφή ὁποῦ τρώγει τό κρέας τό σάπιον»· «ὅταν κτυπηθεῖ ἀπό ζῶον»· φ. 146β, «μαντζοῦνι διά πλευριτικόν»· «ἐλάφρωσις τοῦ στομάχου»· φ. 147α, «μαντζοῦνι διά τό κρύον»· «συρόπι διά σπλῆνα»· φ. 147β, «μαντζοῦνι διά φλέγμα»· φ. 148α, «διά τήν μαλαφράντζα»· «διά τήν κασίδα»· «διά τήν φάγουσα»· «διά μάτια πονεμένα»· φ. 148β, «διά τζακισμένον κόκαλον»· φ. 149α, «διά τόν

βῆχα»· «διά τήν σπλῆνα»· φ. 149β, «διά νά κλείσης πληγήν ὀγλύγορα»· φ. 150β, «διά τά σπηρία τοῦ κορμίου»· «διά νά σταματήσης αἷμα»· «περί γυναικός ὁποῦ νά σταθῆ τό γάλα της»· «περί γυναικός νά ἰδῆς τί παιδί κάμνει»· «ὁποῦ ἔχει εἰς τά αὐτιά σκόλικας»· φ. 151α, «νά εὐγάλης χολήν»· «διά τήν φαγοῦρα τοῦ κορμίου»· φ. 151β, «διά τούς σκόλικας τῆς κοιλίας»· φ. 152α, «ὅταν πλευρετώσει τινάς»· «διά τό σικότι»· «ὅταν εἶναι τό στομάχι χαλασμένον»· φ. 152β, «ὁποῦ δέν ἠμπορεῖ νά κατουρίσῃ»· φ. 153α, «μαντζοῦνι διά τόν πλευρίτην»· «χάπια κινιτικά»· φ. 153β, «ἔμπλαστρον καλόν καί ὠφέλιμον»· φ. 154α, «μαντζούνι ὁποῦ κόπτει κόψιμον»· φ. 154β, «ὁποῦ πονοῦν τά νεφρά»· φ. 155α, «διά τό σκολαμέντο».

Στά φφ. 138α καί 145β, τό ἰατροσόφιον διακόπτεται· μεσολαβεῖ «βροντολόγιον» (κατά στοιχεῖον) καί «ἱπποκράτης πρός γαλινόν» (βλ.)

Σημειώσεις ἐντός κειμένου: φ. 51α, μεταξύ τῶν 'κεφαλαίων' 149 καί 150: «τέλος συμεῶν τοῦ μαγίστρου, βιβλίον τοῦ διοσκορίδου»· φ. 72α, πρίν τό 'κεφάλαιο' 312: «ἐν τῷ τρίτῳ βιβλίῳ τοῦ διοσκορίδου ἀγαρινοῦ»· φ. 131β, «ἐδῶ γράφομεν καί μερικάς ἀντίδοσαις ἀπό τῶν τουρκῶν βιβλίων τοῦ ταόν»· φ. 137β, μετά τό 'κεφάλαιο' 850: «τέλος τῶν σιροπίων»· φ. 143α, «τέλος τοῦ νεοφύτου ἱερομονάχου περί τῶν βοτάνων καί ἄλλων εἰδῶν».

Πρβλ. Δανιήλ ἱερομόναχος· βλ. καί ''Ανώνυμα' Α΄, iv, γ΄, 16 καί Ἱπποκράτης.

III. Βιβλίον ἰατρικόν, τό ὁποῖον τό συνέγραψεν ὁ συμεών ὁ μάγιστρος, ὁ λεγόμενος σῆθ ὁ ἀπό ἀντιοχείας, κατεπρόσταξιν μιχαήλ τοῦ δοῦκα εἰς τόν ὁποῖον καί ἐδόθη, μεταφρασθέν εἰς τήν κοινήν γλῶτταν παρά τοῦ σοφωτάτου ἱερομονάχου μαξίμου τοῦ πελοποννησίου

Βλ. Κωνσταντίνου Οἰκονόμου Ἀλέξανδρος III, 1, α

B. ΕΝΤΥΠΑ:

ΜΕΛΕΤΙΟΣ [ΜΙΧΑΗΛ] ΜΗΤΡΟΣ (ὁ ἐξ Ἰωαννίνων)
(1661 1714)

Α. ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ:

Ι. Διάφορες ἰατρικές συνταγές

*** 1.** Μ.Α.Α.Σ. 2030 0,158 × 0,107 ΙΖ΄ αἰ. φ. 470β.
Τίτλος: *περί ἀνθρώπου ὁποῦ κατουρεῖ καί στάζει ὀλίγον μετά πόνου καί ἀνάγκης θείας, μελετίου ἰατροῦ* (6 γραμμές).

*** 2.** Μ.Ξ. 256 (2589) 0,210 × 0,165 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 191α-201α.
Τίτλος: *Ἑρμηνία σύντομως, περί τῆς πανόλιδος, ἤτοι τῆς πανούκλας μιχαήλ ἱερέως τοῦ ἐξ ἰωαννίνων.*

Ἀρχ. *Διχῶς εἴωθεν ἡ λεγομένη λοιμική νόσος πανοῦκλα, τοῖς ἀνθρωπίνοις σώμασιν ἐπέρχεσθαι...*

Στό φ. 201α ἀκολουθεῖ: «ἕτερον ἀντιφάρμακον, ὅταν πέση θανατικόν εἴτη πανούκλα» καί «ἕτερον» (γραμμένο καραμανλίδικα).

Σημ. Ἡ σύγκριση τῶν παραπάνω κειμένων (τρόπος γραφῆς, περιεχόμενο καί γενικότερα ἡ ὅλη ὑφή του κειμένου) μέ τά γεωγραφικά καί ἀστρονομικά ἔργα τοῦ Μελετίου (βλ. τόμ. Β΄, *Ἐπιστῆμες τῆς Φύσης*), ὁδηγεῖ στήν ὑπόθεση ὅτι ὁ Μελέτιος δέν πρέπει νά εἶναι συγγραφέας ἀλλά μᾶλλον κτήτορας τῶν ἰατρικῶν αὐτῶν κειμένων.

ΙΙ. Εἰσαγωγή διαφόρων ἀκουσμάτων καί ἰατρικῶν

*** 1.** Γ.Α.Κ. Κ. 47 (Λαδᾶς 12) 0,265 × 0,182 ἔτ. 1777 φφ. 1α-98β.
Τίτλος (φ. 11α): *Τοῦ πανιερωτάτου καί λογιωτάτου μητροπολίτου ναυπάκτου καί ἄρτης κυρίου κυρίου μελετίου, εἰσαγωγή διαφόρων ἀκουσμάτων καί ἰατρικῶν.*

Τό πρῶτο 'κεφάλαιο': «Ἀετός ἠγάπησε παῖδα, ὥς τε καί ὁ παῖς καί ὁ ἀετός ἐκάησαν ὁμοῦ εἰς τόν τάφον».

Ἀρχ. *Καί ἄλλα πολλά ζῷα ἠράσθησαν νέων μειρακίων, ἀλλά καί τοῦτο ὁποῦ διηγεῖται αἰλιανός, βιβλίον ς^ον^ περί ζῴων ἰδιότητος, θαυμαστόν εἶναι...*

Ἀκολουθοῦν συνταγές καί ἀντίδοτα περί διαφόρων ἀσθενειῶν ὅπως τῆς πανώλης, τῆς μαλαφράντζας κ.ἄ., περί φαρμάκων, περί βοτάνων, περί ζώων, φυτῶν, μετάλλων, περί καιρικῶν συνθηκῶν κ.ἄ.

Τελ. ...*χρυσώνονται τά φύλλα του, εἴδέ καί εἶναι κίβδηλα δέν τό δέχεται, οὐδέ χρυσώνονται.*

Στά φφ. 1α-10β, «πίναξ κατά ἀλφάβητον τῶν περιεχομένων ἐν τῇ δε τῇ βίβλῳ διαφόρων ἀκουσμάτων».

Στό φ. 28α διαβάζουμε ὅτι «πρῶτος ὁ ἀριστοτέλης ἔστησε βιβλιοθήκην, καί πολλά ἀπό τά βιβλία του διεφθάρησαν», ἐνῶ στό τέλος: «ἀντιγέγραπται ἔν ἔτει αψοζ$^{\omega}$ Ἰανν. κβ$^{\alpha}$ ἐν χώρᾳ ἁγίᾳ τριάδι καλουμένη τῇ ἐν ἀγράφοις».

Σημ. Πιστεύω ὅτι ἡ πατρότητα τοῦ παραπάνω κειμένου πρέπει νά συσχετισθεῖ μέ τά ἔργα τοῦ Νικολάου Ἀγραφιώτη.

Β. ΕΝΤΥΠΑ:

ΜΙΧΑΗΛ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

(1751 - 1826)

Α. ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ:

Βλ. Ἀνώνυμα Ἔργα Ἰατρικῆς, Α΄, Ι, 1.

Β. ΕΝΤΥΠΑ:

1. *Ἐγχειρίδιον τοῦ ἐν Ἰατροῖς σοφωτάτου Τισσότου. Διαλαμβάνον περί τῆς τῶν πεπαιδευμένων τε καί ἄλλων ἀνθρώπων ὑγιείας. Συντεθέν μέν εἰς τήν γαλλικήν, μεταφρασθέν δέ εἰς τήν κοινοτέραν τῶν νῦν Ἑλλήνων διάλεκτον μετά τινων ὑποσημειώσεων παρά Κωνσταντίνου Μιχαήλ τοῦ ἐκ Καστορίας.* Βιέννη 1785, φφ. 15 χ.ἀ. + σσ. 206 (L/BH. 18.II.1156).

2. *Διαιτητική ἥς προτέτακται καί Ἱστορία Συνοπτική περί ἀρχῆς καί προόδου τῆς Ἰατρικῆς ἐπιστήμης, καί τινων περί αὐτήν εὐδοκιμησάντων ἀνδρῶν, ἐκ παλαιῶν τε καί νεωτέρων συνερανισθέντα ὑπό Κωνσταντίνου*

Μιχαήλ τοῦ ἐκ Καστορίας. Βιέννη 1794, φφ. 13 χ.ἀ. + σσ. 423 + 5 χ.ἀ. (Λ.Χ.162).

Τό 1809 καί 1819, δύο ἐκδόσεις, τοῦ ἴδιου ἔργου στή Βενετία, μόνον πού στόν τίτλο τῆς ἔκδοσης τοῦ 1809 λέγεται: «Ἔκδοσις πρώτη» (ΓΜ/ΕΒ.530) καί τοῦ 1819: «Ἔκδοσις δευτέρα» (ΓΜ/ΕΒ. 1148).

ΜΟΥΛΑΪΜΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ

Α. ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ:

Ι. Σύντομος περιγραφή τοῦ ὑδροπικοῦ πάθους, κατά τε πρᾶξιν καί θεωρίαν συντεθεῖσα παρά Ἰωάννου Μουλαΐμου ἐξ Ἰωαννίνων τοῦ φυσικοῦ ἰατροῦ

* 1. B.P.A. 479 0,210 × 0,150 ἔτ. 1794 σσ. 63.

Μετά τόν γενικό τίτλο, ἡ ἀφιέρωση: «Παρ᾽ αὐτοῦ δέ ἀφιερωθεῖσα τῷ εὐγενεστάτῳ, μεγαλοπρεπεστάτῳ, καί σοφωτάτῳ ἄρχοντι κυρίῳ Κωνσταντίνῳ τῷ Καντακουζηνῷ καί μεγάλῳ στολνίκῳ κατά τό αχϟδ΄ μηνί νοεμβρίῳ ἐν βουκουρεστίῳ τῆς βλαχίας διατρίβοντος».

Τό κείμενο τοῦ ἀφιερωματικοῦ σημειώματος, πού ὑπογράφει «ὁ κατά πάντα καί διά πάντα ἄοκνος εἰς τά προστάγματα ἀλλά πιστός καί καθαρός ἰωάννης μουλαΐμης, ὁ ἐλάχιστος τῶν φυσικῶν ἰατρῶν», στίς σσ. 2-3 (γραμμένο μετά τή συγγραφή τοῦ κειμένου).

Ἀρχ. *Μεγαλοπρεπέστατε καί σοφώτατε ἄνερ. Τοῦτο εἶναι τό πρῶτον ἀπό τά συγγράμματά μου...*

Στίς σσ. 4-5, «Προοίμιον καί τοῖς ἀναγινώσκουσιν ὑγιείαν».

Ἀρχ. *Ἄν ἴσως καί κάθε φυσικός ἰατρός ἤθελε στοχασθῇ μέ ἀκρίβειαν, ὅλα τά πάθη καί ταῖς ἀσθένειαις ὁποῦ συμβαίνουσιν εἰς τό ἀνθρώπινον σῶμα...*

Τό κείμενο τοῦ «ὑδροπικοῦ πάθους», στίς σσ. 6-63.

Ἀρχ. *Εἰς κάθε σύγγραμμα ὁποῦ μεθοδικῶς γράφεται πρέπει καθώς λέγει ὁ φιλόσοφος νά προτίθεται ὁ ὁρισμός τοῦ πράγματος...*

Τελ. *...διά ἐκεῖνον ὁποῦ ἐκοπίασε καί τήν εὔγαλεν εἰς τόν ἥλιον διά κοινόν ὄφελος καί ὑγίαινε καθ' ἑκάτερον τόν ἄνθρωπον. αψηδ΄ μηνί Ἰουνίῳ, ἐν Βουκουρεστίῳ τῆς βλαχίας.*

* **2.** E.B.E. 2173 0,224 × 0,178 ἔτ. 1794 φφ. 159α-190β.

Β. ΕΝΤΥΠΑ:

ΜΟΥΛΑ·Ι·ΜΗΣ ΣΤΑΥΡΟΣ

(; - 1733)

Α. ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ:

Ι. Ἀντιδοτάριον

* **1.** Μ.Β. 741 0,240 × 0,160 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 257α-306β.

Στήν ἀρχή, φφ. 257α-258β, ἡ ἀφιέρωση καί, φφ. 259α-260α, ὁ πρόλογος, «πᾶσι τοῖς ἐντευξομένοις», πού ὑπογράφει: «σταῦρος μουλαΐμης», ἐνῶ στό φ. 260α, ἡ «αἰτία τῆς συγγραφῆς τοῦ παρόντος ἀντιδοταρίου».

Ἀρχ. *Ἄν ἤθελε στοχασθῇ τινάς μέ ἀκρίβειαν ὅλα τά πάθη καί τάς ἀσθενείας ὁποῦ συμβαίνουσι εἰς τό ἀνθρώπινον σῶμα...*

Ἀπό τά 'ἀντίδοτα', πού ἀκολουθοῦν: «περί λύσσης καί ὑδροφοβίας»· «περί τῆς κεφαλαλγίας»· «περί ὀφθαλμῶν»· «περί ὠδώντων»· «περί ὠτίων»· «διά τήν σπλήνα θεραπεία»· «περί στόματος ἔχοντος σάλια»· «πρός αὔθα ἐν τῷ στόματι»· «περί οὐλῶν»· «περί σχίσματος χυλέων»· «περί δυσωδίας στόματος»· «περί προσώπου»· «εἰς βήχα μάλιστα ὁποῦ φτίσει αἷμα»· «εἰς βήχα καί δυσουρία»· «περί πυρετῶν»· «περί χολῆς»· «περί ἀφεδρῶνος ἀνθρώπου»· «εἰς ἐζωχάδες»· «περί κορέων καί ψύλλων»· «περί τοῦ ποιῆσαι τῆς κεφαλῆς τρίχας»· «διά νά κατεβάσῃ γάλα ἡ γυναίκα»· «διά φλεγμονήν τῆς μήτρας τῆς γυναικός»· «διά τόν ἴκτερον»· «περί φλεγμονῆς εἰς πληγήν»· «περί πνευμονίας»· «περί λιχείνης»· «βότανο εἰς ψώραν πάνυ ὠφέλιμον»· «διά τό ξερατόν»· «θεραπεία διά τό δάγκωμα τῆς κουφῆς ἤ τῆς ἔχιδνας».

Β. ΕΝΤΥΠΑ:

1. *Αντιδοτάριον περί τῶν ἰοβόλων δηγμάτων. Καί τινων ἄλλων τούτοις ὁμοίων, φιλοπονηθέν παρά τοῦ ἐξοχωτάτου καί ἐλλογιμωτάτου ἐν ἰατροφιλοσόφοις κυρίου κυρίου Σταύρου Μουλαΐμου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων.* Βενετία 1724, φφ. 4 χ.ἀ. +σσ. 191 (L/BH.18.I.157).

Σημ. Ἡ σύγκριση χειρογράφου καί ἐντύπου δείχνει ὅτι πρόκειται γιά δύο διαφορετικά κείμενα. Κοινά εἶναι μόνον τά πρῶτα: ἡ ἀφιέρωση, ὁ πρόλογος, ἡ «αἰτία τῆς συγγραφῆς τοῦ παρόντος ἀντιδοταρίου» καί τό πρῶτο κεφάλαιο «περί λύσσης καί ὑδροφοβίας».

Διακρίνουμε κι ἐδῶ μιά προσπάθεια προσαρμογῆς τοῦ κειμένου στό ἐπίπεδο καί στίς ἀνάγκες τῆς λαϊκῆς ἰατρικῆς.

ΜΠΑΛΑΝΟΣ ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟΣ

(, 1760)

Α. ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ:

Ι. Ἑρμηνεία εἰς τούς ἀφορισμούς τοῦ Ἱπποκράτους, καταστρωθεῖσα εἰς κοινήν φράσιν, ὑπό μπαλάνου βασιλοπούλου τοῦ ἐξ ἰωαννίνων, κατά τόν γαληνόν

* **1.** Π.Β.Ι. 299 0,235×0,175 ἔτ. 1719 φφ. 250.

Τίτλος: *Ἑρμηνεία εἰς τούς ἀφορισμούς τοῦ ἱπποκράτους καί καταστρωθεῖσα εἰς κοινήν φρᾶσιν, παρά τοῦ σοφωτάτου καί ἐλλογιμωτάτου διδασκάλου κυρίου μπαλάνου βασιλοπούλου τοῦ ἐξ ἰωαννίνων κατά γαληνόν.*

Ἀρχ. *Ὁ μέν βίος βραχύς, ἡ δέ τέχνη μακρή, ὁ δέ καιρός ὀξύς, ἡ δέ πεῖρα σφαλερή, ἡ δέ κρίσις χαλεπή...*

Στά φφ. 1α-30β, «α^{ον} μέρος» (ἀφορισμοί: κς΄)· στά φφ. 31α-69β, «β^{ον} μέρος» (ἀφορισμοί: νδ΄)· στά φφ. 70α-102α, «μέρος γ^{ον} (ἀφορισμοί: λα΄)· στά φφ. 102β-145α, «μέρος τέταρτον» (ἀφορισμοί: πγ΄)· στά φφ. 145β-177β, «μέρος πέμπτον» (ἀφορισμοί: οβ΄)· στά φφ. 178α-206β, «μέρος ἕκτον» (ἀφορισμοί: ξ΄) καί στά φφ. 207α-230α, «μέρος ἕβδομον» (ἀφορισμοί: οθ΄). Τό φ. 230β, λευκό.

Τελ. *...οὐ διά τούς ἱκανῶς ἀσκηθέντας ὅσον διά τούς μή δυνηθέντας φθάσαι εἰς τό ὡρισμένον τῆς ἰατρικῆς θεωρίας, εἰς δέ τό πρακτικόν μόνον ἀσκηθέντας μέρος διότι ὅν λόγον ἔχει ἡ ψυχή πρός τό σῶμα, τόν αὐτόν ἔχει καί ἡ θεωρία πρός τήν πρᾶξιν.*

Σημ. Στό ἔργο του αὐτό, ὁ Μπαλάνος Βασιλόπουλος ἀκολουθεῖ τή σειρά: «ἀφορισμός» (= τό πρωτότυπο), «κατά λέξιν» (= μετάφραση) καί «αἰτιώδης» (= ἑρμηνεία).

Σέ ὅλες τίς σελίδες ὡς ἐπίτιτλος ὁ ἀριθμός τοῦ κεφαλαίου.

Στά φφ. 231α-250β, «πίναξ τῶν περιεχομένων ἐν περιλήψει εἰς τήν ἑρμηνείαν τῶν ἀφορισμῶν τοῦ ἱπποκράτους κατά στοιχεῖον».

Στό παράφυλλο τῆς ἀρχῆς: «καί τόδε σύν τοῖς ἄλλοις κτῆμα πέλει καί πόνος ἐμός, Κοσμᾶ τοῦ ἀπό Γάνου· ἐγράφη δέ ἐν τῇ χώρᾳ αψϟα νοεμ. η΄» (ἡ χρονολογία καί στό φ. 230α, μετά τό τέλος τοῦ κειμένου).

*** 2.** E.B.E. 1486 0,340 × 0,240 ἔτ. 1793 σσ. 1-377

Αρχ. (σελ. 9), *Ὁ βίος βραχύς, ἡ δέ τέχνη μακρή, ὁ δέ καιρός ὀξύς, ἡ δέ πεῖρα σφαλερή, ἡ δέ κρίσις χαλεπή...*

Τελ. (σελ. 362). *...Μέχρι μέν τούτου ἔλαβε σύν θεῷ τέλος ἡ ἑρμηνεία τῶν ἀφορισμῶν τοῦ Ἱπποκράτους κατά τήν δόξαν τοῦ Γαληνοῦ εἰς ζ΄ βιβλία διῃρημένη· ἔξω δέ τούτων εὑρίσκονται καί ἄλλα βιβλία καί ἄλλοι διάφοροι, ὅπως ἐπειδή ἐβάλθη ἡγεμών καί διδάσκαλος τοῦ λόγου ὁ αὐτός Γαληνός, ὅσους αὐτός ἠξίωσεν ἑρμηνείας τούτους καί ἡμεῖς κατά τήν αὐτοῦ γνώμην ἡρμηνεύσαμεν εἰς πεζῆν φράσιν, σπουδάζοντες ὅσον τό δυνατόν διά τό σύντομον ἅμα καί εὔληπτον. Καί τῷ θεῷ δόξα καί αἶνος· τοῖς δέ ἐντυγχάνουσι τῶν ἰατρῶν μεγίστη χάρις ἔσται ἀνίσως οἱ μέν τῆς παρά τούτων τοῦ φιλοπονήματος συμβοηθείας χρῄζοντες μετά σπουδῆς μελετῶσιν, οἱ δέ πρός τε τό θεωρητικόν ἅμα τε καί πρακτικόν μέρος τῆς ἰατρικῆς καλῶς ἠσκημένοι μή καταφρονήσωσι τό διά φίλου παρακάλεσιν ἤδη πονηθέν καί εἰς πεζῆν φράσιν καταστρωθέν ὄχι διά τούς ἱκανῶς σπουδάσαντες, ὅσον διά τούς μή δυνηθέντας φθάσαι εἰς τό ὡρισμένον ὅρον τῆς θεωρίας τῆς ἰατρικῆς, εἰς δέ τό πρακτικόν μόνον ἀσκηθέντας μέρος· διότι ὅν λόγον ἔχει ἡ ψυχή πρός τό σῶμα, τόν αὐτόν ἔχει καί ἡ θεωρία πρός τήν πρᾶξιν.*

Στίς σσ. 1-7: «Τοῦ παρόντος προοίμιον».

Ἀρχ. *Ὥπερ εἶναι δοκεῖ τοῖς μουσικοῖς ὀργάνοις ἡ ἁρμονική καλουμένη ἀναλογία, τοῦτ' αὐτό καί ἡ ὑγεία τῷ ἀνθρωπίνῳ πέφυκε σώματι...*

Στίς σσ. 363-377, πίνακας τῶν περιεχομένων, ἀλφαβητικός, ἀλλά μόνον γιά τά γράμματα Μ-Ω. Οἱ σελίδες γιά τά γράμματα Α-Μ ἔχουν ἐκπέσει.

Μετά τόν πίνακα τῶν περιεχομένων, τό ὄνομα τοῦ γραφέα καί ἡ ἡμερομηνία γραφῆς: «Ἤλειφε πέρας ἡ παροῦσα αὕτη βίβλος, ἡ διά χειρός Κωνσταντίνου, τῶν Ταταούλων ἀντιγραφεῖσα ἐν ἔτει χιλιοστῷ ἑβδομηκοστῷ ἐνενηκοστῷ τρίτῳ ἐν μηνί σεπτεμβρίῳ ἐπί τῷ πρώτῳ».

* **3.** Β.Ρ.Α. 815 0,202 × 0,148 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 294.

Αρχ. *Ὁ βίος βραχύς, ἡ δέ τέχνη μακρή, ὁ δέ καιρός ὀξύς, ἡ δέ πεῖρα σφαλερή, ἡ δέ κρίσις χαλεπή...*

Κείμενο κολοβό. Διακόπτεται στόν ἀφορισμό 71 (οα΄), φ. 272β.

Στά φφ. 273α-294α: «Πίναξ τῶν περιεχομένων ἐν περιλήψει εἰς τήν ἑρμηνείαν τῶν ἀφορισμῶν, κατά στοιχεῖον».

Κτητορικό σημείωμα: «καί τόδε σύν τοῖς ἄλλοις κτῆμα θωμᾶ ἰατροῦ δωρηθέν μοι παρά τοῦ πανιερωτάτου μητροπολίτου δρύστρας κύρ Βαρθολομαίου αψνζ μαΐου κζ΄». Καί δεύτερο: «νῦν δέ ἐμοῦ Γεωργίου Κωνσταντίνου ἀγορασθέν μοι παρά τοῦ πορτάρι σταμάτη χίου αψογ΄ αὐγούστου 31».

4. Π.Β.Ι. 102 0,340 × 0,225 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 12α-230β.

* **5.** Δ.Β.Κ. 13 0,250 × 0,200 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 189.

Τό περιεχόμενο: φ. 1α-18β, «Μέρος πρῶτον» (κς΄ ἀφορισμοί)· φ. 19α-43β, «Μέρος δεύτερον» (νδ΄ ἀφορισμοί)· φ. 44α-70α, «Μέρος τρίτον» (λα ἀφορισμοί)· φ. 70β-104β, «Μέρος τέταρτον» (πγ΄ ἀφορισμοί)· φ. 105-131α, «Μέρος Ε^{ον}» (οβ΄ ἀφορισμοί)· φ. 131β-152β, «Μέρος ς^{ον}» (ξ΄ ἀφορισμοί)· φ. 153α-173β, «Μέρος Ζ^{ον}» (π ἀφορισμοί).

Στά φφ. 174α-189α, «Πίναξ τῶν περιεχομένων ἐν περιλήψει εἰς τήν ἑρμηνείαν τῶν ἀφορισμῶν κατά στοιχεῖον».

Τό φ. 189β, λευκό.

*** 6.** Δ.Β.Κ. 15 0,235×0,190 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 167

Κείμενο παρεμφερές μέ τό προηγούμενο. Τά 'μέρη' φφ. 1α, 17α, 38α, 60β, 91β, 114β, 134β.

Στά φφ. 153α-167α, ὁ «Πίναξ τῶν περιεχομένων ἐν περιλήψει εἰς τήν ἑρμηνείαν τῶν ἀφορισμῶν κατά στοιχεῖον».

Τά φφ. 152β καί 167β, λευκά.

*** 7.** Σ.Β.Ν.Φ. 6 0,160×0,120 ΙΗ αἰ. φφ. 21 + σσ. 300.

Τίτλος (σ. 1): *Ἑρμηνεία εἰς τούς ἀφορισμούς τοῦ Ἱπποκράτους καταστρωθεῖσα εἰς πεζήν φράσιν παρά Μπαλάνου Βασιλοπούλου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων.*

Ἀρχ. *ὁ βίος βραχύς, ἡ δέ τέχνη μακρά, ὁ δέ καιρός ὀξύς, ἡ δέ πεῖρα σφαλερά, ἡ δέ κρίσις χαλεπή...*

Περιλαμβάνει μόνον τά πρῶτα τρία μέρη: σσ. 1-74, τό πρῶτο (ἀφορισμοί: κς΄)· 75-184, τό δεύτερο (ἀφορισμοί: νδ΄) καί σσ. 184-300, τό τρίτο (ἀφορισμοί: λα΄).

Στά πρῶτα 21 φύλλα: φφ. 2α-21α, «πίναξ τῶν περιεχομένων ἐν περιλήψει εἰς τήν ἑρμηνείαν τῶν ἀφορισμῶν τοῦ ἱπποκράτους, συνθετική» (τά φφ. 1αβ καί 21β, λευκά).

Στό φ. 2α, τό ὄνομα τοῦ γραφέα: «Γρηγορίου τοῦ ἐκ Ν. Σκοπέλου».

8. Μ.Μ.Λ. 1877 0,290×0,200 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 234.

Στό φ. 203α: «Πίναξ τῶν περιεχομένων ἐν περιλήψει εἰς τήν ἑρμηνείαν τῶν ἀφορισμῶν κατά αβ».

Στό φ. 226α: «Πίναξ τῶν ἀφορισμῶν κατά αβ».

9. Μ.Μ.Λ. 1878 0,200×0,150 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 164.

Ἀρχ. *Ὁ βίος βραχύς, ἡ δέ τέχνη μακρή, ὁ δέ καιρός ὀξύς, ἡ δέ πεῖρα σφαλερή, ἡ δέ κρίσις χαλεπή...*

Τελ. *...διότι ὅν λόγον ἔχει ἡ ψυχή πρός τό σῶμα τόν αὐτόν ἔχει καί ἡ θεωρία πρός τήν πράξιν.*

Στό φ. 1α, κτητορικό σημείωμα: «Καί τόδε μετά τόν Νικόδημο ἱερομόναχο κέκτηται πρός τοῖς ἄλλοις Ἰλαρίων ἱερομόναχος ὡς ἑαυτοῦ διά χρημάτων κτῆμα».

*** 10.** Ε.Β.Ε. 1498 0,210×0,160 ΙΗ αἰ. φφ. 4 χ.ἀ. + σσ. 509 + φφ. 31 χ.ἀ.

Ἀρχ. (σελ. 1) *Ὁ βίος βραχύς, ἡ δέ τέχνη μακρή, ὁ δέ καιρός ὀξύς, ἡ δέ πεῖρα σφαλερή, ἡ δέ κρίσις χαλεπή...*

Τελ. (σ. 509) *...διότι ὅν λόγον ἔχει ἡ ψυχή πρός τό σῶμα τόν αὐτόν ἔχει καί ἡ θεωρία πρός τήν πρᾶξιν.*

Πρίν ἀπό τό κείμενο, φφ. 4 χωρίς ἀρίθμηση, πρόλογος: «τί τό χρήσιμον τοῦ παρόντος πονήματος» (στό φ. 1α, κτητορικό: «καί τόδε παρθενίου ἀγαθοκλέους»).

Ἀρχ. *Ὅπερ εἶναι δοκεῖ τοῖς μουσικοῖς ὀργάνοις ἡ ἁρμονική καλουμένη ἀναλογία, τοῦτ' αὐτό καί ἡ ὑγεία τῷ ἀνθρωπίνῳ πέφυκε σώματι...*

Μετά τό κείμενο, φφ. 31 χωρίς ἀρίθμηση: «Πίναξ τῶν περιεχομένων ἐν περιλήψει εἰς τήν ἑρμηνείαν τῶν ἀφορισμῶν κατά στοιχεῖον».

*** 11.** Ε.Β.Ε. 3013 0,307 × 0,207 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 3α-264β.

Πρίν ἀπό τό κείμενο, τό προοίμιον, πβλ. Ι, 2.

Ἀρχ. *...τήν δέ ἐν ἀνθρώποις...* (στό Ι, 2 σελ. 3)

Τό κείμενο ἀρχίζει ἀπό τό φ. 4α. Ἀκέφαλο.

Στά φφ. 226α-254α: «Πίναξ τῶν περιεχομένων ἐν περιλήψει εἰς τήν ἑρμηνείαν τῶν ἀφορισμῶν κατά στοιχεῖον».

φφ. 254β-255β, λευκά.

Στά φφ. 256α-264α: «Πίναξ τῶν ἀφορισμῶν κατά στοιχεῖον».

12. Π.Β.Ι. 511 Fol ΙΗ΄ αἰ.

Τό 3ο μέρος τοῦ κώδικα.

13. Μ.Π.Χ. 67 0,195 × 0,160 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 384.

*** 14.** Β.Ρ.Α. 1453 0,326 × 0,204 ΙΘ΄ αἰ. φφ. 7α-265α.

Ἀρχ. *Ὁ βίος βραχύς, ἡ δέ τέχνη μακρή, ὁ δέ καιρός ὀξύς, ἡ δέ πεῖρα σφαλερή...*

Τά 'τμήματα' (βλ. Ι, 1): φφ. 7α, 34β, 72β, 113α, 166β, 205α καί 239α.

Τελ. *...εἰς πεζήν φράσιν καταστρωθέν ὄχι διά τούς ἱκανῶς σπουδάσαντας, ὅσον διά τούς μή δυνηθέντας φθᾶσαι εἰς τόν ὡρισμένον ὅρον τῆς θεωρίας τῆς Ἰατρικῆς, εἰς δέ τό πρακτικόν μόνον ἠσκηθέντας μέρος· διότι ὅν λόγον ἔχει ἡ ψυχή εἰς τό σῶμα, τόν αὐτόν ἔχει καί ἡ θεωρία πρός τήν πρᾶξιν. Τέλος τοῦ παρόντος πονήματος, καί τῷ θεῷ δόξα.*

*** 15.** Β.Ρ.Α. 514 0,220 × 0,160 ΙΘ΄ αἰ. σσ. 17-493.

Αρχ. *...τήν δύναμιν λοιπόν τοῦ ἀσθενοῦς ἠμπορεῖ νά τήν γνωρίσῃ ὁ ἰατρός ἀπό τούς σφυγμούς καί ἀπό ἄλλα τινά σημεῖα...*

Κείμενο ἀκέφαλο.

Τελ. *...διότι ὅν λόγον ἔχει ἡ ψυχή πρός τό σῶμα, τόν αὐτόν ἔχει καί ἡ θεωρία πρός τήν πρᾶξιν.*

Στίς σσ. 464-493: «Πίναξ τῶν περιεχομένων ἐν περιλήψει εἰς τήν ἑρμηνείαν τῶν ἀφορισμῶν κατά στοιχείων» (κολοβός). Στή σ. 493 ἡ σημείωση: «μέχρι τοῦδε εὑρέθη ὁ πίναξ καί οὐ περισσότερον».

Β. ΕΝΤΥΠΑ:

Βλ. Τόμ. Α΄, Τά Μαθηματικά.

ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ

(1749 - 1809)

Α. ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ:

Ι. Ἐγχειρίδιον συμβουλευτικόν, Περί Φυλακῆς τῶν πέντε αἰσθήσεων (βλ. ἔντυπα, 1)

*** 1.** Μ.Ε. 276 (2289) 8⁰ ΙΗ΄ αἰ. σσ. 34 + 314.

Κείμενο πανομοιότυπο μέ τό ἔντυπο.

Αὐτόγραφο τοῦ Νικοδήμου;

Β. ΕΝΤΥΠΑ:

1 *Ἐγχειρίδιον συμβουλευτικόν, Περί φυλακῆς τῶν πέντε αἰσθήσεων τῆς τε φαντασίας, καί τῆς τοῦ νοός, καί καρδίας. Καί περί τοῦ ποῖαί εἰσιν αἱ πνευματικαί, καί οἰκεῖαι τοῦ νοός ἡδοναί. Συντεθέν μέν πρότερον, καί ἐπιδιορθωθέν ὕστερον, παρά τοῦ ἐν ἱερομονάχοις ἐλαχίστου Νικοδήμου Ἁγιορείτου. Νῦν δέ πρῶτον τύποις ἐκδοθέν... /παρά/ Ἱεροθέου τοῦ Ναξίου... Προσετέθη δέ παρ' αὐτοῦ, καί τό σχῆμα τῆς καρδίας τοῦ ἀνθρώπου... Ἐπιστασία τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Ἀνθίμου Γαζῆ.* 1801 [Τόπος ἔκδοσης, ἀσφαλῶς ἡ Βιέννη], σσ. 326 + 1 χ.ἀ. (ΓΜ/ΕΒ.58).

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΑΓΡΑΦΙΩΤΗΣ
(ΙΖ΄ - ΙΗ αἰ.)

Α. ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ.

Ι. Φυσιολογία καί παθολογία

1. Β.Ο. 46 0,216×0,161 ΙΗ αἰ. σσ. 226-388.

ΙΙ. Ἀντιδοτάριον

* **1.** Μ.Α.Α.Σ. 1848 0,196×0,152 ΙΖ αἰ. φφ. 13β-92α.
Τίτλος: *Ἀντιδοτάριον ἐξηγημένον ἀπό τήν ἰταλικήν γλώσσαν εἰς τήν τῶν γραικῶν παρά νικολάου ἱερόπαιδος τοῦ τήν ἰατρικήν ἀσκοῦντος. «Τμῆμα πρῶτον».*

Ἀρχ. *Ὠφελεῖ πρός στομαχικούς, ἀνοίγει τόν στόμαχον καί τήν καρδίαν...*

Ακολουθοῦν τά 'ἀντίδοτα': «ἀρωματική τοῦ γαυριήλ διά ροδίων»· «διά νέστας»· «διά καλαμίνθης»· «διά κυμίνου»· «διά κυναμώμου, τοῦ ἰωάννου τοῦ δαμασκηνοῦ»· «διά ἄνθους τοῦ νικολάου»· «ἡ διά μόσχου, τοῦ μήζου»· «ἡ διά γαλάγκης, τοῦ δαμασκηνοῦ»· «διά τραγακάνθης ψυχρά τοῦ νικολάου»· «διά τραγακάνθης θερμή εἰς βήχα καί φλέγμα ψυχρόν»· «διά ὑασώπου τοῦ νικολάου»· «ἡ διά ρόδων τοῦ νικολάου»· «διά λάκας ἰωάννου τοῦ δαμασκηνοῦ»· «διά τριῶν πεπέρων»· «διά κόρου»· «ἡ καλουμένη ροσάτα νοβέλα τοῦ νικολάου»· «ἡ ληβέρτες, ἡ ὁποία λέγεται ἐλευθερία»· «διά κούρκουμα ἰωάννου τοῦ δαμασκηνοῦ»· «ἡ διά πρασίου τοῦ νικολάου»· «πλήρης ἀρχωντική»· «ἡ ἀγγελόκαλος»· «αἱμαγωγῆς»· «διά κοραλίου, ἡ καλουμένη εὐφροσύνη καί ἀγαλλίασις»· «διά τραγίου αἵματος»· «ἡ καλουμένη ἰουλιάνας»· «οἱ δωδεκάθεοι»· «διά σατωρίου ἡ καλουμένη χορηγός»· «διά κυμίνου»· «πρός κυναγχίας»· «ἡ διά φιλιδόνοις»· «ποδαγρική ἡ καλουμένη κλήμαξ»· «διά ρόδων γαληνοῦ»· «σωκράτους πρός βηχικούς»· «ἡ εὔπνοια πρός δυσπνοικούς»· «ἡ βηχοανάπαυσις θαυμαστή»· «διά ρόδων βηχική»· «ἡ μυστήριος»· «ἡ πανάγαθος»· «ἡ εὐχάριστος»· «ἡ καλουμένη τό νερόν τῆς ζωῆς παρά τῶν ἀῤῥάβων μαϊοιλοιχαγιά»· «ἡ ζωοπύριος»· «ἡ φιλάνθρωπος πρός ὑδρωπικούς». —φ. 28α, «Ἀρχή τοῦ δευτέρου τμήματος· περί ἀντιδώτων».

Ἀρχ. *Ὠφελεῖ εἰς πάντα τά πάθη τῆς κεφαλῆς, καί πόνον μικρανίου...*

Ἐδῶ τά 'ἀντίδοτα': «ἡ μούσα αἰνέα ἰωάννου τοῦ δαμασκηνοῦ»· «ἡ φίλωνος ἡ μεγάλη ἣν καλοῦσιν οἱ ἰταλοί ρωμάνα»· «φίλωνος τοῦ δαμασκηνοῦ ἀνόδυνος θαυμαστή»· «φίλωνος τοῦ αὐτοῦ ἡ περσική»· «βασιλική τοῦ νικολάου»· «ἡ μεγάλη τρυφερά»· «ἡ τρυφερά ἡ διά σιδήρου»· «ἡ τρυφερά τοῦ μαίνονος»· «ἡ χρυσαία τοῦ ἀλεξάνδρου, θεῖον δῶρον γάρ ἐστί»· «τρυφερά σαρακηνική τοῦ μέζονε»· «διά καρυδίων ἡ ὁποία εἶναι σκέψη τῶν φιλοσόφων»· «διά κοδύων τοῦ μέζονε»· «διά κοδύων τοῦ ἀκατωρίου»· «διά καστορίου τοῦ νικολάου»· «ἡ μηχλέτ τοῦ νικολάου»· «διά δαυνοκούκων τοῦ ῥαζῆ»· «διά σατυρίου τοῦ μέζονε»· «ἡ μηθριδάτιος, ἡ ὁποία ἐδώθη τῷ βασιλεῖ ἐσπασιανῷ καί τίτῳ ἐν ῥώμῃ»· «κατά τόν γαλινόν»· «ἡ ἀνδρηάνιος τοῦ μυρεψοῦ»· «ἡ ἀχάριστος»· «ἄλλη ἀχάριστος, τήν ὁποίαν ἀριστέας ὁ ῥόδιος ἀποθνήσκων ἀριστομάχῳ κατέλειπεν»· «ἡ ἀθανασία ἡ μεγάλη»· «ἡ διά σπέρματος»· «τοῦ προφήτου ἐσδρά»· «ἡ ἰσόθεος»· «ἑτέρα τοῦ αὐτοῦ πολλήχρηστη, καί ἰσόθεος»· «ἡ σήριος ἡ λεξοπύρετος, ἡ πανάρετος, ἡ θεόδοτος, ἡ πανάχρηστος, ἡ ὑγεία, εἰς πολλά πάθη διδομένη»· «ἡ παιονία πρός κατάρους»· «ἡ θηριακή»· «ἡ ἀνόδυνος»· «ἡ σωτηρία ἡ μεγάλη»· «ἡ πανάκια»· «αἰγυπτία ἡ μεγάλη»· «αἰγυπτία, ἱερά κλήμαξ»· «ἡ διά βοτάνου ὡς ἡ ἄλλη»· «ἡ φιλόξενος»· «ἡ ζωαρχία»· «ἡ καλουμένη ὑγεία»· «διά τεττίγων»· «διά λιθοσπέρμου, λίθων θρεπτική»· «διά πρασίου»· «διά κοκόρου»· «πινομένη πρός θανάσιμα φάρμακα»· «ἡ ἀργυροφόρα»· «διά θείου ἀπείρου»· «διά σύλληψιν ἀτόκου γυναικός, ποιῆσαι ὅσα καί ἡ μεγάλη τρυφερά καί ἡ ἔσδρα»· «ἡ σπληνοτρόφος»· «ἡ καλουμένη λευκή»· «ἀψινθήτης τοῦ ἀμαζωνίτου τοῦ ἐπισκόπου»· «πτωλεμαίου σοφιστοῦ στομαχική».

Στό τέλος τοῦ δεύτερου τμήματος, φ. 45β, σημειώνει: «ἐδῶ γράφομεν καί μερικαῖς ἀντίδοταις, ἀπό τῶν τούρκων βιβλίων τοῦ γεντάϊ» καί ἀκολουθοῦν διάφορα 'ματζούνια'.

—φ. 47β, «Ἀρχή τοῦ τρίτου τμήματος περί καθαρτικῶν ἀντιδότων καί καλοῦνται παρά λατίνοις τά μέν μαλακτικά λεντίβα, τά δέ καθαρτικά σουλουτίβα».

Ἀρχ. *Ὠφελεῖ τήν κράτησιν κοιλίας, καί κινεῖ χωρίς βλάβην, καί εὐγάζει τήν χωλέραν...*

—φ. 57β, «Ἀρχή τοῦ δ^{ου} τμήματος περί κουκκίων· κουκκία ἱερατικά τοῦ ὀριβασίου».

Αρχ. *Ὠφελοῦσι τούς ἡμικρανικούς, καί πόνους ὠτίων, καί ὀφθαλμίαν, καί ὀδόντων, καί εἰς πάντα τά ἀποστήματα τοῦ θώρακος...*

Στό φ. 64β, ἡ «ἀρχή τῶν βηχικῶν κόκκων, κοκκία βηχικά τοῦ μέζονε», ἐνῶ στό φ. 65β, μετά τό «τέλος τῶν βηχικῶν κοκκίων», ἀκολουθεῖ ἡ «ἀρχή τῶν συπτικῶν κοκκίων, κόκκοι πρός κοιλιακούς, καί δυσεντερικούς θαυμαστά».

—φ. 68α, «Ἀρχή τοῦ ε^{ου} τμήματος περί σεραπίων, ἤτοι δροσάτων».

Ἀρχ. *Σεράπιον τῶν β^{ων} ριζῶν...*

—φ. 75α, «Ἀρχή περί τροχίσκων βιβλίον ζ^{ον}» καί πρῶτα «τροχίσκοι ὁποῦ ἀνοίγουν τόν στόμαχον, καί τήν καρδίαν, καί τάς ἔλμινθας τῶν ἐντέρων, καί εἰς τά πάθη τῆς χολῆς».

Ἀρχ. *Ὠφελοῦσι καί κρατοῦσι τήν κίνησιν τοῦ αἵματος, καί τήν αἱμορραγίαν...*

—φ. 78α, «Ἀρχή τοῦ η^{ου} βιβλίου, περί ἐμπλάστρων, καί ἀλειφῶν». Καί πρῶτα τό «ἔμπλαστρον τοῦ μέζονε».

Ἀρχ. *Ὠφελεῖ καί μαλακώνει τάς σκληρότητας τοῦ συκοτίου, καί τῆς σπληνός τοῦ στομάχου...*

—φ. 82β, «Ἀρχή τοῦ θ^{ου} βιβλίου, περί ἀλειφῶν διαφόρων». Καί πρῶτα ἡ «ἀλειφή κίτρινη εἰς πάντας τάς πληγάς θρεπτική».

—φ. 85β, «Ἀρχή τοῦ δεκάτου βιβλίου, περί ἐλαιῶν». Καί πρῶτα τό «ἔλαιον νάρδιον τοῦ μέζονε».

Αρχ. *Ὠφελεῖ εἰς τά πάθη τά ψυχρά, καί εἰς τούς ἀνέμους τοῦ στομάχου, καί εἰς ψυχρότητα τοῦ ἥπατος, τῆς σπληνός τῶν νεφρῶν, τῆς κύστεως, καί τῆς μήτρας...*

Στό φ. 90α, σημειώνει: «Ἐδῶ γράφομεν περί περάτων, καί κουδέλων, κεφαλαιοδῶς».

Τελ. *...καί πλένετο πολλαῖς φοραῖς μέ ὕδωρ θερμόν, ἕως οὗ νά εὔγη τό αἷμα. Τέλος πάντων.*

2. B.O. 93	0,204 × 0,145	ΙΗ΄ αἰ.	σσ. 100-160.
3. B.O. 113	0,210 × 0,157	ΙΗ΄ αἰ.	φφ. 40α-49β.
4. Μ.Μ.Λ. 1727	0,210 × 0,150	ΙΗ΄ αἰ.	σσ. 411-574.
5. Μ.Μ.Λ. 1083	0,210 × 0,150	ΙΗ΄ αἰ.	σσ. 455-533.

III. Φαρμακοποιία

Α΄ «Βιβλίον φαρμακοποιίας καλούμενον αὐγή τῶν ἰατρῶν».

* **1.** Β.Ε.Β. 224 0,215×0,155 ἔτ. 1767 φφ. 75.
Τά φφ. 1αβ, 52β, 69β, 72α καί 73β λευκά.

Α —Τίτλος: «*Βιβλίον φαρμακοποιίας καλούμενον αὐγή τῶν ἰατρῶν ἐρρανυσμένον ἐκ πολλῶν παλαιῶν τε, καί νέων παρά νικολάου ἱερόπαιδος τοῦ ἐκ βελισδονίου τῶν ἀγράφων*».

Ἀρχ. *Μέλλοντες γράφειν περί σκευασιῶν τῶν πολυχρήστων, καί τῶν κατά μέρος ὠφελούντων, καί βοηθούντων....*

Στά φφ. 2α-14β, «τμῆμα α^{ον}». Τά κεφάλαια: «Τί ἐστί φάρμακον»· «Περί τῆς τάξεως καί τῆς ἐνεργείας τοῦ φαρμάκου τῶν ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ σώματι»· «περί τῆς [ἐνεργείας] τῶν φαρμάκων»· «περί μέτρων καί σταθμῶν» (στό τέλος τοῦ κεφαλαίου αὐτοῦ, φ. 5α, ἡ σημείωση: «τό ε^{ον} κεφ^{ον} εὑρήσκεται ἐν τῷ τέλει τοῦ βιβλίου περί ἀντιβαλλομένων, ὁμοίως καί τό ς^{ον} περί ἐκλογῆς βοτανῶν»)· «περί τῆς ὕλης φαρμάκων τῶν κατά τά μέλη καί τούς χυμούς ὠφελούντων»· «περί τῶν ἐκφρακτικῶν καί θερμῶν»· «περί καθαρτικῶν»· «περί κεφαλικῶν φαρμάκων»· «περί θωρακικῶν φαρμάκων»· «περί καρδιακῶν»· «περί ἡπατικῶν»· «περί στομαχικῶν»· «περί σπληνικῶν»· «περί νεφρητικῶν»· «περί ὑστερικῶν»· «περί ἀρθρητικῶν»· «γάλακτος γεννητικά»· «περί σπέρματος γεννητικῶν»· «περί τῶν ταῖς ἕλκινθας καί ἀσκαρίδας κτεινόντων φαρμάκων»· «περί ἀλεξιτηρίων»· «περί διαφορητικῶν».

Στό φ. 13α, «Ὕλη φαρμάκων πρός τά ἐκτός τοῦ σώματος πάθη» καί νέα ἀρίθμηση κεφαλαίων: «περί ἀποκρουστικῶν καί ψυχραινόντων»· «περί ἐμπλαστικῶν»· «περί ἀνοδύνων»· «περί ναρκωτικῶν»· «περί διαλυτικῶν, ἤτοι μαλακτικῶν»· «περί διαλυτικῶν καί λεπτυντικῶν»· «περί ἐπισπαστικῶν, καί ἑλκτικῶν»· «περί πυοποιῶν»· «περί ῥυπτικῶν»· «περί σαρκωτικῶν»· «περί ἐπουλωτικῶν»· «αἱμορῥαγίας συστατικά»· «περί κολλητικῶν»· «περί φοινισσόντων»· «περί καθαρτικῶν»· «περί καυστικῶν».

Στά φφ. 14β-15β, «τμῆμα β^{ον} τοῦ α^{ου} βιβλίου». Τά κεφάλαια: «τίς ἡ χρεία τῆς σκεαυσίας τῶν συνθέτων φαρμάκων»· «περί τῆς εὑρέσεως τῆς δόσεως τοῦ συνθέτου φαρμάκου»· «περί διανομῆς τῶν συνθέτων φαρμάκων».

Στά φφ. 15β-37β, «βιβλίον β^{ον}. τμῆμα περί ἀρωματικῶν· α^{ον} περί

ἀρωματικῶν ἀντιδότων πολυχρήστων». Ἀκολουθεῖ: «ἀντίδοτος χαροποιός πρός πᾶσαν λύπην, καί ἀδυναμίαν καρδίας, καί στομάχου ἀπεψίαν, καί τοῦ ἥπατος ἀτονίαν, ἐστί νικολάου μυρεψοῦ». Στή συνέχεια: «τμῆμα $\beta^{ον}$ εἰς τούς ὀπιάτας»· «τμῆμα $\gamma^{ον}$ περί ἀντιδότων»· «τμῆμα τέταρτον περί καταποτίων, ἤτοι κοκκίων»· «τμῆμα $\varepsilon^{ον}$ περί τῶν σεραβίων»· «τμῆμα [$\varsigma^{ον}$] ἐκ τῶν περί εἰχημάτων καί κονδίσιων»· «εἰς τό ζ τμῆμα περί τροχίσκων, καί θυμιάματος, καί κουλουρίων»· «εἰς τό ὄγδοον τμῆμα περί ἀλειμάτων, ἀλειφῶν καί ἐμπλάστρων»· «περί ἐμπλάστρων»· «περί κηρωτῶν»· «εἰς τό $\theta^{ον}$ τμῆμα περί ἐλαιῶν».

Β —φφ. 38α-52α, «σύν θεῷ τῷ σωτῆρι βιβλίον χυμικόν τῆς φαρμακοποιΐας. τί ἐστί χυμία;»

Ἀρχ. *χυμία ἐστί τέχνη ἀναλύουσα τά φυσικά σώματα εἰς ἅ ἐξ ἀρχῆς συνετέθησαν καί μεταμορφοῦσα τά μέταλλα ἀπό τήν ἰδέαν αὐτῶν εἰς ἑτέραν κρείττω καί λεπτοτέραν· ἡ χυμία διαιρεῖται διχῶς καί ἡ μέν ἐστί χρυσοποιία, ἡ δέ διορθοῦσα τά φάρμακα τῆς ἰατρικῆς, περί ἧς νῦν ἡμῖν ὁ λόγος...*

Ακολουθοῦν τά κεφάλαια: «περί κατασταγμοῦ, καί τῶν διά κατασταγμοῦ γινομένων φαρμάκων»· «περί πνευμάτων κατασταγῆς»· «περί ἐλιξηρίων»· «περί οὐσιῶν τῶν καλουμένων παρά λατίνοις ἐσέντζια»· «περί βαφῶν, ἤτοι τινκτούρας»· «περί ἐλαιῶν χυμικῶν»· «περί βαλσάμων»· «περί ξηροχυλισμάτων»· «περί ὑδάτων καυστικῶν τῶν διαλυόντων τόν χρυσόν καί τόν ἄργυρον καί τά λοιπά μέταλλα»· «περί μαγιστερίων, ἤτοι κόνεων»· «περί ἁλῶν»· «περί τῆς ὑψώσεως τῶν ἀνθῶν»· «περί κρόκων πριντζιπιτάτων, καί ἄλλων χυμικῶν καί καύσεων»· «περί ἐκβολῶν, ἤτοι ἐκστράκτων».

Ακολουθοῦν, φφ. 53α-65β, διάφορες ἀλειφές γιά πληγές, λαβωματιές κ.λπ. καθώς καί γιά ἀρρώστιες ὅπως «εἰς τήν φάγουσαν», «εἰς τά νεῦρα», «διά τήν ψώραν», «εἰς πάντα πόνον τῶν νεφρῶν» κ.ἄ., ἐνῶ στά φφ. 65β-69α, τό κεφάλαιο «περί ἐμπλαστρῶν».

Γ —φφ. 70α-71β, «περί φλεβῶν, καί φλεβοτομίας».

Ἀρχ. *Ὁ ἄνθρωπος (εἴπομεν ἐν συντόμῳ) ἔχει φλέβας δύο ὄπισθεν τῶν ὤτων...*

Τελ. *...μυκήνεται ἡ ζωή πρός ὑγείαν τῶν ἑαυτοῖς προσφερομένων ἐν ἐπιτηδείῳ καιρῷ τήν φλεβοτομίαν. τέλος καί τῷ θεῷ χάρις.*

Στό φ. 72β, σχῆμα ἀνθρώπου μέ ὑποδείξεις «ποῦ φλεβοτομεῖται ὁ ἄνθρωπος».

Στό φ. 73α, «περί ποίας ἡμέρας τῆς σελήνης εἶναι ὠφέλιμον νά φλεβοτομῆται ὁ ἄνθρωπος».

Αρχ. *εἰς τήν α^{ην} κακόν, ὅτι φέρει θάνατον...*

Στά φφ. 74α-75β, συνταγές διάφορες κακογραμμένες.

Στήν ἀρχή τοῦ κώδικα, φ. 2α, ἡ χρονολογία: «αψξζ^{ω} ἰαννουαρίου κδ΄».

2. Β.Ο. 35 0,212×0,157 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 77α-130β.

3. Β.Ο. 46 0,216×0,161 ΙΗ΄ αἰ. σσ. 99-216.

*** 4.** Γ.Α.Κ. Κ.47 (Γ. Λαδᾶς 36) 0,215×0,152 ΙΘ΄ αἰ. φφ. 3λ+ σσ. 77+φφ. 8 χ.ἀ.

σσ. 1-77: Τό Α΄ μέρος τοῦ ΙΙΙ, Α΄, 1.

Τίτλος: *«βιβλίον φαρμακοποιΐας, καλούμενον αὐγή τῶν ἰατρῶν, ἐρανισμένον ἐκ πολλῶν παλαιῶν τε καί νέων, παρά νικολάου ἱερόπαιδος τοῦ ἐκ βελισδονίου τῶν ἀγράφων».*

Ἀρχ. *Μέλλοντες γράφειν, περί σκευασιῶν τῶν πολυχρήστων, καί τῶν κατά μέρος ὠφελούντων, καί βοηθούντων φαρμάκων...*

—σελ. 1, «τμῆμα α^{ον} πρῶτον. Κεφάλαιον πρῶτον. Τί ἐστί φάρμακον».

Ἀρχ. *Φάρμακόν ἐστιν ἀλλοιωτικόν τῆς κράσεως, ἀπό τῆς παρά φύσιν κράσεως τοῦ νοσήματος, εἰς τό κατά φύσιν τῆς ὑγείας...*

Ἀκολουθοῦν: σελ. 2 «Περί τῆς τάξεως καί τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ τοῦ φαρμάκου, τοῦ ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ σώματι. Κεφ. β^{ον}»· σελ. 3, «Περί τῆς δόσεως τῶν φαρμάκων. Κεφ. γ^{ον}»· σελ. 5, «Περί μέτρων καί σταθμῶν. Κεφ. 4^{ον}»· σελ. 6, «Περί εὑρέσεως τῆς δόσεως τοῦ συνθέτου φαρμάκου. Κεφ. 5^{ον}»· σελ. 7, «Περί διά μονῆς τῶν συνθέτων. Κεφ. 6^{ον}»· καί «Περί ὕλης τῶν φαρμάκων τῶν κατά μέλη καί τούς χυμούς ὠφελούντων. Κεφ. 7^{ον}»· σελ. 9, «Περί ἐκφρακτικῶν. Κεφ. 8^{ον} [ὅπου «ἐκφρακτικά θερμά», «ἐκφρακτικά ψυχρά»]· καί «Περί καθαρτικῶν. Κεφ. 9^{ον}»· σελ. 13, «Περί κεφαλιακῶν φαρμάκων. Κεφ. 10^{ον}»· σελ. 14, «Περί θωρακικῶν φαρμάκων. Κεφ. 11^{ον}»· σελ. 15, «Περί καρδιακῶν. Κεφ. 12^{ον}»· σελ. 16, «Περί ἡπατικῶν. Κεφ. 13^{ον}»· καί «Περί στομαχικῶν. Κεφ. 14^{ον}»· σελ. 17, «Περί σπληνικῶν. Κεφ. 15^{ον}»· καί «Περί νεφριτικῶν. Κεφ. 16^{ον}»· σελ. 18, «Περί ἀστερικῶν. Κεφ. 17^{ον}»· σελ. 19, «Περί ἀρθριτικῶν. Κεφ. 18^{ον}»· καί «Γάλακτος γενητικά. Κεφ. 19^{ον}»· καί «Περί σπέρματα γεννητικῶν. Κεφ.

20ον»· σελ. 20, «Περί τῶν τάς ἔλκινθας καί ἀσκαρίδας κτηνόντων. Κεφ. 21ον»· καί «Περί ἀλεξητρίων. Κεφ. 22ον»· καί «Περί διαφοριτικῶν. Κεφ. 23ον»· καί «Περί τῶν πινομένων ἐν τοῖς τραύμασι, καί τῶν πιπτώντων ἀφ' ὑψηλοῦ. Κεφ. 24ον».

—σελ. 21, «τμῆμα βον τοῦ αου βιβλίου τῆς φαρμακοποιΐας, ὕλη φαρμάκων πρός τά ἐκτός τοῦ σώματος πάθη. περί ἀποκρουστικῶν, καί ψυχραινόντων. Κεφ. 1ον».

Αρχ. *Ἀποκρουστικοῖς καί ψύχουσι χρώμεθα, πρός φλεγμονάς ἐν ταῖς ἀρχαῖς...*

Ακολουθοῦν: σελ. 21, «Περί ἐμπλαστικῶν. Κεφ. 2ον»· σελ. 22, «Περί ἀνωδύνων. Κεφ. 3ον»· καί «Περί ναρκωτικῶν. Κεφ. 4ον»· καί «Περί διαλυτικῶν, ἤτοι μαλακτικῶν. Κεφ. 5ον»· καί «Περί διαλυτικῶν καί λεπτυντικῶν. Κεφ. 6ον»· σελ. 23, «Περί ἐπισπαστικῶν καί ἑλκτικῶν. Κεφ. 7ον»· καί «Περί πυοποιῶν. Κεφ. 8ον»· καί «Περί ῥυπτικῶν. Κεφ. 9ον»· καί «Περί σαρκωτικῶν. Κεφ. 10ον»· σελ. 24, «Περί ἐπουλωτικῶν. Κεφ. 11ον»· καί «αἱμορῥαγίας συστατικά. Κεφ. 12ον»· καί «Περί κολλητικῶν. Κεφ. 13ον»· καί «Περί φοινισσόντων. Κεφ. 14ον»· καί «Περί καθαρτικῶν. Κεφ. 15ον»· σελ. 25, «Περί καυστικῶν. Κεφ. 16ον».

σελ. 25, «βιβλίον βον τῆς φαρμακοποιΐας. Περί συνθέτων φαρμάκων. Τίς ἡ χρεία τῆς σκευασίας τῶν συνθέτων φαρμάκων».

Ἀρχ. *Ἀναγκαῖον μέν ἐστίν ἀληθῶς, ἡ σύνθεσις τῶν φαρμάκων, διά πολλάς καί μεγάλας αἰτίας...*

—σελ. 26, «τμῆμα αον Περί ἀρωματικῶν ἀντιδότων πολυχρήστων».

Ἀρχ. *Ἀντίδοτος καρδιακή σύμμετρος, εἰς τήν ψυχρότητα καί θερμότητα...*

—σελ. 31, «τμῆμα δεύτερον. Εἰς τάς ὀπλάτας».

Ἀρχ. *Ἀντίδοτος ἡ μεγάλη θηριακή τρεῖς γάρ ἀνδρομάχου ἐπαγγέλεται χρείας...*

—σελ. 34, «τμῆμα γον. Περί τῶν καθαρτικῶν ἀντιδότων».

Αρχ. *Ἀντίδοτος διακαθολική, εἰς πάντας τούς πυρετούς, καί τά ὀξέα τῶν παθῶν διδομένη...*

—σελ. 39, «τμῆμα τέταρτον. Περί καταποτίων, ἤτοι κοκκίων».

Αρχ. *Κόκκοι τῶν ἀρωμάτων τοῦ κυριακοῦ εἰς τά στομαχικά πάθη θαυμαστοί...*

—σελ. 43, «τμῆμα πέμπτον. Περί τῶν σεραβίων καί ἀποζεμάτων».

Ἀρχ. *Σεράβιον τοῦ ὀξύζοντος τοῦ κυτρίου, ὠφέλιμον εἰς πυρετούς, καί εἰς δίψαν...*

—σελ. 56, «τμῆμα ἕκτον. Περί εἰλιγμάτων καί κονδίστων».

Ἀρχ. *Εἴλιγμα τό διά κονδίστων, Ἰωάννου βαπτιστοῦ μοντάνου...*

—σελ. 60, «τμῆμα 7ον. Περί τροχίσκου, καί θυμιαμάτων, καί κολουρίων».

Ἀρχ. *Τροχίσκοι τοῦ ἄγνου σπέρματος τοῦ ῥαζῆ, εἰς γονόῤῥοιαν καί εἰς σπλῆνα...*

—σελ. 63, «τμῆμα ὄγδοον. Περί ἀλειμμάτων, ἀλειφῶν, καί ἐμπλάστρων».

Ἀρχ. *Ἀλειφή τοῦ ἀλαβάστρου, εἰς πάντα τά πάθη τῆς κεφαλῆς...*

—σελ. 74, «τμῆμα ἔννατον. Περί ἐλαιῶν».

Ἀρχ. *Ἔλαιον τοῦ ἀβροτόνου, περί τάς ῥεούσας τρίχας...*

Στά φύλλα 8 χ.ἀ., τό Γ΄ μέρος (;) τοῦ ΙΙΙ, Α΄, 1. Εἰδικότερα:

φ. [6α], «Περί φλεβοτομίας τῶν ἡμερῶν τῆς σελήνης».

Ἀρχ. *Εἰς τήν αην δέν εἶναι καλόν ὅτι ἀδυναμία ἐστί...*

φ. [7β], «προγνωστικόν τοῦ ἀνθρώπου διά τί ἀσθενεῖ».

Ἀρχ. *Νά γνωρίζῃς τόν ἄνθρωπον τί ἀσθένεια ἔχει, βλέπε τήν γλῶσσαν τοῦ ἀσθενοῦντος...*

Τελ. *...καί δηλοῖ καθημερινήν θερμασίαν, οὕτω γινώσκετε, εἶναι καλά.*

φ. 8β, λευκό.

Στήν ἀρχή τοῦ μέρους αὐτοῦ, φ. [2α], σχῆμα τῶν ἀνέμων (φφ. 1α-2α, λευκά).

Ἀρχ. [φ. 3α]. αον. *Τό πρῶτον ψηφί διαλαμβάνει ὁδόν καί μετάβασιν ἀπό χώραν εἰς χώραν...*

*** 5.** Γ.Α.Κ. Κ.47 (Γ. Λαδᾶς 64) 0,300 × 0,205 ΙΘ αἰ. φφ. 33α-44α.

Τό Β μέρος τοῦ ΙΙΙ, Α΄, 1.

Τίτλος: *«βιβλίον χυμικόν σύν θεῷ τῆς φαρμακοποιΐας. τί ἐστί χυμία;»*

Αρχ. *χυμία ἐστί τέχνη ἀναλύουσα τά φυσικά σώματα εἰς ἃ ἐξ ἀρχῆς συνετέθησαν, καί μεταμορφοῦσα τά μέταλλα...*

Εδῶ τά 'κεφάλαια': «περί ἐλιξηρίων», «περί τινκτούρας, ἤτοι βαφῆς», «περί ἐλαιῶν χυμικῶν», «περί βαλσάμου», «περί φεκούλας», «περί ὑδάτων καυστικῶν τῶν διαλυόντων τοῦ χρυσοῦ, καί ἀργυροῦ καί τῶν λοιπῶν μετάλλων», «περί μαγιστερίων, ἤτοι κόνεων», «περί ἁλῶν», «περί ἐκβολῶν», «χάπια ἀληθινά ἄριστα διά μαλαφράντζαν, ψώραν καί διάφορα σπηρία τοῦ σώματος» ...«μαντζοῦνι δυναμωτικόν», «χάπια διάφορα», «ἀληφή διά ψόραν» κ.ἄ.

Πρίν ἀπό τό κείμενο, συνταγές διάφορες γραμμένες ἀπό περισσότερα

ἄτομα. Μεταξύ αὐτῶν: «χάπια μερκουριάλε», «ἀληφή διά τά γαλικά πάθη», «νερόν τῆς κατράνης», «χάπια νευρικά», «νερόν στομαχικόν», «κρασί τοῦ ἡποκράτους», «διά τήν ψώραν καί μαλαφράντζαν», «μαντζούνια, καθάρσια», «ἐλετάριον λεπταντικόν τοῦ γαλινοῦ», «ὅταν γίνεται φλώγοσις εἰς τήν γλῶσσαν», «ἐλετάριον διά τά πάθη τῆς κεφαλῆς καί τῆς μήτρας, καί δυναμοτικόν τοῦ στομάχου».

Β «Βιβλίον καλούμενον "'Εκλογή", φάρμακα περιέχον σύνθετα παντοίων νοσημάτων».

1. E.B.A. (σ.) 127 0,160 × 0,105 ΙΖ΄-ΙΗ΄ αἰ. φφ. 81α-163β.
'Αρχ. *Κεφ. α΄ Περί τῶν φαρμάκων τῶν εἰς τά πάθη τῆς κεφαλῆς ὠφελούντων, τῶν νεύρων καί τῶν ὀφθαλμῶν καί τήν ρίνα, τούς ὀδόντας, τό στόμα, τόν λάρυγγα, τήν γλῶσσαν καί τά χείλη...*

Τελ. *...καί ἄλειφε ἀμυγδαλέλαιον ὅλον τό σῶμα ἤ ζελέλαιον καί ρόδινον σύν ἀποζέματι κωδείας.*

Σημ. Ο ἴδιος ὁ συγγραφέας σημειώνει ὅτι τό ἔργο του ἀποτελεῖ ἐπιλογή ἀπό τά ἔργα τῶν D. Sennert (1572-1637), L. Rivière (1589-1655), ἀπό ἔργα Γάλλων καί Λατίνων, Αράβων καί ἀρχαίων Ελλήνων ἰατρῶν: «συντέτακται δέ τό πλεῖστον ἐκ τῶν Σεννέρτου Δανιήλου Γερμανοῦ καί Λαζάρου Ριβερίου Γάλλου καί ἄλλων τινῶν νεωτέρων Γάλλων τε καί Λατίνων, ὀλίγα δέ τινα ἐκ τῶν 'Αράβων καί παλαιῶν Ελλήνων».

2. B.O. 35 0,212 × 0,157 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 3α-76β.

3. B.O. 46 0,216 × 0,161 ΙΗ΄ αἰ. σσ. 1-97 + 217-225.

IV. 'Ιατροσόφιο

* **1.** B.A.K. 129 0,145 × 0,095 ΙΖ΄ αἰ. φφ. 120α-121α.
Τίτλος: *«Βιβλίον τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης, τό καθολικώτερον τοῦ κῦρ νικολάου, ἔτι δέ κυνητικόν διά κάθε πιάσιμον, καί νά τρώγῃ ὁ ἀσθενῆς, περί οὐ νά φάγῃ, καί πάλιν ὡσάν δειπνήσῃ καί ἐκκαθαίρει τήν μέλαιναν χολήν, καί τό φλέγμα, λεπτένει δέ καί τό αἷμα, καί τόν ἄνεμον τῆς κοιλίας ἐξέλκει, καί τοῦ στομάχου, καί ψιλένει τό νοῦν».*

2. Μ.Κτ. 248 (3321) 8° ΙΖ΄ αἰ. φφ. 227

Τίτλος: «*Βίβλος ἰατρική συλλεχθεῖσα παρά τοῦ ἐν ἰατροῖς ἐλαχίστου νικολάου ἱερόπαιδος τοῦ ἐκ βελισδονίου τῶν ἀγράφων· συντέθηται ἐκ τῆς ματαιόλου καί βρυέλλου καί ἰακώβου τοῦ ὀλερίου, ἔτι δέ καί ὀρειβασίου καί διοσκορίδου τῶν ἑλλήνων. Καθόλου μέν ἐν τοῖς ἁπλοῖς βοηθήμασιν ὁ Διοσκορίδης καί Ματαιόλης, τάς δέ νόσους συνδρομάς ἐν τῷ ὀρειβασίου· δίαιταν δέ καί τροφήν ἐν τῷ βρυέλλου· ἐν δέ τῷ περί λοιμοῦ λόγῳ τά πλεῖστα ἐν τῷ ἰακώβου*».

3. Π.Β.Ι. 256 0,165 × 0,115 ΙΖ΄ αἰ. φφ. 19.

Τίτλος: «*πρόχειρος ἀποθήκη, ἤτοι κατάλογος μερικῶν ἀναγκαίων ἁπλῶν καί συνθέτων ἰατρικῶν, τά ὁποῖα πρέπει νά εὑρίσκωνται πρόχειρα εἰς χρῆσιν τῶν νοσούντων καί μάλιστα εἰς τά χωρία καί τόπους ὅπου δέν εὑρίσκονται ἰατροί οὐδέ φαρμακοπῶλοι*».

* **4.** Γ.Α.Κ. Κ.47 (Γ. Λαδᾶς 22) 0,195 × 0,135 ἔτ. 1757 φφ. 8 χ.ἀ. + σσ. 61 + φφ. 34 χ.ἀ.

—Στά φφ. 8 χ.ἀ.: φφ. 1α-2β, διάφορες ἐνθυμήσεις· φφ. 3α-6β, «Πίναξ τοῦ Ἰατρικοῦ»· φφ. 7α-8β, λευκά.

—Στίς σσ. 61 Τό κείμενο τοῦ ἰατρικοῦ.

Τίτλος: «*Ἐκδόσεις μερικαί εἰς ἀρχάριον ἰατρόν δόκιμαι, συντεθεῖσαι παρά νικολάου ἰατροῦ τῷ ἰωσήφ*». *Καί ἡ σημείωση: «Ἐξέδοτο [= ἔγραψε] δέ εἰς καρπενήσιον αψνζ αὐγούστου ιγ΄*».

Τά 'κεφάλαια'· «Περί τῶν τῆς κεφαλῆς παθῶν. Κεφ. α^{ον} βιβλ. α^{ον}», Ἀρχ. *Τό κεφάλι καθώς ἔμαθες ἀπό τά τέσσαρα στοιχεῖα ταράτεται, καί ἀπό τάς δύο ποιότητας, ἤγουν ὑπό θέρμην καί ψύχραν...*

Ακολουθοῦν (ἐπιλεκτικά): «Περί ὀφθαλμίας», «Περί τά λευκώματα τῶν ματίων», «Περί τ' αὐτία», «Περί τά οὔλη τοῦ ἀνθρώπου», «Περί τήν γλῶσσαν τοῦ ἀνθρώπου», «Διά τά σπειρία ὁποῦ γεννοῦνται εἰς τήν γλῶσσαν», «Διά τόν σταφηλήτην τοῦ ἀνθρώπου», «Διά τήν ἀποκοπήν τῆς φωνῆς», «Διά τόν πλευρίτην», «Διά τόν στόμαχον», «Διά τά νεφρά καί τήν φοῦσκαν», «Διά τήν δυσουρίαν», «Διά τήν ἔλκωσιν τῶν νεφρῶν», «Διά ταῖς ἠπατικαῖς, ἤτοι ὁποῦ ἔχουν πάθος εἰς τό σηκότι», «Διά τούς οἰκτερικούς, ἤγουν ὁποῦ ἔχουν τήν χρησήν», «Διά τήν σπλίναν», «Διά τά γυναικεῖα πάθη», «Διά κάθε πάθος τῆς μήτρας», «Διά τόν βῆχαν», «Διά τήν ποδάγρα», «Διά τούς ἀρθριτικούς», «Διά τά

ἐξαρθρίσματα, ἤγουν στραγγουλίσματα», «Διά τήν ψώραν καί λέπραν», «Διά τά μαντζούνια πῶς νά τά κάμεις», «Διά τά χάπια», «Διά τά μπλάστρια», «Διά ταῖς ἀλοιφαῖς», «Διά τήν μαλαφράντζαν», «Χάπια δοκιμασμένα», «᾽Αντίδοτα» (διάφορα), «Χάπια τοῦ νικολάου, καθαρίζουσι τήν χολήν», «Μαντζούνια καθαρτικά» καί τό τελευταῖο: «Διά τόν καιρόν τοῦ θανάτου τοῦ ἀνθρώπου».

Τελ. *...ἀποθνήσκουν τά μεσάνυκτα, καί ὅσοι ἀπό τό φλέγμα τήν αὐγήν. Τέλος τοῦ ἰατροσοφίου Νικολάου τοῦ ᾽Ιατροῦ.*

—Στά φφ. 34 χ.ἀ., ἰατρικές συνταγές, μεταξύ τῶν ὁποίων συγκρατῶ: «Μαντζούνι, ἤ ρετζέτα λεγομένη τοῦ πνευματικοῦ», «Περί φλεβοτομίας ἐκ συριακοῦ βιβλίου», «Εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ ἔφαγε μανητάρι καί ἐβλάφθη», «Εἰς τζάκισμα χειρῶν καί ποδῶν», «Προφυλλακτικά θανασίμων φαρμάκων ἀπολλωνίου», «᾽Αντίδοτος ἰαματική ἀρίστη γάλλου», «Περί σκευασίας ἐλαιῶν διαφόρων», «Εἰς τόν περιοδικόν πυρετόν», «Εἰς κιτρινάδα», «Περί φλεγμονῶν», «Περί σταφυλήν λαιμοῦ», «Πρός πλευρίτην», «Πρός βῆχαν καί συνάχην», «καθάρσιον ὠφέλιμον εἰς πάσχοντα συνεχῶς ἀπό τό στομάχι», «Εἰς θέρμην καθημερινήν, ἤ τριτέαν ἤ τεταρτέαν», «Περί μαντζουνίων», «Διά κασίδα», «Σύνθεσις ἀγγελική ὀφελεῖ εἰς κάθε πόνον τοῦ στομάχου».

*** 5.** I.E.E. 245 0,220 × 0,149 ἔτ. 1794 φφ. 137.

Τίτλος (φ. 17α): *« Ἰατροσόφιον ἁπλοῦν πάνυ ἐκλελεγμένον».*

Στά φφ. 2α-16α, «πίναξ τοῦ παρόντος ἰατροσοφίου» ὅπου ἀναφέρονται 470 συνταγές· οἱ 459-470 εἶναι γραμμένες ἀπό ἄλλο χέρι.

Μεταξύ τῶν 'συνταγῶν'· «εἰς πόνον ὠτίου», «εἰς πόνον λαιμοῦ», «εἰς δυσουρίαν καί στραγγουρίαν», «εἰς τομήν ξίφους καί κόψιμον», «εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ κατουρεῖ τήν νύκτα», «εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ κατουρεῖ αἷμα», «εἰς ρευματισμόν λαιμοῦ, καί ποδαλγίαν», «εἰς γόνατα πρυσμένα», «εἰς ποδαλγίαν, καί κόκαλα», «εἰς πόνον γονάτων καί νεφρῶν», «εἰς πρίσμα γονάτων καί νεφρῶν», «εἰς πρίσμα ποδαρίων, ἤ χειρῶν», «εἰς πρίσμα κορμίου καί ὀρχιδίων», «εἰς πόνον καρδίας», «εἰς πλευριτικόν», «εἰς λέπραν κεφαλῆς», «ὅταν τρέχῃ αἷμα ἀπό τήν μύτην τοῦ ἀνθρώπου», «εἰς τό στῆσαι αἷμα ῥινός καί ἀφαιδρῶνος», «περί τοῦ πτύοντος αἷμα», «εἰς αἷμα πληγῆς», «εἰς τό στῆσαι αἷμα ἀφαιδρῶνος», «εἰς πόνον ἀφαιδρῶνος καί εἰς ζωχάδες», «ὅταν τρέχη αἷμα ἀπό τά γούλια τοῦ ἀνθρώπου», «εἰς κοιλοστόμαχον καί σπληνοστόμαχον», «εἰς πόνον ὀδόντων», «εἰς φάγουσαν», «εἰς δάγκωμα ὄφεως, ἤ ἄλλου τινός»,

«εἰς λύσσαν κεφαλῆς», «εἰς φράξιν κοιλίας», «εἰς τό στῆσαι κοιλίαν», «εἰς κυτρινάδα», «εἰς κένωσιν χολῆς», «εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ ξερνᾶ πολλά», «εἰς ἀνορεξίαν ἀσθενοῦς», «εἰς ψύχραν στομάχου καί ξύλωμα», «εἰς ἀπόστιμα», «εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ τόν πιάσει τάντανος ἡ λεγομένη κολοκυνθέα», «εἰς πρίσμα προσώπου», «εἰς βρῶμον στόματος», «εἰς πόνον στόματος καί γλώσσης», «εἰς πόνον σταφυλίτου», «εἰς μύτην πρισμένην καί στάζουσαν», «εἰς πόνον κοιλίας», «εἰς τούς ἔχοντας σκώληκας εἰς τήν κοιλίαν», «εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ εὐγαίνει τό κάθισμά του», «εἰς ληχήνας καί ψώραν», «εἰς λέπραν», «εἰς δίψαν», «εἰς τζάκισμα ἔμπλαστρον», «εἰς χείλια ὅταν σκάσουν», «εἰς πητιρίδα», «εἰς τζάκισμα ποδῶν ἤ χειρῶν», «εἰς κάψιμον φωτίας, ἤ μολύβδου», «εἰς τό ἀνοῖξαι πάθος καί πληγάς παλαιάς», «εἰς λεβύθας», «εἰς ἀβδέλας», «ὅταν φάγῃ ὁ ἄνθρωπος μανιτάρια καί φαρμακωθῇ», «εἰς πόνον σικοτίου», «διά δυσεντερίαν», «ὅταν πιασθῇ ἡ φωνή τοῦ ἀνθρώπου», «εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ τρέμει», «εἰς τό ποιῆσαι ἡ γυνή γάλα», «εἰς κεφαλαλγίαν», «περί θέρμης, καί πᾶντα πόνον εἰς τά ἔνδον», «ἀλειφή θαυμαστή εἰς κόψιμον χειρός ἤ ποδός», «ἀλειφή ὁποῦ τρώγει κακόν κρέας», «ὅταν ἔχῃ τινάς ξυσμάρα εἰς τά ὀρχίδια», «ὅταν ἔχῃ φάγουσαν εἰς τά μερία, ἤ εἰς ταῖς ἀμασχάλαις», «εἰς πᾶσαν λαβωματίαν», «εἰς δύσπνοιαν ἤγουν στένωσιν», «περί πιάσεως ἤγουν πρίσμα εἰς τό κεφάλι», «εἰς κορμί ζαρομένον», «περί ὀδόντων τοῦ μή πονεῖν», «περί πῶς νά μήν βαρυκουφίζῃ ἄνθρωπος», «περί ὅταν ὁ ἄνθρωπος βλέπῃ ὡσάν ἀντάρα», «περί ὅταν τρώγῃ τινάς περισσά», «περί λαχάνων», «περί ἰχθύων», «περί μέλιτος», «περί ὕπνου ἀρκετοῦ», «εἰς δέσιμον ἀνθρώπου», «περί ὀφθαλμόν πῶς δεῖ καθαίρεστε», «περί ὅταν ἔχῃ ὁ ἄνθρωπος καῦσιν», «ὅταν ἔχῃ ὁ ἄνθρωπος μυρμήγκους», «εἰς δυσουρίαν», «εἰς κοιλιακόν», «περί χολῆς καί φλέγματος καθαρτικά», «περί σπάσματος», «εἰς γόνατα κριομένα», «εἰς πόνον νεφρῶν», «ὅταν πιασθῇ ἡ γλῶσσα τοῦ ἀνθρώπου», «εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ κολήσουν τά σικότιά του καί ἡ κοιλία του καί τρυπήσουν», «εἰς δυσουρίαν καί στραγγουρίαν», «περί ἐξανθυμάτων», «εἰς μισοκέφαλον», «περί λύσσας», «εἰς κόψιμον, καί εἰς καύσιμον», «ἀλειφή εἰς ψώραν», «εἰς ρευματιζομένους ὀφθαλμούς», «ὅταν τρέχῃ δάκρυον ἀπό τούς ὀφθαλμούς τοῦ ἀνθρώπου», «εἰς πόνον κεφαλῆς καί νεύρων», «εἰς βήχαν καί πύκνωσιν», «περί φλέγματος καί ὑγρῶν», «περί ἀνθρώπου ὁποῦ ἔχει κασίδα», «ἀλειφή εἰς φάγουσαν καί πᾶσαν λαβωματίαν», «χάπια διά τήν μαλαφράντζα», «σερπέτι διά τήν μαλαφράντζα», «εἰς πληγήν παλαιάν καί σάπια κρέατα», «εἰς μάτι ὁποῦ ἔχει ἀσπράδι», «μαντζοῦνι διά τό

φλέγμα», «διά τήν ποδαλγίαν σύνθεσις καλωτάτη», «κάθαρσις νά τήν δίνῃς ἄφοβα χειμώνα καλοκαῖρι», «ὅταν ἔχῃ ἄνθρωπος ποῦντα», «διά ταῖς ζωχάδες θαυμαστόν», «μαντζοῦνι διά τό φλέγμα», «εἰς ἀνεμοπύρωμα», «διά τόν λαιμόν θαυμαστόν», «κάθαρσις βενέτικη ἐλαφρή», «εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ τόν φάγει φίδι», «διά τήν χύσιν τῆς κοιλίας», «περί μύτης ὁποῦ τρέχει αἷμα», «καθάρσιον διά τήν χολήν», «περί ἀνθρώπου ὁποῦ ἔχει πέτρα καί δέν ἠμπορεῖ νά κατουρήσῃ», «εἰς ψώραν», «εἰς βάλσαμον πολύτιμον», «διατί ἐσύσθησαν τό γλυστῆρι, ποία ἡ ὠφέλειά του, καί πῶς γίνεται», «περί ὑπερβολικοῦ πυρετοῦ», «γλυστήριον διά ὀδυνηρούς κόληκας τῆς κάτω γαστρός». Ἀκολουθοῦν διάφορα μαντζούνια καί χάπια «διά τήν σπλῆνα», γιά «ἐκεῖνον ὁποῦ τρέχει ἡ φύσις του ὄμπιον», «στομαχικό τοῦ γαληνοῦ κρατεῖ τό ξερατόν», «διά νά κρατῇ τό οὖρος», «περί ἀνθρώπου ὁποῦ νάχῃ σπληνοστόμαχον», «διά τήν ποδαλγίαν», «ὅταν εὐγῇ τό κάθισμα τοῦ ἀνθρώπου», «διά τήν μαλαφράντζα», «χάπια τοῦ γαληνοῦ διά τήν μαλαφράντζα, διά ψώραν, διά ληχῆνας, διά λέπρα, καί εἰς ὅλα τά πάθη δοκιμασμένο», «εἴδησις διά ταῖς φλέβαις τοῦ σώματος τοῦ ἀνθρώπου», «διά νά κρατῇ τό οὖρος», «ἀλειφή διά πᾶσα γεράν», «ἀλειφή διά κόψιμον, καί διά γεράδες», «περί γυναικῶν, ἄν ἀποθάνῃ τό παιδί εἰς τήν κοιλίαν τῆς μάνας του, καί δέν πίπτει», «εἰς γυναῖκα ὁποῦ δέν κάμνει παιδί», «περί γυναικός αἱμορροούσης», «νά σταματίσῃς γάλα γυναικός», «περί ὅταν ξεστριφτῇ ὁ ἀφαλός τοῦ ἀνθρώπου», «διά νά εὔγουν λεβύθες ἔξω», «περί τῶν ζωχάδων, καί σπλῆνα καθολική», «χάπια διά πᾶσα λογῆς ἀσθένειαν», «ἕτερα χάπια κινητικά, καθαρίζουν τό αἷμα, ποῦ πειράζουν τοῦ ἀνθρώπου τά ζωχάδια», «μαντζοῦνι τοῦ γαληνοῦ διά μελαγχολίαν», «σκόνη νά εὐγάλῃ ταῖς χολαῖς ἀπό πάνου», «ἔμπλαστρον εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ ξερνᾶ ὅτι φάγει», «διά τόν πόνον τῶν αὐτιῶν», «περί ποίας ἡμέρας τοῦ φεγγαρίου πρέπει νά φλεβοτομῇ ὁ ἄνθρωπος», «ῥετζέτα διά τόν ὄχτικα», «περί τῆς ἀψινθίας ἑρμηνεία», «περί ἀνθρώπου ὁποῦ νά ἔχῃ λίθον εἰς τήν φοῦσκαν του», «διά τόν πονόματον», «πῶς νά εὐγάλῃς τό σκλαρμονιακόν», «ἀλειφή διά ταῖς φαγοῦρες καί εἰς κασίδαν», «εἰς ὀρχιδίων ξυσμάραν», «μαντζοῦνι τῆς ἔγερις», «θηριακή μικρή», «σαλτάλ μαντζοῦνι», «σκόνη διά νά ξηράνῃς ταῖς πληγαῖς», «σκόνη στιπτική νά σφίγγῃ», «διά τήν σπλῆναν», «περί ἀνθρώπου ὁποῦ τόν κόπτει ἡ καρδία του», «διά τό σκολαμέντο», «διά τόν νουζουλά ποῦ ματώνουν τά δόντια τοῦ ἀνθρώπου», «διά δύναμιν ἀνδρός ὁποῦ εἶναι ἄνυδρος εἰς γυναῖκα», «διά κάποια ἀνάγκη ὁποῦ ὀνομάζεται σαρακίδα ὁποῦ εὐγάζουν εἰς τούς πόδας οἱ

ἄνθρωποι», «εἰς κάθε πόνον αὐτίου», «εἰς τό λύσιν ἀνδρόγυνον», «προγνωστικόν τοῦ ἀνθρώπου τί ἀσθένειαν ἔχει», «νά γνωρίσῃς ἀποθένει ὁ ἄνθρωπος, ἤ ὄχι», «διά τό κόψιμον τῆς καρδιᾶς», «διά τήν ὑδροπικίαν», «διά τόν μητρόπονον, καί προμήνια γυναικῶν», «χάπια διά ταῖς κρυφαῖς ζωχάδες», «περί πῶς νά κάμῃς τζερότο ἤγουν ταλιόνι», «διά τά μάτια ὁποῦ σκοτίζονται», «εἰς ἄνθρωπον νά κατουρῇ τήν πέτραν», «βακή ὠφέλιμη διά τά μητρικά τῶν γυναικῶν», «διά τούς ἐσωχάδες καί ἐξωχάδες», «διά ζωχάδες πρισμέναις», «ἑρμηνεῖες τοῦ ἀντιμονίου πῶς νά τό δίνῃς νά πίνῃ, καί ἀπό πόσα γράνα νά δίνῃς κατά ἄνθρωπον», «τοῦ ἀνδρέου ἰατροῦ ἀλειφή διά ψώραν, καί διά φάγουσαν», «ἑρμηνεία τοῦ ἄρχοντος κύρ κωνσταντίνου καί ἀρχηιάτρου διά τήν θέρμην», «μαντζοῦνι πολλά ἐξαίρετον διά τήν θέρμην, τοῦ ἀνδρέα ἰατροῦ», «ἑρμηνεία τοῦ κυρ κωνσταντάκη διά τήν στένωσιν», «λάδι νά ἀλείφῃς ὅλον τό κορμί τῶν πλευριτομένων καλό», «βάλσαμον διά ὅλα τά πάθη», «σπίρτον παύει τούς πόνους τῆς ποδαλγίας», «σπίρτον διά τόν πλευρίτην καλόν», «σκόνη διά νά ξηράνῃς πληγαῖς», «ὅταν εἶναι εἰς τόν λαιμόν ἡ μαλαφράντζα», «ἑρμηνεία διά φαγοῦρα τῶν αἰδοίων τοῦ σώματος».

Σημ. Τά φύλλα τῶν 'συνταγῶν' 454-470 ἔχουν ἐκπέσει, τούς τίτλους τοῦ μέρους αὐτοῦ ἀντιγράψαμε ἀπό τόν «πίνακα».

Στό φ. 136β ἡ σημείωση: «ἐγράφη διά χειρός νικολάου ἐπί σωτηρίῳ ἔτει αψϟδ^{ω} ἰουλίου κη».

Στά φφ. 2α-16α, «Πίναξ τοῦ παρόντος ἰατροσοφίου» ὅπου ἀπαριθμοῦνται συνολικά 470 «κεφάλαια» ἤ συνταγές. Στό χγφ. ὅμως διασώζονται μόνον οἱ συνταγές 1-453, τό τέλος τῆς 457ης καί ἡ 458. Οἱ ὑπόλοιπες ἔχουν ἐκπέσει μαζί μέ τά ἀντίστοιχα φύλλα.

Στό τέλος ἡ σημείωση: «ἐγράφη διά χειρός Νικολάου ἐπί σωτηρίῳ ἔτει, αψϟδ΄ ἰουλίου κη΄».

6. B.A.A. 15 0,200 × 0,150 ΙΗ αἰ. φφ. 189.
Τίτλος: *« Ἰατροσόφιον πάνυ ἐκλελεγμένον ὑπό πολλῶν ἰατρῶν.*

Σύμφωνα μέ τόν πίνακα τῶν περιεχομένων φφ. 1α-15β, ὁ κώδικας περιεῖχε 684 «κεφάλαια». Διασώζονται ὅμως μόνον τά κεφάλαια 178-181 καί 209-684.

Τό τελευταῖο «κεφάλαιο», ἀρ. 684, πού τιτλοφορεῖται «λέξεις βοτάνων», περιέχει ἀλφαβητικό κατάλογο φαρμακευτικῶν φυτῶν στά ἀρχαῖα ἑλληνικά, στά γαλλικά, τουρκικά καί νεοελληνικά.

* 7. Γ.Α.Κ. Κ.47 (Γ Λαδᾶς 65) 0,205 × 0,145 ΙΘ αἰ. φφ. 8 χ.ἀ. +σσ. φκη (= 528) + φφ. 70 χ.ἀ.

Στά φφ. 8 χ.ἀ.: φφ. 1-6β, «πίνακας τοῦ παρόντος βιβλίου», φ. 7α, σχέδιο ἀνθρώπου (φ. 7β, λευκό), φ. 8αβ, περί τῶν δώδεκα ζωδίων.

Στίς σσ. 528 (=φκη΄):

—σσ. 1-164, «Εἰσαγωγή ἐκ τῆς μεγάλης θεραπευτικῆς γαληνοῦ. Πῶς εὕρηται ἡ ἰατρική» (στόν πίνακα τῶν περιεχομένων, στό τέλος αὐτοῦ τοῦ μέρους, ἡ σημείωση: «τέλος τοῦ α^ου βιβλίου»).

Αρχ. *Ἕλληνες τῶν τεχνῶν τάς εὑρέσεις, θεῶν παισίν ἀνατιθεάσιν...*

Ακολουθοῦν τά 'κεφάλαια': «περί τοῦ τίνες αἱ ἀρχαί τῆς ἰατρικῆς», «περί τοῦ πόσαι αἱρέσεις αὐτῆς», «περί τοῦ τίνες προέστησαν τῶν γ^ων αἱρέσεων», «περί ἐπιστήμης ἤ τέχνης ἡ ἰατρική», «περί τοῦ τί ἐστίν ἡ ἰατρική», «περί τοῦ πόσα μέρη τῆς ἰατρικῆς», «περί στοιχείων ἐξ ὧν ὁ ἄνθρωπος σύγκειται», «περί ὀνομασιῶν τῶν ἐκτός μερῶν τοῦ σώματος», «περί ἀνατομῆς τῶν ἐντός», «περί ὀστεολογίας», «θεοφίλου περί διαχωρημάτων»... «τοῦ αὐτοῦ θεοφίλου θεωρία περί οὔρων», «περί τοῦ κατά φύσιν οὔρου», «θεωρία περί οὔρου γαληνοῦ», «περί ὑδατώδους ἐπιφανείας σοφωτάτου ἀκτουαρίου».... «περί ὑποστάσεως»... «περί τῶν ὡς ῥίνισμα φαινομένων ἐν τοῖς οὔροις», «περί ἑτέρας διαγνώσεως οὔρων τοῦ ἀβιτζάνου», «περί ἑτέρας διαγνώσεως ἑρμηνευσομένης ἐκ τῆς ἰατρικῆς τέχνης περσῶν... «περί σφυγμῶν τοῦ ἀβιτζάνου», «περί φλεβῶν καί φλεβοτομίας», «περί δυνάμεως τροφῶν», «περί σπερμάτων καί καρπῶν», «περί ὑδάτων», «περί οἴνων», «περί ὠπώρων», «περί βοτάνων καί ἀνθέων», «περί διαφορᾶς κρεῶν», «περί ὠῶν καί γάλακτος», «περί λαχάνων», «περί προφυλακτικῆς ἐπιστολῆς».

—σσ. 165-524, «Βίβλος ἰατρική συλλεγεῖσα παρά τοῦ ἐν ἰατροῖς ἐλαχίστου νικολάου ἱερόπαιδος τοῦ ἐκ βελισδονίου τῶν ἀγράφων, ἐκ τῶν ματαιόλου καί βρυέλου καί ἰακώβου τοῦ ὀλερίου τῶν ἰταλῶν. ἔτι δέ καί ὀρειβασίου καί διοσκορίδους τῶν ἑλλήνων. καθόλου μέν ἐν τοῖς ἁπλοῖς βοηθήμασιν ὁ διοσκορίδης, καί ματαιόλης, τάς δέ τῶν νοσῶν συνδρομάς ἐκ τῶν ὀρειβασίου. δίαιταν δέ καί τροφήν ἐκ τοῦ βρυελίου, ἐν δέ τῷ περί λοιμοῦ λόγῳ τά πλεῖστα ἐκ τῶν ἰακώβου» (στόν πίνακα τῶν περιεχομένων, στήν ἀρχή τοῦ μέρους αὐτοῦ, ἡ σημείωση: «ἀρχή τοῦ δευτέρου βιβλίου»). «προοίμιον».

Αρχ. *Τάς παρ' ὑμῶν τῶν ἡμετέρων μαθητῶν ἐπιτομάς ζητηθείσας...*

Ακολουθοῦν 148 (ρμη΄) 'κεφάλαια', ἐκ τῶν ὁποίων συγκρατῶ: «περί τῶν ἐν κεφαλῇ φθειρῶν», «περί ἀλωπεκίας καί ὀφιάσεως», «περί κεφαλαλγίας», «περί κεφαλαλγίας καί ἡμικρανίας», «περί νοσῶν, ἤτοι ψυχικῶν παθῶν», «περί φλεγμονῆς ἐγκεφάλου ὀρειβασίου», «περί ληθαργίας», «περί κατάρου», «περί κάματος», «περί μανίας», «περί ἀπωλείας μνήμης», «περί σκωματικῶν», «περί λυκανθρωπίας», «περί ἐπιληψίας», «περί ἀποπληξίας», «περί σπασμοῦ», «περί παραλύσεως», «περί φλεγμονῆς ὀφθαλμῶν», «περί ἐκτροπίου», «περί τῶν ἐν ὀφθαλμοῖς ἑλκῶν», «περί συγχύσεως καί τραυμάτων ὀφθαλμῶν», «περί γλαυκώματος», «περί ὠταλγίας», «περί φλεγμονῆς ὠτός», «περί πυορροούντων ὤτων», «περί αἱμορροούντων ὤτων», «περί ἑλκώσεως ὤτων», «περί παρωτίδων», «περί τῶν ἐν τῇ ῥινί παθῶν», «περί πολύποδος», «περί τῶν τῆς ῥινός αἱμορραγίας», «περί τῶν ἐν τῷ στόματι καί τῇ γλώσσῃ παθῶν», «περί τῶν ἐν τῇ γλώσσῃ βατράχων», «περί οὔλων καί ὀδόντων», «περί τοῦ ἐκβάλλειν ὀδόντας χωρίς σιδήρου», «περί οὔλων αἱματτωμένων», «περί χηλέων διαρρογότων», «περί φθείσεως», «περί πλευρίτιδος», «περί βηχός», «περί ἀρτυριακῶν», «περί τῆς πνευμονίας», «περί ἄσθματος», «περί τῶν τῆς καρδίας παθῶν», «περί μαστῶν καί τῶν ἐν αὐτοῖς παθῶν», «περί τῶν τοῦ στομάχου παθῶν καί τῆς γαστρός καί ἀνορεξίας», «περί λυμοῦ», «περί τῶν τοῦ ἥπατος παθῶν, καί φλεγμονῆς ἥπατος», «περί ἰκτέρου», «περί ὕδρωπος», «περί τῶν τῆς σπληνός παθῶν», «περί εἰλεοῦ», «περί δυσεντερίας», «περί διαρροίας», «περί λοιμικῆς καί καρδιακῆς δυσεντερίας», «περί στρόφου τοῦ ἐν τοῖς ἐντέροις», «περί ἐκβολῆς ἕδρας», «περί τῶν περί τήν κύστην καί νεφρῶν», «περί φλεγμονῆς νεφρῶν καί κύστεως», «περί νεφριτικῶν ἀρωστημάτων», «περί τῶν οὐρούντων αἷμα», «περί στραγγουρίας», «περί δυσουρίας», «περί τῶν κατά τό αἰδοῖον παθῶν», «περί γονορροίας», «περί τῶν ἐν τῷ καυλῷ καί ὄρχεως γινομένων τραυμάτων», «περί νόσου γαλλικῆς», «περί τῶν ἐν τῇ μήτρᾳ συμβαινόντων παθῶν», «περί δυστοκίας», «περί ἑλκώσεως ὑστέρας», «περί γυναικός ἀτόκου», «περί ἀρθρίτιδος καί ποδάγρας», «περί ἥλων», «περί παρονυχίδων», «περί πτερυγίων», «περί τῶν ἐκτός τοῦ σώματος παθῶν, ἤτοι τῶν παρά φύσιν ὄγκων· περί φλεγμονῆς».

Τελ. *...παρά τοῖς νεωστί τῶν γερμανῶν ἰατροῖς.*

Στή σ. φκδ΄, νεώτερη σημείωση· —σσ. φκε΄-φκς΄, «εἴδησις τῶν ὡρῶν τῆς ἡμέρας ἑκάστου μηνός»

—σ. φκζ΄, «περί κρισίμων ἡμερῶν».

Στά 70 φύλλα χωρίς ἀρίθμηση:

—φφ. 1α-14β, «᾽Ονομασίαι βοτάνων ἐκ τοῦ ματαιόλου καί διοσκορίδου βιβλίου, πῶς ὀνομάζονται».

—φφ. 15α-70β, «᾽Αντιδοτάριον τοῦ σοφωτάτου βαλεριανοῦ τοῦ ἰταλοῦ, ἐκ τῆς ἰταλικῆς διαλέκτου εἰς τήν ἑλληνίδα διάλεκτον παρά νικολάου ἰατροῦ. Αρχή τοῦ α^{ου} τμήματος, ἤτοι τῶν ἀρωματικῶν».

᾽Αρχ. *᾽Αντίδοτος ἀρωματική διά ρόδων ἤ τοῦ γαβριήλου...*

Ακολουθοῦν: «περί ἀντιδότων», «περί κόκκων», «περί σεραβίων», «περί ἐχειμάτων», «περί τροχίσκων», «περί ἐμπλάστρων», «περί ἐλαιῶν», «περί προεσκευασμένων».

***8.** Γ.Α.Κ. Κ. 47 (Γ. Λαδᾶς 2) 0,210 × 0,150 ΙΘ΄ αἰ. σσ. 49-112 [128].
Τίτλος: *«Γαληνοῦ εἰσαγωγή, ἤ ᾽Ιατρός. Πῶς εὕρηται ἡ ἰατρική».*

᾽Αρχ. *Ἕλληνες τῶν τεχνῶν τάς εὑρέσεις ἤ θεῶν παισίν ἀνατιθέασιν...*

Ακολουθοῦν: «τίνες αἱ ἀρχαί τῆς ἰατρικῆς», «τίνες προέστησαν τῶν τριῶν αἱρέσεων», «εἰ ἐπιστήμη ἡ ἰατρική, ἤ τέχνη», «τί ἐστιν ἡ ἰατρική», «πόσα μέρη ἰατρικῆς», «τῆς ἰατρικῆς διαίρεσις», «περί στοιχείων ἐξ ὧν συνέστηκεν ὁ ἄνθρωπος», «ὀνομασίαι τῶν ἐκτός μερῶν τοῦ σώματος», «ἀνατομή τῶν ἐντός», «ὀστεολογία», «περί χυμῶν», «περί διαιρέσεως τῆς διά φαρμάκων θεραπείας», «περί τῶν ἐν ὀφθαλμοῖς συνισταμένων παθῶν», «περί τῶν ἐκτός τῆς κεφαλῆς παθῶν τοῦ ἀνθρώπου», «περί χειρουργίας», «περί καταγνυμένων κώλων, καί ἐξαρθρουμένων μορίων».

Τελ. (σ. 112) *...τά δέ τῶν ἰοβόλων δήγματα, οὐδέ ταχύ ἐπουλοῦσθαι βουλόμεθα, ἀλλ ὡς ἐπί τό πλεῖστον ρευματίζεσθαι τά ἕλκη σπουδάζομεν. Τέλος.*

Ακολουθεῖ, σσ. 112-128, ἕνα εἶδος εἰσαγωγῆς στήν ἰατρική ὅπου, ἀφοῦ ἐξαίρει τό ρόλο τῆς ἐπιστήμης («μέ τήν ὁποίαν ἡ ἡμετέρα διάνοια γνωρίζουσα ἕνα πρᾶγμα μέ ἀσφάλειαν, καί βεβαιώτητα, γνωρίζει καί τόν ἀποχρῶντα τούτου λόγον») καί ἀναφέρεται στή θέση τῆς φυσικῆς («εἶναι μέρος τῆς φιλοσοφίας τό τερπνότερον καί ὀφελημώτατον εἰς καθ᾽ ἕναν μάλιστα δέ εἰς τόν ἰατρόν») ἐξηγεῖ τί εἶναι ἡ λύμφα, ὁ ἐγκέφαλος, οἱ μυῶνες, ὁ κώλυκας, οἱ αἱμορροΐδες, ἡ χώνευση, οἱ νευρικές ἀσθένειες, καί παρουσιάζει ἕναν τρόπο θεραπείας τῆς λιθίασης.

Αρχ. *Ὁ γαληνός δέν δείχνει κατωτέραν θρησκείαν ἀπό τόν*

ἱπποκράτην, ἀγκαλά καί εὑρίσκονται δύο κόμματα εἰς ἕνα ἀπό τά συγγράμματά του...

Βλ. καί 'Ανώνυμα ἔργα 'Ιατρικῆς, Β΄, ΙΙ, 46.

V. Λεξικά ἰατρικοῦ περιεχομένου

Α . «Λεξικόν τινῶν βοτάνων συλλεχθέν παρά τοῦ ἐν ἰατροῖς λογιωτάτου Νικολάου ἱερόπαιδος τοῦ 'Αγραφιώτου, κατά διαλέκτους τέσσαρας· ἑλληνικῆς, ἰταλικῆς, ἀραβικῆς καί κοινῆς» (ἀλφαβητικός).

* 1. Μ.Α.Α.Σ. 1848	0,196 × 0,152	ΙΖ΄ αἰ.	φφ. 116β-138β (κολοβό).
* 2. Β.Ε.Β. 68	0,210 × 0,155	ἔτ. 1747	σσ. 253-282.
* 3. Π.Β. 570	0,280 × 0,164	ΙΗ΄ αἰ.	φφ. 93β-105β.
4. Ε.Α.Β. 2585	0,215 × 0,155	ΙΗ΄ αἰ.	σσ. 215-241.

'Αρχ. *ἄκορον, καλαμοαρωμάτικο...*

Β΄ «Λεξικόν ἰατρικόν δι' ἀρχαρίους μεταγλωττισθέν ἐκ τῆς ἑλληνίδος διαλέκτου εἴς τε τήν φράγγικην καί τήν τουρκικήν».

1. Μ.Μ.Λ. 1083	0,210 × 0,150	ΙΗ αἰ.	σσ. 538-559.
2. Β.Ο. 93	0,204 × 0,145	ΙΗ΄ αἰ.	σσ. 271-288.
3. Μ.Ι. 219 (4339)	8°	ΙΗ΄ αἰ.	

'Αρχ. *'Αβρότονον: ἀπρότονο κατοῦν ἐλχολῦ, ἰαβετάνε...*

Τό 7° μέρος τοῦ κώδικα.

4. Β.Ο. 35	0,212 × 0,157	ΙΗ΄ αἰ.	φφ. 132α-140β.
* 5. Μ.Β. 381	0,200 × 0,140	ΙΗ αἰ.	φφ. 1α-14β.

[Λεξικό φαρμάκων στά ἀρχαῖα ἑλληνικά, γαλλικά, τουρκικά καί στήν κοινή ἑλληνική].

* **6.** Γ.Α.Κ. Κ. 47 (Γ. Λαδᾶς 12) 0,265×0,182 ΙΗ αἰ. φφ. 99α-106α.
«Ἔκθεσις πλουσιωτάτη τοῦ λέξικοῦ τῶν βοτανῶν εἰς ἀρχαρίους ἰατρούς, νικολάου ἰατροῦ τοῦ ἱερόπαιδος τοῦ ὄντος ἐκ τοῦ βελισδονίου τῶν ἀγράφων, εἰς γλώσσας τέσσαρας συντεταγμένη» (ἑλληνικήν, φραγκικήν, τουρκικήν καί κοινήν).

Τό φ. 106β, λευκό.

Βλ. καί Ἀνώνυμα Ἰατρικά Ἔργα Β, ΙΙ, 46 καί 151.

Β. ΕΝΤΥΠΑ:

ΝΙΚΟΛΙΔΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ
(1737 1828)

Α. ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ:

Ι. «Ἑρμηνεία περί τοῦ πῶς πρέπει νά θεραπεύεται τό Γαλλικόν Πάθος, ἤγουν ἡ Μαλαφράντζα» (βλ. ἔντυπα, 1)

* **1.** Β.Ταβ. 0,219×0,162 ἔτ. 1805 φφ. 20+σσ. 526.
Σύμφωνα μέ σημείωση στό φ. 2α, τό κείμενο ἀντιγράφτηκε στίς 5 Φεβρουαρίου 1805 στό Ἰάσι τῆς Μολδαβίας ἀπό τόν Νικόλαο Βαρβαρίγο.

ΙΙ. Διδασκαλίαι ἰατρο-πρακτικαί

Μετάφραση, ἀπό τά γερμανικά, τοῦ ἔργου τοῦ βαρώνου Στέρκ, «Die practischmedicinische Lehre zun Gebranche der Militärund Landchirurgen».

Τό ἔργο, πού δέ διασώθηκε, ἀναφέρει ὁ Παπαδόπουλος-Βρετός (ΙΙ, 78) ὁ ὁποῖος προσθέτει: «Ἔχω ἀνά χεῖρας τό προμετώπιον καί τόν πρόλογον τοῦ μεταφραστοῦ· ὄχι ὅμως καί τό σύγγραμμα. Ἕνεκα δέ τούτου ἀγνοῶ ἄν ἐτυπώθη». Καί πραγματικά τό ἔργο δέν τυπώθηκε. «Ἡ χλιαρά περί τά τοιαῦτα προθυμία τοῦ γένους ἡμῶν, μή ἀνταποκριθεῖσα

εἰς τήν προθυμίαν αὐτοῦ, μᾶς ὑστέρησεν ἀπό ἕνα τοσοῦτον ἀξιόλογον καί χρήσιμον βιβλίον» (Γ.Ι. Ζαβίρας, *Νέα Ἑλλάς ἤ ἑλληνικόν θέατρον*, Ἀθήνα 1872, σελ. 365-366).

Β. ΕΝΤΥΠΑ:

1. *Ἑρμηνεία περί τοῦ πῶς πρέπει νά θεραπεύεται τό Γαλλικόν Πάθος, ἤγουν ἡ Μαλαφράντζα... Πόνημα Ἰωάννου Νικολίδου τοῦ Πίνδου.* Βιέννη 1794, σσ. 48+4 χ.ἀ. + 752 (Λ.Χ. 164).

ΝΟΤΑΡΑΣ ΓΕΩΡΓΟΥΛΗΣ

Α. ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟ:

Ι. Πρακτικές ἰατρικές σημειώσεις

«Σημειώματα τινά περί ὀξέων πυρετῶν, συλλεχθέντα παρά Γεωργούλη Νοταρᾶ Ἰατροῦ τοῦ Κορυνθίου»,

1. Β.Ι.Α. 16° ΙΗ΄ αἰ.

*** 2.** Β.Ρ.Α. 1095 0,198×0,140 ΙΗ΄ αἰ. σσ. 4-22.
Τά 'κεφάλαια'· «Περί τῶν ὀξέων πυρετῶν», «Περί λοιμικῶν πυρετῶν καί μεσεντερικῶν», «Περί θεραπείας τῶν αὐτῶν καί ἄλλων πυρετῶν», «Περί οὔρου συγκοπῆς», «Περί τοῦ χρή ὁρᾶσθαι καί ψηλαφᾶσθαι τά ὑποχόνδροια τοῖς ὀξέοις πάθεσιν», «Περί τῶν σκωλήκων τῶν παιδίων», «Περί δοκιμῆς τινῶν ἰατρικῶν διά τούς σκώληκας», «Περί ἐξανθημάτων», «Ἀλειφή τῆς εὐλογίας», «Περί ῥίγους τῶν ὀξέων παθῶν», «Περί πρισμάτων τοῦ ἐπιγαστρίου», «Περί ὑδρῶτος εἰς τά ὀξέα πάθη», «Περί παρωτίδων, ἤτοι πριξιμάτων τῶν αὐτίων, καί κωρώσεως εἰς τά ὀξέα πάθη», «Περί οὔρους», «Περί ἀνορεξίας», «Περί παθῶν τῆς κεφαλῆς», «Παρατήρησις τῶν ὀφθαλμῶν εἰς τά ὀξέα», «Παρατήρησις τοῦ ἀσθενοῦντος ἐκ τοῦ πλαγιάσματος», «Περί φωνῆς καί ὄψεως εἰς τά ὀξέα πάθη», «Περί ἀποστημάτων εἰς τά ὀξέα πάθη», «Διά τό φλέγμα ὁποῦ πίπτει εἰς τό στῆθος», «Περί θεραπείας τῆς ἐλαίας τοῦ ἀλόγου, ἤ ἄλλου ζώου»,

«Περί τοῦ πῶς νά σταματήσῃς τό αἷμα τῆς μήτης», «Ἀλειφαῖς εἰς παλαιαῖς καί νέαις πληγαῖς», «Περί τῆς δίψας τοῦ ἀσθενοῦντος».

* 3. M.B. 379 0,160 × 0,110 ΙΘ΄ αἰ. φφ. 57α-71α (σσ. 1-30).

Μετά τόν γενικό τίτλο (βλέπε), διαβάζουμε: «Παρατηρήματα τινά ἐπάνω εἰς λοιμικαῖς θέρμαις, ἤ πυρετοῖς, καί ἐπάνω εἰς ταῖς θέρμαις ὁποῦ γίνονται ἀπό αἰτίων τοῦ μεσεντέρου».

Ἀρχ. *Ἀπατῶνται καί ὁ λαός, καί πολλοί ἰατροί, ὀνομάζοντες λοιμικές θέρμες, ὅσαις ἔχουν πολλᾶ καί βαρέα συμπτώματα...*

Ακολουθοῦν τά κεφάλαια: «περί τῶν σκωλήκων τῶν πεδίων», «δοκιμή τινόν ἰατρικόν», «πρόγνωσις», «ἀλειφή τῆς εὐλογίας», «περί τοῦ ῥίγους τῶν ὀξέων παθῶν», «παρατήρησις τῶν πρισμάτων, καί ἐκχυμώσεων τοῦ ἐξωτερικοῦ μέρους τῆς γαστρός», «περί τοῦ ἱδρῶτος εἰς τά ὀξέα πάθη», «περί παρωτίδων ἤτοι πριξιμάτων τῶν αὐτίων, καί τῆς κουφώσεως, εἰς τά ὀξέα πάθη», «περί οὖρος εἰς τά ὀξέα πάθη», «περί ἀνορεξίας», «περί τῶν παθῶν τῆς κεφαλῆς», «παρατήρησις εἰς τά ὀξέα πάθη τῶν ματίων», «παρατήρησις τῶν ἀσθενούντων εἰς τό πλαγίασμα», «περί φωνῆς καί ὄψεως εἰς τά ὀξέα», «περί ἀποστημάτων εἰς τά ὀξέα πάθη», «περί οὖρος, δόκιμον καί ἀψευδέστατον, τοῦ Ἱποκράτους».

Τελ. *...παρά πολλᾶ βρασμένον...* (κολοβό).

Β. ΕΝΤΥΠΑ.

ΟΜΗΡΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

(1752)

Α. ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ:

ΙΙ. Ἰατρικοί ἀφορισμοί (= συνταγές)

* 1. E.B.E. 2979 0,214 × 0,150 ΙΖ΄ αἰ. φφ. 32α-142β.

Α φφ. 1α-44β, «Ἀφορισμοῖ εἰς τῆν ἰατρικῆν τέχνην εκ διαφόρον ἄριστον Ἰατρῶν παλεῶντε καί νέον ἐκλεχθέντες καί μεταφρασθέντες εἰς

τήν κηνῆν τῶν ἐλήνον φράσιν παρά γεοργίου ὁμίρου ἐκ σμύρνη».

Αρχ. *Οι αφορισμί δενίναι ἄλλω παρά μία αληθηνί καί βαιβέα διδασκαλία, ὁποῦ φοτήζει τοῦς Ιατροῦς δια να προγνορίζουν ταῖς ἀρροστίαις...*

Σύνολο 'ἀφορισμῶν'· 40 (μ΄).

Τελ. (φ. 38β) *...καί διατοῦτω εις εκύνον τῶν κερῶν δῆν ιατρέβοντε μόνον αλλά και εξεριζόνοντε.*

Καί ἀμέσως μετά: «Οι προ ορισμένι σαρᾶντα αφορισμί εἶναι του εξοχοτάτου Ιατροῦ καί Καβαλιέρου Λεονάρδου φιοροβάντε, μπολονίζου, τούς οπίους εμετάφρασα εγῶ γεὄργιος ὅμιρος ἀπῶ το ἰταλικὸν ηδίομα εἰς τῆν κυνῖν τῶν ελήνον φράσιν οἱ οπίοι εἶναι ἀπάνω εἰς ταίς εσοτερικαῖς αροστίαις ὁποῦ εἶναι τῶ πρότον μέρος».

—φφ. 38β-44β, «μέρος β΄».

Αρχ. *Το παρῶν μέρος δεύτερον περιἔχη ἄλλους αφορισμοῦς δια εξοτερικά πάθη. αφορισμός α. Ανίσος καί ἡ ψόρα ἤθελεν ἤστε παχιά και ὑγρᾶ με φαγοῦρα καί χορῖς πόνον...*

Β , φφ. 47β-78α, «'Αφορισμί Γεωργίου μακλυβίου διδασκάλου τῆς ἰατρικῆς τέχνης εἰς τῆν ρόμην. Καί ομολογιτοῦ και τῶδε εντῶ αρχηλικίω τῆς ανατομῆς μεταφρασθέντες ἐκ τοῦ λατινικοῦ ηδιόματος εις τῆν απλῆν τῶν ελήνον φράσιν, παρα γεοργίου ομίρου διδασκάλου σρυρνέου».

Αρχ. *Αφορισμός α. Εἰς τῶν πλευρήτην. ανίσος καί θέλης ναγνορήσις τον πλευρίτην...*

—φφ. 52β-54β, «Περί τῶν οξέον πυρετῶν».

Αρχ. *Αφορισμός α. Εἰς τῆν αρχῆν τῶν οξέον πυρετῶν ναφυλάγεσε ἀπῶ τα καθάρσια...*

—φφ. 54β-60α, «Περί τόν μυκρόν πεδίον».

Αρχ. *Αφορισμός α. Εἰς ὅπιαν ἀροστίαν ὁποῦ ναπάσχουν τα πεδία...*

—φφ. 60α-63β, «Περί ληθηᾶσεος και ποδάγρας».

Αρχ. *Αφορισμός α. ηλιθήασις και ὑποδάγρα περισσότερους σκοτόνουν ἄρχοντας παρά πτοχούς, περισσότερους σοφούς παρά λολούς...*

—φφ. 63β-78α, «'Ανακεφαλαίοσης διαφόρον αφορισμῶν. 'Εκ τοῦ αυτοῦ σοφοτάτου 'Ιατροῦ Γεοργίου, μακληβίου, μεταφρασθέντες εκ τοῦ λατινικοῦ ηδιόματος εἰς τήν κυνήν τῶν ἐλήνον φράσιν».

Αρχ. *'Αφορισμός α. Εἰς τήν αρχήν τῶν οξέον πυρετόν δηλαδή τόν βαριόν ἀροστιόν δέν πρέπι να δίνομεν καθάρσια...*

Γ , φφ. 78β-84β, «Αὔθις(;) τον αφορισμόν· τοῦ ἱπποκράτους και τοῦ Γαληνοῦ ερμηνίαις εις αυτούς μεταφρασθέντες εκ τοῦ λατινικοῦ εις τήν κυνίν τόν ἑλήνον φράσιν. Εκ τοῦ πρότου βιβλίου του Ιπποκράτους».

'Αρχ. *αφορισμός α. 'Ανίσος και τινάς ἤθελε να δοκιμάση εκύνα ὁποῦ λέγονται εις τήν Ιατρικήν τά αληθηνά...* (κολοβό).

Δ φφ. 85α-112β, ἄλλοι 'ἀφορισμοί', (ἀκέφαλο).

Αρχ. *...ἠπῶ μαίνι μέσα εις τήν σπλήνα και δέν νικοῦντε ἀπῶ τῶ εμφιτον θερμόν...*

—φφ. 91β-97α, «Περί τόν σκολίκον καί περί τόν μικρόν πεδίον καί μεγάλον ἀνθρώπον μερικά».

Αρχ. *αφορισμός α. Εις ὄπιαν αροστίαν ὁποῦ ναπάσχουν τά πεδία πρέπη πάντοται να ὑποπτευόμεθα τοῦς κολίκους...*

—φφ. 97α-101β, «Περί τοῦ κόληκα μερικά».

'Αρχ. *αφορισμός α. Εἰς τόν χολερικόν κώλικα ακολουθεί σηνεχός αφονία καί φονί βραχνιασμένι...*

—φφ. 101β-103β, «Περί ασθάματος» (= ἄσθματος).

Αρχ. *αφορισμός α. Ανίσος καί δέν κάμις ὀρθήν διαστολίν ἀπό τόν σπασμοδικόν καί τό χυμικόν...*

—φφ. 103β-108α, «Περί διαρίας καί δισαντερίας».

'Αρχ. *αφορισμός α. Η διαρίαις ἤγουν η κύνισες τίς κυλίας...*

—φφ. 108α-110β, «Περί αποπληξίας».

'Αρχ. *αφορισμός α. Τήν ἀποπληξίαν πρέπει νά τήν διαστύλομεν εἰς εμετικήν καί φλεγμητικήν...*

—φφ. 110β-112β, «Περί πόνου γενικός· Περί σπασμοῦ καί περί κυνίσεον σπασμοδικόν».

'Αρχ. *αφορισμός α. Οι πόνι ὁποῦ δέν ἰατρεύονται μηδέ ἀπῶ ἰατρικόν μηδέ από φλεβοτομίαν...*

Ε φφ. 112-142β, διάφορες ἄλλες ἰατρικές συνταγές, τοῦ ἴδιου.

Σημ. Χρονολογίες τοῦ κειμένου: φ. 62β, «καθός πολές φορές τό εστοχαστίκαμεν· μάλυστα εἰς τήν ρῶμην ἐν ἔτι 1693»· φ. 109β, «ἤδαμεν καί ημής εἰς τήν ρόμην εἰς μίαν γρέαν εἰς τό ἔτος 1695»· φ. 110α, «ἐστοχαστίκαμεν εἰς τῶ ξενοδοχίον εἰς τῶ ἔτος 1694 τόν χυμόνα καιρόν εἰς τήν ρῶμην».

2. Β.Ι.Α. 16° ἔτ. 1742 σσ. 247.

α σσ. 1-61, « Αφορισμοί εἰς τήν ἰατρικήν τέχνην ἐκ διαφόρων ἀρίστων ἰατρῶν παλαιῶν τε καί νεωτερικῶν, ἐκλεχθέντες καί μεταφρασθέντες εἰς τήν κοινήν τῶν Ελλήνων φρᾶσιν παρά Γεωργίου Ομήρου Σμυρναίου».

Στή σελίδα τίτλου: «αψμβ΄ ἰουλίου ις΄ ἐν Σμύρνῃ».

β΄ σσ. 62-163, «᾽Αφορισμοί Γεωργίου Μπαγγλεβίου διδασκάλου τῆς ἰατρικῆς τέχνης εἰς τήν Ρώμην, καί ὁμολογητοῦ αὐτόθι ἐν τῷ ἀρχιλυκείῳ τῆς ἀνατομῆς, μεταφρασθέντες ἐκ τοῦ λατινικοῦ ἰδιώματος εἰς τήν ἁπλῆν τῶν Ελλήνων φρᾶσιν παρά Γεωργίου ῾Ομήρου διδασκάλου Σμυρναίου».

Μετάφραση τοῦ ἔργου: «Opera omnia medica practica et anatomica» τοῦ Baglivi Giorgio (Λυών 1704).

Δίπλα στόν τίτλο ἡ ἡμερομηνία: «αψμβ΄ ἰουλίου ιη΄ ἐν Σμύρνῃ».

Στίς σσ. 164-205, «᾽Ανακεφαλαίωσις διαφόρων ἀφορισμῶν ἐκ τοῦ αὐτοῦ σοφωτάτου ἰατροῦ Γεωργίου Μπαγγλίβη, μεταφρασθέντες ἐκ τοῦ λατινικοῦ ἰδιώματος εἰς τήν κοινήν τῶν ῾Ελλήνων φρᾶσιν παρά Γεωργίου ῾Ομήρου Σμυρναίου».

Δίπλα στόν τίτλο ἡ ἡμερομηνία: «αψμβ΄ ἰουλίου ις΄ ἐν Σμύρνῃ».

γ. σσ. 206-247, «῎Ανθη τῶν ἀφορισμῶν τοῦ ῾Ιπποκράτους καί τοῦ Γαληνοῦ ἑρμηνεῖαι εἰς αὐτούς, μεταφρασθέντες ἐκ τοῦ λατινικοῦ εἰς τήν κοινήν τῶν ῾Ελλήνων φρᾶσιν».

ΙΙ. «᾽Ιωάννου Φερνελίου ᾽Αμπιανοῦ, Περί σφυγμῶν καί οὔρων. Βιβλίον Γ, μεταγλωττισθέν ἐκ τοῦ λατινικοῦ ἰδιώματος εἰς τήν ἁπλῆν τῶν ἑλλήνων φράσιν»

Πρόκειται γιά μετάφραση τοῦ 3ου βιβλίου τοῦ ἔργου Medicina, πού ἐξέδωσε ὁ Jean Fernel (1497-1558) τό 1554.

*** 1.** Α.Μ.Ι. 36 0,160 × 0,105 ΙΗ αἰ. σσ. ρκς

᾽Αρχ. *Τί εἶναι σφυγμός καί πόσαις εἶναι ἡ διαφοραῖς αὐτοῦ. Κεφάλαιον α^ον Δέν ἔχει σμικρήν δύναμιν ὁ σφυγμός...*

᾽Ακολουθοῦν: σ. ιβ΄, «Κατά ποῖον λόγον νά στοχάζουνται καί νά γνωρήζουνται οἱ σφυγμοί. Κεφ. β΄»· σ. ιε΄, «Γενικαῖς αἰτίαις τῶν σφυγμῶν. Κεφ. γ »· σ. ις΄, «Πόσον διάφοροι εἶναι οἱ φυσικοί σφυγμοί καί διά

ποῖαις αἰτίαις διά μέσου τῆς ὑγίας, καί χωρίς ἀῤῥωστίαν μεταβάλλουνται, καί ἀλάζουν. Κεφ. δ »· σ. κζ΄, «Ποίαις εἶναι τῶν σφυγμῶν ἡ παρά φύσιν αἰτίαις. Κεφ. ε΄»· σ. λδ΄, «Τῶν ἀῤῥωστίων ἡ γνωριμία ἀπό τούς σφυγμούς. Κεφ. ς΄»· σ. μα , «Στόχασις δυνάμεων ἀπό τού σφυγμούς. Κεφ. ζ »· σ. νβ΄, «Τί εἶναι τό οὖρον, καί ἀνίσως ἀποδέχτης τῶν χυμῶν καί τῶν μωρίων τά πάθη. Κεφ. η΄»· σ. νζ΄, «Ποῖα εἶναι ἐκεῖνα ὁποῦ πρέπει νά στοχαστοῦμεν προτοῦ νά δόσωμεν βέβαιαν γνώμην διά ταῖς φλέβαις. Κεφ. θ΄»· σ. ξβ΄, «Ποῖον οὖρον νά εἶναι ἄριστον, καί τῶν δύο γενῶν κατά τήν κράσιν καί τήν ἡλικίαν μεταβάλλεται. Κεφ. ι΄»· σ. ξζ΄, «Τοῦ οὔρου τό πλῆθος, καί ἡ ὀλιγότητα, τί νά σημειόνῃ. Κεφ. ια΄»· σ. οα « Η ὀσμή, ἤγουν ἡ μυροδιά τοῦ οὔρου τί νά δηλοῖ; Κεφ. ιβ »· σ. ογ «Τί νά σημαίνουν ὅλαις ἡ βαφαῖς τοῦ οὔρου. Κεφ. ιγ »· σ. π «Τί νά προβάλλῃ, καί νά δίχνῃ ἡ οὐσία τοῦ οὔρου εἰς ταῖς ἀῤῥωστίαις. Κεφ. ιδ »· σ. πγ΄, «Τό διαφανές καί θολερόν οὖρον τί νά δηλοῖ. Κεφ. ιε »· σ. ρα , «Διά ἐκεῖνα ὁποῦ σμύγουνται εἰς τά οὖρα. Κεφ. ις »· σ. ρς «Περί ὑποστάσεως καί τῶν περιεχομένων εἰς τό οὖρον. Κεφ. ιζ »· σ. ρκ , «Προγύμνασμα τῆς κρίσεως ἀπό τά οὖρα. Κεφ. ιη΄».

Τελ. *...ἀπό ναυτίαν, ἤ ἀπό φλεγματώδην ἐμετόν, τοῦτα ἀνίσως καί...* (κολοβό).

III. «Μιχαήλ Ἐττμουλέρου φιλοσοφοϊατροῦ, περί ἀλλοιώσεως ξυνῆς κακοχυμίας»

Απόσπασμα ἀπό τό ἔργο *Chemia experimentalis atque rationalis curiosa* τοῦ Michael Ettmuller (1644-1683), ἔκδοση 1684.

*** 1.** A.M.I. 36 0,160 × 0,105 ΙΗ αἰ. σσ. πβ

Ἀρχ. *Ὡς εἰς τά κατά γένος ἐκεῖνα ὁποῦ διορθώνουν τό ξυνόν, ἐναντία ἀλκάλια, πότε εἶναι ἰπτατικά...*

Ακολουθοῦν: σ θ , «Περί ἀλλοιώσεως τῆς ἀλκαλίνης κακοχυμίας»· σ. ις «Περί κακοχυμίας φλεγματικῆς καί ὀῤῥώδους»· σ. κβ , «Περί ἐμετικῶν»· σ. μη , «Περί καθαρτικῶν τῆς κοιλίας».

Τελ. *...ὁ Κνοφέλλιος εἶχεν εἰς χρῆσιν ταῖς βαλσαμικαῖς λεγόμεναις πίλλουλαις...* (κολοβό).

IV. «Κεφάλαιον Δ΄ τῆς φαρμακοποιίας τοῦ Νικολάου Λεμερί περιέχον ἐν ἐπιτομῇ ἕνα λεξικόν φαρμακευτικόν, εἰς τό ὁποῖον περιέχεται ἡ ἐτυμολογία πολλῶν λέξεων, ταῖς ὁποῖαις ἐπιχειρίζεται ἡ φαρμακεία. Μεταφρασθέν ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ ἰδιόματος εἰς τήν ἁπλῆν τῶν ἑλλήνων φράσιν παρά Γεωργίου Ὁμήρου Σμυρναίου. Ἐν Σμύρνῃ ἔτει αψμε΄ ἐν μηνί Μαΐῳ κ΄»

Τό 4ο κεφάλαιο τοῦ ἔργου *Pharmacopee universalle* τοῦ Nicolas Lemery, ἔκδοση 1697

* **1.** Α.Μ.Ι. 36 0,160×0,105 ΙΗ΄ αἰ. σσ. σκβ

Ἀρχ. *Afluentia Medicamenta, ῥύπτοντα, καί ἀποπλύνοντα ἰατρικά, ἀπό τοῦ πλίνω, καί καθαρίζω, εἶναι ἰατρικά...*

Τελ. *Zythus, Ζύθο, ἀπό τοῦ ζέω τό βράζω, εἶναι ἡ μπίρρα.*

Σημ. Τά ἔργα, πού παρουσιάζονται στίς ὑποδιαιρέσεις ΙΙ, ΙΙΙ καί IV ἀποτελοῦν αὐτοτελῆ, μέ δική τους σελιδαρίθμηση, κείμενα, γραμμένα ἀπό τό ἴδιο χέρι, τά ὁποῖα συσταχώθηκαν ἀργότερα.

V. «Ἐκ τῶν τοῦ Ἀριστοτέλους Φυσιογνωμικά μεταφρασθέντα ἐκ τῆς τῶν Ἑλλήνων Γλώττης εἰς ἁπλῆν φράσιν»

1. Ε.Φ.Π.Α 0,220×0,155 ΙΗ αἰ. σσ. 141-186.

Ἀρχ. *Ὅτι οἱ διαλογισμοί τῆς ψυχῆς ἀκολουθοῦν εἰς τά πάθη τοῦ σώματος...*

Τελ. *...Τέλος τῶν Φυσιογνωμικῶν Ἀριστοτέλους.*

Β. ΕΝΤΥΠΑ:

ΠΑΤΟΥΣΑΣ Λ.

Α. ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ.

Ι. Ἀνατομία

« Ανατομία τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος Ιωάννου τοῦ Βαλβέρδου μέ λόγους τοῦ αὐτοῦ νεωστί τυπωθεῖσα, καί προσθήκῃ τινῶν πινάκων αὐξηθεῖσα. Εκτεθεῖσα δέ εἰς κοινήν διάλεκτον παρά Λ. Πατούσα δαπάνῃ τοῦ ποτέ πανοσιωτάτου καί ἐν ἱερομονάχοις ἁγίου καθηγουμένου Δαμασκηνοῦ Πετράκη, ἔτει 1738».

Μετάφραση ἀπό τά ἰταλικά τοῦ ἔργου τοῦ ἱσπανοῦ ἰατροῦ Juan Valverde de Hamusco (ἰατροῦ τοῦ Καρδιναλίου San Jacomo di Toledo): *Anatomia del corpo humano, composta per Giovan valverde de Hamusco, e da lui con molto figure di rame, et eruditi discorsi in luce mandata.* Βενετία, τυπογραφία τῶν Τζιούντοι, 1608.

Αλλά ὁ Λ. Πατούσας δέν κάνει μιά ἁπλή μετάφραση τοῦ ἔργου. Μετά τό τέλος τοῦ Α βιβλίου γράφει: «Καί μέ τοῦτο ἐτελειώσαμεν τήν ἐξήγησιν τῶν σχημάτων τοῦ πρώτου βιβλίου, μέ τά ὁποῖα δέν ἔβαλα ξεχωριστά ὅλα ἐκεῖνα τά κόκαλα, ὁποῦ εἰς τά σκελετά κορμία δέν εἶναι δυνατόν νά στοχασθῇ ὁ ἄνθρωπος ἐν εὐκολίᾳ». Καί μετά τό τέλος τοῦ Β βιβλίου: «Ἔξω ἀπό τά κοινά καί συνηθισμένα σχήματα τοῦ Βαλβέρδου, ἔσονται καί ἔπεσαν εἰς τάς χεῖρας μας πρό ὀλίγου τά ἀκολουθοῦντα τέσσαρα σχήματα τῶν μυῶν, ἐπειδή εἶναι πολλά εὔμορφα, καί διάφορα ἀπό τά ἄλλα, μᾶς ἐφάνη εὔλογον εἰς περισσοτέραν τελειώτητα τοῦ ἔργου νά σᾶς τά προσθέσωμεν, βάλλοντάς τα ἐδῶ εἰς τό τέλος, διά νά μήν συγχύσωμεν τήν παλαιάν τάξιν τῶν ἀριθμῶν».

*** 1.** B.E.B. 151 0,290 × 0,190 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 271.

Αναλυτική περιγραφή τοῦ κώδικα:

φφ. 1α-5β, πίνακες περιεχομένων (φφ. 6α-9β λευκά)· φφ. 10α-22β, « Ἐξήγησις τῶν σχημάτων τοῦ πρώτου βιβλίου τῆς παρούσης ἱστορίας»· φ. 23α, «Τῇ ἱερᾷ μεγαλειότητι τοῦ βασιλέως φιλίππου, ἰωάννης βαλβέρδος»· φφ. 23β-24α, «Τῷ ἐκλαμπροτάτῳ καί σεβασμιοτάτῳ δεσπότῃ ἰωάννῃ τῷ ἐν ἱερομονάχοις ἐκ τῆς τωλέδο, καρδινάλῃ καί ἀρχιεπισκόπῳ τοῦ σάν γιακόμο· ὁ διδάσκαλος ἰωάννης βαλβέρδος τοῦ αὐτοῦ ἰατρός»· φ. 24αβ, «Εἰς τούς ἀναγινώσκοντας, ἰωάννης βαλβέρδος»· φφ. 24β-27α, «πρόλογος» (ἀπό τό φ. 24β ἀρχίζει σελιδαρίθρηση ἀπό τό ἴδιο χέρι, πού φθάνει μέχρι τέλους, οἱ μονές ἀριστερά, οἱ ζυγές δεξιά).

— φφ. 27β-85β, «Βιβλίον πρῶτον τῆς Ἀνατομικῆς Ἱστορίας, συντεθείσης παρά ἰωάννου βαλβέρδου τοῦ ἰατροῦ, εἰς τό ὁποῖον ὁ λόγος περί τῶν ὀστῶν, δηλαδή ἐπάνω εἰς τά κόκαλα». Τά κεφάλαια (Σ. 39): περί «τῶν ὀστῶν»· «τῶν κοκάλων τῆς κεφαλῆς»· «τῶν μικρῶν κοκάλων τῶν ἀφτίων»· «τῶν κοκάλων τῆς ἄνω παρειᾶς»· «τοῦ ζυμώδους κοκάλου»· «τῆς κάτω παρειᾶς, ἤ σιαγόνος»· «τῶν ὀδοντίων»· «τῶν τρυπημάτων τῆς κεφαλῆς καί τῆς ἄνω παρειᾶς»· «τοῦ ὑποδοῦς κοκάλου»· «τοῦ ραχοκοκάλου»· «τῶν σπονδύλων τοῦ αὐχένος»· «τῶν σπονδύλων τῶν νώτων»· «τῶν σπονδύλων τῶν ὀσφύων»· «τοῦ μεγάλου κοκάλου»· «τῆς οὐρᾶς»· «τοῦ κοκάλου τοῦ στήθους»· «τοῦ κοκάλου, ἤ χόνδρου τῆς καρδίας»· «τῶν ὠμοπλατῶν»· «τῶν κλειδίων»· «τοῦ κοκάλου τοῦ ὤμου»· «τῶν κοκάλων τοῦ βραχίονος»· «τῶν κοκάλων τοῦ καρποῦ»· «τοῦ μετακαρπίου»· «τῶν κοκάλων τῶν δακτύλων»· «τῶν μικρῶν κοκάλων, ὁποῦ εἶναι ὅμοια εἰς τό σησάμι καί ὀνομάζονται διά τοῦτο σησαμοειδῆ»· «τοῦ κοκάλου τῶν βουβώνων, ἤ τῶν πλευρῶν»· «τοῦ κοκάλου τοῦ μηρίου»· «τῶν στελεχῶν τοῦ σκέλους»· «τοῦ τροχίσκου, ἤ μικροῦ τροχοῦ τοῦ γονάτου»· «τῶν κοκάλων τοῦ ποδός»· «τοῦ κοκάλου τῆς πτέρνης, καί τοῦ σκαφοειδοῦς»· «τοῦ λαιμοῦ τοῦ ποδός»· «τοῦ κτενίου, ἤ πέλματος τοῦ ποδός»· «τῶν κοκάλων τῶν δακτύλων τοῦ ποδός»· «τῶν ὀνίχων»· «τῶν χόνδρων τῶν ὀμματοφίλλων τῶν ὀμματίων»· «τοῦ χόνδρου τῶν ἀφτίων»· «τῶν χόνδρων τῆς μίτης»· «τοῦ λάρυγγος». Στά φφ. 74α-85β, «Ἐξήγησις τῶν σχημάτων τοῦ πρώτου βιβλίου».

— φφ. 86α-156β, «βιβλίον δεύτερον τῆς ἀνατομικῆς ἱστορίας τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, συντεθείσης παρά ἰωάννου βαλβέρδου τοῦ ἰατροῦ, εἰς τό ὁποῖον ὁ λόγος εἶναι περί τῶν δεσμῶν, καί περί τῶν μυῶν. Τά κεφάλαια (Σ. 42): περί «τῶν δεσμῶν»· «τοῦ πετζίου, καί μικροῦ ἤτοι λεπτοῦ πετζίου, καί περί τοῦ σκειώδους ὑφάσματος, ὁποῦ σκεπάζει ὅλο τό κορμί, καί περί τοῦ πάχους, ὁποῦ στέκει ἀνάμεσον εἰς τό πετζί, καί τό εἰρημένον ὕφασμα»· «τῶν μυῶν, καί πρῶτον μέν τί πρᾶγμα εἶναι ὁ μῦς»· «τῶν διαφορῶν τῶν μυῶν»· «τῶν μυῶν τοῦ βλεφάρου»· «τῶν μυῶν τῶν ὀμματοφίλλων τῶν ὀμματίων»· «τῶν μυῶν τῶν ὀμματίων»· «τῶν μυῶν τῆς μίτης»· «τῶν μυῶν τῶν πλευρῶν»· «τῶν μυῶν τῶν χειλῶν»· «τῶν μυῶν τῆς κάτω παρειᾶς, ἤ σιαγόνος»· «τῶν μυῶν τοῦ κοκάλου ὁποῦ ὀνομάζεται ὑποδέο»· «τῶν μυῶν ὁποῦ κινοῦσι τήν γλῶσσαν»· «τῶν μυῶν ὁποῦ κινοῦσι τόν λάρυγγα»· «τῶν μυῶν ὁποῦ κινοῦσι τόν βραχίονα»· «τῶν δεσμῶν, ὁποῦ συνδέουσι τό κόκαλον τοῦ ὤμου μετά ταῖς ὠμοπλάταις»· «τῶν μυῶν ὁποῦ κινοῦσι ταῖς ὠμοπλάταις»· «τῶν μυῶν ὁποῦ κινοῦσι τήν

κεφαλήν»· «τῶν δεσμῶν τῆς κεφαλῆς, καί περί τῶν πρώτων δύο σπονδύλων τοῦ αὐχένος»· «τῶν μυῶν τῆς κοιλίας»· «τῶν μυῶν τῶν ὀρχιδίων»· «τῶν μυῶν, ὁποῦ κινοῦσι τό στῆθος»· «τῶν δεσμῶν τῶν κοκάλων τοῦ στήθους»· «τῶν μυῶν, ὁποῦ κινοῦσι τό ραχοκόκαλον»· «τῶν δεσμῶν τῶν σπονδύλων τοῦ νώτου»· «τῶν μυῶν, ὁποῦ κάμπτουσι, καί ἐπεκτείνουσι τόν ἀγκῶνα»· «τοῦ μυός, ὁποῦ κάνει τόν ὑμένα τῆς παλάμης τῆς χειρός»· «τοῦ κρέατος, ὁποῦ εὑρίσκεται εἰς τό ἔσωθεν μέρος τῆς χειρός»· «τῶν μυῶν, ὁποῦ κινοῦσι τά δάκτυλα τῆς χειρός»· «τῶν μυῶν, ὁποῦ κινοῦσι τήν χεῖρα ἐπάνω εἰς τόν καρπόν»· «τῶν μυῶν, ὁποῦ στρέφουσι τό μικρότερον στέλεχος πρός τά ἄνω, καί κάτω μέρος»· «τῶν δεσμῶν τῶν στελεχῶν τοῦ βραχίονος, καί τῆς χειρός»· «τῶν μυῶν τοῦ αἰδοίου»· «τοῦ λαιμοῦ τῆς κύστεως»· «τῶν μυῶν τοῦ θεμελίου, ἤτοι τοῦ κύκλου»· «τῶν μυῶν, ὁποῦ κινοῦσι τό σκέλος»· «τῶν μυῶν, ὁποῦ κινοῦσι τό μερί»· «τῶν μυῶν, ὁποῦ κινοῦσι τόν πόδα»· «τῶν μυῶν, ὁποῦ κινοῦσι τά δάκτυλα»· «τῶν δεσμῶν τῆς συναφῆς τοῦ πλευροῦ καί περί ἐκείνου τοῦ γόνατος, καί ὅλων τῶν ἄλλων, ὁποῦ εἶναι τόσον εἰς τό σκέλος, ὅσον καί εἰς τόν πόδα»· «τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μυῶν»· «τοῦ ὑμένος, ὁποῦ περιλαμβάνει τά κόκαλα, τό ὁποῖον περιόστεον ὀνομάζεται, κεφάλαιον τεσσαρακοστόν δεύτερον καί ὕστερον». Στά φφ. 132α-156β, «Ἐξήγησις τῶν σχημάτων τοῦ δευτέρου βιβλίου.

—φφ. 158α-171β, «Βιβλίον τρίτον τῆς ἱστορίας τῆς Ἀνατομίας τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος συγγραφείσης παρά ἰωάννου βαλβέρδου τοῦ ἰατροῦ, εἰς τό ὁποῖον ὁ λόγος εἶναι περί τῶν μελῶν τῶν εἰς τήν πέψιν, καί γέννεσιν ἀναγκαίων». Τά κεφάλαια (Σ. 17): περί «τοῦ ὑμένος, ὁποῦ περιλαμβάνει ὅλα τοῦτα τά μέλη, τό ὁποῖον περιτόναιον ὀνομάζομεν»· «τοῦ οἰσοφάγου»· «τοῦ στομάχου»· «τῶν ἐντέρων»· «τοῦ μεσαραίου»· «τοῦ ἐπιπλόου»· «τοῦ ἥπατος, ὁποῦ σικότι κοινῶς ὀνομάζεται»· «τῆς κύστεως τῆς χολῆς»· «τῆς σπληνός»· «τῶν νεφρῶν»· «τῆς οὐροδόχου κύστεως»· «τῶν ὀργάνων τοῦ ἀνθρώπου, ὁποῦ δουλεύουσιν εἰς τήν γέννεσιν»· «τοῦ αἰδοίου μέλους»· «τῆς μήτρας, καί περί ὅλων τῶν ἄλλων μελῶν τῆς γυναικός, ὁποῦ δουλεύουσιν εἰς τήν γέννεσιν»· «τῶν ὀρχιδίων τῆς γυναικός»· «ἀπό τί νά τρέφεται καί διατηρεῖται μέσα εἰς τό σῶμα τῆς μητρός του τό βρέφος»· «περί τῶν μαστῶν, ἤτοι περί τῶν βυζίων». Στά φφ. 160α-171β, οἱ πίνακες τοῦ τρίτου βιβλίου.

—φφ. 172α-183β, «Βιβλίον τέταρτον τῆς ἱστορίας τῆς Ἀνατομίας συντεθείσης παρά ἰωάννου βαλβέρδου τοῦ ἰατροῦ, εἰς τό ὁποῖον ὁ λόγος εἶναι περί τῶν μελῶν τῶν ἀναγκαίων εἰς τήν ζωήν». Τά κεφάλαια (Σ. 9):

«εἰς ποῖα μέλη τοῦ σώματος νά γεννῶνται τά ζωτικά πνεύματα»· περί «τοῦ ὑμένος, ὁποῦ περιλαμβάνει τά πλευρά ἤ πλευράς, τοῦτ' ἔστι τά παγίδια, ὁ ὁποῖος διά τοῦτο ὀνομάζεται πλευρά»· «τοῦ διαχωρήματος, ἤτοι διαφράγματος τοῦ στήθους»· «τῆς τραχείας ἀρτηρίας»· «τῶν ἀδένων τοῦ οἰσοφάγου»· «τοῦ κροτάλου, ἤτοι περί τῆς σταφιλῆς»· «τῶν πνευμόνων»· «τῶν ὑμένων τῆς καρδίας»· «τῆς καρδίας». Στά φφ. 180α-183β, 'Εξήγησις τῶν γραμμάτων καί σχημάτων τοῦ τετάρτου βιβλίου».

— φφ. 184α-203β, «Βιβλίον πέμπτον τῆς ἱστορίας τῆς 'Ανατομίας τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, συντεθείσης παρά ἰωάννου βαλβέρδου τοῦ ἰατροῦ, εἰς τό ὁποῖον ὁ λόγος εἶναι περί τῶν μελῶν τῶν ἀναγκαίων εἰς τήν κίνησιν, καί εἰς τήν αἴσθησιν». Τά κεφάλαια (Σ. 11): περί «τῶν ὑμένων, ὁποῦ περιλαμβάνουν τοῦτα τά μέλη»· «τῶν μυελῶν, καί περί τοῦ ὄπισθεν μικροῦ ἐγκεφάλου»· «τοῦ σώματος, καί περί τοῦ διαφράγματος τῶν γαστριδίων»· «τῶν γαστριδίων τῆς κεφαλῆς»· «τοῦ σώματος τῶν μυελῶν ὁμοίου εἰς μίαν καμέραν»· «τοῦ ἀδένος τῶν μυελῶν ὁμοίου εἰς τόν κῶνον»· «τῶν ὀρχιδίων καί γλουτῶν τῶν μυελῶν»· «τῶν ἀποφύσεων τοῦ ὀπισθίου ἐγκεφάλου»· «τοῦ ἀγγείου, καί ἀδένος, διά τῶν ὁποίων καθορίζεται τό φλέγμα τῆς κεφαλῆς»· «τῶν ἐξωτερικῶν αἰσθήσεων»· «τῶν ὀμμάτων». Στά φφ. 194α-203β, οἱ πίνακες τοῦ πέμπτου βιβλίου.

— φφ. 204α-245β, «Βιβλίον ἕκτον τῆς ἱστορίας τῆς συνθέσεως τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, συγγραφείσης παρά ἰωάννου βαλβέρδου τοῦ ἰατροῦ, εἰς τό ὁποῖον ὁ λόγος εἶναι περί τῶν φλεβῶν, καί ἀρτηριῶν». Τά κεφάλαια (Σ. 14): «Τί πρᾶγμα νά εἶναι ἡ φλέβα»· «τί πράγμα νά εἶναι ἡ ἀρτηρία»· περί «τοῦ ἀριθμοῦ τῶν φλεβῶν, καί τῶν ἀρτηριῶν»· «τῶν ἀδένων, ὁποῦ εἶναι ἐκεῖ, ὅπου οἱ φλέβες, ἤ οἱ ἀρτηρίες διαιροῦνται εἰς κλωνία»· «τῆς γεννήσεως καί διανομῆς τῆς φλέβας τῆς πίλης λεγομένης»· «τῆς μεγάλης φλέβας, καί πρῶτον μέν περί τοῦ τόπου, ὅπου συνδέεται εἰς τό σικότι μέ τά κλωνία τῆς φλέβας, τῆς πίλης λεγομένης»· «ἡ διανομή τῆς μεγάλης φλέβας ἀπό τό σικότι καί ἄνω»· περί «τῆς διανομῆς τῆς φλέβας τοῦ σικοτίου, καί περί ἐκείνης τῆς κεφαλῆς διά τοῦ βραχίονος»· «τῆς διανομῆς τῆς μεγάλης φλέβας ἀπό τό σικότι καί κάτω»· «τῆς διανομῆς τῆς μεγάλης φλέβας διά τοῦ σκέλους»· «τῆς γεννήσεως τῆς μεγάλης ἀρτηρίας, καί περί τῆς διανομῆς αὐτῆς ἀπό τήν καρδίαν καί ἄνω»· «τῆς διανομῆς τῆς μεγάλης ἀρτηρίας ἀπό τήν καρδίαν καί κάτω»· «τῶν φλεβῶν, καί ἀρτηριῶν τῶν ἔσωθεν τῆς κεφαλῆς»· «τῆς ἀρτηριακῆς φλεβός, καί περί τῆς φλεβικῆς ἀρτηρίας». Στά φφ. 232α-245β, 'Εξήγησις τῶν σχημάτων τοῦ ἕκτου βιβλίου».

—φφ. 246α-271β, «Βιβλίον ἕβδομον τῆς ἱστορίας τῆς συνθέσεως τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, συντεθείσης παρά ἰωάννου βαλβέρδου τοῦ ἰατροῦ, εἰς τό ὁποῖον ὁ λόγος εἶναι περί τῶν νεύρων». Τά κεφάλαια (Σ. 15): «Τί πρᾶγμα νά εἶναι τό νεῦρον, καί περί τῶν διαφορῶν καί γεννήσεων αὐτοῦ»· «πόσας συζυγίας νεύρων νά γεννῶνται ἐκ τῶν μυελῶν, καί ἐκ τοῦ ἐγκεφαλίτου μυελοῦ, πρίν νά ἐξέλθῃ διά τοῦ κρανίου»· περί «τῆς πρώτης, καί δευτέρας συζυγίας τῶν νεύρων τῶν μυελῶν»· «τῆς τρίτης, καί τετάρτης συζυγίας τῶν νεύρων τῶν μυελῶν»· «τῆς πέμπτης συζυγίας τῶν νεύρων τῶν μυελῶν»· «τῆς ἕκτης συζυγίας τῶν νεύρων τῶν μυελῶν»· «τῆς ἑβδόμης συζυγίας τῶν νεύρων τῶν μυελῶν»· «τοῦ ἐγκεφαλίτου μυελοῦ, καί περί τῶν νεύρων, ὁποῦ γεννῶνται ἐξ αὐτοῦ»· «τῶν νεύρων, ὁποῦ γεννῶνται ἐκ τοῦ αὐχένος»· «τῶν νεύρων, ὁποῦ γεννῶνται ἐκ τῶν σπονδύλων τῶν νώτων»· «τῶν νεύρων, ὁποῦ ἐξέρχονται ἐκ τῶν σπονδύλων τῶν ὀσφυῶν»· «τῶν νεύρων, ὁποῦ γεννῶνται ἐκ τοῦ μεγάλου, ἤ ἱεροῦ κοκάλου»· «τῶν νεύρων, ὁποῦ διανέμονται διά τῶν βραχιόνων»· «τῶν νεύρων, ὁποῦ διανέμονται διά τοῦ σκέλους, καί διά τοῦ ποδίου»· «τῶν αἰσθήσεων τῆς ὀσφρήσεως, τῆς γεύσεως, καί τῆς ἀφῆς». Στά φφ. 262α-271β, « Εξήγησις τῶν σχημάτων τοῦ ἑβδόμου βιβλίου».

*** 2.** E.B.E. 1487 0,290 × 0,190 ΙΗ΄ αἰ. σσ. 2 χ.ἀ.+5+689+ 1λ.+102 χ.ἀ. («Πίναξ»)+4 λ.

Κείμενο παρεμφερές μέ τό προηγούμενο.

Στή σελ. 212, κτητορικό σημείωμα: «ἐτούτῳ τό βιβλήον, ἐστίν ὑπάρχη. καί εἶναι, τοῦ κυρίου γεωργίου αποκωρίτη καί πάντοτε· ὁ κάθε ἕνας νά μήν ἤθελαι τολμήσι καί τό πάρη ότη εἶναι νέῳ ἀποκτημένῳ καί ἀπό τήν περίφημιν ἀθήνα».

Β. ΕΝΤΥΠΑ:

ΠΕΡΔΙΚΑΡΗΣ (ἤ ΠΡΕΔΙΚΑΡΗΣ) ΜΙΧΑΗΛ

(1766 - 1828)

Α. ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ.

Ι. Σύνοψις περί ἰατρικῆς θεωρίας

* 1. Δ.Β.Κ. 41 0,210 × 0,150 ΙΘ αἰ. φφ. 1α-15α.

Τίτλος: «*Περί θεωρίας ἰατρικῆς σύνοψις*».

᾽Αρχ. *᾽Ιδίως ἡ τέχνη τῆς ἰατρικῆς οὐκ ἔστιν ἕτερον, ἤ δύναμίς τις δι᾽ ἧς ἰατρεύονται τά νοσήματα τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, καί φυλάττεται ἡ ὑγεία...*

Τά ‘κεφάλαια’:

—φ. 2α, «Περί τῶν παρά φύσιν».

᾽Αρχ. *Τά εἴδη τά βλάπτοντα τήν ὑγείαν μερίζονται εἰς τρία οἷον, εἰς νόσον, αἰτίαν τῆς νόσου, σύμπτωμα...*

᾽Εδῶ ἀναλύει τό κάθε ἕνα ἀπό τά τρία «εἴδη» χωριστά.

—φ. 4α, «περί σφυγμοῦ καί τῶν διαφορῶν αὐτοῦ».

᾽Αρχ. *Σφυγμός ἐστι κίνησις κατά διαστολήν καί συστολήν τῶν ἀρτηριῶν...*

—φ. 4β, «περί οὔρων διά γνώσεως».

᾽Αρχ. *Τό οὖρον μέν κατά τούς ἰατρούς τριχῶς θεωρεῖται...*

—φ. 5β, «περί κρίσεων καί κρισήμων ἡμερῶν».

᾽Αρχ. *Κρίσις λέγεται καθ᾽ ἥν ἡμέραν ἡ φύσις πάσχουσα ἀποδιῶξαι τό νόσημα ἐκ τοῦ σώματος...*

—φ. 6β, «περί τῶν δ^{ων} καθόλου καιρῶν τῶν νοσημάτων».

᾽Αρχ. *Πᾶν νόσημα τόσον τῶν ἐσωτερικῶν, ὅσον καί τῶν ἐξωτερικῶν καθόλου, ἤ κατά μέρος ἔχει τέσσαρας καιρούς...*

—φ. 7α, «περί προγνώσεων κανόνου».

Αρχ. *διά τό γινώσκειν καλῶς καί θεραπεύειν τά κατά μέρος νοσήματα...*

—φ. 8β, «περί τῶν δ^{ων} καιρῶν τοῦ χρόνου».

᾽Αρχ. *Κατά τήν ἀρχήν τοῦ ἔαρος γίνεται νοσήματα ὀξέα...*

—φ. 9α, «περί τῶν εἰδῶν τῶν θεραπειῶν κατά γένος».

Αρχ. *Τρία εἰσί τά εἴδη τῶν θεραπειῶν κατά τούς ἰατρούς χειρουργία, φαρμακία, καί δίαιτα, ἀναγκαῖα μέν εἰσί καί τά τρία...*

—φ. 10β, «περί συνθέσεως».

Αρχ. *ἡ συκεία* (καί πάνω: *βεντούζα*) *ἐστίν ἀντιβαλόμενον τῆς φλεβοτομίας...*

—φ. 11α, «περί βδελλῶν».

Αρχ. *βδέλλαι δέ πολλάκις ἐπιτίθενται ὅπου χρεία κενώσεως...*

—φ. 11α, «περί καθάρσεως ἤτοι φαρμακίας».

Αρχ. *Τά καθαρτικά βοηθήματα τριχῶς ἐνεργοῦσιν...*

Τελ. (φ. 11β) *...καί μαλάχην, σεύτλων, σπαναχίων, καί τῶν ὁμοίων. Τέλος τῷ θεῷ δόξα.* Στή συνέχεια: *Ἐκφωνηθέντα μοι παρά τοῦ ἐξοχωτάτου κυρίου μιχαήλ τοῦ πρεδηκάρη. θεός δέ αὐτῷ τᾶχος ὄλβια δόσει.*

Μετά τό πέρας τοῦ κειμένου, ἀκολουθοῦν: φ. 13αβ, πέντε συνταγές «διά κτικιάρους» (φ. 14 λευκό) καί φ. 15α, «Περί σφιγμῶν τοῦ ἀσθενοῦντος».

Ἀρχ. *Ὅταν προσέλθῃς τῷ νοσοῦντι, κράτισον τόν σφιγμόν αὐτοῦ πρός ὀλίγον...*

II. Ἐγχειρίδιον περί Ἰατρικῆς

III. Βίβλος χημική τῆς φαρμακοποιίας

Σημ. Γιά τά τρία παραπάνω ἔργα, ὁ Γεώργιος Ἰω. Ζαβίρας μᾶς πληροφορεῖ (*Νέα Ἑλλάς ἤ ἑλληνικόν θέατρον*, ἔκδ. Γ.Π. Κρέμου, Αθήνα 1872, σελ. 457) ὅτι «σώζονται ἐν Κοζάνῃ παρά τῷ ἐξοχωτάτῳ κυρίῳ Γεωργίῳ Κωνσταντίνου σακελλαρίου». Τά δύο τελευταῖα δέ βρέθηκαν.

Β. ΕΝΤΥΠΑ:

ΠΟΡΦΥΡΟΠΟΥΛΟΣ ΜΑΡΚΟΣ

(; - 1718)

ΕΡΓΑ:

Ι. Σχόλια στούς ἀφορισμούς τοῦ Ἱπποκράτη

«Μετάφρασις τῶν ἀφορισμῶν τοῦ Ἱπποκράτους εἰς τήν κοινήν διάλεκτον μετά καί τινος ἐπιστασίας καί ἑρμηνείας ἐκ τῆς τοῦ Γαληνοῦ διδασκαλίας συλλεγείσης σμικρᾶς τινος ἕνεκα καταλήψεως καί ὁδηγίας τῶν τε ἰατρῶν καί πρωτοπείρων τῶν τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης ὀργίων, τῆς δαιμονίως λυσιτελεστάτης τῷ ἀνθρωπίνῳ βίῳ».

(Ἄλλη μία 'ἑρμηνεία' [= παράφραση, παραλλαγή] τῶν ἀφορισμῶν τοῦ Ἱπποκράτη. Ἀκολουθεῖται τό σχῆμα: «κείμενον», «ἑρμηνεία» καί, ὄχι πάντα, «σχόλιον»).

Α. ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ:

*** 1.** Ε.Β.Ε. 2856 0,160 × 0,100 ἔτ. 1713 σσ. 4 χ.ἀ. + 339 + 1λ.

Ἀρχ. *Ὁ βίος βραχύς, ἡ δέ τέχνη μακρή, ὁ δέ καιρός ὀξύς, ἡ δέ πεῖρα σφαλερή...*

Τελ. *...ἤν ὀλίγον· ὀλίγη νοῦσος γίνεται· ἤν πολύ δέ, πολύ, ἤν πάνυ πολλή, θανάσιμον τό τοιοῦτον.*

Στίς 4 χ.ἀ. σελίδες: «Τοῖς ἐντευξομένοις τῷ παρόντι συνταγματίῳ φιλολόγοις, καί μουσολήπτοις, μάλιστα δέ τοῖς ἀσκληπιάδοις, Μάρκος ὁ ἐκ Κύπρου εὖ πράττειν διά μακροῦ» (ἐδῶ ὁ Μάρκος Πορφυρόπουλος, ἀποτίει «χάριτας τῷ ἐνδοξοτάτῳ καί πανευγεστάτῳ ἄρχοντι κυρίῳ κυρίῳ ῥαδουκάνῳ τῷ καντακουζηνῷ, τῷ τά τοιαῦτα μοι ἐπιτρέψαντι, ἀνδρί φιλομαθεστάτῳ, καί οὐ μάλα κοσμίῳ, τῶν καλῶν τε δαιμονίως εὐτραφῆ»).

Ἀρχ. *Πάνυ σφόδρα ἐκλιπαρῶ τούς τό παρόν διερχομένους πονημάτιον...*

Τελ. *...τῶν βελτιόνων καί ἐντελεστέρων ἀεί ἐφιέμενος. αψιγ' ἀνθεστητιῶνος τετάρτῃ ἐπί δεκάτῃ.*

Σημ. Στό παράφυλλο τῆς ἀρχῆς, διαβάζουμε: «1847 Φευρουαρίου 22 ἦλθον ἀπό τήν πατρίδα εἰς Βερᾶτιον κἀγῶ ὁ Φίλιππος Μιχαήλ ἐκ χωρίου Δραγάρι φαρμακοποιός».

* **2.** E.B.E. 2230 0,230×0,165 ἔτ. 1713 φφ. 98.
Κείμενο παρεμφερές μέ τό Ι,1. Ὁ πρόλογος τοῦ Μάρκου Πορφυρόπουλου στό φ. 1αβ.
Η χρονολογία τοῦ κώδικα στόν πρόλογο, ἀλλά καί στό φ. 96β ὅπου: «αψιγ΄ ἀνθεστηριῶνος τετάρτη ἐπί δεκάδι».

* **3.** E.B.E. 3281 0,164×0,104 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 196.
Αρχ. *Ὁ βίος βραχύς, ἡ δέ τέχνη μακρή, ὁ δέ καιρός ὀξύς, ἡ δέ πεῖρα σφαλερή...*
Παρεμφερές μέ τό Ι,1. Λείπει ὁ πρόλογος, «Τοῖς ἐντευξομένοις», τοῦ Μάρκου Πορφυρόπουλου.
Στό παράφυλλο τῆς ἀρχῆς διαβάζουμε: «1757 ἰουλίου 21 τό παρόν ἀφορισμοί τοῦ Ιπποκράτους ὑπάρχει κἀμοῦ τοῦ ταπεινοῦ Γερασίμου ἱερομονάχου ὅ τοῦ κουτλουμουσίου προηγούμενος καί το ἀγορασα ἀπο τους κληρονόμους τοῦ μακαρίτη κανανοῦ(;) ἐξαχίλια ἐνιακόσια α΄ καί ὅποιος μου το αποξενόσει ἐκ τῆς εμοῦ δε αποθήκης ἐχέτω ταῖς ἀραῖς τῶν ἁγίων πατέρων». Ἐπίσης στό φ. 1α, «Ἐκ τῶν τοῦ Αγγελάτου καί τόδε» καί ἡ ὑπογραφή τοῦ Αγγελάτου.

* **4.** M.I. 196 (4316) 0,215×0,160 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 1α-89β.
Κείμενο, κι αὐτό, παρεμφερές μέ τό Ι,1.
Ο πρόλογος τοῦ Μάρκου Πορφυρόπουλου, στό φ. 1αβ. Τό κείμενο, φφ. 2α-89β.
Τά φφ. 90α-91β, λευκά.
Βλ. Τόμ. Β΄. Ἐπιστῆμες τῆς Φύσης, Ἀνώνυμα Β, α, 122.

5. Ε.Σ.Σ. 99 8° ΙΗ΄ αἰ.

6. Γ.Λ. 14 0,212×0,160 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 135α-242β.
Ἀρχ. *Πάνυ σφόδρα ἐκλιπαρῶ τούς τό παρόν διερχομένους πονημάτων περιπατείας ἥκιστα μή γράφεσθαι...*

* **7.** E.B.E. 1500 0,200×0,140 ΙΘ αἰ. φφ. 124.
Ο πρόλογος τοῦ Μάρκου Πορφυρόπουλου, φφ. 1α-2α.

* **8.** B.K.Φ.P.5 0,153×0,103 ΙΘ αἰ. φφ. 86α-121α
(παλαιά σελιδαρίθμηση: σσ. 73).
Τίτλος: *Ἱπποκράτους ἀφωρισμοί τμῆμα α*^{ον}

Αρχ. ἡ ζωὴ κοντὴ καί ἡ τέχνη μακρά ὁ δὲ κερός ὀξύς καί ἡ δοκιμὴ σφαλερά, ἡ δὲ κρίσις δύσκολη, διά τοῦτο πρέπει καί ὁ ἰατρός καί ὁ ἀσθενής...

Κείμενο κολοβό.

Οἱ 'ἀφορισμοί' τοῦ Ἱπποκράτη μεταγλωττισμένοι στήν ὁμιλουμένη.

ΙΙ. Ἰατροσόφιο

*** 1.** B.P.A. 594 0,162 × 0,100 ἔτ. 1704 σσ. 247.

Τίτλος: *βιβλίον καλοῦμενον ἰατρόσοφηον τό ὠποῖον μετεγλότίσθι ἀπό τό ἑλληνικόν εἰς κινήν γλόταν παρά σιμέῶν τοῦ μαήστρου τοῦ λεγόμαίνου σήθ τοῦ ἀπό ἀντιοχίας κατεπρόσταξεν τοῦ αὐθέντοῦ δοῦκα κύρ μηχαήλ βοϊβόδα στόν ὁπήον καί ἐδόθι.*

Προτάσσεται ἀφιέρωση στόν Μιχαήλ βοϊβόδα, ὅπου σημείωνει πώς ἔγραψε τό βιβλίο αὐτό «εἰς ὀφέληαν πάντον», μέ ἡμερομηνία «1704 Μαϊου 12».

Ἀρχ. *Ὦ ἐκλαμπρότατε καί ἠψυλότατε κατά νοῦν αὐθέντα κυρ μηχαήλ βοϊβόδα...*

Στίς σσ. 3-22, «Πίναξ τοῦ παρόντος ἰατροσοφίου» καί στό τέλος κτητορικό σημείωμα: «ἔνι καί τόδε ἐμοῦ κωνσταντίνου».

Συγκρατῶ ἀπό τίς 'συνταγές': «περή φλεβοτομήας», «εἰς γινέκα οπου δεν εγκαστρόνετε», «εἰς πόνον καρδίας», «εἰς πόνον κεφαλῆς», «βότανα δια το καιφάλι», «δια την θέρμην βότανα», «περή δυσουρίας καί στραγγουρίας και ἄν ἔχι λήθον εις τα νεφρά και εις την φοῦσκαν», «μαντζοῦνη τοῦ φίλονος», «εἰς πόνον οφθαλμοῦ», «διά το κεφάλη πόνος», «δια τους οφθαλμούς», «εἰς πλευριτικόν και βήχαν», «εἰς λεχήνες και λέπρες και δια το εμα οποῦ τρέχι απο τιν μήτην και εἰς πρισμούς», «εἰς σπλίνα και στενοπόν», «εἰς πόνον δοντιοῦ και ὀτίου και εις μαλαφράντζα», «δια την φάγουσαν», «ἀληφή γληκί γιατρεύει πληγίν γρήγορα καί καλά», «εἰς τόν ἀχαμνόν ἄνθρωπον γίνεται κάθαρσις ψηλή», «ἀληφή δια να ανήξης πληγήν ποῦ ήνε κλησμένη», «αλήφη κοκίνη δια κάθε γεράν, και πληγήν».

—σελ. 66, «περί κόσμου καί περί τῶν δ^{ων} στοιχείων».

—σελ. 71, «περί σιλίψεως ἀνθρόπου καί τή μέρος πηάνετε α^{ον} εἰς μήτραν της γινεκός», «εἰς γινέκα οποῦ νά γενήσι και να σταματήσι το αίμα αυτῆς», «δια γινέκα ἐγκαστρομαίνην να ἠδής τη πεδίον κάνη», «εἰς γινέκα οποῦ δέν ἠμπορή νά γενήσι», «περί γινεκός οποῦ πονά καί

πρηστή το βηζή της», «περή σπλήνας ἰατρήαν», «εἰς ἄνθρωπον καί εἰς ζόον σαν σταματήσι το κάτουρον αυτοῦ», «εἰς οτήον τρέχοντος το έμα», «περή του πτήοντος έμα», «περή στομαχοῦ οταν ξηλοθῆ», «ἐάν φάγι τον ανθροπον λησιασμαίνον σκιλή», «δια πήαν αἰτίαν γίνονται οι άνθροποι ἄλλοι φρόνημη και άλλη οληγόγνομη άλη αψήδαις άλη μακρόθιμη και είναι οι άνθροποι πολόν λογιόν», «εἰς πρίσμα κιλήας», «εἰσοχάδας», «εἰς ὀφθαλμούς όποῦ τρόγουν τόν ανθρωπον», «εἰς μάτηα οταν κοκινήσουν», «εἰς κασίδαν», «εἰς πρήσμα στόματος», «εἰς βήχαν», «πόνος εις τα νεφρά», «εις μαλαφράντζα και ψόραν και ποδαλγίαν», «κάθαρσις της ξανθίς χολής και τοῦ φλέγματος», «μαντζούνι δια το φλέγμα», «δια να ευγάλης χολήν ογλήγορα και καλά», «εἰς οχτηκιάν», «περή σοχάδον και εξοχάδον», «δια την σπλήνα», «δια το ὑπογάστρηον οταν κρηόσι», «δια τον πονόματον», «περή ξησμάραν εις τα ορχήδηα», «περή ληγοθιμήαν», «εἰς ψηχράν στομάχου», «περή εὐγάλματος ἐντέρου», «εἰς τζάκισμα χεριοῦ καί ποδαριοῦ», «πόνος εἰς το σικότη», «εἰς την καρδίαν», «πόνος εις τα γωνάτα και εις τα ποδάρια», «εις τον νεφρόπονον», «δια την στένοσιν», «δια την ληχήνα».

Στό τέλος, σ. 247, τό κτητορικό: «καί τόδε πρός τοῖς ἄλλοις ὑπάρχει ἐμοῦ πάνου τοῦ ἐκ παλαιᾶς πωγωνιανῆς».

2. Β.Ο. 113 0,210×0,157 ΙΗ΄ αἰ. φφ. α -ρλα΄

Πρβλ. Μάξιμος Πελοποννήσιος ΙΙΙ καί Κωνσταντίνου Οἰκονόμου Αλέξανδρος ΙΙΙ, 1, α΄.

Β. ΕΝΤΥΠΑ:

ΠΥΡΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ

(ΙΕ΄ αἰ.)

Βλ. Ἀνώνυμα Ἔργα Ἰατρικῆς, Β, ΙΙ, 44.

ΠΥΡΡΟΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ

(1774 - 1853)

Α. ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ:

Ι. Φαρμακοποιία γενική (βλ. ἔντυπα, 1)

*** 1.** Β.Ρ.Α. 997 0,210 × 0,165 ΙΘ΄ αἰ. φφ. 203.

Ἀκριβές ἀντίγραφο τοῦ ἔντυπου (βλέπε), ἐκτός φυσικά ἀπό τά «Παροράματα τοῦ τύπου», τόν πίνακα τῶν συνδρομητῶν καί τόν πίνακα μέ τά χημικά σκεύη.

Στό χειρόγραφο, τό κείμενο τελειώνει στό φ. 166β (φ. 167 λευκό)· στά φφ. 168α-174β, «Ἔλεγχος τινῶν ἑλληνικῶν ὀνομάτων, μετά ἐξηγήσεως ἁπλῆς πρός κατάληψιν τῶν ἁπλουστέρων» (φ. 175 λευκό) καί στά φφ. 176α-203β, ἰατρικές ρετσέτες στό τέλος τῶν ὁποίων διαβάζουμε: «τέλος τῶν Γραμματειῶν εἰτ' οὖν ρετζέτων».

ΙΙ. «Ἐγκόλπιον τῶν ἰατρῶν» (βλ. ἔντυπα, 2)

*** 1.** Κ.Δ.Β. 11 0,168 × 0,115 ΙΘ΄ αἰ. σσ. 432.

Εἶναι ἡ πρώτη παραλλαγή, ἡ χειρόγραφη, τοῦ ἔργου, τό ὁποῖο ἐκδόθηκε τό 1831 στό Ναύπλιο. Οἱ διαφορές σέ σύγκριση μέ τό ἔντυπο:

Ὁ πρόλογος, στή χειρόγραφη μορφή, ἀπευθύνεται στόν ἀδελφό του, «Τῷ Πανοσιολογιωτάτῳ διδασκάλῳ κυρίῳ χατζῆ παπᾶ Ἰωακείμ Πύρρῳ, τῷ θετταλῷ, τῷ εὑρισκομένῳ εἰς τό Φωξάνι τῆς Μολδαβίας, τό χαίρειν ἀπονέμω» (καί ἀρχίζει: *Τά πράγματα, ἀδελφέ μου, λόγων οὐ χρῄζει, εἶπέ τις τῶν ἀρχαίων σοφῶν...*), ἐνῶ στήν ἔντυπη μορφή, ὁ πρόλογος, στόν ὁποῖο ἔχει πραγματοποιήσει λιγοστές λεκτικές ἀλλαγές, τιτλοφορεῖται: «Τοῖς Εὐγενεστάτοις, Φιλοκάλοις, καί Φιλομούσοις τῶν Ἑλλήνων ἐντίμων Συνδρομητῶν τήν Βίβλον ταύτην εἰλικρινῶς ἀνατίθημι» (καί ἀρχίζει: *Τά πράγματα λόγων οὐ χρῄζει, εἶπέ τις τῶν ἀρχαίων Σοφῶν...*). Μετά τό τέλος τοῦ χειρόγραφου προλόγου, φ. 17α, διαβάζουμε: «Πρό τριῶν μηνῶν ἔλαβον ἀπό τήν Βενετίαν τήν μεθοδικήν καί γενικήν μου Γεωγραφίαν καλῶς τυπωμένην μέ ὅλας τάς χάρτας αὐτῆς» καί τήν ὑπογραφή: «Δ.Π.»

Ἀλλαγές στή διάρθρωση τοῦ περιεχομένου: Τό πρῶτο τμῆμα (Ἀνα-

τομία) τοῦ χειρογράφου, εἶναι τέταρτο στό ἔντυπο καί τό δεύτερο τοῦ χειρογράφου (φυσιολογία τοῦ ἀνθρώπου) εἶναι τρίτο στό ἔντυπο.

Β. ΕΝΤΥΠΑ.

1. *Φαρμακοποιία γενική ἐκ τῶν πλέον νεωτέρων σοφῶν χυμικῶν καί φαρμακοποιῶν συγγραφέων τῆς Εὐρώπης. Μάλιστα ἐκ τοῦ σοφοῦ χυμικοῦ Βρουνιατέλου συνερανισθεῖσα παρά... Διονυσίου Πύρρου.* Κωνσταντινούπολις 1818, φ. 1 χ.ἀ.+σσ. κγ΄+266+1 πίν. (ΓΜ/ΕΒ. 1106).

2. *Ἐγκόλπιον τῶν Ἰατρῶν ἤτοι Πρακτική Ἰατρική... συντεθεῖσα παρά τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Διονυσίου Πύρρου τοῦ Θετταλοῦ... τόμος πρῶτος.* Ναύπλιο 1831, σσ. 2 χ.ἀ.+θ΄+10 χ.ἀ.+304 (ΓΜ/ΕΒ. 2047). Β΄ ἔκδοση, 1840 (ΓΜ/ΕΒ 3289).

ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

(1765 - 1838)

Α. ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ:

I. Ἱστορία τῶν ἀσθενειῶν

«Georgi Sacellarii medicino doctoris historia Morborum quos in clinico instituto Nosocomen Vindobonensis sub auspiciis, illustr. Domini Petri Frank Professoris Praxeos medic. et conciliarii Aulici C.R.M. tractavit».

Ἔργο γραμμένο στά λατινικά.

1. Β.Δ.Κ. 1 0,175×0,110 ἔτ. 1798 σσ. 102.
(οἱ σελίδες 90, 91, 96-100 λευκές).

Στή σελίδα τίτλου ἡ χρονολογία: anno 1798).

II. Therapia febrium intermittentium doctoris Sacellarii

* 1. Δ.Κ.Κ. 129 0,150×0,110 ΙΗ αἰ. σσ. 251-255.

Τό γχφ. ἀνῆκε στόν Χαρίσιο Δημητρίου Μεγδάνο.

—σελ. 254, «χολέρας θεραπεία».

III. Φαρμακολογία

*** 1.** Δ.Β.Κ. 30 0,235×0,170 ΙΗ΄-ΙΘ αἰ. φφ. 206.
Τίτλος (φ. 13α): *«ΑΚΕCW ἤ ἐνωμένη φαρμακοποιία καί φαρμακολογία ἐρανισθεῖσα μέν παρά τοῦ ἐν ἱερεῦσι Χαρισίου Δημητρίου Μεγδάνου τοῦ ἐκ Κοζάνης. Ἐπιθεωρηθεῖσα δέ, καί διορθωθεῖσα παρά τοῦ ἐν ἰατροῖς ἀρίστου κυρίου Γεωργίου τοῦ Σακελλαρίου».*

Πρῶτο ἀπό τά 'σκευάσματα': φ. 13α, «Ἀβρότονον».

Ἀρχ. Εἶναι ἀρωματικόν, ὅμως ὀλίγον ἐν χρήσει. Ἐσωτερικῶς ἐνεργεῖ καθώς καί τά ἄλλα ἀρωματικά ὡς γενικόν ἐρεθιστικόν καί δυναμωτικόν...

Ακολουθοῦν (ἀλφαβητικά, ἡ σελιδαρίθμηση σημερινή, λανθασμένη): Ἀγαρικόν τῶν χειρουργῶν. Αγγελική. Ἀγκουστοῦρα. Ἄγρωσις. Ἀθανασία. Ακτῆς ἄνθη. Ἀκόνιθον. Ἄλας ἀγγλικόν, ἤ ἅλας πικρόν, ἤ μαγνησία θειϊκή. Ἄλας ἀμμωνιακόν, ἤ ἁλικόν ἀμμώνιον, κοινόν, καί κεκαθαρμένον. Ἄλας κοινόν, ἤ νάτριον ἁλικόν. Ἀλθαία. Αλόη καθαρά, ἤ στιλπνή. Ἄμβαρον, ἤ Ἄμβρα. Ἀμύγδαλα πικρά. Ἄμυλον. Ἀμωμον, κοινῶς μοσχοπέπερι. Ἀναγαλλίς. Ἄνθραξ καθαρός. Ἄνισον. Ἄνισον ἀστεροειδές. Ἄργυρος νιτρικός, ἤ λίθος τοῦ Ἄδου. Αριτολοχία. Ἄρκειον. Ἄρον. Ἀρσενικόν λευκόν. Ἀρτεμησία τῆς Ἰουδαίας. Ἀψίνθιον. Βάλσαμον κοπαΐβας. Βάλσαμον τοῦ περοῦ λευκόν, καί μέλαν. Βαρεῖα ἁλική. Βάτος ἰδαία. Βαφή ἀρωματική. Βαφή ἀρωματική ὀξυνή, ἤ ἐλίξιρ τοῦ χαλκάνθου ἀγγλικόν. Βαφή στηθική, ἤ ἐλίξιρ ἀσθματικόν. Βαφή τῶν ξύλων. Βαφή στομαχική, ἤ ἐλίξιρ στομαχικόν. Βδέλλαι ζῶσαι. Βέρβερις. Βήχιον. Βράθυς. Βρυωνία. Βῶλος ἁρμένειος. Γαλάγκα. Γεντιανή ἐρυθρά. Γῆ κατεχοῦ. Γλήχων, ἤ μινθῆ. Γλυκύπικρος. Γλυκόῤῥιζα. Δακτυλίς πορφυρά. Δαμάσκηνα. Δαῦκος. Δαφνοκέρασος. Δαφνόκοκκα. Δράκαινα. Δρακόνθαιμα. Εἴδη ἀρωματικά ἔξωθεν. Εἴδη ἀφεψήματος διά ξύλων. Εἴδη διά γαργαρίσματα. Εἴδη διαλυτικά ἔξωθεν δι' ἐπιθέματα. Εἴδη διά κλυστήρια. Εἴδη καπνιστικά. Εἴδη μαλακτικά. Εἴδη στηθικά. Ἔκλειγμα ἀρωματικόν. Ἔκλειγμα ἐλειμινθαγωγόν. Ἔκλειγμα εὐκοίλιον διά σέννας. Ἔκλειγμα, ἤ θηριακή. Ἔλαιον κοινόν. Ἐλάτης κῶνοι. Ἐλαφοκέρατον. Ἐξελίσφακον. Ἐλένιον. Ἐλλέβορος. Ἔμπλαστρον ἀρωματικόν, ἤ στομαχικόν. Ἔμπλαστρον ὀξυκρόκιον. Ἑπτάφυλλον. Ἔρπυλλον. Ἐρυθρόδανον. Εὐφόρβιον. Ζεδουαρία. Ζιγγίβερι λευκόν. Ἡδύοσμος οὖλος. Ἤλεκτρον. Θεῖον κεκαθαρμένον. Θύμος. Ιαλάπα. Ἴον. Ἰπεκακοάνα. Ιπ-

ποκαστάνου φλοιός. Ἴρις τῆς φλορεντίας. Ἰτέα. Ἰχθυόκολλα. Καϊαπούτ ἔραιον. Κάκαον. Κάλαμος ἀρωματικός. Κάλι φυτικόν ἔμμονον, ἤ κάλι ἀνθρακικόν, ἤ πότασσα, ὠμή καί κεκαθαρμένη. Κάλι ὀρυκτόν, ἤ νάτριον ἀνθρακικόν, ἤ σόδα. Καμπεχίας ξύλον. Κάμφορα. Κάνναβις, ἤ καννάβιον. Κανθάριδες. Καπνός, ἤ καπνοχόρτιον. Καπνός νικοτιανός, συνήθως ταμπάκιον, ἤ τουτούνιον. Καρδάμωμον μικρόν. Κάρυον ἐμετικόν, κοινῶς φόλα φαρμακευτική τῶν σκυλίων. Κάρυον μυριστικόν. Κάρυα βασιλικά, ἤ περσικά, ἤ κοινά. Καρυόφυλλον. Καρυοφυλλάτας ῥίζα. Κασκαρίλλα. Κασσία. Κασσία κιναμώνου. Κασσίτερος. Καστόρχιον. Κβάσσιας φλοιός καί ξύλον. Κέδρον, καί κεδρόκοκκα. Κενταύριον μικρόν. Κεράσια. Κηκίς, ἤ κηκίδιον. Κηρός, ἤ κηρίον. Κίκι κρότων, κοινῶς χολόκοκκον. Ἔλαιον κίκινον. Κινάμωνον. Κινάμωμον λευκόν. Κίννα, ἤ φλοιός περουβιανός, Κίννας ῥίζα. Κίτρον καί λεμώνιον, ἤ μῆλον μηδικόν. Κιχώριον. Κληματίς ὀρθία. Κόκκος βαφική. Κολοκυνθίς. Κολοῦμπον. Κολοφωνία. Κόμμι ἀμμωνιακόν, ἁπλοῦν, καί κεκαθαρμένον. Κόμμι ἀραβικόν. Κόμμι ἔλεμι. Κόμμι κίνον. Κόμμι λάκα. Κόμμι στακτόν. Κοριάνδρον. Κουαϊόκον ξύλον. Κουβαρίδες, ἤ ὄνοι οἱ ὑπό τάς ὑδρίας. Κουμπέμπε. Κοχλιάριον. Κριθάριον ἐκλελεπισμένον, ἤ πτισάνη. Κρόκος. Κυδωνίων μήλων σπέρμα. Κύμινον. Κώνειον δηλητηριῶδες. Λάπαθον. Λειχήν θαλάσσιος. Ἑλμινθόχορτον. Κοραλλίνα. Λειχήν ἰσλανδικός. Λεοντόδιον. Λίβανος. Λιβανωτίς, κοινῶς δενδρολίβανον. Λινόσπερμον. Λυκοπόδιον. Μάκερ. Μαλάχη. Μάννα. Μάραθρον. Μαστίχη. Μέλι. Μελίλωτον. Μελισσόφυλλον. Μελισσοβότανον. Μήκων λευκή. Μῆλον ὑπόξυνον. Μόλυβδος. Μόσχος. Μυριόφυλλον. Μυρμήκων πνεῦμα. Μοῦρα. Νεράντζια, ἤ χρυσόμηλα. Νίτρον, ἤ κάλι νιτρικόν, ὠμόν καί κεκαθαρμένον. Οἶνος. Οἰνόπνευμα, ἤ ῥακίον πρωτόστακτον, δευτερόστακτον, καί τριτόστακτον, ἤτοι ἀλκοχόλ. Ὄμματα καρκίνων. Ὄξος. Οξυφοίνικης. Ὄπιον. Οποπάναξ. Ὀρίγανον. Οὔβα οὔρση. Οὔλμου φλοιός. Ὀφινοῦσα. Πάχος τῶν ζώων, ἤ σέαρ, ἤ ὀξύγγιον. Πέπερι. Πεπονόσπερμον. Πετρέλαιον. Πετροσέλινον. Πήγανον. Πικράκανθα, ἤ ἑρπάκανθα. Πίσσα ἰουδαϊκή. Πολύγαλα σένιγας. Πολύγαλον πικρόν. Πράσιον λευκόν. Πταρμική ὀρεινή. Πτέρις. Ρεοβάρβαρον, καί ῥαβάρβαρον. Ῥητίνη κοινή. Ῥόδα ἐρυθρά. Ῥοία, ἤ ῥόϊδια. Σαβαδίλη. Σαγαπηνόν. Σάκχαρον. Σαλσαπαρίλλα. Σάμψυχον. Σανδαράκα κόμμι. Πεπώνιον λευκόν, κοινῶς ῥακοπέπωνον. Σασαφρά ξύλον. Σατύριον, κοινῶς σαλέπι. Σένα. Σερπεντάρια. Σίδηρον. Σίλφιον, ἤ ὀπός μηδικός. Σίμα ῥούμπα, φλοιός ἀλλοδαπής. Σίνηπι. Σκαμμωνία. Σκίλλα, καί

σκιλλοκρόμμιον. Σκόρδιον. Σμύρνα. Σπέρμα κήτους. Σπόγγος θαλάσσιος. Στίμμι. Στρούθιον. Στρύχνος μανικός. Στύραξ. Στυπτηρία ὡμή. Σῦκα, ἰσχάδες.

Πρίν ἀπό τό κείμενο, φφ. 5α-12β (τά φφ. 1α-4α λευκά), «Πίναξ τῶν σκευασμένων, καί τινων εἰδῶν συνωνύμων» (ἀλφαβητικός).

IV. Ἐγχειρίδιον πρακτικῆς παθολογίας

«Ἐγχειρίδιον τῆς πρακτικῆς παθολογίας ἐκ τοῦ γερμανικοῦ μεταφρασθέν παρά Γεωργίου Σακελλαρίου ἰατροῦ».

* **1.** Β.Δ.Κ. 6 0,210×0,150 ΙΘ΄ αἰ. σσ. 402.

Στίς πρῶτες 7 σελίδες: «Εἰσαγωγή».

Ἀρχ. *Τό δεύτερον μέρος τῆς Νοσολογίας συνίσταται ἀπό τά χρόνια πάθη...*

—σ. 8, «Χρόνιοι νόσοι. Πρώτη κλάσις, νόσοι ἀπό εἰδικάς αἰτίας» («κατάρρους», «ρευματισμός χρόνιος», «ἀρθρίτις ἀνώμαλος», «ἀρθρίτις συμπεμπλεγμένη», «ποδάγρα», «χοιράδες», «ραχίτις», «πάθη ἀφροδισιακά»).

—σ. 81, «Κλάσις δευτέρα. Καχαξίας καί χρόνιοι λειχῆνες» («ἴκτερος», «τυμπανίτις», «φθίσεις», «ψώρα», «ἔρπης», «κασίδα», «ἀχόρες», «λέπρα καί ἐλεφαντίασις»).

—σ. 113, «Κλάσις τρίτη. Νοσεραί κενώσεις» («λεισεντερία», «χολέρα», «ἔμφραξις τῆς κοιλίας», «διαβήτης», «ἐνούρησις», «ἰσχνουρία, δυσουρία καί στραγγουρία», «φθίσις φλεγματώδης», «αἱμορροΐδες μυξώδεις», «βλενόρροια», «παρά φύσιν κένωσις τῆς σπορᾶς»).

—σ. 143, «Τετάρτη κλάσις. Ἀμαρτήματα τῶν ἐντοσθίων» («α^{ον} ἐμφράξεις», «β^{ον} ἐμπυήσεις»).

—σ. 184, «Πέμπτη κλάσις. Αμαρτήματα τοῦ λυμφατικοῦ συστήματος».

—σ. 216, «Ἕκτη κλάσις. Αμαρτήματα τοῦ κυκλοφοριακοῦ συστήματος».

—σ. 238, «Κλάσις ἑβδόμη. Νευρικαί νόσοι».

—σ. 270, «Κλάσις ὀγδόη. Ψυχικά πάθη».

—φ. 281, «Κλάσις ἐννάτη. Νόσοι τοπικαί».

—φ. 309, «Περί παιδικῶν νόσων».

Β. ΕΝΤΥΠΑ.

ΣΟΥΓΔΟΥΡΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ
(ΙΗ αἰ.)

Α. ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ:

Β. ΕΝΤΥΠΑ.

1. *Βιβλίον ἰατρικόν τῆς ποδαλγίας, ὅπερ ἔβαλεν εἰς δοκιμήν καί εἰς φῶς ἐξέδωκεν ὁ Γ 'Εμεριγόν.*

'Ο Παπαδόπουλος Βρετός, Β΄ 73, ἀναφέρει πώς μεταφράσθηκε ἀπό τά γαλλικά «παρά τοῦ Λογιωτάτου Κυρίου Χρήστου Σουγδουρῆ, τοῦ ἐξ 'Ιωαννίνων, τό 1781» ὅπως τονίζεται στό τέλος τοῦ τόμου, πού τυπώθηκε στό Νίζνι-Νόβγκοροντ (βλ. καί Κ.Ν. Σάθα, *ὅ.π.*, σελ. 611).

ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ
(1691/2 - 1752)

Α. ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ:

Β. ΕΝΤΥΠΑ.

1. *Διδασκαλία Θεωρητικοπρακτική. Περί τῶν πυρετῶν. Συναθροισθεῖσα ἐκ τοῦ ἐκδοθέντος Ιταλικοῦ συγγράμματος τοῦ ποτέ 'Ιωάννου Δομινίκου Σαντορίνου... Καί εἰς ἁπλῆν φράσιν μεθοδικῶς συντεθεῖσα πρός κοινήν ὠφέλειαν τῶν φιλομαθῶν νέων τοῦ Ελληνικοῦ Γένους παρά 'Αντωνίου Στρατηγοῦ τοῦ Κρητός.* Βενετία 1745, σσ. XXIV+176 (L/BH. 18.I.328).

Τό πρωτότυπο τοῦ 'Ιωάννου Δομινίκου Σαντορίνου, «ἀρχιάτρου καί ἀνατομικοῦ τῶν 'Ενετιῶν», εἶναι ἔκδοση Βενετίας 1734.

ΤΥΠΑΛΔΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Α. ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ:

Β. ΕΝΤΥΠΑ:

1. *Διατριβή περί τῶν ἐν γένει χολερικῶν Πυρετῶν, θεωρουμένων εἰς τήν ἁπλῆν αὐτῶν κατάστασιν, καί εἰς τά διάφορα εἴδη, ὑπό τά ὁποῖα ἐμφανίζονται. Παρρησιασθεῖσα εἰς τήν ἐν Παρισίοις Ἰατρικήν Σχολήν τῇ 25 Ἰουλλίου 1815, καί ὑποστηριχθεῖσα παρά Ἰωάννου Σεραφήμ, ἐκ Βουκουρεστίων... Μεταφρασθεῖσα δέ ὑπό Γ.Κ. Τυπάλδου.* Παρίσι 1815, σσ. 9 χ.ἀ. + XII + 122 + 1 χ.ἀ. (ΓΜ/ΕΒ. 844).

Τό πρωτότυπο: Dissertation sur les fièvres bilieuses en général», Παρίσι 1815.

ΦΙΤΖΙΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

Α. ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ:

Ι. Φαρμακοποιία

1. Β.Ι.Α. 16° ΙΗ΄ αἰ. σσ. 764.

«Στοιχεῖα τῆς θεωρητικῆς καί πρακτικῆς φαρμακοποιητικῆς. Περιέχοντα ὅλας τάς θεμελιώδεις ἐργασίας ἐτούτης τῆς τέχνης, μέ τούς διορισμούς των, καί μίαν ἐξήγησιν ἐτούτων τῶν ἐργασιῶν κατά τάς χυμικάς ἀρχάς· τόν τρόπον τοῦ καλῶς ἐκλέγειν, κατασκευάζειν, καί ἑνώνειν τά ἰατρικά· μέ τάς παρατηρήσεις, καί σχόλια ἐπάνω εἰς κάθε ὑπόθεσιν, τά μέσα διά νά διακριθοῦν τά νοθευμένα ἤ ἀλλοιωμένα ἰατρικά· τά γραμματεῖα, ἤτοι ρετζέτας τῶν ἰατρικῶν, ὁποῦ νεωστί ἐβάλθησαν εἰς χρῆσιν· τάς θεμελιώδεις ἀρχάς πολλῶν τεχνῶν ὁποῦ ἐξήρτηνται ἀπό τήν φαρμακοποιητικήν, ὡσάν ἡ τέχνη τῶν κουφετιέρων ἐκείνων ὁποῦ κατασκευάζουν τά εὐώδη νερά κ.λπ., καί τήν διερμήνευσιν

τῶν ἐνεργειῶν καί δόσεων τῶν ἰατρικῶν. Τοῦ κυρίου Μπομέ, διδασκάλου φαρμακοποιοῦ τοῦ Παρισίου, καί καθηγητοῦ τῆς χυμικῆς. Μεταφρασθέντα πρῶτον μέν ἀπό τό γαλλικόν εἰς τό ἰταλικόν, αὖθις δέ εἰς τό ἁπλορωμαϊκόν ἰδίωμα παρά τοῦ ἐν ἰατροῖς ἐλαχίστου Κωνσταντίνου Στεφάνου Φίτζιου τοῦ ἐκ Ζαγορίου τῶν Ἰωαννίνων».

Μετάφραση τοῦ ἔργου: *Elémens de pharmacie théorique et pratique ... avec une table des vertus et doses des médicamens, par M. Baumé,* Παρίσι 1762.

II. Ἐγχειρίδιον περί τῶν παθῶν τῶν γυναικῶν

1. Β.Ι.Α. 4° ΙΗ αἰ. σσ. 406.

«Ἐγχειρίδιον περί τῶν μερικῶν, ἤτοι ξεχωριστῶν παθῶν τῶν γυναικῶν, ἐν ᾧ περιγράφονται ἡ αἰτίαις, τά διαγνωστικά, καί προγνωστικά σημεῖα, καί τέλος ἡ θεραπεία ἑκάστου πάθους. Συντεθέν μέν παρά τοῦ πάτερ Βερναρδίνου Κριστίνη. μεταγλωττισθέν δέ ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ ἰδιώματος παρά τοῦ ἐν ἰατροῖς ἐλαχίστου Κωνσταντίνου Στεφάνου Φίτζιου τοῦ ἐκ Ζαγορίου τῶν Ἰωαννίνων».

Μετάφραση τοῦ τρίτου μέρους, πού τιτλοφορεῖται: «De morbis mulierum» τοῦ ἔργου τοῦ Christinus Bernardinus *Riverius Reformatus sive Praxis medica...* Λονδίνο 1680 (σσ. 357-461).

Β. ΕΝΤΥΠΑ.

ΧΑΙΡΕΤΗΣ ΚΗΡΥΚΟΣ
(1756 - 1830)

Α. ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ:

I. Ἐγχειρίδιον τῆς τῶν ζώων οἰκονομίας

* **1.** Γ.Α.Κ. Κ.47 (Γ. Λαδᾶς 2) 0,210 × 0,150 ἔτ. 1812 σσ. 1-36.
Τίτλος: « *Εγχειρίδιον τῆς τῶν ζώων οἰκονομίας, τουτέστιν ἡ περί ἀνθρώ-*

πων, καί περί τά ἄλογα ζῶα αἰτία τοῦ ζῆν. Πονηθέν παρά τοῦ ἐξωχοτάτου καί ἰατροφιλοσόφου κυρίου κυρίου Κυρίκου Κριτός τοῦ Χαιρέτου» (σ. 2 λ.) —σσ. 3-4, ἀφιέρωση «Τῷ ἐξοχωτάτῳ καί ἐν ἰατροῖς ἀρίστῳ κυρίῳ μοι δημητρίῳ χαιρέτῃ τῷ τιμαλφεστάτῳ μοι θείῳ τήν προσήκουσαν ἀποδίδωμι προσκύνησιν».

Ἀρχ. *Τεκμήριον εὐγνωμοσύνης οὐκ ἀποδείξεως, ἀλλ οὔτε ὑπεροψίας μή γένοιτο ἀποτέλεσμα...*

Στό τέλος τῆς ἀφιέρωσης ἡ σημείωση: «τῷ 1798 Μαρτίου πρώτῃ ἐν παταυϊῳ» καί ἡ ὑπογραφή: «Κύρικος Χαιρέτης δοῦλος σας».
—σσ. 5-6, πρόλογος τοῦ συγγραφέα: «Χαίρειν, τοῖς ἐντευξομένοις, πᾶσι. Ὁ συγγραφεύς».

Ἀρχ. *Μηδείς τό ἑαυτοῦ μόνον ζητεῖτο ἀλλά καί τό τοῦ ἑτέρου ἕκαστος...*

Τό κείμενο ἀρχίζει ἀπό τή σ. 7: « Εγχειρίδιον τῆς τῶν ζώων οἰκονομίας» καί τό «Κεφάλαιον α^{ον} Περί ἀναπνοῆς».

Ἀρχ. *Ὁ ἀήρ εἶναι πάνυ ἀναγκαῖος εἰς τήν ζωήν...*

Ἀκολουθοῦν: σ. 13 τό «Κεφάλαιον Β^{ον} Περί πέψεως» καί σ. 26 τό «Κεφάλαιον Γ^{ον} Περί τῆς τοῦ αἵματος κυκλοφορίας».

Τελ. *...ὑπουργεῖ γάρ τό πρωί τό νερόν τοῦτο πρός ἐνδυνάμωσιν τοῦ στομάχου καί τῶν ἐντέρων τῆς κοιλίας. Τέλος.*

Σημ. Τό κείμενο ἀποτελεῖ ἀντιγραφή τοῦ ἐντύπου τό 1812· βλ. σημείωση δίπλα στόν τίτλο τῆς ἀφιέρωσης: «αωιβ ἀντέγραψα».

Β. ΕΝΤΥΠΑ:

1. *Ἐγχειρίδιον τῆς τῶν ζώων οἰκονομίας... Πονηθέν παρά τοῦ Ἐξοχωτάτου ἰατροφιλοσόφου κυρίου Κηρύκου Χαιρέτου, τοῦ Κρητός.* Βενετία 1798, σσ. 72 (Λ.Χ. 104).

ΧΑΡΙΣΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

Βλ. Ἀνώνυμα Ἔργα Ἰατρικῆς, Α , ΙΙ, 7.

ΧΡΥΣΟΒΕΛΟΝΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Α. ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ:

Β. ΕΝΤΥΠΑ:

1. *Ομιλία Φυσιολογική... Γεωργίου Χρυσοβελόνη Χίου τοῦ 'Ιατροῦ.* Βιέννη 1802, σσ. XIV+2 χ.ἀ.+138+9 χ.ἀ. (ΓΜ/ΕΒ.157).

ΑΝΩΝΥΜΑ ΕΡΓΑ ΙΑΤΡΙΚΗΣ

Α. ΓΕΝΙΚΑ ΕΡΓΑ ΙΑΤΡΙΚΗΣ:

Ι. Ἱστορία τῆς Ἰατρικῆς

1. B.I.A. 16° ἔτ. 1794 φφ. 5 + σσ. 100.

Τίτλος (σελ. 100): *Ἱστορία συνοπτική περί ἀρχῆς καί προόδου τῆς ἰατρικῆς τέχνης, καί τινων περί αὐτήν εὐδοκιμησάντων ἀνδρῶν.*

Στά φφ. 1α-5β, πίνακας τῶν περιεχομένων καί πρόλογος γραμμένος «Ἐν Βιέννῃ τῆς Ἀουστρίας τῇ 15 Ἀπριλίου 1794».

Εὐχαριστῶ τόν γιατρό κ. Δημήτριο Καραμπερόπουλο, μελετητή τῆς ἱστορίας τῆς ἰατρικῆς, γιά τήν ὑπόδειξη ὅτι ὁ κώδικας αὐτός πρέπει νά εἶναι ἀντίγραφο ἀπό τό ὁμώνυμο ἔντυπο ἔργο τοῦ Κωνσταντίνου Μιχαήλ (βλ. Μιχαήλ Κωνσταντῖνος, ἔντυπα ἀρ. 2).

*** 2. E.B.E.** 1504 0,200 × 0,140 ΙΘ΄ αἰ. φφ. 19.

Τίτλος: *Σύντομος ἱστορία τῆς ἰατρικῆς διαλαμβάνουσα ὅσον οἷόν τε συνοπτικῶς περί τῶν ἀρχῶν αὐτῆς, περί τῶν ἐπισημοτέρων ἰατρῶν καί περί τῶν κατ' αὐτήν αἱρέσεων. ἐν τέλει δέ Προγνωστικά μυστηριώδη Ἱπποκράτους.*

—φφ. 3α-13β, «Σύντομος Ἱστορία τῆς Ἰατρικῆς».

Ἀρχ. *Ἐπειδή τό ἀνθρώπινον σῶμα ἐξ αὐτῆς τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου, ἐστάθη ὑποκείμενον εἰς ἀσθενείας, διά τοῦτο καί οἱ ἄνθρωποι ἐξ ἀρχῆς ἐπάσχισαν διά νά εὕρουν τά ἁρμόδια μέσα πρός θεραπείαν του. αὐτά δέ τά ἁρμόδια μέσα, εἴτι τά ἰατρικά, δέν εὑρέθησαν παρευθύς, ἀλλά κατ' ὀλίγον, ὀλίγον. πρῶτον μέν διά τῆς πεῖρας. δεύτερον δέ ἐκ παραδείγματος τῶν ἀλόγων ζώων. τρίτον ἐκ τῆς τῶν ἀνθρώπων κοινῆς γνώμης. τέταρτον ἐκ συμβεβηκότος τινός. πέμπτον ἐκ τῆς προσοχῆς πρός τάς φυσικάς ὀρέξεις. ἕκτον ἐξ ἀναλογίας. ἕβδομον ἐκ τοῦ λόγου. Καί διά μέν τῆς πεῖρας ἐδιδάχθησαν οἱ ἄνθρωποι κάμνοντες συχνάς δοκιμάς...*

Από τό φ. 6α καί μέχρι τό φ. 13α, μιά παρουσίαση τῶν διαφόρων ἰατρικῶν θεωριῶν. Γράφει: «Ἐνταῦθα πρέπει νά σημειόσωμεν ὀλίγα τινά καί περί τῶν ἰατρικῶν αἱρέσεων».

Ἀρχ. *Τρεῖς οὖν ἐστάθησαν αἱ πράξεις τῆς ἰατρικῆς παρά τοῖς ἕλλησι· λογική, ἐμπειρική, καί μεθοδική...*

Τελ. *...ἥτις ὑπό τοῦ Ἀρχιμήδους λαβοῦσα τήν ἀρχήν ἐτελειοποιήθη ἤδη παρά τοῦ περικλεοῦς Πινέλλου τοῦ γάλλου.*

—φφ. 14α-19β, «Προγνωστικά μυστηριώδη Ἱπποκράτους» (ἄλλο χέρι, διαφορετικό χαρτί).

Ἀρχ. *Ὁ ἐμπειρικότατος πάντων, καί οἰκείᾳ σοφίᾳ τῶν ἀνθρωπίνων σωμάτων θεραπευτής...*

Τελ. *...ἐάν οὐκ ὑγιαίνῃ λαμβάνει. τέλος καί τῷ μόνῳ θεῷ δόξα.*

Τά φφ. 1β, 2αβ καί 13β, λευκά.

Βλ. Ἱπποκράτης, ΙΙ.

ΙΙ. Διάφορα Ἐγχειρίδια Ἰατρικῆς

*** 1.** E.B.E. 1481 0,200 × 0,160 ΙΣ αἰ. φφ. 1 χ.ἀ. + 1α-42α.

Τίτλος (γενικός): *Βίβλος ἰατρική. De Re médica liber. Lime en Moderne,* σύν θεῷ. Νεοφύτου διδασκαλία περί τῶν ἐν τοῖς ὀδοῦσι παθῶν, καί τῆς θεραπείας αὐτῶν ἐκ πολλῶν τῶν ἰατρῶν: ἔτι δέ καί Μάξιμος ὁ Πλανούδης Μοναχός, καί Ἰωάννης ὁ ἐπίσκοπος περί οὔρων (στή συνέχεια ὁ ἴδιος τίτλος λατινικά, φ. 1β, λευκό).

Τίτλος (εἰδικός, φ. 2α): *Νεοφύτου διδασκαλία περί τῶν ἐν τοῖς ὀδοῦσι παθῶν.*

Ἀρχ. *ἐν τοῖς ὀδοῦσι παθῶν, ἔνιαμεν, ἐναργῶς ἅπασι φαίνεται· καθάπερ ὅταν οἱ τοιοῦτοι πρησθῶσιν ἤ μελανθῶσιν, ἤ ἐκτριβῶσιν, ἤ μή τῶν ψυχρῶν ἀνέχονται μήτε τῶν θερμῶν· δηλαδή ἐπ' ἀμφοτέροις...*

Στό φ. 1β χ.ἀ., «Πίναξ» ὁλόκληρου τοῦ κώδικα, ἀπό νεώτερο χέρι (βλ. Μάξιμος Πλανούδης καί Ἰωάννης Πρισδριανῶν).

Στή σελίδα τίτλου: «Ταύτην ἀνέγνωσε Ναυλώτ ὁ Κοιλαδεύς ἔτει Χριστοῦ 1577».

*** 2.** E.B.E. 1495 0,220 × 0,180 ΙΖ΄ αἰ. φφ. 1α-90β.

Τίτλος: *Βερναδίνου τοῦ Ραματζίνη, τοῦ καί πρώτου διδασκάλου, τῆς ἰατρικῆς τέχνης ὑπόμνημα, ἤτοι ἐγχειρίδιον περί τοῦ πῶς δή φυλάττειν τήν ὑγιείαν τῶν ἡγεμόνων.*

Ἀρχ. *Ὅτι εἰς τήν κοινήν εὐτυχίαν πλεῖστα συμφέρει ἡ καλή ὑγιεία τοῦ ἡγεμόνος, καί διά τοῦτο πρέπει νά φυλάττεται μέ ἀκριβῆ ἐπιμέλειαν...*

*** 3.** E.B.E. 2884 0,163 × 0,112 ἔτ. 1789 σσ. 403.

Τίτλος: *Διδασκαλία τῆς ἰατρικῆς τέχνης τοῦ σοφωτάτου συγγραφέως Ρηβερίου, μεταγλωττισθεῖσα ἐκ τῆς λατινικῆς διαλέκτου, εἰς τήν ἡμετέραν ἁπλῆν ρωμαϊκήν φράσιν.*

Αρχ. *Ἡ ἰατρική εἶναι μία ἐπιστήμη μέ τήν ὁποίαν γνωρίζονται αἱ διαθέσεις τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, διά νά φυλάττεται ἡ παρούσα ὑγιεία, καί νά ξαναλαμβάνεται ἡ χαμμένη. Τό ὑποκείμενόν της εἶναι τό ἀνθρώπινον σῶμα...*

—σ. 155, «τμῆμα δεύτερον τοῦ πρώτου μέρους. Περί τῆς ὑγιεινῆς».

Αρχ. *Τό τέλος τῆς ἰατρικῆς εἶναι διπλόν, δηλαδή διά νά σώζεται ἡ παροῦσα ὑγιεία, καί νά ξαναλαμβάνεται ἡ χαμμένη· εἰς τήν προτέραν πρέπει ἡ ὑγιεινή, καί εἰς τήν ὑστέραν ἡ θεραπευτική...*

—σ. 259, «τμῆμα γ^{ον} τοῦ α^{ου} μέρους τῆς θεραπευτικῆς».

Αρχ. *Κάθε δυσκρασία μέ τήν ἀλλοίωσιν πρέπει νά διορθώνεται διά τῶν ἐναντίων· ἔτζι ἡ θερμή δυσκρασία ἐνδείχνει τό δροσιστικόν ἰατρικόν, ἡ ψυχρή τό θερμόν, καί τά ἐξῆς...*

—σ. 266, «τμῆμα τέταρτον τοῦ πρώτου μέρους τῆς θεραπευτικῆς. Περί τῶν ἐνδείξεων ἀπό τάς δυνάμεις».

Αρχ. *Αἱ δυνάμεις εἰς κάθε λογῆς κατάστασιν τοῦ σώματος ἐνδεικνύουσι τήν προφύλαξίν του· καί ἐκείνη ἡ προφύλαξις ἀποτελεῖται ἀπό τήν διαίτην, ἤ τρόπον τῆς τροφῆς...*

—σ. 273, «μέρος δεύτερον τῆς θεραπευτικῆς. Περί τῶν τοῦ ἰατροῦ ἐργαλείων».

Αρχ. *Ὅλα τά ἔργα τοῦ ἰατροῦ ἀποτελοῦνται μετρία ἐργαλεῖα μέ τήν δίαιταν, χειρουργικήν, καί μέ τήν φαρμακευτικήν...*

Στίς σσ. 390-403, «Πίναξ τῆς παρούσης βίβλου» καί στή σ. 403 διαβάζουμε: «Τέλος τοῦτε πίνακος καί πάσης τῆς βίβλου αψπθ ὀκτωβρίου ιγ΄».

Στό παράφυλλο τῆς ἀρχῆς: «Καί τόδε σύν τοῖς ἄλλοις Ἰωάννου Δημήτριδος χειρούργου καί ἰατροῦ» καί «ἐν ἔτει εἰσίν 1809 ὁ σπαθάρης ὁ ἐξάδελφός μου τό ἀντέγραψε».

*** 4.** E.B.E. 1497 0,240 × 0,180 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 145.

Τίτλος: *Διδασκαλία ἰατρικῆς τοῦ λιβερίου. Περί τῆς Ἰατρικῆς.*

Κείμενο παρεμφερές μέ τό προηγούμενο, ΙΙ,3. Τό β΄, γ΄ καί δ΄ τμῆμα του πρώτου μέρους στά φφ. 59α, 97β καί 100α ἐνῶ τό «μέρος δεύτερον τῆς θεραπευτικῆς» στό φ. 102α.

*** 5.** Β.Ρ.Α. 1095 0,198 × 0,140 ΙΗ΄ αἰ. σσ. 1-4.

Τίτλος: *Ἰατρικόν συνταγμάτιον. Περί διαίτης χυμῶν καί πάσης ἀγωγῆς καί συνδρομῆς παντοίων νοσημάτων.*

Αρχ. *Τοῦ αἵματος σημεῖα ὅταν περισεύσῃ ὅταν πυρώνῃ ὅλον τό κορμί, καί ἔχει στυφότητα εἰς τό στόμα, καί πόνον σφοδρόν εἰς τήν κεφαλήν...*

Ἀκολουθοῦν: «Σημεῖα τῆς ξανθῆς χολῆς», «Τῆς μελαίνης χολῆς σημεῖα», «Τοῦ φλέγματος σημεῖα», «Περί τῶν βοτάνων ἐκείνων ὁποῦ καταπραΰνουν τούς χυμούς».

6. Π.Β.Ι. 77 0,190 × 0,140 ΙΗ αἰ. σσ. 38.

Παρεμφερές μέ τό προηγούμενο.

*** 7.** Δ.Β.Κ. 129 0,150 × 0,110 ΙΗ΄ αἰ. σσ. 167-250.

Βιβλίο ἰατρικῆς, χωρίς γενικό τίτλο.

— σελ. 167, «περί σφυγμῶν. ποσαχῶς ὀνομάζονται»

Ἀρχ. *Ὁ σφυγμός ἔχει ὀνομασίας δέκα καί ὁ μέν πρῶτος ὀνομάζεται ἰταλικά ἐντερμεντάντης...*

Ἀκολουθοῦν: σ. 169, «περί σφυγμοῦ πῶς νά προεγνωρίζῃς ἐκ τούτου τά πάθη»· σ. 170, «πρόγνωσις εἰς ποίαν ἡμέραν τῆς σελήνης ἀσθενήσῃ τις, λυτροῦται, ἤ οὔ».

— σελ. 173, «σημείωσις τινῶν φαρμάκων δοκίμων». Ἀκολουθοῦν: σ. 173, «βάλσαμον ἰνοκεντίου ποντίφικος πρός πληγάς»· σ. 175, «διεγερτικόν πρός ἀφροδήσια»· σ. 176, «αἱμορραγίαν ἐκ ῥηνῶν παῦσον»· σ. 176, «περιπνευμονίαν θεραπεῦσαι».

— σ. 177, «βαλσάμων τινῶν, καί οὐσιῶν κατασκευή, καί ἄλλων διαφόρων χυμικῶν φαρμάκων». Ἀκολουθοῦν: σ. 177, «ἐσέντζια γλυκεῖα»· «ἐσέντζια πικρά»· σ. 180, «τεντοῦρα συπτική»· σ. 181 «Βήτα βάλσαμον»· σ. 184, «βάλσαμον περσικόν»· σ. 186, «βάλσαμον»· «ἕτερον»· σ. 187, «βάλσαμα ἐλαιώδη»· «ἕτερον»· σ. 188, «ἐλεξῆρι, ἤ βάλσαμον»· σ. 189, «βάλσαμον τοῦ θείου»· σ. 190, «βάλσαμον εἰς τό κλείσῃ πληγάς»· σ. 191, «ἐλαιῶν ἐκβολαί ἐκ ξύλων λιπαρῶν»· σ. 192, «ἐκστράκτων τῶν χόρτων χυμική συσκευασία»· σ. 193, «ἀλῶν τῶν βοτανῶν εὐχερεστέρα σκευασία»· «ἅλας ἀψινθίου»· σ. 196, «τεντοῦρα, ἤτοι βαφή τοῦ σιδήρου»· σ. 197, «κρόκκος σιδήρου»· σ. 198, «βήτα βαλσαμῶν»· σ. 199, «ἐσέντζια παναγιώτου»· «τεντοῦρα ἀνόδυνος»· σ. 200, «βάλσαμον ὑστερικοῦ»· σ. 201, «βάλσαμον ἐλιξίρ»· σ. 202, «βάλσαμον»· σ. 203, «βάλσα-

μον ἀντιφθισικόν»· «βάλσαμον τερμενθίνης»· σ. 204, «ἕτερον»· «βάλσαμον ληξηπύρετον»· σ. 205, «πνεῦμα»· «πνεῦμα κίτρου»· σ. 206, «κατάσταγμα τῶν ῥόδων»· «πνεῦμα διουρητικόν»· σ. 207, «κατάσταγμα κανέλας».

—σελ. 208, «περί καθαρσίου». Ἀκολουθοῦν: σ. 208, «ἕτερον πρός ἐγγιμονούσας ἐλαφρόν»· σ. 209, «ἕτερον»· σ. 210, «ἕτερον»· «σκαμμωνίας κάπνισμα ἤ προετοιμασία»· σ. 212, «κόνις κινητική»· «ἑτέρα»· σ. 213, «καταπότια καθαρτικά»· σ. 214, «ἐμετικόν»· «ἕτερον»· «ἕτερον».

—σελ. 215, «περί συπτικῶν». Ἀκολουθοῦν: σ. 215, «ἔκλειγμα συπτικόν καλούμενον φιλόνιον ῥωμανοῦ»· σ. 216, «ἕτερον φιλόνιον ῥωμανοῦ καί αὐτό»· σ. 217, «ἕτερον φιλόνιον τοῦ φίλωνος»· σ. 219, «κρόκος σιδήρου, καλούμενος κροκκοντιμάρτα ἰταλικά»· σ. 221, «καταπότια πρός ξηραῖς ἐζωχάδαις»· «ἕτερα»· σ. 223, «ἔκλειγμα εἰς σπάσμα ἀνθρώπων»· σ. 225, «ἔμπλαστρον εἰς σπάσμα ἀνθρώπου»· σ. 226, «ἀλειφή εἰς φαγούραν ὀρχιδίων»· «ἀλειφή εἰς σπάσμα ὀρχιδίων»· «εἰς πρίσμα ὀρχιδίων καί κοιλίας»· «ὅταν κατεύουν τά ὀρχίδια»· «ὅταν δέν πίπτει τό ἄκλωθον γυναικός»· «διά νά γεννήσῃ εὐκόλως ἡ γυνή»· «διά τά λόχια τῆς γυναικός»· σ. 228, «διά νά πληθένη τό γάλα τῆς γυναικός»· «ἕτερον»· «εἰς πρίσμα βιζίων γυναικός»· σ. 229, «ἕτερον»· «ὅταν ἔχει φαγούρα εἰς τά ἀπόκρυφα μέρη γυνή»· «νά γνωρίσῃς τήν ἔγκυον ἄρρεν ἤ θῆλι τήξεται»· σ. 230, «ἕτερον ἱπποκράτους»· «εἰς γυναῖκα ὁποῦ δέν κάμνει παιδίον»· σ. 231, «ἕτερον»· «ἕτερον»· «ἕτερον»· σ. 232, «ἕτερον φυσικόν»· «πρός παρθέναν φθαρῆσαν, νά ἀποκατασταθῇ παρθένος πάλιν»· σ. 233, «ἕτερον δόκιμον»· «πέτρα ὀφθαλμική τοῦ ἄλμπουζέρ».

—σελ. 235, «περί ἐμπλάστρων». Ἀκολουθοῦν: σ. 235, «ἔμπλαστρον, ὅταν τρέχει αἷμα ἀπό τήν μύτην τοῦ ἀνθρώπου»· «ἔμπλαστρον εἰς πόνον κεφαλῆς»· σ. 236, «ἔμπλαστρον εἰς σφάκτην»· «ἔμπλαστρον εἰς πόνον μέσης, καί σφάκτην, καί παλαιόν βάρεμα»· σ. 237, «ἔμπλαστρον εἰς πόνον στήθους»· «ἔμπλαστρον εἰς πόνον μέσης»· «ἕτερον».

—σελ. 238, «περί ἀλειφῶν». Ἀκολουθοῦν: σ. 238, «ἀλειφή ἀλθέας μαλακτική εἰς σφάκτας, πλευρίτην καί νεῦρα πιασμένα καί ξηρούς πόνους»· «ἀλειφή ἄσπρη»· σ. 239, «ἄλλη νά κλείῃ πληγήν ὀγλήγορα»· σ. 240, «ἑτέρα πρός πληγάς»· «ἑτέρα καλλίστη»· σ. 241, «ἑτέρα δροσιστική»· «ἀλειφή εἰς καύματα»· σ. 242, «ἑτέρα πρός καύσιμον».

—σελ. 243, «ἀντίδοτος χαρισίου δημητρίου τοῦ ἐκ κοζάνης καλουμένη λιμήν χειμαζομένου»· σ. 245, «τοῦ αὐτοῦ χαρισίου ἑτέρα ἀντίδοτος εἰς τά αὐτά βοηθοῦσα»· σ. 246, «ἀντίδοτος ἑτέρα πρός τά αὐτά»· σ. 247,

«ἀντίδοτα ἁπλᾶ»· «θηριακή ἀνδρομάχου»· σ. 250, «πόνοι τοῦ πλευροῦ παῦσαι».

Βλ. Χαρίσιος Δημήτριος καί Σακελλάριος Γεώργιος.

* **8.** Μ.Π.Τ. 229 0,350 × 0,230 ΙΗ αἰ. φφ. 2.

Χωρίς γενικό τίτλο.

Αρχ. *ἡ ἰατρική ἐστίν ἕξις περί τά σώματα καταγινομένη. αὕτη δέ διαιρεῖται εἰς θεωρητικήν καί πρακτικήν. τῆς θεωρητικῆς τά μέρη τέσσαρα. α^ον ἡ γνῶσις τῶν φυσικῶν. β^ον ἡ γνῶσις τῶν σωματικῶν διαθέσεων. γ^ον ἡ γνῶσις τῶν αἰτίων. δ^ον ἡ γνῶσις τῶν σημείων...*

* **9.** Β.Δ.Κ. 5 (Διάφα). 0,210 × 0,150 ΙΘ΄ αἰ. σσ. 5-334 + φφ. 8 χ.ἀ.

Χειρόγραφο ἀκέφαλο (ἔχουν κοπεῖ τά πρῶτα φύλλα).

σ. 5, «οἱ κανόνες τῆς διεγέρσεως ἐν γένει ὡς ἀρχή τῆς φυσικῆς ἱστορίας»· σ. 11, «συμπάθεια τῶν μερῶν, ὡς ἀρχή τῆς φυσικῆς θεραπείας»· σ. 12, «ἀνταγωνισμοί, ὡς ἀρχή τῆς φυσικῆς θεραπείας»· σ. 13, «ἀπόκρισις, ὡς ἀρχή τῆς φυσικῆς θεραπείας»· σ. 21, «παθολογικαί ἀλλοιώσεις τῆς ὀργανικῆς ὕλης ὡς ἀρχή τῆς φυσικῆς θεραπείας»· σ. 27, «ἡ φυσική ὁρμή ὡς ἀρχή τῆς φυσικῆς θεραπείας».

—σ. 33, «Κεφάλαιον δεύτερον. Γενική θεωρία τῆς θεραπείας».

—σ. 87, «Κεφάλαιον τρίτον. Ἰατρικαί ἐνέργειαι καί χρῆσις αὐτῶν».

—σ. 120, «Κεφάλαιον τέταρτον. Θεραπευτική μέθοδος. Διαφοραί τῶν τρόπων τῆς θεραπείας».

—σ. 138, «Κεφάλαιον πέμπτον. Παθογένεια, καί ἔκθεσις τῶν στοιχειωδῶν νόσων, κατά θεραπευτικόν λόγον».

—σ. 197, «Κεφάλαιον ἕκτον. Αἱ ἀρκτικαί μέθοδοι τῆς ἰατρικῆς».

—σ. 200, «Κεφάλαιον ἕβδομον. Ἡ διεγερτική μέθοδος».

—σ. 210, «Κεφάλαιον ὄγδοον. Ἡ τονωτική μέθοδος».

—σ. 225, «Κεφάλαιον ἔννατον. Ἡ παρηγορική μέθοδος».

—σ. 230, «Κεφάλαιον δέκατον. Ἡ ἀτονωτική μέθοδος».

—σ. 235, «Κεφάλαιον δέκατον πρῶτον. Ἡ εἰδική μέθοδος».

—σ. 248, [Κεφάλαιον δωδέκατον], «Ἡ ἀνταγωνιστική μέθοδος».

—σ. 259, «Κεφάλαιον δέκατον τρίτον. Ἡ ἀναπλαστική μέθοδος».

—σ. 294, «Κεφάλαιον δέκατον τέταρτον. Ἡ κενωτική μέθοδος».

—σ. 324, «Κεφάλαιον δέκατον πέμπτον. Αἱ μέθοδοι τῆς ἀλλοιώσεως καί διορθώσεως τῶν ὑλικῶν ἀναλογιῶν καί ἰδιοτήτων τοῦ ὀργανικοῦ σώματος».

Στά 8 φύλλα χωρίς ἀρίθμηση, πίνακας τῶν περιεχομένων ἐν εἴδει περιλήψεων.

III. Διαιτητική καί Ὑγιεινή

*** 1.** Μ.Δν. 167 (3701) 0,210 × 0,130 ΙΕ αἰ. φφ. 171β-172α.
Τίτλος: *δίαιτα τῶν ιβ΄ μηνῶν.*

Αρχ. *μηνί ἰαννουαρίου, ἀπό κε΄ τοῦ δεκεμβρίου μηνός ἀρχή τοῦ χειμῶνος, αὐξάνει ἡ ἡμέρα, καί αὐξάνει τό φλέγμα τό ὑγρόν εἰς τό σῶμα τοῦ ἀνθρώπου...*

*** 2.** Π.Β.Ι. 261 0,210 × 0,153 Ις΄ φφ. 1α-16β.
Τίτλος: *Ἐνθύμησις πρός πάντας ἀνθρώπους τί τούς κάμνει χρεία νά τρώγουν τόν καθ ἕκαστον μῆναν ὅλου τοῦ ἐνιαυτοῦ διά νά ἔναι πρός ὑγιείαν καί ὠφέλειαν αὐτῶν.*

Ἀρχ. *Τόν μῆναν τόν μάρτιον, πάσα ἄνθρωπον τυχένη νά τρώγι πράγματα γλυκά καί νά πίνη κρασί γλυκό καί νά τρώγι πράσα βρασμένα καί νά κάμνη λουτρό ἀπό τά χόρτα τά μυριστικά...*

Βλ. III, 5.

3. Μ.Μ.Λ. 1884 0,230 × 0,130 Ις΄ αἰ. φφ. 221α-222β.
Τίτλος: *Περί διαίτης γερόντων.*

Ἀρχ. *Τό γῆρας ἔστι μέν ξυρόν καί ψυχρόν...*

*** 4.** Μ.Δν. 274 (3808) 0,150 × 0,120 ἔτ. 1647 φφ. 16α-17β.
Τίτλος: *δίαιτα προφυλακτική εἰς ποδάγραν.*

*** 5.** Β.Α.Κ. 23 0,153 × 0,100 ΙΖ΄ αἰ. φφ. 85α-89β.
Τίτλος: *Ἐνθύμησις πρός πάντας ἀνθρώπους τί τους κάμνει χρειά νά τρώγουν καθέκαστον μήναν ὅλου τοῦ ἐνιαυτοῦ διά νά ἔναι πρός ὑγείαν καί ὠφέλειαν αὐτῶν καί πρῶτον ἀρχόμεθα ἀπό τόν μάρτιον μήνα.*

Στό φ. 88α, πίνακας τῶν καλῶν καί κακῶν ἡμερῶν γιά φλεβοτομία.

Μετά τό τέλος τοῦ κειμένου, φφ. 91α-94β, «εὐχαῖς εἰς λεχῶνα γυναῖκα», ἐνῶ στά φφ. 99α-193α, κείμενο χωρίς τίτλο (Ἰωάννου τοῦ Νηστευτοῦ περί βουλκολάκων), πού ἀρχίζει: «Ὁ θεῖος ἰωάννης ἡ νυστευτής, λέγει ὅτι ἤκουσε εἰς πολλαίς χώραις καί καστρί νά γίναιτε πράγμα παράνομον ἀπό μεγάλη ἀγνωσίαν τινῶν ἀνθρώπων...»

Βλ. III, 2.

6. Χ.Μ. 320 0,151×0,103 ΙΖ΄ αἰ. φφ. 187α-189β.
Τίτλος: *Περί τῶν δώδεκα μηνῶν τί τυχαίνει πᾶσαν ἄνθρωπος νά τρώγη διά τήν ὑγίαν καί ὀφέλειαν αὐτῶν.*

Μετά τό τέλος τοῦ κειμένου, φ. 189β, σημείωμα τοῦ συγγραφέα: « Ἀπό γιατροσόφι καλόν καί προκομένον τά εὐγάλα».

7. Π.Β.Ι. 24 0,240×0,195 ΙΖ΄ αἰ. φφ. 6β-7α.
Τίτλος: *Περί γαστριμαργίας.*

Ἀρχ. *Ὦ γαστρίμαργε ὁ τήν ἰδίαν ζητῶν θεραπεῦσαι...*

Στό ἐξώφυλλο σημείωμα τοῦ γραφέα: «Τό ἐδιάβασα καί ἤνε πολά ὠφέλιμον βιβλίον καί ἔχυ ὠρεότατον γράψημων, διάβασε νά ὀφεληθῆς καί εὔχου ἡπερέμοῦ τοῦ αμάρτολοῦ: χείρ Ἀγαπίου εὐτελοῦς ρακενδύτου».

8. Μ.Κτ. 227 (3300) 8^{υ} ΙΖ΄ αἰ. φφ. 274β-278α.
Τίτλος: *Περί τίναν τρώγει ὁ ἄνθρωπος πᾶσαν μήναν ὅλον τόν χρόνον.*

*** 9.** Β.Ρ.Α. 897 0,195×0,160 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 47α-55β.
Μέρος Α΄, φφ. 47α-51β: *Ἐκ πολλῶν ἰατρικῶν βιβλίων.*
—φ. 47α, «περί ὀρνίου κρέατος».
Ἀρχ. *Τό κρέας τῶν ὀρνίων δέν εἶναι πολλά θερμόν...*
—φ. 47α, «περί αἰγός».
Ἀρχ. *Τῆς αἴγας τό αἷμα νά τό ζεστάνῃ ἐκεῖνος ὁποῦ ἔχει δυσουρίαν...*
—φ. 48α, «περί ἀγριογίδας».
Ἀρχ. *Τῆς ἀγριογίδας ἡ κοπριά...*
—φ. 48α, «περί ἀλουποῦς».
Ἀρχ. *Τήν ἀλουπού νά τήν πιάσῃ τινάς ζωντανήν...*
—φ. 48β, «περί ἀρκούδας».
Ἀρχ. *Τῆς ἀρκούδας τά κόκαλα...*
—φ. 49α, «περί ἀγριοχοίρου».
Ἀρχ. *Τοῦ ἀγριοχοίρου τά ὀνύχια καυμένα νά τά λειώσῃς...*
—φ. 49β, «περί ἀετοῦ».
Ἀρχ. *Ἡ χολή τοῦ ἀετοῦ μέ τό ζουμί τοῦ πράσου...*
—φ. 50α, «περί ἀκανθοχοίρου».
Ἀρχ. *Τοῦ δέ ἀκανθοχοίρου τό κρέας νά τό τρώγῃ...*
—φ. 50β, «περί ἀηδῶνος».

Ἀρχ. *Τῆς ἀηδώνου τό κρέας ὁποῖος τό φάγη γίνεται ἄγρυπνος καί δέν κυμᾶται* (χωρίς ἄλλη συνέχεια).

—φ. 50β, «περί βασιλικοῦ».

Ἀρχ. *Τό βασιλικόν μετέχει ὀλίγην θερμότητα...*

—φ. 50β, «περί σακχαρέως».

Ἀρχ. *σάκχαρις εἶναι βοτάνη εὐώδης...*

—φ. 51β, «περί βηχίου».

Ἀρχ. *Ὀβήχιον ἔχουν τά φῆλλα...*

—φ. 51β, «περί γυπτοσέλινον».

Ἀρχ. *Τό γυπτωσέλινον ὁποῦ τό κράζουν...*

Μέρος Β , φφ. 52α-53α, «Ἱπποκράτους φιλοσόφου καί μεγάλου ἰατροῦ πρός πτωλεμαῖον βασιλέα αἰγύπτου περί ὑγίας καί καταστάσεως».

Ἀρχ. *Ἐπιμελουμένης τῆς ζωῆς...*

Τελ. *...εἰς πόνους τῆς κεφαλῆς καί τοῦ ρεύματος.*

Μέρος Γ΄, φφ. 53β-55β, «Ἐκ τῶν ποικίλων ἱστοριῶν τῆς αἰλιανοῦ βίβλου ἀδαμαντίνου σοφιστοῦ φυσιογνωμικά».

10. Μ.Α. 77 0,232×0,172 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 138α-139β.

Ὁ ἴδιος τίτλος μέ τό ΙΙΙ, 3.

Μετά τό τέλος κτητορικό σημείωμα: «Καί τόδε κτῆμα ταπεινοῦ πρωτοσυγγέλλου Γαβριήλ τοῦ ἐξ Ἄνδρου», καί «αω10ῳ Μαρτίου ιη΄».

IV. Ἰατρικά Λεξικά

α΄ Λεξικόν κατά τό ἰταλικόν ἀλφάβητον φαρμακευτικόν χυμικόν τοῦ Ἰωάννου Βαπτιστοῦ Καπέλλου, περιέχον ὅλα τά ἰατρικά χυμικά τε καί φαρμακευτικά ὁποῦ εἶναι εἰς χρῆσιν τήν σήμερον.

Μετάφραση τοῦ ἔργου: «Lessico farmaceuticochimico, contenente li rimedj più usati nella medicina, di Gio. Battista Capello». Νεάπολη 1775.

1. Π.Β.Ι. 300 0,225×0,165 ἔτ. 1789 φφ. 129 + σσ. 147.

α΄ φφ. 1α-129β, ἡ μετάφραση τοῦ «Lessico...» (στό ἔντυπο σσ. 25-199)

Μετά τό τέλος τοῦ κειμένου ἡ σημείωση: «τέλος σύν θεῷ τῆς μεταφράσεως τῶν κατά ἀλφάβητον ἰατρικῶν τοῦ Καπελλου: αψπθ΄ ἰουλίου κε , λείπεται δέ νά μεταφρασθοῦν τά προστεθέντα ἰατρικά παρά τοῦ Καπέλλου εἰς τήν ι΄ αὐτήν ἔκδοσιν αὐτοῦ τοῦ βιβλίου τοῦ τυποθέντος, αψοε΄, ὡσαύτως καί τό ἐγχειρίδιον τό περί φαρμακολογίας, τρατάτο δέλε δρόγκε παρ' ἐκείνῳ τῷ Καπέλλῳ λεγόμενον» (ἡ ἀναφορά στό «Aggiunta Di Nuovi Rimedj del medesimo autore», σσ. 200-207

τῆς ἔκδοσης τῆς Νεάπολης, καθώς καί στό ἐγχειρίδιο φαρμακοποιίας «Trattato delle Drogbe», σσ. 208-260 τῆς ἔκδοσης τῆς Νεάπολης).

Τά «ἰατρικά» στά ὁποῖα γίνεται ἀναφορά δίνονται στό δεύτερο μέρος:

β΄ σσ. 1-147, «Καταγραφή ἰατρικῶν τινων κατά τόν Ἰωάννην Βαπτιστήν Καπέλλον».

2. Π.Β.Ι. 260 0,217 × 0,160 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 30 + σσ. 280 + φφ. 16.

Στίς σσ. 280 τό μέρος «α» τοῦ χγφ. IV.1.

Στά φφ. 30 «Πίναξ» (τῶν περιεχομένων).

Στά φφ. 16 πίνακας ἰατρικῶν.

* **3.** Β.Σ.Λ. 29 0,231 × 0,168 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 46 + σσ. 496.

Στίς σσ. 1-473 τό μέρος «α» τοῦ IV.1.

Στή σ. 474 ἀναφέρονται «Τά ὀνόματα καί εἴδη τῶν λαμπίκων τε καί ἄλλων ὀργάνων ὁποῦ μεταχειρίζεται ὁ καπέλλος εἰς τήν κατασκευήν καί σύνθεσιν κατά ἀλφάβητον τῶν ἰατρικῶν του αὐτῶν».

Στίς σσ. 475-482, οἱ κατασκευές διαφόρων ἐλαίων.

Στίς σσ. 485, 495 καί 496 διάφορες συνταγές.

Στά πρῶτα 46 φύλλα, «Πίναξ κατά ἀλφάβητον πίνακος ἰατροσοφικοῦ τοῦ καπέλλου».

Στό φ. 1α τό κτητορικό σημείωμα: «Κτῆμα πέφυκα τοῦ Μακαρίου, φίλε, δωρηθέν παρά Χρυσάνθου Προυσαέως», καί τριγωνική σφραγίδα ὅπου: «Μ Κ Ρ C» καί ἡ χρονολογία: 1760 ἐνῶ στή σελ. 1. «οἰκτροῦ πέφυκα κτῆμα τοῦ Μακαρίου ἔτει τῷ αωβ΄» καί τετράγωνη σφραγίδα τοῦ Μακαρίου μέ χρονολογία 1760.

* **4.** Μ.Α.Α.Σ. 1863 0,195 × 0,135 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 29α-30β.

Ἐπιλογή ἀπό τό «α» μέρος τοῦ χγφ. IV, 1, μέ τόν τίτλο:

«Ταῖς χάραις καί ἀρεταῖς ὁποῦ ἔχει τό κβίντ' ἐσέντια, ἤγουν βάλσαμον, ἤ λάδι τοῦ ρόσικαρίνου, ὁποῦ γράφεται ἀπό τόν ἰατρόν ἀφέντη ἰωάννην μπατίστα τζαπάτα ῥωμάνον, ὁποῦ ἔκλεξεν ἀπό τούς περίτους ἐξακούστους ἰατρούς παλαιούς τε καί νέους, μέ τί λογῆς νά τά ἐπιχειρίζονται, ὡς καθώς τό γράφει εἰς τό βιβλίον του εἰς χαρτ. 13». Καί στή συνέχεια: «μεταδωμένον ἀπό ἐμέ Γιάκομο πολοβικαῖοκον λορέντζο, εἰς λιέσινα, εἰς τό κάο δέμπόργο».

Ἀπαριθμοῦνται οἱ παθήσεις στίς ὁποῖες συστήνεται τό "κβίντ' ἐσέντια" ἀρχίζοντας «πρῶτον διά τήν πανοῦκλα» καί συνεχίζοντας «διά τά

μάτια», «διά τά ἀφτία», «διά τήν μίτην», «διά τό στῆθος», «διά τά βιζία», «διά τό στομάχι», «διά τό σικότι», «διά τήν σπλήνα», «διά τά ἔντερα», «διά τούς ζοχάδες», «διά τούς νεφρούς», «διά τήν φούσκα», «διά τά ἀπόκρυφα μέρη», «διά τήν μήτραν», «διά τούς πυρετούς», «διά τήν καρδίαν», «διά τ᾽ ἀποστέματα καί πόνους», «διά ταῖς πληγαῖς», «διά τά φαρμάκια», «διά τά ροῦχα» γιά νά καταλήξει ὅτι «διά τά πατζιάσματα τῶν ποδῶν, καί διά ἄλλαις ἀσθένειαις ἐξωτερικαῖς εἶναι ὠφελιμώτατον».

β Λεξικά ἰατρο-φιλοσοφικά.

1. Π.Β.Ι. 339 0,176×0,130 Ις΄ αἰ. φφ. 4α-19β.
Τίτλος: *Λεξικόν τῶν ἐν τοῖς ἰατρικοῖς βιβλίοις φερομένων λέξεων κατά στοιχεῖον.*

᾽Αρχ. *Ἄμης ἀραβιστί νανχοῦα καί ναναχοῦα...*

*** 2.** Μ.Δν. 224 (3758) 0,210×0,150 Ις΄ αἰ. σσ. 759-774.
—σσ. 759-773, «λεξικόν ἕτερον κατά στοιχείων τά ἐλίποντα τοῦ πρώτου λεξικοῦ ἀναπληροῦνται ὧδε».

᾽Αρχ. *᾽Αβρότονον εἶδος βοτάνης θαμνώδους, ἔστι δέ πικρότατον...*

—σσ. 773-774, «ἡ ὀνοματοποιΐα τῆς τοῦ ἀνθρώπου θέσεως».

Τελ. *...παραπλησίως δέ καί ἡ πλειάς ὀνομάζεται ὑπό τῆς Γραφῆς, φαίνονται δέ καί ἐν τῇ πλειάδι ἑπτά ἀστέρες συνεχεῖς καί καταπεπυκνωμένοι πρός ἀλλήλους, οὐχί δέ ἕξ, ὅπερ τινές οἴονται.*

*** 3.** Μ.Π.Τ. 78 0,225×0,175 ΙΖ΄ αἰ. φ. 1αβ.
«ρωμαϊκά. λεξικόν. καί τούρκικα».

᾽Αρχ. *Τήν ἀλαγκά· χαυλιτζάν. κανέλα· ταρτζήν...*

4. Β.Ο. 81 0,203×0,155 ΙΖ΄ αἰ. φφ. 33α-105β.
Τίτλος: *Λεξικόν ἰατρικῶν ὅρων ἑλληνο-φραγκικο-τουρκικο-κοινόν.*

γ΄ Λεξικά ἰατρο-φαρμακευτικῶν φυτῶν.

1. Β.Ε. 81 (Σ.ΙΙ.5) 0,285×0,201 ΙΕ αἰ. φφ. 176α-177α.
(Βοτανικό Λεξικό)

Ἀρχ. *Ἀβρώτονον, παρομοῖον ἀψινθείου τοῦτο στεινοτικόν. Ἀγαρικόν, ρίζα ἐστίν, ἥ ἐπίφυσις πρέμνου...*

Τελ. ...*ἀστράγαλος, θαμνικός ἐστί μικρός· ἄσφαλτον ὑγρόπιστον.*

2. Β.Ε. 113 (Σ.ΙΙΙ.17) 0,265 × 0,205 ΙΕ΄ αἰ. φφ. 114β-115β.
Τίτλος: *ἀρχή σύν θεῷ, λέξεις βοτανῶν· ἑρμηνεία κατά ἀλφαβήτου, τοῦ σοφωτάτου γαλινοῦ.*

Ἀρχ. *Ἄρκευστον· ἥ τζανκάρου· ἥ κέρδος...*

Τελ. ...*ἐλαίμβορος λευκός, ἡ ρίζα ὡς ἄν κρομηδίου.*

3. Β.Ε. 73 (Σ.Ι.17) 0,285 × 0,205 ΙΕ΄ αἰ. φφ. 208α-212α.
Ἀρχ. *α΄ χαμαίμηλον. Τούς δέ πυρέσσοντας τό χαμαίμηλον θεραπεύει...*

Τελ. ... *Ἐρύσιμον λεῖον μετ οἴνου, πρός κοιλίας πόνον πινέσθω· ἐάν δέ κόκκους ἑπτά εἰς οἰκείαν βάλης, ἀψιμαχία ἐσται.*

4. Ε.Β.Π. 1146 0,199 × 0,145 ἔτ. 1562 φφ. 79α-80β.
Βοτανικό Λεξικό (ἔκδ. Tittmann, J. Zonarae lexicon, τόμ. Ι, Λειψία 1808, col. CXVII-CXXII).
Ἡ χρονολογία τοῦ χγφ. στό φ. 175α τοῦ κώδικα.

5. Ε.Β.Α. 166 0,228 × 0,157 Ις΄ αἰ. φφ. 32α-39α.
Τίτλος: *Ἑρμηνεία καί λέξεις τῶν βοτάνων.*

6. Ε.Β.Π. 1193 0,145 × 0,108 Ις΄ αἰ. φφ. 8α-16β.
Λεξικό βοτάνων, ἀλφαβητικό.
Ἀρχ. *Ἀρνόγλωσσον τό πεντάνευρον...*

*** 7.** Μ.Δν. 346 (3880) 0,195 × 0,140 Ις΄ αἰ. φφ. 1α-13β.
Τίτλος: *«Τά ὀνόματα τῶν βοτανῶν»*· στό φ. 11α ἕνας δεύτερος τίτλος: *«περί ἑτέρων βοτανῶν»*. Σέ τέσσερις γλῶσσες: ἑλληνικά, φράγγικα, τουρκικά, κοινά.
Στό φ. 1α, «Ἐκ τῶν τῆς σεβασμίας μονῆς τῆς πέτρας».

Βλ. ΙΙΙ, 13.

8. M.I. 217 (4337) 8° Ις΄ αἰ. φφ. 3α-5β.
Τίτλος: *Ἀρχή τῶν βοτάνων αἱ λέξεις.*
Ἀρχ. *Ἐρίσεμον λέγεται ἡ δάφνη. Ἐπίμελον λέγεται ὁ κισός...*

*** 9.** M.I. 182 (4302) 0,190 × 0,135 Ις΄ αἰ. φφ. 145α-156β.
Τίτλος: *Ἑρμηνεία καί λέξεις τῶν βοτάνων, κατά ἀλφάβητον.*
Ἀρχ. *Ἄμωμον ἐστί, ρίζα τῆς πενταφύλλου.*

*** 10.** B.P.A. 504 0,200 × 0,150 Ις΄-ΙΖ΄ αἰ. σσ. 77-92.
Τίτλος: *Ἀρχή τά ὀνόματα τῶν βοτάνων τά τρείγλοσα φράγγικα, τούρκηκα καί ρομαϊκά.*

*** 11.** Μ.Δν. 610 0,185 × 0,120 ἔτ. 1613(;) σσ. 125-160.
Τίτλος: *ἑρμηνία λέξεων τῶν βοτανῶν κατ' ἀλφάβητον.*
Ἀρχ. *ἄμωμον, πεντάφυλλον...*
Ἀκολουθοῦν, σσ. 156-158, «περί τοῦ πότε νά φλεβοτομήση ἄνθρωπος εἰς τάς τοῦ φεγκαρίου ἡμέρας».
Ἀρχ. *εἰς τήν πρώτην δέν εἶναι καλόν...*
Στή σελ. 159, «περί τῶν ὡρῶν τῶν στοιχείων τῆς χολῆς καί τοῦ αἵματος καί τοῦ φλέγματος»,
Ἀρχ. *ἡ πρώτη ὥρα, καί ἡ δεύτερη, καί ἡ τρίτη, ἐξουσία τοῦ αἵματος· ἡ δέ τετάρτη, ἡ πέμπτη, καί ἡ ἕκτη τῆς ξανθῆς χολῆς...*
Στή σελ. 160, «αἱ ὥραι τῆς ἑβδομάδος αἱ καλαί, καί ἐναντίαι»,
Ἀρχ. *κυριακῆς ὥραι $α^{η}$, $β^{η}$...*
Στή σελ. 160, «αἱ ἐναντίαι ἡμέραι τῶν ιβ μηνῶν εἰς τό φλεβοτομῆσαι».
Ἀρχ. *σεπτέμβριος γ΄, κα΄, κδ΄...*
Ἡ χρονολογία στή σελ. 582 τοῦ κώδικα: 7121 (= 1613).

*** 12.** Μ.Δ. 274 (2948) 0,200 × 0,135 ἔτ. 1657 φφ. 175α-176β.
Τίτλος: *Λεξικόν κατά αβ^{ου}. Καί ἑρμηνεία τῶν βοτάνων.*
Ἀρχ. *Ἀείζωον τό ἀμάραντον. Ἀκαλύφη ἡ κνίδη...*
Ἡ χρονολογία, στό φ. 8β τοῦ κώδικα, γραμμένος ὅλος ἀπό τό ἴδιο χέρι.

13. M.I. 220 (4340) 8° ΙΖ΄ αἰ.
Λεξικό βοτάνων, τετράγλωσσο.
Τό πρῶτο μέρος τοῦ κώδικα.

14. Μ.Μ.Λ. 1790 ἔτ. 1762 φφ. 1α-22β.
Ἑρμηνεία τῶν βοτάνων, ἀλφαβητική.
Ἀρχ. *Ἀβρότονον ἀψήνθιον λεγόμενον μελιτινή...*
Ἡ χρονολογία στό τέλος τοῦ κώδικα (φ. 83β): «Ἔτος αψξβ΄ μαρτίου ζ ».

* **15.** Ε.Β.Ε. 1271 0,210×0,160 ΙΗ΄ αἰ. σσ. 91-95.
Τίτλος: *Λεξικόν περί τινῶν βοτάνων. ἑλληνιστί. Νεοελληνιστί.*
Ἀρχ. *Ἀγγελική – Ἀγριοσέλυνον. Αἱματόξυλον-μπακάμη...*

* **16.** Μ.Ι. 183 (4303) 0,215×0,145 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 158α-165β.
—φ. 158α, *ἐδώ γράφομεν τῶν βοτάνων τά ὅσα χρειάζονται εἰς ταῖς ἀντίδοταις καί εἰς τα κοκία μετονομαζόμενον πρῶτον εἰς ἑλληνικήν διάλεξιν ὕστερον μεταγλωττισθέν εἰς τούρκικην εἶτα εἰς κοινήν διάλεξιν δια νά τα εὑρίσκει ὁ καθ' εἷς ἐν εὐκολία*
Τό κείμενο τρίστηλο: «ελληνικά», «τούρκικα» καί «κοινά».
Βλ. Μάξιμος Πελοποννήσιος.

17. Μ.Π. 793 (6300) 0,210×0,150 ΙΗ αἰ. φφ. 159α-167α.
Βοτανικό λεξικό.

* **18.** Μ.Ι. 1359 (5479) 0,200×0,150 ΙΗ΄ αἰ. φ. 107α.
Ὀνόματα διαφόρων βοτάνων.
Ἀρχ. *Ἀνδράχνη-ἀντράκλα...*

* **19.** Ι.Ε.Ε. 244 0,245×0,170 ΙΗ΄ αἰ. σσ. 80 (κολοβό).
Τίτλος: *Ὕλη ἰατρική* (Λεξικό βοτάνων), σσ. 1-21.
Ἀπό σελ. 22, «Ἀουστριακή φαρμακοποιΐα τοῦ κυρ Ἀνδρέα Π:λ:Ν:c. ἡ ὕλη τῶν ἰατρῶν ἐξηγήθη ἀπό τάς φράγγικας».

Β. ΙΑΤΡΙΚΕΣ ΣΥΝΤΑΓΕΣ ΚΑΙ ΙΑΤΡΟΣΟΦΙΑ:

Ι. Ἰατροσόφια στή βάση τῶν ἔργων τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καί τῆς λαϊκῆς ἰατρικῆς

1. Π.Β.Ι. 148 0,300×0,200 ΙΕ΄ αἰ. φφ. 15β-51β.
—φφ. 15β-39β, «Ἰατροσόφιον σύν θεῷ τοῦ Ἱπποκράτους καί ἑτέρων φιλοσόφων καί ἰατρῶν περί τῆς ἰατρικῆς τέχνης».

—φφ. 40β-51β, «Περί ἀλειμμάτων ὀνομαστῶν καί ἀνωνύμων, τά ἐξέβησαν ἐκ τοῦ Ἱπποκράτους καί Γαληνοῦ καί ἑτέρων φιλοσόφων καί ἰατρῶν».

Ἀρχ. *Τό μυρσινᾶτον ἐνεργόν εἰς κεκαθαρμένα τραύματα...*

* **2.** Μ.Π.Τ. 179 0,213×0,155 ΙΕ αἰ. φφ. 202α-232β.
Τίτλος: *Σύντομος διδασκαλία τοῦ θαυμασιωτάτου γαληνοῦ τοῦ σπεύσαντος γράψαι εἰς τά τῶν μορίων πάθη ἀνίατα καί δυσίατα ὥστε εὐίατα γενέσθαι.*

Ἀρχ. *Καί πρῶτον μέν καί κοινῷ λόγῳ καί κεφαλαιώδη εἰπεῖν διδάξαντος περί τήν τοῦ παντός σώματος..*

Τό κείμενο διακόπτεται στήν παράγραφο ρμβ (κολοβό).

* **3.** Μ.Ι. 214 (4334) 0,180×0,120 ΙΕ αἰ. φφ. [58β-285β].
Δύο 'ἰατροσόφια':

Α —φφ. [66α-140α], «περί οὔρων γαληνοῦ»· συνολικά 339 (τλθ΄) συνταγές. Ἀπό τά περιεχόμενα: «περί πυρετοῦ», «περί ὑελίου», «περί ἥπατος», «ἔμπλαστρον πρός στομαχικούς», «ἔμπλαστρον διδόμενον εἰς ὑδροπικούς», «περί ἀκόρου», «περί ἀμυγδάλου», «πρός στομαχικούς», «περί ἐμφράξεως ἥπατος», «περί καταπλασμάτων», «εἰς ἐζωχάδων φλεγμονήν», «περί κόκους», «κοκία καθαρτικά», «λεξικόν νικομήδους ἰατροσοφιστοῦ».

Στήν ἀρχή, φφ. [58β-65β], «πίναξ τοῦ παρόντος ἰατροσοφίου».

Β΄ —φφ. [155α-285β], ἄλλο 'ἰατροσόφι' (κολοβό)· συνολικά 305 (τε΄) συνταγές. Ἀπό τά περιεχόμενα: «πρός ὀξύν πόνον κεφαλῆς», «περί πόνον κεφαλῆς καί ἡμίκρανον», «εἰς ὀφθαλμόν», «εἰς ρευματιζομένους ὀφθαλμούς», «εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ πτύει αἷμα», «πρός ράμα ὀφθαλμῶν», «πρός ὠτία ὅταν ρέωσι», «πρός πόνον νεύρων», «ὅταν αἱ τρίχαι τῆς κεφαλῆς πίπτουσι», «ὅταν αἱ φθεῖραι εἰσί πολλαί», «περί σκληροφθαλμίας», «ὅταν γίνετε πόνος εἰς τό ὠτίον ἀπό κριότητος», «περί ἄφθας», «πρός βῆχα», «περί πάθους τό λεγόμενον περιπνευμονίαν παρά τῶν ἰατρῶν», «περί φθίσιν», «περί τριταίου πυρετοῦ», «πρός τεταρταίον πυρετόν», «πρός ἐφημερινόν πυρετόν», «ὅταν τά βυζία τῶν γυναικῶν ἤ τῶν ἀνδρῶν ἔχουσι πάθος τό λεγόμενον καρκίνον παρά τῶν ἰατρῶν», «ὅταν αἱ μασχάλαι τῶν γυναικῶν βρωμώσι καί ὑδρώνωσι», «ὅταν ἔχει ὁ ἄνθρωπος ἀπεψίαν», «ὅταν ὁ ἄνθρωπος κενώσει καί ἄνω καί κάτω χολήν μετά ἀνάγκης», «πρός φλεγμονήν νεφρῶν», «περί πάθους τό λεγόμενον διαβήτης», «πρός ραάδες ὀρχιδίων», «ὅταν πνίγεται κανείς ἀπό τά

μανιτάρια», «πρός ἀμβλυωπίαν», «πρός ἀποστήματα», «πρός τό καταβιβᾶσαι γάλα γυναικῶν», «πρός γυναίκαν τήν μή δυναμένην γενῆσαι», «πρός αὐδρόπηταν γλώσσης», «πρός δυσουρίαν», «πρός δυσεντερίαν», «πρός πόνον ὠτίου», «πρός ἐάν κρατηθῶσι τά συνήθεια τῆς γυναικός καί ἐάν κρατηθῶσι τά ἔμηνα τῆς γυναικός», «πρός γυναῖκα ἐγκαστρομένη ἐάν συμβή νά ἀποθάνη τό βρέφος εἰς τήν κοιλίαν αὐτῆς», «πρός ἐάν δακάσει τινάν ὄφις ἤ ἔχιδνα», «πρός πρόσωπον ὅταν ἐγίνεται κίτρινον ὅπερ παρά μέν τῶν ἰατρῶν καλλεῖται ἴκταιρος τό τοιοῦτον πάθος παρά δέ τῶν ἰδιωτῶν χρισιασμός», «πρός κεφαλαλγίαν», «πρός ἐάν δακάσει τινάν λισιάρης σκύλος», «πρός λεχώνας», «πρός ἐάν δακάσει τινάν μέλησα ἤ σφίκα», «πρός ἐάν βρωμῆ ἡ μύτη τοῦ ἀνθρώπου», «πρός ὠδήνην ὀφθαλμῶν», «πρός ἐάν καῦσι ὁ ἄνθρωπος τίποτε μέσα του», «πρός ποδαλγικούς», «ὅταν οἱ ἀρμοί τῶν χειρῶν καί τῶν ποδῶν, ἤτοι τά δάκτυλα γίνουσι σκληροί, καί πρυστοῦν», «ὅταν ἔχει ὁ στόμαχος ἀδυναμίαν», «πρός θεραπείαν σπληνός», «ἐάν δακάσει τινάν ὁ σκορπιός», «ἐάν ἐσυμβῆ εἰς τάς πληγάς καί γίνουσι σκουλίκια», «ἐάν δακάσει ἄνθρωπον ἡ θαλάσσια τρυγῶν», «πρός φλεγμονήν σπληνός», «πρός ἐάν κρατηθῆ ἡ φωνή τοῦ ἀνθρώπου», «πρός τάς ἐν τῇ κεφαλῇ φθεῖρας», «ἐάν θέλης νά μή διψάς», «πρός πάθος ἀλωπεκίας», «πρός παροτίδας», «πρός ὅποιον κατουρεῖ αἷμα», «πρός ὅταν βρομῆ τό στόμα τοῦ ἀνθρώπου», «πρός βουβώνας», «πρός βιασμούς», «πρός ἐάν τις καταπίη βδέλας», «περί βδέλας καί ὄφεις», «περί γάλα γυναικός ἐάν θέλει νά κατεβάσει», «πρός δυσουρίαν», «πρός δυσεντερίαν», «πρός ἐσωχάδας καί ἐξωχάδας», «πρός ὅταν τις κατουρεῖ τήν νύκτα παρά τό θέλημά του», «πρός ἡμικρανίαν», «πρός ἰσχίον», «περί ἰκτερικούς», «περί λέπρας», «περί ψώρας καί λέπρας», «πρός ληχήνας καί λέπρας», «πρός ὄφεος δήγμα», «πρός νευροπαθόντα», «πρός σπλήναν ξηράν», «περί κοιλίαν ρέουσαν», «πρός ἀλοπεκίας καί πρός τό ἀφανίσαι τρίχας», «πρός πόνους ὠτίου καί θλάσματος», «πρός βῆχα πολυχρόνιον», «πρός βῆχα δόκιμον», «περί οὔρου λεπτοῦ καί λευκοῦ», «περί οὔρων λεπτῶν καί πυρῶν», «περί οὔρων λεπτῶν καί ξανθῶν», «περί οὔρων λεπτῶν καί παχέων», «περί οὔρων λεπτῶν καί μαλακῶν», «περί οὔρου παχέου καί μαλακοῦ», «περί οὔρου παχέου καί λεπτοῦ», «περί οὔρου δυσώδους», «περί πυτιρίδος».

Στήν ἀρχή, φφ. [143α-154β], «πίναξ τοῦ παρόντος βιβλίου».

Βλ. Συμεών Σήθ I, 2.

*** 4.** Μ.Ι. 535 (4655) 0,125 × 0,085 Ις΄ αἰ. φφ. 226α-262α.
Τίτλος (φ. 229β): *Ἰατροσόφη ἐκλελεγμένον ὑπό πολῶν βιβλίων ἰατρικῶν, γαλληνοῦ, ὑπποκράτους, καί μελετίου μοναχοῦ, καί ἄλλων δοκίμων ἰατρῶν.*

Τοῦ κειμένου, φφ. 230α-262α, προτάσσεται, φφ. 226α-228β, πίνακας τῶν 87 (πζ΄) 'κεφαλαίων' Τό πρῶτο 'κεφάλαιο': «Ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὑπό τέσσαρα στοιχεῖα ἐγίνη, καί ὁ κόσμος ὑπό τέσσαρα στιχεῖα κεῖται ἤγουν στέκεται, καί διατί λέγεται ὁ ἄνθρωπος, ἄνθρωπος. καί ὁ ἀδάμ, διατί ὀνομάσθη ἀδάμ».

Ἀρχ. *Ὑπό τέσσαρα στοιχεῖα στέκεται ὁ κόσμος· ἡλίου, ἀέρος, γῆς τε, καί ὕδατος...*

Από τούς τίτλους τῶν ὑπολοίπων 'κεφαλαίων': «Περί εἰς ποῖον τόπον τοῦ κορμίου τοῦ ἀνθρώπου εὑρίσκεται καθένα στοιχεῖον, ἤγουν τό αἷμα, καί τά ἄλλα»· «Περί πῶς γίνεται ὁ ἄνθρωπος εἰς τήν κοιλίαν τῆς γυναικός καί ποῖον ἀπό ὅλα τά μέλη γίνεται πρῶτον, καί πάλιν ἀπ' αὐτά ποῖον ἀποθνήσκει ὕστερον»· «Περί γυναικός ὁποῦ δέν κάμνει παιδί ἀπό τί εἶναι τό ἐμπόδιον»· «Περί πῶς γίνεται τό ἀρσενικόν, καί τό θυλικόν»· «Περί πῶς ὁμοιάζουν τά παιδία τοῦ πατρός, ἤ τῆς μητρός, καί πόθεν τρέφεται τό βρέφος εἰς τήν κοιλίαν τῆς μητρός του»· «Περί τῶν παιδίων ὁποῦ γίνονται λωβά, καί ἀπό τί πρᾶγμα γίνονται»· «Περί εἰς ποῖον μέρος τοῦ ἀνθρώπου κατοικεῖται ἡ ψυχή»· «Περί ἀσθενοῦς, νά ἰδεῖς, ἤ ζῆ, ἤ ἀποθένει»· «Περί γυναικός ὅπου δέν κάμνει παιδίον, νά κάμνει»· «Περί γυναικός ὁποῦ νά σταθοῦν τά ἔμηνά της καί δέν τρέχουν»· «Περί γυναικός ὁποῦ νά γενήσει, καί σταματηθεῖ τό γάλα της»· «Περί γυναικός ἠγκαστρωμένης, νά μή δέν σκοτωθεῖ»· «Περί γυναικός ἠγκαστρωμένης νά ἰδεῖς τί παιδί κάμνει»· «Περί γυναικός ὁποῦ δέν ὑμπορεῖ νά γενήσει»· «Περί ἄνθωπον ὁποῦ νά τόν πονεῖ ἡ καρδία του»· «Περί ἀνθρώπου ὁποῦ νά ἔχει σφαγεῖ εἰς τά παγίδια του ἤ ἀπάνω εἰς τόν ὦμον, ἤ εἰς ἄλλον τόπον»· «Περί ἄνθρωπον ὁποῦ νά τόν πιάση πόνος εἰς τήν κοιλίαν του»· «Περί ἄνθρωπον ὅταν πονεῖ τό κεφάλην του»· «Περί ὅταν ἔχει ὁ ἄνθρωπος πονοκέφαλον»· «Περί ὅταν αἱ τρίχαις τοῦ ἀνθρώπου μαδοῦσι»· «Περί τοῦ αὐξῆσαι τάς τρίχας»· «Περί ἀνθρώπου ὁποῦ γίνεται τό ἄσπρον τοῦ ὀμματίου του κόκκινον»· «Περί ὅταν πονοῦν τά ὀμμάτια τοῦ ἀνθρώπου ὁποῦ γίνονται καί τά δύο κόκκινα, ἤ τό ἕνα καί ἔχει πόνον»· «Περί ὅταν ξοῦνται τά ὀμμάτια»· «Περί πῶς νά ἰατρεύσεις σπλήναν»· «Περί πῶς νά ἰατρεύσεις πληνοστόμαχον»· «Περί πῶς νά ἰατρεύσεις ἀπόστημα ὁποῦ ἔχει ὁ ἄνθρωπος»· «Περί ἄνθρωπον ὁποῦ ἔχει πέτρα εἰς τό κορμί του, καί δέν ὑμπορεῖ νά κατουρίση»· «Περί ἄνθρω-

πον, ὁποῦ νά κατουρίση, καί νά στάξη ὀλῖγον ὀλῖγον μέ πόνον, καί μετρίαν»· «Περί τοῦ κατουροῦντος αἷμα»· «Περί ἄνθρωπον ἀσθενή ὅταν δέν ὑμπορεῖ νά κοιμηθεῖ»· «Περί ἄνθρωπον ὁποῦ νά ἐνυπνιάζεται καί νά παρακαλεῖ τήν νύκτα»· «Περί τοῦ κατουροῦντος τήν νύκταν»· «Περί ὅταν πρησθῆ ἡ κοιλία τοῦ ἀνθρώπου»· «Περί ὅταν πρησθοῦν τά ὀρχίδια τοῦ ἀνθρώπου»· «Περί ὅταν πρισθοῦν τά πόδια τοῦ ἀνθρώπου, καί τοῦ πονοῦν»· «Περί ὅταν εὐγένη τοῦ ἀνθρώπου τό κάθησμα»· «Περί ὅταν εὐγένη συχνά τοῦ παιδίου τό κάθησμα»· «Περί ὅταν δέν ἀκούη ὁ ἄνθρωπος, ἤ τόν πονεῖ μέσα τό ὠτίον»· «Περί ἄνθρωπον ὁποῦ ἔχει χολήν καί θέλει νά τήν εὐγάλει»· «Περί τοῦ πτύοντος αἷμα»· «Περί ὅταν τρέχει τόν ἄνθρωπον αἷμα ἀπό τόν πᾶτον πῶς νά τό σταματήσης»· «Περί ἄνθρωπον ὁποῦ νά ξερνᾶ πολλά»· «Περί τοῦ ἔχοντος σκώλυκας εἰς τήν κοιλίαν του»... «Περί πῶς νά σταματήσης αἷμα ὁποῦ τρέχει ἀπό τήν μήτη»· «Περί στομάχου ὁποῦ ξυλωθῆ»· «Περί ὅταν πονεῖ ὁ ἀφαιδρώνας τοῦ ἀνθρώπου»... «Περί πόνων νεφρῶν»· «Περί ἄνθρωπον ὁποῦ ἔχει βῆχα»· «Περί πόνων δοντίων»· «Περί ἄνθρωπον ὁποῦ νά τρέχη τό δάκρυ του»· «Περί ἄνθρωπον ὁποῦ νά φάγει μανιτάρια καί ἀρωστήσει»· «Περί ὅταν φάγει σκύλος λυσάρης ἄνθρωπον»· «Περί ὅταν δέν ὑμπορεῖ τό ἄλογον νά οὐρίσει»... «Περί ὅταν βρωμή τό στόμα τοῦ ἀνθρώπου»· «Περί ὅταν ῥέη τό αἷμα ἀπό τά οὔλη τοῦ ἀνθρώπου»... «Περί ἄνθρωπον ὁποῦ νά τζακίση χέρι ἤ ποδάρη»· «Περί ἄνθρωπον ὁποῦ νά τόν δαγκάση ὀφίδι, ἤ σκορπιός»... «Περί βρέφους ὁποῦ δέν κοιμᾶται»· «Περί ποδαλγίας»· «Περί ἀνθρώπου σεληνιαζωμένου»· «Περί ἀνθρώπου δαιμονιζωμένου»· «Περί ἄνθρωπον ὁποῦ τρέμει τό χέριν του ἤ τό κορμίν του»· «Περί φωνῆς ὅταν πιασθῆ»... «Περί ὅταν ἔχη ὁ ἄνθρωπος χελώνη»· «Περί ὅταν γεννηθεῖ εἰς τόν ἄνθρωπον ὀπισθόπονος ὁποῦ τόν λέγουν τάντανον»· «Περί ἄνθρωπον ὁποῦ νά ἔχει ζωχάδες»... «Περί θερμασίας πῶς νά τήν ἰατρεύσης»... «Περί ὅταν ἔχει ὁ ἄνθρωπος κάψη πολλαῖς ἡμέραις»· «Περί ἀσθενοῦς πῶς νά τοῦ παύσει ἡ δίψα»· «Περί ποῖαι ἡμέραι εἶναι καλαί νά ἐπέρνης αἷμα καί ποῖαι εἶναι κακαί νά φεύγεις»· «Περί τί κάμνη χρεία νά τρώγη ὁ ἄνθρωπος κάθεν μῆνα διά νά εἶναι πρός ὑγίειαν καί ὠφέλειαν αὐτοῦ»· «Περί λυχίνας πῶς νά τάς ἰατρεύσεις»· «Περί τοῦ φεγγαρίου ποῖαι ἡμέραι εἶναι καλαί νά ἐπέρνει ὁ ἄνθρωπος αἷμα, καί ποῖαι κακαί νά μήν πέρνει».

* **5.** M.I. 218 (4338) 0,310 × 0,145 Ις΄ αἰ. σσ. 315.
Δύο ''Ἰατροσόφια'· τό πρῶτο σσ. 20-277 καί τό δεύτερο σσ. 278-315.

A Τίτλος: *Ἰατροσόφιον ἐκλελεγμένον ἐκ παλαιῶν καί ἐπισύμων ἰατρῶν πρός κωνσταντίνον τό πορφυρογέννητον καί φιλόχριστον βασιλέα.*

Αρχ. *Τάς προσταχθείσας ἐπιτομάς παρά τῆς σῆς θειότητος ἐκ θεοῦ αὐτοκράτωρ περί τῆς τῶν ἰατρικῶν θεωρημάτων συναγωγῆς γράψαι βουλόμενος ἔκθεσιν κατά τό δυνατόν διά συντομίας ὁμοῦ καί σαφηνίας πᾶσαν τήν ἰατρικήν ἐπελθεῖν μηδέν κατά δύναμιν τῶν ἀναγκαίων...*

Από τά 387 (τπζ΄) κεφάλαια τοῦ ἰατροσοφίου αὐτοῦ: «περί ρεουσῶν τριχῶν»· «περί κορύζης»· «περί φθηριάσεως ἐν τῇ κεφαλῇ»· «περί κεφαλαλγίας»· «περί φλεγμονῆς»· «περί ἡμικρανίας»· «περί λιθάργου»· «περί μελαγχολίας»· «περί μνήμης ἀπωλείας»· «περί ἐπιληψίας»· «περί σεληνιασμοῦ»· «περί ἀποπληξίας»· «περί σπασμοῦ»· «περί τρόμου»· «περί ἐκτροπίου»· «περί γλαυκόματος»· «περί αἱμοραγούντων ὠτίων»· «περί πολύποδος»· «διά τήν μύτη ὁποῦ τρέχει αἷμα καί δέν σταματᾶ»· «περί αἱμορραγίας»· «περί διαβήτου»· «πρός φυλακτικά ὀδόντων»· «πρός αἱμοπτούμενα οὖλα»· «πρός δησοδίαν στόματος»· «περί βηχός»· «περί ἀρτηριακόν»· «περί αἱμοπτύσεως»· «περί πλευρίτιδος»· «περί πνευμονίας»· «περί τῆς καρδίας παθῶν»· «περί διαφορᾶς πυρετῶν»· «περί λοιμοῦ καί λοιμωδῶν πυρετῶν»· «περί ἀνορεξίας»· «περί τῶν αἷμα οὐρούντων»· «περί στραγγουρίας καί δυσουρίας»· «περί τῶν τοῦ ἥπατος παθῶν καί πρῶτον ἀπό φλεγμονῆς»· «περί ἐμφράξεως ἥπατος»· «περί ποδάγρας»· «περί τῶν ρευματιζομένων»· «περί παρωνυχίδων»· «περί πτερυγίων»· «περί λέπρας καί ψώρας»· «περί λειχήνων»· «περί γαγγρένας»· «περί καρκίνων»· «περί δήγματος ἑρπετῶν»· «περί τό διώξαι ψήλους»· «περί κόρεων»· «περί ἀσπίδων»· «περί δράκοντος θαλασσίου»· «περί λαγωοῦ θαλασσίου»· «διάφορα καθάρσια»· «φλέγματα καθαρκτικά»· «διάφορα ἀντίδωτα»· «περί ἐλαίων» (καί στή συνέχεια διάφορα ἔλαια)· «περί τῶν σφιγμῶν τῶν τεσσάρων χυμῶν, τῶν στιχίων»· «περί οὔρων»· «περί ποδαλγίας»· «περί ἰσχίου»· «περί ὑδρωτόπια»· «διά φυλακτικά παθῶν»· «περί τῶν ἐν τῇ κίστι λίθων»· «περί φλεγμονῆς νεφρῶν»· «περί διαβήτου»· «περί σπληνός»· «περί ἐζωχάδας»· «περί ἕλκους»· «εἰς πόνον καρδίας»· «περί καταφοράς»· «διαίτα τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ»· «περί τροφῶν δυνάμεως»· «περί φλεβοτομίας»· «περί πλευρίτου»· «περί ἀρθριτικῶν»· «ἴασις ὀφθαλμῶν»· «εἰς κολικούς»· «εἰς ψώραν»· «εἰς τό παῦσε συνουσίαν πολήν»· «περί πυρετοῦ»· «περί πυρίκαυστου»· «περί φλεβοτομίας»· «περί ξανθῆς χολῆς»· «περί τῆς μελένης χολῆς».

Β΄ Τίτλος: *Ἕτερον ἰατροσόφιον.*

Από τά 66 (ξς΄) 'κεφάλαια' καί αὐτοῦ τοῦ ἰατροσοφίου: Κυρίως διάφορες ἀλειφές γιά πληγές, γιά «σπασήματα», γιά «λαβοματιές», γιά τήν «μαλαφράντζα», «διά τήν φάγουσα», κ.ἄ. Ἐπίσης διάφορες 'συνταγές' «περί ψώρας», περί «τῶν ὀφθαλμῶν, ὅταν ἔχουσιν ἄσπρον, ἤ αἷμα»· «περί εἴ τις ἔχει ὑγρά ὁ στόμαχός του»· «περί φλεβοτομίας»· «καθάρσιον περί χολῆς» κ.ἄ.

Στή σελ. 18, «ἐξαίρετον ἰατρικόν διά τόν πονόφθαλμον, εἶτη ὅταν κοκκινίζουν καί δέν ἰμπορεῖ ὁ ἄνθρωπος νά ἰδῆ τήν φέξιν τοῦ ἡλίου».

> Ἀρχ. *ψήσαι ἕνα αὐγό καλά νά σφήξῃ, ἔπειτα ξεφλουδησέτο, καί βγάλε τόν κρόκον του...*

Στή σελ. 315, «περί τῆς σπλήνας».

> Ἀρχ. *ὁ φίσκος ἤτοι τό δημόσιον ταμεῖον εἶναι ἡ σπλῆνα, μέ τῆς ὁποίας τήν αὔξησιν τά ἐπίλοιπα μέλη μαραίνονται...* καί καταλήγει. *«κοίταξε λοιπόν νά τήν θεραπεύσεις μέ τάς ἔμπροσθεν ἐρμηνίας.*

Στίς σσ. 4-14, πίνακας τοῦ πρώτου ἰατροσοφίου: «πίναξ ἀκριβής τῆς παρούσης πικτίδος ἥν γράφουσι πρός κωνσταντίνον τόν πορφυρογέννητον καί φιλόχριστον βασιλέαν», ἐνῶ στίς σσ. 15-19, πίνακας τοῦ δεύτερου ἰατροσοφίου.

Στό παράφυλλο τῆς ἀρχῆς σημείωση «περί τῶν τῆς ἑβδομάδος ἡμερῶν», ἐνῶ στίς σσ. 1 καί 2, δύο πίνακες ἀνατομικοί: «τά ἔμπροσθεν τοῦ ἀνθρώπου μέρη καί τό πρόσωπον» καί «τά ὀπισθηνά μέρη τοῦ ἀνθρώπου καί οἱ πλάτες» μέ τίς σχετικές ὀνομασίες τῶν διαφόρων μερῶν τοῦ σώματος. Στή σελ. 3 διάφορες ἐνθυμήσεις, ὅπως καί στίς σσ. 315-322 τοῦ κώδικα ὅπου: «ἐνθυμήσεις τῶν μεταγενεστέρων».

*** 6.** Ε.Β.Ε. 1499 0,210 × 0,160 Ις΄-ΙΖ΄ αἰ. φφ. 127β-224β.

Τίτλος: *Βίβλος ἰατρικῆς.*

Προτάσσεται ἀφιέρωση στόν Κωνσταντῖνο τόν Πορφυρογέννητο, «τόν φιλόχριστον βασιλέα».

Κείμενο παρεμφερές μέ τό προηγούμενο, Β΄, Ι, 5.

Πρβλ. Συμεών Σήθ.

*** 7.** Β.Ρ.Α. 504 0,200 × 0,150 Ις -ΙΖ΄ αἰ. σσ. 13-56.

Τρία μέρη:

—σσ. 13-20, «Περί πῶς ἐγένη ὁ κόσμος ἀπό τέσαρα στιχία παρά θεῷ»·

—σσ. 21-38, « Ἰατροσόφιον ὀφέλιμον εἰς νοσίματα θεραπευτικά. ἀρχή σύν θεῷ τῆς ἀφοριστικῆς ὑποκράτους καί προγνωστικῶν γαληνοῦ».
—σσ. 41-56, «Ἱπποκράτους, περί ζοῆς καί θανάτου».

* **8.** Μ.Δν. 610 0,185 × 0,120 ἔτ. 1613(;) σσ. 249-435 + 569-578.
Τρία 'ἰατροσόφια'.

Α , σσ. 249-373, ἀπό τά 'κεφάλαια': «περί κεφαλαλγίας», «ὀφθαλμικά», «περί ὠτίων», «περί ὀδόντων», «περί λαιμοπονίαν», «εἰς σταφυλίτην καί συνάχην καί πονόστομον», «εἰς βήχαν», «περί πόνον γλώττης καί ἕτερα πάθη», «εἰς στόμα ὅπου βρωμί», «περί ἀτροφοῦντος», «εἰς τό κόψαι δίψαν», «περί τοῦ πτύοντος αἷμα», «περί τοῦ παῦσαι ξερατόν», «εἰς καταποθέσεως αὐδέλας», «καθαρτικά διά χολήν», «ἔμπλαστρον εἰς νεφρόν», «εἰς αἱμορραγίαν ρινός», «εἰς τό καταρροεῖν αἷμα ἐκ τῆς ῥινός», «εἰς τό στῆσαι αἷμα ἀπό φλεβός», «εἰς αἱμορραγίαν ἐκ κρούσματος ξίφους», «εἰς πληγάς διαφόρους», «περί ἑλκῶν ῥυπαρῶν», «εἰς πόνον ὅπου ἔχει σκουλίκια», «ὅταν καύση ἄνθρωπον καί ποιήσει πληγήν», «περί ἀκίδων καί σκώλωπας καί ἀκάνθας», «περί ποδαλγίας καί ἕτερα πάθη», «εἰς στρόφον κοιλίας ἀπό ἄνεμον», «περί ὅσα ὑστέργουν(;) τήν γάστραν», «περί ἐποχῆς γαστρός καί ἔδραν προσπεσοῦσαν», «περί ἐσοχάδων καί ἐξωχάδων», «περί ἰσχιαδικῶν», «περί ἡπατικῶν», «περί σπληνικῶν», «περί δισουρίας καί λιθουρίας καί στραγγουρίας», «περί ἐμμήνων καί οὔρων», «περί πρίσμα ὀρχιδίων», «περί φαγοῦραν ἐν τοῖς μοιροῖς καί ἐν μασχάλαις», «περί λιχήνας καί λέπρας», «περί πυτηρίδος ἐν τῇ κεφαλῇ», «περί πυρετοῦ», «περί ἀρρώστου βαρέως», «περί ἰκτερικῶν», «περί κυνοδηκτῶν», «περί κυνολυσσοδήκτων», «περί ἑρπετοδήκτων», «περί δάγκωμα ὄφεως ἤ σκορπιοῦ», «περί μελισσοδήκτων», «περί κωνώπων», «περί ψήλλων», «περί κόριδας», «περί μυρμίγκων», «περί τοῦ νυστάζοντος», «περί τοῦ μή κοιμωμένου», «περί τοῦ πότε δεῖ φλεβοτομεῖν εἰς τάς ἡμέρας τῆς σελήνης».

Στήν ἀρχή, σσ. 249-251, «πίναξ τοῦ ἰατροσοφίου» (σ. 252, λευκή)· τό κείμενο ἀρχίζει ἀπό τή σελ. 253: «ἀρχή τοῦ ἰατροσοφίου».

Β , σσ. 374-435, «ἐκλογῆς ἰατροσοφίου, τοῦ περί τόν γαληνόν τε καί ἱπποκράτη καί μελέτιον μοναχόν καί ἑτέρους πολλούς».
Τά κεφάλαια: «εἰς πόνον ὠτίου», «εἰς ρευματιζομένους ὀφθαλμούς», «εἰς πόνον κεφαλῆς καί νεύρων», «εἰς βήχαν καί εἰς πύκνωσιν», «περί φλέγματος καί ὑγρῶν», «εἰς πόνον λαιμοῦ», «εἰς στένωσιν», «εἰς δυσου-

ρίαν καί στραγγουρίαν», «εἰς τομήν ξίφους καί κόψιμον», «εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ κατουρεῖ τή νύκτα», «εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ κατουρεῖ αἷμα», «εἰς ρευματισμούς μελῶν», «εἰς ποδαλγίαν καί κόκκαλα», «εἰς πόνον γονάτων καί νεφρῶν», «εἰς πρίσμα ποδαρίων καί νεφρῶν καί χειρῶν», «εἰς πρίσμα κορμίου», «εἰς πρίσμα ὀρχιδίων», «εἰς πόνον καρδίας», «εἰς πλευρητικόν», «εἰς λελεπρωμένην κεφαλήν», «εἰς αἷμα ὁποῦ τρέχει ἀπό τήν μύτην», «εἰς τό στῆσαι αἷμα ῥινός καί ἀφεδρῶνος», «περί τοῦ πτύοντος αἷμα», «περί τοῦ αἵματος τῆς πληγῆς», «εἰς τό στῆσαι αἷμα ἀφεδρῶνος», «εἰς πόνον ἀφεδρῶνος καί εἰς ἐσωχάδες», «ὅταν τρέχη αἷμα ἀπό τά γούλη τοῦ ἀνθρώπου», «εἰς κοιλιοστόμαχον καί σπληνοστόμαχον», «εἰς πόνον ὀδόντων», «εἰς φάγουσαν», «εἰς ἰκτερικούς», «εἰς δάγκωμα ὀφιδίου, καί σκορπίου ἤ ἄλλου τινός», «εἰς λύσσαν», «εἰς φράξιν κοιλίας», «εἰς τό στῆσαι κοιλίαν ἀνθρώπου», «εἰς κένωσιν χολῆς», «εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ ξερνᾶ πολλά», «εἰς ἀνορεξίαν ἀσθενοῦς», «εἰς ψύχραν στομάχου καί ξύλωμα», «εἰς ἀπόστημα», «εἰς ἀπορροφήν», «εἰς ὀπίσω τάντανον, ἤγουν κολοκάθισμα», «εἰς πρίσμα προσώπου», «εἰς πόνον στόματος καί γλώσσης», «εἰς βρῶμαν στόματος», «εἰς πόνον σταφυλίτου», «εἰς μίτην πρισμένην καί στάζουσαν», «εἰς πόνον κοιλίας», «εἰς τούς ἔχοντας σκόληκας εἰς τήν κοιλίαν», «εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ εὐγένει τό κάθισμά του», «εἰς λιχίνας καί ψώραν καί λέπραν», «εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ ἔχει δίψαν», «εἰς τζάκισμα ἔμπλαστρον», «εἰς χείλη ὅταν σκάζουν», «εἰς πιτυρίδα κεφαλῆς», «εἰς τζάκισμα ποδαρίων καί χειρῶν», «εἰς καύσιμον ἀπό φωτιά, καί μολύβι», «εἰς τό ἀνοῖξαι πάθος καί εἰς πληγήν παλαιάν», «εἰς μαλιά ὁποῦ πίπτουν», «εἰς λέβιθες», «εἰς αὐδέλες», «εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ νά φάγη μανιτάρια», «εἰς ἄνθρωπον ὅταν τόν φαρμακώσουν», «εἰς πόνον τοῦ συκωτίου», «εἰς δυσεντερίαν», «εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ πιασθῇ ἡ φωνή του», «εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ τρέμει τό κορμί του ἤ τό χέρι του», «εἰς ψύλλους πῶς νά χαθοῦν», «εἰς ψείρας πῶς νά ψοφήσουν», «εἰς κάμπιαν πῶς νά χαθῇ», «εἰς τό ποιῆσαι ἡ γυνή γάλα», «εἰς μεταγγισμόν οἴνου», «περί τοῦ καιροῦ τῆς φλεβοτομίας», καί, τελευταῖο, σελ. 432, «ψῆφος περί ζωῆς καί θανάτου».

> *᾽Αρχ. μάθε πότε ὁ ἄρρωστος κατεκλίθη, καί πόσον ἔχει τότε ἡ σελήνη, ἴδε καί τό ὄνομα τοῦ ἀρρώστου πόσα στοιχεῖα ἔχει...*

Στίς πρῶτες σελίδες, 374-377, «πίναξ εἰς τό παρόν ἰατροσόφιον».

Γ΄, σσ. 569-578, διάφορα 'ἰατροσόφια'. Καί πρῶτα: «περί οὔρων διάγνωσις· ἐγείρεται ὁ ἀσθενών ἤ ἀποθνήσκει».

Ἀρχ. *λαβών τό οὖρος τοῦ νοσοῦντος στό ταχύ ὁπόταν εἶναι νηστικός καί βάλε αὐτό εἰς ὑαλίον, καί σκέπασον αὐτό καλά, μή εἰσελθεῖν ἀήρ ἐν αὐτῷ...*

Ακολουθοῦν: «περί ψώρας», «περί σκουλαμέντο», «εἰς πονόματον».

Μετά τά τρία αὐτά 'ἰατροσόφια', στή σελ. 579, «οἱ κύκλοι τῆς σελήνης», στή σελ. 580, «οἱ κύκλοι τοῦ ἡλίου» ἐνῶ στίς σσ. 583-584, «σεληνοδρόμιον παντοτεινόν».

Στή σελ. 584 τοῦ κώδικα μιά σημείωση: «ἐκ προτετυπωμένων»· στή σελ. 568 τό ὄνομα τοῦ γραφέα (;): «δανιήλ ἱερομ», ἐνῶ στή σελ. 582 ἡ χρονολογία: 7121 (= 1613).

*** 9.** Ε.Β.Ε. 2283 0,150× 0,100 ἔτ. 1624 φφ. 1α-34β.

Τίτλος (φ. 3β): *Ἰατροσόφιον ἐκλελεγμένον ἐκ πολλῶν ἰατρικῶν βιβλίων γαλινοῦ· ἱπποκράτους καί μελετίου καθώς καί ἄλλων πολλῶν σοφῶν ἰατρῶν.*

Ἀρχ. *Εἰς πόνον ὠτίου. Ὅταν πονή τό ὠτίον κοπάνισον...*

Στά φφ. 1α-3α, πίνακας τῶν περιεχομένων καί στό τέλος φ. 3α, ἡ χρονολογία: «ζρλβ΄ (=1624), μαρτίου κε΄».

Βλ. Β΄, Ι, 48.

10. Π.Β.Ι. (Λ). 432 0,115× 0,102 ἔτ. 1662 φφ. 1α-43β.

Ὁ ἴδιος τίτλος μέ τό προηγούμενο.

Ἀρχ. *Εἰς πόνον ὠτίου. Ὅταν πονῆ τό ὠτίον, καπάνισον κολοκυνθέας φύλλα καί τόν ζωμόν στάζε...*

Στήν ἀρχή τοῦ κειμένου, ἡ χρονολογία: «αχξβ΄».

11. Κ.Β.Α 9 0,210× 0,150 ἔτ. 1679 φφ. 5α-148β.

Ἀρχ. *Κατά τήν συνήθειαν τῶν παλαιῶν ἰατρῶν...*

Ο κώδικας περιέχει δύο ἰατροσόφια, στά φφ. 5α-34β καί 36α-148β.

Στά φφ. 34β-35β, πίνακας τῶν περιεχομένων.

Συγκρατῶ τίς σημειώσεις, φ. 5α: «Εἰς δόξαν Χριστοῦ ἀμήν. 1678 ὀκτωβρίου η΄» καί φ. 147α: «Τῷ δέ θεῷ δόξα. Κατά αχοθ Φευρουαρίου 10 ἐτελείωσα», πού δείχνουν πότε ἄρχισε καί πότε τελείωσε ἡ γραφή τοῦ κειμένου.

*** 12.** Μ.Ξ. 99 (2432) 0,150× 0,105 ΙΖ αἰ. σσ. 161-189.

—σσ. 161-165, «Διαθήκη τῶν τριῶν ἰατρῶν, γαλινοῦ, ὑπποκράτους καί διοσκορίδου τοῦ σοφοῦ. Περί τῆς τοῦ ἀνθρώπου κατασκεβῆς».

Στό τέλος, σ. 165: «τέλος τῆς διαθήκης τῶν τριῶν ἰατρῶν γαλινοῦ, ὑπποκράτους καί διοσκορίδου».

—σσ. 166-185, [συνταγές μέ βάση τόν Γαληνό]. Ἀναλυτικότερα: «ἀρχή τοῦ γαλυνοῦ, περί πόνου κεφαλῆς».

Ἀρχ. *ὅταν πονέσει τοῦ ἀνθρώπου ἡ κεφαλή, ἤ ἀπό κάματος, ἤ ἀπό οἴνου ἀκράτου...*

Ἀκολουθοῦν: «περί πυτηρίδος», «περί πύρωμα προσώπου», «περί κυτρηνάδος προσώπου», «περί πόνου κεφαλῆς», «περί πρίσμα ἀνθρώπου», «περί πέτρας», «εἰς ἀνθρώπου πληγάς», «περί ὅταν τρέχει αἷμα ἀπό ἀνθρώπου πληγήν», «περί λέπρας κεφαλῆς», «περί ὅταν καεί ὁ ἄνθρωπος ἀπό θερμόν», «περί ὅταν φάγει ὁ σκύλος τινάν», «περί ὅταν δακανθή τις ὑπό κύναν λισιάρην», «περί ὅταν φάγη ὁ ὄφις ἄνθρωπον», «περί ὄφεων καί σκορπιῶν», «εἰς τό σωφρονήσαι ὁ ἄνθρωπος», «εἰς πόνον κοιλίας», «εἰς ρίναν τρέχουσαν αἷμα», «εἰς πρόσωπον ἔχων πανάδα», «περί ὅταν οἱ ὀφθαλμοί τοῦ ἀνθρώπου μή θεωροῦσι καλά», «εἰς πύρομα ὀφθαλμοῦ», «εἰς πόνον καί φούσκωσιν ὠτίου», «περί σχήσματος χειλέων», «εἰς πτύοντα αἷμα», «περί πόνον ὀδόντων», «περί γουργούρου ἔχοντος ὑγρά», «εἰς βήχαν», «περί βηχός πτύοντος αἷμα», «περί ληχήνας», «περί ὅταν τήν φωνήν ἀπολέσει», «περί πρόσοπον ἀνθρώπου ὅταν πριστή», «εἰς θερμασίαν καί κυτρινάδαν», «εἰς πόνον λαιμοῦ», «περί σπλήνα», «περί δάκομα σκορπίου».

Στό τέλος, σ. 185: «τέλος τοῦ γαληνοῦ τοῦ σοφοῦ».

—σσ. 186-189, [συνταγές ἀπό τόν Ἱπποκράτη]. Ἀναλυτικότερα: «ἀρχή τοῦ ὑπποκράτους περί σπλήναν, καί περί στομάχου».

Ἀρχ. *Κρίθινον ἄλευρον ζύμοσον...*

Ἀκολουθοῦν: «πῶς φαγεῖν ἤ πιείν καί ὑγιαίνει», «περί ὀδόντων πόνος», «περί στόματος ἕλκος», «περί κουφόσεως», «περί ζοχάδες», «ὅταν δέ χονεύει ὁ ἄνθρωπος».

Στό τέλος, σ. 189: «τέλος τοῦ ὑπποκράτους τοῦ ἰατροῦ».

*** 13.** Μ.Π.Τ. 78 0,225×0,175 ΙΖ΄ αἰ. φφ. 6β-14α.

Τίτλος: *Ἰατροσόφιον ἐκλελεγμένον ὑπό πολλῶν, σοφοτάτων ἰατρῶν γαλλινοῦ, ὑπποκράτους, μελετίου μοναχοῦ, καί ἄλλων πολλῶν ἰατροσοφικῶν βιβλίων.*

Ἀρχ. *πρῶτον φαγί πρέπει νά δίδουν τῷ παιδί μέλι, πρῶτον τό γάλα δεύτερον τό μέλι κάθε δύο ἤ τρεῖς φορές τήν ἡμέραν...*

Ἀκολουθοῦν: «περί τά σπηρία ὁποῦ εὐγένουν εἰς τό παιδί»· «ὅταν ἔχη τό παιδί βῆχαν καί μύξαν»· «ὅταν τό παιδί τρίζη τά δόντια»· «περί ὅταν φυτρώνουν τοῦ παιδίου τά δόντια»· «περί αὔθας»· «εἰς τά τριψήματα τῶν

μερίων»· «περί σιριάσεως»· «εἰς πόνον ὠτίου»· «εἰς αἷμα ἐξ ὠτίου τρεχόμενον»· «εἰς ρευματισμένους ὀφθαλμούς»· «ὅταν δακρύσουν οἱ ὀφθαλμοί τοῦ ἀνθρώπου»· «περί πόνου κεφαλῆς καί ἐντέρων»· «εἰς βῆχαν καί πύκνωσιν»· «περί φλέγματος καί ὑγρῶν»· «περί πόνου λαιμοῦ»· «εἰς στένωσιν»· «περί ὅταν τις κατουρεῖ τήν νύκταν»· «εἰς ρευματικά καί ποδαλγίαν»· «εἰς πόνον νεφρῶν καί γονάτων»· «εἰς πρίσμα ποδῶν καί χειρῶν»· «περί πρίσματος κορμίου»· «εἰς πρίσμα ὀρχιδίων»· «εἰς πόνον καρδίας»· «εἰς πλευριτικόν»· «εἰς λεπρομένην κεφαλήν»· «εἰς αἷμα ἐκ ῥινός τρεχόμενον»· «εἰς τό στῆσαι αἷμα ἐκ ῥινός καί ἀφεδρῶνος»· «περί τοῦ πτύοντος αἷμα»· «εἰς αἷμα ἐξ ἀφεδρῶνος τρεχόμενον»· «εἰς αἷμα ἐκ πληγῆς τρεχόμενον»· «εἰς πόνον στόματος».

Τελ. *...μυρσίνης κορυφές καί ἄνθη τριανταφύλλων.*

14. Χ.Μ. 409 0,148 × 0,098 ΙΖ΄ αἰ. φφ. 19α-20α.
Τίτλος: *Ὅτι ὁ κόσμος ἀπό τέσσαρα στοιχεῖα στέκεται· καί ὁ ἄνθρωπος ἀπό τέσσαρα στοιχεῖα ἐγίνη· καί διατί λέγεται ὁ ἄνθρωπος ἄνθρωπος, καί ὁ Ἀδάμ Ἀδάμ. Κεφάλαιον ζ΄ Τῶν διδασκάλων.*

*** 15.** Μ.Α.Α.Σ. 1848 0,196 × 0,152 ΙΖ΄ αἰ. φφ. 1α-13β + 92β-116β.
Τίτλος (φ. 1α): *Ἀρχή σύν θεῷ ἁγίῳ τοῦ ἰατροσόφου τοῦ γαληνοῦ καί πρῶτον τοῦ διδασκάλου κυρ γρηγορίου ὁποῦ ἔκαμεν διάταξιν διά ταῖς κάθαρσαις.*

Ἀρχ. *Τό ψαψαλτίνη, νά τό καθαρίσης, νά ῥίξης τήν ἔξω φλούδαν, καί τό μέσα νά τό ψήσης, εἰς τό μήλον ἤ εἰς κυδώνιον...*

Ακολουθοῦν: φ. 1β, «κοκκία συπτικά ὠφέλιμα, ἄν παρακινήσει τόν ἄνθρωπον»· «καθάρσιον ὠφέλιμον, καθαίρει πάντας τούς χυμούς»· φ. 2α, «ἕτερον καθάρσιον εὔκολον»· φ. 2β, «σεράβιον τῆς ἀρτεμησίας τοῦ ματθαίου, ὠφέλιμον εἰς πάντα τά πάθη τῆς μήτρας [...] ὠφελεῖ καί τά νεῦρα, φθείρη τήν πέτραν, καθαίρει τό αἷμα, κινεῖ τά ἔμμηνα, καί ἔστι συλλυπτικόν, πινόμενον μέχρη τῆς συλλήψεως»· φ. 3α, «ἀληφεῖ διά καριῶν, τρέφει συντόμος, ἔλκει παλαιά καί νέα, καί φάγουσαν, καί ὠφελεῖ καί πολλά πάθη, καί ἔστι δόκιμος»· φ. 3β, «περί τῶν τοῦ κεφαλίου παθῶν, καί ὅσα κακά καί ἄν εἶναι εἰς τό κεφάλι»· φ. 4α, «περί λιθαργίαν ἤγουν ὅταν ἀστοχά ὁ ἄνθρωπος καί εἶναι ὁσάν ξηρός, καί δέν βλέπει καλά, εἶναι καί τοῦτο πολλοί κακόν, γίνεται μάλιστα εἰς τούς γέροντες, καί εἰς τούς πλουσίους»· φ. 4β, «περί ἐπιληψίας, ἤγουν ἄν τά φθάνη ὡσάν ἀπό ἔξω τόν ἄνθρωπον, καί πεύτει καί ἀφρύζει, τοῦτο γίνεται ἀπό πολλαῖς αἰτίαις, συμβένη μάλιστα εἰς τά παιδία»· «περί

φρενήτιδος, ἤγουν ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἔχει χαλασμένον τόν νοῦν του, καί παλαβόνεται, καί ἄλλοι φεύγουν, ἄλλοι σκούζουν, καί ἄλλοι μύρια κακά κάμνουν, ἀμή τούταις εἶναι κακαῖς ἀσθένειαις καί δέν ἰατρεύονται, ἀπό πᾶσα ἰατρόν μόνον τό γράφομεν ἐδώ ἕως διά τό βιβλίον νά γέννῃ κουτζόν. ἰατρείαις δόκιμαις τοῦ ματθαίου»· φ. 5α, «περί μελαγχολίας»· φ. 5β, «περί κατάῤῥου, ἤγουν νουζλά ὁποῦ κατευένῃ ἀπό τό κεφάλι, καί βράζουν τά αὐτία, καί τρέχει ἡ ρίνα, καί βλάπτει τούς ὀδόντας»· φ. 6α, «περί ἀλωπεκίας, ὅ ἐστίν μάδισης τριχῶν ὁποῦ μαδοῦν καί πεύτουν οἱ τρίχες»· φ. 6β, «περί νά αὐξάνουν οἱ τρίχες καί μάλιστα εἰς τούς λιψοτριχούντας τά γένια»· «περί πόνον ὠτίον καί πάθη»· φ. 7α, «περί παρωτίδων ὁποῦ γίνονται εἰς τά αἰδία, ἤγουν σπηρία»· «περί διά τήν μύτην καί τά σπηρία ὁποῦ γίνονται μέσα»· φ. 7β, «περί ὅταν τρέχει αἷμα ἀπό τήν μύτην νά τό σταματίσης»· «περί πάθη ὀφθαλμῶν»· φ. 8α, «περί πᾶσαν πόνον ὀμματίων»· φ. 8β, «περί ὅταν ἔχει σκουτούρα εἰς τούς ὀφθαλμούς καί βλέπει μαῦρα»· «περί ἀληφῆς θαυμαστῆς εἰς τά ὀμμάτια, τούτην τήν ἀληφήν εἶναι πολλά θαυμαστή εἰς τούς ὀφθαλμούς, καί δόκιμη ὅτι ὅποιος ἀλήψει τούς ὀφθαλμούς τόσον φωτίζεται, ὅσον νά εἰδή ἄστρον τήν ἡμέραν καί εἰς τά ρευματικά καί ὅταν κοκινείσουν τά ὀμμάτια, καί ὅταν τρέχουν, καί εἰς πᾶν πάθος ὁποῦ πονεῖ εἰς τά ὀμμάτια»· φ. 9α, «περί πάθη τῶν ὀδόντων καί τῆς θεραπείας αὐτῶν»· φ. 9β, «διά νά καθαρίσης ὀδόντας μελανούς»· «προφυλακτικά ὀδόντων διά νά μήν πονοῦν»· φ. 10α, «περί ὅταν ἔχουν φάγουσαν τά οὔλα, ἤτοι ἠγούλαις καί πονοῦν τά ὀδόντια, καί βρομοῦν»· «εἰς τά ὀδόντια ὁποῦ κυνοῦνται»· «διά τούς πόνους τοῦ λεμοῦ, καί τοῦ σταφυλίτου, κατευένουσιν ἀπό τό κεφάλι, διατί τό κεφάλι εἶναι ὡσάν μία βεντούζα, καί σέρνει ἀπό τό κορμί καί τά ἀνεβάζη ἀπάνου»· φ. 10β, «περί τόν κοράκον»· φ. 11α, «περί τόν σταφιλίτην ὅταν κρέμεται»· «ὅταν κοπή ἡ φωνή τοῦ ἀνθρώπου»· φ. 11β, «περί βηχός»· φ. 12α, «εἰς ἐκείνους ὁποῦ δέν τούς ἀφίνη τήν νύκτα ὁ βήχας νά κοιμηθοῦν»· φ. 12β, «ἀντιδοτάριον τοῦ σοφοτάτου βαλεριανοῦ τοῦ ἰταλοῦ, ἀντίδοτος ἀῤῥωματικός διά καρυοφύλλου»· φ. 13α, «πρός ἐπιληπτικούς ὅ ἐν ἱσπανία ἔμαθε ἀλέξανδρος τραλιανός».

Στά φφ. 13β-92α, βλ. Νικόλαος Ἀγραφιώτης, Α , ΙΙ, l. —φ. 92β, «Ἀρχή τοῦ Β^{ου} βιβλίου τοῦ γαληνοῦ, περί εὐπορίστων». «Περί σταφιλῆς».

Ἀρχ. *Νά θεραπεύσεις σταφιλήν οὕτως· ἐν ἀρχῇ μέν αὐτῆς τῆς φλεγμονῆς...*

φ. 94α, «Ἔκδοσις μερική, δόκιμη εἰς ἀρχαρίους ἰατρούς, περί κεφαλῆς παθῶν»

Ἀρχ. *Τό κεφάλι καθώς ἔμαθες ἀπό τά τέσσαρα στοιχεῖα ταράσσεται...*

Από τό φ. 98β, ἀκολουθοῦν διάφορες ἄλλες συνταγές γιά ἄλλα 'πάθη' τοῦ σώματος ὅπως «περί βηχός», «περί πλευρίτου», «περί στομάχου», «περί τῶν παθῶν τῆς κάτω κοιλίας καί τῶν ἐντέρων», «περί λίθων τῶν γενομένων εἰς τόν νεφρόν καί τῆς κύστεως», «περί δυσουρίας παίδων», «περί νεφρῶν ἑλκώσεως», «περί ἡπατικῶν», «περί ἰκτερικῶν», «περί ὕδρωπος», «περί σπληνός», «περί γονοροίας», «περί κρατήσεως τῶν ἐμμηνίων», «περί αἱμορρογουσῶν γυναικῶν», «περί στρόφου μήτρας», «πρός σύλληψιν γυναικός», «περί στρόφου παιδίου», «περί κρατήσεως καί παθῶν τῆς κοιλίας», «περί ποδάγρας καί ἰσχιάδος καί ἀρθρίτιδος». —φ. 106β, «Ἀρχή περί βαρέματος, μετά μαχαιρίου, ἤ σπαθίου, ἤ ἄλλου τινός».

Ακολουθοῦν: «περί ἐξαρθρίσματος», «περί τῶν ἀποπιπτόντων ἀφ' ὑψηλοῦ τόπου», «περί πληγῶν παλαιῶν», «περί οἰδημάτων», «περί ἐρυσιπέλατος», «περί ψώρας καί λέπρας», «περί πυρετῶν», «περί ῥιγός», «περί ἀγγούσης», «περί δίψης ὁποῦ γίνεται εἰς τούς πυρετούς».

—φ. 109α, «περί ἑρμηνείας σκευασιῶν βιβλίον ἕτερον».

Ἀρχ. *Ὅτι ματζούνια θέλεις νά φθιάσῃς πρόσεχε νά μή κάψῃς τό μέλι...*

—φ. 111β, «περί γαλικῆς νόσου».

Ἀρχ. *Ἐν ἔτει θεογονίας ἰησοῦ χριστοῦ ἑπτακόσια πενῆντα ἑπτά, ἐφάνει εἰς ταῖς γαλίαις, ἀσθένειά τις καλουμένη παρά λατίνοις μόρβους γάλικους, παρ' ἰταλοῖς μαλαφράντζα, τοῦτο τό πάθος ἐκ συνουσίας ἐγνωρίσθη...*

—φ. 115β, «ἀντίδοτος ἡ μεγάλη θηριακή, καί σκευασία τινός ἀνδρομάχου τοὔνομα».

Αρχ. *Τρεῖς δέ ἐπαγγέλεται χρείας, διό καί μεγάλη κέκτηται...*

*** 16.** E.B.E. 2979 0,214×0,150 ΙΖ΄ αἰ. φφ. 1α-142β.
Τίτλος: *Ἐκλογή ἐκ διαφόρων βιβλίων ἰατρικῶν συλλεγεῖσα χάριν προχείρου ἰατρειᾶς.*

17. M.A.X. 96 0,202×0,150 ΙΖ αἰ. φφ. 3α-7β.
Ὁ ἴδιος τίτλος μέ τό Β΄, Ι, 4.

18. Β.Π. 19 0,160 × 0,100 ΙΖ΄ αἰ.
Τίτλος: *Ἰατροσόφιον ἐκλελεγμένον Γαληνοῦ καί Ἱπποκράτους, Διοσκουρίδου καί Ὀρειβασίου.*

19. Ε.Β.Α. (σ.) 101 0,150 × 0,105 ΙΖ΄ αἰ.
Δύο ἰατροσόφια μέ βάση τούς ἀρχαίους «καί ἄλλους».
α —φφ. 1α-56α, ὁ ἴδιος τίτλος μέ τό Β΄, Ι, 4.
Ἀρχ. *Περί πός ἐγίνη ὁ κόσμως παρά θεοῦ, ἀπό τέσσαρα στοιχεία τῶν ἔκαμε καί πός γίνεται ὁ ἄνθρωπος...*
Στά φφ. 56β-70β, πίνακες.
β΄ —φφ. 1α-145α, ὁ ἴδιος τίτλος μέ τό Β΄, Ι, 9.
Ἀρχ. *Εἰς πόνον ὠτίου. ὅταν πονῇ τό ὠτίον κοπάνησον κολοκυνθέας φύλλα...*

20. Μ.Ι. 174 (4294) 8° ΙΖ΄ αἰ. φφ. 46β-66α.
Ὁ ἴδιος τίτλος μέ τό Β΄, Ι, 4.

21. Β.Ο. 81 0,203 × 0,155 ΙΖ΄ αἰ. φφ. 188β-521β.
Τίτλος: *Ἰατροσόφιον ἐκλελεγμένον διαθήκη πολόν ἰατρόν ὑποκράτου καί γαλινού καί παύλου του γενητού καί αλιξάνδρου τριαλιανού καί ἄλον πολόν δοκιμοτάτον πολον ἰατρόν καί νηκόλαον τῶν σοφόν.*

*** 22.** Μ.Ε.Σ. 28 0,220 × 0,145 ΙΖ΄ αἰ. φφ. 21α-25β+40α-141β.
Κώδικας ἀκέφαλος καί κολοβός, πυρίκαυστος· πολλές σελίδες ἔχουν ἐκπέσει.
—φφ. 21α-25β, διάφορες ἰατρικές συνταγές, ὅπως «περί ἀλωπεκίας», «διαφυλακτικά τριχῶν», «περί τριχῶν ρεουσῶν», «περί σοχάδων», «περί καθαρσίων», «περί σπασμένου παιδίου», «περί οὔρους ἀσθενῶν» κ.ἄ.
—φφ. 40α-141β, «Φιλοσοφία ἱπποκράτους καί γαληνοῦ. περί τῶν τοῦ κόσμου στοιχείων καί τῶν ἀνθρώπων».
Ἀρχ. *Ἐκ τεσσάρων στοιχείων συνίσταται ὁ κόσμος, πυρός, ἀέρος, γῆς, ὕδατος, ὁμοίως καί ὁ ἄνθρωπος νοεῖται ἐκ θερμοῦ καί ψυχροῦ, ὑγροῦ καί ξηροῦ...*
Ἀπό τίς 'συνταγές' πού ἀκολουθοῦν: «περί ληθάργου», «περί βδέλαν», «πρός πόνον γονάτων», «πρός πόνον ὀδόντων», «περί πόνον κεφαλῆς», «περί ὄξους».

—φ. 49β, «Ἱπποκράτους διαφοραί περί φλεβοτομίας», «περί βδελλῶν», «περί ὑγραινόντων», «περί ὑδέρου», «περί ἐλεβόρου», «περί ἀποφλεγματισμοῦ», «περί λαλιᾶς», «περί περιπάτου», «περί πάλης», «περί πολέμου».
—φ. 69β, «τοῦ γαληνοῦ προγνωστικόν περί ἀνθρώπου».

Ἀρχ. *Συνέστην ὁ κόσμος ἐκ τεσσάρων στοιχείων...*

«περί νεφριτικῶν», «περί νεφρίτιδος», «εἰς πύροσιν στομάχου», «εἰς τό ἐκβαλεῖν τρίχας», «πρός ἐξωχάδες», «περί φλεγμονῆς», «περί ἑλκώσεως», «περί πνευματώσεως μήτρας», «περί μύλης», «περί ἰσχιάδος», «περί ποδάγραν καί ἀρθρίτιδος», «περί ρευματιζομένων», «περί παρονυχίας», «περί τεθλασμένους ὄνυχας», «περί λιχήνων», «περί κνησμονῆς», «περί λεύκης», «περί φλεγμονῆς», «περί τῶν ἐντός τοῦ σώματος ἀποστημάτων», «περί ἕρπιτος», «περί δοθινῶν», «περί ἀνθράκων», «περί καρκίνου», «περί ἐμφισήματος», «περί σαρκωθλασμάτων», «περί ρήγματος καί σπάσματος», «περί σκήρου», «περί στεατωμάτων καί μελικηρίδων», «περί ἰοβόλων ζώων», «περί σφικῶν καί μελισσῶν», «περί λαγωοῦ θαλασσίου», «περί βδελλῶν», «περί μυκήτων», «πρόγνωσις νοσήματος διά κρίσεως λυομένου».
—φ. 125β, «Σύναψις ἐν ἐπιτόμῳ περί τῶν βοηθημάτων, καί τοῦ τρόπου τῆς δόσεως αὐτῶν». Ἀκολουθοῦν διάφορα 'ἀντίδοτα': «ἀντίδοτος ἡ θηριακή», «ἀντίδοτος ἡ μιθριδάτιος», «ἀντίδοτος ἡ πεωνία», «ἀντίδοτος ἡ ἀθανασία», «ἀντίδοτος τοῦ ἔσδρα», «ἀντίδοτος ἡ ἰσοθέου», «ἀντίδοτος ἡ πανακία», «ἀντίδοτος ἡ ὑγιεία», «ἀντίδοτος ἡ φύλωνος», «ἀντίδοτος θεοδώρητος», «ἀντίδοτος ἡ ἀχάριστος», «ἀντίδοτος ἡ ζωοπύριος», «ἀντίδοτος ἡ πολυστής», «ἀντίδοτος ἡ διά καλαμίνθης», «ἀντίδοτος ἱπποκράτους ἡ ἀσύγκριτος», «ἀντίδοτος ἡ μοῦσα», «ἀντίδοτος ἡ πικρά», «ἡ λεγομένη ἡμιθριδάτιος», «περί ἐλαίων», «περί ἀμυγδαλίνον», «περί ζουλαπίου», «περί ἐμπλάστρων».

*** 23.** K.E.M.N.E. 0,207 × 0,140 ἔτ. 1723 σσ. 1-448.

Δύο 'ἰατροσόφια'. Τό πρῶτο σσ. 1-335 καί τό δεύτερο σσ. 337-448.
Α΄ Τίτλος: *Ἰατροσόφιον ἐκλελεγμένον ὑπό πολλῶν ἰατρικῶν βιβλίων ὑπποκράτους καί γαλινοῦ καί μελετίου μοναχοῦ καί ἄλλων δοκιμωτάτων καί σοφῶν ἰατρῶν. Περί πῶς ἐγίνη ὁ κόσμος παρά θεοῦ, καί πῶς ἐγίνη ὁ ἄνθρωπος καί ὅτι ἀπό τέσσερα στοιχεῖα τόν ἔκαμεν ὁ θεός· καί πῶς γίνεται εἰς τήν κοιλίαν τῆς γυναικός· καί πῶς ὁμιάζη τοῦ πατρός καί τῆς μητρός τό πεδί· καί ἀπό τί λωβιάζη, καί ἡ ψυχή εἰς πίον μέρος τοῦ κορμίου κατοικεῖ· καί περί πῶς κάμνη ὁ ἄνθρωπος παιδία ἄλλα φρόνιμα, καί ἄλλα τρελά· καί περί ἰατρίας*

τῆς ἀσθενίας τοῦ ἀνθρώπου ὀποῦ νά τοῦ ἔλθουσιν εἰς τό κορμί του· μέ τί νά ἰατρευθή νά λάβη ὑγίαν.

Τό πρῶτο 'κεφάλαιο': «᾽Ο κόσμος ἀπό τέσσερα στοιχεία στέκεται, καί ὁ ἄνθρωπος ὑπό τεσσάρων στοιχείων ἐγίνη· καί διατί λέγεται ὁ ἄνθρωπος ἄνθρωπος· καί ὁ ἀδάμ διατί ὀνομάσθη ἀδάμ: τῶν θείων διδασκάλων. κεφ. α^{ον}».

᾽Αρχ. *᾽Υπό τεσάρων στοιχείων στέκεται ὁ κόσμος ἡλίου, ἀέρος, τῆς γῆς καί τοῦ νεροῦ· καί νά λήπει ἕνα ἀπό αὐτά...*

Μεταξύ τῶν ἑπομένων 'κεφαλαίων': «περί ρεύματος καί πόνου κεφαλῆς», «περί ρευματικῶν κεφαλῆς», «περί ὅταν τόν τρώγουν τόν ἄνθρωπον τά μάτια του», «περί ὅταν πονοῦν τά μάτια τοῦ ἀνθρώπου», «περί ἀνθρώπου ὀποῦ ἔχει χολήν καί συκόνεται τό πορνόν καί σκοτίζονται τά ματιά του, καί ἔχουν ὥσπερ ἀντάραν», «περί ἀνθρώπου ὀποῦ πτήη αἷμα», «περί πρίσμα προσώπου», «περί ὅταν πονῆ ὁ ἄνθρωπος τήν σπλήνα του», «περί πόνον συκοτίου», «περί ὅταν τρέχει ἡ κοιλία τοῦ ἀνθρώπου αἷμα», «περί ὅταν ἔχει ὁ ἄνθρωπος πέτρα εἰς τό σῶμα του καί δέν ἠμπορί νά κατουρίσι», «περί ὅταν ἔχει ὁ ἄνθρωπος δυσσουρίαν», «περί τοῦ κατουροῦντος αἷμα», «περί ἀνθρώπου ὀποῦ ἐνυπνιάζεται καί παραλαλεῖ τήν νύκτα», «περί ὅταν δαγκώσι τόν ἄνθρωπον φίδι ἤ σκοπρίος», «περί τοῦ ἔχοντος ἐξωχάδες», «περί τοῦ ἔχοντος ἐσωχάδες», «περί γυναικός ὀποῦ σταθοῦν τά συνήθειά της καί δέν τρέχουν», «περί ποδαλγίας, ὀποῦ ἔχει ρεματικά», «εἰς πλευρίτην καί σφάκτην», «περί σκλάβου νά μή φεύγει», «περί χωλῆς», «μηνολόγιον ὅταν ὁ ἄνθρωπος καταπέσι εἰς ἀσθένιαν· περί ζωῆς καί θανάτου», «περί πίαν ἡμέραν τοῦ φενγκαρίου εἶναι καλόν νά ἐπάρη αἷμα ὁ ἄνθρωπος καί πίαι εἶναι», «ἑρμηνία περί τῶν ἑκάστη ἡμέρα καί ὥρα τόν γενιθέντων ἀνθρώπον».

— Επίσης: σ. 207, «περί τῶν ιβ΄ ζωδίων τοῦ χρόνου»· σ. 214, «ἀρχή σύν θεῷ ἁγίῳ περί τῶν ἑνέα οὐρανῶν, καί περί τῶν ἑπτά πλανητῶν, καί περί τῶν δώδεκα ζωδίων τοῦ οὐρανοῦ», σ. 233, «ἀρχή σύν θεῷ ἁγίῳ τοῦ βροντολογίου τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ», σ. 240, «ἀρχή τῶν σισμολογίων», σ. 286, «ἀρχή σύν θεῷ ἁγίῳ τοῦ μηνολογίου».

Στή σ. 335, ἡ σημείωση: «τέλος τοῦ παρόντος ἰατροσοφίου», ἡ ἡμερομηνία ἀποπεράτωσης τῆς γραφῆς καί τό ὄνομα τοῦ γραφέα: «ἔτος σωτήριον 1722/23 ἰαννουαρίου 9· ρωμαϊκά αψκβ΄/κγ΄ ἰαννουαρίου θ , διά χειρός εὐσταθίου πονδία ἐκ πόλεως λακεδαιμονίας» (σ. 336 λευκή).

Στήν ἀρχή τοῦ κώδικα, φφ. 8 χ.ἀ. ὅπου πίνακες τῶν περιεχομένων ὁλοκλήρου τοῦ κώδικα.

β «Ἕτερον ἰατροσόφιον».

Μεταξύ τῶν 'συνταγῶν', διάφορες προσευχές, ὑποδείξεις «περί τῶν βοτάνων, τῶν δώδεκα ζωδίων καί τῶν ἑπτά πλανητῶν», συμβουλές «εἰς πρωτομάθησιν παιδίου» κ.λπ.

Στίς σσ. 337-346, πίνακας τῶν περιεχομένων.

*** 24.** E.B.E. 1897 0,210 × 0,152 ἔτ. 1707 φφ. 27α-61α.

Τίτλος: *Εἰσαγωγή εἰς τήν ἰατρικήν τέχνην κατά τόν Ἱπποκράτην, Γαληνόν καί Ἀριστοτέλην.*

Ἀρχ. *Ἡ μέν ἰατρική ἐστί κατά τόν Ἱπποκράτην πρόσθεσις καί ἀφαίρεσις...*

Μετά τήν εἰσαγωγή, φ. 27αβ, ἀκολουθεῖ, φφ. 27β-28β, ὁ πίνακας τῶν περιεχομένων: «Βιβλίον μεταγλωττισθέν εἰς ἁπλήν φράσιν· ὅπερ περιέχει σημεῖα καί πρόγνωσες, ἐν ἑκάστῳ ἀῤῥωστήματι».

Τό κείμενο, φφ. 29α-63β, «Περί σφυγμῶν, καί οὔρων, σημεῖα καί πρόγνωσες».

Ἀρχ. *Ἐπειδή ὁ νοῦς νά προβλέπῃ ὁλονῶν τῶν αἰτιῶν τήν πρόγνωσιν εἶναι δύσκολον, διά τοῦτο μέ τήν διαφοράν τοῦ κατούρου, καί μέ τούς διαφόρους σφυγμούς πολυτρόπως θέλω γράψῃ· οὐχί μέ σκοτινότητα, ἀλλά μέ τάξιν...*

Μεταξύ τῶν σελίδων 35β-39α, λεξικά ὅρων «ἑλληνιστί, τουρκιστί, γραικιστί, λατινιστί» καί «ἑλληνικόν, ἀραβικόν». Ἀκολουθοῦν συνταγές γιά πληγές, κεφαλαλγίες, ζωχάδες, πέτρα τῶν νεφρῶν κ.ἄ.

Στό φ. 48β, «Ἀρχή τοῦ Α στοιχείου» (συνταγές κατ' ἀλφαβητική σειρά γιά τά νεῦρα, τή μαλαφράντζα, τή φάγουσα, τούς ρευματισμούς κ.ἀ.).

Στό φ. 61α, σημείωμα τοῦ γραφέα: «Ἐτελειώθη τό παρόν, ἐν ἔτει σωτηρίῳ, αψζ΄ἐν μηνί δεκεμβρίου κβ΄ καί ἐγράφει παρ' ἐμοῦ Ἀλεξάνδρου ἐκ Τρίκκης τῆς Θεταλλίας, καί προσκυνητῶς ἐγχειρίσθη τῷ ἐνδοξοτάτῳ καί πανευγεστάτῳ ἄρχοντι κυρίῳ κυρίῳ Στεφάνῳ τῷ Καντακουζηνῷ καί μεγάλῳ Ποστελνίκῳ· καί ἔστω εἰς ἐνθύμησιν καί εἰς μνημόσυνον τοῦ δούλου αὐτοῦ».

*** 25.** B.E.B. 68 0,210 × 0,155 ἔτ. 1747 σσ. 123-203 + 220-253.

Διάφορα συνταγολόγια, μέ βάση τούς ἀρχαίους.

α σσ. 123-142, «ἐκ τοῦ γαληνοῦ, ἱπποκράτους, μελετίου τοῦ σοφοῦ, ἔτι δέ καί ἐκ τοῦ ξενῶνος. περί φλεβοτομίας ἄριστον».

Ἀρχ. *Ἐάν φλεβοτομήσῃ ὁ ἀσθενής, καί ἴδῃς τό αἷμα ὁλοκόκκινον, γνώρισον ὑγείας εἶναι δηλωτικόν...*

Ἀκολουθοῦν: «περί σφυγμῶν τῶν τεσσάρων χυμῶν», «περί κράσεως», «περί οὔρων», «περί τῶν ὑαλίων τοῦ οὔρου», «περί τοῦ κλοκίου», «γαληνοῦ, καί ἱπποκράτους περί τῶν ὑαλίων τοῦ οὔρου».

β σσ. 142-204, «λέοντος φιλοσόφου προοίμιον, ἤτοι σύνοψις τῆς ἰατρικῆς».

Ἀρχ. *Οὐχ ἅπαξ, οὐδέ δίς, ἀλλά, καί πολλάκις...*

Ἀκολουθοῦν: σ. 143 [ἀρχή τοῦ α^ου λόγου] «περί πυρετοῦ», ὅπου περί «πυρετοῦ ἀσυνεχοῦς, καί συνεχοῦς», «διαλειπόντων», «τριταίου», «διπλοῦ τριταίου», «ἀμφημερινοῦ», «τεταρταίου», «ἡμιτριταίου», «πεμπταίου, ς΄^ου, ζ^ου καί τῶν τοιούτων», «ἡπιάλου», «ἐλώδους καί τυφώδους», «ἐφημέρου πυρετοῦ»· σ. 152, «ἀρχή τοῦ β^ου λόγου», ὅπου περί «κεφαλαλγίας», «κεφαλαίας», «ἡμικρανίας», «σκοταματικοῦ», «ἐπιληψίας», «κάρου», «κάματος», «παραφροσύνης», «μελαγχολίας», «μανίας», «μνήμης ἀπωλείας», «σπασμοῦ», «τετάνου», «τρόμου», «φρίκης»· σ. 160, «ἀρχή τοῦ γ^ου λόγου», ὅπου περί «ὀφθαλμῶν», «ξηροφθαλμίας», «φθίσεως», «τραχωμάτων», «συκώσεως», «χαλαζίων», «κριθῆς», «λιθιάσεως», «φθιριάσεως», «τριχιάσεως», «φαλαγκώσεως» [οἱ σσ. 165-166, ἔχουν ἐκπέσει], «χυμώσεως», «νεφελίου», «ἀχλύος», «ὑπωσίου», «βοθρίου», «μυοκεφάλου», «σταφυλώματος», «ὑποχύσεως», «πλατυκορίας», «γλαυκώσεως», «συγχύσεως», «συμπτώσεως», «νυκταλώσεως», «ἐκτροπίου», «ὑδατῶν»· σ. 172, «ἀρχή τοῦ δ^ου λόγου», ὅπου περί «ὀξένων», «πολύπους», «τῶν ἐν τοῖς ὠσί παθημάτων», «ἄφθας», «παρουλίδος», «ἀντιάδων», «φλεγμονῆς παριθμίων», «φλεγμονῆς τοῦ γαργαρεῶνος», «κορύζης, καί κατάρρου» [οἱ σσ. 175-176, ἔχουν ἐκπέσει], «αἵματος ἀναγωγῆς», «πλευρίτου», «ἐμποιημάτων», «παθῶν τῆς καρδίας»· σ. 179, «ἀρχή τοῦ ε^ου λόγου», ὅπου περί «ἀνορεξίας», «βουλιμοῦ», «κακώδους ὀρέξεως», «λυγγοῦ», «ἄσης», «ἀπεψίας γαστρός» [οἱ σσ. 181-182, ἔχουν ἐκπέσει], «αἱμορροΐας», «κολικῶν διαθέσεων», «πτώσεως ἀρχοῦ», «ἀκουσίου διαχωρήσεως», «φλεγμονῆς σκηροῦ ἐν τῷ ἥπατι», «σπληνός σκηρουμένης», «ὑδέρου», «ἰκτέρου», «ἐλεφαντιάσεως»· σ. 188, «ἀρχή τοῦ ς^ου λόγου», ὅπου περί «λιθιάσεως», «τριχιάσεως νεφρῶν», «διαβήτου», «σκουρίου», «στραγγουρίας», «δυσουρίας», «ἀκουσίας οὐρήσεως», «γονορροΐας», «πριαπισμοῦ», «βουβονοκοίλης», «ἐντεροκοίλης», «ὑγροκοίλης», «πνευματοκοίλης», «κυροκοίλης». Ἐπίσης «περί γυναικείων παθῶν τῶν περί τήν μήτραν», ὅπου «περί ἐποχῆς ἐμμήνων»,

«ροῦ», «ὑστέρας πνιγάδος», «κύσσης», «ἀναδρομῆς», «ἀτρίτων», «προπτώσεως μητρῶν», «μύλης»· σ. 194, «ἀρχή τοῦ ζ^ου^ λόγου», ὅπου περί «φλεγμονῆς» [οἱ σσ. 195-196, ἔχουν ἐκπέσει], «ἀρθρήτιδος, ποδάγρας, καί ἰσχιάδος», «στεατώματος», «ἀθηρώματος», «ἀκροχόρδων», «λεύθρας», «μυρμηκίας», «λιχήνος», «ψώρας», «ἀλφῶν», «κυροῦ», «νύγματος, ἤτοι νουρωτρώτου», «σπάσματος, καί ρήγματος», «κατάγματος», «ἐξαρθρήματος».

—σ. 200, «ἑτέρα διάγνωσις περί οὔρων».

Ἀρχ. *Εἰ ἐστί καθαρόν τό οὖρος, καί ἔχει ἐπάνω νέφος θάνατον μηνύει...*

—σ. 203, «ἑτέρα μέθοδος περί οὔρων».

Ἀρχ. *Τό θολόν, καί πολύ οὖρος ὑγείαν σημαίνει...*

γ σσ. 220-253, «ἐκ τοῦ ἱπποκράτους, καί γαληνοῦ, παύλου νικαίου, καί παύλου αἰγινήτου περί διαφόρων παθῶν».

Οἱ 'συνταγές': «εἰς κεφαλαλγίαν», «εἰς τό ποιῆσαι μαλία», «εἰς λέπραν κεφαλῆς», «εἰς τό αὐξῆσαι τρίχας», «εἰς ληχῆνα κεφαλῆς», «εἰς τό ποιῆσαι τρίχας ξανθάς», «εἰς εὐγατόν κεφαλῆς», «εἰς λέπραν κεφαλῆς», «εἰς αὔξησιν μαλίων», «εἰς πόνον ὠτίου», «περί αἵματος ρινός», «εἰς δυσωδίαν στόματος», «εἰς τό ὑπνῶσαι», «περί τῶν ἀγρυπνούντων», «εἰς πόνον στόματος», «περί τῶν ἐσθιόντων τάς μυκίτας», «εἰς πόνον ὀδόντων», «περί τοῦ μή μεθύειν», «περί τοῦ μισῆναι τόν οἶνον», «εἰς ἦπαρ, καί σπλῆνα», «εἰς φούσκωμα γλώττης», «εἰς πόνον λαιμοῦ», «εἰς εὐγατά λαιμοῦ», «εἰς ψυχρότητα στομάχου καί ἀνορεξίαν», «πρός τάς ἐν ταῖς στομαχικαῖς πάθεσι, καί τάς ἐν τῷ στόματι, καί λαιμῷ διαθέσεις», «περί σκαρδάμου» [οἱ σσ. 229-230, ἔχουν ἐκπέσει], «περί τῶν ἐν τῇ ρινί, καί τῶν ὀφθαλμῶν παθῶν διαφόρους θεραπείας», «πρός τάς ἐπιφυομένας ἐν τοῖς βλεφάροις τρίχας», «εἰς πόνον ὀφθαλμῶν», «εἰς ἀμβλυοπίαν», «πρός ἀμαύρωσιν ὀφθαλμῶν», «πρός πτερύγια», «πρός τάς γιγνομένας ἐπί τῶν ὀφθαλμῶν κριθάς», «πρός ὑπώπια μετά οἰδήματος», «πρός ὑπώπια πρόσφατα», «πρός τάς ἀκατασχέτους αἱμορραγίας», «καθαρκτικόν διά τῶν μυκτήρων», «πρός τούς ῥέγχοντας», «εἰς τό στῆσαι αἷμα ῥινός», «ἀντίδοτος πρός πάντα πόνον», «πρός εὐφωνίαν», «διά τήν ἰσχνοφωνίαν», «πρός τά ἐν τοῖς ὀδοῦσι πάθη», «ἀποφλεγματισμοί ὀδόντων», «πρός πυρίαν ὀδόντων», «πρός ὀδόντας μεμελανισμένους», «προφυλακτικόν ὀδόντων», «πρός στόματα δυσώδη», «πρός δυσωδίαν ὀδόντων», «πρός βεβρωμένους ὀδόντας», «πρός τό ἆραι ὀδόντας χωρίς σιδήρου», «πρός τάς διαθέσεις τάς ἐν τοῖς ἀκουστικοῖς πόροις», «πρός

ἔμφραξιν ὤτων καί πόνους», «πρός ἤχους», «πρός πόνους χωρίς ἑλκώσεις», «πρός τούς ἐκ γεννετῆς κωφούς», «πρός τούς ἐκ βάθους ἤχους», «πρός ἤχους καί βόμβους ἐξαπίνης γινομένους», «πρός ἀλχηδόνας καί φλεγμονάς», «πρός ἐν ὠσί σκώληκας, καί τά παρυσδυόμενα εἰς τάς ἀκοάς», «πρός τόν ῥῦπον ἐξελθεῖν», «πρός ὠταλγίαν», «πρός τά χρόνια πάθη», «πρός ἐφίλην, καί φακούς» [οἱ σσ. 243-246, ἔχουν ἐκπέσει], «πρός τά ἐπί τῶν γενείων ἐξανθήματα», «εἰς πόνον λαιμοῦ», «πρός κατάρροιαν», «εἰς πυρετόν», «εἰς πλευρίτην», «εἰ θέλεις κινῆσαι ὑγρόν ἀπό στήθους», «εἰς ὑδροπικόν», «στομαχική καλλίστη», «σκευασία κουκκίων καθαρκτική», «σκόνη τῆς πικρᾶς ἱερᾶς», «σκευασία ἡ μεγάλη, ἥ καί ἀντίδοτος καλουμένη», «σκόνη διά τούς ὀδόντας ὠφέλιμος δεδοκιμασμένη», «πύρουλαις τοῦ στομαχίου», «μαντζούνι διά τήν ὄρεξιν», «διά νά καθαρίσης τήν φωνήν», «εἰς βῆχα τόν χειμῶνα».

Στήν ἀρχή τοῦ κώδικα, φύλλα 3 χ.ἀ. ὅπου «πίναξ τοῦ παρόντος βιβλίου» καί ἡ χρονολογία: αψμζ΄ ἐν μηνί νοεμβρίῳ εἰς κωνσταντινούπολιν».

Βλ. Ψελλός Μιχαήλ, Νικόλαος Ἀγραφιώτης.

26. Β.Ο. 97 0,210 × 0,150 ἔτ. 1756.

Τό συνταγολόγιο στίς σελίδες: 81-152, 429-468 καί 525-540.

*** 27.** Μ.Β. 378 0,150 × 0,100 ΙΗ΄ αἰ. σσ. 90.

Τίτλος (σ. 10): *Ἰατροσόφιον ἐκλελεγμένον ὑπό πολλῶν ἰατρικῶν βιβλίων, γαληνοῦ, ἱπποκράτους, καί μελετίου μοναχοῦ καί ἄλλων πολλῶν σοφῶν ἰατρῶν.*

Τά κεφάλαια: «εἰς πόνον ὠτίου», «εἰς ρευματιζομένους ὀφθαλμούς», «εἰς πόνον κεφαλῆς καί νεύρων», «εἰς βήχαν καί εἰς πύκνωσιν», «περί φλέγματος καί ὑγρῶν», «εἰς πόνον λαιμοῦ», «εἰς στένωσιν», «εἰς δυσουρίαν καί στραγγουρίαν», «εἰς τομήν ξίφους καί κόψιμον», «εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ κατουρεῖ τή νύκτα», «εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ κατουρεῖ αἷμα», «εἰς ρευματισμούς μελῶν», «εἰς ποδαλγίαν καί κόκκαλα», «εἰς πόνον γονάτων καί νεφρῶν», «εἰς πρίσμα ποδαρίων καί νεφρῶν καί χειρῶν», «εἰς πρίσμα κορμίου», «εἰς πρίσμα ὀρχιδίων», «εἰς πόνον καρδίας», «εἰς πλευρητικόν», «εἰς λελεπρωμένην κεφαλήν», «εἰς αἷμα ὁποῦ τρέχει ἀπό τήν μύτην», «εἰς τό στῆσαι αἷμα ῥινός καί ἀφεδρῶνος», «περί τοῦ πτύοντος αἷμα», «περί τοῦ αἵματος τῆς πληγῆς», «εἰς τό στῆσαι αἷμα ἀφεδρῶνος», «εἰς πόνον ἀφεδρῶνος καί εἰς ἐσωχάδες», «ὅταν τρέχη αἷμα

ἀπό τά γούλη τοῦ ἀνθρώπου», «εἰς κοιλιοστόμαχον καί σπληνοστόμαχον», «εἰς πόνον ὀδόντων», «εἰς φάγουσαν», «εἰς ἰκτερινούς», «εἰς δάγκωμα ὀφιδίου, καί σκορπίου ἤ ἄλλου τινός», «εἰς λύσσαν», «εἰς φράξιν κοιλίας», «εἰς τό στῆσαι κοιλίαν ἀνθρώπου», «εἰς κένωσιν χολῆς», «εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ ξερνᾶ πολλά», «εἰς ἀνορεξίαν ἀσθενοῦς», «εἰς ψύχραν στομάχου καί ξύλωμα», «εἰς ἀπόστημα», «εἰς ἀπορροφήν», «εἰς ὀπίσω τάντανον, ἤγουν κολοκάθισμα», «εἰς πρίσμα προσώπου», «εἰς πόνον στόματος καί γλώσσης», «εἰς βρῶμαν στόματος», «εἰς πόνον σταφυλίτου», «εἰς μίτην πρισμένην καί στάζουσαν», «εἰς πόνον κοιλίας», «εἰς τούς ἔχοντας σκόληκας εἰς τήν κοιλίαν», «εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ εὐγένει τό κάθισμά του», «εἰς λιχίνας καί ψώραν καί λέπραν», «εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ ἔχει δίψαν», «εἰς τζάκισμα ἔμπλαστρον», «εἰς χείλη ὅταν σκάζουν», «εἰς πιτυρίδα κεφαλῆς», «εἰς τζάκισμα ποδαρίων καί χειρῶν», «εἰς καύσιμον ἀπό φωτιά, καί μολύβι», «εἰς τό ἀνοῖξαι πάθος καί εἰς πληγήν παλαιάν», «εἰς μαλιά ὁποῦ πίπτουν», «εἰς λέβιθες», «εἰς αὐδέλες», «εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ νά φάγη μανιτάρια», «εἰς ἄνθρωπον ὅταν τόν φαρμακώσουν», «εἰς πόνον τοῦ συκωτίου», «εἰς δυσεντερίαν», «εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ πιασθῇ ἡ φωνή του», «εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ τρέμει τό κορμί του ἤ τό χέρι του», «εἰς ψύλλους πῶς νά χαθοῦν», «εἰς ψείρας πῶς νά ψοφήσουν», «εἰς κάμπιαν πῶς νά χαθῇ», «εἰς τό ποιῆσαι ἡ γυνή γάλα», «εἰς μεταγγισμόν οἴνου», «εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ ἔχει κακόν βῆχαν», «εἰς ξισμάραν ὁποῦ γίνεται εἰς τά σκέλια τοῦ ἀνθρώπου καί εἰς τούς ὄρχεις», «εἰς διακρυρροῦντας ὀφθαλμούς», «εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ κοιμᾶται καί πνίγεται», «εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ ἐξεπαγιάσουν χέρια καί πόδια», «εἰς ρευματισμόν καί κρατημόν τῆς μέσης», «περί ρίγανης», «περί ἀψινθίας», «περί καρυοφύλλου», «περί καρδάμου», «περί τά κουκουνάρια», «περί κανέλας», «περί κρομμυδίου», «περί κερασίων», «περί πηγονίας», «περί κεφαλαλγίας», «εἰς πῶς νά καθαίρῃ τό φῶς τοῦ ἀνθρώπου», «ἐάν ἔχουν τά μάτια ἀσπράδι ἤ αἷμα», «περί ἀλειφῆς διά τά χελώνια», «περί ἄνθρωπον ὁποῦ νά σπάσῃ καί κάμει κοίλη», «ἔμπλαστρον ἔξοχον εἰς αὐτήν τήν ἀνάγκην», «περί πόνων ὀδόντων», «εἰς πόνον γονάτου καί ἀστραγάλου», «περί τοῦ αἵματος καί τῆς χολῆς», «εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ παραλαλεῖ», «εἰς πόνον ὀδόντων».

Στίς σσ. 3-9, «πίναξ ἀκριβής τοῦ παρόντος ἰατροσοφίου».

*** 28.** B.P.A. 1095 0,198 × 0,140 ΙΗ΄ αἰ. σσ. 23-73.
Κείμενο παρεμφερές μέ τό Β , Ι, 8, Β΄

Στή σελ. 74, τέσσερις «ρετσέτες», γραμμένες ἀπό ἄλλο χέρι.

29. Ζ.Σ. 39 0,180 × 0,125 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 33α-78β.

Ὁ ἴδιος τίτλος μέ τό Β΄, Ι, 4.

Στήν ἀρχή τοῦ κώδικα, φφ. 20α-24β, «Πίναξ τοῦ ἰατροσοφίου καί μερικόν τινά ἄλλων, ἐκλελεγμένον ὑπό πολλῶν ἰατρικῶν βιβλίων. Γαλινοῦ τε καί Ὑποκράτους, καί Μελετίου μοναχοῦ καί ἄλλων πολλῶν ἰατρῶν».

*** 30.** B.P.A. 998 0,210 × 0,153 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 1α-144β.

Προτάσσονται, φφ. 1α-6β, πίνακας τῶν περιεχομένων καί στά φφ. 8α-9α καί 10α, πέντε ἰατρικές συνταγές: «ὅταν τρέχη αίμα και θέλης να σταθή», «δια όχθηκα», «οταν εχι πρίσμα εις τα κριφά του μέρι», «οταν δέν ἠμπορεῖ η γυναῖκα να κατουρίσι και έρχετε με πόνον», «όταν τινάς έχει σκουλίκι».

φ.11α, ὁ τίτλος: *Ειατροσώφηον δηαλεγμένον από πολλῶν βηβλήον ἠατρηκον γαληνού και ἠποκράτους και μελετήου μοναχού και αλουνόν δοκημότατον σωφόν ηατρόν.*

Τό πρῶτο 'ἰατροσόφι': «περή πός εγίνη ο κόσμος παρα θεού από τέσσαρα στηχήα τόν έκαμεν καί γίνετε ο άνθρωπος ης την κηλίαν της γινεκῶς και πός ομηάζη του πατρός ἤ της μητρός το πεδή και απώ τη λωβηάζη και η ψηχή ης πήον μέρος κατηκή και περή πος κάμνη ο άνθρωπος πεδήαν άλλα φρώνημα και άλλα τρελά και περή ἠατρήας ης τας αστενήας του ανθρόπου οπού τών έλθουν με τη να ηατρεφτή να λάβη τήν ἠγίαν του».

Αρχ. *Οτη ο κόσμος από τέσαρα στηχήα εγίνη και στέκετε ούτως και ο ανθροπος απο τέσαρα στηχήα...*

—φ. 24β, «περή πήον μαίρος του κορμήου του ανθρόπου ευρήσκεται το κάθε στηχήον απο τα τέσαρα ηποκράτους και γαληνού του μαθητού του».

Αρχ. *Το κορμήν του ανθρόπου απο τα ταίσαρα στηχία έγινε καθός ηκούσαται απο το εμα απο το φλεγμα απο την ξανθήν χολήν απο την μαιλένη...*

Ἀκολουθοῦν οἱ 'συνταγές': «παιρή πος να κητάζις τα κατουρα του αρόστου», «περή αρόστου οπού έχι κάψα παιρησή», «παιρή γιναικός οπου δεν κάνη παιδίον», «περή γιναικός οπού στάθηκαν τα εμηνά της», «παιρή γιναικός εκαστρομένης να μη πέση το πεδίον», «παιρή γιναικός

να ηδή τη παιδίον κάμνη», «παιρή γιναικός οπου δεν ηπορή να γενίση και έχι ανάγκη», «παιρή ανθρόπου οπου του πονί η καρδία του», «παιρή ανθρόπου οπού εχει ζοχάδες και τρέχη έμα», «παιρή οταν εβγαίνι τω κάθισμα του παιδιού», «παιρή πρίσμα ποδόν», «παιρή ανθρόπου οπού δέν ακούη», «παιρή ανθρόπου οπού πονί το αυτή του», «παιρή όταν τρέχη έμα από την μήτην», «παιρή πόνον οδόντων», «παιρή μάτηα ανθρόπου οπού δακρίζουν», «παιρή τζάκισμα χαιριού», «παιρή οπού τραίμη το χαίρη του ανθρόπου», «παιρή απόστεμα ήγουν μαράζη», «παιρή ανθρόπου οπού εχη ψόραν», «παιρή ανθρόπου οπού σπάση», «παιρή κητρινάδας προσόπου», «πειρή πανούκλα οπού να βγάλι ο ανθροπος», «παιρή ανθροπον οπού θέλη να σταυρόσι χαλάζη», «παιρή λεμού οπού εχη κόρακα», «παιρή σεληνηασμόν», «παιρή ανθρόπου οπού ξερνά σηχνά», «παιρή ανθροπον οπού να τον δαγκάση αγριόγατος», «παιρή ανθρόπου οπού ήνε μαζεμένος», «παιρή μαλαφράντζας», «παιρή λεχείνας», «παιρή όταν σέ κεντρόση μέλησα ἤ σφήκα», «περή οταν εχη λεβήθα ης την κοιλίαν», «περή ποδαλγίας», «περή αλιφί δια μεγάλο σπαθί», «αληφή όπου να καθαρήζη την πληγήν», «αληφή δηα κάψημον ἤ σπυρήα», «εις βήχαν», «να εγνορίζης έμα ασθενισμένου», «ης ηατρίαν της μαλαφράντζας», «όταν τρόγουν τα ομάτηα», «ης γάλα γηνεκός», «ης ανθροπον οπού πτήσι έμα», «ης ιδροπηκούς», «ης πόνον στομάχου», «ης πόνον νεφρόν καί γονάτον καί στίσην κοιλίας», «ης δισουρίαν», «περή τεκνογονήαν», «ης δάκομα σκίλου», «ης πόνον καρδίας», «ης έλκος οτίου», «περή οταν σταθί το κάτουρον του αλόγου», «μαντζούνι ης βήχα καί όχτικα έος τριών χρονόν», «περή ζοχάδον καί ἐξοχάδον», «περή λαιμού», «μαντζούνι ης ανθροπον οπού δεν κρατή το ούρος του», «μαντζούνι δια κάθε λογίς ασθένιαν του στόματος», «αληφή δηα πάσα πληγή», «περή πούντας ήγουν πλευρήτην», «περή σεληνιασμένον άνθροπον».

—φ. 98β, «δεύτερον ηατροσόφιον από δο και οπρός και η σκάρα του ηναι οπρός 1780 ηλίου πρότη».

Ἐδῶ οἱ 'συνταγές'· «παιρή πόνον ομάτον», «ης πόνον σηκοτήου», «περή κιλήας ραιούσης», «ης πονον λαιμού», «παιρή δησουρίαν», «παιρή οταν τρέχη έμα απο τον πάτον του ανθρόπου», «ης πόνον σπλήνας», «ης ληχίνας και ψόραν και λέπραν», «καθάρσηον οφαίλημον», «δηα να βγάλης την χολήν απο το στόμα».

*** 31.** Μ.Κ. 313 0,210 × 0,140 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 13α-62β + 89α-110β.

Δύο "Ἰατροσόφια" τό πρῶτο φφ. 13α-62β καί τό δεύτερο φφ. 89α-110β.

Α΄ Τίτλος: *Ἰατροσώφιον ἐκλελεγμένον ὑπο πολλῶν βιβλήων ἰατρικῶν Γαλήνου, ἱπποκράτους, καί μελετίου μοναχού καί ἄλων δοκυμωτάτων σοφῶν ἰατρῶν.*

Ἀρχ. *Περί πός ἐγένη ὁ κόσμος ἀπό θεού ἀπο τέσσαρα στοιχεία...*

Ἀπό τά κεφάλαια: «περί γυναικός ὅπου νά σταθούν τά συνήθειά της ἤγουν τά εμμηνά της καί δέν τρέχουν», «περί γυναικός ὁπού να γενήσι και νά κρατήσει το γάλα της», «εἰς γυναίκα εγκαστρωμένη δια να μη σκοτόση το παιδί», «περί γυναικός ἐγκαστρωμένης να ηδί τη παιδίον κάμνη ἀρσενικόν ἡ θηλυκόν», «περί γυναικός ὁπού νά αποθάνη τό παιδί μέσα εἰς τήν κοιλίαν της, καί δέν ἡμπορή νά τό βγάλει», «περί γυναικός οταν πρηστή το βηζή της», «περί ἀνθρώπου ὁπού πονή ἡ καρδία του», «περί ἄνθρωπον ὁπού νά ἔχη σφαγή εἰς τα παγήδια», «περί ὅταν πιάση τον ἄνθρωπον πόνον εἰς τήν κοιλίαν», «περί πόνον κεφαλής», «περί σπλήνας», «περί σπληνόπονον», «περί ὁπού νάχει πέτραν εἰς τό κορμί του καί δέν ἠμπορή να κατουρήση», «περί δυσουρίας καί στραγγουρίας», «περί ὅταν πρηστή ὅλον τό κορμή τού ἀνθρώπου», «περί ὅταν εἶναι τά αρχήδια πρησμένα», «περί ὅταν πρηστούν τα ποδάρια του ανθρώπου», «περί ὅταν ο ἄνθρωπος πονή μέσα το αφτή του», «περί σκόλικος εἰς τό αφτή να το βγάλης», «περί χολῆς πῶς να τήν βγάλης να καθαρίσης», «περί ἀνθρώπου ὁπού φτήνη αἵμα», «περί ὅταν τρέχη αἷμα απο τον πάτον του ανθρώπου», «περί σκόλυκας εἰς τήν κοιλίαν», «περί ὅταν τρέχη ἡ κοιλία τοῦ ἀνθρώπου συχνά», «περί να σταματήση αἷμα απο τή μήτη», «περί στομάχου ὅταν ξηλοθῆ», «περί ἀβδέλαν ὁπού να πειή ὁ ἄνθρωπος», «εἰς πόνον νεφρῶν», «περί πόνων δωντήων», «περί ὁπού τρέχη το δάκριων πώς να του σταματήση», «περί ὁποῦ φάγι μανητάρια καί αστενεί», «περί ὅταν δαγκάσι σκήλος λυσιάρικος», «περί ὅταν δεν ἡμπορί το ἄλωγον να κατουρήση», «περί νά διόξης ψοίλους απο τώ σπίτη», «περί ὅταν βρομή το στόμα του ανθρώπου», «περί ὅταν ρέη αἷμα από τά οὔλη τοῦ ἀνθρώπου πῶς να τα ἰατρεύσης», «περί ἀνθρώπου ὁποῦ να καεῖ απο μολήβη», «περί ὅταν φαρμακόσουν τον ἄνθρωπον», «περί δάγκαμα φιδήου ἤ σκορπιοῦ», «περί ποδαλγίας, ἤγουν ρευματησμένα χέρια καί ποδάρια», «περί πεδί οπου να κλέγει», «περί πεδί βρέφως οπου δεν κημάτε», «περί ἀνθρώπου οπου τρέμη το χέρι του ἤ ολον το κορμη», «περί ὅταν πιαστή η φωνή του ανθρώπου», «περί ὅταν

γεννηθή εἰς τον ἄνθρωπον ὁπήσω τάντανον ὁποῦ να στηλοθή ὁπήσον το κεφάλη του», «περί πύρωμα προσώπου», «εἰς δύψαν ἀστενοῦς ἀνθρώπου», «περί σωχάδαις», «περί λυχείναις», «περί χελονήας ὁποῦ ἔχη ο ἄνθρωπος», «περί ὅταν θέλης να κάμης τοῦ αστενοῦς κληστήρηων», «περί γυναικός εγκαστρωμένης ὁπού να είναι αστενημένη ὅτη να μήν δέν της κάμης εγκλιστίρη απο τον πάτον μώνον απο το στόμα», «περί ὅταν ἔχη ο ανθρωπος κάψαις πολαῖς ημέραις», «περί ἄνθρωπον ὁποῦ να ἔχη απόστημα», «περί γυναικός ὁποῦ θέλη να αυξήση τάς τρίχας της κεφαλῆς», «περί ἀνθρωπον πός να τον κάμης να μην πήνη ποτέ του κρασί», «περί ὅταν αι τρίχαις τον φριδίον μαδούντε», «περί ὅταν κοκηνήζουν τα μάτηα», «περί ἄν θέλης να καθαρίσης τά δώντια να είναι ἄσπρα», «περί οποῦ νοσοῦν τα μάτηα του ἀνθρώπου και γένουτε κώκηνα και ἔχη πόνους», «περί ανθρώπου ὁποῦ πονή ο λεμός και τα πλάγια και ο σταφηλήτης», «περί ανθρώπου οποῦ να ευγάλη χοιρώλεμων ἤγουν κορακή», «περί κασήδα εις την κεφαλήν», «περί αγριώγατος να δαγκάση ἄνθρωπον», «δια το χαλάζη πος να σταματήση», «περί φαρμακομένου», «περί κυτρινάδα», «περί να σοφρονίζετε ο ἄνθρωπος», «περί νά μήν φεύγουν τα μελήσια», «ὅταν ἔχουν του ανθρώπου οι οφθαλμοί αἷμα», «περί βηχός πτήοντος αἷμα», «εις γυναίκα να μήν εγκαστρωθί», «περί ὀργίς», «περί βοτάνη το λεγόμενον ζοόνηχον», «περί πουλήου ἔποτος», «περί τής πεονήας», «εἰς δένδρον οπού δέν κρατή καρπόν», «περί παροξησμών», «δια να γένης έμορφως ωρέος», «πος να πηάσης ψάρια», «πος να διόξης ποντήκια», «πος να καρπήση τώ αμπέλη», «πος να πληθαίνης μελήσια», «πος να εύρης εὔκολα πηγάδια», «περί να εγνορήσης κορίτζι είναι ἡ ὥχη», «περι του γνόνε βουλήν γυναικός», «περί κλεψήας», «περί γυναικός οταν σκανδαληστή εις την γέναν της και πλέον δέν ἠμπορί να ἐγκαστροθεί», «ὅταν βαρέση η σέλα το ἄλογον», «πος να γενήση παιδίον σωφόν», «πος να γενήση η γυναίκα εὔκολα», «περί να ευγάλης δαίμονα εξ ανθρώπου», «εις ασθενή να ιδής ζει ἡ αποθένει», «περί χελιδονίου», «περί κορόνης», «ὅταν μησή η γυνή τον ἴδιον ἄνδρα», «περί γυναικός ηκονομίας», «περι του μη αγαπήση η γυνή ξένον ἄνδρα», «περί τῶν δεσποτηκῶν ἑορτών του ὅλου ενηαυτού», [περί καλῶν καί κακῶν ἡμερῶν γιά φλεβοτομία], «περί φλεβοτομίας».

B Τίτλος: *ἕτερον ἰατροσόφιον εκ πολῶν αρήστον ἰατρῶν διαλεγμένον κατ ἀρχαίους.*

Από τά κεφάλαια: «περί κεφαλῆς», «περί πόνον δωντήου», «περί βίχαν

πολόν ημερόν», «περί πλεμονία ἡ πλεβρητήα», «περί ποδαλγίας», «περί την ψόραν δια να τήν ἰατρεύσης», «περί πέτραν οποῦ ἔχει ο ἄνθρωπος», «εις πόνεμά τον εἰς τα ρουθούνια», «περί πός να φιλαχθείς από τήν πανούκλα», «περί πόνον σκοτήου ἤγουν σπλήνας», «περί να κάμνης ἄνθρωπον να κημάτε», «περί στομάχι αχαμνό οποῦ ξερνάει πολά», «γιά δόντηα κουνησμένα να σφήξουν», «περί ματζούνι οπου φυλάσι το θημητηκῶ καθαρό ομοίος και το στομάχι», «χάπια της τρεμεντίνας δια κάθε πάθος του στομάχου», «περί-ἀνθρώπου οπου πονοῦν τά μάτηα», «περί πόνων στομάχου», «ματζούνι απο κυδόνηα πολλά οφέλημον εις το στομάχη εις τζοχάδες και εις μερηκούς οπού φτούσι αἷμα», «περί ἀρχήδια πρησμένα», «περί ανθρώπου οποῦ ἔχει φάγουσα», «περί τήν χολί και το φλέγμα και πάσα ὑδρωποσία και δια την σπλήνα και δια άλα μέρη και πάθη του ανθρώπου», «περί την μανδραγκούνα», «κάθαρσης αποσκαμονέα», «περί διαγριδύο», «περι πος να σκαρφόσης ἄνθρωπον», «δια να ευγάλης ξιφάρη η ἄλων σίδερων η ξίλων μέσα απο πληγή», «περί ξυδι και λάδι και πιπέρι», «δια τα ματζούνια», «απο ροδάκηνα ματζούνη», «ματζούνη απο κήτρα», «ματζούνη απο πεπόνια», «ματζούνη απο κεράσια», «ματζούνη απο καρήδια», «ματζούνη από νεράτζια», «ματζούνη από ρώδια», «ματζούνη απο μούρα», «παριγορήα εις τον ἀρρωστον», «περί να μην πέσουν τα μαλία η τα γενηα η και ἄν πέσαν νά ξαναφυτρόσουν», «περί αν τήχει και πιαστούν τα ποδάρηα του αλόγου», «περί αν κρατηθεί το νερόν του αλόγου».

Στά φφ. 1α-4β τοῦ κώδικα ὁ πίνακας τῶν περιεχομένων τοῦ δευτέρου αὐτοῦ ἰατροσοφίου: «Ἕτερον ἰατροσόφιον ἐκ πολλῶν ἀρίστων ἰατρῶν», ἐνῶ στό ἐξώφυλλο τοῦ κώδικα ὁ τίτλος: «Ἰατροσόφιον θαυμάσιον».

*** 32.** Σ.Δ. 68 0,220 × 0,150 ΙΗ αἰ. φφ. 34α-162α.
Τίτλος: *Ἰατροσόφιον ἐκλελεγμένον ἐκ πολλῶν βιβλίων, καί Ἰατρῶν ἐμπείρων, γαλυνοῦ, ὑποκράτους, μελετίου, ἰακώβου τοῦ μαΐνης, μετεώλα. κάστωρα, καί ἄλλων πολλῶν ἰταλῶν φιλοσόφων καί ἰατρῶν συναθροισμένα καί ἐμπρώτοις περί τῶν στοιχείων.*

Ἀρχ. *Τά τέσσαρα στοιχία εἶναι αὐτά, ὁ ἥλιος, ὁ ἀέρας, τό νερόν, καί ἡ γῆ...*

Από τά ἐπιμέρους κεφάλαια: φ. 34β, «ἀδάμ, ἤγουν εὐγαλμένος ἀπό τήν γῆν»· φ. 35β, «Περί αὐξήσεως τῶν στοιχείων»· φ. 36α, «περί τάς ἡλικίας τάς 4 τῶν ἀνθρώπων»· «περί τοῦ σοφωτάτου ἀλεξάνδρου περί συνουσίας γυναικῶν»· φ. 36β, «διά τά παιδία ὁποῦ γίνονται ἄλλα ἀρσενικά καί ἄλλα

θυλικά»· φ. 37α, «Καί περί ψυχῆς ποῦ κατοικεῖ»· φ. 38α, «διά τά παιδία ὁποῦ μοιάζουν τῶν γονέων»· φ. 38β, «Μηνολόγιον εἰς ὅλον τόν χρόνον»· φ. 39β, «περί τοῦ ὕπνου τοῦ ἀνθρώπου, πῶς νά κοιμᾶται καί νά μήν ἔχῃ βάρος»· φ. 40α, «Ἑρμηνία περί τοῦ πότε καί ταῖς πόσαις τοῦ μηνός πρέπει νά φλεβοτομήσει ὁ ἄνθρωπος εἰς ὅλον τόν χρόνον»· φ. 41α, «Καί περί τῆς σελήνης ἑρμηνεία»· φ. 41β, «Περί τῶν 4 στοιχίων, ἀνθρώπου πώς καί εἰς πόσαις ὥραις κυριεύει τό κάθε στοιχοίον»· φ. 42α, «Περί τάς ἀῤῥωστίας τῆς σελήνης»· φ. 43α, «Περί τῶν τριῶν μηνῶν ὁποῦ ἔχουν θανάσιμες ἡμέρες»· «Περί χρείας τοῦ αἵματος κάθε ἀνθρώπου»· φ. 43β, «Γνωστικόν διά κάθε ἀσθένειαν»· φ. 44α, «ἑρμηνία διά τόν σφηγμόν τοῦ ἀνθρώπου»· φ. 44β, «εἰς πρόβα ἀῤῥώστου».

—φ. 45α, «Καί ἀπό ἐδώ καί ἐμπρός ἀρχηνῶ γιά νά γράψω ὅλων τῶν ἀσθενιῶν τά ἰατρικά ἕνα πρός ἕνα ἑρμηνεύωντας πῶς εἰς ποῖας ἀῤῥωστίας ποία ἰατρικά χρειάζωνται καί τί λογίς διά νά κατασκευάζεις μέ πόσα δράμια καί πῶς χρειάζεται»· φ. 45β, «εἰς πόνον κεφαλῆς»· «εἰς βῆχαν»· φ. 46α, «εἰς συνάχη»· «εἰς πόνον λαιμοῦ»· φ. 46β, «εἰς στένοσιν»· «εἰς δισουρίαν καί στραγγουρίαν»· «ὅταν τινάς δέν ἠμπορεῖ νά κατουρήση»· φ. 47β, «εἰς ὅποιον κατουρεῖ αἷμα»· «εἰς ρευματισμούς καί ποδαλγίας καί εἰς πόνων δακτύλων»· φ. 48α, «εἰς πόνον γονάτων καί νευρῶν»· «εἰς πόνον νευρῶν»· «εἰς πρίσμα ποδαρίων καί χειρῶν»· φ. 48β, «εἰς πρίσμα κορμίου»· φ. 49α, «εἰς πρίσμα ἀρχιδίων»· «εἰς πόνον καρδίας»· φ. 49β, «εἰς πλευριτικά»· «εἰς πάντα»· φ. 50α, «εἰς αἷμα τρέχον ἀπό τήν μύτην»· «εἰς ὅποιον πτύει αἷμα»· «εἰς αἷμα πληγῆς»· φ. 50β, «εἰς πόνον προκτῶν καί ἐζωχάδων»· φ. 51α, «εἰς πλυνοστόμαχον»· φ. 51β, «εἰς πόνον ὀδόντων»· φ. 52β, «εἰς δάγκωμα ὀφιδίου ἤ σκορπιοῦ»· «εἰς λύσσαν»· φ. 53α, «εἰς ὅποιον ξερνᾶ πολλά»· «εἰς ἀνορεξίαν ἀσθενῆ»· φ. 53β, «εἰς ψῆχραν στομάχου»· «εἰς ἀπόστημα»· φ. 54α, «εἰς πρίσμα προσώπου»· φ. 54β, «εἰς σταφυλή ἀνθρώπου»· φ. 55α, «εἰς λυχήνα καί ψώρα»· «εἰς δῆψαν»· «εἰς τζάκισμα ἔμπλαστρον»· «εἰς τζάκισμα χειρῶν»· φ. 55β, «διά νά ἀνήξης πληγήν εἰς κάθε πάθος»· φ. 56α, «εἰς μαλία ὁποῦ πεύτουν»· «εἰς αὐδέλας»· «εἰς μανιτάρια»· φ. 56β, «εάν τινά φαρμακώσουν»· «εἰς δισεντερίαν»· «ἐάν τινός τρέμει τό χέρι ἤ τό πόδι»· «διά ταῖς ψῆραις»· φ. 57α, «διά τήν κάμπια»· «εἰς τό νά κάμει ἡ γυναῖκα γάλα»· «εἰς κάψημον»· «εἰς πρήξιμον τῶν ἀχαμνῶν»· φ. 57β, «εἰς κουκούδια κεφαλῆς»· «εἰς κολικόπονον»· φ. 58α, «εἰς πονοκέφαλον»· «εἰς πόνων ὀμματίων»· «εἰς κασίδα κεφαλῆς»· φ. 59α, «εἰς τό νά ἀνοίξης ἀπόστεμα»· «εἰς βῆχαν πολύν»· φ. 59β, «εἰς πλευριτικόν»· φ. 60α, «εἰς

ἀρμηρόφλεγμα»· «εἰς ψοροφήτη»· «εἰς πρίσμα στομάχου»· φ. 60β, «εἰς πρίσμα ποδαρίου»· «εἰς πόνον στομάχου»· φ. 61β, «εἰς πονόματον»· φ. 62α, «εἰς σκολαμέντο»· «εἰς πρήξιμον»· «εἰς παιδίον ὁποῦ κατουρεῖ»· φ. 62β, «εἰς χεῖρας πιασμένας τά νεῦρα»· φ. 63α, «εἰς πρίσμα βηζιῶν»· φ. 63β, «εἰς πόνον καρδίας»· φ. 64α, «εἰς ὅποιον πιασθῆ τό οὖρως του»· φ. 64β, «εἰς μόλωμα σαρκός»· φ. 65α, «εἰς παλαιάν πληγήν»· φ. 66α, «εἰς σπαθίες καί ἄλο κόψιμον»· «εἰς πρίξιμον μαλακτικόν»· φ. 66β, «λάδι βάλσαμος»· φ. 67α, «εἰς χάπια στηπτικά»· φ. 68α, «εἰς χάπια κυνητικά»· φ. 68β, «εἰς ματζούνι δροσιστικόν»· φ. 69α, «εἰς ματζούνι στηπτικόν»· φ. 70α, «εἰς ἀπόστημα ματζούνι»· φ. 70β, «εἰς διάφοραις αἰτίαις ματζούνι»· φ. 71α, «ματζούνι διά σβραχνάδα»· «καί σερπέτι εἰς αὐτό τό πάθος»· «εἰς κιτρινάδα ματζούνι»· φ. 71β, «εἰς κάθε πάθος ματζούνι»· φ. 72α, «εἰς τό ναυγάλης σκουλίκια»· «εἰς δρόπικα σερπέτι»· φ. 72β, «εἰς κάθε ἀσθένειαν σερπέτι»· φ. 73α, «ἕτερα χάπια στηπτικά»· «εἰς τά συνήθια τῶν γυναικῶν»· φ. 73β, «εἰς ἐκείνους πουκατουροῦν»· φ. 74α, «εἰς δισουρίαν ἀνθρώπου»· «εἰς τό νά τρυπήσης πληγήν»· φ. 74β, «εἰς βησκατώριο»· «εἰς σταμάτισμα αἵματος»· φ. 75α, «εἰς πληγήν πού κακοπονεῖ»· «εἰς καϊμάδα πυρός»· «εἰς πόνον αὐτιῶν»· φ. 75β, «εἰς πονόματον»· φ. 76β, «εἰς πρίσμα βηζιῶν ἔμπλαστρον»· φ. 77α, «εἰς βγάλσημον χειρῶν»· φ. 77β, «εἰς ὅποιον ἀναγουλιάζει»· «εἰς ὅποιον ξερνᾶ»· «εἰς σπλῆνα»· φ. 78α, «εἰς πόνον μέσης»· «εἰς σπάσιμον»· «εἰς πόνον λαιμοῦ»· φ. 78β, «εἰς ἔμφραξιν λαιμοῦ»· φ. 79α, «εἰς ψώρας ἀληφή»· «εἰς λοιμηκήν»· φ. 79β, «εἰς μαλαφράντζα»· φ. 80α, «εἰς ματζούνι διαφόρων αἰτίων»· «εἰς τό κροπίασμα»· φ. 80β, «εἰς γυναῖκαν ἀγκαστρωμένην»· φ. 81α, «εἰς ματζούνι δυναμοτικόν»· «εἰς τόν ἀφεδρόνα ὅταν εὐγαίνει»· φ. 81β, «εἰς ἐζωχάδες οἱ ὁποῖοι εἶναι διαφόρων λογιῶν»· φ. 82β, «εἰς ὅποιον ἔχουν τά μάτια του μπαριές»· φ. 83α, «εἰς πρίσμα κορμίου»· φ. 83β, «εἰς φάγρυσα κορμίου»· φ. 84α, «εἰς θερμασίαν»· φ. 84β, «εἰς κύνησιν αἵματος»· «εἰς κρίομα κοιλίας»· φ. 85α, «εἰς βῆχαν»· «εἰς σπάσημον»· «εἰς τό στένος»· φ. 85β, «εἰς ἀπόστεμα»· φ. 86β, «εἰς πόνον αὐτίου»· «εἰς λεχοῦσαν γυναῖκα»· «εἰς γυναῖκα ὁποῦ σκοτωθεῖ τό παιδί»· φ. 87α, «εἰς βάλσαμον»· «εἰς ἀληφήν θρεπτικήν»· «εἰς τζάκισμα ἀληφή»· φ. 87β, «εἰς σπηρία κορμίου»· «εἰς τά χελώνια»· φ. 89α, «εἰς γιαρά ὁποῦ τρέχῃ καί δέν κλείει»· «εἰς ματώπονον ὁποῦ τόν τρώγει»· φ. 89β, «εἰς πρίξιμον»· φ. 90α, «εἰς κύνησιν κοιλίας»· «εἰς νουσλά τοῦ στόματος»· φ. 90β, «εἰς ἀγκαστρωμένην ἄρρωστην»· «εἰς ματζούνι στομαχίου»· φ. 91α, «εἰς βῆχαν παλαιόν»· φ. 92α, «εἰς φαγούρα σώματος»· φ. 92β, «εἰς

φάγουσα»· φ. 93α, «εἰς ἀνεμοπύρωμα»· «εἰς ψώραν»· φ. 94α, «εἰς ἐνέργειαν τοῦ ἀπήγανου»· «εἰς κιτρινάδα»· φ. 94β, «εἰς κόψιμον κοιλίας»· «εἰς πόνων νευρῶν»· «εἰς τήν φωνή»· «εἰς τήν σπλῆνα»· φ. 95α, «εἰς τά ὀδόντια»· φ. 95β, «εἰς πανάδες»· «εἰς μαύρες πανάδες»· φ. 96α, «εἰς ροχάλισμα ἀνθρώπου»· «εἰς κατέβασμα ἀχαμνόν»· φ. 96β, «εἰς ματζούνι ὑπνοτικόν»· φ. 97α, «εἰς ματζούνι τοῦ βῆχα»· φ. 97β, «εἰς μητρόπονους»· «εἰς πτήωντας αἷμα»· φ. 98α, «ματζούνι τῆς θέρμης»· φ. 98β, «εἰς μαλαφράντζα»· «εἰς κυτρινάδα»· «εἰς πλευριτικόν»· φ. 99α, «εἰς πλήσημον πληγῆς»· φ. 99β, «εἰς στομάχη»· «εἰς τούς μπεκρίδες»· φ. 100α, «ἀληφή νά κόβη τά σάπια κρέατα»· «εἰς τό νά κάμη πέτζα ὁ γιαράς»· φ. 100β, «εἰς ταμπλά»· φ. 100β, «ματζούνι διά τόν πλευρίτην»· φ. 101α, «εἰς μελαγχολίαν»· «εἰς πόνον καρδίας»· «εἰς λεβῆδες»· φ. 101β, «εἰς τό σεκλέτι χάπια»· φ. 102α, «εἰς τό νά μήν ἀῤῥωστήση ὅλον τόν χρόνον τινάς»· «εἰς ἀχαμνόν πού κατεβένει»· «εἰς δισεντερίαν»· φ. 102β, «σκόνη διά τά σπασήματα»· φ. 103α, «εἰς λαύρα»· φ. 103β, «εἰς μαλαφράντζα»· φ. 104α, «εἰς κρύωμα καί κάθε πόνον»· «εἰς ὅποιον τρώγη χῶμα»· φ. 104β, «εἰς λυχήνα»· «εἰς γιαρά νά κλείσει»· «εἰς κρύωμα γυναικός»· φ. 105α, «εἰς γυναῖκα ἄῤῥωστη πολλά»· εἰς ἐγκαστρωμένην γυναῖκα»· φ. 106α, «εἰς βῆχα μαλακτικόν»· φ. 106α, «εἰς ταῖς εὐλογιαῖς»· φ. 106β, «εἰς τόν παροξησμόν»· φ. 107α, «εἰς τό νά βγάλης ἀπό γιαρά σκουλίκια»· «εἰς καθάρσιον»· φ. 107β, «διά τόν ἀφαλόν»· φ. 108α, «εἰς κλητήριον»· «εἰς ρευματικά»· φ. 108β, «εἰς ξεστραμπούλημα παιδίων»· «εἰς πόνον λαιμοῦ»· φ. 109α, «εἰς πονόματον»· φ. 110α, «εἰς πολλά πάθη»· φ. 110β, «εἰς φάγουσα»· «εἰς βεισκατούριο»· φ. 112α, «εἰς μαγιασίλι»· φ. 112β, «εἰς πονοκέφαλον»· φ. 113α, «εἰς πόνον σώματος»· φ. 113β, «εἰς ψώραν θαυμάσιον»· φ. 114α, «εἰς πρήξημον»· φ. 114β, «εἰς ἀφαλόν ὅταν παραμερίσι»· «εἰς κοκάλου γιαρά»· φ. 115α, «εἰς τό νά ἀνοίξης γιαρά»· φ. 115β, «εἰς τό νά κόψης κύλην»· φ. 116α, «εἰς λυχῆνα»· «εἰς πρῖσμα ἀρχιδίων»· «εἰς ἐζωχάδες»· φ. 116β, «διά τούς χωλερούς»· «εἰς βρώμα στομάχου»· φ. 117α, «εἰς τόν κρατημένον ἄνθρωπον»· «εἰς λυσαντερίαν»· φ. 117β, «εἰς βρῶμα στομάχου»· «εἰς πόνον στομάχου»· «εἰς λύσσαν»· φ. 118α, «εἰς τά παιδία ὁπού ἔχουν σπασίματα»· «εἰς πόνον αὐτίων»· φ. 119α, «εἰς δυσουρίαν»· φ. 119β, «εἰς τό νά ἰατρεύσης πλευριτομένον»· φ. 120α, «εἰς στραμπούλημα χειρός ἤ ποδός καί περί κτηπήματος ὁποῦ δέν εὐγάλει αἷμα»· «εἰς φλέβαν ὅταν κοπῆ»· φ. 121α, «εἰς τήν κυτρινάδα»· φ. 121β, «διά νά ἰατρεύσης πρίσμα τῆς κοιλίας»· φ. 122α, «εἰς τό νά κόψης περίδρομον»· «διά ἀληφή θρεπτική»· φ. 123α, «ἀληφή ἐκλεκτή εἰς κάθε

πληγήν»· φ. 123β, «βάλσαμος πολλά ὠφέλιμος»· φ. 124α, «ἀληφή ἰαματική νεφρῶν, εἰς πόνον κοιλίας, στομάχου καί εἰς κάθε πόνον τοῦ σώματος»· φ. 125α, «εἰς πόνον ποδαρίων»· φ. 126α, «εἰς τήν ποδαλγίαν»· «εἰς τήν σπλῆνα»· φ. 126β, «ἀντίδοτος εἰς κόψημον καί εἰς κάθε πόνον ὁποῦ εἶναι τά ἐντόσθια μέσα»· φ. 127α, «διά νά ῥίξεις τήν πέτραν»· «εἰς φόβον πανούκλας»· φ. 127β, «εἰς πόνον αὐτίων»· «εἰς κεφαλαλγίας»· φ. 128α, «εἰς πόνον ὀμματίων»· «εἰς ὀμμάτια αἱματώδη»· «εἰς τούς ὀφθαλμούς ὅταν εἶναι κύτρινοι»· φ. 128β, «εἰς ἀπόστημα καί εἰς πᾶσαν ἀσθένειαν τῆς καρδίας»· «εἰς στέγνωσιν στήθους»· φ. 129α, «καθάρσιον τοῦ ρόδου εἰς καρδίαν καί ρευματικά»· «περί τοῦ κατουροῦντος αἷμα ὅτι λέγεται σκολαμέντο»· φ. 129β, «εἰς ὀμμάτια ὁποῦ δέν καλοβλέπουν»· «εἰς τά χελώνια»· φ. 130α, «εἰς ματζούνι μητρικόν»· φ. 130β, «διά σεληνιασμένον»· φ. 132β, «διά τόν στόμαχον»· «διά τήν κασῖδα»· φ. 133β, «εἰς τά ὑγρά τῆς γυναικός ὅταν πιαστῆ»· «ὅταν εὐγένει ἔξω ἡ μήτρα της»· φ. 134α, «εἰς κυτρινάδα»· «εἰς σπλῆνα»· «εἰς φύσιν νά σικώνεται»· φ. 135α, «εἰς τό νά εὐγάλης σκουλίκια»· φ. 136α, «διά νά μή πέσουν πάλιν αἱ τρίχες»· φ. 136β, «διά τό κτικιῶ»· φ. 137α, «διά τό οὔρως τινός ὅταν πιαστῆ»· φ. 137β, «εἰς θέρμην»· «ἀληφή διά πονέματα τοῦ λαιμοῦ»· «εἰς πληγάς ὁποῦ ἔχουν σκουλίκια»· φ. 138α, «συρόπι διά χολή καί φλέγμα»· «περί τύφλωσιν ἀλόγου»· φ. 138β, «περί ὅταν ἔχει τινάς κακόν στομάχι καί ξερνάει τό φαγί»· «διά νά πληθήνεις τό γάλα τῆς γυναικός ὁποῦ δέν ἔχει»· φ. 139α, «εἰς μάτια ὁποῦ ἔχουν ρευματισμόν»· «ὅταν δέν χονέβι ἡ κοιλία τό φαγί καί δέν τό δέχεται»· φ. 139β, «εἰς ἀσθενή ὁποῦ δέν κοιμᾶται»· «διά νά εὐγάλης ὄφιν καί σκουλίκια ἀπό τήν κοιλίαν τοῦ ἀνθρώπου»· φ. 140α, «περί ὑδροπικόν συρόπιον»· «καθάρσιον εἰς τό αὐτό»· φ. 141α, «γλυστήρι κοινό»· φφ. 141β-143β, «διά νά εὐγάλης λάδι ἀπό ...» (διάφορους καρπούς)· φ. 143β, «σκόνη στομαχιακή περί χονέψεως στομάχου»· «ἐμπλάστρι περί ποδαλγίας»· φφ. 144α-148β, «ἑρμηνεία μερικῶν βοτάνων»· φ. 150β, «περί ποδαλγίας τῶν ρευματικῶν»· φ. 151β, «περί μαρασμοῦ»· φ. 153α, «διά τά ὀμμάτια εἰς τήν ἀρχήν ἀπό ποῦ καταγίνεται ὁ πόνος»· φ. 154α, «εἰς μίαν γυναῖκα ὁποῦ δέν κάμνει παιδί»· φ. 158α, «περί θερμασίας»· «περί ἀσθενούς ὁποῦ δέν ἠμπορεί νά κοιμηθή»... καί στό τέλος, φφ. 161α-162α, «ὅταν θέλης διά νά μάθης κανένα παιδί γράμματα, ἤ κάθε τέχνη χωρίς κόπον, γράψον εἰς δίσκον τά κάτωθη λόγια καί δόσε τα ἱερέως νά τό λιτουργίση».

* **33.** E.B.E. 1502 0,170×0,120 ΙΗ αἰ. φφ. 65α-120β.

Κείμενο παρεμφερές μέ τό Β , Ι, 6.

Προτάσσεται, κι ἐδῶ, ἡ ἀφιέρωση στόν Κωνσταντῖνο τόν Πορφυρογέννητο, «τόν φιλόχριστον βασιλέα».

Ἀρχ. *Τάς προταχθείσας ἐπιτομάς παρά τῆς σῆς θειότητος ἐκ θεοῦ αὐτοκράτωρ· περί τῆς τῶν ἰατρικῶν θεωριῶν συναγωγῆς, ἔσπευσα κατά τό δυνατόν διά σαφηνείας ὁμοῦ καί συντομίας πᾶσα τῆς ἰατρικῆς ἐπελθεῖν...*

Από τά σς΄ κεφάλαια τοῦ κειμένου: «περί ῥεουσῶν τριχῶν, περί πιτυριάσεως», «περί ἀλωπεκίας», «περί κεφαλαλγίας», «περί ἡμικρανίας», «περί καταροῦ καί κορίζης», «περί φρενίτιδος», «περί λιθεργοῦ», «περί κάρου», «περί κώματος», «περί μανίας», «περί μελαγχολίας», «περί μνήμης ἀπωλείας», «περί σκοτοματικῶν», «περί ἐπιληψίας», «περί ἀποπλιξίας», «περί σπασμοῦ», «περί τετάνου», «περί τρόμου», «περί τῶν ἐν ὀφθαλμοῖς παθῶν», «περί φλεγμονῆς ὀφθαλμῶν», «περί ὑποσφείγματος», «περί ἐμφισυμάτων καί κνισμῶν καί ψώρας ὀφθαλμῶν», «περί ξηροφθαλμίας καί σκληροφθαλμίας», «περί τῶν ἐν ὀφθαλμοῖς ἑλκῶν», «περί λευκομάτων», «περί ἀνθρακώσεως καί καρκινόματος», «περί ἀμαυρώσεως ἀμβλυοπίας», «περί γλαυκόματος καί ὑποχύματος», «περί ὠταλγίας», «πρός τούς διά θέρμης δυσκρασίας ὀδυνομένους», «πρός ὦτα ρύπον ἔχοντα», «πρός αἷμα ραγοῦντων ὤτων», «πρός σκώλικας ἐν ὠσίν», «πρός δυσκοΐαν καί κοφῶσιν», «περί παροτίδων», «περί τῶν ἐν τῇ ῥινῇ παθῶν», «περί πολυπόδων», «πρός τά τῆς ρινός ἕλκει», «πρός τάς ἐκ ῥινός αἱμοραγίας», «περί τῶν κατά τό στόμα παθῶν καί περί ὠδόντων διά φλεγμονῆς ὀδηνομένων», «πρός τούς ρευματιζομένους ὀδόντας», «προφυλακτικά ὀδωνταλγῶν», «πρός αἱματομένα οὖλη», «πρός γλῶσσαν φλεγμένουσα», «πρός ἄφθας», «περί δυσώδους στόματος», «περί ἀρτυριῶν», «περί ὀρθοπνοίας καί δυσπνοίας», «περί συνάγχης καί παρασυνάγχης», «περί βηχός», «περί αἵματος πτύσεως», «περί πλευρίτιδος», «περί περιπνευμονίας», «περί ἐμπυήματος», «περί φθίσεως», «περί τῶν τῆς καρδίας παθῶν», «περί διαφορᾶς πυρετῶν», «περί ἐφημέρων πυρετῶν», «περί τριταίου», «περί νόθου τριταίου», «περί τεταρταίου», «περί ἐφημερινῶν», «περί ἡμιτριταίου», «περί λημοῦ, ἤ λημόδους πυρετοῦ», «περί ἐκτικῶν πυρετῶν», «περί τῶν ἐν πυρετοῖς ἀγρυπνοῦντων», «θεραπεία τῆς ἐν πυρετοῖς κεφαλαλγίας», «ὑδροτόποια», «περί τῶν τῶν μαστῶν παθῶν», «περί τῶν κατά στομάχου καί γαστέρας καί ὑποχονδρίου καί περί ἀνορεξίας», «περί κνυώδους ὀρέξεως», «περί σεληνια-

σμοῦ», «περί λυγμοῦ», «περί τῆς ἐν γαστρί ἀπεψίας», «περί χολέρας», «περί διαροίας», «περί λυσεντερίας», «περί δισεντερίας», «περί κωλικῆς διαθέσεως», «περί κατά τούς νεφρούς παθῶν καί λιθιάσεως», «περί τῶν ἐν τῇ κίστι λίθων», «περί φλεγμονῆς νεφρῶν», «περί τῶν οὐρητικῶν ἑλκῶν», «περί τῶν αἵμα οὐρούντων», «περί διαβήτη», «περί στραγγουσίας, καί δισουρίας», «περί τῶν τοῦ ἤπατος παθῶν», «περί σκυρρωθέντος ἤπατος», «περί ἐμφράξεως ἤπατος», «περί σπληνός», «περί σκυρωθείσης σπληνός», «περί ἰκτέρου», «περί βουβοκοίλης, καί ὑδροκοίλης», «περί διδύμου φλεγμονῆς», «περί γονορροίας», «πρός τά ἐνεδίοις ἕλκει», «πρός ῥαγάδας», «πρός φλεγμονάς δακτυλίου», «πρός ἐξωχάδας καί ἔσωχάδας», «πρός αἱμορροΐδας ἐνέδρα», «πρός ἕδραν πίπτουσαν», «περί τῶν κατά τήν μήτραν παθῶν», «περί γυναικίου ῥοῦ», «περί φλεγμονῆς ὑστέρας», «περί ἑλκῶσεως ὑστέρας», «περί καρκίνου ἐν μήτρα», «περί ἐμπνευματώσεως μήτρας», «περί μήλης», «περί ποδάγρας», «θεραπεία ρευματιζομένων», «πρός τάς τοῦ δακτύλου ραγάδας», «πρός ἥλους καί τήλους», «περί παρονυχίας», «περί πτερυγίων», «πρός τεθλασμένους ὄνυχας», «περί τῶν ἐκτός τοῦ σώματος γινομένων παθῶν καί περί ἐλεφαντιάσεως», «περί ψῶρας καί λέπρας», «περί λιχίνων», «περί φλεγμονῆς», «περί τῶν ἐκτός τοῦ σώματος ἀποστημάτων», «περί γαγραίνης», «περί ἀνθράκων», «πρός καρκίνους», «περί οἰδήματος», «περί ἐμφυσήματος», «περί ρύγματος καί σπάσματος», «περί στεατωμάτων», «πρός οὐλάς μελαίνας».

—Στά φφ. 110β-120β, «Ὀριβασίου καί ἑτέρων πολλῶν».

Ἀρχ. *περί κεραυνῶν. Γίνεται κεραυνός, ὅταν νεφῶν ῥήξις γένηται...*

Συνολικά κεφάλαια μγ (43)· τό τελευταῖο: «περί σταθμῶν καί μέτρων». Τοῦ κειμένου προτάσσεται, φφ. 33α-64β, μιά σύντομη ἐπιλογή τοῦ προηγουμένου.

Τίτλος: *Βιβλίον περιέχον, τά σημεῖα τῶν παθῶν καθ' ἑκάστης νόσου καί α^ον περί κεφαλιακῶν παθῶν. περί ἀλωπεκίας.*

Ἀρχ. *ἀλωπεκία ἐστίν ὅταν αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς ἀποπίπτουσιν...*

Καί ἐδῶ τά κεφάλαια: «περί κεφαλαλγίας», «περί φρενήτιδος», «περί ληθάργου», «περί κάρου», «περί παραλύσεως», «περί σπασμοῦ», «περί ἐπιληψίας», «περί ἐφιάλτου», «περί μελαγχολίας», «περί μανίας», «περί καταρροῆς», «περί ὀφθαλμίας», «περί πληγῶν ὀφθαλμῶν», «περί ἐμπλάστρων».

*** 34.** E.B.E. 1479 0,220 × 0,160 ΙΗ αἰ. φφ. 52 + σσ. 454.
Τίτλος: *Ἰατροσόφιον ἀπηνθισμένον ἀπό τοῦ Γαληνοῦ, Παύλου τοῦ Αἰγηνίτου, Γερασίμου Βλάχου καί Διοσκορίδου.*

Τό κείμενο ἀρχίζει μέ τή συνταγή: «Εἰς κίνησιν κοιλίας ἐκ τῶν ἐντέρων, ἰατρικόν δόκιμον».

Ἀρχ. *Τῶν καρυδίων τό μέσον...*

φ. 20α, «Ἐκ τῶν τοῦ παύλου αἰγηνίτου».
φ. 38α, «Ἐκ τῆς ὁριστικῆς ὀντολογίας γερασίμου τοῦ κρητός».
—σσ. 1-454 (παλαιά ἀρίθμηση): «Ἐκ πεδακίου διοσκορίδου ἀναζαρβέως».

*** 35.** B.P.A. 304 0,210 × 0,160 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 147α-162α.
Τίτλος: *Ἑρμηνεῖαι ἰατρικαί θαυμασταί, συναχθεῖσαι ἐκ διαφόρων ἀρίστων ἰατρῶν παλαιῶν τε καί νέων.*

Τά κεφάλαια (= συνταγές) τοῦ συνταγολογίου: φ. 147β, «Εἰς πόνον κεφαλῆς»· «εἰς πρόσωπον ὁποῦ νά ἔχει ἐξανθήματα ἤ ξαδάρματα»· φ. 148α, «εἰς κιτρινάδα ὀφθαλμῶν»· φ. 148β, «εἰς πονόματον»· φ. 149β, «εἰς πονήδιον σώματος»· «εἰς πόνον ὠτίον»· φ. 151α, «εἰς πόνον ὀδόντων»· φ. 152β, «εἰς ρευματικόν κεφαλῆς»· φ. 153α, «εἰς πόνον στομάχου»· φ. 153β, «εἰς πονόνεφρον»· «εἰς πονόκαρδον»· φ. 154α, «εἰς πόνον ὀρχιδίων»· φ. 155α, «εἰς μαλαφράντζαν»· φ. 155β, «περί ποδαλγίας καί ρευματικοῦ»· φ. 156β, «εἰς βῆχαν πολυμήνιον»· φ. 158α, «εἰς ρύσιν αἵματος ἀπό τήν μήτιν καί στόμα»· «εἰς σπλῆναν»· φ. 159α, «περί ζωχάδων»· φ. 159β, «ἔτι εἰς πονόνεφρον»· «Ἑρμηνεία εἰς γυναῖκα ὅταν σκανδαλισθῆ ἤ κομπιασθῆ ἡ μήτρα της καί δέν μεταγενᾶ»· φ. 160β, «διά τόν [...] ἤτοι ὀμφαλόν τῆς γυναικός»· φ. 161α, «περί δυσουρίας».

*** 36.** M.M.Λ. 661 0,150 × 0,100 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 20β-51β.
Τίτλος: *ἐκ τοῦ ἰατροσοφίου· χάπια ἰατρικά.*

Ἀρχ. *διά τά δόντια. τό δενδρολίβανω, ἄνθος μάζωξε τοῦ εὐαγγελισμοῦ...*

Ακολουθοῦν: «περί δυσουρίας», «εἰς πέτραν», «εἰς πλευριτικόν», «εἰς κίνησιν», «διά τήν σπλήνα», «εἰς ψώραν», «εἰς λιχίναν», «εἰς καύσιμον», «εἰς καύσιμον ἀπό νερόν ζεστόν», «εἰς ἐκείνους ὁποῦ ἔκαμαν φούσκας εἰς καύσιμον», «εἰς ἐκείνους ὁποῦ εἶναι δαρμένοι», «εἰς τό στῆσαι αἵματος μύτης», «εἰς πόνον δοντίου», «εἰς πόνους ποδαρίου», «εἰς πόνον γονάτου καί νεφρῶν», «εἰς ἀρχίδια πρισμένα», «εἰς πόνον

καρδίας», «ὅταν ἔχει τινάς βύχαν», «εἰς βύχαν καί πύκνωσιν», «εἰς βύχαν πολύμερον», «περί ἀβδέλλων», «ὅταν πιαστή του ανθρόπου ἡ φωνή», «πως να ποιήση ἡ γυνή γάλα», «εἰς ανεμοπύρωμα καί πρίσμα προσόπου», «περί δυσεντερίας», «ὅταν τρέμει τό χέρι ἤ τό κορμί», «πως νά φύγουν οἱ ψύλλοι», «εἰς ψύρας», «εἰς πιάσιμον ποδαρίου», «ἐάν βρωμά το στόμα ἀνθρόπου», «εἰς τούς ἔχοντας σκώλικας εις την κοιλίαν», «εἰς δίψαν», «εἰς τα χείλη ὅπου σκάσουν», «εἰς μανιτάρια βλαβερά», «περί συνάχας», «δια το κρασί να μην ξυνίσι», «δια οφθαλμούς ὅπου διακρύζουν», «δια την γυναίκα ὅπου τῆς υπάγει αίμα», «περι γυναικός ὅπου δεν ἐγκαστρόνεται», «δια τον βύχαν», «περι ἀνδρόγυνον ὅπου εἶναι δεδεμένον», «περί αίμα καί βύχα», «ὁ ἄνθροπος ὅπου ἔχει μυρμηγγιάν», «ὁ ἄνθροπος ὅπου πονεῖ το κεφάλι του», «ὁ ἄνθροπος ὅπου πονεῖ τήν καρδίαν του», «ὁ ἄνθροπος ὅπου πονεῖ τά μάτια του», «ὁ ἄνθροπος ὅπου ἔχει ζωχάδες», «ὁ ἄνθροπος ὅπου κατουρεῖ τήν νύκταν», «περι αίματος καί φλέγματος, καί χολῆς», «περί τῶν δ΄ στοιχείων», «περί τῶν ιβ΄ ζωδίων», «σημείων ἐν τοῖς οἴκοις τῶν ζωδίων. οπόταν γεννηθεῖ ἄνθροπος», «περί ἀσθενείας, καί υγίας», «δια τῶν σφυγμῶν του ασθενιμένου», «περι του πότε γεννάται ἡ σελήνη», «ἄλλον παράδειγμα δια τόν ἀσθενή», «ἕτερον προγνωστικόν τοῦ αρρώστου», «ἕτερον προγνωστικόν περι ζωής καί θανάτου», «ονομασία ὡραιοτάτη μεσυντομίαν ὅλων τῶν ὀπώρων καί καθένα με το οφελόν του».

Τελ. (φ. 45β) ... *οἱ ἄρχοντες επολυχρόνισαν τον βασιλέα καί εἶπον. εἰς πολά ἔτει δέσποτα.*

φ. 46α, λευκό.

—φφ. 46β-49α, [πασχάλιον].

—φφ. 49β-51β, [ἰατρικό, περί φλεβοτομίας κ.ἄ.].

*** 37.** Μ.Α.Α.Σ. 1916 0,195×0,135 ΙΗ αἰ. φφ. 123.

Τίτλος: *Διαθήκη τῶν τριῶν ἰατρῶν γαλήνον ὑποκράτους, καί διοσκορίδους τῶν σοφῶν.* Προτάσσεται: *πέρι τῆς τον ἄνθρωπον κατασκευῆς, καί πῶς διετιέναι.*

Αρχ. *πᾶσι τοῖς θέλουσιν εὖ διάγειν πέρι τῆς αὐτοῦ ὑγίας. ὁ γάρ ἄνθρωπος ζῶόν ἐστίν λογικόν...*

Ἀκολουθοῦν: φ. 3β (μετά τό «τέλος τῆς διαθήκης τῶν τριόν ἡατρῶν γαληνοῦ ὑποκράτους καί διοσκορίδους»), «ἀρχή τῶν γαληνῶν πέρη πόνου κεφαλίς»· φ. 4α, «πέρι μησωκεφάλων»· φ. 4β, «περι πίρωμα πρωσόπου»· φ. 5α, «περύ ὅταν ἔχη ἡ κεφαλή λαύρα»· φ. 5β, «περή κεφαλήν,

ἔχουσαν πληγήν»· «εἴς πρόσωπον ἔχων πανάδας»· φ. 6α, «περη ὁταν οἱ ωφθαλμοί τοῦ ανθρώπου μή θεώροῦν κάλα»· «εἰς πήρωμα ὠφθαλμῶν»· «περή ὅταν ἔχουσιν οἱ ὀφθαλμοί σκότην καί οὐδέν θεωροῦσιν»· φ. 6β, «περή λευκό μάτη, ἤγουν ἀσπράδα ὠφθαλμοῦ»· φ. 7α, «περή καψίδος καί κυρότις ὅταν ἔχουν οἱ ὀφθαλμοί τοῦ ἀνθρώπου»· φ. 7β, «περή σκοτισμόν ἀνθρώπων»· «περή βλάβης ὀφθαλμών»· «περή σκοτισμένον ἄνθρωπον καί ἔχη ἔμα εἴς τα μάτηα»· φ. 8α, «περή πόνων ὀφθαλμου»· φ. 8β, «περή ὠφθαλμόν ἄλω»· «πέρι ὠτήον»· φ. 9α, «περή πρίσμα παρ' ὀτήον»· φ. 9β, «εἴς πόνον καί φοῦσκωσιν ὠτίου»· φ. 10β, «περή ὑγρότητα ἀνθρώπου»· φ. 11α, «περή πληγήν στόματος»· «περί γλώσαν τραχήαν»· φ. 11α, «περή δισοδίαν στόματως»· φ. 11β, «περή σχύσματος χηλῶν»· «περή θέρμην στόματος»· φ. 12α, «περή φούσκωσιν στόματος»· φ. 12α, «εἴς πτύοντα αἷμα»· φ. 12β, «περή πόνων ὀδόντων»· φ. 13α, «περή λάρυγγα τῆς ἀτζακνίδας»· φ. 13β, «περή εὐγατά σφροντιλίου»· φ. 14α, «περή ὅμον ἀνθρώπου πονούμενον»· φ. 14β, «περί ὀγκοσιν σφονδιλίου»· «περή βήχα πτύωντας αἷμα»· φ. 15α, «περή βήχα τῶ αὐτό»· φ. 15β, «περή ἄνθρωπον ὥταν φουσκώνει»· «περή σταφηλής ὅταν χαλάσι»· φ. 16α, «περή πρώσοπον ὅταν μαυρήσι»· «περή πρωσόπου ἀνθρώπου ὅταν πρηστή»· φ. 17α, «περή κυτρινάδος προσώπου»· «εἴς θερμασίαν καί κυτρινάδας»· «περή πανάδος προσώπου»· «περή πανάδας σαρκός»· φ. 17β, «περή κυτρινάδος ἀνθρώπου»· φ. 18α, «περί ἄνθρωπον ἔχωντα χωλήν»· «περή στομάχου»· φ. 19α, «περή ὅταν ἔχη ὁ ἄνθρωπος στένωσιν»· «εἴς πόνων λεμοῦ»· φ. 19β, «περή πόνων πλεμονίου»· φ. 20α, «εἴς πόνων καρδίας καί στίθους»· φ. 20β, «εἴς πόνων συκωτίου»· «περύ δυσεντερήας»· φ. 21α, «περή πρίσμα κυλήας»· φ. 21β, «περή θέρμην κυλήας»· «εἴς ἄνεμον καί πρήσμα κυλήας»· φ. 22α, «περή κυλήας ρεούσης αἷμα»· φ. 22β, «εἴς σφύξιν κυλίας»· φ. 23α, «περή ὅταν δέν εἰπάγη ἡ κυλήα»· «εἴς κυλήαν τρέχουσαν»· φ. 23β, «εἴς πόνων πλυρού»· φ. 24α, «εἴς ἀποστίματος»· φ. 24β, «εἴς εὐγατῶν σαρκός»· «εἴς πόνων νεφρόν»· φ. 25α, «εἴς πόνων λαγόνων»· «εἴς πόνων ἀφαλού»· «εἴς ἄνθρωπον νατόν πιάσι ὁ πώνως»· φ. 25β, «εἴς πρίσμα ἄνθρώπου»· «εἴς ἄνθρωπον ἔχωντα πανούκλαν»· φ. 27α, «περή πορίου»· «περή δυσουρίας»· φ. 27β, «περή τοῦ κατουρόντος τῆν νήκτα καν μικρός καν μεγάλος»· φ. 28α, «εἴς πήρομα»· «περή παρδαλάς σαρκός»· φ. 28β, «περή ὅταν βγεί αἷμα ἀπό ἀνθρώπου πληγή»· φ. 29α, «περή ληχήνας»· φ. 29β, «ὅταν πειήσει ὁ ἄνθρωπος φθήρας»· «περή λέπρας κεφαλῆς»· φ. 30α, «περή ληχήνας»· «περή φθηρών»· φ. 30β, «εἴς ληκοκέφαλον καί εἰς λέπρα»· φ. 31α, «εἴς σπασμένον ἄνθρωπον»· φ. 31β,

«εἴς πρήσμα ἀρχήδους»· φ. 32α, «εἴς απόρωφας»· «περή ὅταν εὐγένει τό κάθησμα τοῦ ἀνθρώπου»· φ. 32β. «περή ὅταν ἐξεπάζεται ὁ ἄνθρωπος»· «περή ὅταν φάγη ὁ σκύλως τινάν»· «περή ὅταν δανγγωθεί τις ὑπό κυνός ληνσσάρρην»· φ. 33α, «εἴς πήρωμα ὅταν ἔχη τοῦ ἀνθρώπου τῶ κάθησμα»· φ. 33β, «περή ὅταν φάγει τόν ἄνθρωπον ὄφις»· φ. 34α, «περή ὄφιν δάκωμα»· φ. 34β, «περή όταν φαρμακόσουν ἄνθρωπον»· φ. 35α, «περί νά μήν φεύγουν οἱ μέλησες»· φ. 35β, «περή ψύλους»· «περή ἀνθρώπου ρουχαλήζοντος»· φ. 36α, «περή ὅταν δέν μπορί νά κυμάτε ὁ ἄνθρωπος»· φ. 37β, «εἴς νεφρούς»· «περή λήσης»· φ. 38α, «εἰς δυσουρίαν»· φ. 41α, «εἴς στάσιν κυλίας»· «εἰς πόνων ὠδόντων»· φ. 43β, «εἴς ρήναν τρέχουσαν αίμα»· φ. 44α, «εἰς πύροσιν ὀφθαλμόν»· «εἴς κύνησιν κυλήας»· «εἴς πόνων ὑπογάστρηον»· φ. 45α, «ἱποκράτους περή σπλήνα καί στομάχου»· «εἰς ψῶραν»· φ. 45β, «ὅς τῆς μεδίση τῶ κεφάλη του»· φ. 46α, «εἴς κάθαρσιν καρδίας»· φ. 46α, «πρός οὔλας φλεγμονώντας»· φ. 46β, «περή βήχα»· «περή στόρφου κυλοίας»· «εἰς ζοχάδες»· φ. 48β, «περή τρέξην κηλήας»· φ. 49α, «περή ζοχάδες»· φ. 50β, «περή ὅταν ἐξέρχαιτε αἵμα ἀπό τήν μήτραν τῆς γυναικός»· φ. 51α, «περή πόνου κεφαλῆς»· φ. 51β, «περή χελώνης»· «περή μερμήγκης»· φ. 52α, «περή ρευματικά»· «περή στένωσιν»· φ. 54α, «εἴς πρίσμα ὀρχηδίων»· φ. 54β, «περή τοῦ κατουρούντος αἵμα»· φ. 55α, «ὅταν δέν χωνέβη ὁ ἄνθρωπος»· φ. 56β, «εἰς σφάκτην» (μέχρι τή σ. 113 καί παλαιά, δική του σελιδαρίθμηση).

—σ. 57α, «Ἀρχή τοῦ σωφοτάτου ἐν ἰατροῖς διοσκορίδους».

Ἀρχ. *εἰς τέσσαρες τροπαῖς· τόδε ἔαρ ἤγουν ἡ ἄνηξις ἐν ταύτες ταῖς ημέρες...*

—φ. 65α, «Ἐδῶ γράφομεν διά ταῖς ἀληφαίς μέ τή πράγματα να γένουνται». Μεταξύ τῶν 'συνταγῶν', πού ἀκολουθοῦν, «ἐρμηνεία διά τήν μαλαφράντζαν», «ἐρμηνεία δια των σκουλαμέντω», «ἐρμηνεία δια τω οὔρως»,ἐνῶ στό φ. 118α: «ἕνα νερόν πολαθαυμαστόν ὡς κάτωθεν φανερώνομεν τήν ἐνέργιάν του ὠπού εὔγαλεν ἕνας ἠατρός ρωμέως θαυμαστός».

Δύο ἄλλες 'συνταγές' στό παράφυλλο τῆς ἀρχῆς: «περύ κυτρινάδας προσώπου» καί «περί φθήρας».

*** 38.** Π.Β. 570 0,280 × 0,164 ΙΗ αἰ. φφ. 47α-74β + 80β-93β.

Δύο 'ἰατροσόφια' «ἐκ τῶν ἀρχαίων».

α΄, φφ. 47α-74β, «Ἐκ τοῦ γαληνοῦ, ἱπποκράτους, μελετίου τοῦ σοφοῦ, ἔτι δέ καί ἐκ τοῦ ξενῶνος». «Περί φλεβοτομίας ἄριστον».

Ἀρχ. *Ἐάν φλεβοτομήσῃ ὁ ἀσθενής, καί ἴδῃς τό αἷμα ὁλοκόκκινον, γνώρισον ὑγεία εἶναι...*

Ακολουθοῦν: «περί τῶν σφιγμῶν τῶν τεσσάρων χυμῶν», «περί κράσεως τῶν τεσσάρων τροπῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ», «περί οὔρων πάνυ ὠραῖον», «περί τῶν ὑαλίων τοῦ οὔρου», «περί τοῦ κλοκίου», «γαληνοῦ, καί ἱπποκράτους περί τῶν ὑαλίων», «λέοντος φιλοσόφου προοίμιον, ἤτοι σύνοψις τῆς ἰατρικῆς», «περί πυρετοῦ», «περί πυρετοῦ συνεχοῦς καί ἀσυνεχοῦς», «περί διαλυπόντων», «περί τριταίου», «περί διπλοῦ τριταίου», «περί ἀμφημερινοῦ», «περί συνάχου», «περί ὑπιάλου», «περί ἐλώδους πυρετοῦ, καί τυφώδους», «περί ρίγους ἀνεκθερμάτου», «περί ἐκτενῶν πυρετῶν», «περί μαρασμοῦ», «περί ἐκνόσου γήρατος», «περί ἐφημερίου», «περί ἐφημερινοῦ πολυημέρου».

—φ. 57α, «ἀρχή τοῦ β^{ου} λόγου».

Ἀρχ. *Τάδε καθέκαστον μόριον συμβαίνειν τά πάθη...*

Στή συνέχεια: «περί κεφαλαλγίας», «περί κεφαλαίας», «περί ἡμικρανίας», «περί σκοτοματικοῦ», «περί ἀποπληξίας», «περί ἐπιληψίας», «περί κάρου», «περί κάματος», «περί κατόχου, ὅ λέγεται καί κατάληψις», «περί ἀγρύπνου κάματος», «περί φρενίτιδος», «περί παραφροσύνης», «περί μελαγχολίας», «περί μανίας», «περί μνήμης ἀπώλεια», «περί παρέσεως», «περί σπασμοῦ», «περί τετάνου», «περί τρόμου», «περί παλμοῦ», «περί ψύξεως».

—φ. 59β, «ἀρχή τοῦ γ^{ου} λόγου. περί ὀφθαλμῶν». Ἀκολουθοῦν: «περί ξηροφθαλμίας», «περί φθίσεως», «περί συκώσεως», «περί χαλαζίων», «περί λιθιάσεως», «περί φθιριάσεως», «περί τριχιάσεως», «περί φαλαγκώσεως», «περί παραλύσεως», «περί ἐκκαθίδος», «περί πτερυγίου», «περί προσφύσεως», «περί ὑποσφάγματος», «περί χυμώσεως», «περί ἀργεμοῦ», «περί νεφελίου», «περί ἀχλύσεως», «περί λευκώσεως», «περί ὑπωπίου», «περί βοθρίου», «περί μυοκεφάλου», «περί φυλώματος», «περί ὑποχύσεως», «περί πλατυκορίας», «περί γλαυκώσεως», «περί συγχύσεως», «περί παρεμπτώσεως», «περί νυκτάλωπος», «περί ἐκτρωπίου», «περί ὑπώπιως».

—φ. 63β, «ἀρχή τοῦ δ^{ου} λόγου. Περί ὀξένωνος». Στή συνέχεια: «περί πολύπους», «περί τῶν ἐν τοῖς ὠσί παθημάτων», «περί ἄφθας», «περί παρουλίδος», «περί φλεγμονῆς τοῦ γαργαρεῶνος», «περί κορρύζης καί κατάῤῥου», «περί συνάγχης, καί παρασυνάγχης», «περί δυσπνοίας», «περί ὀρθοπνοίας», «περί ἄσθματος», «περί ἀφωνίας», «περί πνευμονίας», «περί φθίσεως», «περί αἵματος ἀναγωγῆς», «περί πλευρίτου»,

«περί ἐμποιήματος», «περί παθῶν τῆς καρδίας».
—φ. 66α, «ἀρχή τοῦ ε^ου λόγου. Περί ἀνορεξίας». Καί: «περί βουλιμοῦ», «περί κυνώδους ὀρέξεως», «περί λυγγοῦ», «περί ἄπης», «περί ἀπεψίας γαστρός», «περί δυστεντερίας», «περί αἱματηρᾶς δυσεντερίας», «περί αἱμορροίας», «περί τινεσμοῦ», «περί κολικῶν διαθέσεων», «περί πτώσεως ἄρχου», «περί ἐξωχάδων», «περί φλεγμονῆς ἥπατος», «περί σπληνός σκυρουμένης», «περί ὑδέρου», «περί ἰκτέρου», «περί ἐλεφαντιάσεως».
—φ. 69α, «ἀρχή τοῦ ς^ου λόγου. περί λιθιάσεως». Ἀκολουθοῦν: «περί διαβήτου», «περί σκουρίας», «περί στραγγουρίας», «περί δυσουρίας», «περί ἀκουσίας οὐρήσεως», «περί γονορροίας», «περί πριαπισμοῦ», «περί βουβονοκοίλης», «περί ἐντεροκοίλης», «περί ὑγροκοίλης», «περί πνευματοκοίλης», «περί κυροσκοίλης», «περί σαρκοκοίλης», «περί γυναικείων παθῶν τῶν περί τήν μήτραν», «περί ἐποχῆς ἐμμήνων», «περί κύσσης», «περί ἀτρίτων», «περί προπτώσεως μητρῶν», «περί μύλης».
—φ. 71β, «ἀρχή τοῦ ζ^ου λόγου. περί φλεγμονῆς». Στή συνέχεια: «περί ἐρυσιπέλατος», «περί σκέρου», «περί οἰδήματος», «περί ἄνθρακος», «περί δοθίωνος», «περί βουβῶνος», «περί ἀρθρήτιδος, ποδάγρας καί ἰσχιάδος», «περί στεατώματος», «περί ἀθηρώματος», «περί μελικερίδος», «περί ἀκροχόρδων», «περί λύνθρας», «περί ψώρας», «περί ἀλωπεκίας καί ὀφιάσεως», «περί κυσσοῦ», «περί σπάσματος καί ρήγματος», «περί τοῦ κατάγματος», «περί ἐκβυσώρματος», «περί ἐξαρθρήματος», «ἑτέρα διάγνωσις περί οὔρων», «ἑτέρα μέθοδος περί οὔρων».

β΄, φφ. 80β-93β, «Ἐκ τοῦ ἱπποκράτους, καί γαληνοῦ, παύλου νικαίου καί παύλου αἰγινήτου περί διαφόρων παθῶν. εἰς κεφαλαλγίαν». Ακολουθοῦν: «εἰς τό ποιῆσαι μαλία», «εἰς λέπραν κεφαλῆς», «εἰς τό αὐξῆσαι τρίχας», «εἰς ληχῆνα κεφαλῆς», «εἰς τό ποιῆσαι τρίχας ξανθάς», «εἰς εὐγατόν κεφαλῆς», «εἰς αὔξησιν μαλίων», «εἰς πόνον ὠτίου», «περί αἵματος ρινός», «εἰ δυσωδία ἐξέρχεται τοῦ στόματος», «εἰς τό ὑπνῶσαι», «περί τῶν ἀγρυπνούντων», «εἰς πόνον στόματος», «εἰς πόνον ὀδόντων», «περί τοῦ μισῆναι τόν οἶνον», «εἰς φούσκωμα γλώττης», «εἰς εὐγατά λαιμοῦ», «εἰς ψυχρότητα στομάχου, καί ἀνορεξίαν», «πρός τάς ἐν τοῖς στομαχικοῖς πάθεσι, καί τάς ἐν τῷ στόματι, ἐν λαιμῷ διαθέσεις», «περί σκαρδάμου», «πρός πάρισθμα, καί σταφυλήν φλεγμένουσαν, καί σπεδόνας τάς ἐν τῷ στόματι», «περί τῶν ἐν τῇ ῥινί παθῶν», «περί πολύπου», «περί τῶν εἰς τούς ὀφθαλμούς ρευμάτων. ἀρχιγένους», «περί χρίσμα εἰς

τούς ὀφθαλμούς», «εἰς πόνον, καί ὀδύνην τῶν ἐν ὀφθαλμοῖς», «περί λευκώματα», «εἰς πόνον ὀφθαλμῶν», «εἰς ἀμβλυοπίαν», «πρός ἀμαύρωσιν ὀφθαλμῶν», «πρός πτερύγια», «πρός τάς γιγνομένας ἐπί τῶν ὀφθαλμῶν κριθάς», «πρός ὑπώπια μετά οἰδήματος», «πρός ὑπώπια πρόσφατα», «πρός τάς ἀκατασχέτους αἱμορραγίας», «καθαρτικόν διά μυκτιρίων», «πρός τούς ῥέγχοντας», «ἀντίδοτος πρός πόνον κεφαλῆς, καί στομάχου, καί πλευροῦ, καί φθισικούς, καί ἡπατικούς καί παντός τοῦ σώματος πόνου», «πρός εὐφωνίαν», «ἄλειγμα διά τήν ἰσχνοφωνίαν», «εἰς περιοδυνίας ὀδόντων», «πρός τά ἐν τοῖς ὀδοῦσι πάθη», «ἀποφλεγματισμοί ὀδόντων», «ἔγλυτον εἰς τάς ῥίνας πρός ὀδονταλγίας», «πρός ὀδόντας μεμελανομένους», «διάκλυσμα ὀδόντων», «πρός στόματα δυσώδη καί μελανούς ὀδόντας», «πρός ὀδόντας σιομένους ἵνα παγῶσι», «πρός εὐωδίαν ὀδόντων», «πρός βεβρωμένους ὀδόντας», «πρός τάς διαθέσεις τάς ἐν τοῖς ἀκουστικοῖς πόροις», «πρός τερήδονας, καί πυορροοῦντας», «πρός ἤχους, καί περί ὠδυνίας», «πρός τάς κατά μικρόν περί ὠδυνίας», «πρός πόνους χωρίς ἑλκώσεις», «πρός τούς ἐκ γενετῆς κωφούς», «πρός ἤχους, καί βόμβους ἐξαπίνης γινομένους», «πρός ἀλγοῦντα, καί πυορροοῦντα», «πρός ἀλγηδόνας, καί φλεγμονάς», «πρός τά χρόνια πάθη», «πρός ἐφίλην, καί φακούς», «πρός ἀλφούς, καί χρῶμα λευκόν», «πρός τό ποιῆσαι λευκόν πρόσωπον», «πρόσωπον πρεκάνδας ἔχον», «εἰς τό ποιῆσαι πρόσωπον καλόν, ἤτοι ῥοδινόν καί στίλβον», «ἐάν εἰδῆ τό πρόσωπον χωρίς φλεγμονῆς», «πρός τό εὐωδεῖν τό πρόσωπον», «πρός δυσφόρους ὀσμάς χωρίς ἑλκῶν γινομένας», «πρός ἐφίλην, καί φακούς», «πρός χρονίους λειχήνας», «πρός ψωρώδεις λειχήνας», «εἰς πόνον λαιμοῦ», «πρός κατάρροιαν», «εἰς πλευρίτην», «εἰ θέλεις κινῆσαι ὑγρόν ἀπό στήθους», «εἰς ὑδροπικόν», «σκόνη τῆς πικρᾶς ἱερᾶς», «σκευασία ἡ μεγάλη, ἥ καί ἀντίδοτος καλουμένη», «σκόνη διά τούς ὀδόντας ὠφέλιμος δεδοκιμασμένη», «μαντζούνι διά τήν ὄρεξιν», «διά νά καθαρίζῃς τήν φωνήν», «εἰς βῆχα τόν χειμῶνα».

Στό τέλος τοῦ κώδικα, φφ. 131α-132α, «ἀναστασίου μαγδαληνοῦ περί ἰατρείας, ὠφέλιμον, εἰς διαφόρους νόσους ὁποῦ οὐκ ἔστι βότανα τῆς ἰνδίας».

> Ἀρχ. *Περί πάθους τοῦ φλεγμονίου, καί τοῦ σικοτίου, τῆς καρδίας καί εἰς ὅλα τά ἥπατα τοῦ ἀνθρώπου τό λεομπάρπαρον εἶναι ὠφέλιμον, διότι θρέφει καί αὐξάνει τό σικότι τό φαγόμενον ἐκ τοῦ πάθους...*

φ. 131β, «περί τοῦ κριορεύματος τοῦ ἀνθρώπου», φ. 132α, «περί τό νεροπίασμα».

Τελ. *...εἰς δάγκαμα σκορπίου, ἤ ἄλλου τινός ἰοβόλου ἑρπετοῦ κοπανίζεις μίαν σκελίδαν σκόρδον μετά θηριακῆς, καί βάλλεις ἀπάνω εἰς τό πρίσμα, καί ἰᾶται.*

Βλ. Νικόλαος Αγραφιώτης.

*** 39.** Π.Β.Α. 379 0,210×0,160 ΙΗ αἰ. φφ. 81.

Τίτλος: *Ἰατροσόφι.*

Ἀρχ. *Ἡ ἰατρική διαιρεῖται εἰς πρακτικήν καί θεωρητικήν, ἡ μέν θεωρητική προβλέπει καί κατανοεῖ τά μέλλοντα ἤγουν τά ἐρχόμενα, ἡ δέ πρακτική μόνον τά παρόντα...*

Στό φ. 52α διαβάζουμε: «Ἀρχή τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης Γαληνοῦ καί Ἱπποκράτους: Ἡ ἰατρική ἐπιστήμη εἶναι ἐκλαμπροτέρα καί ὑψηλοτέρα πασῶν τῶν ἐπιστημῶν, φυλάττει τήν ὑγιείαν καί ἰατρεύει τό σῶμα».

Στό τέλος σημείωση τοῦ γραφέα: «Στέφανος Παπαναούμ γράφω».

Σύμφωνα μέ τό ἄρθρο τοῦ Ἰωάννη Ν. Ψυλλᾶ, «Ἰατροσόφι περιέχον πλῆθος συνταγῶν διά κατασκευήν διαφόρων φαρμάκων (XVIIIς)» *Ἐκκλησιαστικός Φάρος*, 46 (1947), σσ. 177-183, πρόκειται γιά συνταγολόγιο πού «περιλαμβάνει μιά συλλογή πρακτικῶν φαρμάκων ἐρανισθέντων ἀπό μοναστήρια».

40. Γ.Λ. 14 0,212×0,160 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 3α-134α.

Τίτλος: *Ἱπποκράτης ἐν συνόψει μεταφρασθείς εἰς τήν ἁπλῆν διάλεκτον.*

Ἀρχ. *Μά τόν ἰατρόν Ἀπόλλωνα καί μά τόν Ἀσκληπιόν καί μά τήν Ὑγιείαν καί μά τήν Πανακείαν δι ὅρκου βεβαιώνω...*

*** 41.** Μ.Α.Α.Σ. 1910 0,195×0,145 ΙΗ αἰ. φφ. 47α-109β.

—φφ. 47α-48α, «Διαθήκη τῶν τριῶν ἰατρῶν γαλινοῦ, ὑποκράτους, καί διοσκορίδους, τῶν σοφῶν περί τῆς τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῆς, καί πῶς δεῖ ἐξιέναι τόν καιρόν οὕτως».

Αρχ. *Πᾶσι τοῖς θέλουσιν...*

Στό τέλος ἡ σημείωση: «τέλος τῆς διαθήκης τῶν τριῶν ἰατρῶν, γαλινοῦ, ὑποκράτους, καί διοσκορίδους».

—φφ. 48α-74β, «ἀρχή τοῦ γαλινοῦ». Ἀκολουθοῦν οἱ 'συνταγές'· «περί πόνον κεφαλῆς», «περί μισοκέφαλον», «περί πυτυρίδος», «περί κυτρινάδος πρωσώπου», «περί φθήσεως», «περί ὅταν ἔχη ἡ κεφαλή [...] καί ὑγρά», «περί κεφαλήν ἔχουσα πληγήν», «εἰς πρόσωπον ἔχων πανάδας»,

«περί ὅταν οἱ ὀφθαλμοί τοῦ ἀνθρώπου μή θεωροῦσι καλῶς», «περί ρέοντα ὀφθαλμόν», «περί ὅταν εἰσίν τοῦ ἀνθρώπου οἱ ὀφθαλμοί σκοτεινοί καί δέν θεωροῦσι», «περί λευκώματος ὀφθαλμοῦ», «εἰς τύφλωσιν ἀλόγου», «ὅταν πονοῦν τά ποδάρια τῶν βοδίων», «περί ξηρότητος», «περί σκοτισμοῦ ἀνθρώπων», «περί βλάβης ὀφθαλμῶν», «περί σκοτισμένον ἄνθρωπον, ἐάν ἔχη αἷμα εἰς τά μάτια», «εἰς εὐγατόν», «περί πόνον ὀφθαλμῶν», «περί ὠτίων», «περί πρίσμα παρωτίων», «εἰς πόνον καί φούσκοσιν ὠτίων», «περί πληγήν στόματος», «περί δυσοδίαν στόματος», «περί θέρμην στόματος», «περί πόνον ὀδόντων», «περί γουργοῦραν ἔχωντες ὑγρά», «περί βῆχαν», «περί ληχείνας», «περί σταφειλῆς», «περί πρόσωπον ὅταν μαυρίσει», «περί πρόσωπον ἀνθρώπου ὅταν πριστεῖ», «περί κιτρινάδος προσώπου», «περί πανάδος σαρκός», «περί στομάχου πονοῦντος», «περί ἀνθρώπου ἔχοντος χολήν», «περί ὅταν λάβη ὁ στόμαχος ἄνεμον», «περί ὅταν ἔχει ὁ ἄνθρωπος στένωσιν», «εἰς πόνον λαιμοῦ», «περί πόνον πλεμένου», «περί πόνον σπλήνας», «εἰς πόνον σικοτίου», «περί δυσεντερίαν», «περί τρέξιν κοιλίας», «περί πρίσμα κοιλίας», «περί θέρμην κοιλίας», «περί κοιλίας ρεούσης», «εἰς σφίξιν κοιλίας», «εἰς πόνον πλευροῦ», «εἰς ἀπόστημα», «εἰς πόνον νεφρῶν», «εἰς πόνον ὀφαλοῦ», «εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ νά τόν πιάση ὁ πόνος», «εἰς ἄνθρωπον ἔχοντα πανοῦκλα», «περί δυσουρίας ἀνθρώπου», «περί πορίου», «περί τοῦ κατουροῦντος τήν νύκτα», «εἰς πυρώματα», «περί παρδαλῆς σαρκός», «εἰς ἀνθρώπου πληγάς», «περί ὅταν βρύει αἷμα ἀπό ἀνθρώπου πληγή», «περί τοῦ καλοῦντος τραύματος τοῦ λεγομένου γλύκεως», «περί ληχήνας», «περί λέπρας», «περί φθηρῶν», «εἰς σπασμόν ἀνθρώπου», «εἰς πρίσμα ὀρχιδίων», «περί ὅταν τρέμη ὁ ἄνθρωπος», «περί ὅταν φάγη ὁ σκύλος τινάν», «ὅταν δαγκωθή ὑπό κυνός λυσσαρίου», «εἰς πύρωμα», «περί ὅταν φάγη ὁ ὄφις ἄνθρωπον», «περί ὄφεος δάκομα», «περί ὀφέων καί σκορπίων», «περί δάκομα σφηκός», «περί ψίλους», «περί ἀνθρώπου ρουχάζοντος», «περί ὕπνου», «περί κόρους γυναικός», «εἰς στήσιν κοιλίας», «εἰς κιτρινάδα», «περί τοῦ μή κατουρεῖν», «εἰς πόνον νεφρῶν», «εἰς ὑδρωπικόν», «εἰς δάκωμα ὄφεως», «εἰς δυσωδίαν», «περί πανάδος», «πός νά βάψης τάς τρίχας τοῦ πόγονος», «εἰς στάσιν κοιλίας», «εἰς δάκωμα σκορπίου», «εἰς πύρωσιν ὀφθαλμῶν», «εἰς πόνον κεφαλῆς».

Στό τέλος, ἡ σημείωση: «τέλος τῶν τοῦ γαληνοῦ».

—φφ. 74β-82β, «ἀρχή τοῦ ὑπποκράτους τό ἰατρικόν».

Ἀρχ. *Ἐγώ ὑπποκράτης ἰατρός πεπηραμένος πάνυ τοῦ τῶν ἀνθρωπίνου γένους...*

Ἀκολουθοῦν: [περί καλῶν καί κακῶν ἡμερῶν γιά φλεβοτομία], «ἱπποκράτους περί σπλῆναν καί στομάχου», «ὅστις μαδίση τό κεφάλι του», «περί στήσιν αἵματος ρινός», «περί κωφεύσεως», «περί στρόφον κοιλίας», «περί σοχάδες», «περί κόλικα· τό λέγουν μυριοπόδιν», «ὅταν τρέχη ἡ κοιλία τοῦ ἀνθρώπου πολλά», «περί ζωχάδες», «ὅταν πονεῖ ἡ μήτρα τῆς γυναικός καί τό ποκίλι», «εἰς ὀφθαλμούς μή θεοροῦντας καθαρά», «εἰς πρίσμα ὀρχιδίων», «περί τοῦ κατουροῦντος αἷμα», «περί κασίδας».

Στό τέλος, ἡ σημείωση: «τέλος τοῦ σοφωτάτου ἐν ἰατροῖς ὑπποκράτους».

—φ. 83αβ, «ἀρχή τοῦ σοφωτάτου ἐν ἰατροῖς διοσκορίδους».

—φφ. 84α-109β, «Ἱπποκράτους ἐπιστολή πρός πτολεμαῖον τόν γάλον βασιλέα αἰγυπτίων. Περί καταστάσεως ὑγίας καί κατασκευῆς τῶν ἀνθρώπων».

Ἀρχ. *Συνέστικεν ὁ κόσμος ἐκ τεσσάρων στιχίων...*

Ἀκολουθοῦν: «εἰς σπλῆναν», «εἰς σοχάδαις», «ἀλυφαῖ διάφοραι», «διά φάγουσαν», «πύρουλες», «εἰς στένωσιν ἀνθρώπου», «διά τήν φάγουσαν», «εἰς πόνον κεφαλῆς τοῦ ἀνθρώπου», «εἰς πόνον λαιμοῦ», «κάθαρσες διάφοραις», «ἀλυφαῖς διάφοραις», «εἰς πόνον ὠτίου».

Στό παράφυλλο τοῦ τέλους, ἡ σημείωση: «καί τό παρόν σύν τοῖς ἄλλοις [λέξεις σβησμένες] αὐθεντικῆς μονῆς ῥίμνικου. ἐγραύθη ὑπό πολλῶν μαθητῶν, παίδων βλαχῶν, ὅτε εἰς τήν ρηθεῖσαν μονήν κοινά γράμματα ἐμάνθανον.

42. Μ.Μ.Λ. 1699 0,140×0,100 ΙΗ αἰ. φφ. 54α-95β.
Ὁ ἴδιος τίτλος μέ τό Β , Ι, 9.

43. Μ.Μ.Λ. 1730 0,210×0,150 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 59α-86β.
Παρεμφερές μέ τό προηγούμενο.

44. Ε.Α.Β. 2555 0,155×0,110 ΙΗ αἰ. φφ. 1α-12β.
Τίτλος: *Ἰατροσόφιον πάνυ πλουσιώτατον καί ὠφέλιμον ἐκ πολλῶν βιβλίων συναχθέντων ὑπό διαφόρων ποιητῶν.*

Αρχ. *Ὅταν εἶναι πρισμένος ὅλος ὁ κορμός τοῦ ἀνθρώπου...*

*** 45.** Π.Β. 950Β 0,340 × 0,250 ΙΗ΄ αἰ. σσ. 64.

Τίτλος: *Ἰατροσόφιον ἐκλελεγμένον καί δόκιμον εἰς ἅπασαν ἀσθένειαν τοῦ ἀνθρώπου. περί εἰς πόνον κεφαλῆς.*

Ἀρχ. *Ὅταν πονέσι ἡ κεφαλή τοῦ ἀνθρώπου ἀποκάματος ἤ ἀπό κρασί ἤ ἀπό χολήν ἤ ἀπό λούσιμον νά βράσις ροδόσταμον...*

Από τίς 'συνταγές', πού ἀκολουθοῦν: «εἰς κεφαλήν ὁποῦ κάμει πληγάς καί τρέχει ὄπιος», «εἰς πόνον κεφαλῆς», «εἰς σποιρία τῆς κεφαλῆς», «εἰς πιτιρίδα», «εἰς γληκοκούδια ὁποῦ κάμνουν εἰς τό κεφάλι», «εἰς κεφαλαλγίαν», «εἰς γιαρά κεφαλῆς», «εἰς κεφαλόπονον καί εἰς μάτια», «εἰς κασίδα», «εἰς ξιροφθαλμία», «εἰς πονόματον», «περί ὅταν εὐγάζει ὁ ἄνθρωπος ἀσπράδι εἰς τά μάτια ἤ κοκινίζουν καί τόν τρόγουν», «εἰς πόνον ὀφθαλμῶν», «εἰς ὀφθαλμούς σκοτινιασμένους», «εἰς βλάβη ὀφθαλμῶν», «εἰς ὀφθαλμόν ἔχοντα αἷμα», «περί κουφώσεως ἀνθρώπου», «εἰς πόνον ὠτίου», «περί ὅταν ματώνι ἡ μίτη τοῦ ἀνθρόπου», «εἰς πόνον δωντίον», «εἰς ρευματικόν καί πόνον ὀδόντων», «διά νά καθαρίσις δόντια ἀνέχουν σκουλίκια», «εἰς δόντι ὅταν πονί καί θέλεις νά τό στερεόσις», «εἰς πρίσμα ὀδόντων», «εἰς ὀδόντας ὁποῦ ἔχουν σκόλικας», «εἰς ἄνθροπον ποῦ κάμνι πλιγάς μέσα εἰς τό γούλι», «εἰς πόνο γλόσις», «εἰς καύσιν στόματος», «εἰς χοίλι ὅταν σκάσουν», «εἰς τόν νουσλάν», «εἰς θέρμη στόματος», «εἰς δυσοδίαν στόματος», «ὅταν πριστί ὁ σταφιλίτης καί κλιδόσι ὁ λεμός», «εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ κιτρινίζη τό πρόσοπον», «εἰς κιτρινάδα», «περί πρίσμα προσώπου», «εἰς πρόσωπον ὅταν πρισθή», «εἰς πανάδα προσώπου», «εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ ἔχει ὑγράν εἰς τόν λεμόν», «εἰς πόνον λεμοῦ», «εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ τοῦ πονοῦν οἱ ὁμη του», «εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ ἔχει ξηρόπονον», «εἰς πόνον νεύρου», «εἰς πόνον στίθους», «ἔμπλαστρον διά τά νεφρά», «εἰς πρίσμα χειρῶν καί ποδῶν», «εἰς πόνον γονάτων», «εἰς ρευματικά χειρῶν καί ποδῶν», «εἰς τζάκισμα χειρῶν», «εἰς πρίσμα ποδῶν», «εἰς ρευματικά», «περί στραμπουλίματος», «ὅταν τζακισθή κόκαλο ἤ ευγι ἀπό τόν τόπον του», «ὅταν τρογι τό κορμί τοῦ ανθρόπου», «εἰς πρίσμα ὀρχιδίον», «εἰς σπάσμα μικρού παιδίου», «εἰς ἄνθρωπο ὁποῦ εὐγένι τό καθησμά του», «περί πόνον ὀφαλόν», «εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ δέν ἠμπορί νά κατουρίσι», «περί ὅταν ἔχει ἄνθρωπος πέτραν», «περί ἀνθρόπου ὁποῦ κατουρί συχνά», «εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ κατουρί τά ρούχα του τήν νύκτα», «εἰς ἰδροπικούς καί σπληνιατικούς», «εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ νά τρέχουν τά σάλια του», «εἰς πόνον στομάχου», «εἰς σπλήνα ὅταν πονί», «ματζούνι διά τήν σπλήνα», «εἰς κιλιοστόμαχον ὁποῦ πονί», «περί στομάχου ὁποῦ πονί», «εἰς πόνον

καρδίας», «περί καρδίαν ἀνθρώπου ὁποῦ τρέχει αἷμα», «εἰς σφάκτιν ὁποῦ πιάνι τόν ἄνθρωπον», «εἰς τόν πλεβρίτη», «εἰς βήχα πολλόν ἡμερόν», «εἰς ἄνθροπον ὅπου ἔχει βίχα καί κρατιθή ἡ φονί του» (οἱ σσ. 47-48, ἔχουν ἐκπέσει), «εἰς πόνον υπογάστρου», «εἰς στόφον καί πόνον κιλίας», «περί ὅταν τρέχει αἷμα ἀπό τόν πάτο τοῦ ἀνθρόπου», «εἰς τριδόνας», «εἰς ζωχάδες καί ἐξωχάδες», «ερμινίαν διά τήν ψώραν θαυμασιωτάτην», «εἰς λέπραν κεφαλῆς», «εἰς λέπραν σαρκός», «εἰς κασίδα», «εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ τόν δακάσι φύδι ἤ σκορπιός», «εἰς δάγγαμα σφαλακίου», «εἰς ἄνθροπον ὁποῦ νά τόν φάγι σκύλλος λισιάρις», «εἰς δάγκαμα ὄφαιος ἤ ἄλου ζώου φαρμακερού», «εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ βρομί ὁ εἴδρος του», «εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ τόν δίρουν νά τόν ἰατρέψεις», «εἰς λιποθιμίαν ἀνθρώπου», «εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ καεί ἀπό θερμόν ἤ ἀπό ἄλο τίποτες», «εἰς ἄνθροπον φαρμακομένον», «εἰς μελίσσια νά μή φίγουν», «εἰς ἄνθροπον ὁποῦ ρουχαλίζη τήν νύκτα», «εἰς ἄνθροπον ὁποῦ δέν ἠπορί νά κιμιθή», «εἰς ἄνθροπον ὁποῦ λιγοθημᾶ», «εἰς πόνον σικοτίου», «εἰς πόνον βιζύου», «εἰς δίψαν», «εἰς λιμικήν», «περί ριγός».

Τελ. *...κοπάνισε κίμινον βάλε λάδι καί ἀνακάτοσον καί ἀλιφή...* (κολοβό).

*** 46.** Π.Β. 680 0,310 × 0,250 ΙΗ αἰ. φφ. 13.

Κείμενο ἀκέφαλο.

Αρχ. *...ὅστις πάλιν εἰς τήν τετάρτην τοῦ μηνός νοσήσει...* (ἕως τό φ. 2α κατά ἡμέρα ἐάν ἀσθενήσει ὁ ἄνθρωπος).

φ. 2α, «περί σφυγμῶν, καί οὔρων, σημεῖα καί πρόγνωσις».

Αρχ. *Ἐπειδή ὁ νοῦς νά προβλέπῃ ὁλονῶν τῶν αἰτιῶν τήν πρόγνωσιν εἶναι δύσκολον...*

φ. 2α, «περί σφυγμῶν, καί οὔρων, εἰς ἐφημερινόν πυρετόν»· φ. 2β «περί πόνον κεφαλῆς»· «περί καρδιαλγιῶν»· φ. 3α «περί τῶν πλευριτικῶν»· φ. 3β «περί πνευμονίας»· «περί καχεκτικῶν, ἤγουν ἐκεῖνοι ὁποῦ εἶναι ἀχαμνοί εἰς τήν ὄψιν καί εἰς ἀρχήν ὑδροπικίας, καί εἰς τούς φθησικούς, ἤγουν κιτρινιάριδες»· φ. 4α «περί ἡπατικῶν, ἤγουν ὁποῦ ἔχουν εἰς τό σικότι πάθος»· «περί τῶν σπληνιακῶν»· «περί τῶν ἰκτεριακῶν»· «περί τῶν ὑδροπικῶν»· φ. 4β «περί τῶν εἰλιακῶν»· «περί ἐκείνων ὁποῦ ἔχουν πόνον εἰς τόν νεφρόν»· «περί νεφριτικῶν»· «περί ἀποστίματος»· «διαφοραί τῶν σφυγμῶν ἀνδρῶν τε, καί γυναικῶν»· φ. 6α «Διεξέλθωμεν τά γένη τῶν σφυγμῶν, τά τε εἴδη καί τάς διαφοράς αὐτῶν».

Ἀρχ. *Γένη μέν εἰσί τῶν σφυγμῶν δέκα...*

φ. 7α, «Ἐρωταπόκρισες σφυγμῶν».

Ἀρχ. *Διά τί σφύζουσιν αἱ ἀρτηρίαι; ἀπόκρισις: Διά τό φυλάττεσθαι κατά φύσιν σύμμετρος θερμότητα...*

Ακολουθεῖ: «τίς ἡ χρεία τοῦ σφυγμοῦ», «τί διαφέρει ἀναπνοή σφυγμοῦ», «τί διαφέρει παλμός σφυγμοῦ», «ποῖος σφυγμός λέγεται μέγας», «τί διαφέρει ὁ ἀραιός τοῦ βραδέως», «πόσαι διαφοραί θεωροῦνται ἐν τῇ διαστολῇ τοῦ σφυγμοῦ», «πόσα κριτήρια τοῦ σφυγμοῦ», «ποία εἰσί τά ποιητικά αἴτια τῆς κινήσεως τοῦ σφυγμοῦ», «ποσαχῶς θεωρεῖται ἀσύμμετρος σφυγμός», «τί διαφέρει ἀνόμαλος, ἀτάκτου», «ποσαχῶς θεωρεῖται ἡ ἀναλογία τοῦ σφυγμοῦ».

—φφ. 10β-11α, [κατάλογος βοτάνων] «ἑλληνιστί, τουρκιστί, γραικιστί, λατινιστί» (φ. 11β, λευκό).

—φφ. 12α-13β, «τῶν ἰατρικῶν μερικῶς παρασημείωσις».

47. E.A.B. 2585 0,215×0,155 ΙΗ΄ αἰ. σσ. 104-107+186-215.

Δύο συνταγολόγια μέ βάση τούς ἀρχαίους.

—σσ. 104-107, «Ἐκ τοῦ Γαληνοῦ, Ἱπποκράτους, Μελετίου τοῦ σοφοῦ, ἔτι δέ καί ἐκ τοῦ Ξενῶνος, περί φλεβοτομίας, ἄριστον».

Ἀρχ. *Ἐάν φλεβοτομήσῃ ὁ ἀσθενής καί ἴδῃς τό αἷμα ὁλοκόκκινον...*

—σσ. 186-215, «Ἐκ τοῦ Ἱπποκράτους καί Γαληνοῦ, Παύλου Νικαίου καί Παύλου Αἰγηνίτου, περί διαφόρων παθῶν, εἰς κεφαλαλγίαν».

Ἀρχ. *Κισσόν ξηρόν ἤ χλοερόν κοπανίσαι...*

*** 48.** E.B.E. 2284 0,160×0,120 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 35α-228β. (συνεχίζεται ἡ φυλλαρίθμηση τοῦ Β΄, Ι, 9).

Ἰατροσόφιο, ἀκέφαλο.

Ἀρχ. *Ἑρμηνεία διά φαγωμένον [ἀπό] λυσιάρικον σκυλί. Ἔπαρεν μαλία γυναικός καί βρέξετα μέ ξύδι καί βάλτα ἐπάνω εἰς τό δάκασμα τοῦ σκύλου...*

—φ. 66α, «Ἰατροσόφιον ἐκλελεγμένον ἀπό ἄλλα ἰατροσόφια τοῦ ὑποκράτους, τοῦ γαληνοῦ, τοῦ νικολάου, καί ἄλλων πολλῶν σοφῶν ἰατρῶν σοφοτάτων καί ἀρίστων δόκιμον».

—φ. 111α, [Λεξικό βοτάνων καί φαρμάκων, ἑλληνικά, τουρκικά, γαλλικά καί στήν κοινή ἑλληνική].

—φ. 127α, [Συνταγές διάφορες].

—φ. 134α, «Ἑρμηνεῖαι καί ρετζέται θαυμασταί εὐγαλμέναι ἀπό ἰατροσόφιον τοῦ ἐξοχωτάτου καί σοφοτάτου ἰατροῦ μακαρίτου σινιόρ ἀνδρέα τοῦ εὐριτανοῦ».
—φ. 187α, «Ρετζέταις διά γλυκά».
—φ. 191α, «Περί ὑγείας καί ὠφελείας τοῦ ἀνθρώπου τί νά τρώγῃ τόν κάθε μῆνα».
—φ. 194α, «τά ζώδια ἀπό τήν ἀρχή ἕως τό τέλος».
—φ. 196β, [βροντολόγιο].
—φ. 198β, «Δήλωσις τοῦ σεισμοῦ ὅταν γίνεται τόν κάθε μῆνα».
—φ. 200β, «Εἰδήσεις τῆς σελήνης τί σημαίνει ὅταν φαίνεται ὀρθή, καί τί ὅταν πλάγια».
—φ. 202α, «Ρετζέται διά τά γλιστήρια».
—φφ. 204α-228β, διάφορες ἰατρικές συνταγές γραμμένες ἀπό ἄλλο χέρι.

49. Μ.Π. 844 (6351) 0,140 × 0,110 ΙΗ αἰ. φφ. 1α-41β.

50. Μ.Ι. 687 (4807) 8° ΙΗ΄ αἰ.

51. Π.Β.Ι. 460 Fol. ΙΗ΄ αἰ.

52. Αδ. 95 0,240 × 0,170 ΙΗ αἰ.
Ἀρχ. *κατά τήν συνήθειαν τῶν παλαιῶν...*

*** 53.** Ι.Ε.Ε. 223 0,220 × 0,150 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 174.
Τίτλος: *Υηατροσοφηον καλον βγαλημενον απο γιατρους και σοφους διδασκάλους γαληνοῦ και ηποκράτου και απο γενος μεξάτου χοράν λάμποβον τεπελενιου καζας κηριου χερουργου βάσιλου. δημητρήου παναγιοτου ηπο ηερεος παπαδιμου κοιτακνου και απο τετόρου εβαγγελου και αθανασιου και δημητρηου και εβαγγέλου και γεοργΐου και πετρου γένος μεξατου χερούργου»* (φφ. 1β-2β, λευκά).
—φφ. 3α-24α, πίνακας τῶν περιεχομένων, πού συνεχίζει στά φφ. 30β-32α.
—Στά φφ. 25α-58β (τά φφ. 32β-37β, λευκά), ἀλειφές γιά διάφορες παθήσεις ὅπως γιά «πρίσματα», γιά τή φάγουσα, γιά πληγές, γιά λειχῆνες, γιά τήν ψώρα· ἐπίσης συνταγές γιά ὅποιον δέν μπορεῖ νά οὐρήσει, γιά λέβηθες, γιά «ξηρατό», «διά πόνον καί πρήσμα βηζίου», «διά τήν μαλαφράτζα», «χάπια διά τόν βῆχαν».
—φ. 59α, «Ἰατροσόφιων καλῶν διαλεγμένων ἀπό πολούς ἰατρούς καί

διδασκάλους». Ἀπό τίς 'συνταγές' καί τίς πληροφορίες 'ἀνθρωπολογίας' πού δίνονται στό ἰατροσόφιο αὐτό: «περί τοῦ πός ἔγινεν ὁ ἄνθροπος παρά θεοῦ ἀπό τέσαρα στοιχία», «περί εἰς πίων μέρως τοῦ κωρμήου εὐρίσκεται τό κάθε στοιχίων απο τά τέσαρα», «περί πῶς γεννάται τό βρέφος εἰς τήν κιλίαν τῆς γυναικώς καί πία απο ὥλα τά μέλη γίνεται πρότα», «περί τῆς γεννέσεως τοῦ ἀνθρόπου», «περί τοῦ πός γίνεται τῶ ἀρσενικών καί θηλικών πεδίων», «περί τοῦ πῶς ὁμοιάζει τοῦ πατρῶς, καί τῆς μητρῶς καί πόθεν θρέφεται εἰς τήν μήτραν τῆς γυννεκῶς», «περί ἀρόστου διάγνωσις σφιγμῶν τῆς δεξιᾶς χειρός καί τῆς ἀριστερᾶς», «διά κάθε φλόγοσην», «διά κόλικα ἤγουν κοψίματα τῆς καρδίας καί ἐντέρων καί κιλίας», «διά τήν ἠποχοντρία τῶν ἀνδρῶν καί διά τά μητρικά πάθη», «διά τές πληγές τόν ποδαρίων ὀποῦ δέν κλιοῦν εὔκολα», «διά τά ρευματικά πάθη», «διά τόν ἠδροπικόν», «περί ὅταν πονή ἡ καρδία τοῦ ἀνθρόπου», «περί πόνων κιλίας», «περί ὅταν πιαστί τόν ἄνθροπων σφιχτά εἰς τήν καρδίαν», «περί σπλήναν», «περί ἀνθρόπου ὀπού ἔχη πέτραν καί δέν ἠμπορί νά κατουρή», «περί ἀνθρόπου ὀπού δέν δίναται νά κατουρήση», «περί ὅταν πρηστή ἡ κιλήα τοῦ ἀνθρόπου», «περί πρίσμα ὀρχιδίων», «περί πρισμένων ποδαρίων ὅταν πονοῦν», «περί ὅταν εὐγένη τοῦ ἀνθρόπου τώ κάθισμα», «περί ὅταν δέν ἀκούει ὁ ἄνθροπος καί πονί τώ αὐτί του», «περί αὐτί τοῦ ἀνθρόπου ὀποῦ τρέχι αἷμα», «περί τοῦ ἔχοντος χολήν καί θέλι νά ξεράση», «περί ἀνθρώπου ὀποῦ πίει αἷμα», «περί ὅταν τρέχη αἷμα από τών πάτον τοῦ ἀνθρόπου πῶς νά τῶ σταματίσις», «περί ἀνθρόπου νά κατουρεί αἷμα καί νά στάζει ὀλίγον», «περί ἀνθρόπου ὀπού ξερνάει», «περί στομάχου ἀνθρόπου ὅταν ξιλωθί», «περί νεφρῶν ὀπού πονοῦν», «περί πόνων δοντίου», «περί ὅταν φαρμακόσουν ἄνθροπον», «περί ἀνθρόπου ὅταν ἔχη φαγούρα εἰς τό κορμί του», «περί σπασμένον ἄνθροπον», «περί πόνον καρδίας», «διά τά μάτια ὀποῦ σκοτίζονται», «διά κάθε πόνον καί πάθως τῆς μήτρας», «διά ὑδρωπεκία», «διά τήν ποδάγραν», «διά χαλασμένο στομάχι», «εἰς πόνον αὐτίου», «εἰς πόνον πλεμονίου», «εἰς πόνον σικοτίου», «περί λειχήνας», «εἰς τζάκισμα χειρός καί ποδαρίου», «περί χολίς», «περί πόνων λεμοῦ», «περί ποδαλγίας», «περί ρευματικόν τῆς κεφαλῆς», «περί ζοχάδων», «ἰατρία εἰς τόν πλευρίτην», «περί ὅταν σελινιάζεται», «περί γυνεκός ὀπού τής πηγένι αἷμα ἀπό κάτω», «περί πρισμένου σικοτίου», «διά τήν πανούκλαν», «περί ὅταν πέσι ὁ σταφιλίτης», «περί ἐφιμερινοῦ πυρετοῦ ἤγουν θέρμης», «περί τοῦ τρίτου πυρετοῦ», «περί τετάρτου πυρετοῦ», «περί λοιποθιμίας», «περί τό πάθος τῆς χολῆς».

—φ. 101α, «ἐνθίμισις πρός πάντας τούς ἀνθρόπους τί τούς κάμνει νά τρόγουν τόν κάθε μίναν ολουνού τοῦ χρόνου διά νά εἶναι πρός εἰγίαν καί ὀφέλιαν αὐτῶν».

—φ. 103β, «ἀρχί σύν θεῶ περί τῶν μαντζουνίων βιβλίον».

—φ. 112α, «ἀρχή σύν θεῶ αγίω περί τόν χαπίων» (γιά διάφορες παθήσεις, πού ἀναφέρονται στή συνέχεια).

Συνολικά 777 συνταγές.

*** 54.** B.P.A. 240 0,275×0,175 ἔτ. 1805 φφ. 89.

Τοῦ κειμένου προτάσσονται, φφ. 1α-18α, διάφορες πολύ κακογραμμένες καί ἀνορθόγραφες ἰατρικές συνταγές, στό τέλος τῶν ὁποίων διαβάζουμε τή σημείωση: «τέλος τάς ρετζέτας τοῦ ἐξωχωτάτου ἰατροῦ κυρίου Ιακωβοῦ [...]» καί τήν ἡμερομηνία κατά τήν ὁποία ἄρχισε ἡ γραφή: «αωε΄ φευρουαρίου δέκα ἄρχισα».

Ἀκολουθοῦν, φφ. 18β-89β, «Τῶν ἐξωχωτάτων καί σωφωτάτων Ιπποκράτου καί γαληνού τῶν φηλωσώφων και ιατρών τίς ἰκουμένης».

Τό πρῶτο 'κεφάλαιο'· «Γράφομεν τας νέας ἐρμηνείας και θεραπείας περή τα σημβενῶντα ης τούς ὠφθαλμούς».

Ἀρχ. *πρότων μεν αρχίν πιοῦμεν περή ρευσίν οφθαλμού...*

Στή συνέχεια τά 'κεφάλαια' β -μη΄. «περή ὠτήων» [ἐδῶ ἡ σημείωση: «Ἰδοῦ λιπών σημεόνωμεν τας νέας ἐρμηνίας και θεραπής τῶν ὀτήον του εξωχωτάτου και σοφωτάτου Ἰπωκράτου και γαληνού των θαυμαστών ἰατρόν»], «περή αλιόσεος της οσφρήσεος ως ἰπωκράτης και γαληνός λέγουσιν», «περή εμποδισμού της κινήσεος της γλώτης και ἰστερίσεως τις λαλιάς», «περή τά πάλη, ωπού συμβένουν ης το στῶμα του ἀνθρόπου», «περή αλιφών ὀπού γίνωνται ης το πρόσωπον», «περή τών τραυμάτων των γενωμένων ης τω δέρμα της κεφαλής», «περή της σταφηλής», «περή βιχών ξηρών, καί πώνων στίθους», «περή μαστών», «περή σημβενῶντος ἰδίματος εν της μαστής», «περή στρωφού των εντέρων», «περή των τραυμάτων», «περή της κωλικίς νώσου», «περή των εξωχάδων και των τραυμάτων οπού γίνωνται ης τιν καθέδραν από μελανής χολίς καί εμωροής», «περή του ὕπατος», «περή της συράξεως της γενωμένης εν τω ὑπατη», «περή τών γενωμένων πληγωμάτων οπού γήνωντε ης τώ σηκότη», «περή ιδρωπηκής», «περή αντιδώτων», «περή σπλήνας», «περή πώνον νεφρόν καί διατί η νεφρωτική ἐχουσιν φλέγμα», «περή των ούρων», «περή ληθών», «περή διαβήτου», «περή στραγκουρίας», «περή εκίνους ωπού κατωρούν ης το στρώμα χωρίς να το

εγνωρίζουν», «περή κρατήσεος του ούρου», «περή ελατώσεως της σινουσήας και της αδιναμήας αυτής», «περί της ογκώσεως του κώλου», «περή γωνώρηας», «περή σπασήματος κεφαλής», «περή κρατήσεως τῶν καταμηνήων των γηναικών», «περή εμωρεύσεων γηνεκών», «περή πνιγμού μήτρας», «περή διστωκουσών γηνεκών», «περή ορμωπωνίας», «περή πλίθους υδρώτων», «περή της σίφιλης», «πρωφίλαξις των διλιτιρίων», «περή υδημάτων οπού γήνονται ης τω σώμα του ανθρόπου», «περή ακρωχορδώνας», «περή λέπρας και κιχινόν και ψώρας», «περή ψωρας παχιάς», «περή υδρωστηλής και ης ληθουρίας», «περή τζακίσματος».

* **55.** M.B. 378 0,150×0,100 ἔτ. 1807 σσ. 65.
Τίτλος (σ. 5): *Ἐκλογή ἰατροσοφίου τοῦ περί τόν γαληνόν τε καί ἱποκράτη καί μελέτιον καί ἑτέρους πολούς.*

Ἐπανάληψη, στόν ἴδιο κώδικα, ἀλλά μέ δική του σελιδαρίθμηση, τοῦ "Ἰατροσοφίου' Β, Ι, 27, μέχρι τό «εἰς μεταγγισμόν οἴνου» καί μέ τήν προσθήκη: «εἰς γυνέκα ὁποῦ δέν κάμνη παιδεία».

Στίς πρῶτες 4 σελίδες: «πίναξ εἰς τό παρόν ἰατροσόφιον», ἐνῶ στό τέλος: «ἔτος 1807 αὐγούστου 31», «1807 σεπτεμβρίου 5», «1807 ὀκτ. 30».

* **56.** A.M.I. 20 0,190×0,140 ΙΘ΄ αἰ. φφ. 85.
Τίτλος (φ. 10β): *ἰατρωσοφι εκλεκτων ηπώ πρλῶν ηατροσοφήων διαλεγμένων ἡς πᾶσαν ἀστένηαν.*

Ἀρχ. *Ἰατρηκη εστι τεχνη και εκλαμπροτερα και ηψηλωτερα ωλωνουν τον τεχνον και επιστημον φιλαη την ηγιαν και ηατρεβη την αστενηαν...*

Διάφορες συνταγές γιά «πονοκέφαλον», «ταφτιά που πονούν», «τα ματια που δακριζουν», «στομαχοπονον», «πριξιμο τον ματιον», «σοχαδες», «σπλινα», «πλεβριτομενον ανθροπον», «σπαζμένον ανθρωπον», «την εβλογια», «την πανουκλα», «πελιψια», «την φαγουσαν», «θανατικον», «ποδαγραν» κ.ἄ.

Προτάσσεται, φφ. 1α-9α, «πίνακας», ἐνῶ στά φφ. 79β-80α ἄλλος «πίνακας δια τα κεφαλιακά» [= κεφάλαια] πού ἀκολουθοῦν καί ὅπου προτείνονται διάφορα χάπια.

57. M.B. 377 0,220×0,140 ΙΘ΄ αἰ. φφ. 100.
Τίτλος (φ. 13α): *Ἰατροσόφιον ἐκλελεγμένον ὑπό σοφῶν ἰατρῶν καί διαλελεγμένον.*

Περιέχει 508 συνταγές καί ἰατρικές συμβουλές.

Στό φ. 3β, κτητορικό σημείωμα: «Γρηγορίου Βατοπαιδινοῦ τοῦ Ἰαμπολίτου καί τόδε».

*** 58.** Μ.Β. 379 0,160 × 0,110 ΙΘ΄ αἰ. φφ. 1α-54β.

Τίτλος (φ. 7α): *Ἰατροσόφιον ἐκλελεγμένον ὑπό πολλῶν ἰατρικῶν βιβλίων, γαληνοῦ τε καί ὑποκράτους, καί μελετίου καί ἄλλων πολλῶν ἰατρικῶν.*

Ἀκολουθοῦν οἱ 'συνταγές'· «περί ὠτίων», «εἰς ρευματιζομένους ὀφθαλμούς», «περί πόνων ὀφθαλμῶν», «περί τύφλωσιν ἀλόγου, ἤ ἄλλου ζώου», «περί πόνου κεφαλῆς, καί νεφρῶν», «περί κασίδας καί λέπρας κεφαλῆς», «περί κασίδας τῆς κεφαλῆς», «περί πόνου λαιμοῦ», «περί χοιρολαίμου, ἤγουν κορακάκι», «εἰς τήν στένωσιν», «περί δυσουρίας καί στραγγουρίας», «περί ἀνθρώπου ὁποῦ δέν ἠμπορεῖ νά κατουρήσῃ», «εἰς τομήν ξίφους», «εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ κατουρεῖ τήν νύκτα», «εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ κατουρεῖ αἷμα», «εἰς ρευματισμούς μελῶν καί ποδαλγίας καί πόνων», «εἰς γόνατα κρυομένα», «ἕτερον εἰς ποδαλγίαν καί κόκκαλα», «εἰς πόνον γονάτων καί νεφρῶν», «εἰς πρίσμα ποδαρίων καί χειρῶν», «εἰς πρίσμα κορμίου», «εἰς πρίσμα ὀρχιδίων», «περί πόνον καρδίας», «περί πλευρήτου», «περί λεπρομένης κεφαλῆς», «περί αἷμα ὁποῦ τρέχει ἀπό τήν μύτην», «περί αἷμα ὁποῦ τρέχει ἀπό τοῦ ἀφεδρῶνος», «περί τοῦ πτύοντος αἷμα», «περί ὅταν τρέχῃ αἷμα ἀπό πληγήν», «περί αἷμα ὁποῦ τρέχει ἀπό τόν πάτον», «περί πόνον ἀφεδρῶνος καί ζωχάδες», «περί ὅταν τρέχῃ αἷμα ἀπό τά γούλη τοῦ ἀνθρώπου», «περί κοιλοστομάχου, καί σπληνοστομάχου», «περί κοιλίας ὁποῦ τρέχουν ξύσματα», «περί ὅταν τρέχῃ ἡ κοιλία τοῦ ἀνθρώπου», «περί πόνον ὀδόντων», «εἰς φάγουσαν», «περί κυτρινάδας», «περί δάγκαμα ὀφιδίου, ἤ σκορπίου, ἤ ἄλλου τινός ζώου», «περί ὅταν φαρμακώσουν ἄνθρωπον», «περί σκύλου λυσιάρου ὅταν δαγκάσῃ ἄνθρωπον», «περί φράξεως κοιλίας», «εἰς τό στῆσαι κοιλίαν», «περί κενώσεως χολῆς», «ἐκεῖνος ὁποῦ ξερνᾶ πολλά», «περί ἀνορεξίας ἀνθρώπου ἀσθενοῦς», «περί ψύχραν στομάχου, καί ξύλωμα», «διά ἀπόστημα», «περί ἀπορροφῆς», «περί ἀνθρώπου ὅταν πιασθῇ ὁ πισοτάντανος, ἤγουν τό κολοκάθι», «περί πρίσμα προσώπου», «περί πόνου στόματος», «περί χειλέων», «περί βρῶμον στόματος», «ὅταν πέσῃ ὁ σταφυλήτης», «περί μύτης πρισμένης», «εἰς πόνον κοιλίας», «περί σκωλήκων κοιλίας», «περί ἀνθρώπου ὁποῦ εὐγαίνει τό κάθισμα», «περί ληχήνας καί ψώρας καί λέπρας», «περί δίψας», «περί τζάκισμα ἔμπλαστρον», «περί ὅταν σκάζουν τά χείλη», «περί πητυρίδας», «περί καύσι-

μον φωτίας, ἤ μολυβίου», «περί τοῦ ἀνοίξαι πάθους, ἤ πληγήν παλαιάν», «περί ὅταν πίπτουν τά μαλία τοῦ ἀνθρώπου», «περί αὐδέλας», «περί μανιταρίων», «περί συκωτίου», «περί δυσεντερίας», «περί ὅταν πιασθῇ ἡ φωνή», «περί ἀνθρώπου ὁποῦ τρέμει τό κορμί, ἤ τό χέρι του», «διά νά χαθοῦν οἱ ψίλοι», «διά νά ψωφίσουν οἱ ψῦρες», «περί καμπίας πῶς νά χαθῇ», «διά νά κάμῃ ἡ γυνή γάλα», «περί τῆς βοτάνης τῆς λεγομένης Γεντιανῆς κεφάλαια διάφορα», «περί ὀφθαλμῶν πῶς δεῖ καθαίρειν», «ὅταν ἔχῃ ὁ ἄνθρωπος καῦσιν», «ὅταν ἔχῃ τινάς μυρμήγκας», «περί δυσουρίας», «ὅταν κλαίῃ παιδίον», «περί χολῆς καί φλέγματος, καί καθαρτικά», «περί σπάσματος», «περί πόνον νεφρῶν», «ὅταν σκιασθῇ τινάς, καί δεθῇ ἡ γλῶσσα του», «εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ κωλύσουν τά συκώτια καί ἡ κοιλία του καί τρυπήσουν», «ἔτι εἰς δυσουρίαν καί στραγγουρίαν», «περί τοῦ ποιῆσαι γυναῖκα τοῦ συλλαμβάνειν», «περί ἀλειφῆς θρεπτικῆς», «περί ἀλειφῆς νά φάγῃ κακόν κρέας», «εἰς κάθε πληγήν ἀλειφή, εἰς καύσιμον, εἰς σπυρία ἤ κοκκινάδι», «περί κεφαλαλγίας», «περί θέρμης καί κάθε πόνον», «ἐτέρα ἀλειφή εἰς κάθε πληγήν», «περί ἀλειφῆς διά κόψιμον ὅταν ξεπαγιάσῃ ὁ ἄνθρωπος», «ὅταν ἔχῃ ἄνθρωπος φαγούραν εἰς τά ὀρχίδια», «περί φάγουσαν εἰς μέρια, ἤ εἰς ἄλλον τόπον», «περί δυσπνοίας, ἤγουν στένωσιν», «περί λαβωματίας», «διά πρίσμα τῆς κεφαλῆς», «δια τῶν μαύρων πουμαδίων τοῦ προσώπου», «διά νά μή βαροκουφίζῃ ὁ ἄνθρωπος», «ὅταν βλέπῃ ὁ ἄνθρωπος ὡσάν αὐταίρα», «διά τόν σφάκτην ὁποῦ ἔχει ὁ ἄνθρωπος εἰς τά παγίδια ἤ ἄλλον τόπον», «διά τό χελῶνι», «περί βοβόνας», «εἰς παράλυτον», «περί κεκρατημένου ἀνθρώπου», «διά τά ὀφρύδια νά μήν μαδοῦν», «διά νά ἀσπρίσουν οἱ ὀδόντες», «ὅταν δαγκάσῃ ὁ ἀγριόγατος ἄνθρωπον», «ὅταν ἔχῃ φούσκαν, ἤ εἶναι σπασμένος», «περί δυσωδίας ῥινῶν», «περί σπλήνας», «περί ἀλόγου νά κατουρῇ», «τί ὠφελεῖ τόν ἄνθρωπον ὁποῦ κοιμᾶται δεξιά», «διά νά μή μεθᾶ ὁ ἄνθρωπος», «κατασκευή θαυμασία εἰς κάθαρσιν», «ὅταν κατεύῃ ὁ σταφυλήτης τοῦ ἀνθρώπου», «τί νά τρώγῃ ὁ ἄνθρωπος κάθε μῆνα», «περί ποίαις ἡμέραις τῆς σελήνης εἶναι καλαῖς διά νά φλεβοτομῇ ὁ ἄνθρωπος, καί ποίαις ἐναντίαις», «περί τό φέρειν τρίχας», «περί τῆς κεφαλικῆς ψώρας», «περί ὅταν πίῃ τις ὕδωρ ἤ οἶνον ἱδρωμένος», «περί οἰνοπότου», «περί ἀγάπης», «περί πανώλης», «περί μαλαφράντζαν», «περί σπέρμα», «διά τόν κολυκόπονον», «διά νά κινήσῃς τό οὖρος τοῦ ἀνθρώπου», «ῥετζέτα τοῦ Σαμπάκου», «ῥετζέτα τοῦ ἑτερνέ χαλβασί», «ῥετζέτα τῆς ροδοζαχάρεως», «ῥετζέτα τοῦ κυδωνογλύκου», «ῥετζέτα τοῦ βυσσινογλύκου», «περί κυτρινούδι, ἤγουν

σαριλίκι», «διά νά παύσουν οἱ πόνοι τῆς γέννας», «περί κόρακος ὁποῦ ἔχει ὁ ἄνθρωπος εἰς τό στόμα του», «διά βῆχαν ἀλόγου ζώου», «περί τοῦ μισῆναι οἶνον», «περί γιλαντζίκιον», «περί γυναικός ὅταν ἀποθάνῃ τό παιδί μέσα», «περί σαλιάζοντος στόματος», «περί τοῦ πατήσαντος τί», «περί αἱμορροούσης», «περί ξερατοῦ καί κυτρινάδας», «εἰς περιχαρίαν ἀνθρώπου», «περί ἀκάρπου δένδρου».

Στά φφ. 1α-6β, πίνακας τῶν περιεχομένων συνταγῶν (σύνολο: ρνθ΄).

*** 59.** A.M.I. 30 0,200 × 0,145 ΙΘ΄ αἰ. φφ. 72.

Συλλογή κακογραμμένων συνταγῶν. Στό φ. 5α ἡ σημείωση: «διαλεγμένο απο πολα ηατροσοφια διαλεγμενο του ηποκρατους του γαληνου και νηκολαου. καλον πολον ηατρον σοφοτατον. αρχι γραφομεν μερηκα διαλεγμένα». Καί παραθέτει διάφορα ματζούνια. Γιά τό πρῶτο σημειώνει: «ηνε καλο τουτο τω ματζουνι ηα πολα παθη αροστιες». Μεταξύ αὐτῶν: «ματζουνι δινα μοτικον», «δια τον αχαμνον ανθροπον», «δια πλεβρητομενον ανθροπον», «δια σπαζμενον ανθροπον», «δια γινεκα οπου ριχνι τα πεδια», «ηα πονοματον». Ακολουθεῖ: «καθαρσιον του νικολαου» (φ. 9α), «ματζουνι ηα τους φλεματικους», «ηα τον βιχαν», «ηα καταροην», «ηα τιν καρδιαν», «ματζουνι καθαριζι τους χιμους», «ματζουνι του δαμασκινου καθαριζι τιν χολιν», «ματζουνι ηα ποδαγραν», «χαπια τροπικα», «χαπια δια βίχαν παλεον κιαλαπαθι», «χαπια ηα κατοροην και βιχαν», «δια τιν ποδαγραν χαπια», «χαπια του δαμασκινου δια τιν ποδαγραν», «χαπια ηα τιν λεπραν», «ετερα χαπια του νικολαου καθαριζι τιν μαβριν χολιν», «αλο ματζουνι ηα τες θερμες», «ηα κοψιμον και δισεντεριαν», «χαπια χρισα καθαριζουν τον ανθροπον σαν το χρισαφι το κεφαλι τα ματηα τον ανεμον απο το στομαχι», «περι γινεκαν που δεν πορι να γενισι», «δια βιχαν που φτίνι εμα», «ονταν φτινι εμα», «ηα τον σφαχτιν», «οπιον σφαζουν τα ποδαρια», «ματζουνι στιπτικο», «ηα πριξιμον απο αρχιδια», «δια τον οχτικαν», «ονταν δεν κατουρι», «δια τιν μαλαφρατζαν», «ονταν πονι το πλεβρο τον ανθροπον», «ονταν να φτινι εμα ο ανθροπος», «ονταν πονη το στομαχη», «ηα νεροπιασμα», «δια τα δοντια που πονουν», «δια τιν σπλιναν», «ηα μαλαφρατζαν», «ηα πονον καρδιας», «δια τιν μαλαφρατζαν», «ηα τους σοχαδες», «ονταν πονι ο λεμος», «αν βγενι ο πατος του ανθροπου», «δια τα σινηθια τον γινεκον», «δια τον οχτικαν», «οταν εχι η μητρα πονον», «ηα οτι πονον και νεφρα», «δια τι θερμι», «δια τιν κιτερναδαν», «ηα τα νεφρα», «ηα σελινηασμενον», «ηα τα σινηθια που δεν ερχοντε», «δια τιν

ψοραν», «δια να κινισουν τα σινηθια», «δια εκινους που ξερνουν το φαγι», «ονταν πονη η καρδια τον ανθροπον», «δια σπλινοστομαχον», «δια το στομαχι το χαλαζμενο», «ηα πονον κεφαλιου», «ονταν τρεχι η καρδια του ανθροπου», «δια τα ματια που εχουν ασπραδα», «ονταν τον πονη η καρδια», «ηα τον σπαζμενον», «δια τους σοχαδες», «δια λεχινες», «δια τα δοντηα», «δια τιν ψοραν», «δια να καμη η γινεκα πεδι», «ηα σοχαδες», «ονταν βγενη ο πατος του ανθροπου», «δια κασιδαν», «δια στενοσιν», «δια σοχαδες», «περι ανθροπου εχοντος χολιν», «ονταν τον πονι καρδια τον ανθροπον», «δια τιν σπλιναν», «ονταν πονουν η ριζες απο τα δοντια», «δια γινεκα που τιν πονι το βιζιον τις», «δια λεχινες», «ονταν ναχι η πλιγι σκουλικια», «αληφη δια πασα πλιγην παλεαν», «ἀλιφι τις αγιας ελενης ηνε καλι ηα πασαν πονον» (φ. 51α), «δια φαγουσαν χαπια», «ηα πασαν πλιγιν», «αλιφι πιος εχι η δομι του σκουλικια», «ηα καψιμον αλιφι», «ηα τον αντραν που εχι φαγουρα», «ονταν κοπι φλεβαν», «ονταν το πονι η καρδια τον ανθροπον», «ονταν δακριζουν τα ματια παντοτε», «οπλαστρον δια τα νεφρα», «δια βιζιων τις γινεκος», «αλιφιν ηα να κλισις γεραν», «αλιφι μαλαφρατζας», «δια πλιγες πριζμενες», «αλιφι δια πλιγιν να θρεψι», «αλιφι ονταν φαγι το φιδι τον ανθροπον».

Στο φ. 63β: «βηβλιον κηκλουμενον απο τα τεσαρα στιχια που στεκουν ο κοσμος ολος», ὥς το φ. 65α κι ἀπό ἐκεῖ πάλι συνταγές: «ονταν τον δακασι το λισαρικο σκιλι» (στό φ. 67α παρεμβάλλεται πίνακας: «αφτες ηνε εναντιες ημερες τον μηναν»), «ηα πονον πασα λογις ρεματισμενον», «βαλσαμον που καθαριζι τιν φουσκαν», «δια τα ματια οπου δεν βλεπουσιν», «δια λεβιθες», «δια πλεβριτομενον ανθροπον», «δια τι μιτρα τις γινεκος οπου βγενι», «δια σελινηαζμενον», «αλιφι να ηατρεψις σπιρια».

*** 60.** Κ.Δ.Β. 13 0,220 × 0,164 ΙΘ΄ αἰ. φφ. 205.

Κώδικας σητόβρωτος. Περιέχει διάφορες ἰατρικές συνταγές, λεξικά βοτάνων, βροντολόγιο, σπαράγματα ἀπό ἄλλους κώδικες.

Τίτλος (πρῶτος): *ἑρμινίαις τοῦ σοφοῦ Ιπποκράτους διά τό οὖρος τόν ἀσθενόν δόκιμον καί ἀψευδέστατον περί πόσας ὀνομασίας ἔχει ὁ σφυγμός.*

'Αρχ. *Ο σφυγμός κατά τούς παλαιοῦς ἰατροφιλοσόφους ἱποκράτους καί γαλυνοῦ καί ἄλον ἔμπιρον...*

Στήν ἀρχή, (φφ. 1α-20β), διάφορα χόρτα καί ἡ ἰατρική τους ὠφέλεια. Μεταξύ αὐτῶν: «περί ἔλιον», «περί κάμφουρας», «περί ἐψιθίας», «περί

σκόρδιον χόρτου», «περί ἀγγέλικης χόρτου», «περί σπαραγγίων», «περί ἄνιθου χόρτου», «περί ἀριστολοχίας στρογγύλης», «περί τῆς φλάμουρας», «περί σκάρφις», «περί πολυτρίχου», «περί λιβυστικόν ἤ λιγιστικόν», «περί σταφυλλήτου», «περί πενταφύλλου», «περί τζουκνίδας», «περί κάπαρις», «περί νάρδου ἤγουν ζυμπούλι», «περί τό ἐρίγγιον», «περί γογγίλια», «περί πεντανεύρου», «περί ἀγριομόνιαν», «περί ἀλόης», «περί καρδάμου».

Σημ. Τό κείμενο διακόπτεται στό φ. 9β καί ἀπό ἐκεῖ συνεχίζει ἄλλο χέρι μέ παλαιά σελιδαρίθμηση, πού ἀρχίζει μέ τόν ἀριθμό 327 (σπάραγμα).

—φφ. 21α-24α, σπάραγμα ἀπό ἄλλο 'ἰατροσόφιο', μέ συνταγές ἀριθμημένες 608-639· στό τέλος αὐτῆς γράφει: «τέλος οἱ σκόνες» καί «ἀρχή τῶν λαδίων» καί προσθέτει: «᾽Ενταῦθα σημιοῦμεν λάδια καί τήν ἐνέργιαν αὐτόν»· ἡ ἀρίθμηση τῶν 'συνταγῶν' συνεχίζεται ὡς τό φ. 31β, ὅπου σημειώνει: «τέλος τόν λαδίον» καί «Αλιφέ ἐκλεκταί διάφοραι εἰς κάθε πλιγήν».

᾽Ακολουθοῦν: φ. 39β, « Εντάφθα σημειούμεν τά φιτίλια ὀποῦ τρόγουν τά σάπια», φ. 40α, «᾽Εντάφθα σιμιούμεν μερικαίς σκόνες διά ταῖς γιαράδες» ἐνῶ στό φ. 41β, «᾽Εντάφθα σιμιούμεν κάθε γενεές ἔμπλαστρα» καί στό φ. 43α, «᾽Εντάφθα σιμιούμεν διάφορες ρετζέτες εἰς μιτρικά τόν γυναικόν καί ἔτι ματζούνια»· φ. 44β, «᾽Ενταύθα σιμιούμεν διάφορα ἰατρικά διά τά πάθη τῆς κεφαλῆς καί διά τά ἀνεμοπυρόματα»· φ. 46α, «᾽Ενταύθα σιμιούμεν διάφορες ἰατρίες εἰς πόνον οτίον» καί «ἰατρίες εἰς τά ὀμάτια»·φ. 48β, «᾽Ενταύθα σιμιούμεν διάφορες ἰατρίες διά τό οὖρος εἰς δυσουρίαν, καί εἰς πουρί τοῦ ἀνθρώπου»· φ. 50α, «᾽Ενταύθα σιμιούμεν διάφορες ἰατρίες εἰς πόνον ὀδόντων»· φ. 51β, «᾽Αρχή σύν θεῷ σιμιούμεν ἐνταύθα διάφορες ἰατρίες τῶν λεβίθων, διά τόν πονόστομον»· φ. 52α, «᾽Ενταύθα σιμιούμεν διάφορες ἰατρίες δόκιμες διά την ποδάγρα»· φ. 53α, « Αρχή σύν θεῷ ἁγίῳ σιμιούμεν ἐνταύθα διάφορες ἰατρίες διά ταῖς θέρμαις, διά πλευρίτην καί νεύρα ὅταν πιασθούν»· φ. 55α, «χάπια ἀναπνευστικά» καί φ. 55β, «ἰδού σημιούμεν ξίδια» μετά τά ὁποῖα ἀκολουθοῦν: ἀπό φ. 57α, διάφορα ματζούνια καί συνταγές ὡς τό φ. 74β ὅπου ἀριθμοῦνται 1102 συνταγές.

—φφ. 75α-77α, βροντολόγιο.

—φφ. 79α-80α, λεξικό βοτάνων: ρωμαϊϊκα, τούρκικα, φράγγικα.

—φφ. 81α-89α, «λεξικόν βοτάνων διοσκορίδους, ὑποκράτους καί γαληνοῦ τῶν μεγάλων καί σοφολογιωτάτων ἰατρόν».

Ἀρχ. *Ἀβρότονον, ἀψίνθιον λεγόμενον...*

τά φφ. 89β-91β, λευκά.

—Στό φ. 92αβ, διάφορες ἄλλες συνταγές, ἐνῶ στά φφ. 93α-116β, «Πίναξ περιέχον ἀπό ἀρχῆς ἕος τέλους τοῦ βιβλίου τό κάθε κεφάλαιον».

—Στά φφ. 117α-167β, ἄλλες συνταγές, ἀριθμημένες 1-422, καί μετά ἀπό αὐτές ἄλλες ὥς τό φ. 190β.

—Στό φ. 190β, «ἀρχή σύν θεῷ ἁγίῳ σιμιούμεν μερικόν βοτάνον ταῖς ὀνομασίαις καί ἐνέργιες αὐτόν μεταγλωτισθέν τῆς βοτανικῆς τοῦ κάστου τοῦ ράνου [;]».

Αρχ. *Περί τό οὖρος τοῦ ἀνθρώπου τί ἐνέργιες ἔχει...*

Στήν ἀρχή τοῦ κώδικα, φ. 1α, κτητορικό: «τό παρόν ἰατροσόφιον ὑπάρχει τοῦ παπά σιμεοῦ ἐξ ἄνδρου.»

II. Συλλογές ἰατροσοφίων ποικίλου περιεχομένου

*** 1.** M.I.151 (4271) 0,230 × 0,145 ΙΕ΄ αἰ. φφ. 235.

Δύο συνταγολόγια: Α΄, φφ. 1β-18β· Β΄ φφ. 19α-235β. Ἀναλυτικότερα:

—Α΄: φφ. 1β-18β, διάφορες συνταγές: «ὑπνοτικόν εἰς τε ἀνθρώπους καί εἰς πετεινά καπνιζόμενον», «ἄλλο ὑπνοτικόν», «συμβολαί τῶν ἀληφάδων περί χειρουργίας»· φ. 3α, «συμβολαῖ βαρθολομαῖου μουντανιάνου ἰατροῦ λάπη»· φ. 4α, «συμβολαῖ ἄρισται ὑπό διαφόρων ἰατρῶν»· φ. 7α, «Ἑρμηνία τῶν μερῶν τοῦ σώματος τοῦ ἀνθρώπου»· φ. 7α, «ἀρχή σύν θεῷ λεξικόν» (ἀρχ. *ἀρχή τοῦ α. ἀείζωον τό ἀμάραντον...*)· φ. 8β, [«Γαληνοῦ, περί ἀντιβαλλομένων»] (ἀρχ. *ἐν ἀλεξανδρείᾳ γυναικός κινδυνευούσης ζητήσας λυχνιάδα καί μή εὑρών εἰ μή εὐθέως ἀντί τῆς λυχνιάδος...*)· φ. 10α, «περί οὔρου»· φ. 11α, «λεξικόν νικομίδους ἰατροῦ σοφιστοῦ» (ἀρχ. *ἀκτίς ἡ κοφοξυλέα ἡ δενδρίτης...*)· φ. 17α, «ἀρχή σύν θεῷ λεξικόν τῶν εἰδῶν ἱπποκράτους» (ἀρχ. *ἄωρον οἰκός βόους ἔρκος. ἀρνόγλωσσον τό λεπτόν πεντάνευρον...*)

Στό φ. 18β ἡ σημείωση: «ἡ παροῦσα βίβλος πέλει μονῆς τῆς τῶν ἰβίρων. ἤγουν ἰατρόνσόφει. ἀφιερόθη δέ παρ ἐμοῦ σάβα ἱερομονάχου εἰς τό νοσοκομίον εἰς ἰατρεῖαν τῶν ἐκεῖσε νοσούντων πρός ὠφέλειάν των καί σωτηρίαν τους σπουδῆ καί κόπω τεθέντος. καί ὁ βουλόμενος συλήσαι ἐξ αὐτοῦ εὐθύνας εὐθυνθήσεται ταῖς τῶν ἱεροσύλων».

—Β΄ α΄, «ἔνεστι μέν τῆδε τῇ βίβλω, γαλληνοῦ θεραπευτικῆ διαφόρων νόσων, διά τῶν εὐπορίστων φαρμάκων». Δύο 'βιβλία', τό πρῶτο φφ. 19α-

39β κεφάλαια ρλς΄ (ὅπου «περί τῆς ἐξεκκαύσεως κεφαλαλγίας», «περί τῆς ἀποψύξεως κεφαλαλγίας», «περί τῆς ἐξαναθυμιάσεως κεφαλαλγίας» ... «περί τάς ρεούσας τρίχας», «περί πιτυριάσεως», «περί φθειριάσεως» ... «περί ὠταλγίας», «πρός τάς ὑπό ὑδάτων βλάβας τῶν ὤτων», «πρός τάς ἐν ὠσί φλεγμονάς», «περί τῶν ἐν τοῖς ὠσίν ἑλκῶν» ... «πρός δυσηκοΐας καί ἤχους» ... «πρός τούς ἐν ὠσί σκώληκας», «περί παρωτίδων» ... «περί πολύπων», «περί τῆς ἐκ ρινῶν αἱμορραγίας», «περί ὀφθαλμίας» ... «πρός τά γινόμενα περί τούς ὀφθαλμούς», «πρός τάς περί τούς ὀφθαλμούς διά τόν ἥλιον καί κονιορτόν ψωροφθαλμίας» ... «πρός τάς ἐπιφυομένας ἐν τοῖς βλεφάροις τρίχας», «πρός λευκώματα», «πρός ἀμαύρωσιν ὀφθαλμῶν», «πρός πτερύγια» ... «πρός ὑπώπια» ... «πρός τάς ἐπί τοῦ γενείου λιχίνας», «πρός χρονίους λιχίνας» ... «πρός τά ἐν τοῖς ὀδοῦσι πάθη», «ἀποφλεγματισμοί ὀδόντων» ... «πρός ὀδόντας μεμελασμένους» ... «οὐλῶν διάκλυσμα», «προφυλακτικόν ὀδόντων», «πρός στόματος δυσωδίαν καί μέλανας ὀδόντας», «πρός ὀδόντας σειομένους», «πρός βεβρωμένους ὀδόντας» ... «πρός ἄφθας» ... «ἀρτηρία καί πρός τραχύτητα τῆς ἀρτηρίας», «πρός ἀποκεκομένην φωνήν», «βηχικόν ἐκλεκτόν», «πρός τούς ξηρούς βήχας», «πρός αἵματος ἀναγωγήν καί αἱμοπτυκούς», «πρός φθησικούς καί τά περί θώρακα», «περί τῶν τῆς κοιλίας παθῶν», «περί τῶν θερμῶν τοῦ στομάχου δυσκρασιῶν», «περί τῶν κατεψυγμένων στομάχων» ... «πρός δυσεντερικούς», «πρός στομάχου ἀνατροπήν καί κοιλιακούς δυσεντερικούς» ... «πρός ἔμφραξιν ἥπατος» ... «πρός ἰκτεριῶντας», «πρός σπληνικούς» ... «πρός ὑδροπικούς», «πρός κολικούς», «πρός δυσεντερικούς» ... «περί τῶν ἐδρικῶν φαρμάκων» ... «πρός τούς προσπίπτοντας ἄρχους», «πρός τάς φλεγμονώδεις διαθέσεις καί ἑλκώσεις τῶν νεφρῶν καί τῆς κύστεως», «πρός ἑλκωμένην κύστην», «πρός ἔμφραξιν νεφρῶν», «πρός λιθιῶντας», «πρός ἰσχιάδας καί ποδάγραν καί ἀρθρίτην», «πρός παροξυσμούς ποδάγρας», «πρός πυρώδεις φλεγμονάς» ... «πρός χολέραν» ... «πρός ληχήνα δόκιμον» ... «πρός ἰσχιαδικούς», «βοήθημα πρός δύσπνοιαν», «πρός καταφοράν»)· φφ. 39β-65β, «βιβλίον δεύτερον περί εὐπορίας τῶν τοῦ γαληνοῦ» (ὅπου «βάμμα τριχῶν ὥστε τάς πολίας μέλανας γίνεσθαι» ... «πρός τάς ἐκ τῶν νόσων ἀπορρεούσας τρίχας» ... «πρός ἀλωπεκίας» ... «περί ὀφθαλμῶν καί πρός ἀρχομένας ὀφθαλμίας» ... «πρός ὀφθαλμούς ψωριῶντας» ... «πρός λευκώματα» ... «βάμμα λευκωμάτων» ... «βάμμα γλαυκοφθάλμων» ... «πρός τάς ἐν ὀφθαλμοῖς κριθάς», «πρός αἰγίλοπας» ... «περί κεφαλαλγίας» ... «πρός ἑτεροκράνιον», «πρός ἐπιλεπτικούς» ... «πρός τάς ἐνδοτέρας φλεγμονάς»

... «πρός τάς αἱμορραγίας» ... «πρός φλεγμονάς καί πόνους» ... «πρός τερηδόνας καί πυορροοῦντας» ... «πρός τούς ἐκ γενετῆς κωφούς», «πρός τούς ἐκ βάθους ἤχους» ... «πρός ἀλγηδόνας καί φλεγμονάς» ... «πρός ὠταλγία» ... «πρός φλεγμαίνοντα ὦτα», «πρός ἀλφούς καί ἐφίλην καί φακούς καί τά τοιαῦτα», «πρός ἐφίλην καί φακούς» ... «ἐάν οἰδεῖ τό πρόσωπον χωρίς φλεγμονῆς», «πρός χείλη κατερρωοῦντα» ... «διάκλυσμα πρός ὀδονταλγίας καί ἕλκη καί ὀδόντας σειομένους καί ὀζοστόκους» ... «πρός βεβρωμένους ὀδόντας» ... «πρός τούς ἐκ πληγῆς κινουμένους ὀδόντας» ... «ἐπίθεμα ἐχιοδήκτοις» ... «πρός τούς μή δυναμένους συνουσιάζειν», «πρός δυσουροῦντας λιθιῶντας», «πρός τούς ἐν νεφροῖς λίθους» ... «πρός λιθιῶντας», «πρός κιονίδας» ... «βδέλας ἐκ βρόγχους ἐκβαλεῖν», «πρός στόμαχον» ... «πρός ἀσθματικούς», «πρός δυσουροῦντας καί λίθους οὐροῦντας» ... «πρός αἱμοπτικούς» ... «πρός πᾶσαν αἱμορραγίαν», «πρός φθισικούς» ... «πρός πλευριτικούς», «πρός ἡπατικούς», «ἐπίθεμα πρός σπληνικούς», «πρός ἰκτερικούς» ... «ἐπίθεμα πρός ὑδροπικούς», «πρός κολικούς» ... «πρός πάντα τά ἐντός ἀλγήματα», «πρός στρόφον καί ὀδύνην γαστρός» ... «πρός στρόφον ἐντέρων καί κοιλίας» ... «πρός δυσεντερικούς» ... «πρός διάρροιαν γαστρός» ... «πρός σύλληψιν» ... «ἐκβόλιον ἀκίνδυνον ὥστε μηνῶν τριῶν ἤ τεσσάρων ἐκβαλλεῖν» ... «πρός ὑστέρας πόνους» ... «πρός ὑστερικάς γυναῖκας» ... «πρός διακοπάς ἐντέρων» ... «πρός χολερικούς λίαν καλόν» ... «γάλα ἵστησιν»).

β΄, φφ. 65β-83α, ἄλλες συνταγές: «περί διαφορᾶς ἐλαίου καί τῶν ἐξ αὐτοῦ συνθέσεων καί θεραπειῶν», «ἅλας τοῦ ἁγίου γρηγορίου τοῦ θεολόγου ἔχον ἐνεργείας τοιάσδε», «γαληνοῦ θεραπεῖαι πρός τάς ἀπό τῶν ἰοβόλων ἑρπετῶν καί ἱπταμένων καί ἐνύδρων θηρίων πληγάς», «γαληνοῦ περί ζώων φθαρτικῶν καί αἵματος σπερμάτων τε καί ῥιζῶν καί μεταλλικῶν, καί λοιπῶν θανατηφόρων καί τῆς τούτων θεραπείας», «γαληνοῦ περί ζώων φθαρτικῶν: περί βοτανῶν».

—φφ. 83α-123β, Ἰατρική συναγωγή Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογέννητου (στήν ἀρχή, φφ. 83α-85α, «πίναξ σύν θεῷ τῆς βίβλου τοῦ τῆς πρός κωνσταντῖνον» καί μεταξύ τοῦ «πίνακος» καί τοῦ κειμένου τῆς συναγωγῆς, φφ. 85β-86β, «ἡ ἱερά ἱπποκράτους», «ἱερά λογαδίου», «ἱερά γαληνοῦ»).

Ἀρχ. *Πρός κωνσταντίνον τόν θεοσεφῆ καί πορφυρογέννητον βασιλέαν. Τάς προσταχθείσας ἐπιτομάς παρά τῆς σῆς θειοτάτης ἐκ θεοῦ αὐτοκρατορίας περί τῆς ἰατρικῶν θεωρημάτων συναγωγῆς...*

'Από τά συδ΄ κεφάλαια τῆς 'συναγωγῆς': «περί τριχῶν ῥεουσῶν», «τριχῶν διαφυλακτικά» ... «περί πιτυριάσεως», «περί φθειριάσεως» ... «περί ἀλωπεκίας», «περί κεφαλαλγίας» ... «πρός ἡμικρανίαν» «πρός κατάρον καί κορύζης», «πρός βήχας καί κατάρους» ... «περί ληθάργου» ... «περί μελαγχολίας» ... «περί ἐπιληψίας», «περί ἀποπληξίας» ... «περί σπασμοῦ» ... «περί τρόμου» ... «τῶν ἐν ὀφθαλμοῖς παθῶν», «περί φλεγμονῆς» ... «πρός ὀδύνας ὀφθαλμῶν», «περί χυμώσεως» ... «περί ἐκτροπίων» ... «περί ἑλκῶν τῶν ἐν ὀφθαλμοῖς» ... «περί πτερυγίων», «περί ἀνθρακώσεως καί καρκινωμάτων», «περί ἀμαυρώσεως καί ἀμβλυωπίας», «περί γλαυκόματος» ... «περί φλεγμονῆς ὤτων» ... «πρός ὦτα ῥύπον ἔχοντα», «πρός αἱμορροοῦντα ὦτα» ... «περί τῶν ἐν τῇ ῥινῇ παθῶν» ... «περί πολύποδος» ... «περί χοιράδας», «περί βηχός» ... «περί ἀρτηριακῶν» ... «περί πλευρίτιδος» ... «περί πνευμονίας» ... «περί αἵματος πτύσεως», «περί φθίσεως», «περί τῶν τῆς καρδίας παθῶν», «περί διαφορᾶς πυρετῶν» ... «περί καταφορᾶς», «περί παθῶν τῶν μαστῶν», «πρός ἀνάβρωσιν» ... «περί ἀπεψίας» ... «περί χολαίρας», «περί διαρροίας», «περί λυσσεντερίας» ... «περί ἰλεοῦ» ... «περί παθῶν τῶν νεφρῶν» ... «περί ἑλκώσεως τῶν οὐρητικῶν» ... «περί διαβίτου» ... «περί τῶν τοῦ ἥπατος παθῶν» ... «περί καχεξίας» ... «περί σπληνός» ... «περί ἰκτέρου» ... «περί βουβωνοκήλης» ... «περί ἐξοχάδας», «περί αἱμορροΐδας» ... «περί ἑλκώσεως ὑστέρας» ... «περί κύλης», «περί κήστης» ... «περί ποδάγρας» ... «περί ἐλεφαντιάσεως», «περί λέπρας καί ψώρας», «περί λειχήνων» ... «περί ἕρπητος» ... «περί καρκίνου», «περί οἰδήματος» ... «εἰς οὔλας μελαίνας» ... «περί μυκήτων ἤτοι ἀμανιτῶν», «περί ποντίου μέλιτος».

—φφ. 124α-198α, ἄλλες ἰατρικές συνταγές (γραμμένες ἀπό διαφορετικό χέρι): «συμβουλαί ἄρισται ὀφθαλμικαί» (ἀρχ. *Περί τοῦ στῆσαι δάκρυον...*)· «ἐκ τοῦ γαληνοῦ περί ἀντιβαλλομένων» (ἀρχ. *ἐν ἀλεξανδρείᾳ φησίν ἐπί τινος γυναικός κινδυνευούσης...*, βλ. καί παραπάνω, Α΄)· «γαληνοῦ πρός γλαύκωνα βιβλίον πρῶτον» (ἀρχ. *ὅτι μέν οὐ τήν κοινήν μόνην ἁπάντων ἀνθρώπων φύσιν...*)· «περί ἐφημέρων πυρετῶν», «περί προγνώσεως», «περί θεραπείας», «περί πυρετῶν», «περί φλεβοτομίας», «περί λιποθυμίας» ... «τοῦ αὐτοῦ πρός τόν αὐτόν γλαύκωνα θεραπευτικόν βιβλίον δεύτερον» (ἀρχ. *περί δέ τῶν καθ' ἕκαστον μέρος τοῦ σώματος παθῶν...*)· «πόσαι διαφοραί φλέγματος», «περί τοῦ ἐξ αἵματος φλεγμονῆς», «περί οἰδήματος», «περί τῶν σκιρρωδῶν ὄγκων», «περί σπληνός σκιρρωμένης», «περί ἥπατος σκιρρωθέντος», «περί ἀποστημάτων», «περί γαγ-

γραίνης», «περί καρκινωδῶν ὄγκων» ... «ἀρχή σύν θεῷ ζουλαπίων σύνθεσις γαληνοῦ» (ἀρχ. *ζουλάπιον εἰς βῆχα καί ἄσθμα...*)· «ἀρχή σύν θεῷ λόγος πέμπτος περί συνθέσεως φαρμάκων ὠκιανοῦ» (ἀρχ. *ἐπί τοῖς προεκτεθεῖσι βιβλίοις ἐπιτίθεμεν λόγον ὅς πέμπτος τῆς ὅλης πραγματείας...*). —φφ. 198α-235β, διάφορες ἄλλες ἰατρικές συνταγές: «ζουλάπιον καθαρτικόν εἰς ἐπιληπτικούς», «περί συνθέσεως ἐλαίων», «θεραπευτικαί ἰατρεῖαι συντεθεῖσαι παρά διαφόρων ἰατρῶν κατά τήν ἐκτεθεῖσαν ἀκολουθίαν τοῦ ξενῶνος»· «ἀρχή σύν θεῷ λέξεων κατ᾽ ἀλφάβητον τοῦ σοφωτάτου γαληνοῦ περί βοτανῶν»· «τοῦ ἀνδρειωμένου ἰατρικαί συνταγαί, παρασημειώσεις ἀναγκαῖαι», «εἰς συνουσίαν», «εἰς βῆχα», «εἰς ὑδρωπικούς», «εἰς ἐζωχάδας», «περί φλεγμονῆς ὀφθαλμῶν», «εἰς αἱμορραγίαν ρινός», «εἰς δυσωδίαν στόματος», «εἰς δυσουρίαν», «εἰς πόνον γόνατος», «εἰς ὠταλγίαν», «περί ζώχου», «εἰς κωλικόν», «εἰς σπληνικόν», «εἰς πρίσμα ποδός», «εἰς αἱμορροΐδας», «εἰς ὄφιν ἐν τῇ κοιλίᾳ ἀνθρώπου καταπίοντος» κ.ἄ.

* **2.** Χ.Μ. 620 0,210 × 0,150 ΙΕ αἰ.

Ἰατροσόφιο: «περί σεληνιασμόν», «περί ἐπιληπτικῶν», «περί ὅταν κουφαθῆ ὁ ἄνθρωπος», κ.ἄ. (φ. 1α).

* **3.** Μ.Μ.Λ. 704 0,230 × 0,150 ΙΕ΄ αἰ. φφ. 97

Συνταγές γιά διάφορες παθήσεις: τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων, τῶν ἀρτηριῶν, τῆς καρδιᾶς, τῶν πνευμόνων, τοῦ στομάχου κλπ.

4. Β.Β. (σ.) 241 Fol. ΙΕ΄ αἰ. φφ. 4α-181β, 188α-209β.

Συνταγές γιά τή φλεβοτομία, τίς παθήσεις τοῦ στομάχου κ.ἄ.

Ἀρχ. *τό ἀπό φλεβοτομίας αἷμα...*

* **9.** Ε.Β.Ε. 1482 0,260 × 0,160 ΙΕ΄ αἰ. φφ. 76.

Κείμενο κολοβό· ἀρχίζει, φ. 5α, μέ τή «Διαθήκη τῶν τριῶν ἰατρῶν Γαλινοῦ καί ἱπποκράτους καί μελετίου τῶν σοφῶν».

Στά φφ. 1α-4β, πίνακας τῶν περιεχομένων (ἀκέφαλος).

6. Ε.Γ.Θ. 79 0,152 × 0,106 ΙΕ αἰ. φφ. 1α-71β.

Ἀρχ. *ἡμέρας θ΄ κινῶν αὐτό καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν καί εἰς τοῦτο βρέχων σπόγγια ἀνάτριβε τάς τρίχας...*

Περιέχονται 235 ἰατρικές συνταγές.

*** 7.** M.Κτ. 269 (3342) 0,150×0,105 ΙΕ΄αἰ. φφ. 62α-74β.
[Ἰατρικές συνταγές].

—φ. 62α, «περί κεφαλῆς».

Αρχ. *Ὅταν πονῇ ἡ κεφαλή ἤ ἀπό κάματος, ἤ ἀπό ἀρκετό κρασί...*

Ἀκολουθοῦν: φ. 63α, «περί λεύκομα»· φ. 64β, «περί δυσωδίας στόματος»· «περί σχίσματος τῶν χειλέων»· «περί ζέστας στόματος»· «περί φουσκοσίαν»· φ. 65α, «εἰς βήχαν»· φ. 66α, «περί στομάχου»· φ. 66β, «περί χολῆς»· «περί λαιμοῦ»· «περί πλεμονίων»· φ. 67β, «ὅταν ὑπάγει ἡ κοιλία αἷμα»· φ. 68β, «ὅταν δέν ἠμπορεῖ νά κατουρίσει»· φ. 69α, «περί λυποθυμίας»· φ. 70β, «περί δυσεντερίας»· φ. 74α, «περί ζωχάδας».

8. E.B.A. 220 0,214×0,150 ΙΕ΄αἰ. φφ. 181α-197β.
Διαιρεῖται σέ τρία μέρη:

α΄ φφ. 181α-188β, ἰατρικές συνταγές.

Αρχ. *Εἰς πόνον ὀδόντων γράψον ἡμέρας ς καί κρέμασε εἰς τόν τράχηλον...*

β΄ φ. 189αβ, Γαληνοῦ, «Πῶς δεῖ κινεῖν τούς ἐν τῇ κεφαλῇ χυμούς».

Ἀρχ. *Κινοῦμεν τούς ἐν τῇ κεφαλῇ χυμούς...*

γ΄ φφ. 190α-197β, « Εκλογαί ἄρισται ἐκ διαφόρων σοφωτάτων ἰατρῶν».

Ἀρχ. *Γυνή ἥν μή λαμβάνῃ ἐν γαστρί...*

Τελ. *...πάντας ἐν δικαστηρίῳ τούς ἀντιδίκους αὐτοῦ.*

9. B.E. 73 (Σ.Ι.17) 0,285×0,205 ΙΕ΄αἰ. φφ. 232β-246α.
Τίτλος: *τῶν νικάνδρου ἀντιφαρμάκων, τάδε ἔνεστιν.*

Ἀρχ. *Εἰ καί μή τῆς αὐτῆς εἶναι πόλεως...*

Τελ. *...τό δέ δέρμα κατεσκληνός τό τούτου καταχαλασθῆναι. παράφρασις εἰς τά νικάνδρου ἀλεξιφάρμακα εὐτεκνίου σοφιστοῦ.*

*** 10.** Χ.Μ. 403 0,140×0,110 ΙΕ΄αἰ. φφ. 5α-37α+112α-297β+327α-328β.
Στά φφ. 5α-37α, ἰατρική συναγωγή, ἀκέφαλος.

Ἀρχ. *...τέμνησον τήν γλῶτταν ὑποκάτου, ἤ τήν γλῶτταν ἐπάνω...*

Αναλυτικά:

—φφ. 5α-14α, διάφορα ἰατρικά 'κεφάλαια', μεταξύ τῶν ὁποίων: «περί φλεγμονῆς βυζίων», «εἰς τό ἐξελθεῖν ἔμβριον, ἀποθαμένον ἐν τῇ μήτρᾳ», «εἰς φλέβας ὀγκοθεῖσας», «περί κεφαλαλγίας», «περί τρόμου», «εἰς

φρενίτιδα», «πρός ἐγρυπνοῦντα», «εἰς ληθαργίαν», «περί ὄφεως», «περί ὀρχεων πόνου».

—φφ. 14α-18α, «περί φλεβοτομίας».

—φφ. 18α-25β, «εἴδησις περί τοῦ διακρίνειν τήν τῶν οὔρων κατάστασιν».

—φφ. 26α-37α, «Σύνθεσις γαληνοῦ, περί ζουλαπίων, περί κουκίων, περί ἐμπλάστρου καί ἐντέρων καί ἄλλων, περί ζουλαπίων ὠφελούντων εἰς καρδιαλγίαν καί παλμούς καί σφαλμούς».

Ἀρχ. *Μύλων γλυκοξύνων ζωμόν...*

φφ. 37β-39β, λευκά.

Στά φφ. 112α-297β, Ἰατροσόφι. Προτάσσεται, φφ. 112α-116α, πίνακας τῶν περιεχομένων: «Ἕτερος πίναξ, ἑτέρου βιβλίου» (φφ. 116β-118β, λευκά), ὅπου ἀναγράφονται τμς 'κεφάλαια'. Μεταξύ αὐτῶν: «περί δυσουρίας», «περί αἵμα οὐρούντων», «περί εὐγατόν», «περί ὀφθαλμῶν», «περί κεφαλαλγίας», «περί ἐσωχάδων», «εἰς πρίσμα σπληνός», «ἱπποκράτους περί φλεβοτομίας», «πῶς αἱ συλλήψεις γίνονται», «περί ὀγκώσεως γυναικός», «εἰς γυναίκα τοῦ παιδοποιῆσαι», «εἰς δεμένους λῦσαι», «νεοφύτου μοναχοῦ προδρομηνοῦ, πρόχειρος χρήσιμος σαφήνεια καί συλλογή κατά στοιχεῖον περί βοτανῶν καί ἄλλων παντοίων εἰδῶν θεραπευτικῶν», «περί οὔρων πραγματεία ἀρίστη τοῦ σοφωτάτου παρά μέν ἰνδοῖς ἀλῆ, παρ' ἰταλοῖς δέ ἀβιτζιάνου», «βίβλος ἰατρική σύντομος τοῦ τρισμεγίστου Ἑρμοῦ, κατά μαθηματικήν ἐπιστήμην καί φυσικήν ἀπόρροιαν τῶν ἄστρων ἐκδοθεῖσαν πρός τόν μαθητήν αὐτοῦ Ἀσκληπιόν, περί βοτάνων τῶν ιβ΄ ζωδίων», «Ἑρμοῦ τοῦ τρισμεγίστου πρός Ἀσκληπιόν περί βοτάνων τῶν ζ΄ ἀστέρων», «περί γυναικός ὁποῦ ἀπολύει τά παιδία», «πρός τό μή κλαίειν παιδίον», «περί ὀφθαλμοῦ», «περί βῆχα χρονίου», «περί πόνον στομάχου».

Στά φφ. 327α-328β, «Τά θεωρήματα τῶν οὔρων».

Ἀρχ. *Οὖρος καθαρόν, ἔχον δέ ἐπάνω νέφος, θάνατον σημαίνει...*

Τελ. *...Οὖρος κίτρινον ἀφρούς ἐπάνωθεν καί γύρωθεν, κεφαλήν, πλευρίτιν σημαίνει.*

*** 11.** M. Κτ. 379 (3452) 0,135 × 0,100 ΙΕ΄-Ις΄ αἰ. φφ. 88α-100β.

Ἀκέφαλο. Τίτλος (ἀπό διαφορετικό χέρι): *ἠατροσόφι.*

Αρχ. *...τό πέμπτον ὅπερ εἴπομεν κατάπυρον ὥσπερ αἷμα· γίνωσκε ὅτι τά δύο στοιχεῖα ἠνεμίχθησαν...*

Τελ. *...καί ἑνώσας πάντα ταῦτα, πίε ξαγίου τό δίμηρον· ζύμωσον δέ ταύτα μέ μελαθρούμου.*

12. Ε.Β.Β. 9 0,345×0,245 ΙΕ -Ις αἰ. φφ. 1α-10β.
Τίτλος: *Βιβλίον περιέχον τάς ἰατρικάς σκευασίας τῶν ἐμπλάστρων.*
᾽Αρχ. *Σκευασία τό πολυάρχην· μώμον...*

*** 13.** Μ.Ι. 182 (4302) 0,190×0,135 ἔτ. 1560.
᾽Ιατροσόφιο ἀποτελούμενο ἀπό τρία μέρη: Α΄, φφ. 7α-8α, 14α-26β, 157α καί 165α-166β· Β , φφ. 29β-144α· Γ , φφ. 167α-212α. Αναλυτικότερα: Α : φφ. 7α-8α, συνταγές ἰατρικές· φ. 14α, «πῶς γίνεται ὁ ἄνθρωπος εἰς τήν κοιλίαν τῆς γυναικός».
Αρχ. *πεύτοντας τό σπέρμα τοῦ ἀνδρός...*
—φφ. 14β-26β, *«σύν θεῷ ἁγίῳ, γράφωμεν περί ποδάγρας».*
᾽Αρχ. *τοῦτέστι περί ποδῶν ἄγραν, ἤτοι πιάσιμον τῶν ποδῶν, ἀπό ἔκλυσιν τινός τῶν χυμῶν...*
—Στό φ. 16α διαβάζουμε: «εἰς τήν πρόγνωσιν, συμφωνοῦσιν ὅλοι οἱ ἰατροί, πῶς τοῦτο τό πάθημα εἶναι δύσκολον νά ἰατρευθῇ, μά δέν εἶναι ἀδύνατον, αἱ αἰτίαι ὁποῦ κάμνουσι τήν δυσκολίαν, εἶναι πρῶτον μέν, διατί εἰς τήν ἀρχήν τοῦ παθήματος, δέν θέλουσιν οἱ ἄνθρωποι νά πιστεύσουσι πῶς ἔχουσι ποδάγραν...»
—φ. 157α, «σύνοψις περί οὔρων».
᾽Αρχ. *Οὖρον καθαρόν, καί νέφος ἐπάνω αὐτοῦ, θάνατον σημαίνει, εἰ δέ ἔχει κάτω ὑπόστασιν καί ἐπάνω νέφος, μακρονοσίαν σημαίνει...*
—φ. 165αβ, «περί τάς ἡμέρας τῆς σελήνης, εἰς φλεβοτομία».
᾽Αρχ. *Γνώριζε οὕτως: Εἰς τήν α^{ην} γίνεται κίτρινος, εἰς τήν β^{αν} γίνεται ἀχαμνός..*
—φ. 166α, «περί τό πῶς χρή γινώσκειν τό αἷμα».
Αρχ. *Χρεῖ γινώσκειν τοῦτο ὅτι τό αἷμα ὅπου φαίνεται...*
—φ. 166β, «περί αἵματος ρινός»· φ. 166β, «πρός τό στῆσαι αἷμα».

Β : φφ. 29β-144α, ᾽Ιατροσόφιον ᾽Ορειβασίου (βλέπε).

Γ φφ. 167α-212α, «παράφρασις εἰς τά νικάνδρου ἀλεξιφάρμακα εὐτεκνίου σοφιστοῦ» (πρώτη ἔκδοση τῶν «᾽Αλεξιφαρμάκων» τοῦ Νικάνδρου τό 1499 στή Βενετία ἀπό τόν Ἄλδο Μανούκιο, ἐνῶ τό 19ο αἰώνα ἀπό τόν Schneider στή Λειψία τό 1856). Στό τέλος, φ. 212α, «τέλος καί τῷ θεῷ δόξα, ἐπί ἔτους αφξ^{ω} ἰνδικτιῶνος γ΄.
Πρβλ. Δαμασκηνός ὁ Στουδίτης καί ᾽Επιφάνιος ἐπίσκοπος Κύπρου.

14. Μ.Κ. 277 (6616) 0,170×0,100 ἔτ. 1583.

15. Β.Ο. 55 0,210 × 0,150 Ις αἰ. σσ. 582.

16. Μ.Μ.Λ. 1884 0,230 × 0,130 Ις αἰ. φφ. 223α-255β.
Περιλαμβάνονται 74 (οδ΄) 'κεφάλαια' (= συνταγές).
Στό τέλος, κτητορικό σημείωμα: «Καί τόδε Νεοφύτου ἱερομονάχου διδασκάλου Σμυρναίων καί τῆς Λαύρας».

*** 17.** Μ.Μπ. (π.) 49 0,144 × 0,100 Ις αἰ. σσ. 16 χ.ἀ. + 237 + 262-302 + 32 χ.ἀ.
—σσ. 1-237, «᾽Ιατροσόφιον ἐκλελεγμένον ὑπό πολλῶν βιβλίων ἰατρικῶν γαληνοῦ, ὑποκράτους, καί μελετίου μοναχοῦ καί ἄλλων δοκιμοτάτων, σοφῶν ἰατρῶν» ('κεφάλαια' α -υπα΄).
Στή συνέχεια τοῦ τίτλου: «Ἔγινεν ἐκ θεοῦ ὁ ἄνθρωπος ἐκ τεσσάρων στοιχείων, καί πῶς γίνεται ὁ ἄνθρωπος εἰς τήν κοιλίαν τῆς γυναικός, καί πῶς ὁμοιάζει τοῦ πατρός ἤ τῆς μητρός τό παιδίον καί ἀπό τί λωβιάζει, καί ἡ ψυχή εἰς ποῖον μέρος τοῦ κορμίου κατοικεῖ, καί περί τοῦ πῶς κάμνει ὁ ἄνθρωπος παιδία, καί εἶναι ἄλλα φρόνιμα καί ἄλλα τρελλά, καί περί ἰατρείας εἰς τάς ἀσθενείας τοῦ ἀνθρώπου, ὁποῦ νά τοῦ ἔρθει εἰς τό κορμί του μέ τί νά τόν ἰατρεύσεις νά λάβει ὑγείαν».
Τά κεφάλαια (ἐπιλεκτικά): «Ὅτι ὁ κόσμος ἐκ τεσσάρων στοιχείων ἔγινεν καί στέκεται καί ὁ ἄνθρωπος ἐκ τεσσάρων στοιχείων ἐγένετο καί διατί λέγεται ἄνθρωπος καί ὁ ἀδάμ διατί ὠνομάσθη ἀδάμ», «περί εἰς ποῖον τόπον τοῦ κορμίου τοῦ ἀνθρώπου εὑρίσκεται τό καθένα στοιχεῖον ἀπό τά τέσσερα, ἤγουν τό αἷμα, τό φλέγμα, ξανθῆς χολῆς καί μελαίνης», «περί τοῦ πῶς γίνεται ὁ ἄνθρωπος εἰς τήν κοιλίαν τῆς γυναικός, καί ποῖον ἀπό ὅλα τά μέλη γίνεται πρῶτον καί ποῖον ἀπό αὐτά ἀποθνήσκει ὕστερον», «περί τήν γέννησιν τοῦ ἀνθρώπου, καί πῶς διαλύεται εἰς τήν γῆν ὅταν ἀποθάνει», «περί γυναικός ὁποῦ δέν κάμνει παιδία ἀπό τί εἶναι τό ἐμπόδιον», «περί τοῦ πῶς γίνεται τό ἀρσενικόν, καί τό θυλικόν, καί περί πῶς ὁμοιάζουσιν τά παιδία, τοῦ πατρός ἤ τῆς μητρός, καί πόθεν τρέφεται τό παιδίον εἰς τήν κοιλίαν τῆς μητρός αὐτοῦ, καί πόθεν ἀναπνέει», «περί δύο παιδία ὁποῦ κάμνει ἕνας πατέρας, καί εἶναι τό ἕνα γνωστικόν καί τό ἄλλο ἄγνωστον», «εἰς ποῖον μέρος τοῦ σώματος κατοικεῖ τοῦ ἀνθρώπου ἡ ψυχή», «περί ἀνθρώπου νά εἰδεῖς ζῆ, ἤ ἀποθένει», «περί γυναικός ὅταν σταθοῦν τά ἔμμηνά της, καί δέν τρέχουν», «περί γυναικός ἐγκαστρωμένης διά νά μήν σκοτοθῆ τό παιδί», «εἰς πόνον κεφαλῆς», «περί δυσουρίας καί στραγκουρίας», «περί τοῦ

κατουροῦντος τήν νύκταν», «περί πρίσμα ἀρχιδίων», «περί πρίσμα ποδαρίων», «περί ὀτίων ὁποῦ τρέχουν αἷμα», «περί τοῦ ἔχοντος σκόλικας εἰς τά ὠτία», «περί τοῦ πτύοντος αἷμα», «περί τοῦ ἔχοντος σκώληκας εἰς τήν κοιλίαν», «περί στομαχοῦ ὁποῦ ξυλωθεῖ», «περί πόνον νεφρῶν», «περί ὅταν φάγει τόν ἄνθρωπον σκύλος λυσιάρης», «περί βρέφους ὁποῦ δέν κοιμᾶται», «περί ὅταν γενῆ εἰς τόν ἄνθρωπον ὀπίσω τάντανον», «περί ἀνθρώπου ὁποῦ νά ἔχει σοχάδες πῶς νά τόν ἰατρεύσεις», «περί ληχίνας πῶς νά τήν ἰατρεύσεις», «περί ἀνθρώπου ὁποῦ δέν κοινᾶται ἡ φύσις του, πῶς νά κοινήση», «περί ὅταν θέλεις νά κάμνεις τοῦ ἀνθρώπου ἐγληστήριον καθολικόν», «περί ἀνθρώπου ὁποῦ νά ἔχει ἀπόστημα», «περί καθάρσιον ὀδόντων», «περί ὅταν πονεῖ ὁ ἀφεδρῶνας, πῶς νά τόν ἰατρεύσεις», «περί κιτρινάδος προσώπου», «περί λευκόματος ὀφθαλμοῦ», «περί τύφλωσιν ἀλόγου, ἤ ἄλλου ζώου», «περί πόνον ὀφθαλμῶν», «περί ρινῶν σταζώντων αἷμα», «περί σταφυλῆς», «περί πόνον στομάχου», «περί ἀνθρώπου ἔχοντος χολήν», «περί πόνον σικοτίου», «περί ὅταν πρισθῆ ἡ κοιλία τοῦ ἀνθρώπου», «εἰς ἔχοντα πανούκλαν», «περί ὅταν φάγει τόν ἄνθρωπον ὀφίδιον», «περί πανάδος προσώπου», «περί ἐπταλόφου», «περί περιστεροβοτάνου», μετά τό τέλος τοῦ ὁποίου ἡ σημείωση: «τέλος τῶν κεφαλαίων τοῦ ὑποκράτους» (ἕως ἐδῶ 'κεφάλαια' α΄-σμ΄).

Ἀπό σ. 145, «Ἀρχή τῶν κεφαλαίων τοῦ γαλινοῦ» ('κεφάλαια' σμα υπα΄): «περί ἀπηγάνου», «περί πράσου», «περί πεπερίνας», «περί ἀνίθου», «περί βρώμης», «περί γλυκορίζου», «περί καύσιν ἀνδρός», «περί δάφνης», «περί ἡδυόσμου», «περί μαρουλίου», «περί καναβουρίου», «περί μελισσῶν», «περί ἀγριελαίας», «περί δαφνοελαίου», «περί καρυδοελαίου», «περί ρεπανελαίου», «περί πετεινοῦ», «περί σικοτίου αἰγός», «περί κροκοδήλου», «περί πρίνου», «περί κηπαρισίου», «περί λεύκας», «περί μηλαίας», «περί χωλῆς χελόνης», «περί ἀκανθοχοίρου», «περί πόνων νεφρῶν», «περί ψώρας», «περί συσμοῦ ὀδόντων», «περί ἐσοχάδων καί ἐξωχάδων», «περί ἀπαθανόντος βρέφους ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς μητρός αὐτοῦ πῶς νά εὔγει», «εἰς πόνον ἀφεδρῶνος», «εἰς φλέβαν ἐάν κοπεῖ», «περί ἀποστήματος», «περί ὅταν φράξει τό σικότιον πῶς γνωρίζεται», «περί τῶν δώδεκα μηνῶν τάς ἡμέρας τάς καλάς καί τάς ἐναντίας», «περί τοῦ πῶς ἐξουσιάζουσι οἱ χυμοί τάς ἡμέρας», «αἱ ἀγαθαί ὧραι τῆς σελήνης καί αἱ πονηραί ποῖαί εἰσιν», «περί ἀρόστων νά ἰδῆς ζῶσιν ἤ ἀποθαίνουν, καθώς δηλοῖ ἡ ἡμέρα τῆς σελήνης», «περί πίαι ἡμέραι τοῦ φεγκαρίου, εἶναι καλαί νά πέρνει αἷμα ὁ ἄνθρωπος, καί πίαι κακαί».

—σσ. 262-281, 'κεφάλαια' υ-φη : «Περί τοῦ φυσιολόγου, μερική διήγησις», ὅπου «Περί τοῦ φοίνικος» ('Αρχ. *Ἔστι γάρ ὁ φοῖνιξ ὡραῖον ὄρνεον...*)· «Περί τῆς παῶνος» ('Αρχ. *Ἔστι γάρ ἡ παών, πάνυ τερπνή καί ὡραῖα...*)· «Περί τοῦ γρύψ ('Αρχ. *Ἔστι γάρ ὁ γρύψ μεγεθέστατον ὄρνεον...*)· «Περί τῆς ἀσπίδος» ('Αρχ. *Ἔστι γάρ ἡ ἀσπίς...*)· «Περί τῆς ἐχίδνης» ('Αρχ. *Ἔστι γάρ ἡ ἐχίδνη ἀπό μέν τῆς μέσεως...*)· «Περί τῆς γοργόνης» ('Αρχ. *Ἔστι γάρ ἡ γοργόνη γυναικός εὐμόρφου μόρφωσιν...*)· «Περί ὄφεως» ('Αρχ. *Εἶπεν ὁ χριστός διά τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου...*)· «Περί τῆς ἀλώπεκος» ('Αρχ. *Ἔστι γάρ ἡ ἀλώπηξ πολύτροπον ζῶον...*)· «Περί τῆς χελώνης» ('Αρχ. *Ἔστι γάρ ἡ χελιδών ἄκακον ὄρνεον...*)· «Περί τοῦ δενδροκόλακος» ('Αρχ. *Ἔστι γάρ ὁ δενδροκόλαξ ποικίλον ὄρνεον...*)· «Περί τοῦ ἐπόπου» ('Αρχ. *Ἔστι γάρ ὁ ἔποπος φιλοπάτριον ὄρνεον...*)· «Περί τῆς μελίσσης» ('Αρχ. *Εἶπε γάρ ὁ θεός διά ἐζεκίου...*)· «Περί τοῦ ξηροβατράχου» ('Αρχ. *Οὗτος ὁ ξηροβάτραχός ἐστι δεχόμενος τόν καύσωνα...*)· «Περί τοῦ μυρμήγκου» ('Αρχ. *Ἔστι γάρ ὁ μύρμηξ μικρός ἐν ἑρπετοῖς...*).

—σσ. 281-288, 'κεφάλαιον' φθ «Σεισμολόγιον τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ» ('Αρχ. *Μήν Σεπτέμβριος. Ἐάν ἡμέρα σεισμός γένηται, καρπῶν ἀπώλεια...*)

—σσ. 288-290, 'κεφάλαιον' φι΄ «'Εσδράν τοῦ πάνυ θαυμαστοῦ περί τῶν ἑπτά ἡμερῶν τῶν καλάνδων» ('Αρχ. *Ἐν ἡμέρᾳ πρώτῃ, ἤγουν κυριακῇ, ἐάν γέννωνται καλάνδες, ἔσται χυμός χρήιμος...*).

—σσ. 290-302, 'κεφάλαια' φια -φις «Περί τῶν δ΄ θαλασσῶν» ('Αρχ. *Τέσσαρες θάλασσές εἰσιν ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ...*)· «Περί τοῦ ὠκεανοῦ ποταμοῦ» ('Αρχ. *Γύρωθεν τῆς γῆς ὅλης...*)· «Περί τοῦ παραδείσου διήγησις» ('Αρχ. *Ὁ παράδεισος οὐκ ἔστιν ἐν τῇ καθ ἡμᾶς γῇ...*)· «Περί τῶν θερμῶν ὑδάτων» ('Αρχ. *Περί τῶν θερμῶν ὑδάτων πολλοί πολλά ἐδιασάφησαν...*)· «Περί κομητῶν πιπτόντων εἰς γῆν καθάπερ ἀστέρων» ('Αρχ. *Οἱ κομῆται οὐκ εἰσίν ἀστέρες...*)· «Περί πλανητῶν» ('Αρχ. *Οἱ οὐρανοί δέ πάντες καί οἱ ἄλλοι ἀστέρες γυρίζουσιν...*)· «Περί τῶν ἑπτά πλανητῶν» ('Αρχ. *Χρή γινώσκειν ὅτι οἵαν ὥραν παραλάβει...*).

Σημείωση. Ἡ συνεχής ἀρίθμηση τῶν 'κεφαλαίων' δέ μᾶς ἐπέτρεψε νά διασπάσουμε τήν ἑνότητα τοῦ κώδικα καί νά ἐντάξουμε τά διάφορα 'κεφάλαια' στίς ἐπιμέρους ἑνότητες τοῦ βιβλίου μας.

Στίς σσ. 32 χ.ἀ.:

—σσ. 1-2, σημειώσεις, χωρίς ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον.

—σσ. 3-22, διάφορες ἰατρικές συνταγές γραμμένες ἀπό ἄλλο χέρι. Ἡ πρώτη: «περί ποδαγρικοῦ νοσήματος».

Αρχ. *Ὅπως τά ποδαγρικά νοσήματα γίνονται..*

—σσ. 23-26, «Ἀρχή σύν θεῷ ἁγίῳ τοῦ βροντοσεισμολογίου».

Ἀρχ. *μήν σεπτέμβριος, ὁ ἐπιλεγόμενος σκορπιός, ἔχει ἡμέρας λ΄ ἡ ἡμέρα ἔχει...*

Κείμενο κολοβό.

—σσ. 26-32, ἄλλες σημειώσεις χωρίς ἰδιαίτερο, κι αὐτές, ἐνδιαφέρον· ἐδῶ, στή σελ. 28, ἡ σημείωση: «τό παρόν ἰατροσώφυ εἶναι και ηπάρχυ καμού μελετίου ιατρού μωναχού» καί ἡ χρονολογία: «1736 μηνού ὠκτοβρίου 2».

Τέλος, στίς πρῶτες 16 χωρίς ἀρίθμηση σελίδες, διάφορες ἰατρικές καί ἄλλες σημειώσεις, χωρίς ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον.

*** 18.** Μ.Δν. 289 (3823) 0,198 × 0,143 Ις΄ αἰ. φφ. 76β-77β.

Ἰατροσόφι.

Ἀρχ. *περί σπλήνας· ἔπαρον κόπρον ὄρνηθος καί κοπάνησον...*

19. Μ.Ι. 217 (4337) 0,205 × 0,160 Ις΄ αἰ. φφ. 5β-9β.

Τίτλος: *Ἀρχή τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ εἶναι νευροχάλαστος, ἀληφές.*

20. Β.Ο. 177 0,170 × 0,105 Ις΄ αἰ. φφ. 311α-334β.

Κώδικας ἀκέφαλος καί κολοβός.

*** 21.** Μ.Ι. 222 (4342) 0,205 × 0,155 Ις΄ αἰ. φφ. 136.

Κώδικας ἀκέφαλος. Περιλαμβάνονται 129 (ρκθ΄) 'συνταγές' Τῆς κάθε 'συνταγῆς' προτάσσεται ἡ περιγραφή τῶν συμπτωμάτων τῆς νόσου καί ἀκολουθεῖ τό «πῶς οὖν θεραπεύσης».

Ἀρχ. *...τῶν τε ἐπιτάσεων καί τῶν ἐνδομάτων καί τροφάς κουφάς, εὐπέπτους, εὐαναδότους...*

Ἀπό τίς 'συνταγές'· περί «ἐκτικοῦ πυρετοῦ», «τριταίου πυρετοῦ», «ἡμιτριταίου» [πυρετοῦ], «τεταρταίου πυρετοῦ», «ἐφημερινοῦ» [πυρετοῦ], «συνεχοῦς» [πυρετοῦ], «καυσοῦ» [= καυσώδους πυρετοῦ], «φρενίτιδος», «ληθάργου», «ἐπιπληξίας», «ἐπιληπτικῶν», «μελαγχολικῶν», «μελαγχολίας», «μανίας», «μισανθρωπίας», «λυκανθρωπίας», «ἐνθουσιασμοῦ», «ἐμφιάλτου», «ὑδροφόβου», «λυγμοῦ», «σπασμοῦ», «τρόμου», «λιποθυμίας», «ὀφθαλμίας», «ὠταλγίας», «ῥινῶν», «ὀδονταλγίας», «φωνῆς», «ἀρτηριακῶν», «κατάρρου», «κινάγχης», «πνευμονίας», «πλευρίτιδος», «αἵματος ἀναγωγῆς», «ἐμπιλκῶν», «φθισικῶν», «βηχός», «ἀσθμα-

τικῶν», «ῥύγματος καί σπάσματος», «ἐμπνευματώσεως», «ὄγκου», «παν-δήμων νοσημάτων», «λοιμικῆς», «τῶν ἐκ παχέων χυμῶν σιγκοπτομέ-νων», «τῶν ἐπί λεπτῶν χυμῶν σιγκοπτομένων», «σιγκοπτῶν πολλῶν», «βουλήμου», «καρδίας», «καρδιακῶν», «στομαχικῶν», «στομάχου», «ἡ-πατικῶν», «σπληνικῶν», «ὕδρωπος», «ἰκτέρου», «κοιλίας παθῶν», «κοι-λιακῶν», «δυσεντερίας», «λυσεντερίας», «χολέρας», «διαρροίας», «κω-λυκῶν», «τεινεσμοῦ», «κονδηλωμάτων», «παραλύσεως», «ἐλμίνθων», «νεφρικῶν», «διαβήτη», «δυσουρίας», «λιθιάσεως», «κύστεως» (καί πά-νω: «τῆς φούσκας»), «γονορροίας», «σατηριάσεως», «ἀπράκτου μο-ρίου», «ἀφροδησίων», «συνουσίας», «αἰδοιῶν φλεγμονῆς», «ὀρχέων φλεγμονῆς», «ρευματικῆς διαθέσεως», «φλεγμονῆς», «ἐρισιπέλατος», «ἔρπυτος», «ἄνθρακος», «γάγγραινας», «καρκίνου», «ἐλεφαντιάσεως», «σκήρου», «ἀποστήματος», «ἁπλοῦ ἕλκους», «κοίλου ἕλκους», «ὑπο-σάρκου ἕλκους», «ἀναριπτικοῦ ἕλκους», «ἀποστύματος», «θλάσματος», «στρέμματος», «εὐρωτρώτου», «κατάγματος», «ἀκροτηριασμοῦ», «ἐκκο-πῆς», «συρίγγων», «αἱμορροΐδων», «κιρσοῦ», «κύλης μονῆς», «ληχεί-νων», «μιρμηκίας καί ἀκροχορδόνων», «θυμοῦ», «σύκων καί μούρων», «χοιράδος», «βουβώνων, καί πανούκλας», «φλεκταίων, καί τορμίνθων», «ἐπινυκτίδων καί δοθονίων», «ἐξανθημάτων», «οἰδημάτων», «ἐγκαύ-σεως», «ἀποπληξίας», «παραλύσεως», «ὀσφήσεως», «τεττάνου», «ψο-ραλγίας», «ἰσχίου», «ἀρθροιτικῶν», «πωρώματος», «ποδάγρας», «χιμέτ-λων», «ὀνύχων», «παρονυχίας».

Τελ. *...καί διαστέλλει τήν σάρκα πανταχόθεν ἀπό τοῦ ὄνυχος. τέλος καί τῷ θεῷ δόξα.*

*** 22.** E.B.E. 1484 0,140 × 0,100 Ις αἰ. σσ. 74.

Τίτλος: *γιατρωσῶφιον εὑρισκῶμενον ὠφελιμῶτατον κατά πολλά.*

Ἀρχ. *θέλεις λᾶβη το κᾶτουρο του ἀρώστου...*

23. K.K.A. 0,220 × 0,150 Ις αἰ. φφ. 1-131.

Περιλαμβάνει 1.143 (αρμγ΄) ἰατρικές 'συνταγές'. Μεταξύ αὐτῶν: «εἰς τό διά λίθου καί μαργάρου σύνθεσις», «εἰς τό καπονάτο σύνθεσις», «προζούλαπον», «εἰς ἁλυκόν χυμόν», «κάθαρσις», «διά βήχαν καί στέλεχαν», «εἰς ξερατόν αἵματος» ... «εἰς πόνον νεφρῶν» ... «περί δυσεντερίας εἰς λακταρισμόν στομάχου» ... «ἐάν ἔχει ὀδύνη εἰς τήν κοιλίαν», «περί δίψας», «εἰς πόνον σικοτίου» ... «εἰς στόμαχον μή δυνάμενον πέμψαι τροφήν» ... «συμβολή ἐγκλυστηρίου», «ὅταν εἶναι ἡ

πέτρα εἰς τόν τράχυλον τοῦ αὐλοῦ» ... «γλυστήρι εἰς τόν αὐλόν» ... «ἕτερον ἐγκλυστήριον ἐκ τοῦ ἀνεδρόνος» ... «πόσις. ὅταν ἔνη ἡ πέτρα εἰς τούς νεφρούς» ... «ἕτερον ἐγκλυστήριον εἰς ρεματικόν» ... «εἰς ἄνθρωπον ρευματιζόμενον εἰς ὅλον τό σῶμα καί εἰς τούς ἁρμούς» ... «τροχίσκον εἰς δύψαν εἰς τήν αὐτήν ἀσθένειαν» ... «εἰς ποδαλγίαν γλυστήρι» ... «εἰς πόνον κεφαλῆς ἀπό ψύχρας. λούσιμων», «ἐγλυστηρι εἰς πόνον κεφαλῆς», «τῆς πανούκλας ὅταν εἶναι θανατικόν νά τά πίνη τό πρωΐ νήστις» ... «εἰς πανούκλα» ... «πυροπούλου πίθεμα εἰς στόμαχον λησυντερία» ... «εἰς γυναῖκα νά γεννήσει εὐκώλως» ... «τοῦ συνγγέλου εἰς ποδαγρικούς καί κολικούς» ... «ἱερά τοῦ γαληνοῦ πρός τά μέγιστα τῶν παθῶν», «ἱερά τοῦ ρούφου», «ἱερά τοῦ λογαδίου καθαίρουσα μελαγχολικόν», «ἱερά τοῦ μεμφίτου» ... «κόκκοι ὠφελοῦντες τόν στόμαχον καί τό κρανίον ἀνόδυνον», «κόκκοι καθαρτικοί μελαγχολικοῦ χυμοῦ κατά πόντιον», «ὑπατικόν» ... «ἄλειμα καθαρτικόν» ... «ἐπίθεμα αἱμαγωγόν» ... «περί σπληνός ἔμπλαστρον», «εἰς βρέφος ὅταν ἔχει βιασμούς καί κοιλίαν» ... «τῶν νεφρῶν καί στόμαχον πάσχοντας» ... «εἰς ἄνθρωπον ὅταν σπᾶσι καί ποιήσει κοίλωμαν. πώσις» ... «εἰς πόνον ὀδώντων» ... «περί γυναικός ἵνα ἔγγυος γένηται» ... «εἰς λυσεντερία του εβραίου. στομάχου ἔμπλαστρον» ... «ἀγγέλου λυσεντερικόν ἔμπλαστρον στομαχικόν» ... «πυροπούλου εἰς σταφυλλίτην» ... «πυροπούλου εἰς λυσεντερία παιδίου εἰς τρωφήν τοῦτου» ... «εἰς ὀδόντας ὁποῦ φαγωθῆ τό κρέας το στεφάνι το γύρο» ... «ὅταν πονῆ τινάς εἰς τά μάτια και ἔχει ὀδύνην ἤ ἄλλο τι», «ὅταν ἔχουν αἷμα πολλή οἱ ὀφθαλμοί» ... «εἰς βυζή γυναικός ὅταν πονῆ, καί θέλει νά ἀνοίξει. μαλακτικόν ἐβραίου λήτζας» ... «τοῦ αὐτοῦ εἰς ποδαλγίαν ἐβραίου ἰατροῦ, ἧς πρίσμα ποδῶν» ... «ὅταν κρατηθεῖ τό οὖρος τοῦ ἀνθρώπου» ... «τοῦ ρίτορος εἰς τό νά φθήρει ὑγρά. δυναμώνει τό στομάχι καί ποιεῖ αἷμα καθαρόν» ... «μαλακτικόν ἁπλόν εἰς βήχα τοῦ βρανᾶ», «εἰς κόριζας», «λάσκαρι κῦρ μανουήλ εἰς ὀδύνην στομαχίου ἐκ ψήχρας» ... «εἰς λαβοματαία εἰς τό νά πάρι τήν φλεγμονήν νά σταθή τό αἷμα» ... «ἐπίθεμα στομαχίου δοῦκα ἰατροῦ ἰμπρίου ὁ χαλαοστόμαχος» ... «διουριτικόν εἰς κολικούς ὅπου ἔχουν ὀδύνην καί δισουρικούς πυροπούλου θαυμαστόν» ... «πυροπούλου εἰς ρεύμα ὀφθαλμοῦ», «εἰς ἐσοχάδες καί ἐξοχάδες» ... «τοῦ ἐβραίου λήτζας μαλακτικά εἰς φλέγμα» ...«εἰς ψώραν» ... «εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ δέν δύναται νά κατουρήση ἀπό ὀδύνην» ... «εἰς σκουλήκια παιδίου» ... «εἰς πυτηρίδα κεφαλήου» ... «εἰς ἄνθρωπον νά κουφαθῆ ἀπό ψύχρας. νά μή δέν ἀκούει, νά βοήζουν ταφτιά», «εἰς ψώραν σκύλου», «εἰς λύσαν ἀνθρώπου ἤ ζώου»,

«εἰς ψόραν ἀλόγου», «εἰς ἄνθρωπον μή ἔχων ὄρεξιν νά φάγει ἀπό ἀσθενίας. τοῦ πυροπούλου» ... «περί λύσας» ... «ὅταν πρίσκεται τοῦ ἀνθρώπου τά χείλη καί σκάνουν» ... «ἡ θαυμαστῆ ἀλοιφῆ τοῦ γαβριλοπούλου ἰατροῦ εἰς πολλά ὑγιαίνουσα» ... «περί θανάτου πανούκλας καί φαρμάκου ἀντιφάρμακον θαυμαστόν» ... «περί ὑδροπικοῦ δοκιμή» ... «εἰς πόνον μήτρας» ... «εἰς τό στῆσαι αἷμα πληγάς» ... «κάθαρσις ἁπλῆ τοῦ ἰμπραχίμπεϊ πᾶσα καιρόν», «προζούλαπον ἐβραίου λήτζας διά λόγου μου διά τά φλέγματα» ... «εἰς ψώραν ἀνθρώπου» ... «εἰς μαλιά ὁποῦ ἔπεσαν πάλιν νά γένουν ἤ γένια» ... «εἰς τό νά μή πονῆ τό ἀφτί τοῦ ἀνθρώπου» ... «εἰς λυχήναν ὁποῦ νά ἔχει ὁ ἄνθρωπος» ... «ἕτερον εἰς πόνον νεφρῶν» ... «περί στραγγουρίας» ... «ὅταν πριστοῦν τά αἰδία τοῦ ἀνθρώπου» ... «ἐάν φαρμακοθῆ ἄνθρωπος ἀπό μανητάρι πυροπούλου δόκιμον» ... «εἰς πᾶσα δάκομα» ... «εἰς πόνον κοιλίας», «εἰς πόνον καρδίας» ... «περί λύσας» ... «εἰς σπάσμα ὀρχιδίου» ... «νά ἐγνωρίσεις μάλαμα ἄν εἶναι καθαρόν» ... «κρασίν νά γένει καλόν» ... «νά πήσεις ἄνθρωπον νά μησίσει τό ζάριν», «νά μυσήσει ἄνθρωπος τό κρασί μερικόν ὄχι τελείως» ... «νά κάμεις ἄνθρωπον νά συχαθῆ ἕνα φαγῆ» ... «νά εὐγάλης ἀπό τήν θάλασσαν γλυκίν νερόν» ... «ἐβραίου εἰς ποδαλγία πρύξιμον ἀπό ὑγρότητος», «ποτός ἀράπη ἰατροῦ. τό εἶπεν ὅτι πέρνουν οἱ ἰατροί κάθε χρόνον» ... «ἐπίθεμα εἰς καρδίαν εἰς λιγοθυμίαν» ... «προζούλαπον διουριτικόν καί νεφρῶν καθαρτικόν» ... «διά τούς καπνούς τοῦ ἐγκεφάλου» ... «πυροπούλου εἰς ἄνθρωπον νά τρέχει τό οὖρος του καί νά μήν τό ἐγρικά», «περί λυχείνας» ... «εἰς ἀνθρακίαν» ... «τοῦ ἀβραχάμ διά τόν παροξυσμόν του χειμόνος ὁποῦ εἶχαν εἰς τήν ἀγαθόπολιν» ... «ἐγκλυστήρι ἁπλώ τό ἐπῆρεν ὁ σατζίμπεγις ὁ κασίμπεγις» ... «εἰς πανοῦκλα θανατικόν» ... «ἀλειφή κουνουπίκι ἰατροῦ τοῦ γιακουπίου εἰς τό ὕπαρ» ... «εἰς σπλήναν ἀνθρώπου» ... «εἰς τήν ὑδροπικίαν» ... «εἰς παροξυσμόν» ... «διοριτικόν τοῦ μαρουλᾶ» ... «περί ληθίασιν» ... «καθαρτικόν τοῦ ἐγκεφάλου τοῦ πυροπούλου».

—«ἰατροσόφη σύν θεῶ περιέχον τήν λέξιν καί διαιτίαν τινῶν φιλοσόφων περί ἰατρικῆς ἐπιστήμης» ... «περί τεκνωποιείας» ... «περί στομάχου», «περί ὀφθαλμῶν», «περί ληχήνης» ... «περί σπλήνας», «περί κεφαλαλγίας» ... «περί ρήσιν αἵματος» ... «περί βήχα» ... «περί ὀφθαλμόπονον», «περί σκληροφθαλμία» ... «περί ὑδροπικοῦ», «περί μαγίων» ... «περί στομαχόπονον» ... «περί σκληριπατίας» ... «περί πόνον καρδίας» ... «περί λυμικήν», «εἰς δυσυντερίαν» ... «περί προγνώσεως τῶν πυρετῶν», «περί φύσεως νέων καί γερόντων» ... «περί χελονίου» ... «σκεβα-

σία ὠφέλιμος εἰς πόνον κεφαλῆς τῆς ἀπό ξανθῆς χωλῆς γενομένης» ... «περί τοῦ στῆσαι γαστέραν» ... «περί εἰς πᾶσα λάβομα θαυμαστῆ ἰατρία» ... «περί χειρουργίαν ἵππου» ... «περί λιμικήν νόσον» ... «εἰς πόνον ὀτίου» ... «περί τοῦ πτίοντος αἷμα», «περί βιασμοῦ» ... «περί πόνον μαστοῦ» ... «περί τοῦ φεύγειν πᾶν θηρίον» ... «περί στραγκουρίαν καί δυσουρίαν καί ἰσχνουρίαν», «θεοφίλου τοῦ πρωτοσπαθαρίου περί κεφαλαλγίαν» ... «περί ἕλκη αἰδίων» ... «

—«τοῦ μαΐστορος περί τρωφῶν δυνάμεως», «περί ἀπιδίων», «περί ἀμανίτων», «περί ἀρνῶν», «περί ἀνίθου» ... «περί βουτήρου», «περί βηροκοκίων» ... «περί δαμασκήνων» ... «περί ἐλάφων», «περί ἐρίφων» ... «περί ἐλέου» ... «περί ἰχθύων», «περί κιδονίων», «περί κερασίων», «περί καρίων», «περί κολοκίνθης», «περί καστάνων» ... «περί κίτρων», «περί καρδάμων» ... «περί λαγωῶν» ... «περί μερσυνοκόκκου», «περί μαστίχης», «περί νησῶν», «περί ξυλοκεράτων» ... «περί ὀστρακοδέρμων», «περί ὀρτύγων», «περί ὀρνίθων», «παρί προβάτων», «περί περδίκων», «περί περιστερῶν» ... «περί πηγάνου», «περί ρωδίων», «περί ροδακίνων» ... «περί σιπίων» ... «περί σισάμων» ... «περί ὑδάτων», «περί φοινίκων», «περί κιάμων» ... «περί χρυσολαχάνων», «περί χιώνον», «περί ὠῶν». —«τοῦ γαληνοῦ περί οὐρῶν».

Πρβλ. Κοντοπίδης Μιχαήλ.

Σημ. Ἀναλυτική περιγραφή τοῦ κώδικα: «Κ. Ἄμαντος, "Ἰατροσοφικός Κῶδιξ"», *Ἀθηνᾶ*, 43 (1931), σσ. 148-170.

Περί Πυροπούλου βλ. Β, ΙΙ, 44.

*** 24.** Μ.Δν. 346 (3880) 0,195 × 0,140 Ις αἰ. φφ. 14α-123β.

Α —φφ. 14α-20β, [διάφορες ἰατρικές συνταγές].

Από τίς συνταγές αὐτές: φ. 14α, «εἰς τό κόψιμο τῆς κοιλίας»· «πρός δυσεντερίαν»· φ. 14β, «καθάρσιον τοῦ νικολάου ἱερόπαιδος»· φ. 15α, «καθάρσιον τοῦ παπᾶ ἐμμανουήλ»· φ. 16α, «εἰς τήν κόρυζαν καί τό συνάγχι»· φ. 16β, «πῶς νά κάμη τινάς τό σκυλόξιδον»· φ. 18α, «περί μέτρων καί σταθμῶν τῆς ἰατρικῆς»· φ. 19α, «περί πῶς νά διαλέξεις βοτάνας τάς καλίτερας»· φ. 20α, «ἑρμηνεία τῶν ὀνείρων εἰς κάθε ἡμέραν τῆς σελήνης».

Β —φφ. 21α-123β, «Ἑρμηνεία ἑτέρα περί ἑτέρων ἀντιδότων καί θηριακῶν, καλουμένων παρ' ἰταλοῖς κουφετζιόνε ὀπότε».

Ἀρχ. *Ἀντίδοτος διά λιβάνου νικολάου μυρεψοῦ ὠφέλιμος εἰς*

τά πάθη τῆς κεφαλῆς καί ἡμικρανίας, καί ρευματικά καί ἀρτηριῶν, καί εἰς βῆχας καί πλευρίτιδας...

Ακολουθοῦν: φ. 21β, «περί σταθμῶν τῶν βοτανῶν, φίλονος»· φ. 24β, «ἀντίδοτος διά καστορίου τοῦ νικολάου εἰς πόνον κεφαλῆς, καί ἐπιλειπτικούς, καί σεληνιασμένους, καί δαιμονῶντας, ἡμικρανικούς καί παραλυτικούς, καί ψυχρούς»· φ. 25β, «ἀντίδοτος μηχλέτα νικολάου ὠφέλιμος πρός ἐσωχάδας»· φ. 26α, «σκευασία νικολάου τοῦ μυρεψοῦ ὠφέλιμος εἰς τήν κύστην καί νεφρούς, καί πλήθος ἀφροδησίων»· «θηριακή τοῦ ἀνδρομάχου, καί ὀριβασίου, τό μέτρον αὐτῆς οὐκ ἐπί πάντων τῶν ἀνθρώπων τό αὐτό»· φ. 27β, «περί τοῦ τρόπου τῆς δόσεως αὐτῆς»· φ. 28β, «θηριακή ἡ διά βοτάνων ὠφέλιμος εἰς ψυχρά πάθη ὡς περί τούς ἐπιλειπτικούς, καί παραλυτικούς»· «ἀντίδοτος ἡμιθρυδάτιος δημοκράτους»· φ. 29β, «ἀντίδοτος ἡ παιᾶνα, ποιεῖ δέ θεραπείας τῆς ἀποκεφαλῆς κατάρρους, καί βῆχας καί ἀναγωγάς»· φ. 30β, «ἀντίδοτος ἡ ἀθάνατος, ἥτις δίδεται τοῖς ἡπατικοῖς»· φ. 31α, «ἀντίδοτος ἡ ἀθάνατος, ἡ πολυέτοιος, καί ὑγεία ὑπό τῶν ἰατρῶν καλουμένη»· φ. 31β, «ἀντίδοτος ἡ σωτήριος ἧς τινος τάς θεραπείας οὐ δύναται λόγος ἀριθμῆσαι»· φ. 34α, «περί συνθέσεως τινῶν ἀντιδότων»· φ. 35α, «ἀντίδοτος ὠφέλιμος εἰς τά πάθη τῆς κοιλίας τά ροώδη, κωλικούς, αἱμοπτικούς»· φ. 35β, «ἀντίδοτος διά δαφνοκόκκων τοῦ ῥαζῆ ὠφέλιμος εἰς κολικούς»· «ἀντίδοτος ἡμιθριδάτους ὠφέλιμος εἰς πάντα τά πάθη τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος κοινῶς ἁπλῆ»· φ. 36α, «ἀντίδοτος ἑτέρα ὠφέλιμος»· φ. 36β, «ἀντίδοτος ἡ τρυφερά μικρά εἰς τά γυναικεῖα πάθη»· φ. 37α, «ἀντίδοτος ἡ διά καρδίαν»· «ἀντίδοτος ὠφέλιμος εἰς πάντας ὀξεῖς πυρετούς ἐφημερινούς»· φ. 37β, «ἀντίδοτος ἡ τρυφερά πρός νεφρητικούς καί πόνους στομάχου καί ψυχρότητας»· φ. 38α, «ἀντίδοτος ἡ ἀγγλική ὠφέλιμος εἰς πᾶσαν ἀρχήν πυρετῶν»· φ. 38β, «ἀντίδοτος ἡ καλουμένη ἐλευθερία ὠφέλιμος πάνυ εἰς λοιμόν»· φ. 39α, «ἀντίδοτος ἡ ἐπαῦλα πρός σύλληψιν ἀτόκου γυναικός, ποιεῖ ὅσα καί ἡ μεγάλη τρυφερά»· φ. 39β, «ἀντίδοτος στομάχου, πτολεμαίου σοφιστοῦ πρός πάντα τά πάθη τοῦ στομάχου»· «ἀντίδοτος ἐλεσκόφ, καθαίρει τόν χυλόν καί τό φλέγμα καί πάντας τούς χυμούς, ὠφελεῖ δέ καί τούς κολικούς»· φ. 40α, «ἀντίδοτος ἑτέρα τοῦ ὁσιωτάτου συγγέλου πρός πόνον κεφαλῆς, καί πρός παντοίους πυρετούς»· φ. 40β, «ἑτέρα ἀντίδοτος ἡ εὐχάριστος πρός πόνους στομάχου καί ἀπεψίαν τροφῆς»· φ. 41α, «ἑτέρα πρός πάθη στομάχου, πλευρητικούς καί κύστεως ἀλγήματα»· φ. 41β, «ἀντίδοτος ἀθανασίου εἰς δήγματα θηρίων καί πρός τά ἐντός ἀποστήματα»· φ. 42α, «ἑτέρα ἰσόθεος πρός βηχικούς στομαχικούς

πλευμονιακούς ἡπατικούς ἐμέτους»· φ. 42β, «ἑτέρα ἀντίδοτος πρός τριταίους, τεταρταίους καί ἐφημερινούς πυρετούς»· φ. 43α, «ἀντίδοτος ἡ ὑγεία πρός πάντα τά νοσήματα καί θανάσιμα φάρμακα, πλευρητικούς, σπληνικούς, δυσεντερικούς, ὀφθαλμίαν, κυνάγχην»· «ἑτέρα ἀντίδοτος πρός λιθιῶντας καί δυσουρίαν»· φ. 43β, «ἀντίδοτος ἡ ζωαρχία εἰς πᾶσαν ἔμφραξιν καί ψυχρότητα, πρός παντοίους πυρετούς καί δυσεντερικούς, καί δυσπνικούς»· φ. 44β, «ἀντίδοτος ἡ διά λιβάνου ὠφέλιμος εἰς πάντα τά πάθη τῆς κεφαλῆς καί πόνον ἡμικρανίου»· «ἀντίδοτος ἡ διά μόσχου γλυκέα τοῦ μάζονε, ὠφελεῖ εἰς τρομαγμένην καρδίαν καί εἰς ψύχραν σώματος, μελαγχολίαν καί φόβον, καί στομαχικούς»· φ. 45α, «ἑτέρα ἤτινι χρῶνται οἱ τοῦρκοι δίδεται καί αὐτή εἰς τρομαγμένην καρδίαν»· «ἀντίδοτος ἡ διά τραγακάνθης τοῦ νικολάου εἰς τάς ψυχράς ἀσθενείας τοῦ θώρακος»· φ. 45β, «ἀντίδοτος πάνυ ὠφέλιμος εἰς θέρμην τοῦ ἥπατος καί στομάχου καί ἱκτερικούς»· φ. 46α, «ἀντίδοτος ἡ δι' ἀρωμάτων ὠφέλιμος εἰς πολύ φλέγμα»· φ. 46β, «μαϊζοῦνι τοῦ μονζαντέ ὠφέλιμον εἰς τήν γαλικήν νόσον, ἤτοι μαλαφράντζαν, εἰς τήν μελανίασιν τῶν ὀφθαλμῶν, εἰς κατάρρους, βηχικούς, δυσωδίας στόματος, εἰς ὀδόντων ματώσεις, δυσπνικούς, θωρακικούς, σπληνικούς, ἡπατικούς, δυσεντερικούς καί εἰς τούς ἔχοντας ἐσωχάδας, καί καρκίκον»· φ. 48α, «ἱερά ρούφου τοῦ ἐφεσίου καθαίρει χωρίς ταραχήν καί ὠφελεῖ εἰς ἐπιλειψίαν, ἡμικρανίας, πλευρητικούς»· φ. 48α, «καθαρτικόν βασιλικόν καθαίρει ὠφελίμως τήν κεφαλήν καί ποιεῖ εὐωδίαν καί εὐγάζει τήν μέλαιναν καί ξανθήν χολήν καί τό φλέγμα».

—φ. 48β, «περί τροχίσκων». Στήν ἀρχή «τροχίσκοι τοῦ μάζονε ὠφέλιμοι εἰς τούς αἱμοῦντας αἷμα καί εἰς τήν αἱμορραγίαν τῆς ρινός καί εἰς τούς οὐροῦντας αἷμα» καί ἀκολουθοῦν ἄλλοι 'τροχίσκοι', πού «στύφουσι τό αἷμα καί ὠφελοῦσι αἱμοπτοϊκούς, κοιλιακούς, αἱμορροΐδας» (φ. 49α)· «εἰς πυρετούς χολικούς καί κοιλιακούς»· «αἵτινες ἀνοίγουσι τόν στόμαχον καί τήν καρδίαν»· «εἰς τήν σκληρότητα τῆς σπληνός»· «τῶν ἀμαζώνων ὠφέλιμοι εἰς τόν στόμαχον»· «εἰς πάντα τά πάθη τοῦ λαιμοῦ, εἰς καρδιακούς, ἡπατικούς, χολερικούς, σπληνικούς» (φ. 50α)· «πρός πάντα τά πάθη τῆς κοιλίας, τοῦ στομάχου καί στρόφους». Ἀκολουθοῦν: φ. 50β, «κόκοι πρός δυσεντερίαν καί ἔμετον καί πᾶσαν κοιλιακήν διάθεσιν, λυσεντερίαν»· «κόκοι βασιλικοί τῶν φιλοσόφων καθαίρουσιν ἐλαφρῶς καί ὠφελοῦσι τόν στόμαχον καί τάς ψυχρότητας τῶν ἐντέρων»· φ. 51α, «ἕτεροι μαλακοί βοηθοῦσι τόν στόμαχον καθαρίζοντάς τον ἀπό πάσας ἀκαθαρσίας καί τόν πόνον ὠφελοῦσι τῆς κεφα-

λῆς»· φ. 51β, «ἕτεροι κόκοι βηχικοί»· φ. 52α, «κόκοι πρός κοιλιακούς καί δυσεντερικούς θαυμαστοί»· φ. 52β, «περί καθάρσεως»· φ. 53β, «ἔκθεσις ἁπλουστάτη ἐκ τῆς βίβλου τοῦ ἀβητζιάνου. περί σφυγμῶν»· φ. 54β, «περί ἐζωχάδων»· φ. 55α, «καθάρσιον τοῦ φλέγματος καί τῆς χολῆς»· φ. 56α, «ἀντίδοτος, ἤτοι μαντζοῦνι εἰς πολλά πάθη, εἰς κλονισμένη καρδίαν ὑπό μελαίνης χολῆς καί εἰς ἀδύνατον ἄνθρωπον»· φ. 57α, «ἑτέρα ἀντίδοτος εἰς πλευρίτην»· φ. 57β, «μαντζοῦνι ὠφέλιμον παρέχον εἰς πᾶσαν ἀσθένειαν εἰς νεύρων συστολήν καί ἔκτασιν, εἰς πόνον κεφαλῆς, εἰς ἐπιλειψίαν»· φ. 59α, «ἕτερον μαντζοῦνι ὠφέλιμον εἰς τήν δυσεντερίαν»· φ. 60α, «ἕτερον μαντζοῦνι πολλά θαυμαστόν καί ὠφελιμον εἰς τήν μέσην καί εἰς τό φλέγμα καί εἰς τόν ἀπροαιρέτως οὐροῦντα»· φ. 61α, «ἕτερον μαντζοῦνι ὠφέλιμον εἰς δυσεντερίαν»· «εἰς πόνον ὀδόντων ὠφέλιμον»· φ. 61β, «εἰς πλευρητικόν πολλά ὠφέλιμον»· «καθάρσιον εὔκολον»· «μαντζοῦνι ὠφέλιμον εἰς πᾶσαν ἀσθένειαν»· φ. 62α, «εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ νά κρατηθῆ τό οὖρος του»· φ. 62β, «κοκκία ὑπνοτικά»· φ. 63α, «ἀντίδοτος καλουμένη λιβαράνται, παρά τοῖς βαρβάροις ντζεβαέρ μαντζοῦνι, ἰταλοῖς δέ ἐλετουάριον τοῦ τζάμε».

—φ. 65α, «ἀντιδοτάριον θαυμαστόν ἐκ τῆς τῶν λατίνων φωνῆς εἰς τήν ἑλληνίδα μεταφρασθέν παρά νικολάου ἱερόπαιδος, περιέχει δέ ἀντίδοτα ἀρωματικά, ἀντίδοτα ἀνώδινα, καθαρτικά».

—φ. 77β, «ἀρχή περί καρτικῶν, ἤτοι σουλουτίβων καί λενιτίβων».

—φ. 87α, «ἀρχή περί καταποτίων, ἤτοι καταπότια καλούμενα πίουλε ἐλεφάγγινε ἰωάννου τοῦ δαμασκηνοῦ».

—φ. 102β, «ἀρχή περί συνθέσεως καί κατασκευῆς τῶν ζουλαπίων».

—φ. 104α, «ἀρχή περί ἐλιγμάτων».

—φ. 105β, «ἀρχή τῶν τροχίσκων».

—φ. 110β, «περί ἐμπλάστρων».

—φ. 112β, «περί κηρωτῶν ἐλειμμάτων».

—φ. 113β, [διάφορες ἄλλες ἰατρικές συνταγές].

—φ. 114β, «περί ἀλειφῶν».

—φ. 116β, «ἐκ τοῦ γαληνοῦ».

—φ. 119β, «ἰατρικόν συνταγμάτιον· περί τῆς εἰς τούς χυμούς καί πάσης ἀγωγῆς, καί συνδρομῆς παντοίων νοσημάτων».

25. Π.Β.Ι. 339 0,176 × 0,130 Ις αἰ. φφ. 20α-64α.

Ὑποδείξεις γιά τόν τρόπο παρασκευῆς ἐμπλάστρων καί φαρμάκων.

26. Ε.Β.Π. 1193 0,145×0,108 Ις΄ αἰ. φφ. 1α-5β + 44β-51β.
—φφ. 1α-5β, «Ἑρμυνία καὶ διήγησις περὶ φλεβοτομίας ἀνθρώπων».
Ἀρχ. *Διήγησις φλεβοτομίας. Ἡ κεφαλὴ τοῦ ἀνθρώπου ἔχει φλέβας κ΄...*
Τελ. *...καὶ μεγάλην προσοχὴν δεῖ ἐχειν ὁπόταν βοῦλης ἐπιχειρεῖν φλεγοτομεῖς.*
—φφ. 44β-45β, ἰατρικές καὶ μαγικές συνταγές.
—φφ. 46α-47β, «Ἐκ τοῦ Ἰατροσοφίου».
Ἀρχ. *Ὅταν λέγει τό ἰατροσόφιν συκίαν, ἐπιτιθέναι ἔμπλαστρον λέγει...*
—φφ. 48α-51β, ὁρισμοί ἰατρικοί.

27. Μ.Ι. 692 (4812) 16° Ις΄ αἰ.
Τό 11ο μέρος τοῦ κώδικα.

28. Ε.Β.Α. 14 0,330×0,230 Ις αἰ. φφ. 11α-12β.
Τίτλος: *Περὶ ὠμοπλατοσκοπίας καὶ οἰωνοσκοπίας.*
(ἐκδ. R. Hecher, στό *Philologus* 8 (1853) σελ. 166-168).

29. Χ.Μ. 349 0,158×0,110 Ις΄ αἰ. φ. 72αβ.
Τίτλος: *Βότανον τῶν Σωχάδων.*
Στό τέλος τοῦ κειμένου, εἰκόνα τοῦ βοτάνου.

30. Μ.Κτ. 254 (3327) 16° Ις΄ αἰ.
Τό 13° μέρος τοῦ κώδικα.

31. Χ.Μ. 67 0,149×0,110 Ις΄ αἰ. φφ. 48β-50α.
Ἰατρικές συνταγές καὶ παραινέσεις, γιά τή φλεβοτομία κ.ἄ.

32. Β.Βρ. 511 Fol. Ις΄ αἰ. φφ. 1α-57β.
Τίτλος: *Μοσχίωνος περὶ γυναικείων παθῶν.*
Ἀρχ. *Γυνὴ πάντων τῶν γυναικείων...*
Τελ. *...ἢ φόβου, ἢ ὀργιλότητος.*

33. Μ.Μ.Λ. 866 0,140×0,090 Ις΄ αἰ.
—φ. 27αβ, ἰατροσόφιο γιά τούς πονόδοντες, γιά τίς πληγές κ.ἄ.

—φφ. 32α-33β, περί τῆς φλεβοτομίας.

34. Μ.Σ.Τ. 64 0,157 × 0,105 Ις΄ αἰ. φ. 84αβ.
Τίτλος: *περί φλεβοτομίας τῆς σελήνης.*
Ἀρχ. *εἰς τήν πρώτην τῆς σελήνης μηδέν φλεβοτομήσης, ὅτι γίνεται ὁ ἄνθρωπος κίτρινος...*

35. Μ.Ι. 207 (4327) 16° Ις΄ αἰ. φφ. 1β-164α.
Ἀρχ. *Εἰς ἐξοχάδας καί ἐσοχάδας...*

36. Μ.Κτ. 236 (3309) 16° Ις΄ αἰ. φφ. 151β-156α.
Συνταγολόγιο ἀνάλογα μέ τούς κύκλους τῆς σελήνης.

37. Μ.Ε. 317 (2330) 16° Ις΄ αἰ.
Τό 2° μέρος τοῦ κώδικα.

38. Μ.Σ.Τ. 64 0,157 × 0,105 Ις αἰ. φ. 83αβ.
Τίτλος: *Ἀσθενολόγιον τῶν ιβ μηνῶν τοῦ χρόνου ὅλου.*
Ἀρχ. *Εἰς τήν πρώτην τοῦ μηνός...*

*** 39.** Β.Ρ.Α. 504 0,200 × 0,150 Ις -ΙΖ΄ αἰ.
—σσ. 57-62, «Περί τῶν ὑαλίων ἁπάντων ἀρώστον στιχιρά».
—σσ. 62-71, «Ἀρχί σύν θεῷ τῆς ἰατρικῆς, περί τῆς τῶν οὔρων».
—σσ. 105-153, «Ἀρχί τῆς κατασκευῆς τοῦ ἐλαίου, τῶν βοτάνων καί τῆς ἐνεργείας αὐτῶν».
—σσ. 169-178, «Περί πυρετοῦ ἀφιμερινοῦ, δυστέου, τριτέου καί τεταρταίου».
—σσ. 181-620, διάφορα ἰατρικά: «περί σπλήνα καί ὕπαρ», «περί ὑδροπικῶν», «περί δυσεντερίαν», «πρός ρευματισμόν», «περί ποδαλγικῆς», «περί ὑδροφοβίας», «περί τῶν κατά τόν στόμαχον καί γαστέρος παθῶν», «περί νεφρητικῆς», «περί ἐσωχάδων», «περί ἐξωχάδων», «περί ὑπνοτικῶν», «Ἰατρεῖαι δόκημαι ἠς ταῖς ἀσθενείαις ὕπατοι», «περί δυσηκοΐας», «Μέθοδος ἰατρική χρησιμέβουσα πρός πᾶντα τά συμβένοντα τοῖς ἀνθρώποις νοσίματα», «πρός ὀφθαλμοπονίαν», «πρός πονεμένους ὀδόντας», «πρός φθήρας καί κόνοπας», «διά τούς κασιδαρέους ἰατρία», «περί ψόρας καί ληχίνας», «περί λέπρας», «περί νά εὐγάζης αὐδέλαις ἀπό τόν ἄνθρωπον», «περί ὄφεον ἐάν ἔχει ἄνθρωπος ἐν τῇ κηλίᾳ νά τόν εὐγάλη».

«μέθοδος διά νά εὐγάλης σκολήκους ἀπό τήν κηλίαν τοῦ ἀνθρώπου», «περί φυλακτικά τριχῶν», «περί πυτηρίδος», «περί σιλήψεως γυναικός» κ.ἄ.

Ἀπό σ. 347, «Ἀρχί τῶν ζουλαπίων, ἤγουν συρόπια», ἐνῶ στή σ. 433, «ἐπίσκεψης φλεβοτομίας».

Ἀπό σ. 446, «Ἀρχί τοῦ γαληνοῦ», ὅπου «περί πόνον κεφαλῆς», «διά ταῖς ψώραις», «περί πύρωμα ὀφθαλμῶν», «εἰς τύφλωσιν ἀλόγου, ἤ ἄλλων ζώων», «περί βλάβης ὀφθαλμῶν», «περί πόνον ὠτίου», «περί κυτρινάδα προσώπου», «περί ἄνθρωπον ἔχων χολάς» κ.ἄ.

40. Κ.Π.Β. (ν.). 44 0,170 × 0,105 Ις΄-ΙΖ΄ αἰ. φφ. 78α-154β.

Αρχ. *...τοῦ δενδρολιβάνου μετά τήν σταπέλαν καί βάλε το εἰς τήν καραπάν, εἰς τήν κοπρίαν ζεστήν...*

Κείμενο ἀκέφαλο καί κολοβό.

*** 41.** Ε.Β.Ε. 1492 0,150 × 0,110 ἔτ. 1604 φφ. 79.

Τίτλος (φ. 8α): *ἀρχή τοῦ πρώτου βιβλίου παύλου περί παιδίων.*

Ἀρχ. *Πρῶτον φαγί πρέπει νά δίδουν τό παιδίον μέλι· πρῶτον τό γάλα δεύτερον τό μέλι· καί τοῦτο ἄς τό κάμνουν δύο ἤ τρεῖς φοραῖς τήν ἡμέραν...*

Στήν ἀρχή, φφ. 2α-7β, «πίναξ τοῦ παρόντος ἰατροσοφίου».

Στό φ. 1β, νεώτερη σημείωση: «Καί τώδε σιν της ἄλλης εκ μονής δουσίκου τῶν μεγάλων πυλῶν ο ευτελῆς καί ἐλάχιστος τῶν ἱερομονάχων γεράσιμος ὁ ἐκ δουσίκου. ἐπιβεβαιεῖ ὁ κατά τό παρόν ἔτος αωλα΄ οκτωβρίου θ΄ καί εἴτης ἀθετήσει τήν βεβαίωσῖν μου καί ζητεῖ λειστρικός δια ναποξενόσι το παρόν ἐχαίτο τάς ἀρράς καί ὥς ἱερόσιλος κατακριθίσεται».

42. Β.Ο. 93 0,204 × 0,145 ἔτ. 1609 φ. 1 + σσ. 1-99 + 161-270.

Στίς σσ. 264, 266, 268 καί 270 σχέδια ἀνατομίας.

Στίς σσ. 47-49 τουρκικό λεξιλόγιο.

Στό φ. 1α, τό ὄνομα τοῦ γραφέα καί ἡ χρονολογία: «ἐν ἔτει αχθ΄ ἐγράφη τό παρόν ἀντιδοτάριον διά χειρός ἰακουμή ἰατροῦ».

Μιά ἄλλη σημείωση μᾶς δίνει τήν τιμή τοῦ χγφ. στά 1747: «1747 αὐγούστου 8 ἠγοράσθη παρ' ἐμοῦ ἐκ τοῦ υἱοῦ ἀναστασίου τοῦ εὐταξία ἀπό τούρναβον διά ἄσπρα 300. διονύσιος καί ἡγούμενος τῆς ἐν ἐλασσώνι μονῆς τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς ὀλυμπιοτίσης».

43. Μ.Μ.Λ. 2164 0,150×0,100 ἔτ. 1619 φφ. 55α-83β.

Στό φ. 104β τοῦ κώδικα ἡ χρονολογία καί τό ὄνομα τοῦ γραφέα: «ἐγράφη ἐπί ἔτους ζρκζ΄ ἰουνίου κβ ἡμέρα Τρίτη. Παχώμιος ἱερομόναχος καί σός ἀδελφός».

*** 44.** Β.Κ.Μ. 148 0,320×0,205 ἔτ. 1626 σσ. 206.

Φωτοαντίγραφο ἰατροσοφίου, πού ὁ κτήτοράς του Βασίλιεβ ἀπό τή Βάρνα, ἀπέκτησε στό Ἅγιον Ὄρος.

Τίτλος: *Ἀρχή σύν θεῷ ἁγίῳ τοῦ παρόντος ἰατροσοφίου εἰς ἁπλίν διάλεκτον καί δεδοκιμασμένον πάνυ ὁρέων καί ἐπισίμον σοφῶν ἀρχιατρόν. Ὅλαι δε τοῦ πειροπούλου*[1] *καί ἑτέρων παλεῶν τε καί νέων.*

Από τό περιεχόμενο: «περι αληφῆς, εις ανθρωπον νεροχάλαστον», «αληφή ὁπού κάμουν απόστεμα», «έμπλαστρον εἰς τζάκισμα», «αληφή κρητική», «αληφή κίτρινη», «περί φλέγματος», «κατασκεβασία εἰς σπάσμα», «γλίκισμα εἰς στομάχην», «περί ὕπνου», «δια τραγαγγάθη», «κουκια ταρβανίτη εις κεφαλήν καθαρτικά», «κούκια εις καταροήν», «ετερα κούκια χρήσιμα», «ἔμπλαστρον εις στομάχην», «ἔμπλαστρον δια το σικότι», «γλύκισμα εις στόμαχον», «εις βύχαν κακόν», «περί πόνον στομάχου», «περί γυναικός εις το ἐκρίνην γάλα», «εις ἀπόστεμα», «εις ἄνθρωπον ὁπού δέν ἀκούει καί περί πόνου ὠτίου», «εις ἄνθρωπον ὁπού δέν ἀγρικά», «περί σπλίνας», «εις ρευματισμόν καί ξηρόν πόνον», «περί ἐγλίστρου ψυχροῦ», «περί δακρυροῦντος ὀφθαλμοῦ», «εἰς ἄνθρωπον ὁπού δέν βλέπι καλά», «εἰς λεύκομα οφθαλμόν», «εἰς ρευματισμόν ὀφθαλμοῦ», «εἰς πρόσοπον ὁπού εἶναι καυμένον», «περί λιχίνας», «ὅταν πίπτουν τά μαλιά», «εἰς πόνον ὁτίου ὅταν τρέχουσιν», «εἰς ἄνθρωπον ὁπού βρομοῦν τα ρουθούνια του», «εἰς ἄνθρωπον ὁπού μαγαρίσι τό στόμα του καί πριστί ἡ γλόσσα του», «ἐάν τις εβάλη ἀβδέλας καί πρισθί ο τόπος», «ἐάν τοῦ πονί το δόντι και θέλι να το πιήσι να πέση», «εἰς δόντια ὁπού σίουτε», «εις ρευματισμόν δοντίου», «εις καρκίνους», «εἰς απόστεμα και εἰς βήχαν», «εἰς ἄνθρωπον ὁπού μέλι νά λοβιάσι καί πίπτουσι τά φρίδια του», «αλιφί δια σοχάδες του ἐβρέου παλεολόγου δόκιμον», «αληφί δια τα ποδάρια εις παλεάν πληγήν», «εις ἄνθρωπον ὁπού δεν ημπορί να οὐρῆ από τον πόνον», «περί κοιλίαν ὁπού ρέει

1. Ὁ Ἀντώνιος Πυρόπουλος εἶναι λόγιος τοῦ ΙΕ΄ αἰώνα ἀπό τήν Κορώνη. Μετά τίς ἐγκύκλιες σπουδές του μετέβη στήν Ἰταλία ἀπ᾽ ὅπου, ἐπιστρέφοντας, ἔγινε μοναχός στήν ἀθωνική μονή τοῦ Βατοπεδίου. Ἔχει γράψει ἐκκλησιαστικά κυρίως κείμενα ἀλλά καί ἕνα 'ἰατροσόφι'. Βλ. καί Β, ΙΙ, 23.

αἷμα», «εἰς ρευματισμόν χεριόν ἤ καί ποδαριόν», «εἰς πρισμόν ποδαρίου ἤ χερίου ὁπού νά εἶναι κρουσμένον», «εἰς πόνον καρδίας», «ἐροταπόκρισις του γαλινοῦ», «περί τῆς σπλίνας», «εἰς δυσουρίαν», «τό πός να εὔγει ἡ πέτρα», «περί πόνου καρδίας και ολιγοψιχίας ερμινία του πηρόπουλου», «περί ἔμπλαστρον στομάχου», «εἰς ἄνθρωπον ὁπού τρέχει ο πάτος του αἷμα», «διάταξις εις τοῦς φλεγμόνας ἐξοχάδες, και σοχάδες ὅταν πονί ο πάτος», «εἰς ἄνθρωπον ὁπού νά ἔχει ψόραν», «εἰς ὑδροπικόν δόκιμον», «περί εὐλογίας να μῆν κάμη σιμάδια», «περί την πανοῦκλα», «ἐπιστήμη εἰς τήν φάγουσαν ἤγουν τήν ἄσπριν διατί η μαύρη δέν ἰατρεύεται», «εἰς κόριζαν», «περί τόν ὄφιν ὅταν δάκι ἄνθρωπον», «ὅταν δάκι σκύλος ἄνθρωπον λισιάρης», «ἔμπλαστρον δια τα νεφρά», «περί τοῦ μή φοβήσθε μάγια» (μέχρι ἐδῶ 323 ἀριθμημένες 'συνταγές').

—σελ. 23, «᾽Εκ τοῦ πρώτου βιβλίου πυροπούλου περί τῆς δυνάμεως τῶν βοτάνων».

—σελ. 27, «᾽Εκ τοῦ τρίτου βιβλίου τοῦ πυροπούλου ἑρμηνία διοσκορίδου».

—σελ. 30, «᾽Εκ τοῦ Δ΄ βιβλίου τοῦ πηροπούλου ᾽Αρχί τῶν γλικισμάτων».

—σελ. 47, «᾽Εκ τοῦ Ε βιβλίου τοῦ πυροπούλου Λεξικόν βοτάνων».

—σελ. 54, «᾽Αρχή ἐκ τοῦ α΄ βιβλίου τοῦ παύλου τοῦ αἰγινήτου. Περί παιδίων πρῶτον φαγῆ. κεφ. α΄».

᾽Αρχ. *Πρέπει νά δίδουν το παιδί πρότον το γάλα, δεύτερον τό μέλι...*

—σελ. 66, «᾽Εκ τοῦ γ βιβλίου τοῦ παύλου. Εἰς μάδησιν κεφαλῆς».

Τό κείμενο τελειώνει στή σ. 83, ὅπου καί ἡ σημείωση: «τέλος τῶν βιβλίων τοῦ παύλου».

Στή συνέχεια διάφορες συνταγές: «᾽Ερμηνία ὅταν πονέσι τό κεφάλη τοῦ ἀνθρώπου ἀπό καύματος, ἤ ἀπό οἴνου, ἤ ἀπό χολῆς, ἤ ἀπό λουτρόν θερμόν», «εἰς μεσοκέφαλον», «εἰς πυτιρίδα», «εἰς κυτρινάδα προσώπου», «εἰς φθήρας», «εἰς πλιγάς κεφαλής ρεόντον ὑγρασία», «εἰς πρόσωπον ἔχον πανάδας», «εἰς τύφλοσιν ἀλόγου», «ὅταν οἱ ἄνθρωποι οὔ θεοροῦσι καλῶς», «εἰς λεύκομα ὀφθαλμόν», «εἰς τύφλοσιν ἀλόγου», «εἰς ὀφθαλμούς ἐχόντων αἷμα», «εἰς δισοδίαν στόματος», «ὅταν χαλάσι ἡ σταφιλίς τοῦ ἀνθρώπου», «εἰς πανάδα προσώπου», «εἰς πόνον σπλίνας», «εἰς πόνον καρδίας καί στήθους», «εἰς πόνον σικοτίου», «εἰς δυσεντερίαν», «εἰς πόνον πλευρῶν», «εἰς ἔχοντα πανοῦκλα», «ὅταν ἔχει ὁ ἄνθρωπος πληγήν καί τρέχει αἷμα», «ὅταν λεπριάσι τοῦ ἀνθρώπου τό κεφάλι», «εἰς

λέπραν», «περί κολικήν διάθεσιν», «περί τούς ἔχοντας λίθους εἰς τούς νεφρούς», «πρός δυσουρίαν δόκιμον», «περί στραγγουρίαν», «πρός φλεγμονήν ὕπατος», «πρός σπλήναν σκληρανθήσαν», «πρός παρονυχίδας», «περί ψωριόντας», «πρός λέπρας ἀνθρώπου», «πρός πόνον ἡμικράνου», «πρός ληχήνας ἀνθρώπων», «πρός αὔξησιν τριχῶν», «πρός φθεῖρας τούς ἐν τῇ κεφαλῇ γενομένας», «πρός ἀλωπεκίαν», «ὅταν πονῆ τό κεφάλι τοῦ ἀνθρώπου», «πρός καταροῆν», «πρός τό λεγόμενον ἐμφύσημα», «πρός ὀφθαλμόν ἔχοντα ἀσπράδι», «πρός ἀμβλιωπίαν», «πρός φλεγμονήν ὠτίου», «πρός φλεγμονήν συαγόνος», «πρός δυσπνίαν», «εἰς τό πλευρίτομα», «διά τήν πνευμονιακήν», «πρός φθήσιν», «πρός νόσιμα λοιμικόν», «πρός χωλέραν», «πρός διαβίτην», «πρός ρογάδας ὀρχέων, ἤγουν ὅταν σκάζουσι τινός ὀρχίδια ἀπό ἁλμυρόν φλέγμα», «πρός πυτιρίδαν κεφαλῆς», «πρός ἄφθας», «διά νά κινήσι γάλα καί καταμήνια τῶν γυναικῶν», «εἰς γυναίκα ὁπού δέν ἠμπορί νά γενήσι εὔκολα», «πρός κιτρινάδα», «πρός σκλυρότητα βυζείον ἀνδρός καί γυναικόν», «πρός ποδαλγίαν», «πρός σπλινικούς καί πρισμένους», «πρός φλεγμονάς», «πρός ψόραν», «πρός ἀλωπεκίαν», «πρός ἄνθρωπον ὁπού κατουρῆ αἷμα», «ὅταν πονοῦν τά γόνατα τοῦ ἀνθρώπου», «περί ἐξωχάδων καί ἐσοχάδων», «πρός δήγμα ἔχιδνος», «περί λέπραν», «περί ψώραν», «πρός λυχίνας», «πρός καρδιόπονον», «πρός πόνον στομάχου», «περί διαχωρήματος», «περί ἐμετῶν».

—σελ. 142, «Περί ἀντιδότων».

—σελ. 152, «᾽Ιπποκράτους τοῦ σοφοτάτου ἰατροῦ περί καταστάσεως καί κατασκευῆς τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος».

—σελ. 179, «᾽Ιατρωσόφιον διαλεγμένον ἀπό ὅλλα τά ἰατροσόφια τοῦ Ιπποκράτους τοῦ γαλινοῦ καί νικολάου καί ἄλλων πολλῶν σοφῶν ἰατρῶν δοκιμασμένων. ᾽Αρχί γράφομεν μαντζούνια διαλεγμένα καί δοκιμασμένα. ᾽Αντίδοτος ἡ σωτήριος».

Αρχ. *Εἶναι καλό ἐτοῦτο τό μαντζοῦνι εἰς πολλά πάθη, καί πολλαῖς ἀρρωστίαις...*

—σελ. 192, «᾽Εδῶ ἀρχόμεθα γράφην ταχάπια. χάπια καλά τοῦ θώρακος».

—σελ. 198, «᾽Εδῶ γράφομεν καί ἕτερα εἰδικά μαντζούνια ζουλάπια καί ἀλλειφαῖς».

—σελ. 203, «᾽Εδό γράφομεν τά βοτάνια εις ταῖς τρεῖς γλώσσαις ελενικά, τουρκικά καί ρωμαϊκά κοινά διατί ὅποιος δέν τά ἠξεύρι εἰς τήν μίαν γλώσσαν να τα ευρίσκη εἰς τήν ἄλην».

᾽Η χρονολογία τοῦ κώδικα στή σ. 1 «ενγραμένο 1626 ετος».

45. M.I. 220 (4340) 8° ἔτ. 1644.

Τά πρῶτα 2-9 μέρη τοῦ κώδικα.

Στό τέλος τοῦ 4ου μέρους σημείωμα τοῦ γραφέα: «Ἐν ἔτι ἀπό θεογονίας, αχμδ φευρουαρίῳ δεκάτης εης... Ἐγράφη ἡ παροῦσα πικτής διά χειρός ἐμοῦ ταπεινοῦ Γεωργίου καί ἐμετάγλωττίσθει ὁμοίως ἀπ᾽ ἐμοῦ ἐκ τῆς τῶν Λατίνων εἰς τήν Ἑλληνίδα».

Τό τελευταῖο κεφάλαιο τιτλοφορεῖται: *Ἐκ τοῦ προγνωστικοῦ Ἱπποκράτους Περί οὔρων.*

*** 46.** E.B.E. 3099 0,140 × 0,100 ἔτ. 1657 φφ. 94.

Τίτλος: *Ἐκδόσεις μερικαί εἰς ἀρχάριον ἰατρόν δόκιμαι. Συντεθεῖσαι παρά Νικολάου ἰατροῦ τοῦ ἱερόπαιδος τοῦ Βελισδονίτου, τῷ ἰωσήφ. Ἐξέδοτο δέ εἰς τό καρπενήσιον ἐν ἔτει αχνζ΄ αὐγούστου ιγ΄*

—φ. 6α, «Περί τῶν τῆς κεφαλῆς παθῶν, βιβλίον αον».

Ἀρχ. *Τό κεφάλι καθώς ἔμαθες ἀπό τά τέσσερα στοιχεῖα τεράσσεται, καί ἀπό τάς δύο ποιότητας ἤγουν ἀπό θέρμην, καί ψύχραν...*

Τά κεφάλαια τοῦ πρώτου 'βιβλίου': φ. 6β, «Εἰς πόνον κεφαλῆς ἀπό θέρους»· φ. 7β, «Διά τήν κεφαλαλγίαν ὁποῦ γίνεται ἀπό ψύχραν»· φ. 8α, «Διά τήν κεφαλαλγίαν ἀπό πνεύματα»· φ. 8β, «Διά τήν κεφαλαλγίαν ὁποῦ γίνεται ἀπό καταρροήν»· φ. 9β, «Διά τήν καθολικήν κεφαλαλγίαν ὁποῦ ὀνομάζεται κεφαλαία»· φ. 10α, «Διά τά μάτια»· φ. 11α, «Διά τούς καπνούς ὁποῦ ἀναβαίνουν εἰς τό κεφάλι»· φ. 12α, «Διά τά λευκώματα τῶν ματιῶν»· φ. 12β, «Διά τάς νεφέλας τῶν ματιῶν»· φ. 13α, «Διά τά αὐτία»· φ. 14α, «Διά ταῖς ἀρρωστίαις καί πάθη ὁποῦ συμβαίνουν εἰς τήν μήτην τοῦ ἀνθρώπου»· φ. 15α, «Διά τά χείλη τοῦ ἀνθρώπου»· «Διά τά δόντια»· φ. 15β, «Διά τά καταφαγωμένα οὔλη»· «Διά τήν γλῶσσαν τοῦ ἀνθρώπου ὁπόταν ξηραίνεται»· φ. 16α, «Διά τά σπυρία ὁποῦ γίνονται εἰς τήν γλῶσσαν τοῦ ἀνθρώπου»· «Διά τόν σταφυλίτην τοῦ ἀνθρώπου»· φ. 16β, «Διά ταῖς λούγκαις»· φ. 17α, «Διά τήν ἀποκοπήν τῆς φωνῆς»· φ. 17β, «Διά τόν βῆχαν, πνευμονίαν, καί ἔμπυον, κοιναί ἰατρεῖαι ἀπό ταῖς ἰατρείαις τοῦ παπᾶ νικολάου καί τῶν βαλασιώτων ἰατρῶν»· φ. 18β, «Διά τήν δύσπνοιαν (ἤγουν τήν στένωσιν) καί τόν βῆχα»· φ. 19β, «Διά τόν πλευρίτην»· φ. 20β, «Διά τόν στόμαχον»· φ. 21β, «Διά τήν στενοχωρίαν τοῦ στομάχου»· φ. 22α, «Διά τό ξέρασμα»· φ. 22β, «Διά τά κάτω πάθη τῆς κοιλίας καί τῶν ἐντέρων»· φ. 24α, «Διά τόν στρόφον τῆς κοιλίας καί κίνησιν αὐτῆς»· φ. 24β, «Διά τήν κρατημένην κοιλίαν»· «Ἄλλο εὐκολώ-

τερον»· φ. 25β, «Διά τά νεφρά, καί τήν φούσκαν»· φ. 26α, «Διά τούς λίθους τῆς φούσκας»· φ. 26β, «Διά τήν δυσουρίαν»· φ. 27α, «Διά τήν ἕλκωσιν τῶν νεφρῶν»· φ. 27β, «Διά τούς νεφριτικούς»· φ. 28α, «Διά τούς ἡπατικούς, ἤγουν ἐκείνους ὁποῦ ἔχουν πάθος εἰς τό σκότι»· φ. 29α, «Διά τούς ἰκτερικούς (ἤγουν ἐκείνους ὁποῦ ἔχουν τήν χρυσήν)»· φ. 30α, «Διά τόν ὕδρωπα»· φ. 30β, «Διά τήν σπλῆνα»· φ. 33α, «Διά τήν γονοῤῥοίαν καί προασπισμόν»· φ. 33β, «Διά τά γυναικεῖα πάθη»· φ. 34α, «Διά ταῖς αἱμοῤῥοούσας, ἤγουν ὁποῦ τρέχει αἷμα ἀπό κάτω τους»· φ. 34β, «Διά τό κόψιμον καί τόν στρόφον τῆς μήτρας τῆς γυναικός»· φ. 35α, «Διά κάθε πάθος τῆς μήτρας»· φ. 35β, «Διά τήν ἐγκαστρίαν τῆς γυναικός»· φ. 36α, «Διά ταῖς αἱμοῤῥοούσαις γυναῖκας»· «Διά τά σπυρία ὁποῦ γίνονται εἰς τήν κεφαλήν τῶν μικρῶν παιδίων»· «Διά τόν βῆχα»· φ. 36β, «Διά τό κόψιμον τῶν παιδίων»· «Διά τήν κράτησιν τῆς κοιλίας τῶν παιδίων»· φ. 37α, «Διά τήν ποδάγραν, ἰσχιάδα, καί ἀρθρίτιδα»· φ. 38α, «Διά τούς ἀρθριτικούς».

—φ. 38β, «Βιβλίον β^{ον} Διά τούς ἀνθρώπους ὁποῦ νά βαρεθοῦν μέ μαχαίριον, ἤ μέ σπαθίον»· φ. 39α, «Διά τά ἐξαρθρίματα (ἤγουν τά στραγγουλίσματα)»· φ. 39β, «Διά ἐκείνους ὁποῦ νά πέσουν ἀπό ὑψηλόν τόπον»· φ. 40α, «Διά ταῖς πληγαῖς ταῖς παλαιαῖς»· φ. 41α, «Διά τά οἰδήματα ὁποῦ γίνονται εἰς τό σῶμα»· «Διά τό ἀνεμοπύρωμα»· φ. 41β, «Διά τά πρίσματα»· «Διά τήν ψώραν καί λέπραν»· φ. 42α, «Διά τούς πυρετούς, ἤγουν ταῖς θερμασίαις»· φ. 42β, «Διά τήν τριτοήμερον θερμασίαν»· «Διά τήν τεσσάρων ἡμερῶν θερμασίαν»· φ. 43α, «Διά τό ῥίγος»· φ. 43β, «Διά τήν ἀγκοῦσαν»· φ. 44α, «Διά τήν δίψαν».

—φ. 45α, «Βιβλίον γ^{ον} Πῶς νά κάμνῃς τά ματζούνια»· φ. 45β, «Πῶς νά κάμνῃς τά χάπια»· φ. 46α, «Διά νά κάμνῃς σερμπέτια»· φ. 46β, «Διά τά ἐψήματα»· φ. 47α, «Διά τά ζουλάπια»· «Διά τά ἔμπλαστρα, ἤγουν μπληθρία»· φ. 47β, «Διά ταῖς ἀλυφαῖς»· «Διά τά λάδια»· φ. 48α, «Διά τήν κάθαρσιν»· φ. 50β, «Διά τήν γαλλικήν ἀῤῥωστίαν (ἤγουν τήν μαλαφράντζαν)»· φ. 62β, «᾽Αντίδοτος ἡ ὁποία ὀνομάζεται τῶν φιλοσόφων»· φ. 63α, «Χάπια ὁποῦ ὀνομάζονται κατά τήν γλῶσσαν τῶν τούρκων, λάπ κουκουγιά»· φ. 63β, «ἀλυφή νά παίρνῃ καί νά κλαίῃ»· «Πῶς νά κάμνῃς ξήριον νά φάγῃ τό κρέας, εἰς φάγουσαν, καί χελόνια, καί εἰς ἄλλα πάθη»· φ. 64β, «Διά τά ὀφθαλμικά, ἤγουν τοῦ ματίου τούς πόνους»· φ. 65β, «᾽Αντίδοτος ὁποῦ ὀνομάζεται ἀπό τούς τούρκους σαραφντήν»· φ. 66β, «Διά τήν κράτησιν τῶν καταμηνίων τῆς γυναικός»· φ. 67β, «᾽Αλυφή εἰς μαλαφράντζαν, καί ψώραν»· «Εἰς δυσαντερίαν, χάπια

δοκιμασμένα καί ὠφέλιμα»· φ. 69β, «Κόκκια κεφαλιακά ὠφελοῦσι κάθε πόνον κεφαλῆς καί ἡμικρανίαν».

—φ. 70α, «Βιβλίον δ^ον Κατασκευαί ἐκείνων ὁποῦ ἐμεταχειρισθήκαμεν εἰς τήν παροῦσαν βίβλον» [στό 'βιβλίο' αὐτό ἡ ἀρίθμηση ἑλληνική: α, β, γ ...] «'Αλυφή βασίλικον»· φ. 70α, «'Αλυφή καρυίνη»· φ. 70β, «'Αλυφή κοκκίνη»· φ. 71α, «'Αλυφή ἄσπρη»· «'Αλυφή μαύρη»· φ. 71β, « Αλυφή τριφάρμακος (ἤγουν μέ τρία βότανα)»· «'Αντίδοτος διά καθολικῶν»· φ. 72β, «'Αντίδοτος μέ τά τρία πεπέρια»· φ. 73α, «'Αντίδοτος διά φοινίκων (ἤγουν μέ κουρμάδες)»· φ. 73β, «'Αντίδοτος ὀνομαζομένη ἀλασκόφ»· φ. 74α, «'Αντίδοτος θηριακή μέ τέσσαρα βότανα»· φ. 74β, «'Αντίδοτος ἱερά»· φ. 75α, «'Αντίδοτος καλουμένη λιθότριβος»· φ. 76α, «'Αντίδοτος ἡ καλουμένη σωτήριος»· φ. 76β, «'Αντίδοτος τοῦ φίλωνος»· «Διά τά βότανα ὁποῦ κινοῦσι τό οὖρος ἤγουν τό κάτουρον»· φ. 78α, «Ἔλαιον τῶν αὐγῶν πῶς γίνεται»· «Χάπια τοῦ ἐφορβίου»· φ. 78β, «Χάπια τῆς κολοκαυθίδος»· «Χάπια τοῦ μαζαργιοῦν»· φ. 79α, «Χάπια τοῦ ὀποπάνακος»· φ. 79β, «Χάπια τῆς σαρκοκόλλας»· «Χάπια τῶν πέντε μυροβαλάνων»· φ. 80α, «Χάπια χρυσοειδῆ»· «σεράπιον τῆς ἀρτεμισίας»· φ. 81α, «Τροχίσκος πρός εἰλαώδεις ἀνατροπάς τοῦ στομάχου, ὁποῦ ὀνομάζεται τῶν ἀμαζόνων»· φ. 81β, «'Αντίδοτος ἱερά θεμίσωνος ὁποῦ ἐνεργεῖ εἰς ταῖς ἀνατροπαῖς τοῦ στομάχου ἤγουν εἰς ἀναγούλιασμα»· φ. 82β, « Αλυφή μέ τρία βότανα, ὁποῦ τρώγει τά σάπια κρέατα, καί ταῖς φουσκωμέναις σάρκες»· φ. 83α, «'Αλυφή μέ τρία βότανα τοῦ γαληνοῦ, ὠφέλιμος εἰς φλεγμονάς καί πρίσματα»· «Τά βότανα ὁποῦ χρειάζονται εἰς τό κλυστήριον»· φ. 83β, «Εἰς σφάξιμον»· φ. 84α, «Εἰς τούς πάσχοντας ἀπό τό κρύο»· φ. 84β, «Ἔμπλαστρον εἰς στενοχώριαν πλευρίτου»· φ. 85α, «'Αντίδοτος ἤτοι εὐλόγιος, καί ἀπό τούς τούρκους λέγεται σεραφνήν· ἔχει πολλάς ἀρετάς, καί δίδεται εἰς κάθε κρᾶσιν χωρίς φόβον, καί καθαρίζει χωρίς φόβον»· φ. 86α, «Κόκκια διά μαστίχης, ὁποῦ δίδονται εἰς τά πάθη τοῦ στομάχου καί εἰς ὅλα τά πάθη»· φ. 86β, «Χάπια μέ ἀλόην καί μαστίχην· καθαρίζουσι φυσικά τόν στόμαχον, τό φλέγμα, καί τήν χολήν»· φ. 87α, «Χάπια τοῦ νικολάου· καθαρίζουσι τήν χολήν, τό φλέγμα, τήν μελαγχολίαν· καί ὠφελοῦσιν εἰς τήν καταῤῥοήν τῶν ματίων καί τόν πόνον τῶν αὐτίων, καί εἰς τούς κολικούς»· φ. 87β, «Καθάρσιον τοῦ νικολάου ὁποῦ τοῦ τό ἐγύρευσεν ὁ κῦρ ἀναστάσιος ὁ γόρδιος· καί τό ἐγνώρισε μέ δοκιμήν, πῶς εἶναι πολλά ὠφέλιμον»· φ. 88α, «Ἕτερον συρόπι, τοῦ νικολάου ὁποῦ τό ἔδωκα μιᾶς γυναικός εἰς τήν καρύτζαν»· φ. 88β, «Ἕτερον καθάρσιον»· «Χάπια ὁποῦ καθαρίζουσι

τήν κεφαλήν, τόν στόμαχον, κινοῦσι καί τήν ξανθήν χολήν»· φ. 89α, «σερμπέτι εὔχρηστον εἰς θερμασμένους, καί ὁποῦ νά πειράζονται ἁπλῶς ἀπό τήν καῦσιν»· φ. 90α, «Ἕτερον καθάρσιον τοῦ νικολάου ὁποῦ τό ἔδωκα τοῦ ζαφύρη εἰς τά τρίκκαλα»· φ. 90β, «Καθάρσιον πολλά εὔμορφον· ἡ ἑρμηνεία ἰατροῦ τινος χριστοδούλου ἀδελφοῦ γρηγορίου τοῦ κονταρῆ»· φ. 91α, «Χάπια θαυμαστά τοῦ ῥούφου, ὁποῦ δίδονται εἰς τόν καιρόν τῆς πανούκλας»· φ. 91β, «Ἕτερον μαντζούνιον καθαρκτικόν ἰατροῦ τινος χριστοδούλου ἀδελφοῦ γρηγορίου τοῦ κονταρῆ»· φ. 92β, « Ἱερά γαληνοῦ»· φ. 94α, «Εἰς δυσαντερίαν κακήν»· φ. 94β, «Διά τόν καιρόν τοῦ θανάτου τοῦ ἀνθρώπου».

—φφ. 1α-5α, [πίνακας τῶν κεφαλαίων τοῦ παρόντος].

Σημειώσεις: φ. 6α, «ἀθανασίου ἱερομονάχου τοῦ ἐλαχίστου» καί »· φ. 94β, «χείρ ἀθανασίου ἱερομονάχου τοῦ ἐλαχίστου τοῦ ἐξ ἀγράφων».

Πρβλ. Νικόλαος Ἀγραφιώτης.

*** 47.** E.B.E. 1489 0,150 × 0,110 ἔτ. 1658 φφ. 131.

Στήν ἀρχή, φφ. 1α-3α, πίνακας τῶν περιεχομένων, ἀκέφαλος (τά φφ. 3β-8β, λευκά).

Τό κείμενο ἀρχίζει ἀπό τό φ. 9α (ἀκέφαλο).

[Ἰατροσόφι]

Από τά περιεχόμενα: «εἰς πόνον ὠτίων», «περί στομάχου ὀδυνομένου», «πρός βηχικούς», «πρός πνευμονικούς», «εἰς σπληνικούς», «εἰς καρδιακούς», «πρός ἥπαρ», «εἰς τό ποιήσαι ἡ γυνή γάλα», «εἰς ἀποστίματα», «εἰς πλευριτικούς», «περί ἐσωχάδων», «εἰς πόνον ὀδόντων», «εἰς λεύκομα ὀφθαλμῶν», «περί συνάχων», «εἰς πόνον ἥπατος», «εἰς ὀδύνην νεφρῶν», «εἰς ὀδύνην ὀφθαλμῶν», «περί ψώρας», «πρός φθήσιν», «περί τριταίου πυρετοῦ», «περί τεταρταίου πυρετοῦ», «περί ἐφημερινοῦ πυρετοῦ», «εἰς λυχήνας», «εἰς ἡμικρανίαν», «εἰς ὀφθαλμικούς», «περί παρονυχίας», «περί κεφαλαλγίας», «πρός βήχαν», «εἰς πλευρίτην», «περί πνευμονίας», «εἰς πόνον κοιλίας», «εἰς πόνον ὀρχιδίων», «πρός δυσουρίαν», «κοκία καθαρτικά», «περί τοῦ ἐγκεφάλου», «εἰς ἴκτερον», «εἰς ὑδροπικούς», «ζουλάπι εἰς σπλήναν», «ζουλάπι εὔκρατον», «εἰς γένναν γυναικός», «περί σικιάσεως», «εἰς διάτρισιν», «εἰς τό στῆσαι κοιλίαν», «εἰς βιασμούς», «εἰς ἀσυλληψίαν», «εἰς ποδάγραν», «εἰς κάθαρσιν φλέγματος», «περί φλεβοτομίας».

Στό παράφυλλο τοῦ τέλους ἡ χρονολογία: «1658 ὀκτωβρίῳ εἰς τάς ἑπτά».

48. Π.Β.Ι. (Λ.) 116 Fol. ἔτ. 1674 φφ. 229α-231β.

49. Μ.Ι. 927 (5047) 16° ἔτ. 1682.

Σημείωση περί τῆς φλεβοτομίας: «Περί πότε νά φλεβοτομῇ ὁ ἄνθρωπος ἐν ποίαις ἡμέραις τῆς σελήνης ἔστιν τό καλόν καί ἐν ποίαις κακόν. Περί φλεβοτομίας πότε ἐστί καλόν. Ἐν ποίαις ἡμέραις τῶν ιβ μηνῶν νά φλεβοτομῆταί τις. Αἱ κακαί ἡμέραι τῶν ιβ΄ μηνῶν εἰς τό φλεβοτομῆσαι».

Τά μέρη 11-14 τοῦ κώδικα.

Στό τέλος ἡ χρονολογία γραφῆς καί τό ὄνομα τοῦ γραφέα: «αχπβ ἐν μηνί Απριλλίῳ δ΄ ἐγράφη διά χειρός Θεοκλήτου εὐτελοῦς θύτου».

50. Ε.Β.Α. (σ.) 127 0,160 × 0,105 IZ αἰ.

—φφ. 1α-44α, διάφορες ἰατρικές συμβουλές.

Ἀρχ. *ὁ δέ λήθαργος ἐπί...*

Τελ. *...τούτοις διδόναι ὑδρόμελι μετά πηγάνου φύλλων ἤ ὀρίγανον ἤ πρᾶσσον μετ᾽ οἴνου ἤ εὔζωμον ἤ ἀβρότονον ἤ χαμπαιπίτην.*

—φφ. 44α-61β, «Σύνοψις ἐν ἐπιτόμῳ περί τῶν βοηθημάτων καί τοῦ τρόπου τῆς δόσεως αὐτῶν».

Ἀρχ. *Κεφ. α΄ ὁ περί τῶν ἀντιδότων καί ἐλαίων καί ἐμπλάστρων λόγος δυσκατάληπτος ἐν τοῖς πολλοῖς...*

Τελ. *...εἶτα πρόσμιξον ὀποβαλσάμου κοχλιάρια τρία, κηροῦ λίτρα.*

Τά φφ. 62α-64β, λευκά.

—φφ. 65α-72β, φαρμακοποιία (ἀκέφαλη).

Ἀρχ. *...ἀκριβῶς ἀβλαβῶς, ἔστι γάρ εὐστόμαχον. κιτρίου τοῦ λέπους καί τῆς σαρκός λίτραν μίαν...*

Τελ. *...ἐπί δέ νηπίων ἅλας καί μέλι ἐφθόν καί μυός κόπρος.*

—φφ. 165α-212α, φαρμακοποιία (ἀκέφαλη).

Ἀρχ. *...ἔστω ὥσπερ ἐν ὑποδείγματι τά εἴδη τά συμμέτρως ἔχοντα. ἔστω ἡ δόσις αὐτῶν ἀπό γραμμάτων δύο ἕως οὐγγίας δύο...*

Τά φφ. 212β-214β, λευκά.

—φφ. 215α-237α, «Βιβλίον χυμικόν φαρμακοποιίας».

Ἀρχ. *τί ἐστι χυμία; χυμία ἐστί τέχνη ἀναλύουσα τά φυσικά σώματα εἰς ὅν ἐξ ἀρχῆς συνετέθη...*

Τελ. ...*βάλλε ἐν θερμῇ σποδιᾷ καί γίνεται ἡμέρας γ΄ ἤ δ΄*

Τά φφ. 237β-238β, λευκά.

—φφ. 239α-262β, ἰατρικά ἀποσπάσματα.

Ἀρχ. *Κεφ. ι΄ Περί τῶν ψυχικῶν δυνάμεων. αἰσθήσεις μέν οὖν εἰσί πέντε...*

Τελ. ...*τά δέ πεταλώδη οὖρα ἐν πυρετοῖς εἰσί κάκιστα, ἐν ἀπυρεξίᾳ δέ τήν κύστην εὐφραίνουσιν...*

Τά φφ. 263α-270β, λευκά.

—φφ. 271α-303α, ἰατρικές συμβουλές.

Ἀρχ. *Εἰς τήν ἰατρικήν προλεγόμενα. Διαίρεσις τῆς ἰατρικῆς. Κατά τήν συνήθειαν τῶν παλαιῶν ἰατρῶν τόσον Ἑλλήνων ὅσο καί Ἀράβων συνηθίζουσιν ὅλοι σχεδόν οἱ σημερινοί διδάσκαλοι νά μοιράζουσιν...*

Τελ. ...*κάποιαις βολαῖς σχεδόν θέλομεν νά πνιγοῦμεν, ὅταν ἔμπῃ καμία ψίχα ψωμίου ἤ τινος ἄλλου πράγματος λεπτοτάτου.*

* **51.** Μ.Π.Τ. 541 0,200 × 0,142 ΙΖ΄ αἰ. φ. 2α.

[Δύο ἰατροσόφια]

α «ἰατρεία εἰς δυσουρίαν» (συνολικά 9 σειρές).

Ἀρχ. *Λάβε γκιουβερτζιλέ δράμια 10 καί ἕν δράμι...*

β «ἰατρικόν εἰς ποδαλγίαν ἤ καί ρευματισμόν, λίαν θαυμάσιον» (συνολικά 8 σειρές).

Ἀρχ. *Λάβε σκάρφην ἄσπρην, καί ὄχι μαύρην δράμια 10 καί μέ τήν σκόνην...*

Στό φ. 1α τοῦ κώδικα, ἡ σημείωση: «Ἐκ τῶν τοῦ ἁγίου Πτολεμαΐδος κυρίου Σωφρονίου».

52. Μ.Μ.Λ. 1083 0,210 × 0,150 ΙΖ΄ αἰ. σσ. 398-407

Συνταγές γιά τήν εὐλογιά, τήν πίεση κ.ἄ.

53. Μ.Μ.Σ. 82 0,210 × 0,145 ΙΖ΄ αἰ.

Τίτλος: *πραματεία περί ὁράσεως.*

Ἀρχ. *Μετά τήν ἀνατομίαν τῶν μερῶν ὁποῦ ἀφορῶσιν...*

Τό 11° μέρος τοῦ κώδικα.

54. Μ.Χ. 23 (244) 16° ΙΖ αἰ.

Ἰατροσόφιο τό ὁποῖο περιέχει 59 'κεφάλαια' (= συνταγές).

Τίτλος: *Ἰατροσόφιον ἁπλόν καί ὠφέλιμον καί πάνυ θαυμάσιον.*

Τό 3° μέρος τοῦ κώδικα.

55. Μ.Ι. 914 (5034) 16° ΙΖ αἰ.

Ἰατροσόφιο τό ὁποῖο περιέχει 94 'κεφάλαια' (= συνταγές).

Τό 8° μέρος τοῦ κώδικα.

*** 56.** Σ.Β.Ν.Φ. 8 0,150 × 0,087 ΙΖ αἰ. φφ. 1α-25α.

Ἰατροσόφιο ἀκέφαλο· ἀρχίζει ἀπό τά μέσα τοῦ 90ου 'κεφαλαίου' καί τελειώνει μέ τήν ὁλοκλήρωση τοῦ 146ου 'κεφαλαίου'.

Αρχ. *...τῶν τρήαβεύσας τω πήμα, διῶ Χριστώ...*

Ἀκολουθοῦν τά 'κεφάλαια'· «περη ὅταν δόκη το ρευματικῶν εἰς τα δάκτοῖλα τοῦ ανθρώπου», «περη βρέφους που να κλέει πολλά τῆ ειμαίραν και νήκταν», «περῆ βρέφους οπού δεν κημάτε τῆν νῆκτα», «περη βρέφους ὀποῦ να ἔχη αστέρα να το ποιράζη», «περη ἀστενούς όταν ἔχη δίψα κε στῆν ἀστένηἄν του», «περη ἀνθρώπου ὀπού να πιαστῆ η φονή του και βραχνηἄσι», «περη ἀνθρώπου ὀπού να τῶν πονή ο λεμός και ο σταφηλλήτης του», «περη ὅταν πεύτοι το χαλλάζη καί πός να το εμποδίσης», «περῆ ὅταν να ἔχη ο κήπος και τώ αμπέλη κάνμποῖαῖς», «περή ανθρώπου σεληνήασμένου οποῦ να τῶν ποιάνη το γλυκή του», «περή ανθρώπου ὀπού να δαιμωνηστοῖ και να αίχη δαιμώνους», «περη ανθρώπου οπού να τῶ ποιἄσι η θερμασία ἠγοῦν παροξισμός», «περη ανθρώπου ὀποῦ να τῶν δαγγάσι ὄφης, ει σκόρποιῶς», «περη ὅταν κυτρυνήσει το πρόσῶπον του ανθρώπου», «περη άνθρωπων όπου έχι φήδιον ης την κυλύαν του», «περη ὅταν δαγκοθί ο άνθρωπος απο λησιάρικον σκύλον», «περη εις άνθρωπον οπού να κρατηθούν τα μέλυ αυτού», «περη εις φλέβαν όταν φλεβοτωμήση ανθρωπος καί θιμοθί η φλέβα», «περη τῶν σηχνοκατουρούντα ανθρωπον ερμηνοία», «περη όταν ἔχουν αἵμα τα μάτια του ανθρώπου», «περη όταν τυφλοθεί αλογον ἤγουν να το πονέσουν τα μάτια», «περη ὅταν θέλης να διόξης τας ακρίδας τας βλαβεράς», «περη εις τω πειῖσε τρήχας ὀ σπανός, ἤγουν γένεια», «περη εις λύσαν [...] ιατρεύσις», «περη δίγμα κυνός ἤγουν δαγκόμα σκύλου», «περη επιληπτηκών τρέμων», «περη οτήου ἔχοντα ἔλκοι», «περη εις πόνουσαν ανθρωπον οπού δέν ἠπάγη η κυλήα του», «περη ὅταν λάβη ο στώμαχος του ανθρώπου έμα», «περη λυποθημήας

ἤγουν ὅταν ληγωθημήση ο ανθρωπος», «περη οφθαλμόν ανθρωπου του μήν θεορών καλά», «περη ὅταν θέλης να κάμης να φανή κωράσιων φθαρμένο, παρθένο», «περη κίνοισιν ανδρός εις την γυναίκαν αυτού πολάκης», «περη πός να παύσης στύροσιν αμαρτίας και πάθη σαρκός ανθρώπου», «περη βρέφους οπού δεν κυμάται και να κυμηθή», «περη ανθρώπου όπου να ροχαλήζη ὅταν κυμάται», «περη ανθρώπου όπου να πρηστή τω πρόσωπον αυτού», «περη ὅταν ρέϊ έμα πολή εκ της μήτης του ανθρώπου», «περη [...] τα κουνούπια από κοντά σου», «περη ανθρώπου όπου ματιαστή η φονή του και να βραχνηᾶσι», «περη ὁταν σκαλόση ψάρη κώκαλών εις λεμών ανθρώπου», «περη ὁταν κτυπηθή, η δαγγοθή ο ανθρωπος απο κώκαλον ἰχθίος» [χάσμα], «περη ανθρώπου ὁπού να εχη σπλήνα», «περη δηστωκύας γηναικός, ἤγουν ὅταν δεν ημπορή να γενήσι», «περή δήγμα ὄφεος, ἤ σκορπίου», «περη όταν πατίσι ανθρωπος κώκαλον ὄφεος», «περη ανθρωπον ὅπου να μη δεν χονέβη το φαγή του οπού τρόγη» [χάσμα], «περη πόνον καρδίας, ἤγουν ὅταν πονή τον ανθρωπον η καρδία του», «περη ὅταν σφάξη των ανθρώπων η κυλοία αυτού», «περη τας βοβόνας οπού να εχη τηνάς ανθρωπος», «περη ανθρωπον οπού να πτήσι ἔμα», «περη εις ανθρωπον ὁπου να βρωμή η μήτη του και το στῶμα του».

*** 57.** E.B.E. 1499 0,210 × 0,160 IZ΄ αἰ. φφ. 1α-52α + 124β-127β.

Συνταγές «περί κεφαλόπονων», «περί πόνων ὀδόντων», «περί πόνων ὀφθαλμῶν», «περί αἱμορρέουσας», «περί οἴκτερον», «περί σπληνός», «περί αἱμάτων» κ.ἄ. (κολοβό).

*** 58.** Π.Β. 277 0,250 × 0,170 IZ΄ αἰ. φφ. 113α-209 (ἤ σσ. 139-334).

Τίτλος: *σύνοψις ἐκ τοῦ περί τῶν ἁπλῶν φαρμάκων Γαληνοῦ καί τοῦ, περί τροφῶν δυνάμεως ὧν ἐν τῷ δευτέρῳ.*

Από τά 'κεφάλαια': «περί τῶν τῆς γῆς διαφορῶν», «περί αἵματος», «περί τῶν ζώων», «ἐκ τοῦ ρούφου καί γαληνοῦ περί γάλακτος», «περί τοῦ τυροῦ», «περί βουτύρου», «περί χολῆς», «περί ἱδρῶτος», «περί οὔρων», «περί συαίλου», «περί κόπρου», «περί ἱέρακος, πελαργῶν καί τῶν ὁμοίων χερσαίων, κροκοδείλου», «περί σαρκῶν», «περί τῶν ἐν τοῖς πεζοῖς ζώοις ἄκρων», «περί ἀδένων», «περί ὀρχείων», «περί νεφρῶν», «περί ἐγκεφάλου», «περί τῶν ἐν τοῖς πεζοῖς ζώοις σπλάγχων», «περί κοιλίας καί ἐντέρων καί μήτρας ἐν τοῖς πεζοῖς ζώοις», «περί τῆς τῶν ἀγρίων ζώων σαρκός», «περί τῆς ἀπό τῶν πτηνῶν ζώων τροφῆς», «περί

χηνῶν καί στρουθοκαμήλων», «περί γεράνων», «περί τῆς κατά τά μόρια τῶν πτηνῶν ζώων διαφορᾶς», «περί ὠῶν», «περί τῆς ἀπό τῶν ἐνύδρων ζώων τροφῆς», «περί κεφάλου», «περί λάβρακος», «περί τρίγλης», «περί πετραίων ἰχθύων», «περί κωβίου», «περί μαλακοσάρκων», «περί ὀστρακοδέρμων», «περί μαλακοστράκων», «περί μαλακίων», «περί σαλαχίων», «περί ἐχίνων θαλασσίων», «περί ἐχίνων χερσαίων», «περί κανθαρίδων», «περί σάρου», «περί ἅλμης», «περί μύκλου», «περί πνεύμονος», «περί κεφαλῶν», «περί κεράτων», «περί ὀνύχων», «περί λεχήνων», «περί δερμάτων», «περί ἀλωπέκων», «περί ἀράχνης», «περί βατράχων», «περί γαλῆς», «περί πρισάλης», «περί δράκοντος θαλασσίου», «περί ἐχίδνης», «περί ἐχίνου θαλασσίου», «περί ἐχίνου χερσαίου», «περί κάστορος», «περί κυνός ποταμίου», «περί κυνός χερσαίου», «περί μαινίδος», «ὄστρακα», «ὕαινα», «χελιδών», «καθαρτικόν ὀριβασίου», «περί τῶν ἀντιδότων», «ἱερά ἀντιόχου», «περί ἐμέτων ἐκ τοῦ ρούφου», «περί ἀποβρήγματος ἑλληβόρου», «περί αἱμορροΐδων», «περί ὑποκαπνισμοῦ», «κενωτικά», «περί ἀέρων γαληνοῦ», «περί ἐπισημασίας ἄστρων», «περί ὑδάτων ἐκ τοῦ ρούφου», «περί λουτρῶν, ἐκ τῶν γαληνοῦ», «περί καταιονήσεων», «περί ἐσκαθισμάτων», «περί πυριάσεων, καταιονήσεων, καταπλασμάτων», «περί τοῦ ἐκ πιτύρων καταπλάσματος», «περί σιναπίου», «Γαληνοῦ περί τῶν μετά συγκριτικῶν βοηθημάτων».

Ἀκολουθεῖ: «Περί ὑγιεινῆς διδασκαλίας τοῦ σώματος, καί περί διαγνώσεως δυσκρασιῶν, τῶν τε κατά φύσιν καί παρά φύσιν, καί περί θεραπείας τούτων. Προοίμιον τῶν ὑγιεινῶν Γαληνοῦ. Πῶς διαγινώσκεται τό ὑγιεινόν βρέφος, ἄρτι γεννώμενον. Περί παιδοτροφίας. Περί ἐκλογῆς τιτθῆς».

Στήν ἀρχή τοῦ κώδικα (βλ. Ἀέτιος Ἀμιδηνός), κτητορικό: «καί τόδε Γερασίμου τοῦ ὑψωμαθαίου».

*** 59.** M.X. 23 (244) 0,135 × 0,100 ΙΖ΄ αἰ. φφ. [83α-143β].

Τίτλος: *ἰατροσόφιον ἁπλόν καί ὠφέλιμον καί πάνυ θαυμάσιον.*

Στά φφ. 83α-85α, πίνακας τοῦ ἰατροσοφίου (φ. 85β, λευκό).

Ἀρχ. [φ. 86α] *Ὅταν πονῇ τό ὠτίον, κοπάνισον κολοκινθέας φύλλα, καί τόν ζωμόν στάξε εἰς τό ὠτίον...*

Ἀπό τά νθ΄ (59) 'κεφάλαια' τοῦ ἰατροσοφίου: «εἰς πόνον ὠτίου», «εἰς ρευματιζομένους ὀφθαλμούς», «εἰς πόνον κεφαλῆς καί νεύρων», «εἰς βύχαν, καί εἰς πίκνωσιν», «περί φλέγματος καί ὑγρῶν», «εἰς πόνον λαιμοῦ καί εἰς στένωσιν», «εἰς δυσουρίαν καί στραγκουρίαν», «εἰς

τομήν ξίφους, καί κόψιμον», «εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ κατουρεῖ τήν νύκτα», «εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ κατουρεῖ αἷμα», «εἰς ρευματισμούς μελῶν καί ποδαλγίαν», «ἕτερον εἰς ποδαλγίαν καί κόκαλα», «εἰς πόνον γονάτων καί νεφρῶν», «εἰς πρίσμα ποδαρίων καί χειρῶν», «εἰς πρίσμα κορμίου», «εἰς πρίσμα ὀρχιδίων», «εἰς πόνον καρδίας διάφορα κεφάλαια», «εἰς πλευριτισμένον καί λεπρωμένον», «περί ὅταν τρέχη αἷμα ἀπό τήν μήτην», «εἰς τό στῆσαι αἷμα ῥινός καί ἀφεδρόνος», «εἰς πτύοντα αἷμα καί εἰς αἷμα πληγῆς», «εἰς τό στῆσαι αἷμα ἀφεδρόνος», «εἰς πόνον ἀφεδρόνος, καί εἰς ζωχάδες», «ὅταν τρέχῃ αἷμα ἀπό τά γούλη τῶν ἀνθρώπων», «εἰς κοιλιοστόμαχον καί αὐληνοστόμαχον», «εἰς πόνον δοντίων, κεφάλαια διάφορα», «εἰς φάγουσαν», «εἰς δάκωμα ὀφιδίου, ἤ σκορπίου», «εἰς λύσσαν, καί εἰς φράξιμον λαιμοῦ», «εἰς τό στῆσαι κοιλίαν ἀνθρώπου», «εἰς κένωσιν χολῆς πολλῆς», «εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ ξερνᾶ», «εἰς ἀνορεξίαν ἀσθενοῦς», «εἰς ψύχραν στομάχου», «εἰς ἀπόστημα», «εἰς ἀπορροφήν», «εἰς ὀπισω τάντανον, ἡ λεγομένη κολοκαθέα», «εἰς πρίσμα προσώπου», «εἰς βρῶμον στόματος», «εἰς πόνον στόματος καί γλώσσης», «εἰς μίτην πρισμένην καί στάζουσαν», «εἰς πόνον κοιλίας, καί εἰς τούς ἔχοντας σκώλικας εἰς τήν κοιλίαν», «εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ εὐγαίνει τό κάθισμά του», «εἰς λιχήναν, καί ψώραν, καί λέπραν», «εἰς τζάκισμα ἔμπλαστρον», «ὅταν τά χείλη σκάσουν», «εἰς πιτιρίδα κεφαλῆς», «εἰς τζάκισμα ποδῶν, ἤ χειρῶν», «εἰς καῦσιν ἀπό ἑστίαν, ἤ μολύβδου», «εἰς τό ἀνοίξαι πάθος, ἤ πληγήν παλαιάν», «εἰς μαλία ὅταν πίπτουν», «ὅταν φάγῃ ὁ ἄνθρωπος μανιτάρια καί φαρμακωθεί», «εἰς ἄνθρωπον ὅταν τόν φαρμακώσουν», «εἰς πόνον σικοτίου», «εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ νά πιασθῆ», «εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ τρέμει τό κορμί, ἤ τό χέρι του», «εἰς ψίλους διά νά χαθοῦν», «εἰς ψήρας πῶς νά ψωφίσουν», «εἰς κάμπιαν πῶς νά χαθῆ».

—Στή συνέχεια ἀκολουθοῦν ἄλλες συνταγές καί ἰατροσόφια: «εἰς πᾶσαν λαβοματίαν», «εἰς δύσπνοιαν, ἤ στένωσιν», «περί πρίσματος εἰς τό κεφάλη», «περί πῶς νά μήν βαρυκουφίζει ὁ ἄνθρωπος», «περί ὅταν ὁ ἄνθρωπος βλέπῃ ὡσάν ἀντάρα», «περί ὅταν τρώγῃ τινάς περισσά», «περί λαχάνων», «περί μέλιτος», «περί ὕπνου ἀρκετόν», «εἰς δέσιμον ἀνθρώπου», «περί ὀφθαλμῶν πῶς δεῖ καθαίρεσθαι», «περί ὅταν ἔχη ὁ ἄνθρωπος καῦσιν», «εἰς δυσουρίαν», «εἰς κοιλιακόν», «περί σπασίματος», «εἰς γόνατα κρυομένα», «εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ κολύσουν τά σικότιά του καί ἡ κοιλία του, καί τριπήσουν», «εἰς δυσουρίαν καί στραγγουρίαν», «περί ἐξανθημάτων», «περί ἑρπετῶν», «ὅταν δέν κοιμᾶται τινάς», «περί λύσ-

σας», «εἰς κόψιμον, καί εἰς καύσιν», «εἰς ξερατόν», «περί ποίαις ἡμέραις τῆς σελήνης εἶναι καλόν διά νά εὐγάλης αἷμα καί ποίαις εἶναι ἐναντίαις», «περί φλεβοτομίας», «εἰς τήν ψώραν».

—Μετά τό τέλος καί τοῦ δευτέρου αὐτοῦ ἰατροσοφίου ἀκολουθοῦν: φφ. 144β-145α, «ἤξευρε καί τούτο: Ὅτι ὁ χρόνος ἔχει μήνας ιβ εὐδομάδες νβ΄, ἡμέραις τξε΄, ὥραις ὁ χρόνος ἔχει...», φφ. 146α-152β, «μηνί ἀπριλίου α΄ ἄρχεται ἡ πούλια νά ἀνατέλη ἀπό τό ἀργά...», φφ. 153α-154β, «προγνωστικόν σελήνης».

*** 60.** Μ.Μ.Λ. 474 0,150 × 0,100 ΙΖ΄ αἰ. φφ. 50α-66β.

Χωρίς ἰδιαίτερο τίτλο. Ἀναλυτικά:

φ. 50α, «ἐρμηνία νά ποιήσεις χάπια δια τήν χολήν καί διά τήν κεφαλαλγίαν δόκιμον καί ἀληθινόν»· φ. 50β, «ἕτερον εἰς κάθαρσιν χολῆς»· φ. 52α, «εἰς κάθαρσιν παντοτινήν»· φ. 52β, «εἰς κάθαρσιν γαστρός ἐκ πυρετοῦ κρατιθήσης»· φ. 53α, «ἕτερον εἰς κίνησιν»· φ. 53β, «εἰς φραξιν κιλείας ητι δέσιμον»· φ. 54β, «εἰς τό στήσαι κηλείαν ὅταν φάγει πολύ καί δέν στέκει»· φ. 56α, «εἰς σφάκτην καί βύχαν»· φ. 56β, «εἰς φάγουσαν»· φ. 57α, «εἰς πλευρίτομα»· φ. 58α, «περί ὀδόντων»· φ. 58β, «εἰς ματόπονον»· «εἰς κεφαλόπονον»· φ. 59α, «ὅταν πτείη αἷμα ὁ ἄνθρωπος»· φ. 59β, «εἰς τρέξην αἵματος ἐκ τοῦ ἀφεδρῶνος»· φ. 60α, «εἰς πόνον γουργούλου»· «εἰς πτίοντα αἷμα»· φ. 61β, «εἰς ματόπονον»· «εἰς λεμόν»· «εἰς κεφαλόπονον»· φ. 62α, «εἰς πόνον ποδαρίων»· φ. 62β, «εἰς πόνον στόματος»· «εἰς στένοσιν»· φ. 63α, «ὅς τις κατουρί αἷμα»· φ. 64α, «εἰς ἄνθρωπον ὅταν τόν φαρμακώσουν»· φ. 64β, «περί φλεβοτομίας»· φ. 66α, «ερμηνεία εἰς κάθαρσιν διά φλέγμα καί χολαῖς»· φ. 66β, «ἕτερον».

61. Μ.Μ.Λ. 1725 0,150 × 0,100 ΙΖ΄ αἰ. φφ. 100.

62. Μ.Μ.Λ. 1726 0,170 × 0,110 ΙΖ αἰ. φφ. 117

63. Σ.Β.Ν.Φ. 8 0,150 × 0,087 ΙΖ΄ αἰ. φφ. 1α-25α.

64. Α.Κ. 51 0,200 × 0,145 ΙΖ΄ αἰ. φφ. 1α-141β.

Τίτλος: *Περί φθειρῶν κεφαλῆς καί ὅλου τοῦ σώματος.*

Ἀρχ. *Πληθύνουσιν αἱ φθεῖρες καί κονίδες εἰς τήν κεφαλήν καί ὅλον τό σῶμα, καί γίνονται...*

Τελ. (φ. 136β): *...τό ἀγορικόν τό θῆλυ κινεῖ τό γλύσχρον φλέγμα, καί ἐναντιεῖ τά δηλητήρια.*

Στά φφ. 137α-141β, διάφορα βότανα καί ἰατρικές συνταγές.

Ὁ κώδικας ἔχει χαθεῖ.

65. B.O. 121 0,200 × 0,150 IZ΄ αἰ. φφ. 69.

—φφ. 1α-30α, συνταγολόγιο στά καραμανλίδικα.

—φφ. 30β-69β, Ματζούνια καί ζουλάπια.

66. M.K. 257 (6596) 0,140 × 0,110 IZ΄ αἰ. φφ. 8α-15β.

Κώδικας ἀκέφαλος καί κολοβός.

*** 67.** I.E.E. 188 0,195 × 0,143 IZ αἰ.

Σπάραγμα δύο φύλλων ἀπό κατεστραμμένο κώδικα (φφ. 25 καί 90, παλαιά ἀρίθμηση).

*** 68.** M.Π.T. 78 0,225 × 0,175 IZ΄ αἰ. φφ. [1β-6β].

Συρόπια καί μαντζούνια γιά διάφορες παθήσεις.

Στήν ἀρχή, φφ. 1β-2α, «συρόπι προκαθάρσιον» καί ἀκολουθοῦν τά 'ματζούνια': «διά τόν βῆχα ὁποῦ πιεῖ ὄμπιον καί βρωμᾶ ὅπερ λέγεται τίκτικας», «φυρασεφέ εἰς πᾶσαν ἀσθένειαν», «διά τήν μέσην καί τές πλάτες, καί εἰς πᾶσαν πόνον τοῦ κορμίου», «διά ὅποιον δέν κρατῆ τό νερόν του», «διά τό φλέγμα», «διά τόν πονόματον», «ὅταν ἔχει ὀκταπόδη εἰς τήν κοιλίαν», «εἰς ὅλα τά πριξῆματα», «πολλά καλόν θεραπεύει τήν καρδίαν», «διά γυναῖκες ὁποῦ ἔχουν ἀστέρα· καί τά μικρά παιδία ὁποῦ ἔχουν λεβῆθες», «διά τές ἐσωχάδες», «διά τόν κρατημένον πολλά καλόν», «περί ὅταν τρέχει αἷμα ἀπό τόν πάτον τοῦ ἀνθρώπου», «περί ἐσωχάδες», «διά τό φλέγμα», «διά τά παιδία ὁποῦ δέν κοιμοῦνται», «διά τά μάτια ὁποῦ ἔχουν πανάδα», «πῶς νά σπάσης τό πρίξιμον», «πῶς νά θρέψη τό πρίξιμον».

69. M.I. 689 (4809) 16° IZ αἰ.

Στά φφ. 35α-42β, 44α-45β, 168β-169α, συνταγές πού ὑποδεικνύουν θεραπεῖες ἀνάλογα μέ τόν κύκλο τῆς σελήνης. Μεταξύ αὐτῶν: «Τῆς σελήνης ἡ ἡμέρα, ἐν ο πεσῶν ἄνθρωπος ἐν αστενίαν ἢ ζήσετε ἢ ἀποθένη» (φ. 35αβ), «Σεληνοδρόμιον, περί τοῦ γινόσκειν τάς ἡμέρας τάς

πονηράς» (φφ. 36α-40β) «Περί φλεβοτομίας τῆς σελήνης» (φ. 45αβ). «Περί τῆς σελίνης τοῦ φλεβοτομήν» (φ. 169α).

*** 70.** Μ.Δν. 521 (4055) 0,155 × 0,095 ΙΖ΄ αἰ. φφ. 114β-116β.
—φ. 114β, «᾽Αρχή περί τοῦ φλεβοτομῆσαι, περί τάς ἡμέρας τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ τῶν μηνῶν πότε νά φυλάττεται ὁ ἄνθρωπος ἀπό τῆς φλεβοτομίας, καί πότε νά ἐπαίρνει αἷμα».

᾽Αρχ. *Εἰς τήν α*^{ην} *τοῦ μηνός δέν εἶναι καλόν ὅτι βαρύνει πολλά...*

Στό τέλος: «αὐταί εἰσιν καί παραφυλάττεσθαι πᾶς ἄνθρωπος καί οὐ φλεβήση ποτέ».

*** 71.** Μ.Δ. 243 (2917) 0,145 × 0,115 ΙΖ΄ αἰ. φφ. 126α-131β + 138β-139β.
—φ. 126α, «᾽Ενθύμησις πρός πάντας ἀνθρώπους, τί τούς κάμνει χρεῖα νά τρώγουν καθ᾽ ἕκαστον μήναν ὅλου τοῦ ἐνιαυτοῦ διά νά εἶναι πρός ὑγίαν καί ὀφέλειαν αὐτοῦ. Καί πρῶτον μέν ἀρχόμεθα ἀπό τόν μάρτιον».

᾽Αρχ. *Μάρτιος. Τόν μήναν τόν μάρτιον πάσα ἄνθρωπον, τυχένη νά τρώγει πράγματα γλυκά, καί νά πίνει καί κρασί γλυκό καί νά τρώγει πράσα βρασμένα καί νά κάμνη λουτρό ἀπό χόρτα...*

—φ. 129β, ἡμέρες «καλαῖς» καί «κακαῖς» γιά «νά εὐγάνης αἷμα».
—φ. 130α, ἡμέρες «καλαῖς καί ἐναντίαις, διά νά φλεβοτομή τινάς νά ευγάνη αἷμα».
—φ. 138β, «᾽Επτά ἡλικίαις ἔχει ὁ ἄνθρωπος, καί ποῖαι εἶναι».

᾽Αρχ. *παιδίον, παῖς, μειράκιον, νεανίσκος, ἀνήρ, πρεσβύτης, γέρων. Καί παιδίον λέγεται...*

*** 72.** Β.Α.Κ. 129 0,145 × 0,095 ΙΖ΄ αἰ. φφ. 29β-39α + 51α-60α.
—φ. 29α, «περί πῶς ἐξουσιάζουν οἱ χυμοί τῆς ἡμέρας καί τῆς νυκτός».
—φφ. 29β-31α, «περί φλεβοτομίας».
—φφ.31β-34β, «ἐνθύμησις πρός πάντας ἀνθρώπους, τί τούς κάμνη χρεία νά τρώγουν τόν κάθε μήνα ὅλου τοῦ χρόνου διά νά εἶναι πρός ὑγείαν καί ὠφέλειαν αὐτῶν».

᾽Αρχ. *Τόν μήναν τόν μάρτιον πάσα ἄνθρωπος πρέπει νά τρώγη πράγματα γλυκά, καί νά πίνη κρασί γλυκόν, καί νά τρώγη πράσα βρασμένα, καί νά κάμνη λουτρό ἀπό χόρτα μυριστικά...*

βλ. προηγούμενο κώδικα.

—φφ. 34β-36α, «τῆς σελήνης προγνωστικόν, περί τοῦ γνῶναι τόν ἀσθενῆ, συκώνεται ἤ οὔ».

᾽Αρχ. *Εἰς τήν πρώτην τῆς σελήνης, ἐάν κατακλιθῇ ὁ ἄνθρωπος...*

—φ. 36αβ, «προγνωστικόν τοῦ ἀνθρώπου διά τόν ἀσθενῆ, νά ἐγνωρίζῃς τί ἀσθένειαν ἔχει».

᾽Αρχ. *Βλέπε τήν γλῶσσαν τοῦ ἀσθενῆ, καί ἐάν εἶναι κόκκινη, ἀπό αἷμα ἔχει τήν βλάβην...*

—φφ. 36β-39α, «῾Ερμηνεία κυροῦ μανουήλ τοῦ σοφοῦ, ὅταν ἴδῃ ἄνθρωπος ὄνειρον εἰς τάς ἡμέρας τῆς σελήνης. τί δηλοῖ, πονηρόν ἤ καλόν».

᾽Αρχ. *Εἰς τήν πρώτην τῆς σελήνης, ἐάν ἴδῃς ὄνειρον, εἰς χαράν ἄρχεται, καί εἰς προκοπήν...*

(ἀκολουθοῦν κεφάλαια ὀνειροκριτικά)

—φφ. 51α-57β, «σεληνοδρόμιον ἐκ τῆς βιβλογενεσίας. ἐν ποῖα ἡμέρα εἶναι καλόν νά ἐργάζεται ὁ ἄνθρωπος, καί ποία εἶναι ἄτυχη νά προσέχῃ».

᾽Αρχ. *Εἰς τήν πρώτην τῆς σελήνης, ἀδάμ ἐπλάστη...*

—φφ. 57β-58α, «περί τῶν σφιγμῶν τῶν ἀνθρώπων ὅταν εἶναι ἀσθενεῖς».

᾽Αρχ. *σφιγμός ῥίπτων μίαν ἔξω, καί δύο μέσα, ἀδημονίαν ἔχει τό σῶμα ἀλλά ὑγείαν σημαίνει...*

—φφ. 58α-59β, «τοῦ προφήτου ἀσδρᾶ, περί τῶν ἐναντίων ἡμερῶν».

Στό φ. 59β σημειώνει: «αὗται εἰσίν αἱ παρατηρήσι μας καί ἐναντίαι· αἱ δέ ἄλλαι ὧραι καλαί εἰς πᾶσαν πράξιν καί ὠφέλιμοι» (ἀκολουθοῦν «αἱ καλαί» ἡμέρες· «αἱ ἐναντίαι ἡμέραι», τό ἴδιο καί στό φ. 73β τοῦ κώδικα).

—φφ. 59β-60α, «ἄλλη ἑρμηνία περί τῶν ιβ μηνῶν εἰς τό φλεβοτομῆσαι».

Αρχ. *σεπτέμβριος εἰς τάς γ΄...*

Στό φ. 60α, σημειώνει: «αὐταῖς ὅλαις ἔναι ἐναντίαις καί πρόσεχε· ταῖς δέ ἄλλαις οὐδέν ἐμπόδιον».

Τό φ. 60β, λευκό.

73. Μ.Α. 74 0,240 × 0,160 ΙΖ΄ αἰ. φφ. 8α-11β.
Τίτλος: *Περί φλεβοτομίας.*

74. Μ.Δν. 532 (4066) 16° ΙΖ΄ αἰ.
Τίτλος: *Περί φλεβοτομίας ποίας ἡμέρας πρέπει νά γίνηται.*

***75.** Μ.Κτ. 177 (3250) 0,150 × 0,100 ΙΖ αἰ. φφ. 51α-53β.
—φφ. 51α-52α, «περί ἰατροσοφικόν» (συνταγές «περί τόν ἔχοντα ὄφιν εἰς τήν κοιλίαν», «πρός πόνον στομάχου», «περί ὕδροπος»).

—φφ. 52β-53α, «ἀρχί τῆς σελήνης διά φλεβοτομίαν».

Ἀρχ. *εἰς τήν α΄ γίνεται ὁ ἄνθρωπος κίτρινος...*

—φ. 53αβ, [περί διαίτης].

Ἀρχ. *τόν μήνα μάρτιον πάσα ἄνθρωπος τιχένι να τρόγι πράματα γλυκά καί νά πίνι γλικό κρασί...*

76. Μ.Α.Α.Σ. 2122 0,215 × 0,160 ΙΖ αἰ. φφ. 91β-92α.
Τίτλος: *Περί ποίες ἡμέραις εἶναι καλαῖς τῆς σελήνης διά νά φλεβοτομήσης.*

77. Μ.Μ.Λ. 474 0,150 × 0,100 ΙΖ΄ αἰ.
Φαρμακοποιία
Τό 5° μέρος τοῦ κώδικα.

78. Β.Ο. 93 0,204 × 0,145 ΙΖ΄ αἰ.
Συνταγές φαρμακευτικές.

79. Μ.Ι. 316 (4436) 16° ΙΖ αἰ. φφ. 2β-101β.
Περί τῆς παρασκευῆς τῶν φαρμάκων καί τῆς ἀποτελεσματικότητάς τους.

Ἀρχ. *Οὔτε ἐξ ὁσμῆς ἐστιν ἀσφαλές τί τεκμήρεσθαι...*

80. Μ.Α.Α.Σ. 1982 0,100 × 0,070 ΙΖ΄ αἰ. φφ. 230α-232β.
Τίτλος: *Ἐπίσκεψις φλεβοτομίας· πότε ὀφείλει φλεβοτομήν τηρείν τάς ἡμέρας τῆς σελήνης.*

Ἀρχ. *α΄ μηδαμῶς φλεβοτομήσις ὅτι θερμασίαν ἐπίφέρει.*
β΄ μηδαμῶς ὅτι ἀδιναμίαν ποιή τοῦ σώματος...

Σημ. Στό φ. 232β, μετά τό τέλος τοῦ κειμένου, ἡ πληροφορία ὅτι εἶναι «ἀρσενίου πόνος» καί ἡ χρονολογία «αχιε΄ μαρτίου η΄», ἐνῶ στά φφ. 234β καί 235α, τά κτητορικά: «καί τόδε σύν τοῖς ἄλλοις διονυσίου ἱερομονάχου σιναΐτου ἔκ νήσου κρήτης ἐκ κόμης γέργεροις καί ὥπιος τολμίση νά μοῦ τό αποξενόση νά ἔχει τήν κατάραν της ἁγίας αἰκατερίνης καί τῶν λοιπῶν ἁγίων ἀμήν, εἰς τούς αψξ » καί «τῷ παρόν πατερικόν ὑπάρχι καμοῦ σεραφίμ ἱερομονάχου τοῦ σιμωπετριῶτι, καί ἠγώρασα αὐτῶν διά γρώσια ιυ εἰς τό μυριόφιτον, ὑπάρχω γάρ καγῶ, ἐκ τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας ἀπό τῆς εὐσεβεστάτης κώμης τοῦ πλατάνου εἰς τούς αχπ΄».

81. Ι.Μ.Μ. 260 0,538 × 0,312 ΙΖ αἰ. φφ. 250α-284β.
—φ. 250α, «περί τοῦ γνῶναι σφυγμόν ἀρρώστου».

Ἀρχ. *Κράτησον τόν σφυγμόν...*

—φ. 250α, «περί ὑαλίνων οὔρων τῶν ἀρρώστων».

Ἀρχ. *Ἐάν ἐστι κλοκίον αἱματοειδές...*

Στό φ. 284β, ἡ σημείωση: «Τό παρόν βιβλίον ἐσταχώθη διά χειρός, κἀμοῦ τοῦ οἰκτροῦ Γαβριήλ ἱερομονάχου ἐκ τῆς Νύσσου Θάσου, ἐπί ἔτει ζρλή΄».

82. M.I. 766 (4886) 16° IZ αἰ.

Τίτλος: *Σελήνη περί αἵματος.*

83. Μ.Μ.Λ. 1083 0,210 × 0,150 IZ΄ αἰ. φφ. 1α-199β.

Συνταγές ἀπό τόν Ἰσαάκ τόν Ταξιώτη.

84. B.O. 81 0,203 × 0,155 IZ΄ αἰ. φφ. 1α-21α.

Φαρμακευτικές καί ἰατρικές συνταγές.

*** 85.** Γ.Α.Κ. (Συλ. Βλαχογιάννη 2) 0,215 × 0,155 IZ΄ αἰ. σσ. 13 χ.ἀ. + 108-518.

—σσ. 13 χ.ἀ., «Πίναξ ἀκριβής τοῦ παρόντος βιβλίου κατά στοιχεῖον».

—σσ. 108-285, «Βίβλος διοσκορίδου, περί θεραπείας ἁπλῶν τε καί συνθέτων φαρμάκων κατά κεφάλαιον. α^ον^ περί τοῦ μή διψᾶν».

Ἀρχ. *Ἄδιψον διαφυλαχθεῖναι...*

—σσ. 286-368 (κολοβό): «Παύλου αἰγινήτου ἀρχιητροῦ».

Ἀρχ. *Τεσσάρων ὄντων τῶν διακρατούντων τόν κόσμον στοιχείων...*

—σσ. 368-369 (νεώτερο): «Κατασκευή ἐλαίου ὁποῦ κάμνει τό ξύδι κρασί, καί τήν θάλασσαν γλυκόν νερόν», κ.ἄ.

—σσ. 369-399: «Ἑρμηνίαι τῶν λέξεων τῶν βοτανῶν».

—σσ. 399-402: «Τοῦ Γαληνοῦ, ἀντιβαλλόμενα» (κολοβό).

—σσ. 403-518, διάφορες συνταγές.

Σημ. Ἐκτός τῶν παραπάνω, στόν κώδικα ὑπάρχουν: σσ. 519-523 χ.ἀ. πίνακας βοτάνων, σσ. 524-529, 'ἰατροσόφι' νεώτερο, σσ. 530-532, λευκές καί σσ. 533-550 χ.ἀ. διάφορες ἄλλες συνταγές (κολοβό). Ἐπίσης στήν ἀρχή τοῦ κώδικα, φφ. 10 χ.ἀ. ἄλλες συνταγές.

*** 86.** Δ.Β.Β. 9 0,165 × 0,105 IZ΄-IH αἰ. φφ. 14α-154β.

Ποικίλες ἰατρικές συνταγές (φ. 47α κ.ἑ.):

«ης πόνον κεφαλής», «ης μησοκέφαλον», «εάν έχει ο άνθροπος σπιρήα

ης τα χήλη του», «εάν κουφαθή ο άνθροπος και δέν ακούει», «εάν πονή του ανθρόπου η γλόσα», «ης βρομόστομον», «ης πόνον οφθαλμού», «ης κοκινίζοντες οφθαλμούς», «εάν βγάλη ο άνθροπος σπιρήον ης το ματόκλαδον», «εάν ασπρήσι η κόρη απο το μάτι του ανθρόπου», «ης πόνον λεμού», «εάν πέση ο σταφηλήτης του ανθρόπου», «εάν πονή του ανθρόπου ο λεμός», «ης πόνον καρδίας», «ης στρόφον», «ης χήσιν κιλήας να την σταματίσις», «εάν δεν κινά η κιλήα του ανθρόπου», «οταν ο άνθροπος ευγάζει έμα υπομέσα αποτοσικότη του», «ης βήχαν, σινάχην, και βραχνάδαν», «ης στένοσιν κιλήας», «ης απόστεμα δοκιμασμένον», «ης ληχήνας, και λέπρας», «ης πούντα», «ης γινέκα στήραν να κάμη πεδίον», «ης ανδρόγινον αμποδεμένον διανατολήσις», «ης πρήσμα κιλήας και στόμαχου», «ης κασίδαν», «ης φάγουσαν», «ης πρήσμα διανασπάση», «εάν θέλη ο άνθροπος να ξεράση χολή», «ματζούνι δια τον παλεόν βήχα», «ης πρήσμα ποδαρήον», «διαναβγάλης χολές», «ης τζάκισμα χηρός και ποδός», «ης ρευματικόν», «ης την χοληνομένην ζάλην», «αληφή δια πληγές», «αληφή δια σπαθίες, και μαχερηές», «ηατρήα δια τον αστέρα», «ηατρήα της μαλαφράτζας», «ης πρήσμα ορχηδήον», «εάν κρατηθή το κάτουρον του ανθρόπου», «εάν στάζη το έντερον του ανθρόπου απολήγον ολήγον και τον τζούζη ο αυλός», «εάν κατουρή ο άνθροπος έμα καί πίον», «ηατρήα της σπλήνας», «ηατρήα ης σπληνοστόμαχον», «ηατρήα ης σουχάδες», «ηατρήα ης εξοχάδες», «ηατρήα ης λημικήν νόσον», «ηατρήα ης πούνταν», «δια το σπάσιμο κε κατέβασμα», «εάν αποθάνη το βρέφος ης την κιλήαν τις γινεκός», «εάν πονή το βηζήον της γινεκός», «ης δάγκομα όφεος», «ης ποδαλγίαν», «εάν πονοῦν τα νεφρά του ανθρόπου», «πόνος ης τα νεύρα», «ηατρήα ης πλευρήτην», «ης δισουρήαν», «εάν πλευρητοθί άνθροπος», «ης πόνον σικοτήου», «δια να σταματίσις έμα οπου τρέχη απο την μίτην του ανθρόπου», «δια να ευγάλης λεύκες», «ματζούνι δια τα μέσα του ανθρόπου», «ης άνθροπον οπου ήνε άροστος και δεν κιμάτε», «να παύσις δίψαν αρόστου ανθρόπου», «ης κιτερνάδαν και πρασινάδαν», «εάν ξεστραφή ο οφαλός του ανθρόπου», «ης ληγούραν δια ξερατόν», «εάν ξερνάη ο άνθροπος πολή να το σταματίσης», «εάν εχη ο άνθροπος ης το στομάχη μαράζη», «εάν γινή εχη μιτρόπονον», «ηατρήα ης ανεμοπίρομα», «ης λησουρήαν καί δισουρήαν», «ματζούνηον δια να ευγάλης χολές», «καθάρσιον του αγίου γρηγορήου», «αληφή δια πληγές παλεές», «αληφή δια να τρόγι σαπίσματα», «ματζούνι δια να ευγάλης χολές καί φλέγματα απο το κεφάλη», «ματζούνι δια να τρογι ο άνθροπος όλον τον

χρόνον δια να μην αροστίσι», «ἀληφή η λεγομένη σερνέ μεχλέμι», «ης ανεμοπίρομα», «όπιος καή απο φοτήαν η νερόν», «ηατρήα ης το μαλαθράνι», «πόνος ης τα κόκαλα», «ηατρήα ης λούγκα», «ηατρήα ης τρόπικα», «ης πόνον οδόντον», «ης πόνον καρδίας», «ηατρήα εάν εχη ο άνθρωπος σφάκτην», «ηατρήα ης εύγαλμα λεγόμενον γιαλούπι», «εάν σφάζη το δεξηόν μέρος του ανθρόπου», «ηατρήα ης καρδίαν οπου χήνη έμα», «πόνος χηρόν και ποδόν λεγόμενον κοληάντζα», «δια την ευλογίαν ηατρήα», «οταν ευγένη η μίτρα της γινεκός έξο», «όταν δεν σταματοῦν τα σινήθια της γινεκός και να τα σταματήσις», «εάν πέση ο άνθροπος απο ψηλά και βαρέση το κορμί του», «εάν ευγάζη ο άνθροπος φουσκαλήδες ης το κορμί του», «εάν φαρμακόσουν άνθροπον», «εάν πίη άνθροπος αυδέλαν», «εάν τρέμουν τα χέρηα του ανθρόπου», «εάν φάγι ο άνθρωπος μανητάρη καί ζουρλαθί», «ης πόνον κεφαλής», «ης βήχαν καί σίναχαν», «ης τρόπικαν και κάτουρον», «δια να ανήξης πρήσμα», «δια σεληνηασμένον», «ης πόνον οτήον». Ἕως ἐδῶ 124 'συνταγές'.

Ἀκολουθοῦν: φ. 72β, «περή βοτάνον, κεφ α» καί στή συνέχεια: «περή αψηνθίας και αληπίας», «περή θρούμπης και οκνητζήας», «ο μαλαθροβότανος και παπαρούνας», «η χαμομιλέα και η σπαραγγέα», «περή λαπάτου και μολόχας», «ελεόβορος και καλακάνθι», «δρακόντια και κεκλάμενον», «περη κρήνου βοτάνης», «περή φλόμου βοτάνης», «δηα τον αγρηόσπαρτον», «δια την γληγόρηζα», «δια τα μαρούληα», «δια τον δισκίαμον», «δια το σκαρολάχανον», «δια τα ζοχία και αστράγγαθον», «δια το σκόρδον και πράσον».

Ἀπό φ. 76β συνεχίζουν οἱ προηγούμενες 'συνταγές' (125-214): «ης θέρμιν», «εάν ανάψη ο άνθροπος απο τήν θέρμιν», «κινητικό δια το στομάχη», «αληφή θαυμάσια δια το ζουντήμι», «χάπια δια μαλαφράτζα και δια το ζλουμπανάμ οπου να εχη σπιρήα ης το στόμα και ης τον λεμόν και ης άλο μέρος», «δια την ψόραν οπού πιάνη τον άνθροπον», «δια να μαδούνε η τρίχες», «δια καθάρσιον», «ης δισουρήαν και στραγγουρήαν και ης φηάγγο οπου πιάνε το ούρος του ανθρόπου», «ης πόνον οτήον», «ης ρευματηζομένους οφθαλμούς», «ης πόνον κεφαλής και νεύρον», «δια την αχελόνα ηατρήα δοκιμασμένη», «ης ρευματηκόν της κεφαλής», «ματζούνη στομαχηκόν δροσερόν», «ης βήχαν και πίκνοσιν», «περή φλέγματος και ηγρόν», «ης πόνον λεμού», «ης στένοσιν», «ης τομήν ξήφους και ης πληγήν οταν βαρέσι τηνός», «ης άνθροπον οπού κατουρή την νήκτα», «ης άνθροπον οπού κατουρή έμα», «ης πόνον δακτήλον και ης πόνον γονάτον», «ης ποδαλγίαν και κόκαλα», «ης πόνον γονάτον και

νεφρόν», «ης πόνον γονάτον», «ης πρήσμα χειρών και ποδαρήον», «ης πρήσμα κορμίου», «ης πρήσμα ορχηδίον», «ης πόνον καρδίας», «ης πλευρηκόν», «ης ξήλομα στομάχου», «ης ψήχραν στομάχου», «περή του πτήοντος έμα και απο καρδίας», «περή οταν τρέχη έμα απο τα γούλη του ανθρόπου», «ης κιληοστόμαχον και σπληνοτόμαχον», «ης πόνον σπληνός», «ης ρευματησμούς και πόνον οδοντήον», «ης φάγουσαν», «ης ικτερικούς», «ης δάγγαμα οφηδίου και σκορπίου η άλου τηνός», «ης το στήσε κιλήαν», «ης στένοσιν χολής», «ης άνθροπον οπού ξερνά πολά και οπού ξερνά και έμα», «ης ξερατόν», «ης απόστεμα», «ης απορροφήν», «ης άνθροπον οπού πιασθί ο πίσο τάντανος ήγουν κολοκαθέα», «ης πρήσμα προσόπου», «ης πόνον στόματος και γλόσις», «ης σταφηλήτην ανθρόπου», «ης μίτην πρησμένην και στάζουσαν», «ης πόνον κιλήας», «ης τους έχοντας σκόληκας ης την κιλήαν», «ης άνθροπον οπού ευγένη το κάθισμά του», «ης ληχήνας και ψόραν και λέπραν», «ης άνθροπον οπού έχη δίψαν», «έμπλαστρον ης τζάκισμα χηρόν και ποδαρήον», «ης χήλη οταν σκάζουν», «ης πητηρήδα της κεφαλής», «ης κάψιμον απο φοτήαν η μολήβη», «ης μαλήαν οπού πίπτουν», «ης λέβηθες», «ης αυδέλες», «ης μανητάρηα οπού φάγι άνθροπος», «ης άνθροπον οπού τον φαρμακόσουν», «ης πόνον σικοτήου», «όταν πιασθί η φονή του ανθρόπου», «ης άνθροπον οπού τρέμι το χέρη του η το κορμί του», «ης ψήλους πος να χαθοῦν», «ης ψήρες πός να ψοφούν», «ης κάμπιαν», «ης το στήσε η γινή γάλα», «ης μεταγγισμόν ἤνου», «περή την ξησταμάραν οπού γίνετε ης τα σκέλη του ανθρόπου και ης τους όρχης», «περή δακρηροούντας οφθαλμούς», «ης άνθροπον οπού κιμάτε και πνήγετε», «ης άνθροπον οπού ηδρόνη πολά», «ης άνθροπον οπού ξεπαγιάσι», «ης ρευματησμόν μέσης», «περή κεφαλαλγίας», «ης άνθροπον οπού σπάσι και κάμι κίλομα», «ης άνθρωπον οπού παραλαλή», «δια τον ξηρόπονον», «δια το ούρος οπού δεν τρέχη», «ματζούνη δια τον βήχαν», «ἔτερον ματζούνηον κινητικόν και οφέλημον», «ης πάσαν ασθένηαν».

Μετά τή 214η 'συνταγή', ἀρχίζουν ἄλλες, μέ νέα ἀρίθμηση, 1-15: «περή την ρήγανην», «περή της αψηνθίας», «περή τα γαρούφαλα», «περή την κανέλαν», «περή τα καρδάματα», «περή τα κουκουνάρηα», «περή την ανγκινάρα», «δια το κρεμίδι», «δια τα κεράσια», «περή την πηγονήαν», «δια το νερόν οπού λέγετε αγγέλο», «δια το νερόν τον φλούδον του καρηδίου», «δια το νερόν της αγγινάρας και του νίτρου», «δια το νερόν της αληφασκίας», «δια το νερόν του απηγάνου και του

πεντάνευρου», «δια τον νερόν του τρηανταφήλου και του διόσμου».

Από φ. 120α συνεχίζουν οἱ πρῶτες 'συνταγές': 215-229: «περή όταν ευγένη το κάθισμα του ανθρόπου», «περή εσοχάδες», «ενθίμισις δια να κάμις ματζούνι», «περή όταν εύγι ο ομφαλός», «δια ψόραν και κασίδαν και μαλαφράτζαν και λέπραν και δια την λεχήναν», «ης αποκοπήν της φονής», «περή κατασκευής της σαλπουρνέλο», «δια το σκολαμέντο και δια την φάγουσαν», «ης πόνον κεφαλής», «ης πόνον νεφρόν», «περή όπου ο άνθροπος δεν ημπορή να κάμι το νερό του», «περή την δίψαν», «περή του πτήοντος έμα και όμπηον», «όταν βήχη και πτίη έμα».

Τοῦ κειμένου προτάσσονται, φφ. 38α-46β, πίνακες περιεχομένων.

Στά πρῶτα φύλλα: φ. 14αβ, «ἀντίδοτος»· φφ. 15α-22α, σηπήον ήγουν αντημόνηον» καί ἄλλες κακογραμμένες 'συνταγές'· φφ. 22β-37β, διάφορες σημειώσεις καί ἀριθμητικές πράξεις.

87. E.A.B. 2593 0,322×0,317 ΙΖ΄-ΙΗ΄ αἰ. φφ. 148.
Τίτλος: *Βιβλίον καλούμενον σολομωνική. Τοῦ σοφωτάτου προφήτου καί βασιλέως Σολομῶντος. Αρχή σύν θεῷ τῆς βίβλου. Τῆς τυραγνίδος ἀστρονομία καί ἐπισκέψεις τῶν ζ΄ πλανητῶν καί τῶν ιε ζωδίων τοῦ οὐρανοῦ...*

'Αρχ. *Αὐτή γοῦν ἡ ἐπίσκεψις τῶν ζ πλανητῶν...*

*** 88.** Μ.Α.Α.Σ. 1983 0,140×0,100 ΙΖ΄-ΙΗ΄ αἰ. φφ. 93α-116β.
—φ. 93α, «βίβλος ἰατρική σύντομος ἑρμοῦ τοῦ τρισμεγίστου, μετά μαθηματικῆς ἐπιστήμης, καί φυσικῆς ἀποῤῥοίας τῶν τετραπόδων ζώων ἐκδοθείσης πρός τόν μαθητήν αὐτοῦ ἀσκληπιόν. ἀρχή περί ἄρκτου».

'Αρχ. *ἄρκτος θηρίον ἐστί λίαν δασύ καί νωθρόν, κατά πάντα...*

Ακολουθοῦν: «περί ἀλώπεκος» (φ. 93β), «περί γαλῆς» (φ. 94α), «περί γλαυκός, ἤγουν κουκουβάγιας», «περί τριποξυλίτου» (φ. 94β), «περί ἀκανθοχοίρου» (φ. 95α), «περί περιστερᾶς», «περί πέρδικος» (φ. 95β), «περί πελεκάνου» (φ. 96α), «περί τριγόνος» (φ. 96β), «περί κυνοποτάμου», «περί ὄφεως» (φ. 97α).

—φ. 97β, «αἱ ἡμέραι τοῦ μηνός εἰς ἄνθρωπον ἀσθενῆ».

'Αρχ. *'Εν τοῖς νοσοῦσιν ἀνθρώποις κατά τάς ἡμέρας τοῦ μηνός καθ ἑκάστην...*

—φ. 99α, «αἱ ἡμέραι τῆς σελήνης».

'Αρχ. *ἀσθενῶν ἐν τῇ α΄ ἡμέρᾳ τῆς σελήνης, βαρέως πέσει, ἀλλ' οὐκ ἀποθνήσκει...*

—φ. 100β, «περί φλεβοτομίας».

Ἀρχ. *Ἡ δεξιά χείρ φλεβοτομουμένη εἰς τήν καθολικήν, ὠφελεῖ ὅλον τό σῶμα τοῦ ἀνθρώπου...*

Ἐδῶ: «περί σφυγμοῦ» (φ. 102α), «περί φλεβοτομίας κακῆς» (φ. 102β), «περί ὀνειράτων» [φ. 103α: συνεχίζεται ἡ ἀπαρίθμηση τῶν ἡμερῶν τῆς σελήνης γιά τή φλεβοτομία].

—φ. 109β, «σημειολόγιον τῶν τριάκοντα καί ὀκτώ ἀστέρων· ὅρα τήν δίαιταν αὐτῶν τί λέγει».

Ἀρχ. *Μήν μάρτιος· εἰς τάς ιη΄ αὐτοῦ γίνεται ἰσημερία, ἡ α ἐαρινή...*

—φ. 112β, «περί τῶν ἀστέρων ὁποῦ κάμνουν τάραξιν εἰς τόν οὐρανόν, ἤ διά βροχήν, ἤ δι' ἄνεμον, ἤ διά καῦμα, ἤ διά σημεῖα τινά καί εἶναι ἐναντίαις ἡμέραις».

Ἀρχ. *Μηνί ἰαννουαρίῳ, ἀπό τάς τέσσαρας ἕως τάς πέντε ἡμέρας...*

—φ. 115α, «Ἑρμηνεία τῆς φλεβοτομίας».

Ἀρχ. *Εἰς τήν α^{ην} [τῆς σελήνης] δέν φελεῖ ὅτι θέλει ἔχει τό πρόσωπον κίτρινον ὅλον τόν χρόνον...*

Τελ. *...Εἰς τά λ΄ κακόν διά πᾶσα πρᾶγμα...* (κολοβό).

*** 89.** Γ.Α.Κ. (Συλ. Βλαχογιάννη 7) 0,135×0,100 ΙΖ -ΙΗ αἰ. φφ. 56 χ.ἀ. + 11 χ.ἀ.

Δύο ἰατροσόφια. Τό πρῶτο (φφ. 56 χ.ἀ), ἀκέφαλο καί κολοβό, τοῦ 17ου αἰώνα, ἐνῶ τό δεύτερο (φφ. 11 χ.ἀ) τοῦ 18ου αἰώνα.

Ἀρχίζουν μέ τό ἰατροσόφι ρε΄ «εἰς δαρμένον» καί ἀκολουθοῦν: «περί λέπρας», «εἰς λεχίνας», «περί νεφρῶν», «εἰς πρισμένον αἰδοῖον», «εἰς σπάσιμο», «εἰς φαρμακωμένον», «ἐάν θέλῃς νά διώξῃς ὄφιν», «εἰς κάθαρσιν», «εἰς λυσσιάρην», «εἰς δυσσουρίαν», «εἰς βήχαν», «εἰς στένωσιν», «εἰς ὑδρωπικόν», «εἰς πόνον νεφρῶν», «εἰς ψώραν», «εἰς πόνον φούσκας», «εἰς στάσιν κοιλίας», «εἰς σπλήναν», «περί ὀδόντων», «περί ρίγους», «εἰς πόνον γονάτων», «εἰς εὐγατόν» κ.ἄ.

90. Β.Ο. 35 0,212×0,157 ἔτ. 1714 φφ. 141α-145β.

Διάφορες φαρμακευτικές συνταγές.

*** 91.** Μ.Β. 42 0,140×0,090 ἔτ. 1725 φφ. 142α-171β.

Τίτλος: *Ἰατρεῖαι μερικαί, ἐκ τοῦ ἰατροσοφίου συνηθροισμέναι.*

Ἀρχ. *εἰς πόνον λαιμοῦ. ἔπαρον ξίδιον δυνατόν, καί βάλετο εἰς τό τυγάνι, καί ἄς βράση καλά...*

Ακολουθοῦν: «περί λευκόματος ὀφθαλμοῦ», «περί ὑδροπικῶν», «εἰς κάψιμον σιδήρου», «περί ληχίνος, πῶς νά τήν ἰατρεύσῃς», «ἑρμηνεία τοῦ φεγκαρίου, ποίαις ἡμέραις εἶναι καλαῖς νά πέρνῃ αἷμα, καί ποίαις εἶναι κακαῖς», «ἑρμηνεία περί τοῦ κοινοῦ φεγκαρίου, ποῖον εἶναι καλόν νά πάρῃ αἷμα ὁ ἄνθρωπος, καί ποῖον κακόν καί ἐνάντιον», «περί ἀνθρώπου ὁποῦ ἔχει σκώλικα εἰς τόν ἑαυτόν του», «περί ἀνθρώπου ὁποῦ δέν ἠμπορεῖ νά κατουρήσῃ», «περί ὅταν πιάνῃ τόν ἄνθρωπον πόνος εἰς τήν καρδίαν, καί εἰς τήν κοιλίαν καί ὅταν σφάζεται», «εἰς πόνον λαιμοῦ», «εἰς δάγκωμα θυρίου», «εἰς λυχίναν», «εἰς θάμπομα ὀφθαλμοῦ», «ἑρμηνεία εἰς τόν λύκον», «εἰς πρίσμα ὀρχιδίων».

—φ. 153α, «περί τοῦ ἀνθρώπου καί τά κατ' αὐτοῦ»

Ἀρχ. *Ο γάρ ἄνθρωπος ζῶον λογικόν ἐστιν νοῦν καί ἐπιστήμης δεκτικόν, καί νοῦν σεσαρκωμένον ἔχων...*

Στή συνέχεια: «ἑρμηνεία περί τοῦ γύπου», «τά ιβ΄ στοιχεῖα τοῦ οὐρανοῦ, καί τῆς γῆς», «ἑρμηνεία τοῦ κατακλιθέντος, ζωῆς καί τοῦ θανάτου», «εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ δέν βλέπει», «εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ δέν ἀκούει καί παρθεῖ ἡ ἀκοή του», «εἰς πόνον καρδίας ὁποῦ πονεῖ τόν ἄνθρωπον», «εἰς θαμπάδα ὀμματίων», «εἰς πόνον δοντίων, ὁποῦ πονοῦν τῶν δοντίων τά οὔλη», «εἰς πόνον ὅλης τῆς κεφαλῆς», «εἰς πόνον γονάτων», «εἰς σπλήναν ἀνθρώπου», «περί ἀχαμνούς ἀνθρώπους, ὁποῦ νά συκωθοῦν ἀπό ἀσθένεια, νά εἶναι κίτρινοι, καί ἀχαμνοί», «εἰς βῆχαν», «εἰς σπληνοστόμαχον, ὁποῦ πονεῖ τόν ἄνθρωπον», «εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ ἔχει χολήν, καί θέλει νά τήν εὐγάλῃ», «εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ ἔχει πέτραν, καί δέν ἠμπορεῖ νά κατουρήσῃ», «περί ἀνθρώπου ὁποῦ νά κατουρῇ τήν νύκτα», «εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ κατουρεῖ αἷμα», «εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ δέν ἠμπορεῖ νά κοιμηθῇ», «περί ὅταν πριστῇ ἡ κοιλία τοῦ ἀνθρώπου», «περί ὅταν εὐγένῃ τοῦ ἀνθρώπου τό κάθησμα», «περί ὅταν πονῇ τό ἀφτί τοῦ ἀνθρώπου, καί δέν ἀκούει», «περί τοῦ ἔχοντος χολήν, καί θέλει νά τήν εὐγάλῃ», «περί ὅταν τρέχῃ αἷμα ἀπό τόν πάτον τοῦ ἀνθρώπου», «περί ἀνθρώπου ὁποῦ νά ξερνᾶ πολλά».

Τελ. ...*καί βάλετο εἰς τόν ὀμφαλόν του, καί σταματᾶ τό ξέρασμα.*

*** 92.** B.P.A. 47 0,222 × 0,164 ἔτ. 1743 σσ. 16-18.

Σημειώσεις λογικῆς, γραμματικῆς καθώς καί ἰατρικές συνταγές «διά πόνον ὠτίων», «περί τῆς πέτρας», «περί ζωχάδων», «περί ποδαλγίας».

Στή σ. 15 (οί σσ. 1-15 λευκές), κτητορικό σημείωμα: «Καί τόδε σύν τοῖς ἄλλοις Παρθενίου ἱερομονάχου Σουμελιώτου Τραπεζουντίου τοῦ μεταξοπούλου, αψξη », ἐνῶ στή σ. 347 τοῦ κώδικα, σημείωμα τοῦ γραφέα: «κτῆμα ἐμοῦ τοῦ διαμάντου πεταλα τοῦ καί βρύλλου ἐκ τυρνάβου τῆς θετταλίας πέρας εἴληφεν αὕτη ἡ πραγματεία ἐν ἔτει αψμγ΄ ἐν βουκουρεστίῳ».

*** 93.** Μ.Α.Α.Σ. 1868 0,210 × 0,155 ἔτ. 1746 φφ. 2α-65α.
Τίτλος: *ἀρχή σύν θεῷ τοῦ ἰατροσοφίου.*

Μεταξύ τῶν 'συνταγῶν': «περί ὀδόντων», «περί στομάχου», «περί κοιλοστώμαχου», «περί θινός», «περί ἵππου», «περί ποδαλγίας», «περί ρομφαίας», «περί ἀλκίωνος», «περί χελιδώνος», «περί ἀλόπεκος», «περί λεμοῦ, ὅταν πιαστῆ ἡ φωνῆ ἀνθρώπου ἀπό τόν πόνον», «περί καθάρσεως», «περί παθῶν θώρακος», «περί ὀτίου ρέοντος ἕλκος», «περί ρευματιζομένους ὀφθαλμούς», «εἰς ἔμφραξιν ὀτίων», «περί κένοσιν χολῆς», «περί ὑγρότητος στομάχου», «περί παροξισμοῦ», «εἰς στῆσαι αἷμα ρινός», «περί ποδαλγίας», «περί πρίσματος», «περί πόνον καιφαλῆς», «περί χίσην αἵματος ἐκ τοῦ ἀφαιδρόνος», «περί ἀκρίδας», «περί τοῦ νοῦ τοῦ ἀνθρώπου», «περί χολήν τοῦ ἐλατόσαι», «περί δυσουρίαν», «περί θύμωμα φλεβοτομίας», «περί ψόφον φθηρῶν», «περί τοῦ κατουροῦντος συχνῶς», «περί πλευριτηκοῦ», «περί ποδαλγίας», «περί δάγκομα ὄφεως ἤ σκορπίου», «περί κλασμάτων ὀστέων», «περί καύματος, ὑπό πυρός», «περί χολῆς καί τό ὕπαρ», «περί ρινός πρίσματος», «περί τραύμα κεφαλῆς», «περί δυστοκίαν γυναικός», «περί ὠτίου πονουμένου», «περί κυτρινάδος ἀνθρώπου», «εἰς πληγέντα ἐξερπετῶν», «περί σαρκίδας», «περί κέντρομα σφικός ἤ μελίσσης», «περί πληγῆς πάντων ἀνθρώπων», «περί δάγκομα κυνός», «περί φαρμακομένου ἀνθρώπου», «περί δάγκομα ὄφεως», «περί τεριδόνας», «περί ὀδώντας βεβρομένους», «περί τομήν ξίφους», «περί πόνον κεφαλῆς», «περί κάθαρσιν γαστρός», «περί στῆσαι κοιλίαν», «περί ἰσχίων», «περί σπλήνας», «περί βήχαν ξηρόν», «περί ἐξοχάδας», «περί αἵματος ὅταν ρέει ἀπό κάτου», «εἰς λιχήνας», «περί τραύμα κοκάλου ἀνθρώπου ὅταν τζακισθῆ», «περί εὐγατῶν πάντων», «περί βοβώνας», «περί καθημερινῆς καθάρσεως», «περί εὐγατῶν», «περί ῥεματησμοῦς μελῶν καί πόνον γονάτων», «περί ριγοῦς δέρματος», «περί καινόσεως», «περί πόνον λεμοῦ», «περί ἔκβρασιν», «περί στῆσαι αἷμα ρινός», «περί ἀσπράδαν ὀφθαλμοῦ», «περί τοῦ πῶς ποιήσαι ἔμπλαστρον», «περί τοῦ ἐκβάλειν ἀγκάθην ἀπό λεμοῦ ἤ ἀπό στομάχου», «περί τοῦ πτύοντος αἷμα», «περί κοψίματος», «περί ὠτίου

ἔχοντος ἕλκος», «περί σπαργανόματος», «περί διέταν», «περί νά ποιήσει ὁ ἀσθενής ὄρεξιν», «περί πρίσματος κοιλίας», «περί στρόφης», «περί γουργούρου», «περί σικοτίου βλαμένου», «περί εὐγατά καταπλασμός», «περί λέπραν», «περί κοιλίαν ρέουσαν», «περί πόνον ὠτίου», «περί κοιλιακῶν», «περί ἐντός θέρμης», «περί πληγῆς», «περί λεπρόμενον», «περί πληγήν σπαθίου», «περί καυθέντα ὑπό πυρός ἤ ὑπό θερμοῦ», «περί στομάχου», «περί στάσιν κοιλίαν», «περί οὖρον καί στάσιν κοιλίας», «περί σαρκίδας καί πανυχίδας», «εἰς πόνον καρδίας», «εἰς λιποθημοῦντας», «εἰς πόνον νεφρῶν», «εἰς λέπραν», «εἰς λέπραν κεφαλῆς», «εἰς μαστοῦς γυναικός πρισμένους», «εἰς φούσκας πόνους», «εἰς σπάσμα μικροῦ παιδίου», «εἰς πόνον νεφρῶν πρισμένων», «εἰς ξερνόνταν ἄνθρωπον», «εἰς πυτηρίδαν», «εἰς πόνον φούσκας», «εἰς βάψιμον τριχῶν», «εἰς πρίσμα ὀφθαλμοῦ», «εἰς πόνον ποδῶν», «εἰς πρισμένον ἄνθρωπον», «περί ἀνθρώπου δαρμένου», «εἰς κεκρατημένον ἄνθρωπον», «εἰς πόδας πονεμένους», «εἰς πόνον ὀφθαλμοῦ καί προσώπου», «εἰς ψόραν καί λέπραν», «περί καύματος», «εἰς ὀφθαλμοῦς μή ὁρόντας», «εἰς νεύρα», «εἰς ψόραν», «εἰς λιχήναν», «εἰς στέγνοσιν καί ὑγρόπτησιν», «εἰς δακτίλου πόνον», «εἰς δείγμα ὄφεως ἤ σκορπίου», «εἰς δισουρίαν», «εἰς πόνον κοιλίας», «εἰς σπληνοστόμαχον», «περί ὑπογάστρου», «εἰς ἀθυμίαν καρδίας», «εἰς πονεμένον ὀφθαλμόν», «εἰς αἱμορίαν ρινός», «εἰς δείγμα σκορπίου», «εἰς πόνον στομάχου καί κοιλίας», «εἰς στάσιν αἵματος», «εἰς δισουρίαν», «εἰς ἀνεμοκοιλίαν», «εἰς στένοσιν», «εἰς συχνοκατουροῦντας», «εἰς τό ποιήσαι γυνῆ γάλα», «εἰς βάψιμον τριχῶν», «εἰς δισουρίαν», «εἰς πόνον κεφαλῆς», «εἰς λέπραν», «εἰς ἀνορεξίαν», «εἰς ἀνεμοκοιλίαν», «εἰς κάθαρσιν τοῦ πολυποδίου», «εἰς πανάδας», «εἰς σπάρνοσιν γυναικός», «εἰς φαρμακομένον ἄνθρωπον», «ὅταν ποιήσαι τίς φθηρά», «εἰς ἄνθρωπον δεμένον», «εἰς ἄνθρωπον σεληνιαζόμενον», «εἰς πόνον κορμίου», «διά τήν μαλαφράντζαν», «διά τά δόντια».

Από τό φ. 40β καί μετά τή σημείωση: «καθῶς τά ἀγόρασα, ἔτζη τά πουλῶ, καί μεσημπάθεια», ἀρχίζει μιά νέα σειρά 'συνταγῶν'· «περί τοῦ οὔρους», «περί σφυγμόν ἀρόστου», «εἰς στένοσιν», «εἰς πρίσμα», «ματζούνια». Ἀκολουθοῦν διάφορα ματζούνια: «εἰς πρίσμα ὀρχιδίων», «εἰς πόνον ποδαρίων», «περί κεφαλῆς ὅταν πονεῖ», «περί σπλήνας», «διά τόν σταφυλίτην» καί στή συνέχεια διάφορες ἀλειφές: «διά τήν φάγουσαν», «εἰς πόνον γονάτων καί νεφρῶν», «εἰς ἀνεμοπύρομα», «εἰς πλευρίτομα», «εἰς πρίσμα κοιλίας», «εἰς πόνον κεφαλῆς», «εἰς πόνον καρδίας», «εἰς σφάκτην», «εἰς τήν κεφαλήν», «εἰς ἀπόστημα», «ὅταν τρέμουν τά

χέρια», «εἰς κασίδα», «ὅταν καταπίει τινάς ἀβδέλα», «ὅταν ξιλοθεῖ ὁ στόμαχος», «εἰς πόνον νεφρῶν», «εἰς πύροσιν καρδίας» κ.ἄ.

Ἀπό τό φ. 59α ὁδηγίες «περί τῶν μηνῶν, ὅποιος παίσει εἰς ἀσθένειαν καί δέν συκώνεται, ἤ ἀποθένει», «διά ταῖς χρίσημαις καί ἐναντίαις ἡμέραις, ὁποῦ θέλει νά φλεβοτομήσει ὁ ἄνθρωπος, καί νά γνωρίσης καί τό αἷμα», «περί τό πῶς νά εὕρει ὁ ἄνθρωπος τό ζώδιόν του», «περί τῶν δώδεκα ζωδίων τοῦ ἀνθρώπου».

Στό φ. 36β, τό ὄνομα τοῦ γραφέα καί ἡ χρονολογία γραφῆς: «τέλος εἴληφε τό θαυμαστόν ἰατρικόν βιβλίον ὑπ' ἐμοῦ ραφαήλ μοναχοῦ ἰωαννίτη 1746 δεκεμβρίου 4».

Στό παράφυλλο τῆς ἀρχῆς ἡ σημείωση: «αψνθ΄ ὠκτώμβριου ιθ΄ ξιμερόματα τρίτης εἰς τές δέκα ὥρες τῆς νικτῶς ἔγινεν σισμῶς φοβερός, ἡ σελίνι ἦταν τοῦ σκορπίου καί εὑρίσκετον ἀπάνω εἴς τόν ἰδροχόον, καί ἔνπεννε ἀπάνω εἴς τόν ἰχθίαν...»· ἐπίσης ὅτι σεισμός ἔγινε «καί πάλιν εἰς τάς ιδ΄ τοῦ νοεμβρίου τήν νῆκταν τῆς ἀποκρέας εἰς τές τρίς ὥρες τῆς νίκτός καί ξιμερόματα δεὐτέρας ἡμέρας ιε΄... καί ἐχάλασαν ὁσπίτια πολλά, ἀκόμα ἔκαμεν καί βροντές...», ἐνῶ στό φ. 1α ἄλλη σημείωση γιά σεισμό πού ἔγινε στίς 10 Δεκεμβρίου 1759.

94. Β.Δ.Σ. 15 0,150 × 0,110 ἔτ. 1763.

Στίς σσ. 7-153, 161-269, 353-365, 375-382 ἰατροσόφιο μέ 386 συνταγές.

Αναφορές: «Ἀριστοτέλους σοφωτέρου ἰατροῦ». «Ἀντωνάκη Καλιάρχου μεγάλου μπάνου» (στά ρουμανικά μέ σλαβικούς χαρακτῆρες), «ἀρχιμανδρίτου Θεοκλήτου», «ἁγίου πρώην Ηλιουπόλεως κυρίου κυρίου Σεραφείμ», «διδασκάλου μου Παππαδιονησίου», «Φρατζέζου ἰατροῦ», «Μοσχόβου δοσμένη πρός τόν ἱερομόναχον Διονήσιον ἀπό τά Ἄγραφα», «Φιλίππου Καπικεχαγιᾶ», «Ρέντζιχ ἰατροῦ τοῦ Κράϊ τῆς Προυσσίας».

Στή σελ. 188 ἡ χρονολογία 1763, ἐνῶ στή σελ. 381 μιά μεταγενέστερη: «Σεπτ. δ΄ αψξς΄» (= 1766).

*** 95.** Β.Ε.Β. 224 0,215 × 0,155 ἔτ. 1767. φφ. 70α-75β.

—φφ. 70α-72α, «Περί φλεβῶν καί φλεβοτομίας».

Ἀρχ. *Ὁ ἄνθρωπος (εἴπομεν ἐν συντόμῳ) ἔχει φλέβας δύο ὄπισθεν τῶν ὤτων...*

—φφ. 73α-74β, «Πίναξ τῶν ἡμερῶν τῆς σελήνης, καθ' ἄς ὠφέλιμον νά φλεβοτομεῖται ὁ ἄνθρωπος».

Στό φ. 72β, εἰκόνα ἀνθρώπου φλεβοτομούμενου γυμνοῦ, μέ ὑποδείξεις γιά τό ποῦ πρέπει νά φλεβοτομεῖται.

Στό φ. 75αβ, συνταγές στήν ὁμιλουμένη.

* **96.** Γ.Α.Κ. Κ.47 (Λαδᾶς 19) 0,240×0,155 ἔτ. 1771 σσ. 141.

Λάθος σελιδαρίθμηση: Μετά τόν ἀριθμό 107 ἀκολουθεῖ ἡ σελίδα 109 (ἀριστερά). Μεταξύ τῶν σσ. 115 (ἀριστερά) καί 128 (δεξιά) ἔχουν κοπεῖ τά ἐνδιάμεσα φύλλα.

—σσ. 13-141, ἰατρικές συνταγές, μεταξύ τῶν ὁποίων ἀναφέρουμε: «διά τά δόντια οπου πονουν», «δια πόνον αφτιον», «δια πονον κεφαλον», «δια να ανιξις αποστιμα», «δια κινησιν κιλίας», «δια ζοχαδια», «δια λισαντερίαν», «γιατρια για πλευριτιν», «οταν τις σελινιάζετε», «εις δανκομα φιδίου», «δια να φιτροσουν τρίχες», «δια ρίγους», «δια πρίσμα αρχιδίων», «δια πλιγίν να κλισι γλίγορα», «αν εχι πονον η μητρα τις», «δια να μην τρεχι απο τιν μίτραν», «εις καθε πονον στοματος», «δια τιν σπλίναν», «περι γινεκαν οπου τα εμινία τις δεν τρεχουν», «περι γινεκος οπου δεν πορί να γενίσι», «δια πονον καρδιας», «δια να φιτροσουν τριχες», «δια πονον ομματιον», «περι σπλιναν γιατριαν», «οπιος εχι πετραν και δεν πορί να κατουρισι», «για πρισμα ποδαριον», «περι οταν εβγι ο πατος του ανθροπου», «περι οταν δεν ακουγι ο ανθροπος και πονι το αφτιον του», «περι οπιος εχι χολιν», «οπιος κατουρί εμα», «οπιου τρεχι εμα απο τον πατον», «οπιος ξερνα πολα», «οπιος εχι σκολικια εις την κιλίαν», «οπιου η κιλια γουργουρίζι», «οπιου τρεχι εμα απο τιν μήτιν», «οπιου πονι ο αφιδρονας του», «περι πονον νεφρον», «δια διψαν», «δια πονοδοντον», «περι ποδαλγιας», «περι ανθροπου σελινιασμενου», «οπιου τρεμι το χερι και το κορμί», «δια ζοχαδια», «δια λιχινας», «δια παροξισμον», «δια πονον λεμου», «δια τον σταφιλιτιν».

[Μεταξύ τῶν σσ. 90-98, «βροντολόγιο θαυμαστον και εξερετον του σοφοτατου λεοντος του βασιλεος». Αρχ. *Εαν τον σεπτεμβριον βροντισι...*]

Ἀπό τή σ. 99, συνέχεια τοῦ ἰατροσοφίου: «δια πονοματον», «δια αρχιδια», «δια μαλαφράντζαν», «δια φαγουσαν», «δια τιν οχτικιαν», «δια πουντα ἤγουν πλεβριτιν» κ.ἄ.

Στην ἀρχή, σσ. 1-12, ὑποδείξεις γιά τό πῶς νά φυτέψεις δέντρα, γιά τό πῶς νά κάνεις καί νά διατηρήσεις τό κρασί κ.λπ. (πρβλ. τόμ. Β΄, Επιστῆμες τῆς Φύσης, Ἀνώνυμα, Ε , 27).

Ἡ χρονολογία τοῦ κώδικα στή σελ. 1.

97. Β.Ο. 178 0,210×0,160 ἔτ. 1779 σσ. 22, 451.

Ἡ χρονολογία στή σελίδα τίτλου.

*** 98.** Ι.Μ.Σ. 61 0,210×0,150 ἔτ. 1783 φφ. 205β-209β.
Ἰατρικές συνταγές. Μεταξύ αὐτῶν: «περί χολῆς», «ερμηνια δια τα καταμινα τον γινεκον», «ερμινια δια ποδαλγια».

Ἡ χρονολογία στό φ. 1α: «ἐν ἔτει σωτηρίῳ αψπγ΄» καί στό φ. 204β ὅπου καί τό ὄνομα τοῦ γραφέα: «αψπγ΄ χείρ ἰωάννου ἱερέως μπάλμπη».

99. Π.Β.Ι. 375 0,215×0,170 ἔτ. 1788 σσ. 1-64.
α΄ «Διάγνωσις τῆς τοῦ ἀνθρώπου διοργανώσεως καί τῶν τούτου παθῶν».

Ἀρχ. *Τό κρανίον ὀστοῦν ἐστι...*

β΄ «Περί τῶν αἰτίων τῶν τοῦ ἀνθρωπείου σώματος παθῶν καί τῆς τούτων ἰάσεως».

Αρχ. *Ἀπορρέουσι μέν αἱ τρίχες ἀραιότητι τοῦ δέρματος...*

100. Β.Ο. 113 0,210×0,157 ΙΗ΄ αἰ. σσ. 226-277, φφ. 1α-36β+50α-94β.
Ἰατροσόφια, φαρμακευτικές σημειώσεις, λεξικό βοτάνων.

*** 101.** Β.Ρ.Α. 391 0,287×0,210 ΙΗ αἰ. σσ. 1-4.
Οἱ τίτλοι: *«γυναῖκα θάπτειν κρεῖσσόν ἐστιν, ἤ γαμεῖν· ἐκ τῶν τοῦ ἀφθενοπούλου»*, *«ἑρμηνεία, τί λογῆς γίνεται σιρόπι ἀπό ταῖς χελώναις, τό ὁποῖον σιρόπι εἶναι πολλά ὠφέλιμον»*, *«ἑρμηνεία θαυμάσιος διά θεραπείαν πλευριτικοῦ πάθους»*, *«καθάρσιον ἀβλαβές καί ἀνέξοδον»*, *«ἑρμηνεία θεραπείας πόνων ὀφθαλμῶν»*, *«ἕτερον ὠφέλιμον»*.

*** 102.** Β.Ρ.Α. 1095 0,198×0,140 ΙΗ αἰ.
—Τό Β΄ μέρος τοῦ κώδικα: σσ. 2 χ.ἀ. + 1-22: Συνταγολόγιο. Στήν ἀρχή: «περί λαβώματος».

Ἀρχ. *Επαρε μαστίχην, χελβανήν ἤτοι τριμοντίνην, μικρά κοκίδια, τηρί, ἅλας...*

Μεταξύ τῶν ἄλλων συνταγῶν: «ρετζέταις τοῦ ἀνδρέα παπουτζί ρεμλετζί» (σελ. 6)· «τοῦ κυρ Υπάτου τοῦ Κιμιτοῦ μερικαῖς ρετζέταις τῆς ἰατρικῆς» (σελ. 10) καί «ρετζέταις τοῦ παύλου» (σελ. 15).

—Ἀκολουθεῖ ἕνα Γ΄ μέρος: σσ. 41-66: «Ἰατρικόν», ὅπου διάφορες κακογραμμένες ἰατρικές συνταγές (στίς σσ. 1-40, «ὀπτασία ἱερωνύμου» καί ἄλλες σχολικές σημειώσεις).

Γιά τά πρῶτα μέρη βλ. Νοταρᾶς Γεωργούλης καί «Ἀνώνυμα» Α΄, ΙΙ, 5 καί Β΄, Ι, 27.

* **103.** B.P.A. 1101 0,150 × 0,104 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 17α-135β.

Προτάσσεται, φφ. 17α-26β, «Πίναξ τοῦ Ἰατροσοφίου».

Τό κείμενο ἀρχίζει ἀπό τό φ. 27α (μέ δική του, παλαιότερη σελιδαρίθμηση) μέ τή συνταγή: «Εἰς κοιλίαν ὅταν τρέχει αἷμα» καί ἀκολουθοῦν: «Εὔμορφη ἐρμηνεία εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ νά κάμνῃ παιδία ἀρσενικά καί εἰς κάθε γυναίκα στείρα ὁποῦ δέν κάμνει ποσός», «πυρετικόν διά τήν θέρμην», «ἐάν θέλης νά γνωρίσης τόν ἀσθενῆ ζῆ, ἤ ἀποθένει», «διά νά ξεράσης εὔκολα», «περί κατάρου», «διά πονοκέφαλον», «διά τούς ὀφθαλμούς», «ὅταν πονῇ τό στόμα καί ἡ γλῶσσα καί δέν ἠμπορεῖ νά καταπίει», «διά τήν σπλήναν», «περί ποδαλγίας», «διά τήν ψώραν», «διά τόν ἄνθρωπον ὁποῦ τόν πονοῦν χέρια καί πόδια καί μέση ὡσάν κρατημένος», «μαντζοῦνι διά πλευρίτην», «χάπια στομαχικά», «διά ταῖς ἐσωχάδες», «διά ταῖς ἐξωχάδες», «εἰς πονοκέφαλον», «ὅταν πρισθῆ ἡ γλῶσσα καί ὁ λεμός τοῦ ἀνθρώπου», «διά πόνον ὀμάτων», «ἀλειφή διά κάθε πληγήν», «περί δυσαντερίας», «περί μανδραγούρας», «διά τήν κασίδα», «εἰς κίνησιν κοιλίας», «διά ψώραν», «εἰς πρίσμα ὀρχιδίων», «εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ εὐγάζει σπηρία κόκκινα εἰς τά χέρια», «εἰς σεληνιασμόν», «διά τήν κασίδα», «εἰς πόνον κεφαλῆς», «διά πρίσμα κοιλίας», «διά τά πλευρά ὁποῦ σφάζουν», «μαντζούνια ὀφέλιμα».

Στήν ἀρχή τοῦ κώδικα, φ. 1β, μιά ἰατρική συνταγή, ἐνῶ στά φφ. 2β-16β, διάφοροι ἐμπορικοί λογαριασμοί καί στά φφ. 12β-13β: «πρωπαίδα» (= πίνακας τοῦ πολλαπλασιασμοῦ).

* **104.** B.P.A. 1522 0,195 × 0,145 ΙΗ΄ αἰ. σσ. 1-15.

Στήν ἀρχή, σσ. 1-2, «Πίνακας τοῦ παρόντος ἰατροσοφίου» καί στή συνέχεια, ὁ ἄγνωστος ἀκόμη σέ μᾶς συλλέκτης δίνει 68 (ΞΘ΄) ἰατρικές συνταγές ἀπό τίς ὁποῖες συγκρατῶ: «περί πόνον ὠτίου», «περί ρευματισμῶν ὀφθαλμῶν», «περί πόνου κεφαλῆς», «περί τόν βῆχα», «περί δυσαντερίας», «περί τοῦ οὐροῦντος τήν νύκτα», «περί τοῦ οὐροῦντος αἷμα», «περί ρευματισμῶν μελῶν, καί ποδαλγίας, καί πόνων δακτύλων», «περί ποδαλγίας καί ὀστῶν», «περί πόνου γονάτων καί νεφρῶν», «περί πόνου νεφρῶν», «περί πρίσματος ποδῶν καί χειρῶν», «περί πρίσματος ἀρχιδίων», «περί πόνου καρδίας», «περί πλευρίτου», «περί τοῦ τρέχει αἷμα ἀπό τήν μύτην», «περί τοῦ στῆσαι αἷμα», «περί πόνον ἀφεδρῶνος καί ζωχάδες», «περί τήν σπλήναν ἰατρικόν θαυμαστόν», «περί πόνου ὀδόντων», «περί τοῦ σκουλαμέντου», «ὅταν δαγκάσῃ ὄφις τόν ἄνθρωπον», «περί τοῦ κινῆσαι χολήν», «περί ἀνθρώπου ὅταν ξερνᾶ», «περί

ψύχρας στομάχου καί ξηλώματος», «περί ἀποστήματος», «περί κολοκαθίας, ἤτοι ὀπίσω ταιτάνου», «περί πρίσματος προσώπου», «περί πόνου στόματος, καί γλώσσης», «περί μύτην πρισμένην καί στάζουσαν», «περί πόνου κοιλίας», «περί κοιλίας ἐχούσης σκώληκας», «περί τοῦ καθίσματος ὁποῦ εὐγαίνει», «περί λεχήνας, καί ψώρας, καί λέπρας», «περί τοῦ πίοντος ἀβδέλας», «περί ἀνθρώπου ὁποῦ φαρμακώσουν», «περί τῆς γυναικός τῆς μή ἐχούσης γάλα», «περί ξυσμάρας», «περί τοῦ πίπτοντος καί κτυποῦντος», «περί τοῦ ἀνεμοπυρώματος», «περί καθαρσίου εὐκόλου καί εὐγενικοῦ», «ἀλλειφή περί πληγῶν», «περί τοῦ ποιῆσαι χάπια ὠφέλιμα διά τό στομάχι», «περί τοῦ στῆσαι αἷμα κοιλίας», «περί θέρμης», «περί τοῦ λῦσαι ἀνδρόγυνον», «περί πονομάτου», «περί ψώρας», «περί τῆς φαγούρας τοῦ κορμίου ὅταν ἁλμηρήσῃ τό αἷμα τοῦ ἀνθρώπου», «περί τοῦ πλευρίτου», «περί τοῦ λύκου».

105. Μ.Π.Τ. 872 0,328 × 0,230 ΙΗ αἰ. φφ. 125.
Ὁ κώδικας ἔχει χαθεῖ.

*** 106.** Ε.Β.Ε. 2173 0,224 × 0,178 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 1α-142α.
Τίτλος: *Ἰατροσόφιον δοκιμώτατον Σωφρονίου τοῦ Ἀνδρίου, τοῦ καί μεγάλου πρωτοσυγκέλλου χρηματίσαντος ἐπί τῆς πατριαρχίας τοῦ ἀειμνήστου Γρηγορίου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως.*

Τό κείμενο ἀρχίζει ἀπό τό φ. 14α (φφ. 2α-13β: «Πίναξ τῆς παρούσης βίβλου»), ἀλλά οἱ συνταγές πού ἀναφέρονται στόν πίνακα τῶν περιεχομένων, ἀρχίζουν ἀπό τό φ. 25β.

Στά φφ. 14α-25β, διάφορες σημειώσεις, κυρίως ἰατρικές.

Τό κείμενο ἔχει γραφτεῖ πιθανόν στίς παραδουνάβιες ἡγεμονίες, πρβλ. φ. 14β: «Διά σκομβρία ὁποῦ πιάνουν εἰς τήν μαύρην θάλασσαν. Παρατήρησις τοῦ βαρυχειμῶνος: Ἀνίσως σεπτέμβριον ἤ ὀκτώβριον μῆνα ἀκούσῃς βρονταῖς εἰς τήν μαύρην θάλασσαν, εἶναι χειμών βαρύτατος».

*** 107.** Β.Ρ.Α. 1521 0,203 × 0,165 ΙΗ αἰ. φφ. 25.
Ἰατρικές συνταγές, πολύ κακογραμμένες.

Μεταξύ τῶν ἄλλων: «τζακησμα κοκαλου», «ξηρατικον», «δια πρηξημο», «δια κητρηναδα», «οντας το εμα τρεχη τη μητη», «τα ποδια πονημα», «δια τον πατον οξο», «δια πονον οφθιον», «εις κοφον», «δια καψα», «δια την διψα», «περι πρισμα βιζιου», «εις πριξιμα οδοντος», «δια νεφρα», «περι σπλίνα», «περι αρχηδι», «εις πονον καρδιας», «εις

εξοχαδες», «απο κατοριμα πονον», «εις πρησμενα αρχηδια», «δια σκολαμεντο», «δια πονοστομα», «δια πλιμονι πονον», «να καμης αλιφι γλικη», «δια τον οχτικα», «δια την ψορα», «δια σοχαδες», «δια τον σφακτη», «δια πονον ματηον», «δια τα σοχαδια».

108. Β.Α.Λ. 17 0,192×0,117 ΙΗ΄ αἰ.
—φφ. 160α-176β, «Μερικά ἀπό τῆς ἰατρικῆς σημειωμένα λίαν ὠφέλιμα».
—φφ. 205α-211β, «Ἕτερα ἰατρικά θαυμάσια».
Αρχ. *Εἰς τό ἀπάνω χεῖλος τοῦ ἀνθρώπου...*

109. Αδ. 128 0,228×0,165 ΙΗ΄ αἰ.
Ιατροσόφιο στα λατινικά καί ἑλληνικά.

110. Α.Μ.Ι. 1 0,240×0,180 ΙΗ αἰ. φφ. 15.
Σπάραγμα ἀπό ἰατροσόφιο.

111. Μ. Βουλ. 3 0,156×0,106 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 40.

112. Μ.Μ.Λ. 1727 0,210×0,150 ΙΗ΄ αἰ. σσ. 1-410.
—σσ. 1-382, Ἰατροσόφιο ἀπό τόν Ισαάκ τόν Τοξιώτη.
—σσ. 383-410, Ἰατροσόφιο ἀπό τόν Ἰωάννη τόν Δαμασκηνό.
Ἀρχ. *Ἡ διά τῶν φαρμάκων κένωσις διά τριῶν τρόπων γίνεται...*

* **113.** Ε.Β.Ε. 1490 0,220×0,170 ΙΗ αἰ. φφ. 26.
Ὁ κώδικας συντίθεται ἀπό δύο μέρη: Α΄, φφ. 1α-16β· Β φφ. 17α-26β.
—Α΄, τίτλος: *Περί ὀνομασιῶν τῶν ἁπλῶν φαρμάκων κατά στοιχεῖον* (ἀρχαῖα ἑλληνικά, γαλλικά, λατινικά, τουρκικά, ἀραβικά).
—Β΄, διάφορες, κακογραμμένες, ἰατρικές συνταγές.

114. Ε.Α.Β. 2585 0,215×0,155 ΙΗ΄ αἰ. σσ. 104-183+241-258.
Σύνθεση τοῦ ἔργου:
—σσ. 104-107, «Περί δέ σφυγμῶν τῶν τεσσάρων χυμῶν νόει μοι οὕτως».
Ἀρχ. *Μέγας ὁ τοῦ αἵματος σφυγμός καί πυκνός...*
—σσ. 108-110, «Περί δέ κράσεως τῶν τεσσάρων τροπῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ, ἴσθι οὕτως».
Ἀρχ. *Ὁ ἐνιαυτός ἔχει τροπάς τέσσαρας...*

—σσ. 110-112, «Περί οὔρων, πάνυ ὡραῖον».

Αρχ. *Τό ὑγιές οὖρον πυρόν ἐστι, καί ὑπόπυρον...*

—σσ. 112-119, «Περί τῶν ὑαλίων τοῦ οὔρου».

Αρχ. *Τό μέν πρῶτον ὑαλίον ὅπερ εἴπομεν.*

—σσ. 119-120, «Περί τοῦ κλοκίου».

Αρχ. *Ἔπαρον τό κλοκίον κρύψον αὐτό εἰς τόπον...*

—σσ. 120-173, «Λέοντος φιλοσόφου προοίμιον, ἤτοι σύνοψις τῆς ἰατρικῆς».

Αρχ. *Οὐ ἅπαξ, οὐδέ δίς, ἀλλά καί πολλάκις...*

—σσ. 173-176, «Τοῦ ὑπερτίμου κυροῦ Μιχαήλ τοῦ Ψελλοῦ εἰς ιβ μῆνας».

—σ. 176, «Προγνωστικόν ἀναγκαῖον».

Αρχ. *Δεῖ γινώσκειν ὅτι ὅταν τύχῃ ἡ τοῦ αὐγούστου...*

—σσ. 176-179, «Πῶς δεῖ διαιτᾶσθαι καθ' ἕκαστον μῆνα».

Αρχ. *Μηνί Μαρτίῳ ἀρχή τοῦ ἔαρος...*

—σσ. 179-183, « Ασκληπιάδους καί διοσκορίδους ὑγιεινά πράγματα ταῦτα».

Στή συνέχεια:

—σσ. 241-247, «Περί οὔρων».

—σσ. 247-248, «Περί αἵματος» (ἀπό τόν Βλεμμύδη).

—σσ. 248-250, «Περί εὐχύμων».

Αρχ. *Εὐχυμώτατον ἐστιν τό ἄριστον γάλα σχεδόν ἁπάντων...*

—σσ. 250-251, «Τά ὅσα δύσπεπτα».

Αρχ. *Τυρός παλαιός, κογχύλια, ἀστακοί...*

—σ. 251, «Τά ὅσα θερμά».

Αρχ. *Φοίνικες οἱ στυφώτεροι, μῆλα, κυδώνια...*

—σσ. 251-252, «Τά ὅσα διουρητικά».

Αρχ. *Κριθή, τήλις, μηλοπέπονες, σταφίδες...*

—σσ. 252-254, «Τά ὅσα γαστέρα κινοῦσι».

Αρχ. *Φακῆς τό α^ον^ ἀπόζεμα ἐν τῇ ἐψήσει...*

—σ. 254, Τά ὅσα ἐπέχει γαστέρα.

Αρχ. *Φοίνικες οἱ στυφότεροι, σταφίδες αἱ στύφουσαι...*

—σσ. 254-256, «Τά ὅσα κακόχυμα».

Αρχ. *Τῆς κακοχυμίας οὐδέν εἶδός ἐστιν ἡ μέν γάρ καί φλεγματικωτέρα...*

—σ. 256, «Τά ὅσα μελαγχολικά».

Αρχ. *Θῆνοι καί κοχλίαι τῶν λαχάνων κράμβη...*

—σ. 256, «Τά ὅσα ξανθηχέλα».

Ἀρχ. *Ξηλοκέρατα, κινάρα καί τό μέλι...*

—σ. 256, «Τά ὅσα εὔχημα».

Ἀρχ. *Οἱ χλωροί φοίνικες...*

—σσ. 256-257, «Τά ὅσα θερμά».

Ἀρχ. *Σιτάρι ἐκζεστόν καί οἱ ἀπ αὐτοῦ ἄρτοι...*

—σ. 257, «Τά ὅσα ψύχει».

—σσ. 257-258, «Τό ὀξυφοίνικον».

Ἀρχ. *Ψυχρόν καί ὑγρόν ἐν τῇ δευτέρᾳ τάξει...*

—σ. 258, «Τό χρυσοβάλανον».

Ἀρχ. *Ψυχρόν καί ξηρόν κατά τήν δευτέραν ἀπόστασιν...*

115. E.A.B. 2555 0,155×0,110 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 32α-64α.

Σύνθεση τοῦ ἔργου:

—φφ. 32α-46β, «Αὐτή ἡ φυλλάδα ἔχει τούς 12 μῆνας τοῦ χρόνου μέ τά ζώδια καί ὅταν θέλῃς νά κυτάζῃς τό ζώδιον τοῦ ἀνθρώπου, κυτάζεις εἰς αὐτήν τήν φυλλάδα καί θέλεις εὕρει καί τό ζώδιόν του καί τά μέλλοντα τοῦ ἀνθρώπου καί τά ἀπερασμένα του».

Ἀρχ. *Ἰδού ὁ πρῶτος μῆνας μάρτιος, ἔχει ζώδιον τῶν κυρίων (= κριοῦ).*

—φφ. 47α-48β, «Περί ἄνθρωπον ὁπού θέλει νά ἰδῇ ποῖος πλανήτης βασιλεύει κάθε χρόνον».

Αρχ. *Ἐάν ἡ πρώτη ἡμέρα τοῦ Ἰανουαρίου ἔλθῃ...*

—φφ. 48β-49α, «Περί σφυγμοῦ σύνοψις».

Ἀρχ. *Κράτισον τοῦ σφυγμοῦ τοῦ ἀνθρώπου...*

—φφ. 49α-51α, «Περί οὔρων ἑτέρα διάγνωσις».

Ἀρχ. *Λάβον τό οὖρως τοῦ νοσοῦντος...*

—φ. 51α, «Τί διαφέρει ὁ μυρμηκίζων σφιγμός τοῦ σκολικίζοντος

Ἀρχ. *Ο μέν μυρμηκίζων ἐπί καταλυομένου δύναμιν...*

—φφ. 51β-52β, «Περί τῆς φλεβοτομίας».

Ἀρχ. *Τήν ἄνοιξιν τό αἷμα πληθαίνει...*

—φ. 52β, «Περί αἵματος σημεῖα».

—φφ. 52β-53α, «Ὅσα κινοῦσι τό κάτουρον τοῦ ἀνθρώπου».

Ἀρχ. *Βράσε σέληνον καί σπαράγγια καί μακεδονήσι...*

—φ. 53αβ, Διάφορες ἰατρικές συνταγές.

Ἀρχ. *Σερμπέτι βασιλικόν πολλά ὠφέλιμον...*

—φφ. 54α-55β, Συνταγές ὑγιεινῆς.

—φφ. 56α-64α, «Περί ἄρρωστον ἀγρυπνοῦντα».

Ἀρχ. *Γράψε εἰς καλαμίου φύλλα τό γεύσασθε καί ἴδετε...*

116. B.O. 97 0,210×0,150 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 7, σσ. 1-76+153-524+541-698.

Διάφορα ἰατροσόφια.

Στό φ. 1α, διαβάζουμε τή σημείωση: «1756 δεκεμβρίου 23. Το παρόν ἰατρικόν βιβλίον ἠγοράσθη ἐξ ἐμοῦ διονυσίου ἱερομονάχου τό ἐσύμασα καί τό ἔδεσα διά νά μήν χαθοῦν τα φύλλα του, ὅτι ἔχει πολλά μαζόματα ἀπό πολλούς ἐκείνος ὁποῦ τό ἔγραψεν ἄλα ἀληθεί, καί ἄλα ψεύματα. πλήν μέ τήν δοκιμήν ἐγνωρίζονται, καί ἐγώ ἔκαμα πολήν κόπον διά νά διορθώσω τόν πίνακα ὅτι δέν ἔχει ὅτι εἶναι καί συγχισμένον ἐπειδή εἶναι μαζόματα, καί μίαν ἐρμηνίαν τήν ἔχει εἰς πολαῖς μεριαῖς ὅμως ἐγώ καθώς εἶναι τό ἀφίνω, μόνον ἄν ἔχει σφάλμα εἰς τόν πίνακα, ὅποιος διαβάσει ἄς με συγχωρέσει τό σφαλμα παρακαλῶ».

Στή σ. 76: «τό παρόν βιβλίον ὑπάρχη εμοῦ τοῦ χριστοδούλου ἰατρού του εξ ιωαννινων». Καί «τό ἀγώρασα ἀπό τήν γυναίκα του ἕνα καρά γρόσι ὁ ἡγούμενος τῆς ἐν ἐλασσώνι ἁγίας μονῆς τῆς Θεοτόκου διόνυσος».

*** 117.** I.E.E. 115 220×0,170 ΙΗ αἰ. φφ. 1α-16β.

Διάφορες ἰατρικές συνταγές στηριζόμενες στούς κύκλους τῆς σελήνης. Ἀρχίζει: «περι τον χρησιμον και οφελημον ημερον».

*** 118.** E.B.E. 2996 0,214×0,165 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 120.

Ἰατροσόφιο ἀκέφαλο.

—φ. 1α, «Περί πολιώσεως τριχῶν· κεφάλαιον δ^{ον}».

Ἀρχ. *Πολίωσις καί ἄσπρισις τῶν τριχῶν...*

—φ. 20α, «Τέλος τοῦ πρώτου βιβλίου· καί ἀρχή τοῦ β . Πίναξ τοῦ βιβλίου».

Αρχ. (φ. 20β) *Περί ὀφθαλμίας. Ὀφθαλμία εἶναι ὁμματόπονος...*

—φ. 41α, «Ἀρχή τοῦ γ΄ βιβλίου».

Ἀρχ. *Περί κυνάγχης. Η κυνάγχη εἶναι πάθος ὅπου γίνεται εἰς τόν λαιμόν τοῦ ἀνθρώπου...*

—φ. 59β, «Τέλος τοῦ γ΄ βιβλίου. Ἀρχή τοῦ δ΄ Πίναξ».

Ἀρχ. (φ. 60α) *Περί τῆς δυσκαταπόσεως. Δυσκατάποσις λέγεται ὅτι εἶναι ὁποῦ δέν ἠμπορεῖ ὁ ἄνθρωπος νά καταπίῃ...*

—φ. 75β, «Τέλος τοῦ δ΄ βιβλίου. Ἀρχή τοῦ ε . Πίναξ τοῦ ε βιβλίου».

Ἀρχ. (φ. 76α) *Περί δισκρασίας ὕπατος. Λέγει ὁ σοφώτατος γαληνός ὅτι ὁ σκοπός...*

—φ. 91α, «᾽Αρχή τοῦ ἕκτου».
᾽Αρχ. (91β). *Περί ἐλαττώσεως τῆς συνουσίας. Εἶπεν ὁ σοφός ὅτι τρία πράγματα κάμνη χρήα νά ἔχει...*
—φ. 97α, «Τέλος τοῦ ἕκτου βιβλίου. ᾽Αρχή τοῦ ζ΄».
Αρχ. (97α). *Περί ἐφ ἡμέρου πυρετοῦ. ᾽Εφήμερος πυρετός λέγεται...*

Σημ. Στό φ. 110αβ, διαβάζουμε: «πρῶτα μάθε καλῶς τήν ἑλληνικήν γλῶσσαν· ἔπειτα διάβαζε τά βιβλήα τῆς ἰατρικῆς ὅτι ἐγῶ πλαίον ξεκαθαριστότερα δέν ἠμπορῶ νά τά παραδώσω».

*** 119.** B.P.A. 1158 0,173×0,110 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 32α-41β.
Συνταγές «περί τοῦ οὔρους», «περί χολῆς», «περί φλεβοτομίας», «περί ζωῆς καί θανάτου» κ.ἄ.

120. B.M.A. 63 0,220×0,160 ΙΗ αἰ. φφ. 7
Περί τῆς φλεβοτομίας, περί τοῦ σφιγμοῦ κ.ἄ.

121. T.T.K. 90 0,210×0,150 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 140β-141β.
Συνταγές γιά τή λύσσα.

122. Π.Β.Ι. 273 0,206×0,152 ΙΗ αἰ. φφ. 108α-118β.
Τίτλος: *Περί καθαρσίων τῶν καί ἱερῶν ἀντιδότων λεγομένων· ἡ Ρούφου ἱερά.*
᾽Αρχ. *Σικυωνίας ἤτοι κολοκυνθῖδος...*

*** 123.** B.P.A. 1217 0,200×0,145 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 194.
(τά φφ. 18-24, 54-56, 172β, 194β, λευκά).
Τίτλος (φ. 1α) . *Τοῦ κυρ Αλεξάνδρου, πῶς καθαρίζονται οἱ χυμοί.*
Αρχ. *Εὑρίσκονται εἰς τόν ἄνθρωπον τέσσερες χυμοί, τό αἷμα, τό φλέγμα, ἡ ξανθή χολή, καί ἡ μέλαινα, ὅπου κράζεται μελαγχολία...*
᾽Ακολουθοῦν: φ. 3α, «Διά νά ἱδρώσῃ ὁ ἄνθρωπος»· φ. 4α, «Διά ἄνθρωπον φαρμακωμένον»· φ. 5β, «Διά χαροποίησιν τοῦ ἀνθρώπου»· φ. 6β, «Διά νά κάμῃ ὄρεξιν ὁ ἄνθρωπος νά φάγῃ»· φ. 8α, «Διά βοήθειαν τοῦ στομάχου»· φ. 8β, «Διά τό πουρί»· φ. 10α, «Διά τήν ποδάγραν»· φ. 12β, «Διά νά κινήσουν τά καταμήνια»· φ. 13β, «Διά νά παχήνῃ ὁ ἄνθρωπος»· φ. 14β, «Διά νά λεπτήνῃ ὁ ἄνθρωπος»· φ. 15α, «Διά φύλαξιν τῆς ὑγείας ὅσον εἶναι συνήθεια νά πίνῃ τινάς, ἤ νά τρώγῃ, ἤ νά μυρίζεται».
Τά φφ. 18α-24β, λευκά.

Στό φ. 25α ὁ τίτλος: « Ἰατρικόν εἰς πᾶσαν ἀσθένειαν πάνυ ὠφέλιμον εἰς τούς εἰδότας καί ἐπιδεξίους εἰς τήν ἐπιχείρησιν, εἰς ἐκείνους ὁποῦ γνωρίζουν, καί νά κάνουν εἰς τόπους ὁποῦ δέν εἶναι ἰατροί», καί ἀκολουθοῦν οἱ 'συνταγές'· «εἰς κεφαλαλγίαν», «περί ρευματισμοῦ κεφαλῆς», «εἰς πόνον κεφαλῆς», «εἰς πόνον κεφαλῆς, καί νεφρῶν, καί νεύρων, καί διαφόρων πόνων», «περί χολῆς», «μαντζοῦνι διά κεφαλήν καί σκοτινάδα ματίων, καί βάρος κεφαλῆς καί κάθε καλόν κάνει», «περί κεφαλῆς μικρῶν παιδίων, καί εἰς κάθε πόνον», «περί κεφαλῆς τελείου ἀνθρώπου ἐχούσης ὑγρασίαν, καί πληγάς», «περί ἀσθενειῶν μικρῶν παίδων, κάθε λογῆς», «περί κοιλίας μικροῦ παιδίου», «περί κατουριμένου παιδός», «περί πάτου εὐγαλμένου παίδων», «περί παιδός, τρώγωντας πηλόν», «περί εὐλογίας», «περί ἀγρυπνοῦντος παιδός», «περί παιδός κλαίοντος, καί χαζομένου», «περί παιδός μή ὑπνοῦντος», «περί τοῦ μή ποιῆσαι τήν εὐλογίαν σημάδια», «περί τοῦ μή κατουροῦντος», «περί κασίδας μικροῦ καί μεγάλου ἀνθρώπου», «περί εὐμόρφου ἀνθρώπου», «περί πρίσματος προσώπου», «περί πανάδος προσώπου», «περί σπυρίων χειρῶν, ἤ τριγύρου τοῦ στόματος», «περί προσώπου ἔχοντος πανάδα», «περί πρίσματος προσώπου», «περί ἰλαρότητος προσώπου», «περί ἀνεμοπυρώματος», «περί πρίσματος τῶν οὔλων», «περί λαιμοπόνου», «περί κοράκου», «περί σύκωμα γλώττης καί στόματος», «περί φωνῆς ἀβραχνιασμένης», «περί πονοδόντων», «περί σκωληκιασμένου», «περί ὀδόντων καθάρσεως, καί στερεώσεως», «εἰς βρόμον ὀδόντων», «περί χειλῶν», «περί τῶν ἐκ τῶν δυσώδων», «περί κοπῆς φλεβός», «περί αἵματος», «περί τῶν ὡρῶν, ἐν αἷς ἐξουσιάζουσιν οἱ τέσσαρες χυμοί», «περί τοῦ ἐν πόσαις τοῦ φεγγαρίου πρέπει νά εὐγάλῃ αἷμα», «περί τοῦ ἀπό τίνος συνίσταται ὁ κόσμος καί ζῇ ὁ ἄνθρωπος», «διατί νά γίνωνται οἱ ἄνθρωποι καλοί ἄλλοι, καί ἄλλοι κακοί», «περί συναφείας ἀνδρογύνου», «περί καύσεως», «περί σφυγμῶν ἀῤῥώστου», «περί τοῦ πῶς νά θεωρῇς τόν σφυγμόν τοῦ ἀσθενοῦντος», «περί σημείων προσώπου», «περί ἀῤῥώστου ἐν ποίαις ἡμέραις τῆς σελήνης, καί τί γενήσεται», «περί ἐξετάσεως αἵματος ὑγιείας, ἤ θανάτου», «περί εὐκόλου γνώσεως τοῦ αἵματος», «περί οὔρων ἀσθενοῦντος», «καί ποῖα ἰατρικά νά δίδωνται κατά τά οὖρα» (φφ. 53β-56β, λευκά), «περί δοκιμῆς οὔρου», «περί τῆς κυβερνήσεως τῶν 12 μηνῶν», «περί παντός σουρουπίου», «περί θερμότητος», «περί θερμοῦ συκοτίου», «περί τοῦ ὅταν βράζῃ τό συκότι, πῶς νοεῖται», «εἰς πόνον συκοτίου», «περί πόνου τοῦ πλεμονίου», «περί ὑγρότητος», «περί χολικῶν ἀσθενειῶν κοινῶν», «περί διαφόρων ἀσθε-

νειῶν, πανοῦκλας, καί πάσης ἀσθενείας καθάρσια διάφορα», «περί πυλούρων χρυσῶν», «περί τοῦ εὐγενικοῦ ἅλατος», «περί μαντζουνίων κινητικῶν», «περί ἀγλυστηρίων», «διά νά παύσωμεν τήν φλόγωσιν τῆς θέρμης, ἤ τῶν ἐντέρων», «περί τοῦ πῶς νά κρατήσῃς τήν κίνησιν», «περί δείξεως τῶν κινήσεων», «περί ἀναλύσεως πετρῶν τῶν νεφρῶν, καί τῆς φούσκας», «περί δυσουρίας», «περί ἀναλύσεως πέτρας», «περί συρουπίων νεφρῶν, καί οὔρων», «εἰς πόνον νεφρῶν», «περί ψώρας ἀλόγου», «περί ἀμμούδων, πετρῶν, καί δυσωδιῶν», «περί πόνου νεφρῶν», «περί πόνων κοιλίας», «περί κοιλίας ὁποῦ ἔχει πρίξιμον καί εἶναι σφηκτή», «περί πόνου τοῦ ὀμφαλοῦ», «περί πόνου πλευροῦ», «περί πλευρίτου», «περί σπληνός», «περί ἀποφράξεως σπληνός, καί στομάχου», «περί κολίκων», «περί βοηθείας στομάχου», «περί καθάρσεως», «περί ψυχροῦ στομάχου», «περί πόνου στομάχου», «περί τοῦ πῶς νά βαστάξῃς ἀξερατόν», «περί πιωτῶν παντός ἀσθενοῦντος», «περί πανάδος», «περί μαντζουνίων», «περί γνώσεως τῶν ἐσωτερικῶν παθῶν», «περί λυποθυμίας», «περί καρδάλων», «περί ὀλιγοψυχίας», «περί χαροποιήσεως», «περί ἀσθενοῦντος ἀγρυπνοῦντος τήν νύκτα», «περί ἐνυπνιαζομένου», «περί τοῦ ἀποφεύγοντος κρίσιν», «περί ἰδιωμάτων ἀετοῦ», «περί ροδοζαχάρεως», «περί νέου βηχός», «περί βηχός, φλέγματος καί κάθε ἀνάγκη σώματος», «περί σκληρόν βήχαν καί ξυρόν», «περί στένωσιν καί φλέγμα στήθους», «περί χτικίου, ἤτοι φθίσις», «περί αἱμοροούσης γυναικός», «περί κίνησιν τῶν καταμηνίων τῶν γυναικῶν», «περί σμύρνας», «περί γυναικῶν ὁποῦ ἀπορίχνουν τά παιδία», «περί γυναικῶν τῶν μή τεκνοποιούντων», «περί γυναικός, ἤ ἀνδρός φεύγει ὁ εἷς τοῦ ἄλλου, ἤ ἄνδρας ἤ γυναῖκα», «διά λεβύθας», «περί κυβερνήσεως ποδάγρας», «περί ὑδροπικούς», «περί λιποθυμίας», «περί ἐπιλυψίας», «περί καταρωῆς», «διά σκυλή λυσάρικον», «περί ὄφεως», «περί σφαλαγγίου», «περί δαγκάματος σκορπίου», «περί ἀστέρως, ἤτοι ὀκτάπου», «περί φαρμακωμένου ἀνθρώπου», «περί πανούκλας», «περί τῆς ἰατρείας τοῦ ὄπισθεν σπυρακίου», «περί κουνουπίων», «περί χαλάζης», «περί πρίσμα ὀμάτων», «περί ὀφρίδων», «περί θυμητικοῦ», «περί μαλαφράντζας», «εἰς ἔμπλαστρον», «περί ἀβασκάματος» (φ. 172β, λευκό), «διά σπλῆνα», «διά θέρμαις», «διά τές σοχάδες», «περί πόνον ποδαρίου», «περί ὀδόντων», «διά πόνον τοῦ σώματος», «περί ὠμάτων» (φ. 186β-187α, λευκό), «περί πῶς νά αὐξάνῃς τά μαλιά τῆς κεφαλῆς», «διά νά ἀσπρίσουν τά δόντια», «περί πόνου ὀφθαλμῶν», «περί κασίδας τοῦ ἀνθρώπου», «περί δάγκωμα ὄφεως φαρμακεροῦ»,

«περί ληχήνας», «περί ἔμπλαστρον ὅταν ἀχαμνίζουν τά νεφρά», «προφυλακτικόν διά τήν πανούκλα».

*** 124.** B.P.A. 368 0,167 × 0,165 ΙΗ αἰ. φφ. 100α-110β.

Διάφορες πρακτικές ἰατρικές συνταγές: «διά ταῖς κόριζαις μέ τί ψωφοῦν», «διά νά ἀφανίσῃς κάμπιας», «διά νά εὐγάλῃς λάδι ἀπό ροῦχο», «διά νά κάμῃς ἄνθρωπον νά μήν μεθᾶ», «διά νά σμίξῃ ὁ ἀνήρ μετά τῆς γυναικός», «ἕτερον μαντζοῦνι ὅπερ λέγεται τουρκιστί ἐκσίλ, ἐκ τοῦ ὁποίου ὅστις φάγῃ ζεῖ 100 χρόνους καί τά γενία του δέν ἀσπρίζουν ἄν εὕρῃ καί δέκα γυναίκας μέ ὅλας πλαγιάζει καί πολλοί ἀποδεμένοι εὑρῆκαν θεραπείαν. Εἶναι δόκιμον κατά πολλά», «περί συλλήψεως καί κυοφορίας βρέφους», «περί τοῦ πῶς γίνεται ὁ ἄνθρωπος», «περί συστάσεως ἀνθρώπου», «ἕως πότε γεννᾶ ὁ ἄνθρωπος», «μαντζοῦνι δυναμοτικόν, ἀνοίγει καί τόν σπόρον τοῦ ἀνδρός ὅταν πηγαίνει εἰς γυναίκα, ἀνοίγει καί τάς φλέβας γεννᾶ καί τό αἷμα», «ἀλειφή διά κόψιμον», «ὅταν καῇ ὁ ἄνθρωπος εἰς τήν φωτίαν», «ὅταν καῇ τινάς ἐκ τοῦ καύματος στό πρόσωπον», «εἰς ζυμάτισμα», «ἀλειφή διά νά κλείσῃς πληγαῖς», «περί τοῦ γνῶναι τήν στείρωσιν», «πῶς νά κάμῃς νά φανῇ παρθένος», «περί τοῦ ποιῆσαι γυναῖκα παρθένον», «περί κρατήσεως καταμηνίας», «ἐάν κρατηθοῦν τά καταμηνία τῆς γυναικός», «διά νά κινήσουν τά καταμήνια», «διά τά συνήθεια τῶν γυναικῶν ὅταν τρέχουν πολλά», «εἰς αἱμοροούσας».

125. X.M. 468 0,130 × 0,095 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 68α-75β.

Σημειώσεις περί φλεβοτομίας κ.λπ.

*** 126.** M.I. 156 (4276) 0,200 × 0,140 ΙΗ΄ αἰ. φ. 1αβ.

Τίτλος: *ῥετζέτα εἰς τό νά ἰατρεύσῃς ἄνθρωπον ἐμπαθῆ ὁποῦ κινδυνεύει εἰς ὄκτικαν, τοῦ σιόρ λέλιου.*

Ἀρχ. *λαμβάνεις μίαν φοῦκταν ῥαδίκια μέ τάς ῥίζας καί μαρούλια ἄλλα τόσα καί ζωχούς ἄλλους τόσους μέ τάς ῥίζας, καί ἄλλαις τόσαις καυκαλίθραις...*

Τελ. *...καί θέλεις θαυμάσει εἰς τήν μεταβολήν.*

*** 127.** E.B.E. 2856 0,160 × 0,110 ΙΗ΄ αἰ.

α΄, σσ. 349-352, «Νέα ἐφεύρεσις ἑνός ἰατροῦ φραντζέζου διά ἰατρείαν

τῆς ποδαλγίας. Σύνθεσις καλωτάτη εἰς τό νά τήν μετέρχεται ὁ ἀσθενής διά μεγάλην του ὠφέλειαν. Σύνθεσις καί μέτρον τῶν βοτάνων μέ τόν τρόπον νά κατασκευάζεται, καί πόσα βάνῃ».

Ἀρχ. *Λάβε σάλσα παρίλια οὐγγίας δύο, ἤτοι δράμια 16...*

β΄, σσ. 367-376, «Περί τῶν αἱμορροΐδων».

Ἀρχ. *Εἶναι ἡ αἱμορροΐδες φλεβία μικρά εἰς τό τέλος τοῦ ἀπηνθυσμένου...*

Τελ. *...καί μάλιστα ἡ ἀγρύπνια μετριαζέσθω· καί πάντα τά λοιπά.*

γ΄, σσ. 381-411, 475-482, 489-491, διάφορες ἰατρικές συνταγές «περί ἀρθρήτιδος, ποδάγρας, ψώρας» κ.ἄ. Αναφέρονται καί τά ὀνόματα τῶν ἰατρῶν ἀπό τούς ὁποίους ὁ ἄγνωστος ἀκόμη σέ μᾶς μεταφραστής ἄντλησε τίς συνταγές: Ἀνδρέας Λικίνζος (σ. 390), Μανωλάκης Τιμώνης (σ. 394), Ἰάκωβος (σ. 406), Κυρίτζης Μανολάκης (σ. 411)

Στίς σσ. 413-418: «Στίχοι ἰαμβικοί τοῦ Ψελλοῦ Ἰατρικοί θαυμάσιοι».

Ἀρχ. *Εὐεξίαν τράπεζαν εἰ μαθεῖν θέλεις, τήν ἡμέραν δείπνησον εἰσάπαξ μόνον...*

Βλ. Πορφυρόπουλος Μάρκος καί Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός.

128. Μ.Π. 850 (6357) 0,155×0,105 ΙΗ΄ αἰ. φ. 3α.
Τίτλος: *Ἰατρικόν διά τό σπάσιμον.*

*** 129.** Ε.Β.Ε. 1271 0,210×0,160 ΙΗ αἰ. σσ. 111-114.

Ἀρχ. *Εἰς τά ὄμματα ὅταν πονοῦσι. Βάλε μέσα τό ἄσπρον τοῦ αὐγοῦ...*

*** 130.** Β.Ζ. 79 0,210×0,150 ΙΗ αἰ. φφ. 93α-95α.

Οἱ συνταγές: «ρετζέτα διά τήν πέτραν ὁποῦ(;) δέν ἠμπορεῖ ὁ ἄνθρωπος νά οὐρήσῃ», «ρετζέτα διά τήν ζωχαδιακήν κίνησιν», «ρετζέτα διά τήν ποδαλγίαν», «ἑρμηνεία εἰς τήν κατασκευήν ἰατρικοῦ λίαν ἐξαιρέτου καί δοκιμαστή διά παλαιόν βήχαν», «ρετζέτα διά νά μήν κόπτῃ, καί ξηνίζῃ τό κρασί».

*** 131.** Δ.Β.Κ. 129 0,150×0,110 ΙΗ΄ αἰ. σσ. 113-164.
Τίτλος: *Συλλογή ἐκλεκτοτέρων ἐκ τοῦ γεωπονικοῦ. Προγνωστικά εὐδιανοῦ ἀέρος ἀράτου.*

᾽Αρχ. *Τριταία, καί τεταρταία οὖσα ἡ σελήνη, καί λεπτή καί καθαρά φαινομένη...*

᾽Ακολουθοῦν: σ. 114, «προγνωστικά χειμερινοῦ ἀέρος, καί ἐκ ποίου τεκμηρίου ὄμβρεος χρή προσδοκᾶν, τοῦ αὐτοῦ»· σ. 117, «προγνωστικά μακροτέρου χειμῶνος, τοῦ αὐτοῦ»· σ. 118, «ἐπιτολή καί δύσις φανερῶν ἀστέρων, διοφάντους»· σ. 120, «προγνωστικά ἀέρος πνοῆς, διοκείου»· «ὑδροσκοπικόν παζάμου (;)»· σ. 126, «εἰς τό αὐτό δημοκρίτου»· σ. 138, «προγνωστικόν ὥστε εἰδέναι ποῖα τῶν σπειρομένων γενήσονται εὐθαλῆ, ζωροάστρου»· σ. 139, «πῶς ἐστίν ἄρτον ἡδύτατον, καί δίχα ζύμης ποιεῖσαι, διδύμου»· σ. 140, «προγνωστικόν πολιοινίας καί καλλιοινίας, δημοκρίτου»· σ. 141, «περί δοκιμασίας οἴνου, εἰ ὕδωρ ἔχει»· σ. 143, «προγνωστικά οἴνου τρυπομένου»· σ. 147, «πῶς οἶνον ἀρχόμενον ὀξύνειν θεραπεῦσαι, ταραντίνου»· «πῶς ἀπό γλεύκους γλυκῦν ποιήσομεν οἶνον, διδύμου»· σ. 148, «οἶνον εὔωσμον, καί ἡδύν ποιῆσαι, παμφίλου»· σ. 151, «οἶνον πίνοντα μή ὀξύν»· σ. 152, «πῶς παίσεταί τις τῆς τοῦ οἴνου ἐπιθυμίας, δημοκρίτου»· «πρός τό ἀνανήψειν τούς μεθύοντας, βηρυτοῦ»· σ. 153, «῾Ροιάν ἀπό δένδρου λαβόντα εἰπεῖν, πόσους κόκκους ἔχει, ἀφρικανοῦ»· «κάριον ξηραῖναι, ἤ ἕτερον οἷον δήποτε δένδρον, δημοκρίτου»· σ. 155, «περί φυσικῶν συμπαθειῶν καί ἀντιπαθειῶν, ζωροάστρου».

Οἱ σσ. 165, 166, λευκές.

132. Μ.Ξν. 91 (793) 16° ΙΗ΄ αἰ. σσ. 118.

Τίτλος: *Βιβλίον γεοπονικόν, τό ὁποῖον περιέχει ερμινεῖαις ἄριστες καί βασιληκές εἰς κάθε πάθος καί πληγάς.*

Στό τέλος πίνακας τῶν περιεχομένων.

*** 133.** Β.Μ.Α. 51 0,234 × 0,180 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 184α + 189α-190β.

Διάφορες συνταγές ὅπως γιά τόν βήχα, ἤ ἀλοιφές ὅπως γιά τήν κασίδα, γιά τήν ἀσπράδα τοῦ ματιοῦ, «εἰς φάγωμα ὄφεως», «εἰς κέντρωμα σφιγγός», «εἰς δάγκαμα σκορπίου», «εἰς σεληνιασμόν», «εἰς ἀβδέλλαν», «εἰς ψῶφον ψηρῶν», «εἰς πανοῦκλαν», «διά νά παύσῃ ἡ πύρωσις τῆς σαρκός» κ.ἄ.

*** 134.** Μ.Π.Τ 119 0,207 × 0,155 ΙΗ αἰ. φφ. 36α-70β.

Τίτλος: *Παραρτήματά τινα ἐπάνω εἰς ταῖς λοιμικαῖς θέρμαις, ἤ πυρετούς, καί ἐπάνω εἰς ταῖς θέρμαις ὁποῦ γίνονται ἀπό αἰτίαν τοῦ μεσεντερίου.*

Ἀρχ. *Ἀπατῶνται καί ὁ λαός, καί πολλοί ἰατροί, ὀνομάζοντες λοιμικαῖς θέρμαις, ὅσαις ἔχουν πολλά καί βαρέα συμπτώματα...*

Ακολουθοῦν:

—φ. 44α, «Περί τοῦ ὅτι πρέπει νά βλέπωνται, καί νά ψηλαφῶνται συχνά τά ὑποχόνδρια εἰς τά ὀξέα πάθη».

Ἀρχ. *Εάν οἱ τωρινοί ἰατροί ἐψηλαφοῦσαν συχνά, καί ἐστοχάζουνταν τήν στάσιν τῶν ὑποχονδρίων, ὀλιγώτερα σφάλματα ἔκαμναν...*

—φ. 48α, «Δοκιμή τινῶν ἰατρικῶν».

Ἀρχ. *Ἐβάλαμεν ζωντανά σκουλήκια ἀνθρώπινα εἰς πνεῦμα τοῦ κρασίου, καί εἰς νερόν...*

—φ. 49α, «Περί τῆς εὐλογίας, ἤ ἐκθυμάτων, καί περί τῆς μικρᾶς εὐλογίας, ἤ ἐξανθημάτων».

Ἀρχ. *Καί ἡ εὐλογία, ἤ τά ἐκθύματα, εἶναι πάθος ὀξύ, καί διατί εἰς αὐτά ὅλον τό αἷμα ἀνάπτει...*

—φ. 52α, «Περί τοῦ ῥίγους τῶν ὀξέων παθῶν».

Ἀρχ. *Τριῶν λογιῶν εἶναι τό ῥίγος, κρίσιμον, περιοδικόν, καί συμπτωματικόν. Τό κρίσιμον, καί καλόν ῥίγος...*

—φ. 54β, «Παρατήρησις τῶν πρισμάτων, καί ἐκχυμώσεων τοῦ ἐξωτερικοῦ μέρους τῆς γαστρός, ἤγουν τοῦ ἐπιγαστρίου».

Ἀρχ. *Μή φοβηθῇς ἐάν ἴδῃς καμίαν φοράν ἔμπυον εἰς τά πάθη, διότι δέν εἶναι πάντοτε ἔμπυον...*

—φ. 56α, «Περί τοῦ ὑδρῶτος εἰς τά ὀξέα πάθη».

Ἀρχ. *Τότε εἶναι καλοί οἱ ἱδρῶτες, ὅταν γίνωνται ὕστερα ἀπό τήν ἀρχήν τοῦ πάθους...*

—φ. 58β, «Περί παρωτίδων, ἤτοι πριξιμάτων τῶν αὐτίων, καί τῆς κωφώσεως εἰς τά ὀξέα πάθη».

Ἀρχ. *Τοῦ αὐτίου ὁ ὀξύς πόνος μέ ὀξεῖαν θέρμην, ἤ θάνατον, ἤ παραφροσύνην δηλοῖ...*

—φ. 60α, «Περί τοῦ οὔρους εἰς τά ὀξέα πάθη».

Ἀρχ. *Τό πολλά κόκκινον οὖρος εἶναι κακόν, διότι ἤ εἶναι ὀξύ, ἤ μακροχρόνιον τό πάθος...*

—φ. 62β, «Περί ἀνορεξίας».

Ἀρχ. *Ὅταν στέκεται ἡ ὄρεξις εἰς κάθε πάθος, καλόν σημάδι...*

—φ. 63α, «Περί τῶν παθῶν τῆς κεφαλῆς εἰς τά ὀξέα».

Αρχ. *Ἐάν εἰς τά ὀξέα πάθη εἶναι καί ἄλλα σημεῖα σφοδρά εἰς τό πόνον τῆς κεφαλῆς...*

—φ. 65β, «Παρατήρησις τῶν ματίων εἰς τά ὀξέα πάθη».

᾽Αρχ. *Νά μήν ἀφήσῃς τόν ἀσθενῆ ποτέ προτοῦ νά στοχασθῇς τά μάτια του...*

—φ. 66α, «Παρατήρησις τῶν ἀσθενῶν ἀπό τό πλάγιασμα».

᾽Αρχ. *Τό νά γυμνώσουν τά ποδάρια τους, τό νά κείτωνται ὕπτιοι...*

—φ. 67α, «Περί φωνῆς, καί ὄψεως εἰς τά ὀξέα».

᾽Αρχ. *Ἄν ἡ νόσος ἔχῃ μεγάλην ὁρμήν συνηθίζουν νά γίνωνται...*

—φ. 70α, «Διά νά γνωρίσῃ τινάς ἄν εἶναι ἐγκαστρωμένη ἡ γυναῖκα, καί τί παιδί μέλλει νά κάμῃ».

᾽Αρχ. *Δόσε τέσσαρες οὐγγίαις ζουμί ἀπό φύλλα ἀγκυνάρας...*

*** 135.** Ι.Ε.Ε. 241 0,241 × 0,150 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 118.

Τίτλος (φ. 9α): *᾽Εκκλόγιον διαφορόν βιβλίον ιατρικόν συλλεγεῖσαι χάριν προλουρουτόν κατα την τέχνην.*

Στά φφ. 1α-6α, «πίναξ τοῦ παρόντος ἰατροσοφίου —1815 ἀπριλίου 25», ἐνῶ στά φφ. 7α-8β διάφορες συνταγές γραμμένες ἀπό ἄλλο χέρι.

Οἱ περισσότεροι ὅροι τῶν συνταγῶν, στά ἰταλικά.

Μετά τά 227 κεφάλαια (=συνταγές) πού ἀναφέρονται στόν «πίνακα», ἄλλες συνταγές μεταγενέστερες (ἀπό φ. 83β κ.ἑ.).

Στό φ. 6α μεταγενέστερη σημείωση: «᾽Εν ἔτει 1809 ἰανουαρίου 20 τοῦτο τῷ βειβλίον εγινέ του σοργλου εις μοσχονισια».

136. Μ.Μ.Λ. 1724 0,210 × 0,150 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 1α-86β + 120β.

—φφ. 1α-86β, «᾽Ιατροσόφιον».

᾽Αρχ. *᾽Αρχή σύν θεῷ διά τήν κασίδα...*

—φ. 120β, «᾽Ιατρικόν τῆς χολέρας».

137. Μ.Π. 793 (6300) 0,210 × 0,150 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 167β-181β.

138. Μ.Π. 845 (6352) 0,140 × 0,095 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 270.

Διάφορες συνταγές ἀπό τίς ὁποῖες ὁρισμένες στά λατινικά.

139. Αδ. 95 0,240 × 0,170 ΙΗ΄ αἰ.

᾽Ιατροσόφιο ἀπό τόν ᾽Ισαάκ τόν Ταξιώτη.

Τό πρῶτο μέρος τοῦ κώδικα. Στό τέλος τό ὄνομα (τοῦ κτήτορα;): «ἀθανασίου κερκυραίου».

140. Αδ. 119 0,220 × 0,165 ΙΗ΄ αἰ.

*** 141.** Β.Α.Κ. 117 0,117 × 0,105 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 161β-162α.
Τίτλος: *Ὄργανον διαγνωστικόν περί ζωῆς καί θανάτου.*

Ξεσηκώνουμε ὁλόκληρο τό κείμενο: «Μάθε ποῖαν ἡμέρα κατεκλήθη ὁ ἄρρωστος· καί πόσας ἡμέρας εἶχεν ἡ σελήνη· καί ψήφισον αὐτῶν τά ὀνόματα, καί τοῦ ἀρρώστου· καί πρόσθες καί ψήφους ι΄ τουτέστιν δέκα· καί συνάψας πάντα ἤφιλε ἀπό λ΄· καί τά ἐναπολειφθέντα κρατῶν· βλέπε ἐν τῷ ὀργάνῳ καί εἰ μέν εὕρῃς ἐν τῷ ὑπεργείῳ ζῇ· εἰ δέ εὕρῃς ἐν τῷ ὑπογείῳ ἀποθνήσκει. Τήν δέ πρώτην ἡμέραν τοῦ ἀρρώστου μή ψηφίσῃς· ἀλλά τήν δευτέραν. Ἡ πρώτη ἡμέρα κατάκλησις λέγεται καί οὐχί νόσος».

Στό ἴδιο φύλλο παράσταση τοῦ ὀργάνου.

142. Μ.Βουλ. 4 0,140 × 0,090 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 30α-38β.

143. Β.Ε.Β. 68 0,210 × 0,155 ΙΗ αἰ. σσ. 281-298.

144. Αδ. 83 0,210 × 0,170 ΙΗ αἰ.
Τίτλος: *Περί τοῦ γνῶναι τό πάθος τοῦ ἀσθενοῦς.*
Ἀρχ. *ἐρωτῶντός τινος περί ἀσθενοῦς...*
Τό 7ο μέρος τοῦ κώδικα.

*** 145.** Μ.Ι. 1317 (5437) 0,220 × 0,160 ΙΗ αἰ. φφ. 340α-348β.
Α΄ (φ. 340α), «μερικά τινά ἐκ τοῦ γεωπονικοῦ, προγνωστικά εὐδιανοῦ ἀέρος, ἀράτου».
Ἀρχ. *Τριταία καί τεταρταία οὖσα ἡ σελήνη, καί λεπτή καί καθαρά...*
Ακολουθοῦν: φ. 340β, «περί ἀνέμων»· φ. 340β, «περί ἴριδος» (φφ. 342β-343β λευκά).
Β΄ (φ. 344α), «ἰατροσόφιον Γαληνοῦ ἰατροῦ ἑρμηνεία».
Ἀρχ. *Τό ἔαρ ἄρχεται ἀπό τάς κε΄ τοῦ μαρτίου μηνός, ἄχρι κδ τοῦ ἰουνίου μηνός, ἐν ταύταις ταῖς ἡμέραις πλεονάζει ἐν τοῖς ἀνθρώποις τό αἷμα...*
Ακολουθοῦν: φ. 344β, «ἀπό τοῦ γεωπονικοῦ τοῦ ἀγαπίου. ἑρμηνεία διά κίνησιν κοιλίας»· φ. 345β, «ἰατρεία διά τάς λεβίθας»· «ὅταν ἔχει ὁ ἄνθρωπος λεχήνας»· φ. 346α, «εἰς πόνον ὀδόντων»· φ. 346β, «περί ὅταν

ἔχει τήν πέτραν»· φ. 347α, «περί ἐσωχάδων»· «εἰς δάγκωμα φαλαγγίου»· φ. 347α, «εἰς βῆχαν»· «περί σεύκλου»· φ. 347β, «περί σκόρδου»· «περί ἀγριοσκόρδου»· «περί ἀσθενοῦς ὁποῦ ἔχει καῦσιν»· φ. 348β, «ἑρμηνεία διά κάθαρσιν».

Τελ. *...τετριμμένον δράμιον ἕν καί μισόν ἐπί τοῦτο τό ὕδωρ, καί οὕτω λάβε.*

*** 146.** Μ.Τ. 492 0,210 × 0,140 ΙΗ΄ αἰ. σσ. 25-44.

Οἱ συνταγές: «διά νά φτιάσῃς μαντζούνι», «χάπια διά μητρικά πάθη», «ἰατρικόν θαυμάσιον διά λυσοσκυλοφαγομένον», «διά νά κάμῃς καθαρτικόν ὀνομαζόμενον ποτζιόνε πολιτίβα μαγγιστράλε», «εἰς πόνον λαιμοῦ», «ἕτερον ἰατρικόν ὀφέλημον εἰς τά μητρικά», «περί τοῦ ἔχοντος σκολίκους εἰς τό αὐτί», «περί ποδάγρας», «περί γλυκέα ὁποῦ ἔχει εἰς τήν κεφαλήν», «ὅταν πατήσῃ τινάς ξύλον», «ἕτερον πάλιν διά λυσοσκυλοφαγομένον», «διά νά κατουρίσῃ τό ἄλογον», «διά σπλῆναν», «περί τοῦ ὅποιος ἔχει μπαλονία», «περί γυναικός ὁποῦ δέν ἠμπορῆ νά ἐγκαστροθῆ», «εἰς γυναῖκαν ὁποῦ νά σταθοῦν τά συνήθια της», «περί γυναικός ὁποῦ νά σταθῆ τό γάλα της», «διά τά γνωρίσῃς γυναῖκαν ἐγκαστρωμένην τί παιδί θέ νά κάμῃ ἄρρεν ἤ θῆλυ», «προφύλαξις διά νά μήν σκοτωθῆ ἐγγαστρωμένη», «ἰατρικόν εἰς πρίσμα βυζίου», «εἰς πόνον καρδίας», «εἰς σφάκτην», «εἰς πονόκαρδον», «εἰς πονοκέφαλον», «εἰς μισοκέφαλον», «ἔτι εἰς σπλῆναν», «εἰς σπληνοστόμαχον», «περί δυσουρίας καί στραγγουρίας», «εἰς πρίξιμον κορμίου», «εἰς πρίσμα ὀρχιδίων», «εἰς πρίσμα ποδῶν», «εἰς πόνον ποδῶν», «εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ εὐγαίνει ἔντερόν του ἔξω», «ὅταν τρέχει αἷμα τό αὐτί τοῦ ἀνθρώπου», «διά εἴτινα πτύει αἷμα», «διά εἴτινα κατουρεῖ αἷμα», «διά εἴτινα τρέχει ἀπό τόν πάτον του αἷμα», «διά εἴτινα κατουρεῖ ὀλίγον», «διά εἴτινα ξερνᾶ πολλά», «διά εἴτινα τρέχει ἡ μίτη του αἷμα», «διά εἴτινα φάγει μανιτάρι ἀχαμνό», «περί γυναικός ὁποῦ τρέχει τό γάλα της πολύ», «εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ τρέμει τό χέρι ἤ πόδι του», «εἰς πρίξιμον προσώπου» κι ἀκολουθοῦν ἄλλες γιά σοχάδες, ληχήνα, ἀπόστημα, κασήδα, γιά νά σταθεῖ τό αἷμα, «περί πῶς μερίζεται [= πόσα μέρη ἔχει] ὁ ἄνθρωπος, καί οἱ καιροί καί τά στοιχεῖα», «εἰς τίνα τρόπον συλλαμβάνεται ὁ ἄνθρωπος», «ἡ αἰτία ὁποῦ γυνή δέν γγαστρώνεται», «εἰς πόνον ὀδόντων».

*** 147.** Μ.Β. 381 0,200 × 0,140 ΙΗ΄ αἰ. σσ. 266 + φφ. 22.

—σ. 1, «οἱ δώδεκα λίθοι. κεφ. α^{ον}»

Ἀρχ. *σάρδιον ὁποῦ τό λέγουν βαβυλόνιον, καί γίνεται τό χρόμα του ὡσάν φωτία καί ὡσάν αἷμα...*

—σ. 5, [ὁδηγίες γιά] «νά εὐγάζῃς λάδια», «λάδι τρυγός διά τό μαμούδι, ἤγουν λάσπη κρασίου, θαυμαστόν διά τό μαμούδι».

Ἀρχ. *λάβε ἤλι τοῦ κρασίου ξερί ὁποῦ νά μήν ἔχη ὕψον, βάλετο μέσα εἰς ἕνα σακούλιον χαρτένιον...*

—σ. 13, [ὁδηγίες πώς νά βγάζεις] «πνεῦμα, ἤγουν σπίρτο».

Ἀρχ. *Τό λάτε βερτζινάλε, ἤγουν γάλα παρθένω· κρασί πνεῦμα, ἤγουν ρακί...*

Ἀκολουθοῦν:

—σ. 25, «μαντζούνια». Ἀναλυτικότερα: «τό τζεβαχίρ μαντζούνι, τό λεγόμενον κορδιάλε», «μαντζούνι νά χονεύσης στομάχι», «εἰς πλευριτομένους», «μαντζούνι τῆς ποδάγρας», «μαντζούνι τῆς σκυλοκρόμηδας, εἰς ὤκτικαν», «ἑτέρα κατασκευή», «ἑτέρα κατασκευή», «εἰς ὤκτικαν», «ἕτερον», «ἕτερον», «μῆλον ἀρωματικόν», «δυναμοτικόν μαντζούνι εἰς πᾶσαν ἀσθένειαν», «διά νά καθαρίσης ζάχαριν», «τό κατασκευασμένω ἀμπέρι πῶς κατακευάζεται».

—σ. 33, «χάπια» (ἔχει «χάπια τοῦ τζουβάνη δυναμωτικά», «ὑπνοτικά», «διαφορετικά εἰς πολλαῖς ἀσθένειαις») καί στή συνέχεια: «κατασκευή τοῦ κρόκου», «τοῦ κύτρου», «τζεδουαρίας», «μαντζούνι διά παλεόν βίχαν», «περί ἐρμηνίας σκευασιῶν», «περί σκευασίας κουκίων», «περί σκευασίας σεραπίων», «περί ἐψημάτων», «περί ἀληφῶν», «περί ἐλαιῶν», «περί καθάρσεως», «ἕτερον», «διάταξι καθαρσίων», «τῶν ἀληφῶν ἐρμηνία», «σκευασία ἡ παναληφή», «σκευασία ἡ κριτική», «ἀληφή τοῦ σουλημᾶ», «πρός τούς ἐνδικάστους», «ἀληφή πράσηνη», «ἀληφή ἡ μολυβδένια», «ἑτέρα διά φοινίκω» [= γιά κοψήματα], «ἑτέρα ξηραντική τοῦ ψιμιθιοῦ», «ἑτέρα ἀληφή εἰς παλαιάς πληγάς», «ἀληφή καλή μαύρη ἕνα ἀπό τά τζηρότα», «ἀληφή εἰς τό ζοτίμη, καί φάγουσα», «ὅταν εἶναι πρησμένος», «ἑτέρα ἐρμηνία ἀληφῶν», «ἀληφή τοῦ διερέτα», «νά δοκιμάσης τόν λαβομένον ἤ ἀποθένη», «ἄσπρι σκόνι ὁποῦ βάλουν εἰς τήν πληγήν», «εἰς τήν φάγουσαν», «ἡ ἀλώϊ ἰατρεύει», «εἰς τό ζοτίμη ὁποῦ ἔχει πληγές», «νά εὐγάλης βόλι ἀπό πληγήν», «εἰς σκύλου δάγκωμα», «φάγουσα», «ἀληφή διά τά χελώνια», «διά καρκινόδεις διαθέσεις», «περί ἀποστήματος», «περί τόν μαμούδην ὁποῦ περιπατί καί κάμη τρίπας εἰς τό κορμί τοῦ ἀνθρώπου», «εἰς τζάκισμα χειρῶν ἤ ποδῶν», «ὅταν πέσι τις καί εὐγάλη τόν γόφον του», «ἀπό φαρμακομένα ὁποῦ γίνοντε πληγές», «ἐάν δαγκωθή ἀπό ὄφις», «τζηρότο», «ὅταν μελανίσουν τά μέλη τοῦ

ἀνθρώπου», «εἰς καμάδα», «εἰς σφηγκούνην», «διά τό μούρο», «διά τά ἀχελώνια», «εἰς μαντραβίτζες», «περί γαλικῆς νόσου», «θεραπία βρυέλου», «σεράβιον προκαθαρτικόν», «περί καθαρσίου», «περί κλησμῶν», «περί ὅσα ὀφελοῦν τήν γαλικήν νόσον», «περί ἀποκαπνισμοῦ», «ἀληφή τῆς γαλικῆς νόσου», «περί λιποθυμίας ἀπό καπνοῦ», «εἰς μαλαφράντζα», «εἰς ψώραν», «εἰς λέπραν», «εἰς λέπραν καί εἰς ψώραν», «εἰς κάθε σπηρία», «περί ψωριόντας ἤτι λεπροθέντας ὄνιχας», «περί πτερυγίων», «εἰς λεχῆνα», «περί κεφαλαλγίας», «εἰς χαύνοσιν κεφαλῆς», «ἀπό φλεγματισμοί», «εἰς πτερνισμόν», «ἐάν ἀπό ψήξεως πονί τό κεφάλη του», «εἰς κεφαλαλγοῦντα», «περί ἀλωπεκίας», «νά κάμη γένια ὁ σπανός», «ἀληφή διά νά φυτρόσουν τρίχες», «εἰς κασίδα», «ὅταν τρέμη ἡ κεφαλή», «εἰς κουκούδια», «περί καταροΐς», «εἰς πόνον ὠτίων», «περί τῶν ἐν τοῖς ὁσί τραυμάτων», «εἰς πόνον ὠτίων», «ὅταν τρέχη αἷμα ἤ ὄμπιος», «περί αἱμοραΐας ῥηνός», «περί τῶν ἐν τῇ ρινῇ παθῶν», «περί πολίποδος», «πρός τά ἕλκη τῆς ρινός», «εἰς συνάχη», «περί ὀσφήσεως», «εἰς ὀδονταλγίαν», «ἀληφή διά τά δόντια», «περί παθῶν τοῦ στόματος», «περί ἄφθας ἐν τό στόματι γινομένας καί φουσκόσουν τά χείλη καί οὔλη», «εἰς πληγήν στόματος», «ὅταν βρομή τό στόμα», «εἰς πόνον λαιμοῦ», «περί οὐρανίσκου», «εἰς χοιρόλαιμον», «ἑρμηνία ἰωάννου τοῦ δαμασκηνοῦ εἰς κράτημα λαλιᾶς», «περί γουργούρου», «διά τό νουζλά», «ὅταν σκάζομεν τά χείλη», «εἰς γλῶσσαν χαλασμένην», «ἕτερον ἄν εἶναι φάγουσαν», «εἰς μαλαφράντζα», «περί ἐμετῶν», «περί ὕπατος ἤγουν συκοτίου», «εἰς πόνον συκοτίου», «εἰς πόνον πλευροῦ», «ἔμπλαστρον περί ἀνορεξίας», «ὅταν ἔχει ἀπεψίαν», «περί πνευμωνίας», «εἰς φθίσιν», «περί πλευρίτιδος», «περί πνευμωνίας», «περί τῶν τῆς καρδίας», «εἰς βίχαν», «εἰς ἀειπνίαν καί βρόμον τῶν χνότων», «ὅταν σκοτίζετε ὁ ἄνθρωπος», «εἰς τήν στένωσιν», «εἰς δίσπνιαν καί στένωσιν», «ὅταν εὔγει ὁ ὀμφαλός», «περί ὀφθαλμοπονίας», «περί λευκόματος ὀφθαλμοῦ ὁποῦ συμβαίνει εἰς τούς ἀνθρώπους», «ὅταν πριστοῦν οἱ ὀφθαλμοί», «περί λευκόματος ὀφθαλμοῦ», «εἰς πάσαν ἀσθένειαν», «εἰς ματόπονον», «περί σκληροφθαλμίας», «ὅταν αἱ τρίχες τῶν βλεφάρων πέσουν», «περί ἀμαυρώσεως καί ἀμβλυοπίας», «εἰς λεύκομα ὀφθαλμοῦ», «περί δίψης», «περί καύσον πυρετοῦ», «περί τριταίου πυρετοῦ, καί τεταρταίου, καί τῶν λοιπῶν», «δηά τόν κόλικα», «εἰς κυτρινάδα», «περί τῆς λοιμικῆς νόσου», «εἰς τήν εὐλογίαν», «διά τήν φάγουσαν», «εἰς τήν πανούκλα», «περί στρόφου», «περί λιθιόντων», «εἰς δυσουρίαν», «εἰς τήν πέτραν», «περί τοῦ οὐροῦντος αἷμα», «εἰς σκουλαμέντο», «εἰς στραγγουρίαν»,

«εἰς πόνους αἰδίοις, ἤγουν τά ἀχαμνά», «ἔμπλαστρον διά τά νεφρά», «εἰς πρίσμα», «ἡ δίαιτα», «εἰς πόνον ὀρχιδίου», «εἰς πρίσμα ὀρχιδίων», «ὁποῦ δέν κρατοῦν τό οὖρος, καί ἐκεῖνοι ὁποῦ συχνοκατουροῦνε», «κατουροῦντος ὄμπιον», «εἰς δησουρίαν ἀληφή», «εἰς σκουλαμέντο», «περί διαβήτου», «ἴλεος», «ὅταν οἱ νεφροί φλεγμένουσι», «διαβύτης», «εἰς τόν νεφρίτην», «ὑδρόπικας», «διά τό μαλαθράκη», «περί κόλικος καί δέσιν», «περί τῆς κωλικῆς νόσου», «χάπια ὠρέα εἰς τό πάθος τοῦ ἰλέου», «περί τῶν ἐζωχάδων», «περί δισουρίας», «εἰς λιχήνα», «ὅταν εὐγένη ὁ κόλος του ἀνθρώπου», «περί διατρίσεως», «ὅταν πρισθῆ ὁ ἀφεδρῶνας», «ποδάγρα», «περί ποδάγρας καί ἀρθρίτιδος», «εἰς ποδαλγίαν», «συνοπτική σύνοψις περί τῶν κατατόπους παθῶν», «νεύρων πάθη», «λαιμοῦ πάθη», «ὀφθαλμῶν πάθη», «πάθη στομαχίου», «περί σπληνός», «περί μεσεντερίου», «περί ὑποχονδρίων», «περί ὕπατος», «ἐντέρων πάθη», «περί μητρικῶν», «περί πυρετῶν», «περί σφυγμοῦ», «περί οὔρου», «διαίρεσις τοῦ νοσήματος», «καιρός τοῦ νοσήματος», «περί αἰτιῶν τοῦ νοσήματος», «σύνοψις τῶν φυσικῶν δυνάμεων», «περί τῶν κυρίων μερῶν τοῦ ἀνθρώπου», «κανόνες θεραπευτικοί, εἰς τήν θεραπίαν», «τό β^{ον} εἶδος εἶναι ἡ φαρμακία», «εἶδος γ^{ον} εἶναι ἡ φλεβοτομία», «περί εὑρέσεως τοῦ συνθέτου φαρμάκου», «περί διαμονῆς τῶν συνθέτων».

Συνολικά 460 'συνταγές' ἤ 'κατασκευές'

—Στά φφ. 22: «πίναξ τῆς βίβλου» (ἀλφαβητικός).

*** 148.** B.Z. 96 0,210×0,160 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 469-550 (κολοβό). Τίτλος (σελ. 485): *Εἴδησις πάντων τῶν ὄπισθεν γεγραμμένων παθῶν ἀπό ποῦ προέρχονται καί πῶς γίνονται, καί εἰς ποῖον μέρος τοῦ σώματος ἑκάστη ἀσθένεια φύεται, συναθροισθεῖσα ἐκ πολλῶν καί μεγάλων ἰατροφιλοσοφικῶν βιβλίων εἰς βραχυλογίαν καί τά ἑξῆς* (καί κτητορικό: *«Καλλινίκου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως»*). Τά 'κεφάλαια': σ. 485, «περί ἀλωπεκείας»· «περί ὀφθαλμίας, παύλου μπαμπτοῦ»· σ. 488, «περί διαρέας»· σ. 489, «περί λυσαντερίας»· «περί δυσαντερίας»· σ. 490, «περί πληγῆς καί οὐλτζέρας»· «περί ῥονίας»· σ. 491, «περί σκρόφολας»· σ. 492, «περί φέβρας μαλίνας»· σ. 496, «περί βαρόλων»· σ. 499, «περί ὑδρωπεκίας»· σ. 503, «περί ἀποπληξίας»· σ. 505, «περί παραλυσίας»· σ. 507, «περί ἐπιληψίας»· σ. 508, «περί πυρετοῦ»· σ. 509, «περί μαλαφράντζας»· «περί μίλτζας»· σ. 510, «περί ὑποχονδριακῆς μελαγχολίας»· σ. 511, «περί λιθαργίας»· «περί σκαραντζίας»· σ. 512, «περί κωλικῆς βεντόζης, νεφρι-

τικῆς μπελιόζης»· σ. 513, «περί στουτζιόνων»· σ. 514, «περί σορδιτάς»· σ. 515, «δολόρ δέντοι καί ἑτέρων τοῦ σώματος πόνων» καί πρῶτα «περί πόνων ὀδόντων»· σ. 516, «κάρυα δελιόσι»· «περί ποδάγρας»· «περί ἀρθρίτου»· σ. 519, «περί μπλάστρων»· σ. 521, «περί σκορπούτου»· σ. 529, «περί κάτουρου»· «περί συνάγχης»· σ. 530, «περί βηχός».

Στίς σσ. 471-473, «πίναξ τῆς παρούσης βίβλου». Ἀπό τά 'κεφάλαια' [= συνταγές], πού σημειώνονται στόν «πίνακα», ἀλλά ἔχουν ἐκπέσει ἀπό τόν κώδικα, συγκρατῶ: «περί ἐσωχάδων», «περί κοινῆς θέρμης», «περί σπασμοῦ», «περί διαβήτου οὔρους», «περί συχνωουρίας», «περί δυσουρίας», «περί στραγγουρίας», «περί παρθένων γυναικῶν», «περί πόνων μήτρας», «περί τοῦ ἀποθανοῦντος βρέφους ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς μητρός». Συνολικά δίνονται 61 (ξα΄) συνταγές.

Τοῦ «πίνακα» προτάσσεται «Βιβλίον ἰατροσοφικόν ἅμα τε καί λεξικόν εἰς δύο γλώσσας, ἤτοι ῥωμαϊστί, καί τουρκιστί, περιέχον πάντα τά τοῦ ἀνθρώπου μέλη, καί τάς ἀσθενείας, τό μέν πρῶτον μέρος ῥωμαϊκόν, τό δέ δεύτερον τουρκικόν, καί πρῶτον μέν περί τῆς πλάσεως τοῦ ἀνθρώπου, εἶτα καί τά λοιπά ῥωμαϊστί, καί τουρκιστί».

Ἀρχ. *Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεός τόν οὐρανόν καί τήν γῆν, δεύτερον ἐποίησεν τόν ἥλιον καί τήν σελήνην...*

Ἀμέσως μετά τή σύντομη εἰσαγωγή, «αἱ ὀνομασίαι πάντων τῶν μελῶν τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος ῥωμαϊστί, τουρκιστί».

Σημ. Στίς σσ. 246-258 τοῦ κώδικα: «Κατάλογος τινῶν χειρογράφων βιβλίων τῶν εὑρισκομένων ἐν τῇ αὐθεντικῇ βιβλιοθήκη» [Βουκουρεστίου] (σελ. 257 «ἕτερα χειρόγραφα», ὅπου ἀναγράφονται 21 χειρόγραφα βιβλία).

*** 149.** Μ.Β. 378 0,150 × 0,100 ΙΗ΄ αἰ. σσ. 42.

[Ἰατροσόφιο]

σ. 1, [περί] «τοῦ σφιγμοῦ»· σ. 6, «περί αἵματος»· σ. 9, «περί ὅταν πίπτει ὁ ἄνθρωπος καί ἀποθνήσκει αἰφνιδίως»· σ. 10, «περί γυναικός ὁποῦ σταθοῦν τά ἔμινά της»· σ. 11, «περί γυναικός νά γενίσῃ καί νά σταθῇ τό γάλα της»· σ. 12, «περί ἀρσενικόν παιδί ἤ θυλυκόν ἐστί»· «περί γυναικός ὁποῦ νά ἀποθάνῃ τό παιδίον μέσα της»· «περί νά σταματήσῃ τό γάλα γυναικός»· σ. 13, «περί γυναικός ὁποῦ νά φεύγῃ ἀπό τόν ἄνδρα, ἤ ὁ ἄνδρας ἀπό τή γυναίκα»· «περί τοῦ λίσαι ἀνδρόγυνον δεμένον ὁποῦ δέν ἠμπορή νά γαμήσῃ»· σ. 15, «περί λιχύνας καί λέπρας»· σ. 17, «περί οὖρος διάγνωσις ἀστενῶν»· σ. 20, «περί ἀλειφῆς»· σ. 21, «ὅταν πριστοῦν τοῦ ἀνθρώπου τά χείλη»· σ. 22, «ὅταν σηκοθῇ ὁ ἄνθρωπος ἀπό ἀσθένεια καί χαλάση ὁ στόμαχός του»· σ. 23, « Αληφή ὀρεοτάτη εἰς πάσαν

πληγῆν»· σ. 24, «εἰς σκουλαμέντο»· σ. 25, «περί πρίσμα προσώπου»· «ὅταν σκοτήζεται ἄνθρωπος»· σ. 26, «περί ἀληφής»· σ. 27, «περί ἀρρώστου βαρέος»· «εἰς πόνον ὀδόντος»· σ. 28, «εἰς κουφασμόν»· «περί πόνον ὀδόντος»· «περί πόνον ὀφθαλμόν»· σ. 29, «ἑτέρα ἀληφή διά φλόγα ἤ καϊμάδα ἤ σπορία»· σ. 30, «ὅταν πονή ἡ καρδία τοῦ ἀνθρώπου»· σ. 31, «εἰς στρόφον κυλίας ἀπό ἄνεμον».

—σσ. 33-35, «βροντολόγιον».

Αρχ. *μήν σεπτέμβριος, ἐάν βροντίσι...*

σ. 36, λευκή.

σ. 37, «ἕτερον περί κάθε λογῆς τραυματία ἤ ἀπό πέτραν, ἤ ἀπό πέσημον»· σ. 38, «ἀληφή περί τό θρέψαι τήν λαβοματίαν»· «ἑτέρα ἀληφή διά νά φάγη κακόν κρέας, εἰς κάθε λαβοματίαν»· «εἰς ξεπαγήασμα ἀληφή»· σ. 39, «κάθαρσι ὀφέλημη διά κήνησιν τοῦ ἀνθρώπου»· «ἀληφή εἰς πλυγήν ὁποῦ δέν κλείη»· σ. 40, «εἰς ταῖς πλυγαῖς ὁποῦ κάμουσι σκολίκια»· «ἀληφή εἰς πόνον καί λάβομα»· σ. 41, «ἀληφή νά τρόγη σάπιον κρέας».

σ. 42, λευκή.

*** 150.** M.B. 380 0,190 × 0,130 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 89.

Ιατροσόφι (ἀκέφαλο).

φ. 1α, «περί ἀνήσου, ια » (τά πρῶτα, α΄-ι , λείπουν· φυλαρίθμηση νεώτερη).

Αρχ. *τό γλυκάνησον εἶναι θερμόν καί ξηρόν...*

Ακολουθοῦν: «περί σπαράγγων», «περί ἀστακῶν», «περί ἅλατος», «περί βερικόκκου», «περί βαλσάμου», «περί βασιλικοῦ», «περί γογγυλίων», «περί δαμασκίνων», [περί τοῦ κρέατος τοῦ ἐλαφιοῦ], [περί τοῦ κρέατος τῆς κατσίκας], [περί τοῦ κρέατος τῶν λαγῶν], [περί τοῦ κρέατος τῶν προβάτων], [περί τοῦ κρέατος τῶν παγωνιῶν], [περί τοῦ κρέατος τῶν χοίρων], «περί χηνῶν», «περί ὠῶν», «περί τυροῦ», «περί ἀγγουρίου», «περί μανιταρίων», «περί ἀνήθου», «περί ὀρτύγων», «περί ὀρνιθῶν», «περί περδίκων», «περί περιστεροπούλων», «περί συακίου», «περί ἰχθύων», «περί κεφάλου», «περί κωβίου», «περί γαρίδων», «περί κάραβων», «περί λάβρακος», «περί ὀστρακοδέρμων», «περί σηπία», «περί παγουρίου», «περί ξιφίου», «περί ἐλαιῶν», «περί ἐλαίου ἤγουν λαδιοῦ», «περί τζίφων», «περί τζιντζικέρου», «περί ἡδηόσμου», «περί θρύμπης», «περί ἰσχαδίου, ἤγουν ξηρῶν σύκων», «περί ἀντιδίων», «περί ἰτζίων», «περί κυδωνίου», «περί κερασίων», «περί καρύων», «περί κολοκυνθίων»,

«περί καστάνων», «περί κράμβης», «περί κοκκοναρίων», «περί ἀγκινάρας», «περί κίτρων», «περί καρδάμων», «περί κάππαρις», «περί κρομμυδίων», «περί κιναμόμου», «περί καρυοφύλλου», «περί καρύου ἀρωματικοῦ», «περί κυμίνου», «περί κολιάνδρου», «περί κρόκου», «περί κρίνου», «περί λεπτοκαρύων», «περί λιβάνου», «περί λαδάνου», «περί μήλων», «περί μαρουλίων», «περί καλάμης», «περί μελανθίου», «περί μελισσοφύλλων», «περί μόσχου», «περί μήκωνος», «περί μελίου», «περί μερσινοκόκκων», «περί μαστίχης», «περί ξυλοκεράτων», «περί ξυλαλόης», «περί ὀρίζης», «περί οἴνου», «περί ὄξεως», «περί πεπονίου», «περί ὕδατος», «περί πιστακίου», «περί κεχρίου», «περί πράσου», «περί πιπέρεως», «περί πηγάμου», «περί ροϊδῶν», «περί ροδακίνων», «περί ραπανίων», «περί ρόδων, ἤγουν τριανταφύλλων», «περί σύκων», «περί σταφιδῶν», «περί ζαχάρεως», «περί κυμήνου», «περί σησαμίου», «περί σκόρδων», «περί σινάπεως», «περί τυρχωνίου», «περί ὕδνων», «περί ὑδροσάτου», «περί κουκκίων», «περί φακῆς», «περί φασουλίων», «περί χρισολαχάνου», «περί χιῶνος».

—φ. 78α, «ἕτερα τοῦ αὐτοῦ περί εὐχύμων», «περί εὐπέπτων, ἤγουν καλοχονεύτων», «περί τῶν δυσπέπτων, ἤγουν κακοχονεύτων», «περί στυφῶν», «περί κακοστομάχων», «ὅσα καθαρίζουν, κόπτουν», «ὅσα κινοῦν τήν κοιλίαν», «ὅσα στένουν τήν κοιλίαν», «ὅσα εἶναι κακόχυμα», «τά φλεγματικά», «τά μελαγχολικά», «τά ξανθοχολυκά», «ὅσα γεννοῦν ὠμούς χυμούς», «ὅσα φισώδη, ἤγουν ὅσα πρύσκουν», «ὅσα κάμνουν παχύν χυμόν», «ὅσα εἶναι πολύστυφα», «ὅσα εἶναι ὀλιγόστυφα», «ὅσα κάμνουν περισαρκίαν», «ὅσα λεπταίνουν», «ὅσα καταψύχουν», «ὅσα ξηραίνουν», «ὅσα ὑγραίνουν», «ὅσα φθείρονται ὀγλίγωρα», «ὅσα δέν εὐγένουν ὀγλίγωρα».

*** 151.** M.I. 219 (4339) 0,210 × 0,150 ΙΗ΄ αἰ. φφ. Ι χ.ἀ. + 112.
Ἰατροσόφιο (ἀκέφαλο).

—φ. 1α, «Ἔκθεσις τῶν σημείων καί χαρακτήρων»
Ἀρχ. *Τήν τῶν σημείων καί χαρακτήρων διδασκαλίαν, ἀναγκαιοτάτην οὖσαν, οὐ πάρεργον ἀναγράψεσθαι, ὅπως ταῖς τῶν φαρμάκων σκευασίαις συμβολικῶς εὑρόντες...*

Ἀκολουθοῦν: φ. 2α, «Ἔτι περί μέτρων, καί σταθμῶν ἰατρικῶν, συντομοτάτη ἔκθεσις ἁπλουστάτη» (φφ. 3α-4α, λευκά)· φ. 5α, «Ἑρμηνεία τῆς φλεβοτομίας τῆς κεφαλῆς»· φ. 6α, «αἱ θανάσιμοι φλέβαι»· φ. 7α, «διά τούς ποδαλγούς καί ἀρθρητικούς»· φ. 8α, «τί τό ὄφελος ἐκ τῆς φλεβοτο-

μίας»· φ. 10β, «οἱ κύκλοι τῆς σελήνης»· φ. 11α, «περί τοῦ ποῖαι ἡμέραι τῆς σελίνης εἶναι ὠφέλιμοι νά φλεβοτομῆ ὁ ἄνθρωπος, καί ποῖαι οὔκ εἰσί»· φφ. 11β-12β, ἰατρικές συνταγές· φφ. 13α-25α, «λεξικόν ἰατρικόν πρός ἀρχαρίους μεταγλωττισθέν ἐκ τῆς ἑλληνίδος διάλεκτον εἰς τε τήν φραγγικήν καί τήν τούρκικην καί κοινήν παρά νηκολάου τινός ἰατροῦ ἀγραφιώτου» (κείμενο τετράστιλο: «ἑλληνικόν», «φράγγικον», «τούρκικον», «ρομέεικον»)· φ. 25β, «Γαληνοῦ περί ἀντιδότων· τίνες εἰσίν αἱ ἀντίδοται καί πόσας ἔχουν διαφοράς»· φ. 25β, «᾽Ελετουάριον ἐλεσκόφ»· φ. 26α, «Καί ἄλλη ἀντίδοτος καθαρτικός λεγομένη ἐλεσκόφ»· «᾽Αντίδοτος ἤτοι εὐλόγιος παρά δέ τῶν τούρκων σερεεφντήν»· «τί ἐστί σκρόπουλον»· «῾Ιερά γαληνοῦ»· φ. 27α, «Κοκκία τῆς λοιμικῆς, τοῦ ῥούφου θαυμαστά»· «Καθάρσιον τοῦ νικολάου αἰξηγηθέν παρά ἀναστασίου κι᾽ ἐγνώσθη διά πείρας ὅτι ἐστίν ὠφέλιμον πάνυ»· φ. 27β, «῎Ετερον συρόπι τοῦ αὐτοῦ δοθέν»· «῎Ετερον σερμπέτι»· «Σερμπέτι εὔχρηστον εἰς πυρετόν»· φ. 28α, «Καθάρσιον πάνυ ὡραῖον, ἡ ἑρμηνεία ἰατροῦ τινός χριστοδούλου ἀδελφοῦ γρηγορίου τοῦ κονταρῆ»· «Καί τοῦτο τοῦ νικολάου, τό ἔδωκε τοῦ ζαφείρη εἰς τά τρίκκαλα»· φ. 28β, «῎Ετερον, τοῦ νικολάου καί τοῦτο»· «ἕτερον καθάρσιον τοῦ νικολάου»· φ. 29α, «διαίτα τῶν καθαιρομένων, τοῦ νικολάου»· «πρόχειρον καθάρσιον εἶναι καί τοῦτο»· φ. 29β, «τί ἐστίν ἀντίδοτος, καί ποσαχῶς ἡ ἀντίδοτος»· φ. 30α, «Εἰς πόνον ὅματος ὅταν κοκκινήσει ἀπό καταῤῥοήν»· παριγορητικόν εἰς μελαγχολίαν τοῦ αὐτοῦ»· «Εἰς ἀσθενῆ ἀδύνατον μή δυνάμενος λαβείν κάθαρσιν»· φ. 30β, «περί διαφορᾶς ὀπώρας, καί ἀκροδρύων»· φ. 31α, «Σημείωσις τοῦ κοινοῦ καθαρσίου, ὅ κι᾽ ὁ παπα νικόλαος ἔπεμψεν ἡμῖν»· «ἡ διαίτα τοῦ καθαρσίου τούτου δός εἰπεῖν καί πάντων τῶν καθαρσίων»· φ. 31β, «περί ἀλειφῶν διαφόρων»· φ. 33α, «ἀρχή τοῦ δεκάτου βιβλίου περί ἐλαίων»· φ. 36β, «εἰς φάγουσαν δόκιμον»· φ. 37α, «περί ἀχωρόν»· «ἕτερον ὀριβασίου»· «διοσκορίδους πρός ἀχώρας»· φ. 37β, «περί ἀλωπεκίας, καί ὀφιάσεως»· «ἰωάννου δαμασκηνοῦ ἄλειμα»· «ἰουδαίου ἄλλο»· φ. 38α, «ἄλλο τοῦ αὐτοῦ»· «περί φθειρῶν»· «διοσκορίδους κοινά βοηθήματα πρός φθείρας»· φ. 39α, «περί ἀντιβαλλόμενων τινῶν σημείωσις»· φ. 39β, «περί ἐκλογῆς βοτανῶν»· φ. 40β, «περί ἀντιβαλλομένων, ἄλλως»· φ. 41α, «χρίσμα δαμασκινοῦ ὠφελιμῶν ἀλφούς καί ῥύπους παντός τοῦ σώματος»· «περί λέπρας καί ψώρας»· φ. 41β, «χρίσμα πρός ψῶραν»· «ἄλλο χρίσμα ὠφέλιμον εἰς ψώραν, καί κνισμόν, εἰς τραύματα, καί μαλαφράντζαν»· «διοσκορίδους ἁπλᾶ πρός λέπραν»· φ. 43α, «ἀρχή τοῦ ε΄ βιβλίου περί σεραβίων καί διαφόρων ποτῶν»· φ. 46β, «τμῆμα κη΄ περί πυρετῶν,

καί λοιμικῶν νοσημάτων»· φ. 47α, «περί συνεχοῦς, συντόμου πυρετοῦ»· «περί τριταίων»· «διοσκορίδους ἁπλᾶ φάρμακα πρός τριταῖον»· φ. 47β, «περί νόθου τριταίου πυρετοῦ»· «περί τεταρταίου πυρετοῦ»· φ. 48β, «περί ἡμιτεταρταίου πυρετοῦ»· φ. 49α, «περί καύσου πυρετοῦ»· φ. 49β, «περί ῥίγους διοσκορίδους»· «πρόγνωσις πυρετῶν»· φ. 50α, «πρό τεταρταίου»· «περί τῆς ἐν πυρετοῖς ἀγρυπνίας»· φ. 50β, «περί τοῦ ἐν πυρετοῖς βηχός»· φ. 51β, «περί λημώδους πυρετοῦ»· φ. 52α, «ἁπλᾶ ματθαιόλου περί λοιμώδους πυρετοῦ»· φ. 52β, «περί πανδήμων, καί ἐπιδήμων λοιμικῶν νοσημάτων»· φ. 55α, «Ἑτέρα διαίτα τοῦ θαυμαστοῦ βρυέλλου προφυλακτική»· φ. 55β, «προγνωστικά, καί θεραπεία τῶν βουβῶνος ἄνθρακος, καί πυρός περσικοῦ καλουμένων, καί πρῶτον περί ἄνθρακος»· φ. 59α, «περί βοηθημάτων ἁπλῶν»· φ. 60β, «ὀνομασίαι τῶν τεσσάρων εἰδῶν τοῦ λοιμοῦ»· φ. 62α, «ἀντίδοτος ἀρωματική ἤ διά καρυοφύλλου»· «ἀντίδοτος ἀρωματική γαβριήλ»· φ. 71β, «Ἀρχή τοῦ β΄ τμήματος περί ἀντιδότων, ἀντίδοτος ἡ διά λιβάνου νικολάου»· φ. 86α, «Ἀρχή τοῦ τρίτου τμήματος περί καθαρτικῶν ἀντιδότων καί καλοῦνται παρά λατίνοις τά μέν μαλακτικά, λενιτίβα, τά δέ καθαρτικά σουλφουτίβα. α^ον περί μαλακτικῶν»· φ. 93β, «Ἀρχή τοῦ δ΄ τμήματος περί Κόκκιαν ὀριβασίου»· φ. 102β, «περί εἰλιγμάτων βιβλίον ἕκτον»· φ. 103α, «περί τροχίσκων βιβλίων ἕβδομον»· φ. 106α, «βιβλίον η^ον, περί ἐμπλάστρων»· φ. 109β, «περί καθαρσίων»· φ. 112α, «περί καθαρτικῶν».

Στό φ. 1α, ἡ σημείωση: «ἐτοῦτο τό γιατροσόφι εἶναι τοῦ παπᾶ θεοκλίτου καί ὅστις τό ἀποξενόσει νά ἔχει τάς ἀράς τόν τριακοσίον πατέρων»

Στό φ. Ι χ.ἀ. σημείωμα περί ὑγρῶν μέτρων.

Βλ. Νικόλαος Ἀγραφιώτης.

*** 152.** B.A.N. 42 0,210 × 0,160 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 90α-91β (κολοβό).
Ἀρχ. *Τό λάδανον εἶναι γνώριμον εἰς ὅλους τοῦ ὁποίου τό χορτάρι κράζεται κυπριώτικα ξυστάρι...*

Σημ. Στά φφ. 89α καί 94β τοῦ κώδικα ἡ χρονολογία: αψνβ΄ (= 1752).

*** 153.** M.K. 187 (1700) 0,165 × 0,110 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 45α-48α + 100α-101α.
—φ. 45α, «πῶσαις ἡμέραις ἔχει ὁ καθ' εἷς μήν».
—φ. 45β, πίνακας τῶν μηνῶν καί τῶν ἡμερῶν τῆς σελήνης, μετά τόν ὁποῖο διαβάζουμε: «ἄν θέλῃς μέ εὐκολίαν νά εὕρῃς τούς μήνας, πότε

ἀρχίζουν, καί τήν σελήνην, κράτησον εἰς τήν χείραν...»
—φ. 46α, πίνακας τῶν θεμελίων τῆς σελήνης καί ἡ σημείωση: «νά εὕρης τήν σελήνην πότε γίνεται, κράτισον τό θεμέλιον αὐτῆς...»
—φφ. 46β-48α, «ποίας ἡμέρας ἦνε καλόν νά φλεβοτομᾶ ὁ ἄνθρωπος».
Ἀρχ. *Εἰς τήν πρώτην τῆς σελήνης, κακόν ὅτι κάμνη ὁ ἄνθρωπος πρόσωπον κίτρινον...*

Στό τέλος, φ. 48α, γράφει: «καί ἄν θέλης δοκήμασον, καί νά ἠδίς ὅτι εἶναι ἀληθηνά. Ὅμως ἄν εἶναι ἀνάγκη μεγάλη, καί κινδυνεύη ὁ ἄνθρωπος, δέν ταξετάζουν».
—φ. 100α, «Ἰδού καί τό σεληνοδρόμιον».
Ἀρχ. *Εάν θέλεις νά εὕρης ἐν ποίᾳ ἡμέρα, καί ὥρα, καί στιγμή γίνεται ἡ γένα τῆς σελήνης, κράτισον τόν κύκλον...*
—φφ. 100β-101α, πίνακες τῶν κύκλων καί τοῦ θεμελίου τῆς σελήνης.

154. B.I. III.220 8° ΙΗ αἰ. σσ. 194.
Περί τοῦ τρόπου παρασκευῆς τῶν φαρμάκων.

*** 155.** A.M.I. 36 0,160 × 0,105 ΙΗ΄ αἰ. σσ. ροε΄
Τίτλος: *Τέχνη τῶν ῥοσσολίων, διά νά κάμῃς κάθε λογῆς ῥοσσόλια.*
Ἐκτός ἀπό τόν τρόπο παρασκευῆς τῶν ροσολίων καί τήν ἐπίδρασή τους στόν ἀνθρώπινο ὀργανισμό, παρουσιάζεται ἐδῶ καί ἡ μέθοδος μέ τήν ὁποία παρασκευάζονται διάφορες «ἐσσέντζαις», «ἐλιξήρια» καί ἄλλα 'ἰατρικά' γιά μιά μεγάλη ποικιλία ἀσθενειῶν. Από τά τελευταῖα αὐτά συγκρατοῦμε (σσ. ογ΄-ροε΄) «πέμπταις ἐσσέντζαις», «ἐλιξήριον», «ἐλιξήριον ἐναντίον εἰς τόν σκορβοῦτον, καί τά ὑποχονδριακά πάθη», «ἐλιξήριον νεφριτικόν», «ἐλιξήριον μητρικόν», «τό ἡμέτερον ἀντιεπιληπτικόν ἐξτράκτον», «ἡ βαφή μας ἡ πολύχρηστη», «τό ἡμέτερον μεῖζον ἐλιξήριον τῆς ζωῆς», «ἡ ἡμετέρα βαφή τῶν ὄχεντρων», «τό ἀντινεφριτικόν μας ἀξτράκτον», «τό ἡμέτερον ἀντιπυρετικόν», «τό ἐδικό μας σπύριτο τοῦ βυτριόλου ὁποῦ ἐμπένει μέσα εἰς τό καθολικό νερό, καί εἰς τό ἀντιπυρετικόν ἔξτρακτον», «τό ἡμέτερον ματζιστέριον τοῦ τάρταρου. Καθαρτικόν», «τό ἡμέτερον ἀντιπυρετικόν», «ἅλατα, τά ὁποῖα δίνω εἰς τούς αὐθώδεις πυρετούς, καί ὁμοίως εἰς τούς φθινοπωρινούς, καί ἄριστα εἰς τό, νά διαλύσουν τούς ἑτερογενείς χυμούς», «τό ἡμέτερον περίφυμον ἀντισκορβουτικόν ἅλας», «τό ἡμέτερον ἐξτράκτον τοῦ ἁγίου ξύλου, διά τό ἀφροδισιακόν μύασμα», «τερέβινθα ποτιστική ἡμετέρα διά τήν γονορροΐαν», «τό ἐδικόν μας νερόν ἐνάντιον εἰς τάς

παλαιαῖς γονορρόίας», «ποτόν ἡμέτερον ἐνάντιον εἰς ταῖς γονορρόίαις, καί εἰς ταῖς πληγαῖς τῶν νεφρῶν, καί τῆς κύστεως», «περί τῶν ἐξτράκτων», «τό ἡμέτερον βάλσαμον μουμιασμένον», «τό ἡμέτερον ἀποπληκτικόν», «τό ἡμέτερον πνεῦμα τοῦ σούρφανου εἰς τό νά ἰατρεύση ταῖς πληγαῖς τῶν πνευμωνίων, καί ταῖς φάγουσαις», «βάλσαμον τοῦ κόκκινου σκύλου, ἐδικόν μας», «ἔμπλαστρι τοῦ σούρφανου τοῦ Ρουλάνδρου», «τό ἡμέτερον ἔλαιον τοῦ Μύοξου, ἤγουν τοῦ Μπούφου, ἤ τοῦ φαρμακεροῦ βατράχου», «τό ἡμέτερον ἀντιαποπληκτικόν βάλσαμον», «τά ἡμέτερα καταπότια ἐνάντιον εἰς ταῖς λοιμώδης ἀῤῥωστίαις», «τό ἡμέτερον λιθοθρίτατον νερό», «τό ἡμέτερον βάλσαμον ἐναντίον εἰς τό ἄσθμα», «τά ἡμέτερα καταπότια ἐναντίον εἰς ὅλαις ταῖς ἀκαθαρσίαις τοῦ αἵματος καί τῶν χυμῶν», «βάλσαμον ἡμέτερον ἐνάντιον εἰς τούς κολικούς πόνους», «τό ἡμέτερον ὀφθαλμικόν νερόν», «ἡμέτερον ἀπόῤῥητον ἐνάντιον εἰς τό δάγκαμα τοῦ λυσσασμένου σκύλου», «ἡ ἡμετέρα βαφή ἐνάντιον εἰς τήν δυσεντερίαν», «τό ἡμέτερον βάλσαμον τῆς μαστύχης», «τό ἡμέτερον ἀπόῤῥητον ἐνάντιον εἰς τόν εἰλεόν, καί τόν ἐμετόν», «τό ἡμέτερον σπύριτο τοῦ στεραιοῦ νίτρου ταρταρισμένον», «τό ἡμέτερον ἀντιπλευριτικόν ἐμπλάστρι», «τό ἡμέτερον ἐμπλάστρι διά τζακισμένα κόκκαλα, καί βγαλμένα», «τό ἡμέτερον ἀντιπλευριτικόν ἔλαιον», «ἡμετέρα σκόνι μητρική», «τέλος, περί ὑποχονδριακοῦ πάθους» (ὅπου «διάγνωσις», «πρόγνωσις» καί «ἰατρία» τοῦ πάθους αὐτοῦ).

Βλ. Ὅμηρος Γεώργιος II,I· III,I καί IV,I.

*** 156.** Μ.Α.Α.Σ. 1863 0,195 × 0,135 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 17α-28α.

Κείμενο ἀκέφαλο· ἔχουν ἐκπέσει τά πρῶτα δύο κεφάλαια.

Ἀρχ. *γ^ον κεφάλαιον. Ὅταν ὁ ἄνθρωπος εἶναι εἰς τό τέλος ναποθάνῃ, τότε ὅλον τό κορμίν, χαίρια ποδάρια, καί τά ὑπόλοιπα μέλη ἀρχίζουν καί κριόνουν καί μένουν ἀποθαμένα· διότι τό στοιχεῖον τοῦ αἵματος εἶναι νά ζωογονεῖ ὅλον τό κορμί...*

Ἀκολουθοῦν: φ. 17α, «περί τοῦ στοιχείου τοῦ αἵματος»· «νικηφόρου τοῦ ξανθοπούλου» (ἀρχ. *καί ὁ νικηφόρος ὁ ξανθόπουλος περί τῆς γεννήσεως τοῦ ἀνθρώπου τοῦτο λέγει ὅτι ἡ γονή τοῦ ἀνδρός...*)· φ. 17β, «αθανασίου τοῦ μεγάλου ἀλεξανδρέως» (ἀρχ. *ἐκεῖ ὁποῦ σμήγει ὁ ἄνδρας μέ τήν γυναῖκα...*)· «πώς νά κάμνῃ ἡ γυναῖκα παιδί»· «διατί γίνονται τά παιδία ἀρσενικά καί θυληκά»· φ. 18α, «περί ἐμμίνων τῆς γυναικός»· φ. 18β, «περί τῶν παιδίων ὁπού γενοῦνται ἄλλα φρόνυμα, καί ἄλλα τρελά»· «περί ποίου μέρους τοῦ κορμίου κατοικεῖ ἡ ψυχῆ»· φ. 19α, «περί

ἀσθενοῦς νά ἰδεῖς ἀν ζεῖ»· φ. 19β, «περί γυναικός ὁπού δέν πορεί νά κάμη παιδί»· φ. 20β, «περί γυναικός ὅπου νά σταθούν τά ἐμμίνιά της»· «εἰς γυναῖκα ὁπού νά σταθή τό γάλα της»· «περί γυναικός ἐγκαστρομμένης νά μή σκοτόσει τό παιδί»· φ. 21α, «περί ὅταν κυλιοπονᾶ ἡ γυναῖκα καί δέν αμπορεῖ νά γενήσει»· «περί πόνον καρδίας»· «περί ἀνθρώπου οπού κατουρί κάν μικρός, εἴτε κἀν μέγας»· φ. 21β, «περί πρισμένου ανθρώπου ἄν εἶναι ὅλον τό σῶμα του πρισμένον»· «περί ὅταν πονοῦν τά ποδάρια του ἀνθρώπου»· «περί πρίσμα ποδαρίων»· φ. 22α, «περί ὅταν εὐγένει τό κάθησμα τοῦ ἀνθρώπου»»· «περί πόνον ὠτίου»· «περί ὅταν τρέχει αἷμα ἀπό τά αὐτιά τοῦ ἀνθρώπου»· «περί τοῦ ἔχοντος σκουλήκια εἰς αὐτόν»· «διά τήν χολήν»· φ. 22β, «περί τοῦ πτύοντος αἷμα»· «περί ὅταν τρέχη αἷμα ἀπό τόν πάτον τοῦ ἀνθρώπου, πώς νά σταθή»· «περί ὅταν κατουρή αἷμα»· φ. 23α, «περί ἀνθρώπου ὁποῦ ξερνᾶ πολλά»· «περί ἀνθρώπου ὁποῦ ἔχει σκουλίκους»· «περί ὅταν παγένει ἡ χολή νά σταματᾶ»· φ. 23β, «περί ὅταν τρέχει αἷμα ἀπό τήν μήτην πώς νά σταματήση»· «περί ὅταν ξυλοθή ὁ στόμαχος τοῦ ἀνθρώπου»· «περί ὅταν πονή ὁ ἀφεδρόνας τοῦ ἀνθρώπου»· «περί πόνον νεφρόν τοῦ ἀνθρώπου»· φ. 24α, «περί ἀνθρώπου ὁπού νάχη βήχαν»· «περί πόνον δοντίου»· «περί ἀνθρώπου ὁπού τρέχουν τά μάτια του δάκρυον»· «περί ἀνθρώπου ὁπού φάγη μανητάρια καί φαρμακουθῆ»· φ. 24β, «περί τοῦ ἀλόγου ὁπού δέν ημπορεῖ νά κατουρήση»· «πώς νά φύγουν οἱ ψίλλοι ἀπό τό σπίτι»· φ. 25α, «περί τζάκισμα χειρός καί ποδός»· «περί ἀνθρώπου ὁπού νά καή μέ φωτιά, ἤ ἀπό μολίβη»· «περί ὅταν φαρμακόσουν τινάν»· «περί ἀνθρώπου ὁπού νά τόν δαγκάσι τό φίδι ἤ σκορπιός»· φ. 25β, «περί ὅταν κλαίη παιδίν μικρόν»· «περί παιδίου μικροῦ ὁποῦ νά ἔχει ποδάγρα»· «περί ζεματισμένα δάκτυλα»· φ. 26α, «περί ἀνθρώπου σελινιασμένου»· «περί γυναικός ἀγκαστρομένης ὁπού ἀποθάνη τό παιδίον εἰς τήν κοιλίαν της καί δέν ἀμπορή νά εὐγένει»· «περί πώς νά στήση γάλα γυναικός ὁποῦ τρέχει πολλύ»· φ. 26β, «περί ὅταν πίπτει τό χαλάζην καί θέλεις νά τό στήσης μέ τοῦ θεοῦ τήν βοήθειαν»· «περί ἀνθρώπου ὁποῦ τρέμει τό χαῖριν του, ἤ ὅλον τό κορμίν του»· «περί πῶς να χαθῆ ἡ κάμπια ἀπό τούς κάμπους καί ἀπό τά ἀμπέλια»· φ. 27α, «περί ὅταν πρισθή τό πρόσωπον τοῦ ἀνθρώπου»· «περί ὅταν πρισθή ἡ κολοκαθέα τοῦ ἀνθρώπου»· «περί ἀνθρώπου ἀσθενοῦς πῶς νά τοῦ παῦσις τήν δίψαν»· «περί ἀνθρώπου ἔχοντος πιτηρίδα εἰς τό κεφάλι ἤ εἰς τά γένια»· «περί ἀνθρώπου ἔχοντος ζοχάδες καί ἐξοχάδες»· φ. 27β, «περί λιχῆνας».

Πρβλ. « Ανθρωπολογία».

***157** Μ.Α.Α.Σ. 1874 0,217×0,156 ΙΗ αἰ. φφ. 57α-76β.
φ. 57α, «ἀρχή τοῦ Γεωπονικοῦ, τοῦ δέ ὡς ἔχη». «Εἰς πρίσμα ποδῶν καί προσώπου».

Ἀρχ. *Φασκομιλία, διόσμον, μελόχα. βράσε καλά, καί βάλλε μισόν νερόν, καί μισόν κρασί...*

Ἀκολουθοῦν: «Εἰς ἐγληστίρη», «πῶς κάμνουν τή ροδοζάχαριν», «Ὅταν δέν ἠμπορή ἄνθρωπος νά ἀνασάνει καί πνίγεται », «εἰς πόνον ὠτίου», «περί ὀφθαλμοῦ», «εἰς ρευματικόν», «περί ὀφθαλμόν», «ὅταν τρέχει δάκρυ ἀπό τούς ὀφθαλμούς», «περί κεφαλής», «περί βίχαν», «περί φλέγματος», «περί κεφαλής», «εἰς τόν λαιμόν», «ὅταν δέν ἠμπορεῖ τινάς νά δακρίσει», «ἐάν τύχει καί ζῶον καί δέν ἠμπορεῖ νά κατουρήσει», «ὅταν ἔχει πέτρα», «ὅταν τινάς δέν ἠμπορεῖ νά κατουρήσει», «ὅταν πιασθή τόν οὖρος τοῦ ἀνθρώπου», «εἰς κόψημον», «ὅταν κατουρί τινάς νύκταν», «εἰς πόνον ποδῶν», «ὅταν τινός εἶναι πιασμένα τά κόκαλά του», «εἰς πόνον γονάτων», «εἰς πόνον νεφρῶν», «εἰς ποδάρια», «περί πρίσμα κοιλίας», «ὅταν πονεῖ τό ὑπογάστριον», «εἰς πλευρίτην», «εἰς λέπραν», «εἰς πλιγήν ὁποῦ τρέχει αἷμα», «περί σοχάδες», «περί πόνον στόματος», «ὡςτις δέν χονεύει», «εἰς σπλίναν», «εἰς ὀδώντας», «εἰς φαγούρα τοῦ κορμίου», «εἰς ὀδώντων σκόλικας», «εἰς πλιγήν τινά καί φάγουσαν», «ὅταν φάγει τόν ἄνθρωπον ὄφυς ἤ σκορπιός, ἤ ἄλλο», «ὅταν φάγει σκύλος λισιάρης ἄνθρωπον», «εἰς κίνησιν», «εἰς κοιλίαν», «διά τήν χολήν», «εἰς ἀνορεξίαν», «εἰς ψύχραν στομάχου», «εἰς ἀνεμωπύρωμα», «εἰς πρίσμα ἀνθρώπου», «εἰς βρόμον στόματος», «εἰς πόνον κοιλίας», «ὅταν εὔγη τό κάθισμα τοῦ ἀνθρώπου», «εἰς λιχήναν καί ψόραν», «εἰς πόνον κεφαλής», «εἰς τζάκισμα ποδός», «εἰς κάψημον φωτίας, ἤ μολίβης», «εἰς πλιγάς», «εἰς μαλία», «εἰς ἀβδέλας», «περί μανητάρια», «εἰς φαρμάκι», «εἰς κάμπιαις», «εἰς γάλα γυναικός», «περί αἵματος», «εἰς ποδαγρίαν καί χειραργίαν», «εἰς σοχάδες», «εἰς φλέγμα», «εἰς δρόπικα», «εἰς ξίπασμα», «περί πόνον δοντίων», «εἰς κάθαρσιν», «εἰς δυσεντερίαν», «περί λυσεντερίαν», «περί ἀβδέλας». Μετά τή 'συνταγή αὐτή σημειώνει. «τά κάτωθεν κεφάλαια λέγονται τοῦ γαλινοῦ». Ἐδῶ: [ὅταν πονέσι τινός ἡ κεφαλή], «εἰς μισοκέφαλον», «περί πιτηρίδος», «εἰς πύρωμα», «περί κυτρινάδος», «περί πόνον κεφαλῆς», «περί ψύρας», «περί μισοκέφαλον», «περί κεφαλῆς καύσονα», «εἰς κεφαλόπονον», «περί κεφαλῆς ἔχων πλιγήν», «εἰς πρόσωπον ἔχων πανάδας», «περί ὀφθαλμόν», «εἰς πύρωμα ὀφθαλμόν», «περί λευκόματος ὀφθαλμῶν», «εἰς τύφλωσιν ἀλόγου», «περί καφίδος καί σκληρότητος», «περί σκοτισμόν

ἀνθρώπου», «περί ὀφθαλμῶν ἐχόντων αἷμα», «εἰς πόνον ὀφθαλμῶν», «εἰς πόνον ὠτίου», «εἰς πόνεσιν καί φούσκωσιν ὠτίου», «περί δισοδίας ρινός», «περί ρινός στάζοντος αἷμα», «εἰς πρίσμα γλώτης», «περί πλιγήν στόματος», «περί γλώττης τραχίας», «περί δυσοδίας ρινός καί στόματος», «εἰς πόνον κεφαλῆς», «εἰς σπλήναν», «περί ὅταν τζούζι τό κατούριμα τοῦ ἀνθρώπου ὀλίγον λίγον», «ὅταν δέν πάγει ἡ κοιλία τοῦ ἀνθρώπου», «ὅταν ξυπᾶτε ὁ ἄνθρωπος».

Σημ. Στό παράφυλλο τοῦ τέλους οἱ σημειώσεις: «1706 τό παρόν βιβλίον ὑπάρχει ἐμοῦ ἱερεμίου ἱερομονάχου σιναΐτου καί κριτός, ἐγραύθη ὑπ' ἐμοῦ ἐν αἰγύπτῳ εἰς τό μετόχιον τῶν σιναϊτῶν» καί «ταύτην τήν βίβλον, οἱ πάντες ὅσοι λαβόντες ταῖς χερσίν, καί τόν θεόν ὑμνούντων, ἐν προθύμῳ καρδίᾳ, δέησιν ποιῆσαι ὑπέρ ἐμοῦ ἱερεμίου τοῦ ταύτην γράψαντος» καί ἡ χρονολογία: «1737 ἰανουαρίου 12».

158. Ε.Σ.Σ. 49 4° ΙΗ αἰ.
Τίτλος: *Ἰατρικόν τῶν ὀδόντων ὠφελιμώτατον.*

*** 159.** Β.Ρ.Α. 413 0,229 × 0,163 ΙΗ αἰ. σ. 145.
Τίτλος: *Ἰατρικόν: διά ἄνθροπος σπαζμένος* (γραμμές: 11)

160. Κ.Α.Ι. 128 0,245 × 0,185 ΙΗ΄ αἰ. σσ. 14 (ιδ΄) + 186.
Τίτλος (σ. 1): *Σωματοθεραπεία.*

Στή σελ. 14 (ιδ΄), σημείωμα τοῦ γραφέα: «ἀντέγραψα ἀπό τό χειρόγραφον ἐνθάδε, οὔ μόνον ὀρθογραφικάς λέξεις, ἀλλά καί ἀνορθογραφικάς καθώς τάς εὗρον, σκοπός μήπως τά γραφόμενα ἀλλάξω καί ἀπό τήν ὠφέλειαν βλάβην προξενήσω· δι' ὅ καί ἀπαλάττομαι».

161. Ε.Σ.Β. 1 0,160 × 0,110 ΙΗ αἰ. φφ. 372α-373β.
Τίτλος: *Ἐξαίρετον ἰατρικόν τῆς πανούκλας.*

*** 162.** Β.Μ.Α. 95 0,158 × 0,110 ΙΗ αἰ. φφ. 13β-14α + 19αβ.
—φφ. 13β-14α, «Ἀκωλουθήα εις σελυνηαζωμένους καί εἰς πάσαν πονηρᾶν ασθένεια».

Ἀρχ. *ὅταν τύχει τίς καί σελινιάζεται καί ἀφρίζη καί τρίζοι τούς ωδῶντας εἰπέ τῶ εὐλογητός ω θεός ημῶν καί σφραγήζων αὐτῶν διά του τημείου σταβροῦ...*

Στό φ. 14α, ἡ συνταγή: «καί ταύτα εἰς το ωτίον».

—Στό φ. 19αβ, συνταγές γιά διάφορες ἀσθένειες.

*** 163.** Ι.Ε.Ε. 89 0,160 × 0,105 ΙΗ΄ αἰ.

Τρεῖς ἰατρικές συνταγές:

φ. 4α, «διά τάς ἐξωχάδας ἰατρικόν θαυμάσιον».

φ. 18α, «χάπια διά πόνον κοιλίας» καί «διά νά κάμῃς καθάρσιον».

164. Μ.Ν.Ζ. 50 0,270 × 0,220 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 60.

Πρακτικές φαρμακευτικές συνταγές.

*** 165.** Β.Ι. Ι.16 0,165 × 0,110 ΙΗ΄ αἰ. σσ. δ΄ + 138 + φφ. 4 χ.ἀ. + 9 χ.ἀ.

Συλλογή ἰατρικῶν συνταγῶν συγκεντρωμένες ἀπό τόν ἀνηψιό τοῦ Σκαρλάτου Καρατζᾶ σέ μιά περίοδο 48 χρόνων, μεταξύ 1736 καί 1784.

Ὁρισμένες γραμμένες λατινικά· πρβλ. σ. 33: «αὕτη ἡ ῥετζέτα τοῦ μακαρίτου Μηχαλάκη λατινιστί εἶναι οὕτω γεγραμμένη» κ.ἀ.

Στήν ἀρχή, σσ. δ΄, ρετσέτες «διά πονόματον» καί ἀκολουθοῦν: στή σ. 1 «ρετζέταις ἰατρικῶν, εὑρέθησαν εἰς τά χαρτία τοῦ Μακαρίτου Σλουτζιάρι Παναγιωτάκη» (ἡ πρώτη: «Διουρητική καί θριπτική τῆς πέτρας»)· ἐδῶ ρετσέτες «τοῦ μακαρίτου ἰατροῦ Μιχαλάκη μάνου», «τοῦ σενιόρ λουκῆ» καί στή συνέχεια, σ. 7: «Ῥετζέταις ὁποῦ ηὗρα ἀπό τόν μακαρίτην πατέρα μου, αἱ ὁποῖαι ὅλαι εἶναι διωρισμέναι ἀπό μεγάλους ἰατρούς, καί ἀκολούθως καλαῖς». Συγκρατῶ ἐδῶ, ρετσέτες «τοῦ δοκτόρου Ἀμαρινίου», «τοῦ δοκτόρ ἀνδρέα», «τοῦ σενιόρ Δεπάστα», «τοῦ σενιόρ Ἀλεξάνδρου Κασίμη» (ἀλλοῦ: «τοῦ δοκτόρ Ἀλεξάνδρου Κασίμη»), πάλι «τοῦ μακαρίτου Μιχαλάκη μάνου», «τοῦ διαμαντάκη βλαστοῦ», «τοῦ θείου μου Σκαρλάτου Καρατζᾶ» (ἡ σημείωση αὐτή στίς σσ. 20, 24, 27, 28, 29, 30, 40 καί 41, ἐνῶ στή σ. 18: «ὁ δέ κυρίτζη Σκαρλάτος Καρατζᾶς εἶπεν ὅτι ἄν αὐξήσῃ ὁ πόνος, νά βάλῃ...»), «τοῦ πατριάρχου κυρ Κυρίλλου», «τοῦ Νικολάου μάνου», «τοῦ Μποχεραβιάνου», «τοῦ σενιόρ Σκυλίτζη», «τοῦ σενιόρ Ἀντωνάκη Τεσταπούζα», «Ἀντωνίου Καντονίου», «τοῦ σενιόρ Κώστα ἰατροῦ», «τοῦ ρεῖς ἐφένδη», «τοῦ δοκτόρ Καστέλη», «τῆς πενθερᾶς μου» (ἀλλοῦ: «τῆς κυρίας πενθερᾶς μου»), «τοῦ σενιόρ Κρούτα», «τοῦ σενιόρ Τζανέτου χειρουργοῦ», «τοῦ σενιόρ πιπῆ», «τῆς καμιναρέσας κοζόνενας», «τοῦ σενιόρ γκόπη», «τοῦ λογοθέτη μακαρίτη μάνου» κ.ἄ.

Καταγράφει καί συνταγές πού δόθηκαν στόν ἴδιο ἤ σέ μέλη τῆς οἰκογενείας του· πρβλ. σ. 5, «αὐτή εἶναι ἐξαίρετη ῥετζέτα τοῦ ἰατροῦ

μιχαλάκη δοκιμασθεῖσα εἰς τοῦ λόγου μου ἐπί παιδικῆς μου ἡλικίας ἐν ἔτει αψμ$^{\omega}$», σ. 9, «τοῦ σινιόρ Ἀλεξάνδρου Κασίμη, διά ῥευματικά ἡ ὁποία πολλά ὠφέλησε καί ἰάτρευσε τόν πατέρα μου»· σ. 45, «ῥετζέταις ἐδικαῖς μου. τοῦ δοκτόρ Μπράτη, κύρ κυρίτζη Νικολάκη Μάνου, ῥετζέτα τζελικίου, διά λόγου μου ἀναλαβόντος ἀπό τήν διάῤῥοιάν»· σ. 47, «ὁ κυρ κυρίτζης νικολάκης μάνου μοί εἶπεν ὅτι ἄν θέλω ἠμπορῶ νά πίνω...», ἐνῶ στή σ. 48, «τοῦ κυρ νικολάκη Μάνου διά τήν διάῤῥοιάν μου ἐν ἔτει αψξη$^{\eta}$ ἀπριλίου α$^{\eta}$» καί ἄλλη: «ὁποῦ μέ ἐδιώρισεν ὁ κυρίτζης νικολάκης μάνος ὅταν ἔπερνα τό τζελίκι» καί στή σ. 49: «τοῦ δοκτόρ Μπράτη, καί νικολάου μάνου ῥετζέτα τοῦ βίνου Μποχεραβιάνου, διορισθέντος μοι διά τήν διάῤῥοιαν καί τόν στομαχικόν πόνον ὁποῦ μέ ἔμεινεν, ἔν ἔτει αψξζ$^{\omega}$ σεπτεμβρίου α$^{\eta}$»· σ. 51, «τοῦ σινιόρ Σκυλίτζη χίου ῥετζέτα συπτικοῦ κλυστηρίου ὁποῦ ἐμεταχειρίσθην εἰς Χῖον διά τήν διάῤῥοιάν μου, αψξε$^{\omega}$ ἰουλίου»· σ. 55, «Ἀντωνίου Καντονίου ῥετζέτα χαπίων δοθεῖσα μοι εἰς Μιτυλήνην διά τό στομάχι μου, δέν τά ἐμεταχειρίσθην ὅμως»· σ. 62, «τοῦ κυρίου νικολάκη Μάνου, διά ταῖς αὔτραις ὁποῦ εἶχεν ἡ κυρά μου εἰς τό στόμα της ὀλίγον πρό τοῦ θανάτου της»· σ. 63, «τοῦ σινιόρ Καστέλη... ὁποῦ ἔδιδε τῇ πενθερᾷ μου»· σ. 66, «τοῦ σινιόρ Καστέλη, νά ἀλείφεται ἡ πενθερά μου εἰς τούς γόφους της διά τόν πόνον τῶν ποδαριῶν, αψνη$^{\omega}$»· σ. 69, «ὅταν ἔπασχα ἀπό διάῤῥοιαν μέ ἐδιώρισεν ὁ κυρίτζη νικολάκης μάνος...»· σ. 75, «ῥετζέτα ὁποῦ ἐδιώρισεν ὁ λογοθέτης μακαρίτης μάνου, διά τήν δομνήτσαν μου, διά τό αἷμα τῶν καταμηνίων ὁποῦ δέν τήν ἤρχοντο καλά, καί τήν ἐνόχλουν πάντοτε εἰς τόν πονοκέφαλον, καί εἰς τήν ἀναπνοήν»· σ. 86, «τοῦ γκόμπη διά τά μάτια τοῦ κωστάκη μου, πού εἶχαν πρηξήματα στά καπάκια ἀπό μέσα»· σ. 87, «διά τήν κυτρινάδα τοῦ νικολάκη μου».

Στά 4 φύλλα χωρίς ἀρίθμηση, «πίναξ τῶν ῥετζετῶν», μετά τόν ὁποῖο ἀκολουθοῦν ἄλλα 9 φύλλα χωρίς ἀρίθμηση ὅπου διάφορα παρασκευάσματα καί ἰατρικές συνταγές ὅπως «διά πονόματον», «ῥετζέτα τῆς ἀνοίξεως, καί τοῦ φθινοπώρου, γλυκαντικόν τοῦ αἵματος, καί εὐκοίλιον τῆς δόμνας τοῦ Ματαίηβοδα», «τοῦ δοκτόρ Μιχαλάκη Μάνου, διά τήν θέρμην», «τοῦ Δεπάστα διά θέρμην», «τοῦ θείου μου Σκαρλάτου Καρατζᾶ εἰς τήν σχεδόν ἀποπληξίαν, ἥ καταῤῥοήν τοῦ πατρός μου, αψξα$^{\omega}$ Δεκ.κε.$^{\eta}$».

Οἱ χρονολογίες, κατά τίς ὁποῖες χρησιμοποιήθηκαν καί κατεγράφησαν οἱ διάφορες συνταγές: σ. 7: «αψλς΄»· σ. 5: «αψμ»· σ. 17: «αψν»· σ. 66: «αψνη»· φ. 2[6] χ.ἀ.: «αψξα»· σ. 51: «αψξε»· σ. 49: «αψξζ»· σ. 45, 48 καί

69: «αψξη»· σ. 56: «αψο»· σ. 71 καί 72: «αψοδ» καί σ. 72: «1784».

Εὐχαριστῶ τή συνάδελφο, ἱστορικό Ἀλεξάνδρα Σφοίνη, πού μοῦ παρεχώρησε πλήρη φωτογραφία τοῦ παραπάνω κώδικα.

*** 166.** Ε.Β.Ε. 1507 0,250 × 0,190 ΙΗ΄-ΙΘ΄ αἰ. φφ. 25.

Ἰατροσόφιο. Αρχίζει μέ τό «Γηατροσόφηον της χειρουργήας δηα λαβομές».

Μεταξύ τῶν ἄλλων 'ἰατροσοφίων' συγκρατῶ: «δηα την φάουσα», «δηα της σοχάδες», «δηα σκυλοφάομα», «δηα τζάκυσμα κοκάλου», «δηα την ψόρα», «δηα το βηζή της γηνεκός», «δηα τα δόντηα», «δηα τη θέρμη», «δηα τα μάτηα», «δηα τη μαλαφράντζα», «δηα σκουλαμέντο».

*** 167.** Γ.Α.Κ. Κ.47 (Γ. Λαδᾶς 17) 0,232 × 0,174 ἔτ. 1800 φφ. 9 χ.ἀ.

Ιατροσόφι ἀκέφαλο (τά φφ. 1α-2β, λευκά).

Ἀρχ. *δια να ποιήσῃς μαντζούνι δυναμωτικόν. Ἔπαρον κανελόσπορον δράμ. 10...*

Ἀκολουθοῦν: «διά νά ποιήσῃς χάπια κινητικά», «διά νά ποιήσῃς ἀλειφήν γλυκίαν διά πληγαῖς», «ἑτέρα ἀλειφή ξυνή», «ρετζέτα τοῦ σουλεϊμάν ἐφέντη», «διά νά ποιήσῃς μαντζούνι διά πάθη παλαιά», «ρετζέτα τοῦ χατζί ἰωάννου», «διά τές ψίρες», κ.ἄ.

Στό φ. 3α, ἡ σημείωση: «Τό παρόν ἰατροσόφι εἶναι κτῆμα τοῦ Δημητρίου Ἰωάννου δοκιμασμένον μέ πειράματα καί εἶναι πολλά ὠφέλιμον εἰς τήν ἰατρικήν τέχνην». Καί ἡ ἡμερομηνία γραφῆς: «Κατά τό χιλιοστόν ὀκτακοσιοστόν ἔτος μαΐω 15».

168. Τ Τ.Κ. 98 0,162 × 0,115 ἔτ. 1808 σσ. 264.

Ἡ χρονολογία τοῦ χγφ. στή σ. 254.

*** 169.** Μ.Βλ. 29 0,230 × 0,165 ἔτ. 1819 φφ. 87

Ποικίλες συλλογές ἰατροσοφίων:

Α΄ φφ. 1α-41α, χωρίς τίτλο.

Οἱ 'συνταγές'· «χάπια δια τῶν βηχαν», «σιρώπι τις κανέλας», «δια κιτρινισμό», «ηατρικόν δια τους κοληκους πώνους τις κιλήας», «δια να σταματίσις τω ξηρατῶ», «βάλσαμον δια το σκωλαμέντο», «δια την σπλήνα», «δια ομάτια κώκινα», «δια ξιρολιχίναις», «δροσιστικώ τρομερώ δια το καλοκέρι», «άλλο δροσιστικό», «αλιφή πολύ ὄμορφη», «δηά τα μητρικά των γυναικῶν», «δια την στένωσιν καί φλώγωσιν του

στήθους και δηα των πλευρήτι», «ηατρικό δηα τα πάντα», «χάπια κινητικά», «άλα χάπια ελαφρώτερα», «δηα τις θέρμες», «δηα ναγηατρεύης τιν θέρμην», «δηα τιν μαλαφράντζαν», «δηα τα μητρικά τις γηνέκας», «κρηφο ηατρηκώ δηα τις θέρμες», «ης λαβοματίαν», «ης πρησμα ορχηδήων», «δηα να γηατρεύης τους πόνους ης τα νευρα», «δηα κάθε λογης βήχαν», «δηα των βήχα», «δηα τον κεφαλόπονο», «δηα την βλογιάν», «δηα τον βήχαν εις τα μικρα παιδία», «δηα τες λαβοματιες», «δηα τα συνήθηα τον γηνεκόν», «δηα τα πεδηα οπου σιληνηάζονται», «δηα τις φλογοσις», «δηα τις γυνέκες τις αγγαστρωμένες», «δροσιστικό δηα τις θερμες», «χαπηα δηα την σπληνα», «δηα τους σπασμενους», «σκονη μαυρη δηα να γηατρευης ολα», «χαπηα δηα την δησιντιρηα», «δηα βηχαν κε φλεγμα», «δηα τις ξερωληχηνας», «δηα τιν κιτριναδα», «δηα τιν λεπρα», «δηα τιν στενοσιν», «αλιφή της αλτέας», «μπάλσαμον της σεμερδίνας», «ιατρικῶ δηα ταις θέρμαις», «δηα τον ανθρωπον οποῦ να τον φάγη φήδι ἤ ἄλον ζώον φαρμακερόν», «κρίση εις τες ἀρόστιες ἐπιλημηκαῖς», «ηατρικῶ δηα την σπλήναν», «ηατρικό δηα την δυσσηντερίαν», «σιρόπη της παπαρούνας», «δηα να φέρης τα συνήθηα των γηναικῶν», «μαντζούνι δυναμοτικόν καί δροσιστικόν», «δηα το αιμοπύρομα», «ελεξίρη δηα του στομάχου», «ελεξίρη της ζωής πολλά καλόν δηα τον κόλικα», «σκόνι δηα βήχαν ὄχτικα και πόνους του στήθους», «δηα τιν θέρμη», «χάπια δηα του σκολαμέντου», «δηα το πουρή», «δηα τον λεμόν», «δηα τον πλευρήτι», «χάπια κινητικά πωλα ελαφρά καί χωρής κανένα φώβω», «ἄλα χάπηα ελαυρώτερα», «ματζούνη στοματικό».

Τά φφ. 41β-44β, λευκά.

Ἡ χρονολογία τοῦ κώδικα στό φ. 39β: «1819 απρηλήου 23».

Β φφ. 45α-52β, «Ἀρχή σύν θεῷ τοῦ παρόντος. Ἰατρικών συνταγμάτιον, καί περί διαίτης εἰς τούς χημούς καί πάσης ἀγωγῆς καί συνδρομῆς πάντων νοσημάτων».

Οἱ 'συνταγές': «του ἔματος σιμάδια», «τῆς ξανθῆς χολῆς σημάδια», «τῆς γαλανῆς χολῆς σημάδια», «περί καθαρσίου τοῦ αἵματος», «περί καθαρσίου τῆς ξανθῆς χολῆς», «περί καθαρσίου τοῦ φλέγματος», «ζουλάπιον καθαρτικόν εἰς τό αἷμα, καί εἰς τήν ξανθήν χολήν», «περί τον τροφόν ὅπου χριάζετε ἤστερα ἀπό του καθαρσίου», «περί τῶν τριῶν δυνάμεων τοῦ σώματος», «ὅταν ὁ ἄνθρωπος δέν ἠμπορή νά κάμη τήν χρείαν του», «περί τῆς χονευτικῆς δυναμηθεραπίας», «οδόντον πόνος», «ἀντίδοτος ἱερά».

Στό φ. 53αβ, «Μέτρον καί σταθμόν της ιατρικῆς τέχνης».

Γ΄. φφ. 54α-60β, «᾽Αρχή τῶν ρετζέτων τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης».

Οἱ 'ρετζέτες'· «χάπια δια το στομάχι και να παύσουν τον πόνον της κεφαλῆς», «μέ τι τρόπον δίδονται τα κηνητικά τά χάπια», «χάπια καιφαλικά κηνητικά καί ὀφέλιμα», «χάπια δια την σπλήνα», «χάπια απαλά δια τους ἀδινάτους ασθενής», «χάπια καθαρτικά», «σκόνη καθαρτική», «σερμπέτη δροσιστική», «κηνητικόν ελαφρόν», «χάπια σταματικά», «σκόνη στηπτηκή ἐξέρετη», «ματζούνη στηπτηκόν ἐξέρετο και δια το στομάχη ωφέλιμον», «ἕτερον ματζούνη δυναμοτικόν πολή νοστημότατον».

Δ΄ φφ. 61α-80β, χωρίς τίτλο.

Οἱ 'συνταγές': «χάπια δια τήν στένοσιν», «χάπια δια μαλαφράντζα καί δια σαρκηκά πάθη, να γλυκάνη του ανθρώπου το αἷμα», «χάπια δια τήν θέρμην», «ματζούνη λεγόμενον σπερματζέτο ευγάζη το φλέγμα εὔκολα», «δια πλευριτομένον», «ματζούνη εἰς πλευρήτην», «ματζούνη εἰς ὀχτικάν», «ἕτερον ματζούνη δια βήχαν καί δύσπνοια», «χάπια δια βήχαν», «διά κουφαμάρα», «σκόνη να πτερνησθή ὁ ἄνθρωπος ὅταν ἔχει πόνον εἰς τό κεφάλι», «εἰς πόνον ὀδόντων», «χάπια διοριτικά δια μητρικά πάθη», «ελιξήρη οφέλιμον εις ἄνθρωπον ὁποῦ ἔχει πόνον εἰς το κεφάλι καί πού δέν ἠμπορῆ νά χονεύση το φαγί ὅταν τρώγη», «λάδι ὠφέλιμον δια τες ποδαλγίες», «ἔμπλαστρον του στομαχίου», «λάδι μπάλσαμον να κλήση την πληγήν», «αλιφή δια ψόρα και φαγούρα», «ἑτέρα αλιφή εἰς ψώρα», «αλιφή εἰς κάψιμον», «αληφή της βλογιᾶς».

Ε φφ. 81α-87β, «ἐξ ετέρου βηβλίου».

«ματζούνη στομαχικόν καί χονευτικόν», «ματζούνη δυναμοτικόν ὀφέλιμον εἰς τόν πόνον της καρδιας», «σκόνη κηνητική».

170. B.I. IV.35 0,230 × 0,155 ἔτ. 1821 σσ. 270.

*** 171.** Μ.Μ.Σκ. 8 0,200 × 0,145 ΙΘ αἰ. φφ. 120 (κολοβό).

Τίτλος (φ. 2α): *᾽Ιατροσόφιον διαλεγμένον.*

᾽Αρχίζει: «᾽Ερμηνία διά τά ὀδόντια».

᾽Αρχ. *Τό λάδι τοῦ γαρουφάλου βάζεις εἰς τό βαμβάκιν καί τό βάζεις εἰς τό ὀδόντι...*

Ακολουθοῦν: «διά τό χελώνι ὅταν τό εὐγάζῃ ὁ ἄνθρωπος», «διά νά ἰατρεύσῃς θέρμην», «διά νά κάμῃς λάδι ἐξαίρετον», «διά νά ἰατρεύσῃς ἀσπράδι τῶν ὀμματίων», «εἰς τήν ἰατρείαν τῆς σπλῆνας», «ἀλειφή διά παλαιαῖς πληγαῖς καί νέαις», «εἰς πόνον καρδίας ὁποῦ ἔχει ἄνεμον καί

γαργαρίζουν τά ἔντερα τοῦ ἀνθρώπου καί εἶναι ἡ ὄψις του κύτρινη», «ἀλειφή διά νά παστρέψῃς καί νά μαζώξῃς τήν πληγήν», «διά νά κάμῃς κάθαρσιν ἤγουν κινητικόν», «χάπια σταματικά διά νά σταματίσῃς αἷμα ὁποῦ πάγει τόν ἄνθρωπον ἀπό κάτω ἀπό τόν πάτον», «διά τήν μαλαφράτζαν», «εἰς κεφαλόπονον», «εἰς μεσοκέφαλον», «εἰς κεφαλήν ὁποῦ κάμνει πληγαῖς καί τρέχουν ἔμπυον», «εἰς πόνον κεφαλῆς», «εἰς σπηρία τῆς κεφαλῆς», «εἰς πιτηρίδαν», «εἰς γιαράν κεφαλῆς», «ὅταν ἔχει ὁ ἄνθρωπος νουσλάν καί κατσιένουν τά ὀμμάτια», «εἰς τήν κασίδα», «εἰς ξυροφθαλμούς», «εἰς ὀμμάτια ὁποῦ δέν βλέπουν καλά», «περί ὅταν ἔχουν λευκώματα τά ὀμμάτια τοῦ ἀνθρώπου», «εἰς αἱματώδεις ὀφθαλμούς», «εἰς ὀμμάτια ὁποῦ ἔχουν ἔμπυον», «εἰς πόνον ὀμματίων», «εἰς πόνον ὀφθαλμῶν», «εἰς ὀφθαλμούς σκοτηνιασμένους», «εἰς τύφλωσιν ἀλόγων», «περί κουφώσεως ὁποῦ δέν ἀκούει καί βοᾷ τό αὐτί του», «ὅταν πονεῖ τό αὐτί καί δέν ἀκούει καλά», «περί ὅταν ματῶσι ἡ μήτι τοῦ ἀνθρώπου», «εἰς πόνον ὀδόντων», «εἰς τά ὀδόντια ὁποῦ σύονται», «εἰς μελανούς ὀδόντας», «εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ κάμνει πληγάς μέσα εἰς τά γούλη», «εἰς πόνον γλώσσης», «εἰς καῦσιν στόματος», «εἰς γλῶσσαν τραχίαν», «εἰς χύλη ἀνθρώπου ὁποῦ σχίζονται», «περί ἀνθρώπου ὁποῦ βρωμί τό στόμα του», «εἰς θέρμην τοῦ στόματος», «εἰς δυσοδίαν τοῦ στόματος», «περί σταφυλίτου», «εἰς πύρωσιν τοῦ προσώπου», «εἰς κιτρινάδα», «εἰς πρῆσμα προσώπου», «ὅταν πρισθῇ τό πρόσωπον τοῦ ἀνθρώπου», «εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ νά ἔχῃ ὑγρά εἰς τόν λαιμόν», «εἰς εὐγαλτόν τοῦ λαιμοῦ», «διά τήν μαλαφράτζαν», «εἰς ἄνθρωπον ἀσθενή ὁποῦ δέν κοιμᾶται», «εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ τόν σκοτίζει αἷμα», «διά ταῖς γυναῖκαις ὁποῦ γεννοῦν καί πρίσκονται τά ποδάρια τους», «εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ δέν κρατεῖ τό οὖρος του», «διά νά κάμῃς μίαν γυναῖκα νά ἐγκαστρωθῇ», «διά κτηκιασμένον», «περί χειρολαίμου», «περί δυσουρίας καί στραγγουρίας», «εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ δέν ἐμπορεῖ νά κατουρήσῃ», «ὅταν ἔχει πέτραν ὁ ἄνθρωπος εἰς τό σῶμα του», «εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ κατουρεῖ αἷμα», «εἰς γόνατα πρυσμένα», «εἰς ποδαλγίαν», «εἰς πόνον γονάτων», «εἰς πόνον νεφρῶν», «εἰς πρίσμα ποδαρίων καί χειρῶν», «εἰς πρίσμα κορμίου», «εἰς πρίσμα ὀρχιδίων», «εἰς πόνον καρδίας», «περί πλευρίτου», «περί αἵματος ὁποῦ τρέχει ἀπό τόν ἀφεδρῶνα», «περί τοῦ πτύοντος αἷμα», «περί πόνον εἰς ἀφεδρῶνα καί σοχάδων», «διά τούς σοχάδες», «περί κοιλιοστομάχου καί σπληνοστομάχου», «στομάχου ἴαμα», «εἰς πόνον σπλῆνας», «περί ὅταν τρέχει ἡ κοιλία τοῦ ἀνθρώπου», «περί πόνον ὀδοντίων», «διά κυτρινάδα», «περί ὄφεως ἐάν φάγῃ ἄνθρωπον», «περί ὅταν φαρμακώσουν ἄνθρωπον», «περί

φράξιν κοιλίας», «περί ἀνθρώπου ὁποῦ ξερνᾶ πολλά», «περί ψύχραν στομάχου», «ὅταν ξυλωθῇ ὁ στόμαχος τοῦ ἀνθρώπου», «περί ἀποστίματος», «περί ἀπορωφῆς», «περί πόνον στόματος καί γλώσσης», «περί ὅταν χαλάσῃ ὁ σταφυλίτης τοῦ ἀνθρώπου», «περί λεχύνας, ψώρας καί λέπρας», «περί καύσιμον ἀπό φωτίας ἤ μολύβι», «περί ὅταν πίπτουν τά μαλία τοῦ ἀνθρώπου», «περί λεβίθας», «περί ὅταν πίῃ ἀβδέλας ὁ ἄνθρωπος», «περί ὅταν φάγῃ ὁ ἄνθρωπος μανιτάρια», «περί πόνον σικοτίου», «περί δυσεντερίας», «περί ὅταν πιασθῇ ἡ φωνή τοῦ ἀνθρώπου», «περί ἀνθρώπου ὁποῦ τρέμει τό κορμί του ἤ τό χέρι του», «περί τοῦ ποιῆσαι ἡ γυνή γάλα», «περί βοτάνης τῆς λεγομένης γεντιανῆς», «περί ὅταν ἔχει ὁ ἄνθρωπος καῦσιν», «περί κοιλιακοῦ», «περί χολῆς καί φλέγματος», «περί πόνων νεφρῶν», «εἰς ρευματισμόν χειρῶν καί ποδῶν», «εἰς τζακισμένον μέλος τοῦ ἀνθρώπου», «εἰς πρίσμα ποδῶν», «εἰς ρεματικά», «περί στραμπουλίγματος», «εἰς γόνατα ὁποῦ πονοῦν», «εἰς σπάσμα ἀνθρώπου», «περί χύσμα ὀρχιδίων», «περί τοῦ ποιῆσαι γυναῖκα συλλαμβάνειν», «εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ ἔχει ξηρόπονον», «περί πόνου στήθους καί νεφρῶν», «ἔμπλαστρον διά τά νεφρά», «περί τό πῶς ἀποθένει ὁ ἄνθρωπος», «πῶς γεννᾶται καί πῶς ἀποθένει ὁ ἄνθρωπος», «πῶς γίνονται οἱ ἄνθρωποι λωβοί καί νοσεροί», «διά νά κάμῃ ἡ γυναῖκα παιδί», «περί τῆς ψυχῆς εἰς τί μέρος κατοικεῖ», «περί γυναικός ὅταν σταθοῦν τά συνήθιά της», «διά νά γνωρίσῃς ἐγγαστρωμένη ἤ θέλει νά γεννήσῃ ἀρσενικόν ἤ θηλυκόν», «ἄν ἀποθάνῃ παιδίον εἰς τήν κοιλίαν τῆς μητρός πῶς νά κάμῃς», «διά νά γνωρίσῃς ἀσθενή ζῇ ἤ ἀποθένῃ», «ὅταν ἔχει ὁ ἄνθρωπος σφάκτην», «ὅταν σταθῇ τό οὖρος τοῦ ἀνθρώπου καί τρέχει μέ πόνον», «εἰς πρῆσμα τῆς κοιλίας», «ἰατρία διά τήν φάγουσαν», «διά ἀχαμνόν στομάχι», «διά τόν παροξυσμόν», «εἰς πάθη τῆς μύτης», «διά νά ρίξῃ τό παιδί ὅταν εἶναι ἀπεθαμένον», «ἰατρικόν εἰς ἀνδρός τά ἀχαμνά ὅταν πρισθοῦν», «διά λέπραν καί ψώραν», «διά πέσιμον τοῦ ἀφαλοῦ», «διά τόν κωλικόπονον».

—φ. 76α, « Ἰατροσόφιον ἐκλελεγμένον ἀπό πολλῶν ἰατρικῶν βιβλίων γαληνοῦ τε καί ἱπποκράτους, καί μελετίου καί ἄλλων πολλῶν». Ἐδῶ: «περί ὠτίων», «εἰς ὀφθαλμούς», «εἰς τύφλωσιν ἀλόγου ἤ ἄλλου ζώου», «περί πόνον κεφαλῆς καί νεφρῶν», «περί κασίδας καί λέπρας κεφαλῆς», «περί πόνον λεμοῦ», «διά τά ὀμμάτια», «διά νά ἰατρεύσῃς τήν θέρμην», «εἰς πληγήν ὅταν δέν ἠμπορεῖ νά κλείση», «ὅταν πρισθῇ τό βυζί τῆς γυναικός», «ὅταν δαγκάση τόν ἄνθρωπον σκύλος», «ὅταν δαγκάσῃ τόν

ἄνθρωπον μέλισσα ἤ σφύγγα», «διά τά χελώνια», «εἰς τόν ἄνθρωπον ὅταν τόν φάγῃ λυσιάρικος σκύλος».

Τελ. *...εἰς τζάκισμα ποδός ἤ ἄλλο μέλος τοῦ σώματος αὐγά...*

Σημ. Ἀριθμοῦνται 1.390 συνταγές, ἀλλά πολλές ἐπαναλαμβάνονται· ἀπό τήν συνταγή 427 ὁ γραφέας ἀλλάζει.

Στήν ἀρχή, φ. 1αβ, πίνακας τῶν περιεχομένων.

*** 172.** Β.Κ.Φ.Ρ. 40 0,220×0,170 ΙΘ αἰ. φφ. 10.

Κώδικας ἀκέφαλος καί κολοβός.

Ἀρχ. *...διά τούς πράσινους βαθρακούς ὁποῦ κελαδοῦν εἰς τά δένδρα. Αὐτούς τούς βαθρακούς κάμε τους σκόνιν...*

Τά 'κεφάλαια'· «διά τῆς χελώνης», «διά τούς καβούρους τῆς θαλάσσης», «διά τήν ὄρνιθαν», «διά τά μήδια», «περί ἀνήθου», «περί ἄλατα ἁλατίων», «περί ἀμπάρων», «περί βουτύρου», «περί βαλσάμου», «περί βασιλικῶν», «περί γάλακτος», «περί γάρου», «περί δορκάδων», «περί ἰσχάδων», «εἰς πόνον ὀμματίων», «εἰς ὄμματα κόκκινα καί πρισμένα».

Τελ. *...καί τοῦ διόσμου μέ ῥοδόσταμα, καί γάλα γυναικός ὑγιοῦς καί ἄλειφε φλοῦδαν ῥο...*

173. Μ.Κτ. 584 0,225×0,170 ΙΘ΄ αἰ. σσ. 49-120.

Κώδικας ἀκέφαλος καί κολοβός.

*** 174.** Β.Ρ.Α. 1455 0,164×0,113 ΙΘ΄ αἰ. φφ. 43β-57β+97β-149β.

Ποικίλα ἰατροσόφια (χωρίς τίτλο).

—φφ. 43β-57β, ἰατρικές συνταγές (πρώτη ἐνότητα).

Μεταξύ αὐτῶν: «Περί τῶν σοχάδων ρετζέτα», «διά παροξισμόν», «περί σκουλαμέντου», «περί ἀνθρώπου ἀσθενοῦς ὁποῦ δέν ἠμπορεῖ νά κοιμηθεῖ», «εἰς δάγκαμα ὀφηδίου», «εἰς δάγκαμα ἀπό σκύλου λυσιασμένου», «περί ὅταν πιάνῃ τόν ἄνθρωπον τό ἀστρικόν καθώς λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι», «εἰς πόνον ὀδοντίων», «εἰς γυναίκα ὁποῦ θέλει νά κάμει ἀρσενικά παιδιά», «εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ πέσῃ ἀπό ψιλά καί κτηπιθῇ», «εἰς πρίσμα γλώσσης», «εἰς τό νά μήν ἀροστήσῃ ὁ ἄνθρωπος ὅλον τόν χρόνον», «ἐάν ἀποθάνῃ τό παιδίον εἰς τήν κοιλίαν τῆς γυναικός», «εἰς μάχην ἀνδρογύνου, πῶς νά τό ἀγαπήσῃς», «διά νά χαλάσῃς μάγια», «περί τοῦ ὅταν καγή ὁ ἄνθρωπος ἀπό φωτείαν», «ἑρμηνεία τῆς ματραγόνας», «εἰς θέρμη κριφήν», «εἰς ρευματικόν ὁποῦ ἔχει ὁ ἄνθρωπος», «περί κόλικα ὁποῦ σταματᾶ τό οὖρος τοῦ ἀνθρώπου», «εἰς λησουρίαν καί

φριάγγιον», «περί πόνου πλεμονίου», «μαντζούνι δυναμοτικόν καί εἰς κάθε ἀσθένειαν ὠφέλημον», «ἀλειφή διά σπηρία», «χάποια διά τήν μαλαφράντζα», «εἰς γυναῖκα στήραν», «διά πονοκέφαλον», «ἰατρικόν διά πονόματον ὁποῦ ἔχουν μπερδέν», «διά τοσλοῦ μπαγλάμη», «διά πονόματον», «διά χήσιν κοιλίας», «διά τά ὀδόντια ὅταν πονοῦν», «διά τήν λέπραν», «διά θέρμην», «διά νουσλά ἀπό κατιβασιάν τῶν ὀματίων», «διά τό σκουλαμέντο», «διά τόν γκούχτηκα», «περί ὅταν τρέχει αἷμα ἀπό τά αὐτία», «διά ψόραν», «περί τοῦ ὅταν θέλεις νά ἀποκημήσις ἄνθρωπον», «διά ζοχάδια», «εἰς ὑδρόπικαν», «διά τά μάτια ὁποῦ πονοῦν καί ἔχουν ἀσπράδι», «περί κατεβασιάς ὁματίων», «διά τήν θέρμην», «διά τήν κασίδαν», «διά τήν ξανθήν χολήν καί μελανήν, καί φλέγμα δοκιμασμένον πολλά καλόν», «ἀληφή εἰς πάσαν πληγήν ὠφέλημος», «περί τοῦ ὅταν πονί ὁ λεμός καί ἔχει πληγήν», «διά σταματικά χάπια νά τά κάμῃς», «περί ἀνθρώπου ὁποῦ καγή εἰς τήν φωτίαν», «ἀληφή ἐτέρα διά σπηρία», «ἐτέρα ἀληφή διά πληγήν», «περί ἀνθρώπου ὁποῦ κτηπηθῆ εἰς χέρι ἤτε εἰς τόν πόδαν ἤτε εἰς ἄλλο μέρος ἔχει πληγήν», «διά κάθε λογιῶν πληγάς σκόνι πῶς γίνεται» (κολοβό).

—φφ. 97β-102β, «ἄλλες ἰατρικές συνταγές (δεύτερη ἐνότητα).

Μεταξύ αὐτῶν: «ρετζέτα παρά τοῦ κύρ σπήρου Χ΄΄νηκολάου δεδοκιμασμένη διά τόν βῆχαν καί στῆθος θαυμασία», «περί τοῦ στηθιακοῦ πάθους», «ἰατρία τοῦ ἀστέρος πολλά καλόν», «ἀληφή μέ τήν ὁποῖαν νά ἀλήφης πληγάς καί γυράδες παλεαῖς», «διά χάπια σταματικά πῶς κατασκευάζονται», «εἰς καθάρσιον τῆς ξανθίς χολῆς», «κατασκευή τοῦ κινητικοῦ μαντζουνίου», «διά τήν εὐλογίαν», «περί πόνου αὐτίου», «περί ὅταν τρέχει αἷμα ἀπό τό αὐτίον», «περί τοῦ ἔχοντος σκώλικα εἰς τό ὀτίον», «ἰατρικόν θαυμάσιον διά πονόστομον μέ πληγάς παρά Γεωργίου χαλάζι βολιώτου», «ἰατρικόν δέ διά πλεσκαΐτζες εἰς τό σῶμα», «ἑρμηνία ἐτέρα περί στιθιακοῦ πάθους πολυχρονίου», «ἐτέρα ἑρμηνία ὁμοία παρά τοῦ κυρ παπά Κωνσταντίνου», «ἕτερον παρά τοῦ ἰδίου παπά Κωνσταντίνου διά κάθε πάθος ὠφελημώτατον», «ἕτερον ἀξιοσιμίωτον καί περίεργον ὅταν θέλης νά δοκιμάσης τάς τῶν δώδεκα μηνῶν μεταβολάς ποῖοι κλήνουν εἰς ξηρασίαν, καί ποῖοι βροχεροί».

—φφ. 103α-126β, ἄλλες ἰατρικές συνταγές καί παραινέσεις (τρίτη ἐνότητα, ἀπό διαφορετικό χέρι).

Μεταξύ αὐτῶν: «περί τοῦ πῶς γίνεται ὁ ἄνθρωπος εἰς τήν κοιλίαν τῆς γυναικός, καί ποῖον ἀπό ὅλα γίνεται τά μέλη πρῶτα, καί ποῖον πάλιν ἀπό αὐτά ἀποθνήσκει ὕστερα», «περί γενήσεως τοῦ ἀνθρώπου, καί πῶς

διαλύωνται εἰς τήν γῆν, ὅταν ἀποθάνῃ», «περί γυναικῶν ὁποῦ δέν κάμνουν παιδία, καί τί εἶναι τό ἐμπόδιον», «περί πῶς γίνεται τό παιδί ἀρσενικόν, ἤ θηλυκόν», «περί τοῦ πῶς ὁμιάζουν τά παιδία τοῦ πατρός, ἤ τῆς μητρός, καί πόθεν τρέφεται τό παιδί εἰς τήν κοιλίαν τῆς γυναικός, καί πόθεν ἀναπνέει», «περί τοῦ πῶς τά παιδία γαινῶνται λωβά, ἤ ἄλλα νόστιμα», «παρά εἰς ποῖον μέρος τοῦ κορμίου κατοικεῖ ἡ ψυχή», «στοιχίον τοῦ ὑγροῦ», «περί γυναικός ὁποῦ δέν κάμνει παιδία», «περί γυναικός ὁποῦ νά γενίσῃ, καί νά κρατηθῇ τό γάλα αὐτῆς», «περί γυναικός ἐγκαστρωμένης διά νά μή σκοτωθῇ τό παιδί», «περί γυναικός ὁποῦ δέν ἠμπορεῖ νά γενήσῃ», «εἰς πόνον ὁματίου», «περί σπλήνας πῶς νά ἰατρευθῇ», «περί σπληνοστομάχου», «περί ἀνθρώπου ὁποῦ ἔχει πέτραν εἰς τό κορμί, καί δέν ἠμπορεῖ νά κατουρήσῃ», «εἰς ἄνθρωπον ἀσθενῆ ὁποῦ δέν ἠμπορεῖ νά κοιμηθῇ», «εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ παραμιλεῖ, καί νά ἐνυπνιάζεται», «εἰς πρίσμα ὀρχιδίων», «εἰς πρίσμα ποδῶν», «περί ὅταν δέν ἀκούῃ ὁ ἄνθρωπος, ἤ τόν πονῇ τό ὠτίον του», «περί τοῦ ἔχοντος χολήν, καί θέλει νά τήν ἐβγάλῃ», «περί τοῦ κατουροῦντος αἷμα», «περί ἀνθρώπου ὁποῦ ξερνᾶ πολλά», «περί τοῦ ἔχοντος σκόλικα εἰς τήν κοιλίαν», «περί ἀνθρώπου ὁποῦ νά ἔχῃ βήχα», «περί πρίσμα ὀδοντίου», «περί ἀνθρώπου ὁποῦ νά τρέχει τό δάκριόν του», «περί ὅταν φάγῃ σκύλος λυσιασμένος τόν ἄνθρωπον», «περί ὅταν δέν ἠμπορεῖ τό ἄλογον νά κατουρήσῃ», «περί ὅταν βρωμεῖ τό στόμα τοῦ ἀνθρώπου», «περί ὅταν ρέῃ ἀπό τά οὔλη τοῦ ἀνθρώπου αἷμα», «περί τοῦ θέλοντος νά κάμῃ τά δόντια του ἄσπρα», «εἰς τζάκισμα ποδῶν [καί] χειρῶν», «περί ἀνθρώπου ὁποῦ τόν φαρμακώσουν ἤ ὀφίδια, ἤ σκορπίος», «περί σεληνιασμοῦ», «περί ἀνθρώπου δαιμονισμένου», «περί νά μή φοβᾶται ὁ ἄνθρωπος, ὅταν περιπατῇ τήν νύκτα», «περί ὅταν γενηθῇ εἰς τόν ἄνθρωπον ὀπίσω, τάντανος», «περί ἀνθρώπου ὁποῦ νά ἔχῃ ζοχάδες», «περί θέρμης πῶς νά τήν ἰατρεύσῃς», «περί γυναικός ἐγκαστρωμένης ὁποῦ νά εἶναι ἀσθενημένη, ὅτι νά μή τῆς κάμῃς γλυστήρι ἀπό τόν πάτον μόνον, ἀλλά ἀπό τό στόμα», «περί ὅταν θέλῃς νά κάμῃς τοῦ ἀνθρώπου γλυστήρι καθολικόν», «περί ὅταν ἔχῃ ὁ ἄνθρωπος κάψιν πολλήν πολλαῖς ἡμέραις, καί δέν ἠμπορεῖ νά τήν ἐκβάλλῃ», «περί ἀσθενοῦς ὅταν διψᾶ πῶς νά ἀναπαύσῃ τήν δίψαν του», «περί ὅτι ὀφέλεια εἶναι εἰς τόν ἄνθρωπον ὁποῦ κοιμᾶται εἰς τό δεξιόν μέρος», «περί ἀνθρώπου ὁποῦ θέλει νά πίνῃ πολύ κρασί καί νά μή μεθύσῃ», «περί ἀνθρώπου ὁποῦ νά ἔχῃ ἀπόστημα», «περί ἀνθρώπου ὁποῦ ἔχει χελῶνι καί θέλει νά τό ἐβγάλῃ», «περί λυχήνας», «περί ἀνθρώπου ὁποῦ νά ἔχῃ πιτηρίδα εἰς τά

γένια, ἤ εἰς τά μαλία», «εἰς πύρωμα προσώπου», «περί ἀνθρώπου ὁποῦ τρέχει αἷμα ἀπό τά ἀφτιά του», «περί ὅταν εἶναι πρισμένον ὅλον τό κορμί τοῦ ἀνθρώπου», «περί δυσουρίας, καί στραγκουρίας», «εἰς ρευματισμόν δακτύλον», «περί ὅταν θέλῃ νά κάμῃς τινά νά μή δέν πίνῃ τό κρασί ποτέ του», «περί γυναικός νά μή δέν φύγῃ ἀπό τόν ἄνδρα της», «περί ἀνθρώπου ὁποῦ νά ἔχῃ παροξυσμόν ἤ ἄνδρας εἶναι, ἤ γυναίκα», «περί ἀνθρώπου ὁποῦ νά τόν πονῇ ὁ λαιμός, πῶς νά τόν ἰατρεύσῃς», «περί σταφυλίτου», «περί τοῦ ἔχοντος κασίδα εἰς τό κεφάλι», «περί ἀνθρώπου νά τόν δαγκάσῃ ἀγριόγατος», «περί ὅταν σχίζωνται τά χείλι τοῦ ἀνθρώπου», «περί γλυκέας ὁποῦ γίνονται εἰς τῶν παιδιῶν τάς κεφαλάς», «περί ἀνθρώπου ὁποῦ πατήσῃ ξύλον, ἤ σίδηρον, ἤ κόκαλον», «περί φλεβοτομίας», «περί τοῦ ποίαις ὥραις ἐξουσιάζουσιν οἱ χυμοί τοῦ φεγκαρίου», «ἐνθύμησις περί πάντας ἀνθρώπους, τί τούς κάμνει χρεία νά τρώγωσι τόν καθ' ἕκαστον μῆνα ὅλου τοῦ ἐνιαυτοῦ, διά νά εἶναι πρός ὑγιείαν καί ὠφέλειαν αὐτῶν, καί πρῶτον μέν ἀρχόμεθα ἀπό τόν μάρτιον».

Στό φ. 126β, ἡ σημείωση: «Τῇ μέν βίβλῳ τέλος, τῷ δέ θεῷ δόξα».
—φφ. 126β-143α, ἄλλες ἰατρικές συνταγές (τέταρτη ἐνότητα).

Μεταξύ αὐτῶν: «Ἰατρικόν διά πόνον ὀμματίων θαυμάσιον», «ἰατρικόν διά τόν βήχα», «ρετζέτα καλήστη διά παλαιάν καί νέαν πληγήν», «ρετζέτα διά ρευματισμούς ὅποιος πάσχει εἰς τά ποδαρία ἤτε εἰς ἄλλον μέρος τοῦ σώματος», «ρετζέτα ἑτέρα ὁμοίως περί αὐτοῦ», «ρετζέτα διά πόνον ὀμματίων ὅταν ἔχουν κοκινάδαν», «ρετζέτα θαυμασία περί παλαιοῦ, καί νέου σκουλαμέντου», «ρετζέτα θαυμασία περί πόνου ὀδοντίων», «ρετζέτα παρά τοῦ κυρ μηχαλάκη κριτικοῦ περί τῶν σοχαδικῶν πόνων τῶν ὀμματίων πολλά ὠφελιμοτάτη», «περί τοῦ ὅταν ἔχει ὁ ἄνθρωπος κίνησιν ὑπερβολικήν καί δέν ἠμπορεῖ νά τήν ἐμποδήσῃ», «ἕτερον ἰατρικόν παρατηρημένον διά σφαγμόν ὅτι λογῆς», «ἕτερον περί ρευματισμῶν ποδαρίων θαυμάσιον», «εἰς ὅποιον τοῦ πονοῦν τά ποδάρια καί τά χέρια», «ἰατρικόν διά ὑδρόπικαν», «ἰατρικόν διά ὤχτικαν», «ἰατρικόν διά τόν σπαζμένον», «περί ὅτι λογῆς παροξισμόν θαυμάσιον», «ρετζέτα περί σκουλαμέντου», «ἰατρικόν πρόφθασμα διά σφαγμόν θαυμάσιον», «ρετζέτα θαυμασία διά μαῦρον σπηρί», «περί θέρμης τριταίας, τεταρταίας καί καθημερινῆς», «ἑτέρα πρόχειρος πρόφθασις περί τῆς θέρμης», «ἑτέρα φθινώτατη πρόχειρος», «ρετζέτα παρά τοῦ κυρ Παναγιώτου Πλασταρά θαυμασία διά τόν στιθιακόν βῆχαν», «ρετζέτα ὠφελιμωτάτη περί παροξισμοῦ».
—φφ. 145α-149β, ἄλλες ἰατρικές συνταγές (πέμπτη ἐνότητα).

Μεταξύ αὐτῶν: «περί σκουλαμέντου», «περί δισουρίας, ὅστις δισκολεύεται νά κατουρίσει», «περί δέ ὅταν ἔχει πέτραν ὅσον μεγάλην», «ἑτέρα ἑρμηνία τοῦ ἰδίου Εὐταξία Κικουλιώτου κυρίου Παπά Χ Νικηφόρου διά χελονάκια», «παρά τοῦ φούξι ἰατρικόν θαυμάσιον διά στιθιακόν βήχαν ὅσον σφοδρόν», «περί τῶν ὀδώντων παρά [...] δράκου», «παρά φούξι ἑρμηνεία διά τό στηθιακόν ὅσον σφοδρόν βῆχαν», «ἕτερον παρά τοῦ νάκου ὅστις τό ἔμαθεν ἀπό τόν κράησφυσικόν (;) ἰατρόν τοῦ τζαρνατζίου, περί τοῦ ἰδίου πάθους καί βήχα», «ἑρμηνία παρά Δινάκου περί τῶν λεβήθων θαυμάσιον», «ἕτερον παρά νάκου εἰς τζάκισμα ποδός καί χειρός», «ἕτερον παρ αὐτοῦ ὠφέλιμον στιθομαλακτικόν», «διά ὄχτικαν ὅσον σφοδρόν ἑρμηνία παρά [...] τζιμπόρτκη φέστερου τοῦ ἀρχ θι Δομπρόσκι θαυμάσιον».

175. Αργ. 17 0,170×0,115 ΙΘ αἰ. φ. 147αβ.
Διάφορες ἰατρικές συνταγές καί σημειώματα μεταξύ τῶν ὁποίων καί ἡ «Κατασκευή τῆς σκόνης ὁποῦ κάμνει ἡ Χατζίδαινα διά τόν καρκῖνον, ἤγουν τῆν φάγουσαν».

*** 176.** Ε.Β.Ε. 1501 0,150×0,130 ΙΘ αἰ. φφ. 219 (ἀκέφαλο).
Διάφορες ἰατρικές συνταγές καί σημειώσεις.
Συμπίλημα ἀπό περισσότερους κώδικες.

177. Β.Δ.Κ. 7 0,210×0,150 ΙΘ αἰ. σσ. 1-366.
Αναφορές στίς χρόνιες παθήσεις, στά μέσα διάγνωσης, στήν ἐξέλιξη καί στά συμπτώματά τους καθώς καί στή θεραπεία τους.

178. Ε.Σ.Β. 3 0,160×0,120 ΙΘ΄ αἰ. φφ. 29α-36β.
Τίτλος: *Θεραπευτικαί ἰδιότητες φαρμάκων τινῶν.*

*** 179.** Δ.Β.Κ. 50 0,215×0,155 ΙΘ΄ αἰ. φφ. 70β-71α.
Τρεῖς ἰατρικές συνταγές:
—φ. 70β, «προφυλακτικά διά νά μή κάμνῃ τινάς πέτραν» (κείμενο: 5 γραμμές).
—φ. 71α, «ἰατρικά διά τήν πέτραν» (κείμενο: 3 γραμμές).
—φ. 71α, «εἰς πρίξιμον λαιμοῦ» (κείμενο: 2 γραμμές).

Σημ. Καί οί τρεῖς συνταγές εἶναι γραμμένες ἀπό διαφορετικό χέρι ἀπό ἐκεῖνο τοῦ κώδικα.

Στό φ. 213β τοῦ κώδικα, ἡ σημείωση: «Τέλος τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει σχολῇ ὑπ' ἀνανίου ἐξηγηθέντων μοι καί οἱ τυγχάνοντες διωρθώσατε τά ἐσφαλμένα» (μαθηματάριο ἀπό τή Σχολή τῆς Κωνσταντινούπολης;).

*** 180.** Ε.Β.Ε. 1483 0,240 × 0,170 ΙΘ΄ αἰ. σσ. 195.

['Ιατρικά διάφορα]

—σσ. 1-97: « Ιατρικαί παραινέσεις. Κεφάλαιον α^{ον} περί πυρετοῦ» (παραλλαγή τοῦ ὁμώνυμου ἔργου τοῦ Γεωργίου Ιω. Ζαβίρα, βλέπε).

Αρχ. *Παντός τοῦ τελείας ἡλικίας ἀνθρώπου αἱ ἀρτηρίαι εἰς ἕν λεπτόν ἑξηκοντάκις, ἤ ἑβδομηκοντάκις κινοῦνται· εἰς δέ τά παιδία συχνοτέρως· ἡ κίνησις τῆς φλεβός σφυγμός ὀνομάζεται...*

'Ακολουθοῦν: «Περί τῶν κεχριδίων, καί ψυλλίθρας», «περί φλογώσεως», «περί φλογώσεως τῆς κεφαλῆς», «περί φλογώσεως τῶν ὀφθαλμῶν», «περί φλογώσεως τῶν ὤτων», «περί πόνου τοῦ λαιμοῦ», «περί τοῦ πλευρίτου», «περί περιπνευμονίας», «περί ἀποστήματος τοῦ πνεύμονος», «περί ἕλκους τοῦ πνεύμονος», «περί φθίσεως τοῦ πνεύμονος», «περί αἱμοπτύσεων», «περί ἄσθματος», «περί τοῦ βηχός», «περί φλογώσεως τοῦ διαφράγματος», «περί φλογώσεως τοῦ ἥπατος», «περί τοῦ σκληροῦ πρίσματος τοῦ ἥπατος», «περί ἴκτερου», «περί πρίσματος τῆς σπληνός», «περί τοῦ σκληροῦ πρίσματος τοῦ μεσεντέρου», «περί τοῦ διαλείποντος πυρετοῦ», «περί φλογώσεως τοῦ στομάχου», «περί σπασμοῦ τοῦ στομάχου», «περί ἐμετοῦ», «περί τῆς κωλικῆς νόσου», «περί τῆς μεταλλικῆς κωλλικῆς νόσου», «περί διαῤῥοίας», «περί δυσεντερίας», «περί δήγματος λυσσώδους κυνός», «περί τῆς ψώρας», «περί δίψης», «περί τῆς θερμότητος», «περί τῶν πόνων», «περί τῆς φλεβοτομίας», «περί τοῦ στομάχου, καί τῶν ἐντοσθίων καθάρσεως», «περί καταψυκτικῶν βοτάνων», «περί μαλακτικῶν βοτάνων», «περί τῶν ἀντισαπρωτικῶν βοτάνων», «περί τῶν ἐλμίνθων».

Τελ. *...ἠμπορεῖ τις νά ἀλείφῃ τήν κοιλίαν μέ τήν ἀλειφήν, ὁποῦ κατασκευάζεται ἀπό τό κυκλάμινον. Τέλος καί τῷ θεῷ δόξα.*

Ἄλλα κεφάλαια:

—σσ. 98-126, «Τά σημεῖα, οἵσπερ χρῶνται οἱ τῶν ἑλλήνων, καί λατίνων 'Ιατροί Συντομίας χάριν, καί ἡ ἐξήγησις αὐτῶν».

—σ. 127, «Σημείωσις τῶν χαρακτήρων, οἷς χρῶνται οἱ τῶν ἑλλήνων 'Ιατροί συντομίας χάριν καί ἐξήγησις αὐτῶν».

—σσ. 128-160, «Περί φυλιάσματος» (= εὐλογιᾶς)

Ἀρχ. *Τά φυλιάσματα γίνονται διαφόρως, καί εἰς πᾶσαν ἡλικίαν...*

Τελ. *...ἐπειδή τό καλίτερον τούτων τῶν ἀνθράκων εἶναι ὡς τά πολλά σκληρότατον καί τά ἔλαια τά ἐκ τῶν ῥηθέντων ἀρωμάτων κατεσταλαγμένα δέν ἠμποροῦσι νά τό διαπεράσωσι. Τέλος.*

—σσ. 160-178, «Γραμματεῖα κατά τήν χρῆσιν τῶν ὀσπηταλίων».

—σσ. 179-195, Συνταγή περί ἀσβεστόνερου, γραμμένη ἀπό ἄλλο γραφέα.

Ἀρχ. *ἔπαρε ἀσβέστην ἄσβεστον...*

Τό κείμενο διαιρεῖται σέ υο΄ (= 470) παραγράφους.

Στό παράφυλλο τῆς ἀρχῆς: «Τό ἀγόρασα διά γρόσια 25 ἐν Κωνσταντινουπόλει τῇ 10 φεβρουαρίου 1849. Θεμιστ. Λαζαρίδης».

*** 181.** Μ.Π.Τ. 186 0,175 × 0,120 ΙΘ΄ αἰ. σσ. 25.

Τίτλος: *Ἰατρικά οἰκιακά καί εἰς τάς ὁδοιπορίας ἀναγκαῖα.*

Ἀρχ. *Κεφ. α^ον^ Εἰς κάθε οἰκίαν εὑρίσκονται πολλά ἐξαίρετα ἰατρικά τά ὁποῖα οἱ ἄνθρωποι ἐπειδή δέν γνωρίζουσι τήν δύναμιν αὐτῶν, τά ἀμελοῦσι...*

Κεφάλαια: λς΄.

182. Β.Δ.Σ. 16 0,150 × 0,110 ΙΘ΄ αἰ. σσ. 182.

Ἰατροσόφιο πού ἀρχικά περιεῖχε 268 συνταγές. Ἀρχίζει ἀπό τήν 31^η^ συνταγή. Κώδικας ἀκέφαλος καί κολοβός. Στό τέλος «πίναξ τῆς Ἰατρικῆς» (= τῶν περιεχομένων), ὅπου καί ἡ σημείωση: Τό παρόν ἅπαν ἐγράφη ὑπεμοῦ Ἀναγνώστου, διδασκάλου τῶν Ἐπάνω Ραβένια καί ὑπό Κωνσταντίνου Ἀγραφιώτου καί ὑπό Αντωνίου τῶν ἐμῶν μαθητῶν· γέγραπται δέ ἀργυρίου χάριν».

*** 183.** Μ.Ε.Σ. 30 0,225 × 0,170 ΙΘ΄ αἰ. φφ. ΙΙΙ + σσ. 45-391.

Κώδικας ἀκέφαλος. Σημείωση στή σ. 45 ἀναφέρει: « Ἐκ τῆς ἐνάρξεως τοῦ πρωτοτύπου τῆς παρούσης πραγματείας ἕως ὧδε φύλλα (22) λείποντα». Ἔχουν ἐκπέσει ἐπίσης οἱ σσ. 67-68, 99-104, 162-178, 231-250, 273-278, 297-300, 325-340, 349-364.

«Περί καταχθονισμοῦ»

Ἀρχ. *Καταχθονισμός ἐστί κατάκλησις εἰς ὕπνον μετά κλύσεως ὀθφαλμῶν. τοῦτο δέ ἐστί διχῶς...*

—σ. 185, «Περί ἥπατος. ἀρχή τοῦ πέμπτου λόγου». Καί: «Περί τῆς ἐμφράξεως τῆς γινομένης ἐν τῷ ἥπατι», «Περί τῶν γινομένων οἰδημάτων ἐν τῷ ἥπατι», «Περί τοῦ κενομένου αἵματος ἀπό τοῦ ἥπατος», «Περί τοῦ ὕδρωπος», «Περί τῶν ἀντιδότων, καί εἰλιγμάτων», «Περί τῶν τροχίσκων τῶν ὠφελούντων τά σπλάγχνα», «Πρός τούς αἷμα οὐροῦντας ἀπό κύστεως», «Περί κόκκων, καί ξηροροφημάτων, ὠφελούντων εἰς πᾶν πάθος τό ἐν τοῖς σπλάγχνοις, καί ἐν τῷ σώματι», «Περί τῶν ἐψητῶν, καί τῶν ζουλαπίων», «Περί ὀδήνης σπληνός», «Περί ληθιάσεως», «Περί τῶν οἰδημάτων τῶν νεφρῶν», «Περί τῶν τραυμάτων τῶν φυομένων ἐν τοῖς νεφροῖς καί ἐν τῇ κύστῃ», «Περί οὔρου αἵματος», «Περί λιθιώντων», «Περί τῶν ἐνουρούντων ἐν τῇ στρωμνῇ», «Περί ἐποχῆς οὔρου».

—σ. 282, «Ἀρχή τῆς βίβλου τῶν ἐφοδίων, ἥν συνέθετο ἀχμέδ ὁ τοῦ ἀβραμίου υἱός τοῦ ἰβιλάλετ τοῦ ἰατροῦ», «Περί τῆς ἐλαττώσεως τῆς συνουσίας καί τῆς ἀδυναμίας αὐτῆς», «Περί τῶν τραυμάτων καί τῶν οἰδημάτων τῶν γινομένων ἐν τῷ καυλῷ», «Περί τῶν οἰδημάτων, τῶν γινομένων ἐν τοῖς ὄρχεσιν», «εἰς ἀπόσπασιν ὄρχεων», «Περί ἐποχῆς ἐμμίνων», «Περί αἱμορροΐδων γυναικῶν», «Περί οἰδημάτων τῶν φυομένων ἐν τῇ μήτρᾳ», «Περί τῶν τραυμάτων τῶν γινομένων ἐν τῇ μήτρᾳ», «Περί τῆς ὀγκόσεως τῆς μήτρας καί μεταστροφῆς αὐτῆς», «Περί τῆς ὠφελίμου οἰκονομίας εἰς τάς ἀρρωστίας ταῖς συνεχούσας ταῖς ἐγκυμονούσαις», «Περί δυστοκουσῶν γυναικῶν», «Περί τῶν ἐκβαλλόντων τό ἔμβρυον, καί τήν γυνήν φθειρόντων ἐν τῇ μήτρᾳ», «Περί ἰσχιάδος», «Περί τριταίου πυρετοῦ», «Περί πυρετοῦ γενομένου ἐξ αἵματος, ἤγουν συνόχου», «Περί τεταρταίου» [πυρετοῦ], «Περί θεραπείας τοῦ δήγματος τῶν ὄφεων», «θεραπεία δήγματος τοῦ σκορπίου», «Περί φαλαγγιοδήκτων», «Περί τοῦ θεραπεῦσαι τά δήγματα τῶν μελισσῶν, καί τῶν βελλίδων», «Περί θεραπείας κυνός λυσσοῦντος», «Περί λυσσοδήκτων, καί τοῦ ὑδροφοβικοῦ πάθους», «Περί κόπου καί πόνου», «Περί οἰδημάτων, συμβάλλεται δέ ἡ τοιαύτη στήλη καί εἰς τόν ἐρυσίπελα», «Περί ἐρυσιπελάτου», «Περί ἀνθράκων», «Περί τῶν ἑρπόντων οἰδημάτων, καί τῶν ἐξ αὐτῶν τικτομένων», «Περί ἀκροχορδόνων, καί ἡλῶν», «Περί λέπρας».

Τελ. *...ἤ αἵματος χολώδους, εἰς δέ κινεῖσθαι ἡ ὕλη, ἀκολουθεῖ ταύτην κνησμός».*

Στά φφ. I-III, «Πίναξ τῶν συνεχομένων ἐν τῷ παρόντι βιβλίῳ».

*** 184.** Σ.Β.Ν.Φ. 46 0,250 × 0,180 ΙΘ΄ αἰ. φφ. 31.

Συλλογή ποικίλων συνταγῶν· ἡ πρώτη: «Περί ἀλειφής λίαν ὠφέλιμος, εἰς πᾶσαν ἀσθένειαν».

Ἀρχ. *ἔπαρον ῥετζίνη, χαλβάνι, ἁρμένιον βόλον, λάδι, κερί, καρόφυλον...*

Ακολουθοῦν: «ἕτερον εἰς πληγήν», «ἑτέρα εἰς πᾶσαν πληγήν», «ἕτερα ἀλειφή», «ἀλειφή ἄσπρη», «ἑτέρα διαλαβωματίαν», «ἀλειφή εἰς παλαιόν γεράν, καί πληγήν», «ἀλειφή εἰς κουκούδια κεφαλῆς», «ἕτερον», «περί κουκκουδίων τῆς μαλαφράντζας», «ἀλειφή πράσινη», «ἀλειφή τοῦ μολυβίου», «περί πονόματος», «ἕτερον εἰς αὐτόν τόν πόνον», «ἕτερον εἰς αὐτόν», «ἀλειφή εἰς παλαιάν πληγήν», «περί ἀλειφῆς συκοτίου», «ἀλειφή εἰς πᾶσαν πληγήν», «ἀλειφή εἰς πᾶσαν κριότην ἀνθρώπου», «ὅταν πονεῖ ὁ ἄνθρωπος εἰς τό πλευρόν», «εἰς παροξυσμόν», «περί ζάλην κεφαλίου, καί συκωτίου, ἁπλόν τοῦ Συροπούλου», «περί κοιλίας», «εἰς πόνον νεφρῶν», «περί δίψαν», «περί ἐμμήνια γυναικῶν ὁποῦ δέν τρέχουν», «περί γυναικός ὁπού δέν τεκνοποιεῖ», «εἰς γάλα γυναικός», «περί γυναικός νά μήν σκοτωθῇ τό παιδί», «περί πῶς νά γινώσκῃς ἀρσενικόν παιδί κάμνει ἤ θηλικόν», «εἰς τόν κόρακα», «εἰς πανοῦκλαν νά μήν φοβᾶται», «εἰς γυναῖκα ὁπού δέν ἠμπορεῖ νά γεννήση» (στό περιθώριο: «τό αὐτό καί εἰς τό ἀνεμοπύρωμα»), «ὅταν θέλῃ νά κάμνῃ ἀρσενικόν παιδί καί ὄχι θηλικόν», «περί παιδίου νά μήν κλαίη», «εἰς ἐκρίζωσιν ὀδόντων, ἄνευ σιδήρου», «ἀληφή εἰς φάγουσαν», «εἰς ἀκρίδαν», «εἰς αὔξησιν τριχός», «εἰς σπλοῖνα. εἰς τό νά εἶναι ὁ ἄνθρωπος χαροποιός», «εἰς γυναῖκα αἱμορροοῦσα», «περί ὁποῦ δέν ἠμπορεῖ νά κατουρεῖ», «περί γυναικός ὁπού θέλει νά ρίξη τό παιδί», «περί γυναικός ἐγκαστρωμένης ἄρρωστης, νά κάμης γλυστῆρι ἀπό τό στόμα της καί ὄχι ἀποκάτω», «περί γυναικός ὁπού νά μήν φύγη ἀπό τόν ἄνδρα της», «περί τοῦ γνωρίσαι κόρην, ἄν εἶναι παρθένος, ἤ οὔ», «ὅταν ροχαλίζη τις εἰς τόν ὕπνον του», «εἰς τό στῆσαι αἷμα ἀφεδρῶνος», «περί τοῦ μή δυναμένου κατουρῆσαι καί στάζει ὀλίγον μέ πόνον», «εἰς τά παγίδια», «περί ὅταν πρισθῇ ἡ κοιλία τοῦ ἀνθρώπου», «περί ὀμματίων ὁπού κοκκινίζουν», «περί ἀνθρώπου ὁπού κατουρεῖ αἷμα», «περί τοῦ ἔχοντος πέτραν εἰς τόν αὐλόν», «εἰς ὦτα ὁποῦ δέν ἀκούουν», «ὅταν εὐγένη τό κάθισμα τοῦ παιδίου», «ὅταν τρέχη τό αὐτί», «εἰς ὑδροπικόν ἄνδρα», «ἐμπλάστρι καλόν», «σκόνι εἰς παλαιάν πληγήν νά τήν ἀνοίξῃς», «ἕτερον ἐμπλάστρη εἰς τζακισμένα κώκαλα», «εἰς τό μή τεκνοποιεῖ», «εἰς τό μή πορνεῦσαι ἡ γυνή», «περί βρέφος θανέν ἐν τῇ κοιλία», «εἰς ἀδυναμίαν

ἀνδρός πρός τήν γυναῖκα», «εἰς ἐκδημίαν ἀνδρός ἵνα μήν παραπέση ἡ γυνή», «εἰς οἰνοπότην», «εἰς δυσουρίαν», «εἰς ὑδροπικούς», «εἰς ὄχτικαν», «εἰς ποδάγραν», «περί ὅταν κοπῆ ἡ φλέβα τοῦ ἀνθρώπου καί δέν στέκει τό αἷμα», «εἰς ζαρώματα τοῦ προσώπου», «περί ἀσίμη», «νά κάμης καλήν μνήμην εἰς τούς παῖδας», «διά νά κάμης τά ἄσπρα μαλλία ὡσάν χρυσάφι», «περί διά νά κάμης νά αὐξήσουν τά μαλλία τῆς κεφαλῆς», «διά νά κάμης νά μήν κοιμηθῆ τινάς», «εἰς πάγωμα χειρός ἤ ποδός», «περί νά διαβάζης βιβλία τήν νύκτα εἰς τόπον σκοτεινόν», «εἰς κιτρινάδα ὀφθαλμῶν», «εἰς γυναῖκα ἐγγαστρωμένη ὁποῦ δέν βαστᾶ τό παιδί, ἀλλά τό γεννᾶ παράκαιρα», «εἰς εὐμορφάδα προσώπου», «εἰς πρίσμα ὀδόντων», «περί ἄν κάποιος ἄνθρωπος εὐγάλει σποιρί εἰς τό μάτι, νά μεταχειρίζεται τοῦτο», «περί πόνον ὁποῦ ἔχει πληγήν νά εὐγάλης», «περί παιδίου ὁποῦ ἔχει λέπραν εἰς τήν κεφαλήν», «εἰς τό μεθύειν ἐξ ἑνός ποτηρίου», «εἰς ἐχθρόν», «εἰς φάγουσαν», «εἰς πόνον ματιοῦ», «εἰς τό νά ψοφήσουν οἱ ψίλλοι», «εἰς στένωσιν», «εἰς ἕναν ὁποῦ πτύει αἷμα», «περί ἀσθενοῦς ὁποῦ κατουρεῖ αἷμα», «εἰς τούς πόνους τοῦ φιάγγου», «εἰς πονόστομον», «περί χοιράδων. διοσκορίδου», «εἰς ὕλησιν, ἤγουν εἰς φαγούραν τοῦ σώματος», «πρισμένοι οἱ σωχάδες», «ὅταν εἶναι ὁ λαιμός πρισμένος», «εἰς κιτρινάδα ὀμματίων», «εἰς λιγοθυμίαν καί δειλίαν», «εἰς ἀστραπάς καί χαλάζι», «εἰς μαντραβύτζαις», «εἰς ἀνθράκωμα», «εἰς αἱμορραγίαν τῆς μήτης», «πῶς νά γνωρίσης τήν γυναῖκα τί παιδί θέλει νά κάμη», «εἰς τό νά ψοφίσουν οἱ ψίλλοι», «κατασκευή τῆς κοιναβάρεως», «εἰς κοιλιοπονοστόμαχον», «εἰς τό νά γεννήση εὔκολα ἡ γυνή», «περί πρίσματος ποδῶν», «εἰς ὑδρόπικαν», «εἰς τό ποιῆσαι ἡ γυνή γάλα», «εἰς δάγκαμα ὄφεως. εἰς κάψιμον», «κατασκευή τοῦ πάφυλα», «εἰς τό νά βλέπη τινάς χωρίς φῶς», «περί καθαρσίου διεξοδικοῦ», «ἕτερον καθάρσιον σύντομον», «διά νά ἐμποδίσης τήν κίνησιν», «εἰς τήν πέτραν», «εἰς τά φλάτα», «χάπια τῆς κιναγλώζας», «εἰς παροξυσμόν», «δεκότο διά πόνον ὑπογαστρίου», «ἐπισπαστικά, ἤτοι τά πάντα διά τήν καύσιν», «εἰς ἀϋπνίαν», «δεκότο, διά τά πλευρά καί βήχαν», «εἰς νουζλᾶν», «διά μολύματα γλώττης καί στόματος», «εἰς σπυρία βουζούνους», «διά λαβωματιαῖς, ὅταν δέν εἶναι κώκαλα τζακισμένα», «διά σκαραντζιά», «διά λοιμικήν ἀσθένειαν», «εἰς ἀσπράδαν ὀφθαλμοῦ», «εἰς μάτια ἔχοντας αἷμα», «εἰς μισοκέφαλον πόνον», «εἰς δακρύοντας ὀφθαλμούς», «εἰς κεφαλαλγίαν ὑπνοτικόν», «εἰς πληγήν ἀπό ξίφος», «ὅταν χάση τις τήν ὄψιν του, ἀπό ἀσθένειαν», «εἰς κιτρινάδαν», «εἰς σπλήναν», «ἕτερον εἰς πόνον στόματος», «εἰς ὠτα

μή ἀκούοντα», «εἰς ὦτα τρέχοντα», «εἰς σποιρία, ὁπού εὐγένουν εἰς τά μούτζουνα», «ὅταν γεννήση ὁ ἄνθρωπος πισοτάντανον», «περί σπαθέας», «εἰς σπληνοστόμαχον», «ὅταν καῆ τις ἀπό φωτίαν», «εἰς λισεντερίαν, πύρουλαις σταματικαῖς», «ἀλειφή ἄσπρη», «καπνοί τῆς φράντζας», «εἰς τό εὐγάλειν ὀδόντας ἄνευ πόνου», «εἰς ρευματικά», «εἰς γιαράν», «εἰς καιρόν τῆς μαλαφράντζας», «χάπια ἐλαφρά», «καθάρσιον ἐλαφρόν», «τζιρότο εἰς πληγήν παλαιάν», «ἕτερον ἔμπλαστρον», «ἕτερον τζιρότο», «τζιρότο διά κάθε πληγήν».

Ακολουθεῖ: «κατάλογος καί ἑρμηνεία ἰατρικῶν τινῶν: περί καθαρσίου διεξοδικοῦ», «καθάρσιον σύντομον», «διά νά ἐμποδίση καμμίαν κίνησιν», «σεκρέτο διά τήν μαλαφράτζαν, ὅσων χρόνων καί ἄν εἶναι, καί ὅσας ἄν ἔχη πληγάς», «ὅταν θέλης νά κάμης τρίχας μαύρας», «ὅταν σείουνται οἱ ὀδόντες», «εἰς βρῶμον στόματος», «εἰς μάτια ὁποῦ ἔχουν ψώραν», «εἰς μάτια ὁποῦ δακρύζουν», «εἰς μάτια αἱματώδη», «εἰς στένωσιν», «εἰς γυναῖκα ὁποῦ δέν τεκνοποιεῖ».

Τελ. *...ὅταν ἔχη τά καταμήνιά της, καί τῇ τοῦ θεοῦ χάριτι συλλαμβάνει.*

Σημ. Οἱ 'συνταγές' τοῦ φ. 31αβ εἶναι γραμμένες ἀπό ἄλλο χέρι.

185. K.N. 2 0,160 × 0,110 ΙΘ αἰ. φφ. 12.

'Αρχ. *Εἰς πονόματον, εἰς πόνον λαιμοῦ, εἰς πόνον ὠτίων...*

186. Β.Γ.Α.Γ. 6 0,315 × 0,175 ΙΘ΄ αἰ. φφ. 1α-4β.

*** 187.** Ε.Β.Ε. 2885 0,165 × 0,110 ΙΘ αἰ. φφ. 150.
(τά φφ. 14α-15β, 17β-18α, 133α, 134α, 135α, 136α, 137α, 138α, 141α, 142α καί 143α, λευκά).

—φφ. 1α-13β, Εἰσαγωγή. Στήν ἀρχή: «Συμβουλή πατρική».

'Αρχ. *Λέγει ὁ σοφός Ἱπποκράτης ὅταν ὁ ἰατρός ἐνβένι εἰς τήν οἰκίαν τοῦ ἀρόστου νά μήν ἐπιβουλέβετε αὐτόν μήτε εἰς τήν ζοήν του, μήτε εἰς τήν περιουσίαν του...*

—φφ. 16α-17α, «Πίναξ».

—φφ. 18β-86α, «Πρακτικῆς ἰατρικῆς».

'Αρχ. *Ἡ ἀϋπνία. τοῦτο προέρχεται ἀπό τήν μεγάλην ἀδυναμία...*

—φφ. 86β-129α, «Ηλι της ἰατρικῆς».

Ἀρχ. *Ἀλεξητήρια. Ἰταλικά ελισίρι. Ἐν τοῦτο δέν ἐνοοῦμε ἄλο παρά ὑγρά τηνά...*

—φφ. 129β-149β, «Ἰατρική μαθηματικῆ».

Ἀρχ. *Πόνοι τῆς κεφαλῆς, καί πάθη. Διά τῆν ἰμικρανίαν ἔπαρε σαπούνη παλεόν...*

—φ. 150α, «Αληφι δια κασῆδα καί άλες πληγές».

Ἀρχ. *Κοπᾶνισον ἀλάτι βλάχικο με ἕνα αβγό τόν ὀρνίθον...*

* **188.** B.P.A. 732 0,232 × 0,193 ΙΘ αἰ. φφ. 6β-8β.

«Περί σπασμοῦ στομαχίου, ἤτοι στομαχοσπασμοῦ».

Ἀρχ. *Ὁ στομαχοσπασμός εἶναι μία σφοδρά καί ἀλγεινή συστολή (συμάζωξις) τοῦ στομαχίου, ἡ ὁποία προξενεῖ μεγάλην στενοχωρίαν...*

* **189.** B.P.A. 1194 0,160 × 0,115 ΙΘ΄ αἰ. φφ. 17.

Διάφορες ἰατρικές συνταγές.

«Ἰατρικόν διά πονοκέφαλον», «ἰατρικόν διά κολικόπονον», «ἕτερον διά κώληκα», «διά κίνησιν κοιλίας», «ὅταν σφαλίσῃ ὁ λαιμός», «διά νά μήν σέ πιάσει ἡ θέρμη τό καλοκαίρι», «διά ἀσπράδι ὀμματίου», «διά νά ἀνοίξῃ ἡ φωνή», «διά κυτρινάδα ὅμως νά τό κάμῃς εἰς τήν λίγωσιν τοῦ φεγγαριοῦ», «ἰατρικόν διά βῆχαν», «ἰατρικόν διά στένωσιν», «ἰατρικόν ὅταν πατήσῃ τινάς καρφί ἤ ἀγγάθι καί μένει εἰς τό ποδάρι ἤ εἰς ἄλλο κανένα μέρος», «ἰατρικόν διά ἐμφράξεις καί κακοστομαχιά καί σχεδόν διά κάθε πάθος», «ἰατρικόν διά τήν πανώλην», «διά ὑπερβολικήν αἱμορραγίαν ἀπό τήν μύτην», «διά ἐσωχάδες καί ἐξωχάδες», «ἰατρικόν διά βῆχαν καί διά νά εὐγάλῃ τινάς ὅλον τό φλέγμα», «ἰατρικόν διά πόνον ποδαρίων», «ἰατρικόν διά πόνον αὐτίων», «ἰατρικόν διά πλεσκάβιτζαν».

* **190.** Γ.Α.Κ. Κ. 47 (Γ Λαδᾶς 25) 0,230 × 0,165 ΙΘ αἰ. φφ. 113χ.ἀ. + 4 χ.ἀ.

Διάφορα ἰατρικά κεφάλαια (ὁ κώδικας ἀκέφαλος· ἔχουν κοπεῖ τά πρῶτα φύλλα· ἡ φυλλαρίθμηση νεώτερη).

φ. [1α], «περί οὔρων».

Ἀρχ. *Οὖρον ἐστί τό ὑδατῶδες περίττωμα τοῦ αἵματος...*

Εδῶ «περί τοῦ κατά φύσιν οὔρου», «περί συστάσεως», «περί τῆς λεπτῆς συστάσεως καί περί τοῦ λευκοῦ χρώματος».

Ἀκολουθοῦν τά κεφάλαια 6-22: «Περί χρωμάτων τῶν οὔρων», «Περί

τῆς λεπτῆς τῶν οὔρων συστάσεως καί περί τῶν συμπλεκομένων χρωμάτων», «Περί τῶν συμπλοκῶν τῆς παχείας συστάσεως τῶν οὔρων», «Περί συμπλοκῶν τῆς συμμέτρου συστάσεως», «Περί ὑποστάσεως καί πρότερον περί τῆς ἀρίστης ὑποστάσεως», «Περί τῶν τεσσάρων γνωρισμάτων ὁποῦ εὐγαίνουσιν ἀπό τό κατά φύσιν παρυφιστάμενον οὖρον», «Περί ἐναιωρήματος», «Περί νεφέλης, καί περί τῶν σημαινόντων αὐτῆς», «Περί τῶν χρωμάτων τοῦ παρυφισταμένου καί τί σημαίνουσιν», «Ὅτι ὄχι κάθε ὑπόστασις λευκή ἀγαθόν τι σημαίνει», «Περί ἐλαιωδῶν οὔρων», «Περί ὑποστάσεων οὐροβοειδῶν», «Περί ὑποστάσεως πεταλωειδῶν», «Ὅταν δέ ὁ πυρετός ἤθελε κυριεύσῃ εἰς τά βάθη», «Περί τῶν κριμνωδῶν ὑποστάσεων», «Περί δυσωδῶν οὔρων» καί «Περί τῶν συμπλοκῶν τοῦ χρώματος καί τῆς ὑποστάσεως μέ τά ἐνδεχόμενα χρώματα».

Τελ. (φ. 18α) *...κατά τήν σύστασιν τοῦ οὔρου καί κατά τήν ὑπόστασιν. Τέλος καί τῷ θεῷ χάρις.*

—φφ. 19α-113α, «Περί διαχωρημάτων γεννήσεως καί διαφθορᾶς».

Ἀρχ. *Διαχώρημα, ἀποπάτημα, καί ὑποχώρημα λέγεται...*

Ἀκολουθοῦν: «Πόσα πρέπει νά ἐξετάζωμεν εἰς κάθε ἀσθενῆ», «Ποίαν νά ὀνομάσωμεν ἀρχήν τῆς νόσου», «Κανόνες προγνωστικοί τῶν σωτηρίων καί ὀλεθρίων παθῶν», «Πῶς ἠθέλαμεν γνωρίσῃ ἄν ἡ ἀσθένεια μέλλῃ νά ἰατρευθῇ μέ κρίσιν, ἤ χωρίς κρίσιν», «Περί κρίσεως», «Περί κρισίμων ἡμερῶν», «Ὅτι τά κρίσιμα σημεῖα ὅταν φαίνωνται εἰς τήν ἀρχήν εἶναι κακά», «Πῶς πρέπει νά προγινώσκωμεν τήν κρίσιν ὁποῦ μέλλει νά γένῃ», «Πῶς ἐγνωρίζομεν τήν παροῦσαν κρίσιν», «Πῶς δυνάμεθα νά γνωρίσωμεν τήν ἀρίστην κρίσιν», «Περί σφυγμῶν ἐκ τῶν τοῦ γαληνοῦ», «Περί πτυσμάτων», «Περί αἵματος», «Περί τῶν γενικῶν κανόνων παρατήρησις», «Πραγματεία δευτέρα περί πυρετῶν καί περί τῶν συμβεβικότων τους», «Περί νόθου τριταίου», «Περί λοιμικῆς», «Περί συνεχῶν πυρετῶν», «Περί τοῦ τεταρταίου πυρετοῦ», «Περί ἐφημέρων» [πυρετῶν], «Ἰατρεία ἐφημέρου», «Περί τῶν ἐπί σήψει πυρετῶν, ἤγουν διά τούς σάπιους πυρετούς», «Περί θεραπείας συνεχῶν», «Περί νόθου τριταίου», «Περί τεταρταίου πυρετοῦ», «Θεραπεία», «Περί ἐφημερινοῦ», «Θεραπεία», «Περί ὑπηάλου πυρετοῦ, καί ρίγους ἀνεκθερμάντου», «Περί συνεχῶν πυρετῶν», «Καυσωδῶν πυρετῶν θεραπεία», «Περί τῶν ἐρυσιπελατωδῶν πυρετῶν, οἱ ὁποῖοι ὀνομάζονται καί φλεγμαίνοντες πυρετοί», «Περί ἐκτικοῦ πυρετοῦ», «Θεραπεία», «Αἴτια τῆς φθίσεως», «Θεραπεία», «Περί καρδιαλγικῆς λύπης», «Περί ἐμετῶν ἀγριοδῶν», «Θεραπεία».

Τελ. *...γίνονται καί μέ μέλι πλήν βάλετα νά στεγνώσουν.*

—Στά 4 χ.ἀ. φύλλα (ἀπό ἄλλο χέρι): «Προγνωρίσματα περί τῶν πυρετῶν. Κατά ἐρωταπόκρισιν».

Ἀρχ. *Πόθεν κρέμαται ἡ ὑγεία τοῦ σώματος...*

Τελ. *...παρά τήν διάμετρον τῶν λεπτοτάτων καλαμακίων τῶν ὁποίων τό αἴτιον ἐζητεῖτο.*

*** 191.** Γ.Α.Κ. Κ.47 (Γ Λαδᾶς 2) 0,190 × 0,135 ΙΘ αἰ. φφ. χ.ἀ.

Συνταγολόγιο.

Τό περιεχόμενο: «Πρός κεφαλαλγίας ἀσθενοῦς», «Ὅταν γένῃ πόνος εἰς τό ὠτίον διαφορμήν δυσκρασίας, ἤ ἀπό καῦσιν ἡλίου καί πολλοῦ κόπου», «Περί τῶν παθῶν ὁποῦ γίνονται εἰς τούς ὀφθαλμούς», «Ὅταν τό ἄσπρον τοῦ ὀφθαλμοῦ γίνῃ κόκκινον», «Περί ἐμφυσίματος, εἶναι καί αὐτό πάθος τῶν ὀφθαλμῶν», «Περί σκληροφθαλμίας», «Πρός πυροφθαλμία», «Πρός ἐκτόπιον ὀφθαλμῶν», «Περί ἀμαυρόσεως καί ἀβλυωπίας ὀφθαλμῶν», «Ὅταν πονοῦν τά ὀδόντια τοῦ ἀνθρώπου», «Πρός σαπισμένα οὔλη», «Ὅσοι ἄνθρωποι εὐρεθῶσι καί ἔχουσι δύσπνοιαν καί δέν δύνανται νά ἀνασάνουν», «Περί συνάχης καί τῆς θεραπείας αὐτῆς», «Ὅταν τό πρόσωπον τοῦ ἀνθρώπου γένῃ κύτρινον», «Περί ἐμπυήματος καί τί ἐστίν ἐμπύημα», «Περί φθείσιν καί ἐμπυήματος ἤτοι ἕλκους», «Περί κυνώδους ὀρέξεως καί τί ἐστίν κυνώδις ὄρεξις», «Ὅταν ὁ ἄνθρωπος συνέβη νά φλεγμένουσι τά ἔντερά του», «Ὅταν οἱ νεφροί ἔχουσι λίθους τί χρή ποιεῖν», «Περί φλέγματος ἥπατος ἤγουν συκοτίου», «Εἰς σπληνικούς καί πρισμένους», «Περί ὑδέρου», «Διά τάς ἐσωχάδας, καί ἐξωχάδας», «Πρός στραγκουρίαν», «Ἐάν κρατιθοῦν τά ἐμμήνια τῆς γυναικός», «Ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἀπεψίαν», «Ὅταν ὁ ἄνθρωπος κενώνει χωλήν ἄνω καί κάτω μετά ἀνάγκης καί βίας», «Ὅταν ὁ ἄνθρωπος εὐγάλῃ εἰς τό πρόσωπον σπυρία ὡσάν φακκί», «Ὅταν εὐγένῃ τό κάθισμα τοῦ ἀνθρώπου», «Εἰς δυσουρίαν ἤγουν ὅταν κρατηθῇ τό νερόν τοῦ ἀνθρώπου», «Περί λέπρας καί ψώρας καί τῆς θεραπείας αὐτῶν», «Εἰς ἄνθρωπον ὁποῦ κατουρεῖ τήν νύκτα παρά τό θέλημά του», «Εἰς στένωσιν ἰατρεία», «Διά τό οὖρος», «συρόπι προκαθαρτικό», «Ἐάν θέλῃς νά αὐξήσουν αἱ τρίχαις τῆς κεφαλῆς», « Ἰατρεία διά νά μήν πέσουν ποτέ αἱ τρίχαις τῆς κεφαλῆς» καί «Εἰς ἀμασχάλας ἀνδρῶν καί γυναικῶν ὁποῦ βρωμοῦν».

*** 192.** Γ.Α.Κ. Κ.47 (Γ Λαδᾶς 31) 0,225×0,170 ΙΘ΄ αἰ. φφ. 8 χ.ἀ.+ σσ. 9-138.

Ἰατροσόφια, διάφορα.

—φφ. 6α-8β, (φφ. 1α-5β, λευκά), « Ἐκ τῶν τοῦ παύλου αἰγενίτου περί χρονίας ἐπιληψίας»

Ἀρχ. *Πρέπει ἐν πρώτοις τούς ἐπιληπτικούς νά μήν τούς δίδωμεν νά πίνουν κρασί...*

—σσ. 9-28, Ἀλεξάνδρου Τραλλιανοῦ θαυμασίου ἰατροῦ, περί ἐπιληψίας ἤγουν σεληνιασμοῦ».

Ἀρχ. *Τό πάθος τῆς ἐπιληψίας, ἤγουν τοῦ σεληνιασμοῦ εἶναι ἕνα ἀπό τά πολυκαιρινά πάθη, καί χρειάζεται μεγαλώτατον στοχασμόν καί ἐπιμέλειαν...*

Μεταξύ τῶν σσ. 14-17, χάσμα· οἱ σσ. 29-31 λευκές.

—σσ. 32-123, ἰατροσόφια γραμμένα ἀπό ἄλλο χέρι:

σ. 32, «Πόσα πρέπει νά ἐξετάζωμεν εἰς κάθε ἀσθενή».

Ἀρχ. *Πρῶτον ἐάν τό πάθος εἶναι ἀκίνδυνον ἤ θανατηφόρον...*

σ. 32, «Κανόνες προγνωστικοί τῶν σωτηρίων καί ὀλεθρίων παθῶν»· σ. 60, «Περί κρίσεως»· σ. 60, «Περί κρισίμων ἡμερῶν»· σ. 64, «Ὅτι τά κρίσιμα σημεῖα ὅταν φαίνωνται εἰς τήν ἀρχήν εἶναι κακά»· σ. 65, «Πῶς πρέπει νά προγινώσκωμεν τήν κρίσιν ὁποῦ μέλῃ νά γένῃ»· σ. 66, «Πῶς ἐγνωρίζομεν τήν παροῦσαν κρίσιν»· σ. 70, «Πῶς δυνάμεθα νά ἐγνωρίσωμεν τήν ἀρίστην κρίσιν»· σ. 70, «Περί σφυγμῶν ἐκ τῶν γαληνοῦ» (κείμενο κολοβό, διακόπτεται στή σ. 99).

Μεταξύ τῶν σσ. 45-50, χάσμα· οἱ σσ. 100-107, λευκές.

σ. 108 (ἡ ἀρχή στή δεξιά σελίδα), ἰατρικό κείμενο ἀκέφαλο.

Ἀρχ. *τά δέ γινόμενα ὑποχωρήματα ἀπό μελαγχολικόν χυμόν...*

σ. 117, «Περί οὔρων».

Ἀρχ. *Δέν ἠξεύρω ἄν ἄλλη θεωρία εἶναι ἀναγκαία εἰς τόν ἰατρόν ὡς ἡ περί οὔρων πραγματεία...*

σ. 122, «Περί τοῦ κατά φύσιν οὔρου» (κείμενο κολοβό, διακόπτεται στή σ. 123).

Τελ. *...καί ὁποῦ οὐρεῖται κατά τόν συνηθισμένον καιρόν...*

Οἱ σσ. 124-131, λευκές.

—σσ. 132-138, δύο ἰατροσόφια γραμμένα ἀπό διαφορετικό χέρι.

σ. 132, «Περί ῥευσῶν τριχῶν».

Ἀρχ. *Αἱ τρίχαις ἀποῤῥέουσιν ἤ ἀπό ἀρεότητα τοῦ δέρματος ἤ ἀπό ἔνδιαν καί λείψιν τῆς οὐσίας ὁποῦ ταῖς γενᾶ...*

σ. 134, «Περί κεφαλαλγίας».

* **193.** Γ.Α.Κ. Κ.47 (Γ. Λαδᾶς 55) 0,305×0,140 ΙΘ αἰ. φφ. 75 χ.ἀ. (τά φφ. 1α-2β, 5β-9β, 11β-12β, 19β-23β, 33α-38β, 42αβ, 51α-57βα, 61α, 72β, λευκά).

Ἀναλυτικότερα (ἐπιλεκτικά): φ. 3α, «κινητικόν εἰς χολήν καί φλέγμα»· φ. 5α, «γλυκαντικόν τοῦ αἵματος, καί ὠφελεῖ εἰς πάθη καταρροϊκά»· φ. 10α, «διά σκόρδον»· φ. 13α, «χάπια τοῦ τζιλικοῦ»· φ. 16α, «χάπια βαλσαμικά τοῦ κυρ μουρτοῦ»· φ. 17α, «χάπια ἱπποκρατικά»· φφ. 24α-26β, διάφορες ἀλοιφές. φ. 27α, «ἐλετοάριον λεπτυατικόν τοῦ μαλεοῦ, ὠφελιμότατον εἰς τήν μελαγχολίαν, καί εἰς τά πάθη τῆς καρδίας, ἐξυπνᾶ τά πνεύματα, αὐξάνει τό ἔμφυτον, βοηθεῖ τήν χώνευσιν, προξενεῖ τήν εὐχροΐαν καί διαφυλάττει τήν νεότητα»· φ. 28α, «μαντζούνι δυναμοτικόν τοῦ χογιατί ζατέ ἀρχιατροῦ τοῦ σουλτάν μουσταφά»· φ. 13α, «ὅταν ἐφάνη τό νέον πάθος ὀνομαζόμενον χολέρα καί διεδόθη εἰς τό μέρος τῆς ἀλβανίας γερμανός τις ἰατρός ἔμπειρος ἐκ τῶν κατοίκων φράγκ πόρτ ὀνόματι παργκάν ἐπισκεψάμενος 118 ἀσθενεῖς τούς ἐθεράπευσε μέ τήν ἀκόλουθον μέθοδον»· φ. 39α, διάφορες 'ἐψήσεις'· φ. 43α, καθάρσια· φ. 58β-72β, «νερόν τῆς κατράνης»· «νερόν τῆς θηριακῆς»· «νερόν στομαχικόν»· «νερόν ὠφέλιμον εἰς τά ὀμμάτια»... «σκόνις διά ταῖς αἱμορροΐδας»...

* **194.** Γ.Α.Κ. Κ.47 (Γ. Λαδᾶς 73) 0,210×0,155 ΙΘ΄ αἰ. φφ. 1α-28β. —φφ. 7α-18β, «ἐδῶ σημιόνομεν ταῖς ὁκτῶ ἡμέραις τῆς ἑβδομάδος, ἀπό τήν κυριακήν ἕως το σαββατον ἐν πιαν ἡμέραν γεννηθεῖ ὁ ἄνθρωπος».

Ἀρχ. *Ἐάν παιδίον γεννηθῇ ἡμέρα κυριακή ἀρσενικόν ἐστί πολυζόητον καί φιλόξενον...*

Στά φφ. 1α-2α, 2β-6β καί 19α-28β, ζωδιολόγια. Εἰδικότερα: φφ. 1α-2α: «ἀρχή σύν θεῷ βοηθῷ, ἰδοῦ γράφομεν τά δώδεκα ζόδια τον δώδεκα μυνῶν» (ἀρχ. *μάρτιος· ἐάν ὁ κριός βροντίσῃ εἰς τήν ἀνατολήν...*)· φφ. 2β-6β, «ἐδώ ἀρχίζομεν τήν σκάραν τῶν δώδεκα μυνῶν, τόν ζοδίον κατά τήν ἡμέραν ὁποῦ κυριεύη. ἀρχή ἀπό τόν μάρτιον».

* **195.** Γ.Α.Κ. 47 (Συλ. Βλαχογιάννη 6) 0,195×0,140 ΙΘ αἰ. σσ. 94+ φφ. 5 χ.ἀ. («πίναξ τοῦ παρόντος ρετζεταρίου»).

Τίτλος: *ρετζετάριον ὠφελιμώτατον εἰς τούς μαθητάς.*

Πρώτη 'ρετζέτα'· «διά τήν καρτήνα».

Ἀρχ. *Λάβε ζουμί καρυοφύλλου λίτραν μίαν, λιβάνι ἄσπρο οὐγίαν μίαν...*

Ἀκολουθοῦν (μεταξύ ἄλλων): «περί ρίγους», «διά τήν σιάτικα», «εἰς τόν νεφριτικόν πόνον, καί εἰς τά νεῦρα, ὁμοίως καί εἰς κάθε ἄλλον πόνον ρευματικόν», «διά τήν κασίδα», «ἀλειφή διά νά εὐγάλῃ μαλιά ὁ κασίδης», «πίλουλες περί οὐρίνας, καί δυσουρίας συπτικές, καί ἀντίδοτον», «πίλουλες περί μεσεντερικοῦ διαφραγμοῦ», «πίλουλες διά τόν βῆχα», «πίλουλες διά τά μητρικά πάθη», «ἔτερες πίλουλες ὠφέλιμες εἰς τό ἄσθμα, εἰς τόν βῆχα, εἰς τό φλέγμα, καί εἰς κάθε βρωμερόν», «περί σπασμόν ὀρχιδίων», «διά τά ὀμμάτια, καί πρῶτον διά τά ὀμματόκλαδα», «σιρόπι διά χολήν καί φλέγμα», «διά νά πληθύνῃ τό γάλα τῆς γυναικός, ὅταν δέν ἔχῃ», «περί νεύρων κεκομμένων» κ.ἄ.

Σημ. Ο «πίναξ τοῦ παρόντος ρετζεταρίου» ἀναφέρει περισσότερες 'ρετζέτες' ἀπ' ὅσες ὑπάρχουν καί φθάνει μέχρι τή σελ. 200. Ἀπό τίς ὑπόλοιπες πού εἶναι μόνον στόν 'πίνακα' συγκρατοῦμε: «διά νά γνωρίσῃς ἀσθενῆ ἄν ἀποθάνῃ», «διά νά λύσῃς ἀνδρόγυνον», «περί δυσπνοίας καί ἀσθματικοῦ», «περί ὑδρωπικοῦ», «περί κωλικοῦ», «περί χωνεύσεως στομάχου, καί ξηρατοῦ», «περί ποδαλγίας», «διά τό σκουλαμέντο», «περί τοῦ ὅταν εὐγαίνῃ ἡ μήτρα τῆς γυναικός ἔξω ἀπό τήν φύσιν της», «περί ἡμικρανίας», «περί λιθιάσεως», «περί σεληνιασμοῦ», «περί ἐπιληψίας», «περί φάγουσας», «περί ζωχάδων» κ.ἄ.

Γ ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑ[1]:

*** 1.** M.I. 78 (4198) 0,215×0,155 ΙΕ΄ αἰ. φ. 67β.

Τίτλος: *Περί τῶν ἑπτά μεθηλικιώσεων τοῦ ἀνθρώπου.*

Ἀρχ. *Βρέφος ἀπό γεννήσεως ἕως ἐτῶν δ΄...*

Τελ. *...πρεσβύτης ἀπό ξθ΄ ἕως τῆς συμπληρώσεως τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου.*

2. M.I. 83 (4203) 8° ΙΕ αἰ. φ. 55αβ.

Τίτλος: *Ὀνόματα τῶν τοῦ σώματος μελῶν.*

Ἀρχ. *Τό ἀπαλόν βρέγμα, τό ἀνώτερον καί ἐξογκώτερον τοῦ ὀπισθολάκκου ἰνίον...*

Τελ. *...οἱ δέ τοῦ ποδός δάκτυλοι ὡς καί τῆς χειρός, τό δέ ὑποκάτω τοῦ ποδός πέλμα λέγεται.*

1. Βλ. καί Ιπποκράτης.

3. Μ.Ι. 382 (4502) 8° ΙΕ΄ αἰ. φ. 445αβ.
Τίτλος: *Περί γενέσεως ἀνθρώπου καί πόθεν τρίτα καί ἔννατα καί σαρακοστά.*
Ἀρχ. *Τό σπέρμα ἐν τῇ μήτρᾳ καταβαλλόμενον...*

4. Τ Τ.Κ. 3 0,285 × 0,215 ΙΕ΄ αἰ. φφ.245β-246α.
Τίτλος: *περί τῶν ε΄ αἰσθήσεων τοῦ ἀνθρώπου.*
Ἀρχ. *αἰσθήσεις ἐστίν παρ᾽ ἡμῖν ε΄ τουτέστι ὅρασης, ἀκοή, ὄσφρησις...*
Στή συνέχεια, σημειώσεις «περί φθορᾶς» καί «περί ἀνθρώπου».

5. Μ.Λ. 268 0,220 × 0,155 ἔτ. 1552 φφ. 393β-394α.
Ἀρχ. *Ἐρώτησις. Ὅρον θέλομεν λέγειν ἔχειν τήν τοῦ ἀνθρώπου ζωή...*

6. Μ.Ι. 181 (4301) 8° Ις΄ αἰ. φφ. 66α-100β.
Τίτλος: *Περί πῶς τυπώνεται ὁ ἄνθρωπος εἰς τήν μήτραν τῆς γυναικός· ἔχει δέ οὕτως.*
Ἀρχ. *Ὅταν σμίγει ὁ ἀνήρ μετά γυναικός καί ἡ γυνή μετά τοῦ ἀνδρός...*
Ἀκολουθοῦν ποικίλες ἰατρικές συνταγές.

7. Ε.Β.Α. 190 0,220 × 0,160 Ις΄ αἰ. φφ. 49α-58β.
Ἀρχ. *Ἐρώτησις· τί ἐστιν ἄνθρωπος; ἀπόκρισις· ζῶον λογικόν, θνητόν, νοῦ καί ἐπιστήμης δεκτικόν...*

*** 8.** Μ.Ι. 92 (4212) 8° Ις΄ αἰ.
—φ. 27β, «Ὀνόματα τῶν μεθηλικιώσεων τοῦ ἀνθρώπου».
—φφ. 283β-284β, «Ἑρμηνεία τῶν μελῶν τοῦ ὅλου σώματος τοῦ ἀνθρώπου».
Ἀρχ. *Βρέγμα τό λεγόμενο ἀπαλόν. Ἰνίον δέ ὁ ὀπισθόλακος κρόταφος οἷον οἱ μήνιγγες...*
Τελ. *...πρωκτός ὁ κῶλος· τό αὐτό καί σθέναρ.*
—φ. 368β, «περί τῶν αἰσθήσεων».
Ἀρχ. *Αἰσθητήρια δέ εἰσί τῷ ἀνθρώπῳ ε΄ ὅρασις, ἀκοή, ὄσφρησις, γεῦσις καί ἀφή...*

Τελ. *...ταῖς δέ γυναιξί προστίθενται καί δύο διά τοῦ γάλακτος καί τῶν ἐμμήνων· τό δέ γάλα ἐκ τοῦ αἵματος γίνεται.*

*** 9.** Μ.Ι. 520 (4640) 0,210 × 0,130 Ις΄ αἰ. φφ. 57α-58α.
—«Περί ὅρου ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου».

Ἀρχ. *Ἀποκρίνομαί σοι, ἐρωτήσαντί με καί περί ὅρο ζωῆς ἑκάστου ἀνθρώπου ταῦτα...*

Τελ. *...καί τοῖς ἐρωτῶσι με, ἐκείνοις πείθεσθαι συμβουλεύω.*

*** 10.** Μ.Ι. 388 (4508) 0,205 × 0,160 Ις΄ αἰ. φφ. 756α-765β.
Ποικίλες ἀνθρωπολογικές καί ἄλλες παρατηρήσεις. Ἡ πρώτη: «Διά τί πολλάκις γυνή συνουσιάζουσα οὐ συλλαμβάνει».

Ἀρχ. *Διά πολλάς αἰτίας οὐ συλλαμβάνει γυνή συνουσιάζουσα ὅταν θερμοτέρα ἤ τοῦ δέοντος ἤ ψυχροτέρα...*

Μεταξύ τῶν ὑπολοίπων: «Περί ὑγείας καί νόσου καί γήρατος», «διατί πινώντας πίνουσι», «περί ταῖς μεταβολαῖς τῶν τῆς γῆς μερῶν», «διατί τό θαλάσσιον ὕδωρ οὐ τρέφει τά δέντρα», «διατί τῆς θαλάττης ἐλαίῳ καταρραινομένης, γίνεται καταφάνεια καί γαλήνη», «διατί [...] ὑετίων ὑδάτων μᾶλλον ἤ τῶν ἐπιρρύτων τά δέντρα καί τά σπέρματα πέφυκε τρέφεσθαι», «περί χυμῶν», «διατί ἡ ἄμπελος οἴνῳ ραινομένη μάλιστα τῷ ἐξ αὐτῆς ἀναξηραίνεται», «τί ἐστίν ὁ βούλημος», «ἡ χιών τί ἐστίν», «περί τροχίσκων», «περί μίξεως καί κράσεως», «περί τόπου», «περί χρόνου», «περί γενέσεως καί φθορᾶς», «εἰς πόσους κύκλους διαρεῖται ὁ ἄνθρωπος», «πόθεν γίνονται τῶν γονέων αἱ ὁμοιώσεις καί πρός τούτοις ἀνομοιότητες», «περί ἐκλείψεως», «περί κομήτων», «περί ὑετοῦ, χαλάζης, χιόνος, πάχνης, καί δρόσου», «περί ἅλω», «περί συννεφίου», «περί κεραυνῶν», «περί τοῦ μεγάλου χειμῶνος καί τοῦ μεγάλου θέρους».

*** 11.** Μ.Μ.Λ. 891 0,160 × 0,100 Ις΄ αἰ. φφ. 70.
«Περί τά στοιχεῖα ὅπου γίνεται ὁ ἄνθρωπος», «Περί τοῦ πῶς γίνεται ὁ ἄνθρωπος εἰς τήν κοιλίαν τῆς γυναικός καί ποῖον μέλος γίνεται πρῶτον», «Περί γυναικῶν ὅπου δέν κάνουν παιδία ἀπό τί εἶναι τό ἐμπόδιον», «Περί τοῦ πῶς ὁμοιάζουν τά παιδία ἄλλα τοῦ πατρός καί ἄλλα τῆς μητρός», «Περί τοῦ ποῖον μέρος τοῦ κορμίου κατοικεῖ ἡ ψυχή», «Περί γυναικός ὅπου κάμνει ἀγόρι παιδί».

Ακολουθοῦν συνταγές ἀπό τόν Ιπποκράτη, τόν Γαληνό, τόν Μελέτιο τό Μοναχό καί ἄλλους.

*** 12.** Μ.Ι. 494 (4614) 0,210 × 0,145 Ις΄ αἰ. φφ. 11β-13β.
—φφ. 11β-12β, «ὅτι ὁ ἄνθρωπος πέντε αἰσθήσεις ἔχει».
᾽Αρχ. *Ὁ ἄνθρωπος, ἔχει πέντε αἰσθήσεις· ἤγουν ὅρασιν, ὄσφρησιν, ἀκοήν, γεῦσιν, καί ἁφήν, καί τοῦταις οἱ πέντε, μία ἀπό τήν ἄλλην ἔχει διαφοράν...*
—φφ. 12β-13β, «ὅτι ὁ κόσμος ὑπό τέσσαρα στοιχεῖα ἴσα ὁμοίως καί ὁ ἄνθρωπος».
᾽Αρχ. *ὑπό τεσσάρων στοιχείων στέκεται ὁ κόσμος· ἡλίου, ἀέρος, γῆς τε καί ὕδατος, καί ἕνα ἐξ αὐτῶν νά λείπη, οὐδένα πράγμα γίνεται...*

13. Μ.Λ. 90 0,200 × 0,145 Ις΄ αἰ. φ. 156αβ.
᾽Αρχ. *Ἄνθρωπος μεγάλην κεφαλήν ἔχων, κἄν στρογγυλή, ὑπάρχη, πλήρης γνώσεως...*

14. Π.Β.Ι. 261 0,210 × 0,153 Ις΄ αἰ. φφ. 35α-65β.
᾽Αρχ. *Μεγάλη κεφαλή καί στρογγυλή...*

*** 15.** Ε.Β.Ε. 2323 0,150 × 0,100 ἔτ. 1687 φφ. 1α-8α.
Τίτλος: [ψευδο] *Πολέμωνος φυσιογνωμικόν*
᾽Αρχ. *᾽Εάν εἶναι καί ἄλλο τίποτες ὁποῦ ὠφελάει τόν ἄνθρωπον ὁποῦ νά ἤθελε τό μάθῃ ὅπως καί ἡ φυσιογνωμία μεγάλως ὠφελάει ἐκεῖνων ὁποῦ τήν ἠξεύρει διότι ὁπόταν ἐγνωρίζει τήν φύσιν τοῦ καθ᾽ ἑνός τί λογίς εἶναι...*
Στό φ. 6β, «περί κεφαλῆς» καί στό φ. 7β, «περί ὄψεων, καί τριχῶν». Στό παράφυλλο τῆς ἀρχῆς: «᾽Αντίδοτος διά ζωχάδες».
Πρβλ. Αδαμάντιος καί Μελάμπους.

16. Μ.Μ.Σ. 193 0,150 × 0,100 ΙΖ΄ αἰ. φφ. 224α-225β.
Τίτλος: *Περί εἰς ποῖον τόπον τοῦ σώματος εὑρίσκεται καθ᾽ ἕνα στοιχεῖον.*

*** 17.** Χ.Μ. 105 0,154 × 0,103 ΙΖ΄ αἰ. φφ. 94α-119β.
Τίτλος: *Πόνημα ἐν συνόψει, περί φύσεως ἀνθρώπου ἐξερανισθέν καί συντελεσθέν ἐκ τῶν τῆς ἐκκλησίας ἐνδόξων καί τῶν ἔξω λογάδων καί φιλοσόφων.*
᾽Αρχ. *Ἴδωμεν τά ἐν τούτῳ συγκείμενα, βοηθείᾳ θεοῦ, ὅπως μή πληθυνθῶσιν αἱ ἄγνοιαί μου...*
—φ. 94β, «περί τοῦ τί ἐστιν ἄνθρωπος»

᾽Αρχ. *Πρῶτον μέν εἴπωμεν τί ἐστίν ἄνθρωπος, καί διατί οὕτως ἐπονομάζεται. ἄνθρωπος ἐστί ζῶον λογικόν θνητόν, ὁμοῦ καί ἐπιστήμης δεκτικόν...*

᾽Ακολουθοῦν: «περί ἐμβρύου», «περί βρέφους», «περί τῶν δ΄ ἡλικιῶν», «περί ὀρέξεως», «διατί χρήζομεν οἴκου», «περί μνήμης», «περί φαντασίας», «περί διανοίας», «περί δόξης», «περί νοός», «περί λόγου», «περί φωνῆς», «περί σφιγμῶν», «περί λογισμοῦ», «περί ἀναμνήσεως», «περί λήθης», «περί γαστῆρος», «τί διαφέρει χυμός χυλοῦ», «περί σκυβάλου καί οὔλου», «περί πτώματος», «πόθεν ὁ ὕπνος», «περί λύπης», «περί δακρύων».

—φ. 119αβ, «περί καλῶν καί κακῶν ἡμερῶν».

18. Μ.Α.Π. 22 (149) 8° ΙΖ΄ αἰ.

Δύο κείμενα: «Περί τῆς γεννήσεως τοῦ ἀνθρώπου», «Αἱ πέντε αἰσθήσεις τῆς ψυχῆς καί τοῦ σώματος».

Τό 9ο καί τό 13ο μέρος τοῦ κώδικα.

19. Μ.Π.Χ. 153 0,230×0,165 ΙΖ΄ αἰ. φφ. 133.

Τίτλος: *Δαμασκηνοῦ ἐπισκόπου περί ζώων.*

᾽Αρχ. *᾽Ερώτησις· τί ἐστιν ἄνθρωπος; ἀπόκρισις· ἄνθρωπος ἐστίν ζῶον λογικόν θνητόν νοῦ καί ἐπιστήμης δεκτικόν...*

Στό φ. 1α, σημείωμα τοῦ γραφέα: «᾽Αντώνης ἐλάχιστος δοῦλος τόν τρόπον ἁπλοῦς ὁρμώμενος ἐκ χώρας μουντανίων ἐκ γένους πάνυ χρησίμου ἔγραψα ἤδεια χειρί».

Στό φ. 5α: «Πίναξ τῶν περιεχομένων ἐν τῇ βίβλῳ» καί τό ὄνομα: «Γερμανός ἱερομόναχος».

20. Χ.Μ. 537 0,214×0,158 ΙΖ αἰ. φ. 87α.

Τίτλος: *Περί γένους ἀνθρώπου· καί ὅθεν τρίτα καί ἔννατα· καί τεσσαρακοστά.*

᾽Αρχ. *Τό σπέρμα ἐν τῇ μήτρᾳ... ἐν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀλλοιοῦται...*

21. Μ.Μ.Σ. 193 0,150×0,100 ΙΖ΄ αἰ. φφ. 222β-223β.

Ο ἴδιος τίτλος μέ τό προηγούμενο.

22. Μ.Ι. 330 (4450) 8° ΙΗ΄ αἰ.

Τίτλος: *Τίνος ἕνεκεν πολλάς πανταχόθεν ἔχει ἡ τοῦ ἀνθρώπου κεφαλή ραφάς.*

Τό 19ο μέρος τοῦ κώδικα.

*** 23.** Μ.Κ. 313 0,210×0,140 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 5α-12α.
—φ. 5α, «Ὅτι ὁ κόσμος ἀπό τέσσαρα στοιχεῖα στέκει καί ὁ ἄνθρωπος ἀπό τέσσαρα στοιχεῖα ἐγένη καί διατί λέγεται ὁ ἄνθρωπος ἄνθρωπος. Κεφαλ. α^{ov}».
Ἀρχ. *Ὑπό τεσσάρων στοιχείων στέκει ὁ κόσμος...*
—φ. 5β, «Περί εἰς ποῖον τόπον τοῦ κορμίου τοῦ ἀνθρώπου εὑρίσκεται καθέν στοιχεῖον τό αἷμα καί τά ἄλλα. Κεφαλ. β^{ov}».
—φ. 6β, «Περί πῶς γίναιται ὁ ἄνθρωπος εἰς τήν κοιλίαν τῆς γυναικός καί ποῖον ἀπό ὅλα του τά μέλη γίνεται πρότων, καί πάλιν ποῖον ἀπό αὐτά αποθνήσκει ηστερον και προτήτερων. Κεφαλ. γ^{ov}».
Τελ. *...εἰς ὅλων το κορμή τής ιδήας ζωτηκής του δύναμιν.*

*** 24.** Π.Β. 438 0,205×0,140 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 53α-57α.
Τίτλος: *Ὅροι ἀνθρωπίνων εἰδέων, ἐκ τοῦ πολέμωνος φυσιογνωμικῶν.*
Τά κεφάλαια: «περί εἴδους ἀνδρείου», «περί εἴδους δειλοῦ», «περί εἴδους εὐφυούς», «ἀναισθήτου σημεῖα», «ἀναισχήτου σημεῖα», «κοσμίου σημεῖα», «εὐθύμου σημεῖα», «ἀνιαροῦ σημεῖα», «ἀνδρογύνου σημεῖα», «πικροῦ σημεῖα», «πράου σημεῖα», «ὁ εἴρων, ἤ ἐναντιόβουλος», «σημεῖα φιλοχρημάτου ἀνδρός», «περί μωροπονήρων», «θυμώδους σημεῖα», «φιλολοιδόρου σημεῖα», «λάγνου σημεῖα», «φιλοπόνου σημεῖα», «φθονεροῦ σημεῖα», «ἐξυβριστοῦ σημεῖα», «δειλοῦ σημεῖα», «ῥαθύμου σημεῖα», «τῷ ἐρῶντι ὑπάρχει τοιαῦτα σημεῖα», «γυναῖκες ἑταιρίστριαι», «περί εὐνούχων», «περί τελμάτων».
Βλ. Μαρκουρᾶς Ἰωαννίκιος Ι, 3, καί Ἀδαμάντιος.

*** 25.** Β.Ζ. 61 0,210×0,160 ΙΗ αἰ. σσ. 91-98.
Κείμενο παρεμφερές μέ τό προηγούμενο.

*** 26.** Β.Ρ.Α. 523 0,200×0,150 ΙΗ αἰ. σσ. 32.
Τίτλος: *Περί τοῦ μικροκόσμου, καί τῆς κυκλοφορίας αὐτοῦ, καί πῶς γίνεται ἡ κυκλοφορής κίνησις τοῦ αἵματος ὀλίγα τινά.*
Ἀρχ. *Ὁ κόσμος σύγκειται ἐξ οὐρανοῦ καί γῆς, καί ἀπό τάς μέσας τούτων φύσεις, δηλαδή ἐκ πυρός, ὕδατος καί ἀέρος, τά κοινῶς 4 στοιχεῖα λεγόμενα, ἐξ ὧν γίνεται ἡ σύνθεσις πάντων τῶν σωμάτων τῶν φυσικῶν...*
Ἀφοῦ ἀναφέρεται στή σύσταση τοῦ κόσμου καί στήν κίνηση τῶν πλανητῶν, σημειώνει στή σελ. 4: «Ὁμοίως καί ὁ ἄνθρωπος, ὁ δεύτερος κόσμος, καί ἀπό

τούς σοφούς λέγεται μικρός κόσμος, διατί ἔχει ὁμοιότητα μέ τόν μέγαν τοῦτον κόσμον, ἤ μᾶλλον ἔχει κοινήν ἔννοιαν, ὡς ἐξαιρέτως ὁ τζεσελπίνος ἠρμήνευσε, διατί κρατεῖ εἰς κάποιον τρόπον ὅλα, ὅσα εἰς τό πᾶν εὑρίσκονται». Μιλᾶ περί τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ, περί τοῦ ἐγκεφάλου «εἰς τόν ὁποῖον εἶναι ἡ γνῶσις, ἡ μνήμη, ὁ συλλογισμός, καί ἡ αἴσθησις, καί κίνησις ὁποῦ πέμπεται διά μέσου τῶν ψυχικῶν πνευμάτων διά τῶν νεύρων» καί σημειώνει: «Καί ἐπειδή ὁ μικρός τοῦτος κόσμος ὁ ἄνθρωπος ὁμοιάζει μέ τόν μέγαν κόσμον, ἀναγκαῖον εἶναι νά ἔχῃ συνεχῆ καί ἀΐδιον κίνησιν ὡσάν τόν μέγαν κόσμον». Καί ἡ κίνησις αὐτή πρέπει νά εἶναι «συνεχής τε καί ἀΐδιος» καί «κυκλοειδής». Ἀναφέρει ὅτι «ἡ καρδία εἰς τόν ἄνθρωπον εἶναι ὡς ὁ ἥλιος εἰς τόν κόσμον, ἡ ἔμφυτος καί ζωτική θερμότης τῆς καρδίας ἁπλώνεται εἰς ὅλον τό σῶμα, καί διαμοιράζεται διά μέσου τῶν ἀρτηριῶν καί πνευμάτων, καί διαλάμπει, καί ζωογονεῖ ὅλον τό ζῶον, ὡς ὁ ἥλιος διά μέσου τῶν ἀκτίνων λαμπρύνει ὅλα τά κτίσματα» καί προσθέτει: «καί εἰς τόν ἄνθρωπον κυκλοειδής γίνεται ἡ τοῦ αἵματος κίνησις». Παρατηρεῖ ὅτι τή θεωρία γιά τήν κυκλοφορία τοῦ αἵματος πείθει «ἡ αὐτοψία τῶν ἐνδόξων ἀνατομικῶν», οἱ ὁποῖοι πρέπει «νά δοξαστοῦν μέ τό νά φανοῦσιν εὑρεταί τοιούτου ἐνδόξου ἔργου» καί προτρέπει (τούς μαθητές του;) νά ἔχουν ὡς «ὁδηγούς τόν συλλογισμόν καί τήν ἀπόδειξιν».

Στή συνέχεια ἀναφέρεται λεπτομερειακά στήν κυκλοφορία τοῦ αἵματος καί στίς παθήσεις τῶν διαφόρων ὀργάνων ἀνατρέχοντας στόν Ἱπποκράτη καί στόν Γαληνό. «Πάλιν παίρνω συμπάθειον ἀπό λόγου σας ὦ ἀρχαῖοι πατέρες τῆς ἰατρικῆς», γράφει προσθέτοντας ὅτι ἄν «δέν σᾶς κάμνω γνησίους εὑρετάς καί τοῦτο εἶναι ὄχι ὅτι ἐσεῖς δέν τήν ἐγνωρίσατε τήν κυκλοφορίαν αὐτήν, ἀλλά καί ἡμεῖς ἀπό τήν ἀμβλύτητα καί χονδρότητα τοῦ νοός μας δέν ἐδυνήθημεν νά ἑρμηνεύσωμεν καί νά ἐξηγήσωμεν τό νόημά σας, καί οἱ νεωτερικοί... τήν ἠρμήνευσαν καί αὐτούς ἐγνωρίσαμεν εὑρετάς, καί μάλιστα τόν σοφώτατον ἀρβαῖον πολλά τόν εὐχαριστοῦμεν, ὁ ὁποῖος ἐφανέρωσε τό νόημά σας ὁποῦ ἡμεῖς πρῶτοι δέν τό ἐγροικίσαμεν». Προσθέτει πώς «ἡ αὐτή κυκλοφορία οὐ μόνον εἰς τά ζῶα εἶναι ἀναγκαῖα ἀλλά καί εἰς τά φυτά», παρατηρώντας ὅτι μέ τό μικροσκόπιο παρατηρήθηκε πώς «διά μέσου εἰς τούς πόρους τῶν φυτῶν ἀνέβαινεν καί ἐκατέβαινεν ὁ χυμός, ἀνέβαινεν ἀπό τήν ρίζαν, ὁποῦ ἔχει ἀναλογίαν μέ τήν καρδίαν, καί ἐπήγαινεν εἰς τά ἄκρα τοῦ φυτοῦ, ἤτοι εἰς τά κλαδία, διά νά τά ζωογονήσῃ μέ τήν τροφήν καί πάλιν ἀναγυρίζεται ἀπό ἄλλα κανάλια πρός τήν ρίζαν». Καί ἀνακεφαλαιώνει: «Λοιπόν ἐδείξαμεν ἀνώτερον τόν τρόπον τῆς κυκλοφορίας τοῦ αἵματος ἀπό τό ἧπαρ διά τῆς κοίλης φλέβας, εἰς τόν δεξιόν στόμαχον τῆς καρδίας, ἀπό τόν ὁποῖον διά τῆς φλέβας τῆς ἀρτηριακῆς ρίχνεται εἰς τά πλεμόνια, ἀπό τά ὁποῖα πάλιν εἰσέρχεται εἰς τόν ζεβόν στόμαχον τῆς καρδίας διά τῆς ἀρτηρίας τῆς φλεβικῆς, καί ἀπό ἐτοῦτον τόν ζερβόν στόμαχον διαπερνᾶ εἰς τήν ἀόρταν ἀρτηρίαν ἤτοι τήν μεγάλην ἀρτηρίαν καί εἰς τάς ἀρχάς ἀρτηρίας, ἀπό τάς ὁποίας ἐμπαίνει εἰς τάς φλέβας, καί εἰς ὅλην τήν περιοχήν τοῦ

σώματος, διά τῆς τροφῆς διαμοιράζεται, καί τό αὐτό αἷμα πάλιν γινομένης αὐτῆς τῆς κινήσεως, ἀπό τάς φλέβας τάς μικράς, διαπερνᾷ εἰς τάς μεγάλας, καί ἀπό ἐκεῖ εἰς τήν κοίλην φλέβαν πάλιν ρίχνεται εἰς τόν δεξιόν τῆς καρδίας στόμαχον, καί ἀπό ἐτοῦτον εἰς τούς πνεύμονας, καί ἀπό τούς πνεύμονας πρός τόν ζερβόν στόμαχον, καί ἀπό ἐτοῦτον τόν στόμαχον πρός τήν ἀρτηρίαν, καί τελευταῖον ἀπό τάς ἀρτηρίας εἰς τάς φλέβας κατά τόν πρῶτον τρόπον ταύτην τήν κυκλικήν κίνησιν πάλιν ἀναπληρεῖ» σημειώνοντας ὅτι «βεβαιώνεται αὕτη ἡ ἀλήθεια μέ τήν δοκιμήν, μέ τάς φυσικάς ἀποδείξεις, καί συλλογισμούς».

Τελ. *...Ταῦτα περί τῆς κυκλοφορίας τοῦ αἵματος τοῦ μικροῦ κόσμου ὁποῦ ὅλη ἡ ζωή εἰς τό αἷμα στέκεται, ὡσάν ὁ λύχνος εἰς τό ἔλαιον, κυκλοφορική ἡ κίνησις τοῦ μεγάλου κόσμου, κυκλοειδής καί τοῦ μικροῦ. Ἔχει ὁ μέγας κόσμος τούς ἑπτά πλανήτας, ἔχει καί ὁ μικρός τά παρόμοια... Καί εἰς ὅλα, ὡς εἴπομεν εἶναι παρόμοιος ὁ μικρός κόσμος μέ τόν μέγαν διά τά ὁποῖα ἀρκετῶς ἐβαρύναμεν τήν ἀκοήν σας. Τέλος τῆς κυκλοφορίας.*

*** 27.** Δ.Β.Κ. 52 0,210 × 0,155 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 267α-342α.
Τίτλος: *Περί τοῦ μικροκόσμου, καί τῆς κυκλοφορίας αὐτοῦ, καί πῶς γίνεται ἡ κυκλοφερής κίνησις τοῦ αἵματος ὀλίγα τινά.*

Κείμενο παρεμφερές μέ τό προηγούμενο. Ἡ σημείωση περί τοῦ ἀνθρώπου στό φ. 276β.

28. Μ.Ε. 38 (2051) ΙΗ΄ αἰ. φφ. 113α-119β.
Τίτλος: *Διήγησις περί τοῦ ἀνθρώπου καί τοῦ ὄφεως.*

Ἀρχ. *Ὡμοιώθη ἡ ζωή ἡμῶν ἀνθρώπῳ οἰκοδεσπότῃ...*

29. Μ.Κτ. 214 (3287) 8° ΙΗ΄ αἰ. φφ. 1α-46β.

Ἀρχ. *...ὁ ἄνθρωπος ἐπί τῆς ὀρχήσεως κινεῖται μέν κατά τήν καρδίαν, κινεῖται δέ κατά τούς πόδας...*

Τελ. *...ἡ δέ κατά τόν λοξόν κύκλον προσέλευσις καί ἀπόστασις διά μείζονος γιγνόμεναι διαστήματος, ἀποχρῶσαι δοκοῦσι πλείστην ἔχουσαι διαφοράν· πρόσθες ὅτι εἰ κατά τήν πρώτην φοράν ἐκινεῖτο ὁ ἥλιος...*

Κείμενο ἀκέφαλο καί κολοβό.

30. Κ.Π.Β. (ν.) 93 0,222 × 0,145 ΙΗ -ΙΘ αἰ. φφ. 1α-8β.
Τίτλος: *Προοίμιον περί συνθέσεως τοῦ σώματος τοῦ ἀνθρώπου.*

Ἀρχ. *Ἡ σύστασις καί διατήρησις τῆς ἀνθρωπίνης οὐσίας...*

*** 31.** Μ.Δ. 271 (2945) 0,205 × 0,150 ΙΗ΄-ΙΘ΄ αἰ. φφ. 72.

Τίτλος: *Περί μακροβιότητος καί εὐεξίας τῶν ἀνθρώπων.*

Αρχ. *Ὅποιος ἀγαπᾶ νά ἀποκτήση ζωήν μακρόβιον καί ἄκοπον πρέπει νά στοχάζεται καί νά ἐρευνᾶ...*

Ἀκολουθοῦν: «περί ἀέρος»· «περί βρωμάτων καί ποτῶν»· «περί τῆς χολῆς»· «περί τοῦ σπέρματος»· «περί οὔρου»· «περί ἱδρῶτος»· «περί διαπνοῆς»· «περί τροφῆς καί τροφίμων».

Στή συνέχεια πέντε βασικές ἑνότητες: Α΄ περί ζώων, Β΄ περί ἰχθύων, Γ΄ περί φυτῶν, Δ΄ περί ὑγρῶν καί ποτῶν, Ε΄ περί πέψεως.

Α΄. φ. 12α, «περί ἑκάστου μέρους τῶν ζώων, περί τῆς τούτων ἀρχῆς καί συλλήψεως καί γενήσεως».

Ἀρχ. *Οἱ παλαιοί, καί ὁ Ἀριστοτέλης ἔλεγον, πῶς ἡ σύλληψις ἐγίνετο ἀπό τό σπέρμα τοῦ ἄρρενος...*

Ἀκολουθοῦν: «περί ἑκάστου μέρους τῶν ζώων»· «περί τῶν ἐντοσθίων»· «περί νεφρῶν»· «περί ἑκάστου ζώου καί α^{ου} περί μόσχου»· «περί βοῶν»· «περί χοίρου»· «περί μονιοῦ ἤτοι ἀγριοχοίρου»· «περί ἀρνίου»· «περί προβάτου»· «περί ἐριφίων μικρῶν»· «περί ἀγρίων ἐρίφων»· «περί δορκάδος»· «περί ἐλάφου»· «περί λαγοῦ»· «περί κουναλίων»· «περί βουτύρου»· «περί τοῦ τυροῦ»· «περί ὄρνιθος»· «περί καπονίου»· «περί περιστερῶν»· «περί χήνης»· «περί νύσσης ἤτοι πάπιας»· «περί περδίκων»· «περί φασιανοῦ»· «περί ὀρτύγων»· «περί κίχλης»· «περί μαυροπουλίων»· «περί σπουργητῶν»· «περί παγωνίου»· «περί ὠῶν»· «περί μέλιτος».

Β΄ φ. 38β, «περί ἰχθύων, καί α^{ου} περί στούκας».

Ἀρχ. *Αὕτη τρίφει μετρίως, εὑρίσκεται εἰς τά γλυκά ὕδατα...*

Ἀκολουθοῦν: «περί κράπου ἤτοι σαζανίου»· «περί χελίου»· «περί πέστροφας»· «περί τοῦ ἰχθύος τοῦ σολομῶντος»· «περί σκομβρίου»· «περί τζέγας»· «περί σαρδέλης»· «περί ψησίου»· «περί τοῦ δρακοντίου»· «περί τριγλίου»· «περί ὀρκινίου»· «περί ὀστριδίων»· «περί καρκίνων»· «περί ἀχελώνης».

Γ΄ φ. 42β, «περί φυτῶν».

Ἀρχ. *Ὅλα τά φυτά καί βότανα ἀρχήν ἔχουσι τόν σπόρον ἀναλογεῖ δέ αὐτός καί παρομοιάζει μέ τά σμικρότατα αὐγά τῶν πετεινῶν...*

Ἀκολουθοῦν: «περί φραούλων»· «περί φραγγοσταφυλῶν»· «περί κερασίων»· «περί βερυκούκων, ἤ τζαρδαλιῶν»· «περί δαμασκίνων»· «περί μήλων»· «περί ἀπιδίων»· «περί σύκων»· «περί κυδωνίων»· «περί ροδίων»· «περί ἀγγουρίου»· «περί κολοκυνθίων»· «περί νεραντζίου»· «περί σταφυ-

λῆς»· «περί σικαμήνων»· «περί σούρβων»· «περί μουσμούλων»· «περί καρυδίων»· «περί λεπτοκαρίων»· «περί ἀμυγδάλων»· «περί φηστικίων»· «περί καστάνων»· «περί ἐλαίας»· «περί φοινίκων»· «περί κουκιῶν»· «περί μπιζελίων»· «περί φακῆς»· «περί ῥιζίου»· «ῥεβυνθίων»· «περί φάρου»· «περί κεχρίου»· «περί ἀνασωνίου»· «περί ἄρτου»· «περί λαχάνων»· «περί ἀγκυνάρων»· «περί σπαραγγίων»· «περί μαρουλίων»· «περί ραδικίων»· «περί γογκυλίων»· «περί ἡδυόσμου»· «περί ξυνίθρας»· «περί πιμπινέλας»· «περί μακεδονισίου»· «περί πράσσου»· «περί χασματζουκίου»· «περί ἀνδράκλης»· «περί μαντζουράνας»· «περί καρδάμων»· «περί σπαρακίων»· «περί παζίου»· «περί ἀνίθου»· «περί σελήνου»· «περί ἀντιδίων»· «περί μαλάθρου»· «περί μολόχης»· «περί τζουκνίδας»· «περί κριθάρεως»· «περί χεμεΐου»· «περί κίτρου»· «περί λεμονίου»· «περί ταρτούφων»· «περί μανηταρίων»· «περί κρομμυδίων»· «περί σκόρδων»· «περί συνάπεως»· «περί κρόκου»· «περί μοσχοκαρυδίου»· «περί κιναμώνου»· «περί πεπέρεως»· «περί ζαγχάρεως»· «περί ἄλατος».

Δ΄ φ. 61α, «περί ὑγρῶν καί ποτῶν».

Αρχ. *Καθώς οἱ χυμοί τοῦ σώματος εὑρίσκονται εἰς συνεχῆ κίνησιν ἔτζι πρέπει νά καταναλίσκωνται...*

Ακολουθοῦν: «περί ὑδάτων»· «περί οἴνου»· «περί ὄξους»· «περί ρακῆς»· «περί τζηκουλάτης»· «περί τοῦ καφέ»· «περί τζαγίου».

Ε΄ φ. 69β, «περί πέψεως, καί χυλοποιήσεως».

Αρχ. *ἀρχόμεθα ἐφ ἑξῆς εἰπεῖν περί τε πέψεως, καί χυλοποιήσεως αἵτινες γίνονται τοῦτον τόν τρόπον...*

Ἀκολουθεῖ, φ. 72β, μία συνταγή «περί πανώλης» καί μία «ῥετζέτα διά ἔργασμα τομαρίων».

ΕΡΓΑ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ
ΚΑΙ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

Εἰδικά γιά τά κείμενα τῶν ἀρχαίων καί βυζαντινῶν συγγραφέων, ἡ καταγραφή τῶν χειρογράφων ἀπό βιβλιοθῆκες τοῦ εὐρωπαϊκοῦ χώρου εἶναι δειγματολογική — δέ γνωρίζουμε κατά πόσον τά χειρόγραφα αὐτά εἶναι (ἀντι)γραμμένα ἀπό Ἕλληνες ἤ ἀπό εὐρωπαίους γνῶστες ἤ μελετητές τῆς ἀρχαιοελληνικῆς γλώσσας καί παιδείας.

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ

(Δ αἰ. π.Χ.)

I. Φυσιογνωμικόν

1. Β.Σ.Κ. 64 0,225 × 0,150 ΙΕ΄ αἰ.
Τίτλος: *περί ὀφθαλμῶν*

2. Μ.Ι. 181 (4301) 8° Ις΄ αἰ. φφ. 13β-23α.
Τίτλος: *Δαμαντίνου* [= *Ἀδαμαντίου*] *Φυσιογνωμικόν ἤγουν τῶν ἀνθρώπων τήν φύσιν καί τήν γνώμην τοῦ καθενός.*

Ἀρχ. *Ὀξύ κεφαλή μεστή ἀνοίας. Μικρή κεφαλή ἄνους καί στρογγύλη...*

Τελ. *...τόν δέ φιλάργυρον ἄνδρα τοιάνδε εἶναι λέγε μικρομελῆ, μικρότατον, μικροπρόσωπον, ταχυβάδιστον, ἐγκεκυφότα, ταχύφωνον, ὀξυβόην τήν χροίαν ὑποφοινήσοντα.*

*** 3.** Ε.Β.Ε. 2323 0,150 × 0,100 ἔτ. 1687 φφ. 8α-116α.
Τίτλος: *Φυσιογνωμικόν Ἀδαμαντίου τοῦ σοφιστοῦ.*

Ἀρχ. *Τήν φυσιογνωμικήν ταύτην τέχνην, τήν ἐσιμάζοξα τό πλειότερον ἀπό τοῦ ἀριστοτέλους τά πονήματα, καί ἀπό ἄλων πολλῶν...*

Μετά τήν εἰσαγωγή, ἀκολουθοῦν: φ. 17α, «περί ὀφθαλμῶν»· φ. 19β, «περί ὀμματίων»· φ. 21β, «περί ὀφθαλμῶν κινουμένων»· φ. 23β, «περί ὀμματίων γαλανῶν»· φ. 28α, «περί ὀμματίων ὁποῦ εἶναι ἀλήθορα, ἤγουν κιτάζουν ἀλλοῦ»· φ. 29β, «περί ὀμματίων παρδαλῶν»· φ. 35β, «περί ὀμματίων βαθουλῶν»· φ. 36β, «περί ὀμματίων ὁποῦ ἐξέχουν»· φ. 38β, «περί ὀμματίων ταρασσομένων»· φ. 40α, «περί ὀμματίων θαμπῶν»· φ. 41α, «περί ὀμματίων φωτεινῶν»· φ. 41β, «περί ὀμματίων λαμπρῶν»· φ. 43α, «περί ὀμματίων ὁποῦ γελοῦν»· φ. 45α, «περί ὀφθαλμῶν σκυθρωπῶν»· φ. 46α, «περί ὀφθαλμῶν ὁποῦ ἀνοιγοκλείουσι»· φ. 48α, «περί ὀμματίων ἀνεωγμένων»· φ. 49α, «περί ὀμματίων ὁποῦ κινοῦν καί ταράσσουν τά ματόφυλα συχνάκις, καί ἀνοιγοκλείουν»· φ. 50β, «περί φουσκομένων ματιῶν»· φ. 51α, «περί ὀμματίων ὁποῦ βλέπουν καθαρά».
—φ. 52α, «φυσιογνωμικόν δεύτερον ἀδαμαντίου τοῦ σοφιστοῦ».

Ἀρχ. *Αὐτά ὅλα ὁποῦ εἴπομεν, εἶναι ὡσάν τύποι...*

Ἀκολουθοῦν: φ. 58α, «περί ὧν ἐκ γενετῆς εὐνούχων»· φ. 58α, «περί ὀνύχων»· φ. 59α, «περί δακτύλων πῶς νά εἶναι»· φ. 60α, «περί ποδαρίων»· φ. 60β, «περί σφυρῶν»· φ. 61β, «περί ἀτζῶν καί μηρίων»· φ. 62α, «περί γονάτων καί γοφῶν»· φ. 62β, «περί ὀσφύος, ἤγουν μέσης»· φ. 63α, «περί νώτου, ἤγουν ράχης»· «περί γρυμπότητος»· φ. 63β, «περί πλευρῶν καί κοιλίας»· φ. 64α, «περί στηθίων καί βιζίων καί μεταφρένων»· φ. 65β, «περί κλειδῶν καί ὤμων»· φ. 66β, «περί ὠλένων, ἤγουν ἐγκαλῶν καί πήχεων, καί τά ἄκρα τῶν χειρῶν»· φ. 68α, «περί τραχήλου»· φ. 75α, «περί ῥινός, ἤγουν μήτης»· φ. 77α, «περί μετώπου»· φ. 78β, «περί παρειῶν, ἤγουν μαγουλῶν καί προσώπων»· φ. 80α, «περί αὐτίων»· φ. 81α, «περί κεφαλῆς»· φ. 82α, «περί ὄψεων καί τριχῶν»· φ. 85β, «περί εἴδος ἑλληνικοῦ»· φ. 87α, «περί ὄψεως»· φ. 90β, «περί τριχῶν»· φ. 94α, «περί κινήσεως, ἤγουν σείσματος»· φ. 99α, «περί πνοῆς, ἤγουν ἀναπνοῆς»· φ. 101α, «περί φθόγγου, ἤ φωνῆς»· φ. 103β, «περί εἰδῶν ἀνθρώπων, ἤγουν τάς θεωρίας»· φ. 104α, «εἶδος τοῦ ἀνδρείου»· φ. 105β, «εἶδος δειλοῦ, ἤγουν φοβιτζιαροῦ»· φ. 106α, «εἶδος εὐφυοῦς, ἤγουν ἐπιτηδείου»· φ. 107α, «εἶδος ἀναισθήτου»· φ. 107β, «εἶδος ἀναισχύντου»· φ. 108α, «εἶδος κοσμίου, ἤγουν εὐλαβοῦς»· φ. 108β, «εἶδος εὐθύμου, ἤγουν χαρουμένου»· φ. 109α, «εἶδος ἀνιαροῦ, ἤγουν λυπημένου»· «εἶδος ἀνδρογύνου»· φ. 110α, «εἶδος πικροῦ»· φ. 110β, «εἶδος πράου»· φ. 111α, «εἶδος εἴρωνος»· φ. 111β, «εἶδος φυλαργύρου»· «εἶδος φιλοκύβου»· φ. 112α, «εἶδος ἡμέρου καί ἀγρίου»· φ. 115α, «εἶδος μωροπονήρου, ἤγουν λωλοπονήρου»· φ. 116α, «ἐπίλογος».

Τελ. *...τό ἕνα μέ τό ἄλλον, στοχαζόμενος καταλαμβάνεις τοῦ καθενός τούς τρόπους καί τά καμώτατα.*

Ἡ χρονολογία κατά τήν ὁποία γράφτηκε τό κείμενο στό φ. 157β τοῦ κώδικα: «Ἐγράφη τό παρόν ἐπί ἔτους αχπζ ἐν μηνί ὀκτοβρίῳ κθ΄».

Κτήτορες τοῦ κώδικα: φ. 157β, «Θεοφάνις προϊγούμενος, αψις΄ νοεμβρίου ιη΄»· φ. 158α, «τό παρόν ἐστί δημητρίου θεοδωσίου ἰατροῦ καί οὐχί θεοφάνους»· φ. 161α, «χριστόφορος ἱεροδιάκονος»· φ. 161β, «θεοφάνις ἱερομόναχος», «παρθένιος γαβριήλ ἱερομόναχος» καί στό παράφυλλο τῆς ἀρχῆς: «1772 ἰανουαρίου 22 καί τοῦτο σύν τοῖς ἄλλοις Γεδεών ἀρχιμανδρίτου Σκοπελίτου κ΄κ΄ρ΄ν΄ [= κοκορίνη] τοῦ πτοχοῦ».

Στά φφ. 159α-161α τοῦ κώδικα, περιγραφή διαφόρων φυσικῶν φαινομένων τῶν ἐτῶν 1717 1719: φ. 159α, «αψιθ΄ ἡμέρα παρασκευή ξημερόνοντας σάββατον ἕως τρίς ὥραις τῆς νυκτός τοῦ σαββάτου μαρτίου ια΄ ἐγένη σησμός». φ. 160β, «εἰς

τούς αψιζ΄ ἡμέρα σάββατο ὥρα ζ΄ τῆς νυκτός ἔγενε σισμός»· «αψιζ΄ ἡμέρα δευτέρα σεπτεμβρίῳ α΄ ἔγενε κλέψης σελήνης ἀμφισπέρας ἕως εἰς τό μεσωνήκτιον»· «αψιη΄ μαρτίου ιβ ἡμέρα δ΄ ὥρα θ΄ ἔγενε σισμός τῆς γῆς»· «αψιη αὐγούστῳ κγ΄ ἡμέρα σαββάτον ὥρα α τῆς μερός ἔγενε σισμός τῆς γῆς, τόν αὐτόν χρώνον ἔγεναν καί τά ποντίκια ὁπού ἔτροναν τά γεννήματα, αὐγούστου κη σισμος ἕτερος ἡμέρα δ΄ ὥρα γ΄ τῆς ἡμέρας, αὐγούστῳ κθ΄ ἡμέρα παρασκευή τήν ἡμέραν τῆς ἀποτομῆς τοῦ προδρώμου ἔγινε κλέψης σελήνης ἀμφισπέρας ἕος ς΄ ὥραις τῆς νυκτός ὅταν τό φεγγάρι ἡμερῶν δεκαπέντε». φ. 161α, «αψιθ΄ μαΐῳ ιδ ἡμέρα πέμντι συσμί δύο καί ὥρα γ΄ καί ὥρα ζ΄».

Πρβλ. Μελάμπους.

* **4.** Π.Β. 438 0,205 × 0,140 ἔτ. 1737 φφ. 57β-80β.

Τίτλος: *Ἀδαμαντίου σοφιστοῦ φυσιογνωμικόν α*^{ον}

Ἀρχ. *Τήν φυσιογνωμικήν μέθοδον, ἀπό ἀριστοτέλους ἀναλεξάμενος, καί ταύτην ἐπί πλέον ἤ ἐξ ἄλλων ἐρανισάμενος, ἄν τῆς τε, τοῖς ἔργοις ἐπιτυγχάνων τῶν ἀνθρώπων, ἐγγυμνασάμενος...*

Μετά τήν εἰσαγωγή, ἀκολουθοῦν: φ. 59β, «περί ὀφθαλμῶν»· φ. 60α, «περί ὀφθαλμῶν ἑστικότων»· φ. 60β, «περί ὀφθαλμῶν κινουμένων»· φ. 61α, «περί ὀφθαλμῶν γλαυκῶν»· φ. 62α, «περί ὀφθαλμῶν παρατετραμμένων»· φ. 62α, «περί αἰόλων ὀφθαλμῶν»· φ. 63α, «περί ὀφθαλμῶν κοίλων»· φ. 63β, «περί ἐξεχόντων ὀφθαλμῶν»· «περί ὀφθαλμῶν παλλομένων»· φ. 64α, «περί ὀφθαλμῶν σκοτείων»· «περί εὐφεγγῶν ὀφθαλμῶν»· «περί μαρμαρυσσόντων ὀφθαλμῶν»· φ. 64β, «περί ὀφθαλμῶν γελώντων»· φ. 65α, «περί ὀφθαλμῶν σκυθρωπῶν»· «περί ὀφθαλμῶν συγκλειόντων»· φ. 65β, «περί ὀφθαλμῶν ἀναπεπταμένων»· φ. 66α, «περί ὀφθαλμῶν σκαρδαμυττόντων καί ἀσκαρδαμύκτων»· «περί ἐν ὀφθαλμοῖς κύστεων»· «περί ὀξέων ὀφθαλμῶν».

—φ. 66β, «Ἀδαμαντίου σοφιστοῦ φυσιογνωμικόν β^{ον}»

Ἀρχ. *Φυσιογνωμονεῖν δεῖ, καί κατά τά μέρη...*

Ακολουθοῦν: φ. 68α, «περί ἐκ γενετῆς εὐνούχων»· «περί ὀνύχων»· «περί δακτύλων»· φ. 68β, «περί ποδῶν»· «περί σφυρῶν»· «περί κνημῶν, καί μηρῶν»· φ. 69α, «περί γονάτων, καί ἰσχίων»· «περί ὀσφύος»· «περί νώτου»· «περί κυφότητος»· «περί πλευρῶν, καί γαστρός»· φ. 69β, «περί στηθῶν, καί μαστῶν, καί φρενῶν»· «περί κλειδῶν καί ὤμων»· φ. 70α, «περί ὠλενῶν καί πήχεων, καί χειράκρων»· φ. 70β, «περί τραχήλου»· φ. 71α, «περί γενείων, καί χειλῶν»· φ. 72α, «περί ῥινός»· «περί μετώπου»· φ. 72β, «περί παριῶν καί προσώπων»· φ. 73α, «περί ὤτων»· «περί κεφαλῆς»· φ. 73β, «περί χροιῶν, καί τριχῶν»· φ. 74α, «περί εἴδους ἑλληνι-

κοῦ»· «περί χροιῶν»· φ. 75α, «περί τριχῶν»· φ. 75β, «περί κινήσεως»· φ. 76β, «περί πνεύματος»· φ. 77α, «περί φθόγγου, καί φωνῆς»· φ. 77β, «περί εἰδῶν ἀνθρώπων»· «εἶδος ἀνδρείου»· φ. 78α, «εἶδος δειλοῦ»· «εἶδος εὐφυοῦς»· φ. 78β, «εἶδος ἀναισθήτου»· «εἶδος ἀναισχύντου»· «εἶδος κοσμίου»· «εἶδος εὐθύμου»· φ. 79α, «εἶδος ἀνιαροῦ»· «εἶδος πικροῦ»· «εἶδος πράου»· «εἶδος εἴρωνος»· φ. 79β, «εἶδος φυλαργύρου»· «εἶδος φιλοκύβου»· «εἶδος ἡμέρου, καί ἀγρίου»· φ. 80α, «εἶδος μωροπονήρου»· φ. 80β, «ἐπίλογος».

Τελ. *...καί ταῖς δυνάμεσιν, ἀλλήλοις τε πρός ἄλλο πειθόμενός τε, καί ἀπιστῶν τεκμαίρου. Τέλος καί τῷ θεῷ δόξα.*

Μετά τό τέλος τοῦ κειμένου, τό ὄνομα τοῦ γραφέα καί ἡ ἡμερομηνία γραφῆς: «ἐγράφη διά χειρός ἐμοῦ μελετίου πρωτοσυγγέλλου σερρῶν. ἐν ἔτει αψλζ δεκεμβρίου ιζ΄».

*** 5.** B.Z. 61 0,210 × 0,160 ΙΗ αἰ. σσ. 99-143 ἤ φφ. 50α-72α.

Κείμενο παρεμφερές μέ τό I,4. Τά 'κεφάλαια' τοῦ α 'βιβλίου'· φφ. 52β, 53α, 53β, 54α, 54β, 55β, 56α, 56α, 56β, 57α, 57β, 58α, καί 58β. —φ. 58β, «'Αδαμαντίου σοφιστοῦ φυσιογνωμικόν $\beta^{ον}$», καί τά 'κεφάλαια' στά φφ. 60α, 60β, 61α, 61β, 62α, 63α, 64α, 64β, 65α, 65β, 66α, 67α, 67β, 68β, 69α, 69β, 70α, 70β, 71α, 71β, 72α καί ὁ «ἐπίλογος» στό φ. 72α.

Στά φφ. 50α, 71β καί 72α (ἤ σσ. 99, 142 καί 143) σημειώσεις τοῦ πατριάρχου Καλλινίκου ὅτι «καί τόδε τῆς σχολῆς τῆς Ζαγορᾶς» καί πώς «ἀφιερώνω δέ μετά τῶν ἄλλων εἰς τό σχολεῖον τῆς πατρίδος ἡμῶν τῆς Ζαγορᾶς».

6. Π.Β.Ι. 364 0,227 × 0,168 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 21α-37β.

'Απόσπασμα ἀπό τό Φυσιογνωμικό τοῦ Αδαμαντίου.

ΑΕΤΙΟΣ ΑΜΙΔΗΝΟΣ

(Ε΄ - ς΄ αἰ.)

Ι. Βιβλία ἰατρικά

Βλ. Aetii Aemideni, «Libri iatricorum», Βενετία 1534.

1. Β.Ε. 113 (Σ.ΙΙΙ.17) 0,265×0,205 ΙΕ΄ αἰ.

Τίτλος: *ἀετίου ἀμιδινοῦ κόμητος τοῦ ὀψικίου: περί ἰατρικῆς ἐπιστήμης ἑρμηνευτική βίβλος.*

Ἀρχ. *Αἱ διαφοραί τῶν κατά μέρος ἐνεργειῶν...*

2. Ε.Β.Α. (σ.) 81 0,208×0,161 ἔτ. 1523 φφ. 1α-307β.

Τίτλος: *Βιβλία ἰατρικά.*

Ἡ χρονολογία τοῦ γχφ. στά φφ. 45α, 158α, 204β, 251β καί 280β.

3. Β.Β. (Γ.Λ.) 60 Fol. Ις΄ αἰ. φφ. 201.

—φφ. 1α-87α, «Τά τοῦ Ἀετίου βιβλία δ΄: θ΄, ι΄, ια΄, ιβ΄».

Ἀρχ. *ὅπως χρή θεραπεύειν τούς καρδιακούς...*

Τελ. *...καί δίδου ε΄ ἤ ζ΄ πρός δύναμιν.*

—φφ. 87β-132α, «περί δυσκρασίας καί ἀτονίας ἥπατος».

Αρχ. *δυσκρασίαι μέν αἴτιαι τῆς τοῦ ἥπατος...*

Τελ. *...τοῦ ἔτους καί ὁ οἶκος.*

—φφ. 132β-172β, «περί διαβίτου καί τῶν περί τούς νεφρούς καί κύστην παθῶν καί περί ἀφροδισίων».

Ἀρχ. *περί διαβίτου. Γαληνοῦ· ὁ διαβίτης χρόνιον ἐστι...*

Τελ. *...θερμᾷ καί ξηρᾷ.*

—φφ. 173α-201β, «περί ἰσχιάδος, ἀρθρήτιδος καί ποδάγρας λόγος ιβ΄».

Ἀρχ. *ἰσχιαδικοί κυρίως καλοῦνται οἷς ἄν τό ἄλγημα...*

Τελ. *...μίσγον δέ τῷ διά τῶν τικτῶν, τέλος σύν θεῷ. ἐν τῷ παλαιῷ ἀντιγράφῳ μέχρι τοῦδε εὕρηται.*

*** 4.** Μ.Β. 29 0,290×0,200 Ις΄ αἰ. φφ. 419.

φφ. 1α-24β, «Ἀετίου λόγος α΄ περί βοτανικῆς»· φφ. 25α-50β, «Λόγος β΄ περί τῶν ἐκ τῆς γῆς καί καρπῶν φαρμάκων»· φφ. 51α-74β, «Λόγος γ΄

περί τρίψεως καί εἰδῶν γυμναστικῶν»· φφ. 75α-88β, «Λόγος δ περί ὑγιεινῶν πραγμάτων»· φφ. 89α-117β, «Λόγος ε΄ περί τῆς τῶν πυρετῶν διαγνώσεως καί θεραπείας»· φφ. 118α-120β, «Λόγος ς΄»· φφ. 120α-153β, «Λόγος ζ περί τῶν ἐν ὀφθαλμοῖς παθῶν. περί φύσεως ὀφθαλμῶν»· φφ. 154α-188β, «Λόγος η΄ περί τῶν ἐν προσώπῳ καί στόματι καί παρισθμίοις παθῶν. ὑπετάγη δέ τῷ λόγῳ καί περί κατάρρους καί βηχός καί τῶν τῆς τραχείας ἀρτηρίας καί πνεύματος καί θώρακος παθῶν»· φφ. 189α-227β, «Λόγος θ΄ περί καρδιακῶν»· φφ. 227β, 245β, «Λόγος ι περί ἀτονίας ὕπατος καί ἐφ᾽ ὧν αἷμα διά γαστρός φέρεται»· φφ. 246α-264α, «Λόγος ια΄ περί διαβήτου»· φφ. 264α-286β, «Λόγος ιβ περί ἰσχιάδος καί περί ἰγνύος καί σφυροῦ καί σκέλους καί γόνατος»· φφ. 287α-321α, «Λόγος ιγ΄ περί τῶν δακνόντων ζώων καί ἰοβόλων θηρίων καί περί ἐλεφαντιάσεως καί κνησμῶν, ψώρας, ἀλφῶν, λέπρας, λεύκης, καί περί τῶν πολυχρήστων ἀντιδότων»· φφ. 321α-357β, «Λόγος ιδ΄ περί τῶν ἐν ἕδρα, παθῶν Γαληνοῦ»· φφ. 357β-381β, «Λόγος ιε περί οἰδημάτων Γαληνοῦ»· φφ. 381β-419β, «Λόγος ις περί μήτρας θέσεως, μεγέθους καί τῆς λοιπῆς διαπλάσεως».

5. E.B.B. 15 0,202 × 0,162 Ις΄ αἰ. φφ. 27α-29α.

—«᾽Αετίου περί τῆς διαχωρημάτων σημειώσεως».

᾽Αρχ. *Ὅπερ κἐπί τῶν οὔρων προείρηται...*

—«Περί τῶν λόγῳ κρίσεως φερομένων ὑποχωρημάτων, καί πόθεν διαγινώσκομεν τήν μέλαινα χολήν».

Τελ. *...ὥσπερ τό δριμύτατον ὄξος.*

*** 6.** Π.Β. 277 0,250 × 0,170 ΙΖ΄ αἰ. φφ. 113 (ἀκέφαλο).

᾽Αρχ. *...κινητέον, οἷον αἱμορροΐδας* ἐν ἕδρα...

—φφ. 43α-113α (ἤ σσ. 1-139), «Βίβλος ἰατρική τοῦ σοφωτάτου ἀετίου κόμητος τοῦ ὀψικίου».

᾽Αρχ. *αἱ διαφοραί τῶν κατά μέρος ἐνεργειῶν, ἐν ἑκάστῳ τῶν φαρμάκων...*

Τελ. *...μεγάλως ὠφελεῖ, καί μάλιστα νήπια.*

Στό φ. 1α, οἱ σημειώσεις: «᾽Εκ τῆς μονῆς ᾽Ιωάννου τοῦ θεολόγου», «καί τόδε Γερασίμου τοῦ ὑψωμαθαίου» καί «᾽Αέτιος ἰατρός».

* 7. Κ.Δ.Β. 12 0,220 × 0,165 ΙΗ αἰ. σσ. 1189.

Τίτλος (σ. 3): *Ἀετίου Ἀμηδινοῦ Κόμητος τοῦ ὀψικίου, βιβλίον πρῶτον. Περί δυνάμεως τῶν ἁπλῶν φαρμάκων.*

Ἀρχ. *Αἱ διαφοραί τῶν κατά μέρος ἐνεργειῶν ἐν ἑκάστῳ τῶν φαρμάκων γίνονται, τῷ ἐπί τοσόν δε θερμόν, ἤ ψυχρόν, ἤ ξηρόν, ἤ ὑγρόν...*

—σ. 27, «Ἀετίου τοῦ Ἀμηδινοῦ περί δυνάμεων καί ἐνεργειῶν βοτάνων. Βιβλίον πρῶτον κατά στοιχεῖον».

Ἀρχ. *Τούτου τοῦ θάμνου τά φύλλα, καί τά ἄνθη...*

—σ. 143, «Περί τῶν τῆς γῆς διαφορῶν, καί λίθων, καί μεταλλικῶν, καί τῆς ἀπό τῶν ζώων ὠφελείας, ἐκ τῶν ἀπό τῶν Γαληνοῦ, καί τῶν περί τροφῶν δυνάμεως αὐτοῦ, καί Ὀριβασίου, καί ἑτέρων, λόγος δεύτερος».

Ἀρχ. *Ὅσα μέν φυτῶν μόρια καί καρποί, καί χυμοί...*

—σ. 267, «Ἀετίου Ἀμιδηνοῦ περί ποιουμένων, κενουμένων, προσφερομένων, καί περί ἀέρων, ἀνέμων, τόπων, ὑδάτων, φοινισμῶν, σιναπισμῶν, καί τῶν ὁμοίων λόγος τρίτος. Περί τρίψεως παρασκευή».

Ἀρχ. *Πρό τῶν γυμνασίων θερμαίνειν τό σῶμα...*

—σ. 395, «Διαιτητικόν ὑγιεινῶν παραγγελμάτων ἐκ τῶν ὑγιεινῶν Γαληνοῦ. Προοίμιον. λόγος δ΄».

Ἀρχ. *Τῆς περί τό σῶμα τοῦ ἀνθρώπου τέχνης, μιᾶς οὔσης...*

—σ. 457, «Περί τῆς τῶν πυρετῶν διαγνώσεως καί θεραπείας λόγος ε΄».

Ἀρχ. *Τό μέν διαιτητικόν τῶν ὑγιεινῶν παραγγελμάτων...*

—σ. 594, «Λόγος ἕκτος. Περί ὑδροκεφάλων Λεωνίδους».

Ἀρχ. *Τό ὑδροκέφαλον πάθος προσηγορεύεται...*

—σ. 751, «Βιβλίον Ζ΄. Περί φύσεως ὀφθαλμῶν».

Ἀρχ. *Ἡ κατά τούς ὀφθαλμούς θεραπεία...*

—σ. 932, «Ἀετίου λόγος ὄγδοος. Κεφάλαιον πρῶτον. Πρός τάς τῶν ὀφρύων διακοσμήσεις».

Ἀρχ. *Προείρηται μέν περί τούτου ἤδη, ἐν τῷ περί τῶν ἀποῤῥουσῶν τριχῶν τῆς κεφαλῆς...*

Τελ. (σ. 1114) *...Τέλος τοῦ η΄ λόγου περί τό πρόσωπον καί στόμα, καί θώρακα συνισταμένων παθῶν. ἐτυπώθη δέ ἐν αἰτίησι παρ' Ἄλδῳ Μανουτίῳ, καί Ἀνδρέα Ἀσιλάνῃ, μήν σεπτ. αφλδ΄ ἔτει σωτηρίῳ.*

Στίς σσ. 1115-1189, πίνακες τῶν περιεχομένων, ἐνῶ στίς πρῶτες δύο σελίδες τοῦ κώδικα πίνακας θεματικός τῶν περιεχομένων, ἀπό διαφορετικό χέρι.

8. Π.Β.Λ. 65 0,350×0,210 ΙΘ΄ αἰ. σσ. 52.
Οἱ «λόγοι» 9 καί 10.

ΑΠΟΛΛΩΝΙΟΣ Ο ΚΙΤΙΕΥΣ
(Α΄ αἰ. π.Χ.)

Ι. Περί ἄρθρων (ἐκδ. C.Glo.Kühn, Λειψία 1837-1840)

1. Π.Β.Λ. 64 0,292×0,278 ΙΗ΄ αἰ. σσ. 358.
Τίτλος: *Ἀπολλωνίου Κιτιέως τῆς περί ἄρθρων πραγματείας βιβλίον α*

ΑΡΕΤΑΙΟΣ Ο ΚΑΠΠΑΔΟΞ
(Β΄ αἰ.)

Ι. «Περί αἰτίων καί σημείων ὀξέων παθῶν»
(ἔκδ. Z. Goupyl, Βενετία 1554)

1. Β.Βρ. 70 Fol. Ις΄ αἰ. φφ. 254-336β.
—φφ. 254α-271β, «Ἀρεταίου καππαδόκου περί αἰτίων καί σημείων ὀξέων παθῶν».
Ἀρχ. *σπασμοί οἱ τέτανοι, κάρτα μέν...*
Τελ. *...οὐκ ἴσχει ὑστέρην ἀνήρ.*
—φφ. 272α-304β, «Τοῦ αὐτοῦ περί αἰτίων καί σημείων χρονίων παθῶν».
Ἀρχ. *χρονίων νούσων πόνος μέν πουλύς...*
Τελ. *...ἄνθρωπον, οὐκ ἄπιστον.*
—φφ. 305-336β, «Τοῦ αὐτοῦ ὀξέων νούσων θεραπευτικόν».
Ἀρχ. *ὀξέων νούσων ἀκέα...*
Τελ. *...ἤ ἅπασι χρίεσθαι.*

2. Β.Βρ. 72 Fol. Ις΄ αἰ. φφ. 113α-212β.
—φφ. 113α-128β, «Ἀρεταίου καππαδόκου περί αἰτίων καί σημείων ὀξέων παθῶν».
Ἀρχ. *σπασμοί οἱ τέτανοι, κάρτα μέν...*
Τελ. *...οὐκ ἴσχει ὑστέρην ἀνήρ.*
—φφ. 129α-161β, «Τοῦ αὐτοῦ περί αἰτίων καί σημείων ὀξέων παθῶν».
Ἀρχ. *χρονίων νούσων πόνος μέν πουλύς...*
Τελ. *...οὐκ ἄπιστον ἐς τέρατος ἰδέην.*
—φφ. 162α-192β, «Τοῦ αὐτοῦ ὀξέων νούσων θεραπευτικόν. προοίμιον».
Ἀρχ. *ὀξέων νούσων ἀκέα ξυναφέα...*
Τελ. *...ἤ ἅπασι χρέεσθαι.*
—φφ. 193α-212β, «Τοῦ αὐτοῦ χρονίων νούσων θεραπευτικόν. προοίμιον».
Ἀρχ. *ἐν τησί χρονίησι νούσοισιν...*
Τελ. *...ἄμυλοι, ἴτρια ξύν γάλακτι.*

ΑΣΚΛΗΠΙΑΔΗΣ
(Β΄ - Α΄ αἰ. π.Χ.)

Ι. «Ὑγιεινά παραγγέλματα σύντομα»

1. Μ.Λ. 268 0,220 × 0,155 ἔτ. 1552 φφ. 418α-419α.
Ἀρχ. *Εὐεξίας τράπεζαν...*
Τό 24ο μέρος τοῦ κώδικα.

ΓΑΛΗΝΟΣ
(Β΄ αἰ.)

1. Β.Ε. 82 (Σ.ΙΙ.6) 0,285 × 0,201 ΙΕ΄ αἰ. φφ. 177
—φφ. 1α-8α, περί νοσημάτων.

Ἀρχ. *Περί τῶν ἄνευ ὕλης ἐπιρρύτου ὑγρῶν καί ξηρῶν νοσημάτων...*

—φφ. 8α-17β, 28αβ, «Γαληνοῦ περί αἰτίας νοσημάτων.

Ἀρχ. *Πόσα μέν ἐστι καί τίνα τά πάντα νοσήματα...*

Τελ. *...περί τῆς τῶν συμπτωμάτων διαφορᾶς ἐφεξῆς διελθεῖν.*

—φφ. 18α-25α, 29α-33β, «Κεφάλαια τοῦ περί τῆς τῶν συμπτωμάτων διαφορᾶς».

Ἀρχ. *Τίνα μέν ἐστι καί πόσα τά σύμπατα...*

Τελ. *...τῇ τῶν ἀμφισβητουμένων κρίνει. τέλος περί τῆς τῶν συμπτωμάτων διαφορᾶς.*

—φφ. 25α-27β, 34α-70α, 90α-95β, «Γαληνοῦ περί συμπτωμάτων αἰτίων».

Ἀρχ. *περί τῶν κατά τό πρῶτον ἁπάντων συμπτωμάτων...*

—φφ. 73α-89β, 145α-166α, «γαληνοῦ ὑπόμνημα εἰς τό περί διαίτης ὀξέων νοσημάτων».

2. Β.Ε. 87 (Σ.ΙΙ.11) 0,272×0,205 ΙΕ΄ αἰ. φφ. 1α-57β.

—φφ. 1α-31β, γαληνοῦ ἰατρός ἤ εἰσαγωγή.

Ἀρχ. *Οἱ Ἕλληνες τῶν τεχνῶν τάς εὑρέσεις...*

Τελ. *...κατά τήν θέσιν τάξεως.*

—φφ. 32α-35α, «γαληνοῦ εἰς τό περί χυμῶν ἱπποκράτους, ἤ περί χυμῶν».

Ἀρχ. *Ὅπερ ἐν κόσμω στοιχεῖον, τοῦτο ἐν ζῶοις χυμός...*

Τελ. *...τήν ἐντελῆ διάκρισιν τῆς ἀσθενείας ἀνέθεντο.*

—φφ. 37α-57β, «γαληνοῦ τῶν κατ᾽ εἶδος ἁπλῶν, λόγος πρῶτος».

Ἀρχ. *Περί τῆς τῶν ἁπλῶν φαρμάκων δυνάμεως ἐγχειρήσαντες...*

Τελ. *...ἐπιπλέον δέ τό ἐν τῷ φλοιῷ.*

3. Β.Β. (Γ.Λ.) 56 Fol. ΙΕ αἰ. φφ. 287

Τίτλος: *τάδε ἔνεστι Γαληνοῦ τῆς θεραπευτικῆς μεθόδου.*

4. Β.Β. (Γ.Λ.) 56 Fol. ΙΕ αἰ. φφ. 244.

—φφ. 1α-75α, «τάδε ἔνεστιν ἐν τῇδε τῇ βίβλῳ. Γαληνοῦ περί σφυγμῶν διαφορᾶς βιβλία τέσσαρα».

—φφ. 75β-127β, «Περί διαγνώσεως σφυγμῶν βιβλίον πρῶτον».

—φφ. 128α-182β, «τοῦ αὐτοῦ περί τῶν ἐν τοῖς σφυγμοῖς αἰτίων βιβλίον πρῶτον».
—φφ. 183α-244β, «κεφάλαια τοῦ πρώτου βιβλίου τῆς διά σφυγμῶν προγνώσεως Γαληνοῦ».

5. B.B.K. 1648 Fol. ΙΕ΄ αἰ. φφ. 8.
Γαληνοῦ, ἰατρικοί ὅροι.

6. B.E. 113 (Σ.ΙΙΙ.17) 0,265× 0,205 ΙΕ΄ αἰ.
—φφ. 25α-31β, 94α-101β, Γαληνοῦ ἰατρός ἤ εἰσαγωγή.
Ἀρχ. *...μεταβάλλοιεν, συντήκουσι καί αὗται μετρίως...*
Τελ. *...τά ἕλκη σπουδάζομεν. τέλος γαληνοῦ εἰσαγωγῆς, ἰατρός λεγομένης.*
Κείμενο ἀκέφαλο.
—φφ. 32α-35α, «Γαληνοῦ εἰς τό περί χυμῶν ἱπποκράτους ἤ περί χυμῶν»
Ἀρχ. *Ὅπερ ἐν κόσμῳ στοιχεῖον...*
Τελ. *...τήν ἐντελῆ διάκρισιν τῆς ἀσθενείας ἀνέθεντο.*
—φφ. 36α-70β, 149α-219β, «γαληνοῦ περί κράσεως τῶν ἁπλῶν φαρμάκων»
Ἀρχ. *Τάς τῶν ἁπλῶν φαρμάκων δυνάμεις...*
—φφ. 111β-112β, περί οὔρων.
Ἀρχ. *Τό φυσικόν οὖρον ἔνε ξανθόν· καθαρόν...*
Τελ. *...Τό δέ μέλαν ὑπόξανθον πάσχει τά νεῦρα σημαίνει.*

7. B.B. (Γ.Λ.) 58 Fol. ΙΕ΄ αἰ. φφ. 364.
φφ. 2α-132β, «Γαληνοῦ περί διαγνώσεως τῶν πεπονθότων τόπων τῶν εἰς ἕξ, βιβλίον πρῶτον»· φφ. 133α-155α, «Γαληνοῦ περί τῶν καθ' Ἱπποκράτην στοιχείων, βιβλίον πρῶτον»· φφ. 155β-207β, «Γαληνοῦ περί κράσεων»· φφ. 208α-262α, «Γαληνοῦ περί φυσικῶν δυνάμεων βιβλίον πρῶτον»· φφ. 262β-318β, «Γαληνοῦ περί κρίσεων, βιβλίον πρῶτον»· φφ. 319α-364β, «Γαληνοῦ περί κρισίμων ἡμερῶν, λόγος πρῶτος».

*** 8.** M.Δν. 167 (3701) 0,210× 0,130 ΙΕ΄ αἰ. φφ. 170β-171β.
Τίτλος: *Διαθήκη γαληνοῦ, περί τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος κατασκευῆς.*
Ἀρχ. *ἐγώ γαληνός πεπειραμένος πάνυ τοῦ τῶν ἀνθρώπων ἤθους, φημή δή πᾶσι τοῖς θέλουσιν...*
Βλ. Ἱπποκράτης, Ι, 1

*** 9.** Μ.Βλ. 14 0,300 × 0,215 ΙΕ΄ αἰ.

—φφ. 19β-25β, «Βιβλίον Γαληνοῦ περί πάντων τῶν τοῦ σώματος παθῶν ὅπερ ἐπιγράφεται ἰατρός».

᾽Αρχ. *᾽Επιγράφεται μέν τό βιβλίον ᾽Ιατρός, περιέχει δέ τάδε· τά περί ἰατρικῆς τεχνολογούμενα...*

᾽Ακολουθοῦν: φφ. 25β-44β, «περί στοιχείων ἐξ ὧν ὁ ἄνθρωπος συνίσταται»· φφ. 44β-49β, «Γαληνοῦ περί τῶν ἐν τοῖς παροξισμοῖς καιρῶν»· φφ. 50α-55β, «περί τῶν ἐν ὀφθαλμοῖς συνισταμένων παθῶν»· φ. 62αβ, «περί τῆς οὐσίας τῶν φυσικῶν δυνάμεων»· φφ. 75β-80α, «περί μελαίνης χολῆς»· φφ. 80β-82β, «περί τῆς τῶν καθαιρόντων φαρμάκων δυνάμεως»· φφ. 83α-92α, «περί πλήθους»· φφ. 92β-98β, «περί τοῦ προγινώσκειν»· φφ. 99α-100β, «περί προγνώσεως»· φ. 101αβ, «πῶς χρή ἐξελέγχειν τούς προσποιουμένους νοσεῖν»· φφ. 101β-103β, «τίνας δεῖ καθαίρειν καί ποίοις καθαρτηρίοις καί πότε»· φφ. 149α-191α, «εἰς τό περί διαίτης ὀξέων ᾽Ιπποκράτους, οἱ δέ περί πτισάνης, οἱ δέ πρός τάς κνιδείας ἐξήγησις Γαληνοῦ Κλαυδίου Περγαμηνοῦ»· φφ. 191β-239α, «Γαληνοῦ εἰς τό περί διαίτης ὀξέων νοσημάτων»· φφ. 239β-276β, «Γαληνοῦ ὑπόμνημα εἰς τό πρῶτον βιβλίον προρρητικόν ᾽Ιπποκράτους».

10. Β.Σ.Κ. 11 0,220 × 0,140 ΙΕ΄ αἰ.

Τίτλος: *σύντομος διδασκαλία τοῦ θαυμασιωτάτου Γαληνοῦ τοῦ σπεύσαντος γράψαι εἰς τά τῶν μορίων πάθη ἀνίατα καί δυσίατα.*

11. Β.Ε.Μ. 175 0,205 × 0,188 ΙΕ αἰ. φφ. 1α-61β.

Περί φυσικῶν δυνάμεων, βιβλ. I-III.

12. Ι.Μ.Μ. 465 0,514 × 0,334 ΙΕ΄ αἰ. φφ. 81.
(τά φφ. 6α-32β, λευκά)

—Γαληνοῦ «περί ἀρίστης κατασκευῆς».

᾽Αρχ. *Τίς δ᾽ ἀρίστη κατασκευή τοῦ σώματος...*

—Τοῦ αὐτοῦ, «Περί τῆς εὐεξίας».

᾽Αρχ. *Τό τῆς ἕξεως ὄνομα κατά παντός εἰθίσμεθα...*

—Τοῦ αὐτοῦ, «Εἰς τό περί διαίτης ὀξέων νοσημάτων ᾽Ιπποκράτους»,

᾽Αρχ. *Οἱ συγγράψαντες τάς κνιδίας...*

—Χωρίς τίτλο

᾽Αρχ. *γ΄ λόγου περί διαίτης ὀξέων νοσημάτων. Γλυκύν δέ οἶνον καί οἰνώδεα, καί λευκήν, καί μέλανα...*

13. Π.Β.Ι. 148 0,300 × 0,200 ΙΕ αἰ. φφ. 4α-15α.
Τίτλος: *Τοῦ Γαληνοῦ περί τῶν στοιχείων καί τῶν χυμῶν.*
᾽Αρχ. *Ὁ κόσμος οὗτος ἐκ δ΄ στοιχείων...*

14. Ι.Μ.Μ. 466 0,558 × 0,334 ΙΕ΄-ΙΣ αἰ.
Διάφορα ἔργα τοῦ Γαληνοῦ.
—φφ. 1α-10β, «Περί αἱρέσεων».
—φφ. 11α-19β, «Περί σφυγμῶν, πρός Τεῦθραν».
᾽Αρχ. *Ὅσα τοῖς εἰσαγομένοις, φίλτατε Τεῦθραν χρήσιμα...*
—φφ. 19β-20α, «Τίς ὁ τοῦ πυρέσοντος σφυγμός».
᾽Αρχ. *Οὕτω δυστόχαστον καί δυσκατάληπτόν ἐστι...*
—φφ. 20β-24β, χωρίς τίτλο.
᾽Αρχ. *Ὅδε ῾Ηρόφιλος πυρέσσειν ἀπεφήνατο...*
—φφ. 25α-60β, «πρός Γλαύκωνα θεραπευτικά».
᾽Αρχ. *Ὅτι μέν οὖν τήν κοινήν μόνην ἁπάντων ἀνθρώπων...*
—φφ. 61α-61β, «᾽Εξήγησις εἰς τό περί χυμῶν ῾Ιπποκράτους».
᾽Αρχ. *Χυμοί καθ᾽ ῾Ιπποκράτην εἰσί...*
—φφ. 63α-72α, «Περί τῶν ἐν τοῖς παροξυσμοῖς καιρῶν»...
᾽Αρχ. *Οἷον τι τοῖς ζώοις ἡ κατά τάς ἡλικίας ἐστί...*
—φφ. 72α-77β, «Περί τῶν τοῦ ὅλου νοσήματος καιρῶν».
᾽Αρχ. *Ὅλου τοῦ νοσήματος ἐπινοοῦμεν καιρόν...*
—φφ. 78α-84α, « Επιλήπτῳ παιδί ὑποθήκη».
᾽Αρχ. *῾Εγώ μέν ὤμην ὦ Κοκιλλιανέ, μηδέν δεήσεσθαι...*
—φφ. 84α-86β, «Περί ἀρίστης κατασκευῆς τοῦ σώματος ἡμῶν».
᾽Αρχ. *Τίς δ ἀρίστη κατασκευή τοῦ σώματος...*
—φφ. 87α-88β, «Περί εὐεξίας».
᾽Αρχ. *Τό τῆς ἕξεως ὄνομα κατά παντός εἰθίσμεθα...*
—φφ. 90α-95β, «Περί ἀγμῶν ῾Ιπποκράτους ἐξήγησις».
Αρχ. *Προοίμιον. ὁ ῾Ιπποκράτης ἐνταῦθα κατά τό εἰωθός συμβουλευτικῶς...*
—φφ. 143α-156β, «Περί σπέρματος».
᾽Αρχ. *Τίς ἡ χρεία, καί τίς ἡ δύναμίς ἐστι τοῦ σπέρματος...*
—φφ. 176α-179β, «᾽Εκ τοῦ βιβλίου περί τῶν καθ᾽ ῾Ιπποκράτην στοιχείων».
᾽Αρχ. *᾽Επειδή τό στοιχεῖον ἐλάχιστόν ἐστι μόριον...*
—φφ. 179β-183β, «περί στοιχείων».
᾽Αρχ. *᾽Αποδείξας ὁ ῾Ιπποκράτης ἁπάντων τῶν ὄντων...*

—φφ. 183β-219α, «περί κράσεων».

᾽Αρχ. *ὅτι μέν ἐκ θερμοῦ καί ψυχροῦ καί ξηροῦ καί ὑγροῦ τά τῶν ζώων σώματα κέκραται...*

—φφ. 219β-250β, «περί φυσικῶν δυνάμεων».

᾽Αρχ. *᾽Επειδή τό μέν αἰσθάνεσθαί τε καί κινεῖσθαι...*

—φφ. 251α-264β «Περί τέχνης ἰατρικῆς».

—φφ. 265α-459α, «Περί θεραπευτικῆς μεθόδου».

—φ. 460αβ, «Περί διαφορᾶς συμπτωμάτων».

*** 15.** Αδ. 135 0,215×0,160 ΙΕ΄-Ις΄ αἰ. φφ. 43α-82β.

Τίτλος: *Από τῶν τοῦ Γαληνοῦ ῾Απλῶν ἐκλογή τινῶν κεφαλαίων εἰς ἅπερ ἐμφαίνονται θεραπεῖαί τιναι ἐπί διαφόροις καί ποικίλοις νοσήμασιν αἵτινες καί σεσημείωνται μέν ἐν τοῖς μετωπίοις διά κοκκίνου, ἐξετέθησαν δέ καί ἐν τῷ παρόντι πίνακι ὁποῖαι τῶν θεραπειῶν ἐν ποίοις κεφαλαίοις εἰσίν. Ἕκαστον γάρ κεφάλαιον πολλάς ἔχει θεραπείας καί ἡ αὐτή δέ καί μία θεραπεία ἐν πολλοῖς εὑρίσκεται κεφαλαίοις, οἷον ὡς ἐν παραδείγματι ζητεῖς περί ῥήγους, ἀνάγνωθι τό α΄ κεφ., εἶτα τό δ΄, εἶτα τό οδ΄, ἔπειτα τό πζ΄, τό πθ΄ καί τά ἑξῆς τοῦ αὐτοῦ στίχου καί οὕτως εὑρίσκων ἑκάστην ἐνέργειαν καί θεραπείαν ποίει τήν δοκοῦσάν σοι εἶναι κρείττονα καί εὐκολοτέραν».*

Στά φφ. 43α-45α, πίνακας μέ παραπομπές στά κεφάλαια.

Τό κείμενο ἀρχίζει ἀπό τό φ. 45β, «᾽Από τῶν ἁπλῶν τοῦ γαληνοῦ σύναξις εἴς τινα κεφάλαια».

᾽Αρχ. *Αβρότονον. Θερμόν ἔστιν καί ξηρόν τήν δύναμιν ἐν τῇ τρίτῃ που τάξει καί ἀποστάσει...*

Τελ. *...τοῖς πεπονθῶσι τήν κύστιν καί τοῖς λιθιῶσιν.*

16. Ε.Β.Π. (Α.Κ.) 163 0,345×0,245 ἔτ. 1560 φφ. 144.

Γαληνοῦ εἰς τό περί χυμῶν ῾Ιπποκράτους.

Στό φ. 144 σημείωμα τοῦ γραφέα: «ταύτην τήν βίβλον ἔγραψεν ὁ Ανδρέας νταρμάριος ὁ ᾽Επιδαύριος ἐκ τοῦ κατορθώματος τοῦ ἐνδόξου ἀνδρός Θεοδωρίτου τοῦ Φλορεντίου ἐν τῷ Παταουϊῳ ἔτει ἀπό θεογονίας αφξ΄ μηνός τοῦ φεβρουαρίου ι ».

17. Π.Β.Λ. 55 0,225×0,160 ἔτ. 1561.

Περί τέχνης ἰατρικῆς.

*** 18.** Μ.Π.Τ. 363 0,205×0,128 ἔτ. 1596 φφ. 211β-212α.
Τίτλος: *Τοῦ σοφωτάτου γαληνοῦ δίαιτα ἀκριβής, περί καταστάσεως ὑγιεινῆς τοῦ ἀνθρώπου, καί τῆς κατασκευῆς.*

Ἀρχ. *Πᾶσι τοῖς ἐθέλουσιν ὑγιεινῶς διάγειν, ταῦτα φυλακτέον ἀκριβῶς. ὁ ἄνθρωπος ἐστί ζῶον λογικόν, θνητόν, νοῦ καί ἐπιστήμης δεκτικόν...*

Τελ. *...αὕτη ἐστίν ἡ τοῦ ἀνθρώπου δύναμις.*

19. Β.Βρ. 39 Fol. Ις΄ αἰ.
—φ. 80, «Ζουλαπί εἰς ἱκτερόν»
Ἀπόσπασμα ἀπό τό «περί φύσεως ἀνθρώπου» τοῦ Γαληνοῦ.
—φφ. 86α-120β, «Γαληνοῦ προοίμιον περί τροφῶν δυνάμεως κατά στοιχεῖον».

Ἀρχ. *πολλῶν καί λογίων, ὦ μέγιστε βασιλεῦ...*

Τελ. *...περί ὠτίδων, λόγου διαγνωσθήσεται.*
—φφ. 121α-136β, «Σύνοψις τοῦ περί τροφῶν, γαληνοῦ».

Ἀρχ. *περί πυρῶν, ἤτοι ἄρτων. Ἠπειλημένοι, καί τῷ οἴκῳ βαρύτεροι...*

Τελ. *...εἰς δέ οὔρησιν χείρους τῶν λευκῶν.*

20. Ε.Β.Α. 166 0,228×0,157 Ις αἰ. φφ. 39β-40β.
Τίτλος: *Σύνοψις περί οὔρων. ἑτέρα σύνοψις ἐκ τοῦ Γαληνοῦ. ἑτέρα σύνοψις περί οὔρων.*

Ἀρχ. *οὖρον καθαρόν καί νέφος ἐπάνω αὐτοῦ θάνατον...*

Τελ. *...τό δέ μέλαν καί ὑπόξανθον παχύτητα τῶν νεφρῶν σημαίνει.*
(πρβλ. ἔκδ. J.L. Ideler, «Physici et medici Gr. minores», Βερολίνο 1842, σελ. 304).

21. Ε.Β.Π. 1328 0,121×0,092 Ις΄ αἰ. φφ. 87.
Γαληνοῦ, ὅροι ἰατρικοί (ἔκδ. Kühn, Medicorum graecorum opere... τόμ. XIX, Λειψία 1830, σελ. 346-462).

22. Β.Βρ. 105 Fol. Ις΄ αἰ. φφ. 218α-222β.
Τίτλος: *Γαληνοῦ περί κατακλίσεως νοσούντων προγνωστικά ἐκ τῆς μαθηματικῆς ἐπιστήμης.*

Ἀρχ. *περί μέν τοῦ ὑπαρτικήν εἶναι...*

Τελ. ...*ἐάν δέ ἀγαθοποιός τῇ σελήνῃ ἐπιθεωρήσῃ.*

23. Β.Βρ. 109 Fol. Ις΄ αἰ. φφ. 61.
—φφ. 1α-21β, «Γαληνοῦ ὅροι ἰατρικοί».
᾽Αρχ. *τήν τῶν οὔρων πραγματείαν...*
Τελ. ...*ἤ αὔλων συμβόλων ἀκούσαντες.*
—φφ. 22α-49β, «Γαληνοῦ ἰατρός, ἤ εἰσαγωγή, ἤ ἀρχή τοῦ λόγου, πῶς εὕρηται ἡ ἰατρική».
᾽Αρχ. *Ἕλληνες τῶν τεχνῶν τάς εὑρέσεις...*
Τελ. ...*τά ἕλκη σπουδάζομεν.*
—φφ. 50α-61β, «Γαληνοῦ, ὅτι ταῖς τοῦ σώματος κράσεσιν αἱ τῆς ψυχῆς δυνάμεις ἕπονται».
᾽Αρχ. *ταῖς τοῦ σώματος κράσεσιν...*
Τελ. ...*τοιοῦτοι δ᾽ ἀθήνησιν ὀλίγοι.*

* **24.** Π.Β.Α. 36 0,315×0,215 Ις΄ αἰ. φφ. 1α-3α.
Τίτλος: *Τοῦ σοφωτάτου γαληνοῦ, δίαιτα ἀκριβής, περί τῶν τεσσάρων στοιχείων τοῦ χρόνου· καί περί καταστάσεως ὑγιεινῆς τοῦ ἀνθρώπου, καί τῆς κατασκευῆς αὐτοῦ. Ὅρος καί τύπος.*
᾽Αρχ. *Πᾶσι τοῖς θέλουσιν ὑγιεινῶς διάγειν, ταῦτα φυλακτέον ἀκριβῶς. ὁ ἄνθρωπος ἐστί ζῴον λογικόν καί θνητόν...*
Τελ. ... *διαμένει δέ ὁ ἥλιος ἐν τῷ τοιούτῳ ζωδίῳ τοῦ τῶν ἰχθύων, μέχρι καί τάς δεκατρεῖς τοῦ μαρτίου μηνός. καί οὕτως τελειοῦται.*

25. Ε.Β.Α. (σ.) 13 0,310×0,215 Ις΄ αἰ.
—φφ. 260α-288β, «Τέχνη ἰατρική» (ἔκδ. Kühn, σελ. 305-408).
—φφ. 290α-350α, «Περί ἀντιδότων» (ἔκδ. Kühn, σελ. 1-207).
—φφ. 351α-354α, «Πρός Πίσωνα περί θηριακῆς» (ἔκδ. Kühn, σελ. 210-221).

26. Ε.Β.Π. 1193 0,145×0,108 Ις΄ αἰ. φφ. 17α-28α.
Τίτλος: *᾽Εκ τῶν Γαληνοῦ περί τῶν ἀντεκβαλλομένων.*
᾽Αρχ. *᾽Εν Αλεξανδρείᾳ φύουσιν ἐπί τινος γυναικός κινδυνευούσης...*
Τελ. ... *᾽Αντί ὠκίλου, συσύμβριον.*

27. I.M.M. 395 0,500 × 0,314 Ις΄-ΙΖ αἰ. φφ. 2β-4β.
Τίτλος: *Γαληνοῦ περί τῆς ἐνυπνίων διαγνώσεως.*
᾽Αρχ. *Καί ἐνύπνιον δ᾽ ἡμῖν ἐνδείκνυται διαθέσεις τοῦ σώματος...*

*** 28.** Μ.Α.Α.Σ. 2030 0,158 × 0,107 Ις -ΙΖ αἰ. φφ. 464-470α.
Κείμενο παρεμφερές μέ τό Ι,24.
Μετά τό τέλος τοῦ κειμένου, κτητορικό σημείωμα: «Τό παρόν, κτῆμα ἐστίν μακαρίου ἱερομονάχου κρητός ἀβραμίου».

29. I.M.M. 260 0,538 × 0,312 ἔτ. 1630 φφ. 202α-217β.
Τίτλος: *Γαληνοῦ, ὅτι ταῖς τοῦ σώματος κράσεσιν αἱ τῆς ψυχῆς δυνάμεις ἕπονται.*
᾽Αρχ. *Ταῖς τοῦ σώματος κράσεσιν...*

30. Μ.Ι. 914 (5034) 16° ΙΖ΄ αἰ.
Τίτλος: *Διαθήκη Γαληνοῦ περί τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος κατασκευή.*
᾽Αρχ. *᾽Εγώ Γαληνός πεπειραμένος πάνυ τοῦ τῶν ἀνθρώπων ἤθους...*
Τελ. ... *᾽Αρκεῖ γάρ πάντων πρός ὑγίαν τοῦ σώματος τοῖς καλῶς χρωμένοις.*

31. Μ.Κτ. 248 (3321) 8° ΙΖ΄ αἰ.
Τίτλος: *Γαληνοῦ ἰατροῦ σοφωτάτου, Ὅροι τῶν νοσημάτων.*
Τό 2ο μέρος τοῦ κώδικα.

32. Β.Α.Λ. 8 0,198 × 0,140 ΙΖ΄ αἰ. φφ. 1α-147β.
Τίτλος (φ. 13α): *᾽Αρχή σύν θεῷ συνοπτικοῦ ᾽Ιατροσόφου τοῦ σοφωτάτου Γαληνοῦ.*
᾽Αρχ. *Σύντομος διδασκαλία τοῦ θαυμασιωτάτου τοῦ Γαληνοῦ τοῦ σπεύσαντος γράψαι...*
Στήν ἀρχή, φφ. 1α-12β, πίνακας τῶν περιεχομένων.

*** 33.** Μ.Α.Α.Σ. 1904 0,275 × 0,195 ΙΖ΄-ΙΗ΄ αἰ. φφ. 195.
—φφ. 1α-33β, «Γαληνοῦ περί τῶν σφυγμῶν». Προτάσσεται: «τοῖς εἰσαγομένοις».
᾽Αρχ. *Ὅσα τοῖς εἰσαγομένοις φίλτατε...*
Στό φ. 10α, «Γαληνοῦ περί διαφορᾶς σφυγμῶν».

—φφ. 34α-151β, «Γαληνοῦ πρός πίσωνα, περί τῆς θηριακῆς ἀντιδότου».
Στό φ. 94β, «Γαληνοῦ περί τῶν τοῦ ὅλου νοσήματος καιρῶν».
—φφ. 151β-162β, «Γαληνοῦ περί αἱρέσεων».
—φφ. 162β-176β, «Γαληνοῦ περί οὐσίας νεφρῶν».
—φφ. 176β-181β, «Γαληνοῦ, ὅτι αἱ ποιότητες ἀσώματοι».
—φφ. 182α-195β, «Γαληνοῦ περί τρόμου καί παλμοῦ, καί σπασμοῦ καί ρίγους».

Τελ. ...*ἐν τῆς θεραπευτικῆς μεθόδου γράμμασιν.*

34. Μ.Α.Α.Σ. 2139 0,212×0,160 ἔτ. 1756.
Ὁ ἴδιος τίτλος μέ τό Ι,22.
Στό τέλος ἡ χρονολογία γραφῆς τοῦ κειμένου: «Ὤφθη μοι τό παρόν ἐν Κωνσταντινουπόλει, αψνς΄ κατά μῆνα ἀπρίλλιον χειρόγραφον καί ἀντεγράφη εὐθύς».

35. Μ.Μ.Λ. 1328 0,210×0,140 ΙΗ΄ αἰ.
Ὁ ἴδιος τίτλος μέ τό Ι, 24.

36. Μ.Ι. 669 (4789) 8° ΙΗ αἰ.
Τίτλος: *Γαληνοῦ ἰατροῦ. Ἑρμηνία.*
Τό 15ο μέρος τοῦ κώδικα.

*** 37** Β.Ρ.Α. 592 0,141×0,104 ΙΗ΄ αἰ. σσ. 511.
—σσ. 1-24, «Γαληνοῦ, περί χρείας ἀναπνοῆς».

Ἀρχ. *Τίς ἡ τῆς ἀναπνοῆς χρεία; ὅτι γάρ οὐχ ἡ τυχοῦσα, φανερόν...*

Από τή σελίδα 96 (ὁ ἀριθμός 96 σέ δύο σελίδες) στίς δεξιές σελίδες οἱ ζυγοί ἀριθμοί καί στίς ἀριστερές οἱ μονοί.

Τελ. ...*μή παρέργως ἕκαστον τῶν ἐνταῦθα γεγραμμένων ἐκλεξαμένοις.*

—σσ. 125-140, «Γαληνοῦ περί τῶν τῆς ἀναπνοῆς αἰτιῶν».

Ἀρχ. *Τά τῆς ἀναπνοῆς αἴτια ὁ προκείμενος...*

Τελ. ...*ὥσπερ ἡ νίκη, τῆς ἡνιοχικῆς.*

—σσ. 140-172, «Γαληνοῦ περί τύπων».

Ἀρχ. *Πολλῶν πλατυτέρω ὑπέρ τῆς περί τύπων θεωρίας πεπραγματευομένων...*

Τελ. ...*ὁμοία τῇ ἀναλόγῳ, καί ἑξῆς κύκλους ὁμοίως.*

—σσ. 173-490, «Γαληνοῦ τέχνη ἰατρική».

᾽Αρχ. *Τρεῖς εἰσιν οἱ πάντες διδασκαλίας τάξεως ἐχόμενοι...*

Τελ. *...καθ᾽ ἕν ἴσως ἢ δύο βιβλία τήν ἐπιγραφήν ἔχοντα, Γαληνοῦ περί τῶν ἰδίων βιβλίων.*

—σσ. 491-506, «Γαληνοῦ περί βδελλῶν, ἀντιστάσεως, σικείας, καί ἐγχαράξεως, καί κατασχασμοῦ».

᾽Αρχ. *Θηρῶντες τινές τάς βδέλλας κατακλείουσι...*

Τελ. *...καί τά περί θώρακα, καί μετά φρένα καί συνάγχας καί σφηνώσεως.*

—σσ. 508-511, «Πίναξ κατά ἀλφάβητον, τῶν ἐμπεριειλημμένων τῇ παρούσῃ βίβλῳ».

*** 38.** E.B.E. 1491 0,230 × 0,170 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 292.

—φφ. 2α-39α, «Γαληνοῦ περί διαφορᾶς νοσημάτων βιβλίον α^{ον}»

᾽Αρχ. *Πρῶτον μέν εἰπεῖν χρή τί ποτε νόσημα καλοῦμεν...*

—φφ. 39β-74β, «Γαληνοῦ περί τῶν ἐν τοῖς νοσήμασιν αἰτίων βιβλίον β^{ον}»

᾽Αρχ. *Πόσα μέν ἐστί, καί τινα τά σύμπαντα νοσήματα κατ᾽ εἴδη τε καί γένη διαιρουμένοις, ἁπλᾶ τε καί σύνθετα...*

—φφ. 75α-112α, «Γαληνοῦ περί τῶν συμπτωμάτων διαφορᾶς βιβλίον γ^{ον}».

᾽Αρχ. *Τίνα μέν ἐστι καί πόσα τά σύμπαντα νοσήματα...*

—φφ. 112β-170β, «Γαληνοῦ περί αἰτίων συμπτωμάτων βιβλίον δ^{ον}».

᾽Αρχ. *Τάς αἰτίας τῶν συμπτωμάτων ἐν τοῖς δέ τοῖς γράμμασι σκεψώμεθα...*

—φφ. 171α-227α, «Γαληνοῦ περί τῶν ἐν τοῖς συμπτώμασιν αἰτίων βιβλίον ε^{ον}».

᾽Αρχ. *Σπασμός δέ καί τρόμος, καί παλμός, καί ῥίγος, καί φρίκη, καί λυγμός...*

—φφ. 227β-292β, «Γαληνοῦ περί τῶν ἐν τοῖς συμπτώμασιν αἰτίων βιβλίον ς^{ον}».

᾽Αρχ. *Ὅτι δέ ὅσα κατά τάς φυσικάς ἐνεργείας τε καί δυνάμεις ἀποτελεῖται συμπτώματα...*

Τό φ. 1α, λευκό, ἐνῶ στό φ. 1β, «Πίναξ τῆς παρούσης βίβλου».

Στό φ. 2α, ἡ σημείωση: «παύλου βλάσταρη λεσβίου 1767».

*** 39.** Ε.Β.Ε. 1502 0,170×0,120 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 1α-32α.
Τίτλος: *Γαληνοῦ εἰσαγωγή, ἰατρός. Πῶς εὑρέθη ἡ ἰατρική κεφάλαιον πρῶτον.*
Αρχ. *Οἱ Ἕλληνες τῶν τεχνῶν τάς εὑρέσεις...*

40. Μ.Μ.Λ. 1889 0,210×0,150 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 120.
Ἀρχ. *Ἑρμηνεία τοῦ Γαληνοῦ περί φλεβοτομίας...*
Κείμενο ἀκέφαλο.

*** 41.** Μ.Πρ. 29 0,210×0,160 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 349α-360β.
(σπάραγμα, ἀκέφαλο).
—φ. 349α, «Ἐκ τῶν γαληνοῦ, ποίαν ἀρχήν τοῦ νοσήματος φήσομεν. Γ΄»
—φ. 349α, «Πόθεν γνωστέον εἰ σωτήριον ἔστι τό πάθος, ἤ ὀλέθριον. δ »
—φ. 349β, «Πόθεν διαγινώσκομεν πολυχρόνιον νόσημα. ε΄».
—φ. 350α, «Πῶς ἄν προγνοοίημεν ἤ κριθήσεται ἡ νόσος, ἤ λυθήσεται. ς΄».
—φ. 350α, «Περί κρισίμων ἡμερῶν. ζ΄».
—φ. 351α, «Πῶς ἐπομένην κρίσιν προγινώσκειν χρή. η΄».
—φ. 351β, «Πῶς ἐνεστῶσαν κρίσιν διαγιγνώσκομεν. θ ».
—φ. 352β, «Πῶς γεγονεῖαν ἀρίστην κρίσιν διαγιγνώσκομεν. ι ».
—φ. 352β, «Περί σφυγμῶν ἐκ τοῦ γαληνοῦ. ια΄»
—φ. 360β, «Περί διαχωρισμοῦ. ιβ΄»
—φ. 360β, «Περί τῆς τῶν οὔρων σημειώσεως. ιγ΄».
Ἀρχ. (καί Τελ.) *Ὥπερ ἐπί τῶν διαχωρημάτων, οὕτω κ ἐπί τῶν οὔρων κανόνι τῶν...* (κολοβό).

*** 42.** Ε.Β.Ε. 1494 0,210×0,150 ΙΘ΄ αἰ. φφ. 1α-16α.
Τίτλος: *Εἰσαγωγή ἐκ τῆς μεγάλης θεραπευτικῆς Γαληνοῦ πῶς εὕρηται ἡ ἰατρική τέχνη.*
Ἀρχ. *Οἱ Ἕλληνες τῶν τεχνῶν τάς εὑρέσεις θεῶν παισίν ἀνατιθέασιν...*
Ἀκολουθοῦν: φ. 1β, «Τίνες ἀρχαί ἰατρικῆς»· φ. 2α, «Πόσαι αἱρέσεις, καί τίνα τά χαρακτηρίζοντα αὐτάς»· φ. 3β, «τίνες προέστησαν τῶν τριῶν αἱρέσεων»· «Ἐπιστήμη, ἤ τέχνη ἡ ἰατρική»· φ. 4β, «Τί ἔστιν Ἰατρική»· φ. 5α, «Πόσα μέρη Ἰατρικῆς»· φ. 6β, «Περί στοιχείων ἐξ ὧν ὁ ἄνθρωπος συνέστηκεν»· φ. 7β, «Ὀνομασίαι τῶν ἐκτός μορίων τοῦ σώματος»·

φ. 10β, «᾽Ανατομή τῶν ἐντός»· φφ. 13β, « Εντεῦθεν ἄρχεται ἡ ὀστεολογία».

Τελ. *...καί ἰσχνότης περί τό πρόσωπον, καί μικροσφιγξία μετ ἀτονίας.*

Πρβλ. Θεόφιλος ὁ Πρωτοσπαθάριος.

43. Π.Β.Λ. 54 0,240 × 0,180 ΙΘ΄ αἰ. σσ. 108.
Τίτλος: *Γαληνοῦ περί μυῶν ἀνατομῆς.*

44. Π.Β.Λ. 56 0,270 × 0,210 ΙΘ αἰ.
Τίτλος: *Γαληνοῦ τῶν εἰς τό περί χυμῶν Ἱπποκράτους ὑπομνημάτων τό πρῶτον.*

᾽Αρχ. *Διεφώνησαν πρός ἀλλήλους οἱ παλαιοί...*

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΝΥΣΣΗΣ

(Δ΄ αἰ.)

Ι. «Περί τῆς τοῦ ἀνθρώπου φύσεως» (ἐκδ. Βενετία 1536)

1. Μ.Δν. 214 (3748) 8° ΙΕ αἰ.
Τό πρῶτο μέρος τοῦ κώδικα.

*** 2.** Μ.Δν. 274 (3808) 0,150 × 0,120 ἔτ. 1647 φφ. 342α-355β.
Τίτλος: *τοῦ ἐν ἁγίοις πατρός ἡμῶν γρηγορίου ἀρχιεπισκόπου νύσσης, περί τῆς τοῦ ἀνθρώπου φύσεως.*

Αρχ. *Τόν ἄνθρωπον, ἐκ ψυχῆς νοερᾶς καί σώματος...*

*** 3.** Μ.Ξν. 37 (739) 0,205 × 0,145 ΙΗ αἰ.
Τίτλος (φ. 2α): *Τοῦ ἁγίου Γρηγορίου ἐπισκόπου Νύσσης, Περί ἀνθρώπου* (φφ. 2β-4α λ.)

Στό φ. 4β, «τοῦ ἁγίου Γρηγορίου ἐπισκόπου νύσσης κεφ. α^{ον} ἐν ᾧ τίς ἔστι μερική περί τοῦ κόσμου φυσιολογία, καί τις ἀβροτέρα διήγησις περί τῶν προγεγονότων τῆς τοῦ ἀνθρώπου γεννέσεως».

᾽Αρχ. *αὕτη ἡ βίβλος γεννέσεως οὐρανοῦ καί γῆς φυσίν ἡ γραφή ὅτε συνετελέσθη πᾶν τό φαινόμενον...*

ΔΙΟΣΚΟΡΙΔΗΣ

(Α αἰ.)

1. Β.Βρ. 389 Fol. ΙΕ αἰ. σσ. 63.
Τίτλος: *Πεδακίου διοσκορίδου ἀναζαρβέως πρός ἀνδρόμαχον περί τῶν ἁπλῶν φαρμάκων παράδοσις βιβ. β΄.*

Ἀρχ. *Ἡ τῶν ἁπλῶν φαρμάκων παράδοσις...*

Τελ. *...καί σύν ὀλισθένει διά τῆς ἕδρας.*

*** 2.** Μ.Ι. 216 (4336) 0,200×0,145 ΙΕ΄ αἰ. φφ. 171.
Τά πέντε βιβλία τῆς *Ἰατρικῆς Ὕλης* τοῦ Διοσκορίδη.

3. Β.Ε. 148 (Τ.ΙΙ.12) 0,300×0,210 ΙΕ αἰ. φφ. 1α-138α.
Τίτλος: *πεδακίου διοσκορίδου ἀναζαρβέως Περί Ὕλης Ἰατρικῆς λόγος* α^ος^ (ἀλφαβητικά). Προηγεῖται, φφ. 1α-3β, «πίνακας» (περιεχομένων) γιά τά κεφάλαια α΄-ωα΄

Αρχ. *Πολλῶν οὐ μόνον ἀρχαίων ἀλλά καί νέων...*

Τελ. *...καί πληγέντες ὑπό σκορπίου, ἄπονες διαμένουσιν. τέλος.*

4. Β.Β. (Β.) 150 8° ΙΕ΄ αἰ. φφ. 37α-48α.
Ἀρχ. *Εὐχυμότατόν ἐστι τό ἄριστον γάλα σχεδόν ἁπάντων...*

Τελ. *...ὁ χυλόν σύν λιβανωτῷ καί σμύρνῃ ἐνσταζόμενον.*
Τό α΄ καί β΄ βιβλίο.

5. Β.Ε. 73 (Σ.Ι.17) 0,285×0,205 ΙΕ΄ αἰ. φφ. 1α-208α.
Ἀρχ. *Πολλῶν οὐ μόνον ἀρχαίων ἀλλά καί νέων...*
Τά ἑφτά ἰατρικά βιβλία τοῦ Διοσκορίδη.

6. Β.Β.Ν. ΙΙΙ.D.23 8° ΙΕ αἰ. σσ. 1-136.
Τίτλος: *Πεδακίου Διοσκορίδου Ἀναζαρβέως πρός Ἀνδρόμαχον περί τῶν ἁπλῶν φαρμάκων.*

*** 7.** Μ.Κρ. 4 0,225×0,155 ΙΕ -ΙΣ΄ αἰ. φφ. 100.
Κείμενο ἀκέφαλο καί κολοβό. Μέρος ἀπό τό τρίτο, τέταρτο καί πέμπτο βιβλίο τοῦ *Περί Ὕλης Ἰατρικῆς* τοῦ Διοσκορίδη.

Μετά τό τέλος τοῦ «περί χαμαιλέωντος» (6 γραμμές), ἀκολουθοῦν: «Κροκοδείλιον», «Διψακός», «᾽Ακάνθας»... «Λευκάκανθα», «Τραγάκανθα», «Κρήγγιον», «᾽Αλόη», «᾽Αψίνθιον», «᾽Αβρώτονον», «῞Υσσωπος», «Στιχάς», « Ορίγανος», «Γλύχον», «Δίκταμος», «᾽Ελελίσφακος», « Ηδίοσμος ἥμερος», «Καλαμίνθη», «Θύμος», «Θρόμβη», «῞Ερπιλος», «Σάμψυχον», «Μελίλοτος», «Πύγανον», «Πάνακος», «Λυστικόν», «Σταφυλίνος», «Σέσελις», «῞Ανισον», «῞Ανιθον», «῞Αμμιον», «Κόριον», « Ιεράκιον», «Σέλινον», «πετροσέλινον», «῾Ιπομάραθρον», «Δαῦκος», «Πύρεθρον», «Λιβανοτίς», «Σφονδήλιον», «Νάρθιγξ», «Μελάνθιον», «Σαγαπινόν», «᾽Εφόρβιον», «Χαλβάνη», «᾽Αμονιακόν»... «᾽Απαρίνη», « Ασκλιπιάς», «Τούκριον», «Χαμαίδρυς», «Κρίνος βασιλικός», «Μελισόφιον», «Πράσιον», «Στάχυς», «Πόλιον», «Σκόρδιον», «Βήχιον», « Αρτεμησία», «Κόνιζα», «Λευκόϊον», «῞Ορχεις», «Σατίριον», «᾽Ορνάμινον», «῾Ηδύσαρον», «Παρθένιον», «Πεόνια», «Λιθόσπερμα», «᾽Εριθρόδαμον», «Κάναβις», «Κάναβις ἀγρία», «᾽Ανδρόσαιμον», «Μιλότροφον», «Πολυγονάτον», «Σύμφητον», «Περικλίμενον», «Τρίβολος», «Σαρξίφαγον», «᾽Αγχούσα», «῞Εχινον», «᾽Αχίλιος», «Βάτος», «Λίχηνος», «Χρισογόνη», «᾽Ελίχρισον», «Περιστερεών», «῾Υάκινθος», «Στρίχνος», «Μανδραγόρας», «᾽Ακόνιτον», «Σκύλαξ», «Μίριον», «Σπάρτιον», «Νάρκισος», «῾Ηλιοσκόπιος», «᾽Αδράχνη», «῞Απιος», «Σίσαμος», «῞Αμπελος», «Πολυπόδιον», «Σκόλιξ», «Μολυβδένα», «Χρυσόκολα», «Χαλκίτη», «Νίτρον», «Πυρίτης», «Δυναμίτης», «Σχιστόσλιθος», «᾽Αραβικός λίθος», «᾽Αμίαντος», «Μεμφίτης», «Κυπάρισος», «Πάπυρος», «᾽Αμιγδαλή», «Κολχίας».

Σημ.: ῾Ο κώδικας ἔχει διασωθεῖ σέ κακή κατάσταση.

8. Β.Μ.Λ. (Α.Σ.). 804 Fol. Ις΄ αἰ.

9. Μ.Σ. 69 (4337) 8° Ις΄ αἰ. φφ. 10α-122β.

—φφ. 10α-51β, «Βίβλος Διοσκορίδους καί θεραπείαις ἁπλῶν καί συνθέτων φαρμάκων».

—φφ. 51β-95β, «᾽Αρχή σύν θεῷ ἑρμηνία τοῦ Διοσκορίδους Περί τοῦ καριοφύλου καί ἄλλων ἑτέρων».

—φφ. 95β-117β, «᾽Αρχή τῶν φυσικῶν περί δυνάμεως καί φρονήσεως».

Αρχ. *῾Η δύναμις καί ἡ φρόνησις ἐκ τοῦ ὕπατος ἀναπέμπεται...*

—φφ. 118α-122β, «Περί φλεβοτομίας τῶν αἱμάτων θεωρίαν καί σημάδια εἰς θάνατον».

Στήν ἀρχή δύο εἰκόνες, ἄνδρα καί γυναίκα, μέ ὑποδείξεις γιά τή φλεβοτομία.

10. Ε.Σ.Σ. 15 2° Ις αἰ. φφ. 258.
Σημειώσεις ἀπό τά ἰατρικά βιβλία τοῦ Διοσκορίδη.

11. Ι.Μ.Μ. 477 0,458 × 0,338 ἔτ. 1624 φφ. 139.
'Αποσπάσματα ἀπό τά ἰατρικά βιβλία τοῦ Διοσκορίδη, μεταγλωττισμένα στήν ὁμιλουμένη.

Πρίν ἀπό τό κείμενο, φφ. 3α-7β, «Πίναξ» (τῶν περιεχομένων).

'Η χρονολογία τοῦ χγφ. καί τό ὄνομα τοῦ γραφέα στό φ. 139β: ἐν τῇ ἁγίᾳ αχκδ΄ 'Ιωσήφ ἱερομονάχου Πελοποννησίου τετέλεσται χειρί καί πόνῳ».

*** 12.** Μ.Κτ. 239 (3312) 0,200 × 0,130 ἔτ. 1637 φφ. 485.
Καί τά ὀκτώ βιβλία τῆς *'Ιατρικῆς Ὕλης* τοῦ Διοσκορίδη μεταγλωττισμένα στήν ὁμιλουμένη γλώσσα (βλ. καί Ι,11) τῆς ἐποχῆς, ἀπό τόν Νικηφόρο Πριγγελέα τόν ἀθηναῖο· πρβλ. φ. 351β, μετά τό τέλος τοῦ δ βιβλίου: «τέλος τοῦ διοσκορίδου τετάρτου βιβλίου μετά τῆς προσηκούσης καί πρεπούσης κατά δύναμιν μεταφράσεως ἀπό ἑλληνικῆς εἰς τήν χυδαΐαν καί ἰδιω[μα]τικήν, παραφρασθείς παρά τοῦ ταπεινοῦ ἐν ἱερομονάχοις νικηφόρου τοῦ πριγγελέως τοῦ ἐξ ἀθηνῶν σύν τοῖς ἄλλοις», ἐνῶ μετά τό τέλος τοῦ ε βιβλίου, φ. 434α: «τέλος καί τοῦ πέμπτου βιβλίου τῆς παραφράσεως, παραφρασθεῖσα ὑπό τοῦ ταπεινοῦ ἐλαχίστου ἱερομονάχου νικηφόρου τοῦ πριγγελέως τοῦ ἀθηναίου, παρακλήσει φίλου χρησίμου καί εὐλαβοῦς, καί ὠφελείας ἕνεκεν χυδαίων καί ἐμπειρικῶν καί πρακτικῶν ἰατρῶν», καί μετά τό τέλος τοῦ ἑβδόμου βιβλίου, φ. 472α: «τέλος τοῦ ἑβδόμου τῆς μεταφράσεως βιβλίου»· ἐπίσης μετά τό τέλος ὁλοκλήρου τοῦ κειμένου, φ. 485α, μιά ἀκόμη σημείωση: «ἔλαβε τέλος χειρί τοῦ ταπεινοῦ νικηφόρου ἱερομονάχου πριγγελέως τοῦ ἐξ ἀθηνῶν τοῦ διοσκορίδου ἡ βίβλος μεταφρασθεῖσα ὑπ' αὐτοῦ αἰτήσει φίλου τινός δημητρίου τοὔνομα ἀπό τουρνάβου τοῦ λαρισσαίου τῶν θετταλῶν, εἰς ὄφέλειαν μέν αὐτοῦ καί τῶν ἐκεῖσαι ὄντων ἐμπειρικῶν ἰατρῶν κατά τό α^{ω} χ^{ω} λ^{ω} ζ^{ω} (= 1637) ὀκτωβρίου κδ΄ ἀθήναζε...»

Στήν ἀρχή τοῦ κώδικα, φ. 1α, ἡ σημείωση: «'Εκ τοῦ Γαληνοῦ. Εἰς τό βιβλίον περί τῆς δυνάμεως τῶν ἁπλῶν φαρμάκων ἤ βοτανῶν. Καί ὁ διοσκορίδης ὁ ἀναζαρβεύς, εἰς ὀκτώ βιβλία ἔγραψε ὅλην τήν ὕλην τήν ὠφέλιμον τῆς ἰατρικῆς, ὄχι μόνον τῶν βοτανῶν, ἀλλά καί τῶν δένδρων, καί τῶν καρπῶν, καί τῶν χυμῶν, καί τῶν ὀπ[ωρ]ῶν, καί ἀκόμη ὅλων τῶν μετάλλων, ἔστοντας νά ἐνθυμηθῆ καί τῶν ζώων, καί τῶν μορίων τους. Καί λογιάζω ὅτι αὐτός νά ἔκαμε πολλά τελείαν τήν πραγματείαν καί

τέχνην διά τήν ὕλην τῶν βοτανῶν διότι καί οἱ προτήτεροι ἰατροί ἐγράψασι πολλά καλά, ἀλλ' οὐδένας τοιου[το]τρόπως καλῶς δέν ἔγραψε ὡς ἄν τόν διοσκορίδην. Ἐκ τῶν σουΐδα: Διοσκορίδης ἀναζαρβεύς ἰατρός ὁποῦ ὀνομάσθη φακάς, διά ταῖς φακαῖς ὁποῦ ἦτον εἰς πρόσωπον, εὑρίσκετον μέ τήν κλεοπάτραν τήν βασίλεισσαν εἰς τόν καιρόν τῆς βασιλείας τοῦ ἀντωνίου, καί ἐγράφθησαν ἀπ' αὐτόν βιβλία διάφορα καί ἄλλα ἰατρικά καί ἐξ ἀκουσμένα» (φ. 1β, λευκό).

Ακολουθεῖ, φφ. 2α-10β, πίνακας ἀλφαβητικός τῶν 'κεφαλαίων' καί τό κείμενο ἀρχίζει ἀπό τό φ. 11α, «περί ἴριδος» (ἀρχ. *Ἴρις ἰλλυρική ἔχει φύλλα ὅμοια μέ τό ξιφίθιον* (= ξιφίον) *καί μεγαλειότερα καί πλέον πλατεά...*).

Σημ. Εἰδικά γιά τό κείμενο αὐτό (παρεμφερές μέ τό I,14) δέν κάνουμε λεπτομερή περιγραφή καθ' ὅσον προσεχῶς πρόκειται νά τό ἐκδώσει ὁ γιατρός κ. Δημήτριος Καραμπερόπουλος, τόν ὁποῖο εὐχαριστῶ γιά τό πλῆρες σῶμα φωτογραφιῶν, ὁλοκλήρου τοῦ κώδικα, πού ἔθεσε στή διάθεσή μου.

*** 13.** Γ.Μ. 33 0,202 × 0,160 ἔτ. 1774 φφ. 17 + σσ. 423.

—Στά πρῶτα 17 φύλλα: φφ. 1α-2β, διάφορες ἰατρικές συνταγές ὅπως: «εἰς πόνον νεφρῶν», «εἰς πόνον ὀφθαλμοῦ», «εἰς πόνον λεμοῦ», «εἰς κεφαλήν ὁποῦ πονεῖ», «εἰς δυσουρίαν», «διά ἴκτερον», «διά τόν στόμαχον», «εἰς πόνον νεφροῦ»· φφ. 3α-7β, «Πίναξ τῆς παρούσης βίβλου, καί ἀπάνθισμα Διοσκορίδους, εἰς φύλλα» (πίνακας πού δέν ἀνταποκρίνεται πλήρως στό κείμενο)· φφ. 8α-10β, λευκά· φφ. 11α-13β, «λεξικόν τετράγλωσσον»· φφ. 14α-17β, λευκά.

—σ. 1, «Περί ἀβροτόνου».

Ἀρχ. *Τούτου εἴδη εἰσί δύω, τό μέν ἄρρεν, τό δέ θῆλυ· καί τό μέν ἄρρεν ἐστί φυτόν...*

Ακολουθοῦν: «περί ἀγαλλόχου», «περί ἀγενάθου», «περί ἄγου», «περί ἀγριελαίας», «περί ἀγρωστέγου», «περί ἀδιάντου, ἤγουν πολυτύχου», «περί ἀειζώου τοῦ μεγάλου», «περί αἰθιόπιδος», «περί αἴρας», «περί ἀκακίας», «περί ἀκαλήφης», «περί ἀκακίας», «περί ἀκόρου», «περί ἀκτίδος, ἤτοι κοφοξυλιᾶς», «περί ἀθανασίας», «περί ἀλθαίας», «περί ἀλόης», «περί ἄμιου, ἤγουν κυμίνου», «περί ἀμπέλου ἀγρίας», «περί ἀλθαίας ἑτέρας», «περί ἀγγελικῆς», «περί ἀδράχνης, ἤτοι ἀντράκλας», «περί ἀνύθου», «περί ἀνθέμιδος, ἤτοι χαμωμοίλης», «περί ἀνύσσου», «περί ἀμνωμίδος», «περί ἀπίδου βοτάνης», «περί ἀριστολοχίας στρογκιλῆς», «περί ἀρκευθίδος», «περί ἀρνογλώσσου», «περί ἄρου», «περί ἀρτεμισίας πολυκλόνου», «περί ἀσπάρου», «περί ἀσπαράγκου», «περί

ἀσπλήνου, ἤγουν σκοπιδοχάρτου», «περί ἀσπονδήλου μείζωνος», «περί ἀψινθίου», ἕως σ. 81 (οἱ σσ. 82-88, λευκές).

—σ. 90, «Πεδακίου διοσκορίδου ἀναζαρβέως Περί Ὕλης Ἰατρικῆς ἐκ τοῦ βιβλίου τοῦ α^ου Περί ἴριδος». Ἀκολουθοῦν: «περί κυπέρου», «περί καρδαμώμου», «περί κελτικῆς νάρδου», «περί κασσίας», «περί καλάμου», «περί βαλσάμου», «περί κρόκκου», «περί ἀλενίου», «περί ἐλαιομέλιτος», «περί ἀμυγδάλου ἐλαίου», «περί μηρσύνης ἐλαίου», «περί δαφνελαίου», «περί ροδίνου σκευασίας», «περί ἐλατίου σκευασίας», «περί ἀνηθίνου σκευασίας», «περί σουσίνου σκευασίας», «περί κροκίνου σκευασίας», «περί σμύρνης», «περί βιωτικῆς σμύρνης», «περί στύρακος», «περί βδελλίου», «περί πίσσης ὑγρᾶς», «περί πιστιλαίου», «περί λιγνύος τῆς ἐξ ὑγρᾶς πίσσης», «περί κυπαρύσσου», «περί ἀρχευθύδος», «περί βράθυος», «περί κέδρου», «περί δάφνης», «περί μάκερου», «περί πελέας», «περί καλάμου», «περί παπείρου», «περί μειρίκης», «περί ὑποκιστίδος», «περί λαδάνου», «περί ἰτέας», «περί ἐλαίου ἀγρίας ἐλαίας», «περί δακρύου ἐλαίας αἰθιοπικῆς», «περί μεσπίλων», «περί καρύων βασιλικῶν», «περί καρύων ποντικῶν».

—σ. 135, «ἐκ τοῦ δευτέρου βιβλίου τοῦ αὐτοῦ». Ἀκολουθοῦν: «περί σκορπίου χερσαίου», «περί σκορπίου θαλασσίου», «περί σκολοπένδρας», «περί σαρκός ἐχίδνης», «περί γαλῆς κατοικιδίας», «περί βατράχων», «περί κορέων», «περί αἰγῶν ὀνύχων», «περί λευκοῦ τοῦ ὠοῦ», «περί σαλαμάνδρας», «περί τῶν τῆς γῆς ἐντέρων», «περί γυναικός γάλακτος», «περί βουτύρου», «περί πιτύας λαγωοῦ», «περί θέρμου», «περί γογγύλης ἀγρίας», «περί ραφανίδος», «περί ραφανίδος ἀγρίας», «περί ληπάθου», «περί ἀρνογλώσσου», «περί σίου», «περί σισυμβρίου», «περί κρίθμου», «περί πόκχου», «περί κρονδίλλης», «περί θρίδακος ἡμέρου», «περί ἀγρίας θρίδακος», «περί εὐζώμου», «περί ὠκίμου», «περί κρομμύου», «περί καρδάμου», «περί ἐρυσίμου», «περί ἀντζηβέρεως», «περί κυκλαμίνου», «περί ἑτέρας κυκλαμίνου», «περί δρακοντίου», «περί σκύλλας», «περί καπάρεως», «περί χελιδωνίου τοῦ μεγάλου», «περί χελιδωνίου τοῦ μικροῦ».

—σ. 165, «ἐκ τοῦ γ^ου βιβλίου τοῦ αὐτοῦ». «περί γεντιανίδος», «περί κενταρίου τοῦ μεγάλου», «περί κενταρίου τοῦ μικροῦ», «περί χαμαιλέοντος τοῦ λευκοῦ», «περί χαμαιλέοντος μέλανος», «περί τραγακάνθας», «περί ἠρυγγίου», «περί ὑσπώπου», «περί γλίχωνος», «περί δικτάμου», «περί τοῦ ἀπό κρήτης δικτάμου», «περί ἐλελισφάκου», «περί ἡδυόσμου ἡμέρου», «περί ἡδυόσμου ἀγρίου», «περί καλαμήνθης», «περί θύμου»,

«περί ἐρπύλλου», «περί μιλώτου», «περί πηγάνου», «περί ὀρεοσελίνου», «περί δάφνης», «περί πυρέθρου», «περί σφονδύλου», «περί μελανθίου», «περί σιλφίου», «περί σαγαπήνου», «περί εὐφορβίου», «περί χαλβάνης», «περί ἰτροῦ», «περί ἀλύπου», «περί λεοντοπετάλου», «περί χαμαίδρυος», «περί κρίνου», «περί μελισσοφύλλου», «περί σκορδίου», «περί βηχίου», «περί κορύζης», «περί σατυρίου», «περί νυμφαίας», «περί παρθενίου», «περί βουφλάμου», «περί παιονίας», «περί ἐρυθροδάνου», «περί ὑπερικοῦ», «περί χαμαιπίτυος», «περί ἑτέρας χαμαιπίτυος».

—σ. 215, «ἐκ τοῦ δ^{ου} βιβλίου τοῦ αὐτοῦ». «περί πολυγόνου», «περί πολυγόνου θήλεως», «περί συμφύτου πετραίου», «περί συμφύτου ἄλλου», «περί τριβόλου», «περί σπαργανίου», «περί βάτου», «περί ἰδαίας βάτου», «περί εὐπαδωρίου», «περί πενταφύλλου», «περί τραγίου», «περί ἄλλου τραγίου», «περί περιστερῶνος», «περί ἱερᾶς βοτάνης», «περί ὑακίνθου», «περί μήκωνος ροιᾶς», «περί ὑοσκευάσμου», «περί ψυλλίου», «περί στρύχνου ἀλικακάβου», «περί στρύχνου ὑπνωτικοῦ», «περί στρύχνου μανικοῦ», «περί μανδραγόρου», «περί κωνίου», «περί κολχικοῦ», «περί ἐφημέρου», «περί φλόμου», «περί μυριοφύλλου», «περί χαμαικίπου», «περί κυκογλώσσου», «περί δαφνοειδοῦς», «περί ἐλλεβόρου λευκοῦ», «περί ἐλλεβόρου μέλανος», «περί ἐλατηρίου», «περί σταφίδος ἀγρίας», «περί ναρκίσσου», «περί τιθυμαλίου», «περί χαμαιακτίδος», «περί ἐπιθύμου», «περί πτερίδος», «περί πολυποδίου», «περί αἰνοζώστεως», «περί ἡλιοτροπίου», «περί ἡλιοτροπίου τοῦ μικροῦ», «περί ὀξυμέλιτος», «περί σκιλλητικοῦ ὄξους», «περί σκιλλητικοῦ οἴνου», «περί συκομορίτου οἴνου», «περί ῥητινίδου οἴνου», «περί κεδρίνου», «περί ἀρκευθιδίτου οἴνου», «περί χαμαιδρυΐτου οἴνου», «περί ἐλλεβορίτου», «περί σκαμμωνίτου», «περί πομφολύγου», «περί κεκαυμένου χαλκοῦ», «περί ἰοῦ σκώλικος», «περί ἰοῦ σιδήρου», «περί σκωρίας σιδήρου», «περί ψιμμιθίου», «περί κανναβάρεως», «περί ὑδραργύρου», «περί χαλκάνθου», «περί νίτρου», «περί μαγνήτου λίθου», «περί ἰουδαϊκοῦ λίθου», «περί σαπφείρου λίθου», «περί ἰάσπιδος λίθου».

—σ. 379, «ἐκ τοῦ βιβλίου τοῦ ς^{ου} τοῦ αὐτοῦ, περί δηλητηρίου φαρμάκων, καί τῆς αὐτῶν προφυλακῆς». Ἀκολουθοῦν: «περί κανθαρίδων», «περί βουπρήστεως», «περί σαλαμάνδρας», «περί ἀκονίτου», «περί ψυλλίου», «περί κωνείου», «περί ὑοσκευάσμου», «περί αἵματος ταυρείου», «περί ὑδραργύρου», «περί βδέλλας»· ἕως σ. 387 (οἱ σσ. 388-392, λευκές).

—σ. 393, «πεδακίου διοσκορίδου ἀναζαρβέως, περί σημειώσεως τοῦ ὑπό ἰοβόλων δεδηγμένων, βιβλίον ὄγδοον. περί φαλαγγίων». Ἀκολουθοῦν:

«περί θεραπείας τῶν ὑπό σφυκῶν, καί μελισσῶν δεδηγμένων», «περί τῶν ὑπό σκολοπέδρας δεδηγμένων», «περί τῶν ὑπό σκορπίου δεδηγμένων», «περί τῶν ὑπό τριγόνος θαλασσίας δεδηγμένων», «περί τῶν ὑπό μηγαλῆς δεδηγμένων», «περί τῶν ὑπό ἐχίδνης δεδηγμένων», «περί τῶν ὑπό ἀμφισβαίνης δεδηγμένων», «περί τῶν ὑπό δρυΐνου δεδηγμένων», «περί τῶν ὑφ' αἱμόρρου καί διψάδος δεδηγμένων», «περί τῶν ὑφ ὕδρου δηχθέντων», «περί τῶν ὑπό κεχριδίου δηχθέντων», «περί τῶν ὑπό κεράσου δηχθέντων», «περί τῶν ὑπ' ἀσπίδος δηχθέντων», «περί τῶν ὑπό βασιλίσκου δηχθέντων».

— σ. 400, «πεδακίου διοσκορίδου ἀναζαρβέως ἕβδομον. περί ἰοβόλων, ἐν ᾗ, καί περί λυσσῶντος κυνός». Ἀκολουθοῦν: «σημεῖα κυνός, καί τῶν ὑπ' αὐτοῦ δεδηγμένων», «θεραπεία τοπική τῶν ὑπό λυσσῶντος κυνός δηγμένων», «περί διαίτης τῶν ὑπό κυνός λυσσῶντος δηχθέντων», «σεκρέτα διά φύστολες», «σεκρέτα διά σπύρας», «περί ἡδυόσμου».

— σ. 417, «ἐκ τοῦ β^ου βιβλίου τοῦ αὐτοῦ διοσκορίδου καί ἐκ τοῦ αὐτοῦ βιβλίου μερικά κεφάλεα ἔτει πλήν οὐχί τέτοια λογῆς ἐκτεθημένα, ἀλλά τά περισσότερα θέλομεν φανερώνη, τήν ὀνομασίαν μόνον τῆς βοτάνου καί εὐθύς τάς ἐνεργίας διά τήν ἀκουρασίαν, καί διά νά μήν δίδομεν καί πολήν ἐνόχλησιν εἰς τόν ἀναγινόσκοντα. καί πρώτον χερσαίου λαγωοῦ». Ἀκολουθοῦν: «περί τριγόνος θαλασίας», «περί τρίγλης», «περί σηπίας», «περί ἐχίνου θαλασσίου», «περί τοῦ χερσαίου ἐχίνου, ἤγουν κυντζωχίρου», «περί ὑποκάμπου», «περί πορφύρας, καί κυρίκων», «περί μυάκων», «περί ὄνυχος», «περί ξυφίου» [δίπλα: «ἐκ τοῦ δ^ου βιβλίου διοσκορίδους»], «περί κοχλίου χερσαίου», «περί μελανθίου», «περί τοῦ ἀμμωνιακοῦ», «περί ἀλύσου», «περί πολυκνήμου», ἡ σ. 424, λευκή.

Σύνολο κεφάλαια: 514 (φιδ΄). Ἡ χρονολόγηση τοῦ κώδικα στή σελ. 1. «αψοδ΄ αὐγούστου κα΄, ἀρχή σύν θεῷ τοῦ α ».

*** 14.** B.M. 78 0,210 × 0,150 ἔτ. 1774 φφ. 250.

Ἀρχ. *Πολλῶν οὐ μόνον ἀρχαίων, ἀλλά καί νέων συντευξαμένων περί τῆς τῶν φαρμάκων σκευασίας τε καί δυνάμεως καί δοκιμασίας φίλτατε ἄρειε...*

Ἀκολουθοῦν: «περί ἴριδος», «περί ἀκόρου», «περί μείου», «περί κυπέρου», «περί καρδαμώμου», «περί νάρδου», «περί κελτικῆς νάρδου», «περί ὀρεινῆς νάρδου», «περί ἀβάρου», «περί δάφνης», «περί μελαβάθρου», «περί κασσίας», «περί κιναμώμου», «περί ἀμώμου», «περί κόστου», «περί σχίνου», «περί καλάμου», «περί βαλσάμου», «περί ἀπαλά-

θου», «περί βρύωνος», «περί ἀγαλλόχου», «περί νασκάφθου», «περί καγκάμου», «περί κύφεως», «περί κρόκου», «περί κροκομύγματος», «περί ἐλενίου», «περί ἐλενίου αἰγυπτίου», «περί ἐλαίου κοινοῦ», «περί ἐλαίου ἐκ τῆς ἀγρίας ἐλαίας», «ἔλαιον λευκόν», «περί συκιωνίου ἐλαίου», «ῥύπος βαλανίων», «ῥύπος ἐκ τῆς παλαίστρας», «περί ῥύπων γυμνασίων», «περί ἐλαιομέλιτος», «περί κικίνου ἐλαίου», «περί ἀμυγδαλίνου ἐλαίου», «περί βαλανίνου ἐλαίου», «ἔλαιον σησάμινον», «ἔλαιον καρυΐνον», «περί ὑοσηναμίνου ἐλαίου», «περί κνιδελαίου», «περί κνικελαίου», «περί ραφανελαίου», «περί μελανθελαίου», «περί σιναπελαίου», «περί μυρσινελαίου», «περί δαφνελαίου», «περί σχινελαίου», «περί μαστιχελαίου», «περί μύρων», «περί ροδίνου σκευασίας», «περί ἐλατίνου σκευασίας», «περί μελίνου σκευασίας», «περί οἰανθίνου σκευασίας», «περί τηλίνου σκευασίας», «περί σαμψιχίνου σκευασίας», «περί ὠκιμίνου σκευασίας», «περί ἀβροτίνου σκευασίας», «περί ἀνηθίνου σκευασίας», «περί σουσίνου σκευασίας», «περί ναρκισίνου σκευασίας», «περί κροκίνου σκευασίας», «περί κυπρίνου στύψεως, καί σκευασίας ἐλαίου», «περί στύψεως ἰρίνου», «περί γλευκίνου σκευασίας», «περί ἀμαρακίνου», «περί μεγαλῆς», «περί ἡδύχρου», «περί μετωπίου», «περί μενδησίου», «περί στακτῆς», «περί κιναμωμίνου», «περί ναρδίνου μύρου», «περί μελαβάθρου», «περί σμύρνης», «περί βοιωτικῆς σμύρνης», «περί στύρακος», «περί βδελλίου», «περί λιβάνου», «περί φλοιοῦ λιβάνου», «περί μάννης», «περί αἰθάλης», «περί λυγνύος σκευασίας», «περί πιτύος», «περί πιτυίδος», «περί στροβίλων», «περί σχίνου», «περί ῥητίνης», «περί τερμίνθου», «περί πηγίνης ὑγρῶν, πιτύνης καί πευκίνης», «περί λιγνύος», «περί πίσσης ὑγρᾶς», «περί πισσελαίου», «περί λιγνύος τῆς ἐξ ὑγρᾶς πίσσης», «περί ξηρᾶς πίσσης», «περί ζωοπίσσης», «περί ἀσφάλτου», «περί πιπτασφάλτου», «περί νάφθας», «περί κυπαρίσσου», «περί ἀρκευθίδος», «περί βράθυος», «περί κέδρου», «περί δάφνης», «περί πλατάνου», «περί μελίας», «περί λεύκης», «περί μάκερος», «περί πτελέας», «περί σαπρότητος ξύλου», «περί ἀγείρου», «περί καλάμου», «περί παπύρου», «περί μυρίκης», «περί ἐρήκης», «περί ἀκκαλίδος», «περί ῥάμνου», «περί ἁλίμου», «περί παλιούρου», «περί ὀξυακάνθυς», «περί κιννοβάτου», «περί κύπρου», «περί φιλλυρέας», «περί κισσοῦ», «περί λαδάνου», «περί ὑποκιστίδος», «περί ἐβένου», «περί ρόδων», «περί ροδίδων», «περί λυκίου», «περί ἀκακίας», «περί ἀμόργης», «περί ἄγνου», «περί ἰτέας», «περί ἀγριελαίας», «περί ἐλαίας», «περί κολυμβάδων ἐλαιῶν», «περί ἐλαίου ἀγρίας ἐλαίας», «περί δακρύου ἐλαίας

αἰθιοπικῆς», «περί δρυός», «περί βαλάνων», «περί φηγοῦ καί πρίνου», «περί καστάνων», «περί κηκίδων», «περί ροός», «περί φοίνικος», «περί φοινίκων θηβαϊκῶν», «περί φοίνικος ἐλάτης», «περί ῥόας», «περί κυτίνων», «περί σιδίων», «περί βαλαυστίων», «περί μυρσίνης», «περί μυρτιδάνου», «περί κερασίων», «περί κερατίων», «περί μηλέας», «περί κυδωνίων», «περί μελιμήλων», «περί ἠπηρωτικῶν μήλων», «περί ἀγριομήλων», «περί περσικῶν μήλων», «περί ἀρμενιακῶν», «περί μηδικῶν», «περί ἀπίου», «περί ἀχράδος», «περί μεπήλων», «περί ἑτέρου μεπήλου», «περί λωτοῦ», «περί κρανίας», «περί ὤων», «περί κοκκιμηλέας», «περί κομάρου», «περί ἀμυγδαλῆς», «περί πιστανίων», «περί καρύων βασιλικῶν», «περί καρύων ποντικῶν», «περί μορέας», «περί συκομόρου», «περί σύκου ἐν κύπρῳ», «περί σύκων», «περί ἀγρίας συκῆς», «περί ὀλήνθων», «περί κωνίας τῆς συκῆς», «περί περσέας», «περί ἰβερίδος».

—φ. 47α, «πεδακίου διοσκορίδου ἀναζαρβέως Περί Ὕλης Ιατρικῆς βιβλίον δεύτερον».

Αρχ. *Ἐν μέν τῷ πρώτῳ βίβλῳ φίλτατε ἄρειε, ὅντι πρώτῳ τῶν περί ὕλης ἡμῖν συντεταγμένων παρεδόκαμεν...*

Ακολουθοῦν: «περί ἐχίνου θαλασσίου», «περί τοῦ χερσαίου ἐχίνου», «περί ἱπποκάμπου», «περί κηρύκων», «περί ἰονίων», «περί μυάκων», «περί τηλίνων», «περί χυμῶν», «περί ὄνυχων», «περί κοχλίου χερσαίου», «περί καρκίνων», «περί σκορπίου χερσαίου», «περί σκορπίου θαλασσίου», «περί δράκοντος», «περί σκολοπένδρας», «περί νάρκης», «περί σαρκός ἐχίδνης», «περί ὄφεως γήρως», «περί λαγωοῦ θαλασσίου», «περί λαγωοῦ χερσαίου», «περί τριγόνος θαλασσίας», «περί σηπία», «περί τρίγλης», «περί ὄρχεως ἱπποποτάμου», «περί τῶν τοῦ κάστορος ὄρχεων», «περί γαλῆς κατοικιδίας», «περί βατράχων», «περί αἰλούρου», «περί μαρίδος», «περί μανίδος», «περί κωβιοῦ», «περί ὠταρίχου», «περί γαρροῦ», «περί ζωμοῦ τῶν νεαρῶν ἰχθύων», «περί κορέων», «περί κουβαρίδων», «περί σήλφης», «περί πνεύμονος θαλασσίου», «περί χοιρίου πνεύμονος», «περί πνεύμονος ἀλώπεκος», «περί ἥπατος ὀνείου», «περί αἰδίου ἄρρενος ἐλάφου», «περί ὀνύχων ὄνων», «περί λειχίνων ἵππων», «περί αἰγῶν ὀνύχων», «περί ἥπατος αἰγός», «περί ἥπατος κάπρου», «περί κυνός λυσσῶντος», «περί κακτυμάτων», «περί ἥπατος αἰθείας», «περί ἀλεκτορίδων», «περί ἐγκεφάλου ἀλεκτορίδος», «περί ᾠοῦ», «περί λευκοῦ τοῦ ᾠοῦ», «περί τεττίγων», «περί ἀκρίδων», «περί φοίνικος», «περί κορυδαλοῦ», «περί χεληδόνος», «περί ἐλέφαντος», «περί ἀστραγκάλου υἱοῦ», «περί ἐλαφοκέρατος», «περί καμπῶν», «περί

κανθαρίδων», «περί βουπνήστου», «περί σαλαμάνδρας», «περί ἀράχνης», «περί σαύρας», «περί σηπός», «περί σκίγκου», «περί τῶν τῆς γῆς ἐντέρων», «περί μυγαλῆς», «περί μυῶν», «περί γάλακτος», «περί ἀρεοῦ γάλακτος», «περί σχιστοῦ γάλακτος», «περί γυναικείου γάλακτος», «περί τυροῦ νεαροῦ», «περί ἱππάκης», «περί βουτύρου», «περί ἐρίων», «περί ἐρίων κεκαυμένων», «περί οἰσύπου», «περί πιτύας λαγωοῦ», «περί στέατος», «περί στέατος ὑείου καί ἀρνείου», «περί στέατος τραγίου καί προβατείου καί ἐλαφείου», «περί στέατος βοείου», «περί στέατος ταύρου, παρδαλείου, καί λέοντος», «πῶς τό στέαρ ἀρωματιστέον», «πῶς σαμψυχίζεται τό στέαρ», «περί στέατος χηνείου καί ὀρνηθείου», «στεάτων δύναμις», «περί μυελῶν», «περί χολῆς πάσης», «περί αἱμάτων», «περί ἀποπάτου», «περί οὔρων», «περί λυγγουρίων», «περί μέλιτος», «περί μέλιτος ἐν σαρδωνίᾳ», «περί μέλιτος ποντικοῦ», «περί σακχάρου μέλιτος», «περί κηροῦ», «περί προπόλεως», «περί πυρῶν», «περί κριθῆς», «περί σύθου», «περί κόρμιθος», «περί ζειᾶς», «περί κριμνοῦ», «περί ὀλύρας», «περί ἀθήρας», «περί τράγου», «περί βρώμου», «περί ὀρύζης», «περί χόνδρου», «περί κέγχρου», «περί ἐλύμου», «περί σησάμου», «περί αἴρας», «περί ἀμύλλου», «περί τήλεως ἀλούρου», «περί λίνου», «περί ἐρεβίνθου», «περί κυάμου ἑλληνικοῦ», «περί κυάμου αἰγυπτίου», «περί φακοῦ», «περί φασιόλου», «περί ὀρόβου», «περί θέρμου», «περί θέρμου ἀγρίου», «περί γογγύλης», «περί γογγύλης ἀγρίας», «περί βουνιάδος», «περί ραφανίδος», «περί ραφανίδος ἀγρίας», «περί σισάμου», «περί ληπάθου», «περί ἱπποληπάθου», «περί λαμψάνης», «περί βλήττου», «περί μαλάχης», «περί ἀτραφάξιος», «περί κράμβης», «περί κράμβης ἀγρίας», «περί κράμβης θαλασσίας», «περί τούτλου», «περί ἀνδράχνης», «περί ἀνδράχνης ἀγρίας», «περί ἀσπαράγγου», «περί ἀρνογλώσσου», «περί σιοῦ», «περί σισυμβρίου», «περί ἑτέρου σισυμβρίου», «περί κρίθμου», «περί κορωνόποδος», «περί πόγχου», «περί σέρεως», «περί κρονδύλλης», «περί κολοκύνθας», «περί ἡμέρου σίκυος», «περί πέπονος», «περί θρίδακος», «περί ἀγρίας θρίδακος», «περί σιγγίνου», «περί σκάνδυκος», «περί καυκαλίδος», «περί εὐζώμου», «περί ὠκίμου», «περί ὀροβάκχης», «περί τραγοπώγωνος», «περί ὀρνιθογάλου», «περί ὕδινου», «περί σμίλακος», «περί μηδικῆς», «περί ἀφάκης», «περί ἀμπελοπράσου», «περί κρομμύων», «περί σκόρδου», «περί σκορδοπράσου», «περί σινάπεως», «περί καρδάμου», «περί θλάπεως», «περί δράβης», «περί ἐρυσίμου», «περί πεπέρεως», «περί τιγιβέρεως», «περί ὑδροπέρεως», «περί πταρμικῆς», «στρουθίου», «περί κυκλαμίνου»,

«περί ἑτέρου κυκλαμίνου», «περί δρακοντίου», «περί ἄρου», «περί ἀρισάρου», «περί ἀσφοδέλου», «περί βολβοῦ», «περί βολβοῦ ἐδωδίμου», «περί σκίλλας», «περί παγκρατίου», «περί καπάρεως», «περί λεπιδίου», «περί βατράχου», «περί ἀνεμώνης», «περί ἀργεμώνης», «περί ἀναγαλλίδος», «περί κισσοῦ», «περί χελιδονίου τοῦ μεγάλου», «περί χελιδονίου τοῦ μικροῦ», «περί ὀθόνης», «περί μυός ὠτων», «περί ἰσάτιδος ἡμέρου», «περί ἰσάτιδος ἀγρίας», «περί τηλενίου».

—φ. 91α, «πεδακίου διοσκορίδου ἀναζαρβέως Περί Ὕλης Ἰατρικῆς βιβλίον τρίτον».

> Ἀρχ. *Ἐν μέν τοῖς πρό τούτου βίβλοις φίλτατε ἄρειε παρεδώκαμεν περί ἀρωμάτων καί μύρων, καί ἐλαίων, καί δένδρων, καί τῶν ἀπ αὐτῶν καρπῶν... ἐν δέ τούτῳ τρίτῳ ὑπάρχοντι περί ῥιζῶν καί χυλισμάτων καί βοτανῶν καί σπερμάτων συμφύλλων τε καί φαρμακωδῶν...*

Ακολουθοῦν: «περί ἀγαρικοῦ», «περί ῥᾶ», «περί γεντιανῆς», «περί ἀριστολοχίας στρογγύλης», «περί ἀριστολοχίας μακρᾶς», «περί ἀριστολοχίας κλιματίδος», «περί γλυκυῤῥίζης», «περί κενταυρίου τοῦ μεγάλου», «περί κενταυρίου τοῦ μικροῦ», «περί χαμαιλέοντος λευκοῦ», «περί χαμαιλέοντος μέλανος», «περί κροκοδείλου», «περί διψάκου», «περί ἀκάνθης λευκῆς», «περί ἀκάνθης ἀραβικῆς», «περί σκολύμου», «περί ποτηρίου», «περί ἀκανθίου», «περί ἀκάνθης», «περί ἀγρίας ἀκάνθης», «περί λευκακάνθης», «περί τραγακάνθης», «περί κρυγγίου», «περί ἁλόης», «περί ἀψινθίου», «περί ἀψινθίου θαλασσίου», «περί ἀψινθίου σαρδανίου», «περί ἀβροτόνου», «περί ὑσσώπου», «περί στιχάδος», «περί ὀριγάνου», «περί ὀνήτιδος», «περί ἀγριοριγάνου», «περί τραγοριγάνου», «περί γλήχωνος», «περί δικτάμου», «περί ψευδοδικτάμου», «περί τό ἀπό κρήτης δικτάμου», «περί ἐλελισφάκου», «περί ἡδυόσμου ἡμέρου», «περί ἡδυόσμου ἀγρίου», «περί καλαμίνθης», «περί θύμου», «περί θράμβης», «περί ἐρπύλλου», «περί σαμψύχου», «περί μελιλώτου», «περί μάρου», «περί ἀκίνου», «περί ζακχάρεως», «περί πηγάνου», «περί πηγάνου ἀγρίου», «περί μώλεως», «περί πάνακος», «περί πάνακος ἀσκληπιοῦ», «περί πάνακος χειρωνίου», «περί λιγιστικοῦ», «περί σταφυλίνου», «περί σεσέλεως», «περί σεσέλεως αἰθιοπικοῦ», «περί σεσέλεως πελοποννησιακοῦ», «περί τορδυλίου», «περί σίσωνος», «περί ἀνίσου», «περί κάρδου», «περί ἀνήθου», «περί κυμίνου», «περί κυμίνου ἀγρίου», «περί ἀμμίου», «περί κορίου», «περί ἱερακίου τοῦ μεγάλου», «περί ἱερακίου τοῦ μικροῦ», «περί σελίνου», «περί ἐλαιοσελίνου», «περί ὀρεοσελίνου»,

«περί πετροσελίνου», «περί ἱπποσελίνου», «περί σμυρνίου», «περί ἐλαφοβόσκου», «περί μαράθρου», «περί ἱππομαράθρου», «περί δαύκου», «περί δελφινίου», «περί δελφινίου ἑτέρου», «περί πυρέθρου», «περί λιβανωτίδος», «περί κάγχρυος», «περί σφονδυλίου», «περί νάρθηκος», «περί πευκεδάνου», «περί μελανθίου», «περί σιλφίου», «περί σαγαπήνου», «περί εὐφορβίου», «περί χαλβάνης», «περί ἀμμωνιακοῦ», «περί σαρκοκόλλας», «περί γλαυκίου», «περί κόλλης», «περί ἰχθυοκόλλης», «περί ἰτροῦ», «περί ἀπαρίνης», «περί ἀλύσου», «περί ἀσκληπιάδος», «περί ἀτρακτυλίδος», «περί πολυκνήμου», «περί κλινοποδίου», «περί λεοντοπετάλου», «περί τουκρίου», «περί χαμαίδρυος», «περί λευκάδος», «περί λιχνίδος στεφανωτῆς», «περί λιχνίδος ἀγρίας», «περί κρίνου», «περί βαλλωτῆς», «περί μελισσοφύλλου», «περί πρασίου», «περί στάχυος», «περί φυλλίτιδος», «περί φαλαγγίου», «περί τριφύλλου», «περί πολίου ὀρεινοῦ», «περί σκορδίου», «περί βηχίου», «περί ἀρτεμισίας», «περί ἀρτεμισίας λεπτοφύλλου», «περί ἀμβροσίας», «περί βότρυος», «περί γερανίου», «περί γναφαλίου», «περί τύφης», «περί κιρκαίας», «περί οἰνάνθης», «περί κονύζης», «περί ἡμεροκαλλίδος», «περί λευκοΐου», «περί κραταιογόνου», «περί φύλλου», «περί ὄρχεως», «περί ὄρχεως ἑτέρου», «περί σατηρίου», «περί σατύρου ἐρυθρονίου», «περί ὁρμίνου ἡμέρου», «περί ἡδυσάμου», «περί ὀσμάδος», «περί νυμφαίας», «περί νυμφαίας ἄλλης», «περί ἀνδροσάκκους», «περί ἀσπληνίου», «περί ἡμιονίτιδος», «περί ἀνθυλλίδος», «περί ἀνθέμιδος», «περί παρθενίου», «περί βουφθάλμου», «περί παιονίας», «περί λιθοσπέρμου», «περί φαλάριδος», «περί ἐρυθροδάνου», «περί λογχίτιδος», «περί ἑτέρου λογχίτιδος», «περί ἀχθαίας», «περί ἀλκεόνος», «περί καννάβεως ἡμέρου», «περί καννάβεως ἀγρίας», «περί ἀναγορίου», «περί κηπαίας», «περί ἀλίσμαδος», «περί ἱπερικοῦ», «περί ἀσκύρου», «περί ἀνδροσαίμου», «περί κόρεως», «περί χαμαιπίτυος», «περί ἑτέρου χαμαιπίτυος».

φ. 133β, λευκό.

—φ. 134α, «πεδακίου διοσκορίδου ἀναζαρβέως Περί Ὕλης Ἰατρικῆς βιβλίον τέταρτον».

Ἀρχ. *τοῖς πρό τούτου τρισί βιβλίοις φίλτατε ἄρειε, παραδόντες περί ἀρωμάτων καί ἐλαίων καί μύρων καί δένδρων καί ζώων καί σιτηρῶν καί λαχάνων καί ριζῶν καί χυλισμάτων καί βοτανῶν καί σπερμάτων, ἐν τούτῳ τετάρτῳ ὄντι περί τῶν λειπομένων βοτανῶν καί ῥιζῶν διαλεξόμεθα...*

Ακολουθοῦν: «περί κέστρου», «περί βρεταννικῆς», «περί λυσιμαχίου»,

«περί πολυγόνου ἄρρενος», «περί πολυγόνου θήλεως», «περί πολυγονάτου», «περί κληματίδος», «περί πολεμωνίου», «περί συμφύτου πετραίου», «περί συμφύτου ἄλλου», «περί ὀλεστίου», «περί στοιβῆς», «περί κλυμένου», «περί τριβόλου», «περί χειμωνίου», «περί λαγωόποδος», «περί μηδίου», «περί ἐπιμηδίου», «περί ξιφίου», «περί σπαργανίου», «περί ξηρίδος», «περί ἀγχούσης», «περί ἀγχούσης ἑτέρας», «περί λυκόψεως», «περί ἐχίνου», «περί ὠκυμοειδοῦς», «περί ἐρίνου», «περί ἀγρώστεως», «περί καλαμαγρώστεως», «περί τῆς ἐν παρνασῷ ἀγρώστεως», «περί σιδηρίτιδος», «περί ἑτέρας σιδηρίτιδος», «περί ἀχιλλείου», «περί βάτου», «περί ἰδέας βάτου», «περί ἐλξίνης», «περί ἐλατίνης», «περί εὐπατορίου», «περί πενταφύλλου», «περί φοίνικος», «περί ἰδέας ῥίζης», «περί ροδίας ῥίζης», «περί ἱππούριδος», «περί ἑτέρας ἱππούριδος», «περί κόκκου βαφικῆς», «περί τραγίου», «περί ἄλλου τραγίου», «περί τράγων», «περί σχίνου», «περί λειχῆνος», «περί παρωνυχίας», «περί χρυσοκόμης», «περί χρυσογόνου», «περί ἐλυχρήσου», «περί χρυσανθέμων», «περί ἀγηράτου», «περί περιστερῶνος», «περί ἱερᾶς βοτάνης», «περί ἀστραγάλου», «περί ὑακίνθου», «περί μήκωνος ῥοιᾶς».

—στά φφ. 146β-147β, «ὀνόματα τετράγλωσσα τῶν βοτάνων», ἑλληνικά, φράγκικα, τούρκικα, καί στήν κοινή ἑλληνική.

Στή συνέχεια ἀπό φ. 148α, «περί μήκωνος κερατίτιδος», «περί μήκωνος ἀφρώδους», «περί ὑπηκόου», «περί ὑοσκιάμου», «περί ψυλλίου», «περί στρύχνου», «περί στρύχνου ἁλικακάβου».

—στά φφ. 150α-152β, ἡ συνέχεια καί τό τέλος τοῦ λεξικοῦ.

Ἀκολουθοῦν, ἀπό σ. 153α, «περί ἀκονίτου», «περί ἑτέρου ἀκονίτου», «περί κωνείου», «περί σμύλακος», «περί ἀποκίκου», «περί νηρίου», «περί μυκήτων», «περί κολχικῶν», «περί ἐφημέρου», «περί ἐλξίνης», «περί οὐλσίνης», «περί φακοῦ τοῦ ἐπί τῶν τελμάτων», «περί ἀειζώου τοῦ μεγάλου», «περί ἀειζώου τοῦ μικροῦ», «περί ἀειζώου ἑτέρου», «περί κοτυχηδόνος», «περί ἑτέρας κοτυχηδόνος», «περί ἀκαλήσης», «περί γαλιόψεως», «περί γαλλίου», «περί ἠριγέροντος», «περί θαλίκτρου», «περί βρύου θαλασσίου», «περί φύκους θαλασσίου», «περί ποταμογείτονος», «περί στρατιώτου», «περί χιλιοφύλλου στρατιώτου», «περί φλόμου», «περί αἰθιοπίδος», «περί ἀρκτίου», «περί ἀρκείου», «περί πετασίτου», «περί ἐπιπακτίδος», «περί καπνοῦ», «περί λωτοῦ ἡμέρου», «περί λωτοῦ ἀγρίου», «περί κυτίσου», «περί λωτοῦ αἰγυπτίου», «περί μυριοφύλλου», «περί μυῤῥίδος», «περί μυάγρου», «περί ὀνάγρου», «περί μιρσίου», «περί ἀστέρας ἀττικοῦ», «περί ἰσοπύρου», «περί ἰοῦ», «περί

κακαλίας», «περί βουνίου», «περί ψευδοβουνίου», «περί χαμαικίσσου», «περί χαμαιλεύκης», «περί βουγλώσσου», «περί κινογλώσσου», «περί φυτεύματος», «περί λεοντοποδίου», «περί ἱππογλώσσου», «περί κατανάγκης», «περί τριπολίου», «περί ἀδιάντου», «περί τριχομανοῦς», «περί ξανθίου», «περί αἰγίλωπος», «περί βρώμου», «περί γλαυκός», «περί πολυγάλου», «περί ὀσύριδος», «περί σμίλακος τραχείας», «περί σμίλακος λείας», «περί μυρσίνης ἀγρίας», «περί δάφνης», «περί δαφνυοδοῦς», «περί χαμαιδάφνης», «περί ἐλλοβόρου λευκοῦ», «περί ἐλλοβόρου μέλανος», «περί σησαμοειδοῦς τοῦ μεγάλου», «περί σησαμοειδοῦς τοῦ μικροῦ», «περί σίκυος», «περί ἐλατηρίου», «περί σταφίδος ἀγρίας», «περί θαψίου», «περί σπαρτίου», «περί σιλύβου», «περί βαλάνου μυρεψικῆς», «περί ναρκίσσου», «περί ἱπποφανοῦς», «περί ἱπποφάστου», «περί κίκεως», «περί τιθομάλων», «περί τοῦ θήλεως», «περί τοῦ παραλίου», «περί τοῦ ἡλιοσκοπίου», «περί κυπαρισσίου», «περί τοῦ ἐν ταῖς πέτραις φυομένου», «περί πλατυφύλλου», «περί πιτυούσης», «περί λαπυρίδος», «περί σκαμμωνίας», «περί θυμαλέας», «περί ἀκτῆς», «περί χαμεάκτης», «περί πυκνοκόμου», «περί ἀπίου», «περί κολοκυνθίδος», «περί ἐπιθύμου», «περί ἀλύπου», «περί ἐμπέτρου», «περί κληματίτιδος», «περί ἀμπέλου ἀγρίας», «περί ἀμπέλου λευκῆς», «περί ἀμπέλου μελαίνης», «περί ἀμπέλου πτέριδος», «περί θηλυπτέριδος», «περί πολύποδος», «περί δρυοπτέριδος», «περί κνίκου», «περί λινοζώστεως», «περί κινοκράμβης», «περί ἡλιοτροπίου τοῦ μεγάλου», «περί ἡλιοτροπίου τοῦ μικροῦ», «περί σκορπιοειδοῦς».

—φ. 182β, «πεδακίου διοσκορίδου ἀναζαρβέως Περί Ὕλης Ἰατρικῆς βιβλίον πέμπτον».

> Ἀρχ. *Ἀποδότες ἐν τοῖς περιγραφεῖσι τετράσι βιβλίοις φίλτατε ἄρειε τά περί ἀρωμάτων καί ἐλαίων καί μύρων καί δένδρων, καί τῶν ἐξ αὐτῶν, καρπῶν τε καί δακρύων, ἔτι τε ζώων καί μέλιτος... ἐν τούτῳ τελευταίῳ ὑπάρχοντι τῆς ὅλης πραγματείας, διαλεξόμεθα περί οἴνων καί τῶν καλουμένων μεταλλικῶν ἀρξάμενοι ἀπό τῆς περί ἀμπέλου παραδόσεως...*

Στή συνέχεια: «περί ἀμπέλου οἰνοφόρου», «περί ἀμπέλου ἀγρίας», «περί σταφυλῆς», «περί σταφίδος», «περί οἰνάνθης», «περί ὀμφακίου», «περί ποιότητος τῶν οἴνων ἐκ τῆς ἡλικίας», «περί τῆς χρόας», «ἐκ τῆς γεύσεως καί τῶν μεμιγμένων», «περί διαφορᾶς ἐκ τῶν τόπων», «περί δυνάμεως τῶν οἴνων», «περί ὀμφακίτου οἴνου», «περί δευτερίας καί ἀδυνάμου», «περί οἴνου ἐκ τῆς ἀγρίας σταφυλῆς», «περί μελιτίτου οἴνου», «περί

οἰνομέλιτος», «περί μελικράτου», «περί ὕδατος», «περί θαλασσίου ὕδατος», «περί ὄξους», «περί ὀξυμέλιτος», «περί ὀξάλμης», «περί θυμοξάλμης», «περί σκιλλητικοῦ ὄξους», «περί σκιλλητικοῦ οἴνου», «περί θαλαττίων οἴνων», «περί κυδωνίτου οἴνου», «περί μηλομέλιτος», «περί ὑδρομήλου», «περί ὀμφακομέλιτος», «περί ἀπίδου οἴνου», «περί οἰνανθοίνου», «περί ροίτου οἴνου», «περί ροδίτου οἴνου», «περί κυρτήτου οἴνου», «περί μυρσινίτου οἴνου», «περί σχινήτου οἴνου», «περί τερεμινθίνου οἴνου», «περί φοινικίτου οἴνου», «περί κατορχίτου οἴνου», «περί συκομορίτου οἴνου», «περί ῥητινίτου οἴνου», «περί στροβιλίτου οἴνου», «περί κεδρίνου οἴνου», «περί ἀρκευθιδίτου οἴνου», «περί ἀψινθίτου οἴνου», «περί ἱππωπίτου», «περί χαμαιδρυΐτου οἴνου», «περί στιχαδίτου οἴνου», «περί ὀξουστιχαδικοῦ οἴνου», «περί κεστρίτου οἴνου», «περί τραγοριγανίτου οἴνου», «περί βουνίτου οἴνου», «περί δικταμονίτου οἴνου», «περί πρασίτου οἴνου», «περί θυμίτου οἴνου», «περί θυμβρίτου οἴνου», «περί ὀργανίτου οἴνου», «περί καλαμινθίτου, γληχωνίτου καί ἀβροτονίτου οἴνου», «περί κονυζίτου οἴνου», «περί ἀρωματίνου οἴνου», «περί οἴνου τοῦ ἐκ σμύρνης, πεπέρεως καί ἴρεως», «περί νεκταρίου οἴνου», «περί τοῦ διά οὐρικῆς νάρδου, καί κελτικῆς καί μαλαβάθρου οἴνου», «περί ἀσαρίτου οἴνου», «περί τοῦ διά τῆς ἀγρίας νάρδου οἴνου», «περί δαυκίτου οἴνου», «περί ἐλελισφανίτου οἴνου», «περί πανακίτου οἴνου», «περί ἀκορίτου οἴνου», «περί σελινίτου οἴνου», «περί μεραθρίτου καί ἀνθίτου οἴνου», «περί ἁλοσανθίνου», «περί θυμαραΐτου οἴνου», «περί χαμαιλαΐτου οἴνου», «περί χαμαιπιτυΐνου οἴνου», «περί μανδραγορίτου», «περί ἐλλεβορίτου», «περί σκαμμωνίτου», «περί παντός δίθου μεταλλικοῦ, περί καδμείας», «περί παμφόλυγος», «περί ἀντιπόδου», «περί κεκαυμένου χαλκοῦ», «περί ἄνθους χαλκοῦ», «περί λεπίδος», «περί λεπίδος στομώματος», «περί ἰοῦ ξηστοῦ», «περί ἰοῦ σκώληκος», «περί ἰοῦ σιδήρου», «περί σκωρίας σιδήρου», «περί μολύβδου πεπλυμένου», «περί μολύβδου κεκαυμένου», «περί σκωρίας μολύβδου», «περί τοῦ μολυβδοειδοῦς λίθου», «περί στίμμεως», «περί μολιβδαίνης», «περί σκωρίας ἀργύρου», «περί λιθαργύρου», «περί ψιμμιθίου», «περί χρυσοκόλλης», «περί ἁρμενίου λίθου», «περί κυανοῦ», «περί ἰνδικοῦ λίθου», «περί ὤχρας», «περί κινναβάρεως», «περί ὑδραργύρου», «περί μίλτου σινωπικῆς», «περί τεκτονικῆς», «περί λημνίας γῆς», «περί χαλκάνθου», «περί χαλκίτιδος», «περί ψωρικοῦ», «περί μίσυος», «περί μελαντηρίας», «περί σώρεως», «περί διφρυγοῦς», «περί ἀρσενικοῦ», «περί σανδαρούχης», «περί στυπτηρίας», «περί πυριτείου», «περί κισσήρεως», «περί

ἁλῶν», «περί ἄχνης ἁλός», «περί ἅλμης», «περί ἄνθους ἁλός», «περί νίτρου», «περί τρυγός», «περί ἀσβέστου», «περί γύψου», «περί τέφρας κληματίνης», «περί ἀλκυονίου», «περί ἀδάρκου», «περί σπόγγων», «περί κοραλλίου», «περί ἀντιπαθοῦς», «περί φρυλλίου λίθου», «περί ἀσίου λίθου», «περί πυρίου λίθου», «περί αἱματίτου λίθου», «περί σχιστοῦ λίθου», «περί γανατουλίθου», «περί θρακίου λίθου», «περί μαγνήτου λίθου», «περί ἀραβικοῦ λίθου», «περί γαλακτίτου λίθου», «περί μελιτίτου λίθου», «περί μορόχθου λίθου», «περί ἀλαβαστρίτου λίθου», «περί θυΐτου λίθου», «περί ἰουδαϊκοῦ λίθου», «περί ἀμιάντου λίθου», «περί σαπφείρου λίθου», «περί μεμφίτου λίθου», «περί σεληνίτου λίθου», «περί ἰάσπιδος λίθου», «περί λετίτου», «περί ὀφίτου λίθου», «περί τῶν ἐν τοῖς σπόγγοις λίθων», «περί λιθοκόλλης», «περί ὀστρακίτου λίθου», «περί σμυρίδος», «περί ἄμμου», «περί σκόνης», «περί λίθους γεώδους», «περί γῆς», «περί ἐρετριάδος γῆς», «περί σαμίας γῆς», «περί τοῦ ἐν σάμῳ λίθου», «περί χίας γῆς», «περί σελινουσίας γῆς», «περί κιμωλίας γῆς», «περί πνιγίτιδος γῆς», «περί ὀστράκων», «περί τῆς ἐκ τῶν καμίνων γῆς», «περί μηλίας γῆς», «περί ἀμπελίτιδος γῆς», «περί ἀσβόλης», «περί μέλανος».

—φ. 255α, «πεδακίου διοσκορίδου ἀναζαρβέως Περί Ὕλης Ἰατρικῆς βιβλίον ἕκτον»

> Ἀρχ. *Ἀποδόντες ἐν τοῖς περιγραφεῖσι βιβλίοις φίλτατε ἄρειε, τά περί ἀρωμάτων καί ἐλαίων καί μύρων... ἐν τούτῳ τελευταίῳ ὑπάρχοντι τῆς ὅλης πραγματείας καταλεξόμεθα περί τῆς τῶν ὠφελοῦσι ὑμᾶς, ἤ βλάπτουσι δυναμένων φαρμάκων...*

Καί ἀκολουθοῦν: «περί κανθαρίδων», «περί πιτυοκάμπης», «περί βουπρήστεως», «περί σαλαμάνδρας», «περί ἐφημέρου», «περί δορυκνίου», «περί ἀκονίτου», «περί τοῦ ἐν ἡρακλείᾳ μέλιτος», «περί κορίου», «περί ψυλλίου», «περί κωνείου», «περί σμήλακος», «περί ὀποῦ καρπάσου», «περί σαρδονίας πόας», «περί ὑοσκυάμου», «περί μανδραγόρου», «περί μήκωνος», «περί μήκωνος κερατίτιδος», «περί φαρικοῦ», «περί τοξικοῦ», «περί ἰξίου», «περί ψιμμιθίου», «περί μυκήτων», «περί γύψου», «περί αἵματος ταυρείου», «περί γάλακτος ἐμπυτασθέντος», «περί λιθαργύρου», «περί ὑδραργύρου», «περί τιτάνου», «περί λαγωοῦ θαλασσίου», «περί φρύνου», «περί βδέλλας», «περί ὄξους», «περί ὕδατος ψυχροῦ».

—φ. 236β, «πεδακίου διοσκορίδου ἀναζαρβέως Περί Ὕλης Ἰατρικῆς βιβλίον ἕβδομον».

> Ἀρχ. *Τόν μέν περί τῶν ἰοβόλων ζώων καί θανασίμων φαρμά-*

κων λόγον προτιθέμεθα διελθεῖν εἰς συμπλήρωσιν τοῦ περιατρευτικοῦ τόπου. καί γάρ οὐδενός τῶν ἄλλων ἧσσον ἀναγκαῖον ἐστί τοῖς ἰατρεῦσιν...

Ἀκολουθοῦν: «Σημεῖα κυνός λυσσῶντος, καί τῶν ὑπ' αὐτοῦ δεδηγμένων», «θεραπεία τοπική τῶν ὑπό λυσσῶντος κυνός δηγμάτων», «περί διαίτης τῶν ὑπό κυνός λυσσῶντος δηχθέντων», «περί φαλαγγίων», «περί σκολοπένδρας», «περί σκορπίου», «περί μιγαλῆς», «περί ἐχίδνης», «περί ἀμφισβαίνης», «περί δρυΐνου», «περί αἱμόῤῥου», «περί διψάδος», «περί ὕδρου», «περί κέγχρου», «περί κεράστου», «περί ἀσπίδος», «περί βασιλίσκου».

— φ. 246α, «πεδακίου διοσκορίδου ἀναζαρβέως περί θεραπείας τῶν ὑπό ἰοβόλων δεδηγμένων. βιβλίον ὄγδοον».

Τά κεφάλαια: «περί τήν κοινήν τῶν ἰοβόλων θεραπεία», «περί θεραπείας τῶν ὑπό σφηκῶν καί μελισσῶν δεδηγμένων», «περί τῶν ὑπό φαλαγγίων δεδηγμένων», «περί τῶν ὑπό σκολοπένδρας δεδηγμένων», «περί τῶν ὑπό σκορπίου δεδηγμένων», «περί τῶν ὑπό τριγόνος θαλασσίας δεδηγμένων», «περί τῶν ὑπό μηγαλῆς δεδηγμένων», «περί τῶν ὑπό ἐχίδνης δεδηγμένων», «περί τῶν ὑπ' ἀμφισβαίνης δεδηγμένων», «περί τῶν ὑπό δρυΐνου δεδηγμένων», «περί τῶν ὑφ' αἱμόῤῥου καί διψάδος δεδηγμένων», «περί τῶν ὑπό ὕδρου δηχθέντων», «περί τῶν ὑπό κεχριδίου δηχθέντων», «περί τῶν ὑπό κεράστου δηχθέντων», «περί τῶν ὑπό ἀσπίδος δηχθέντων», «περί τῶν ὑπό βασιλίσκου δηχθέντων».

Στό τέλος, φ. 250β, ἡ σημείωση: «γέγραπται ὑπό χειρός δημητρίου υἱοῦ φιλίππου ἀπό χωρίον μηλεαῖς ἐκ τῆς ἐπαρχίας δημητριάδος ἔτους ἰησοῦ τοῦ χριστοῦ αψοδ΄».

15. E.B.A. (σ.) 105 0,235×0,175 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 202.
Τίτλος: *Περί Ὕλης Ἰατρικῆς.*

*** 16.** B.P.A. 401 0,250×0,170 ΙΗ αἰ. σσ. 116.
Τίτλος: *Ὀνομαστικόν εἰς τά τοῦ Διοσκορίδου Περί Ὕλης Ἰατρικῆς.*

Λεξικό στά ἀρχαῖα ἑλληνικά, στά τουρκικά καί νέα ἑλληνικά, τῶν ὅρων πού βρίσκονται στά ἰατρικά βιβλία τοῦ Διοσκορίδη.

ΘΕΟΦΙΛΟΣ ὁ ΠΡΩΤΟΣΠΑΘΑΡΙΟΣ

(Ζ αἰ.)

Ι. «Περί τῆς τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῆς» (βλ. Ideler, I)

* **1.** M.A.A. 69 0,160×0,110 ΙΘ΄ αἰ. φφ. 8.

Κώδικας ἀκέφαλος καί κολοβός, πυρίκαυστος.

Ἀρχ. *...φύσεις δέν ἔχει, μικρόν ὑπό κάτω...*

Στήν ἴδια σελίδα, τήν πρώτη, ὁ τίτλος: «θεοφίλου περί τῆς τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῆς, βιβλίον β^{ον}».

Ἀρχ. *Ἐν τῷ πρό τοῦ δέ βιβλίῳ πρώτῳ ἔν τις...*

Τελ. *...ἐσθάνεσθαι τῶν πόνων· πολλάκις...*

ΙΙ. «Περί τῶν διαχωρημάτων» (βλ. Ideler, I, 397-408)

* **1.** E.B.E. 1494 0,210×0,150 ΙΘ αἰ. φφ. 16β-23α.

Τίτλος: *θεοφίλου Περί τῶν διαχωρημάτων.*

Ἀρχ. *Ἐπειδή τάς διαθέσεις τῶν ἐν βάθει κειμένων τοῦ σώματος μορίων· τάς τε κατά φύσιν καί τάς παρά φύσιν ἐκ τῶν ἐκκρινομένων περιττωμάτων διαγιγνώσκομεν...*

Τελ. *...καί οὕτως ἐκ τῆς ἰδέας αὐτῶν, διαγιγνώσκειν τούς ἐν βάθει πάσχοντας ἀφανεῖς τόπους, ἐπικαλούμενον χριστόν τόν ἀληθινόν θεόν ἡμῶν· ᾧ δόξα εἰς τούς αἰῶνας.*

ΙΙΙ. «Περί οὔρων» (βλ. Ideler, I, 261-283)

* **1.** E.B.E. 1494 0,210×0,150 ΙΘ΄ αἰ. φφ. 23β-36α.

Τίτλος: *Τοῦ αὐτοῦ θεοφίλου περί οὔρων θεωρία.*

Ἀρχ. *Τήν περί τῆς τῶν οὔρων διαφορᾶς πραγματείαν πολλοί τῶν ἀρχαίων ἐπιχείρησαν γράψαι, ὧν πρῶτος ἁπάντων ἱπποκράτης ὁ κῷος...*

Τελ. *...εἰς διόρθωσιν τῶν ὁπωσοῦν ἐπιθυμούντων ἐκ πάσης προαιρέσεως μανθάνειν.* Καί ἀπό ἄλλο χέρι: *Τέλος τοῦ θεοφίλου περί τῆς τῶν οὔρων θεωρίας.*

Σημ. Αποσπάσματα τῶν ἔργων αὐτῶν τοῦ Θεόφιλου τοῦ Πρωτοσπαθάριου, ἐξεδόθησαν ἀπό τούς Α. Μουστοξύδη καί Δ. Σχινᾶ στή Βενετία τό 1816 (*Συλλογή Ἑλληνικῶν Ἀνεκδότων*, 3).

IV. Ἀποσπάσματα ἀπό ἄλλα ἔργα τοῦ ἴδιου
(ἐρανισμένα ἀπό τόν Γαληνό)

*** 1.** Ε.Β.Ε. 1494 0,210×0,150 ΙΘ΄ αἰ. φφ. 37α-52α.

α φφ. 37α-39β, «Περί σφυγμῶν μερκουρίου τινός».

Ἀρχ. *Τό σῶμα τοῦ ἀνθρώπου συνέστηκεν ἐκ δ στοιχείων κατά τούς σοφούς...*

β΄ φφ. 41α-45β, «Περί οὔρων».

Ἀρχ. *Τό α ἄσπρον· τό δεύτερον ξανθόν· τό τρίτον ῥοδινόν· τό τέταρτον ῥούσιον...*

γ φφ. 46α-52α, «Περί τροφῶν δυνάμεων».

Ἀρχ. *Ἐγνώσθη τῶν βρωμάτων ἡ φυσική δύναμις ἐκ τῆς αὐτῶν γεύσεως· ἡ δέ γεῦσις διαιρεῖται εἰς ὀκτώ...*

Πρβλ. Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, βλ. Γαληνός Ι, 45.

ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΣ
(Ε΄ αἰ. π.Χ.)

Ι. Περί φύσεως ἀνθρώπου

*** 1.** Μ.Δν. 167 (3701) 0,210×0,130 ΙΕ΄ αἰ. φφ. 167α-170β.

Τίτλος: *ἱπποκράτους ἐπιστολή πρός πτολεμαῖον βασιλέα περί κατασκευῆς ἀνθρώπου.*

Ἀρχ. *συνέστηκεν ὁ κόσμος, ἐκ στοιχείων τεσσάρων, οἷον ἐκ πυρός, ἀέρος, ὕδατος, γῆς τουτέστιν ἐκ θερμοῦ, καί ὑγροῦ, καί ψυχροῦ, καί ξηροῦ· συνέστηκε δέ καί ὁ ἄνθρωπος ἐκ τῶν αὐτῶν τεσσάρων στοιχείων...*

Βλ. Γαληνός.

2. Χ.Μ. 91 0,218 × 0,146 ΙΕ αἰ.

—φ. 14α, «Ἔκθεσις Ἱπποκράτους, περὶ τοῦ ἐνιαυτοῦ καὶ περὶ τῶν στοιχείων».

Ἀρχ. *Ἰστέον ὅτι ὁ ἐνιαυτὸς ἔχει μέν στοιχεῖα δ΄· καί τροπάς τέσσαρας, ἤτοι ἔαρ· θέρος· μετόπωρον, καί χειμών· κατά τήν ἀκριβήν διάγνωσιν...*

—φ. 15α, χωρίς τίτλο.

Ἀρχ. *Ὁ κόσμος οὗτος, ὁ μέγας καί θαυμαστός, συνέστη ἐκ τεσσάρων στοιχείων, ἐκ θερμοῦ καί ψυχροῦ, καί ὑγροῦ καί ξηροῦ, τουτέστιν ἐκ πυρός, καί ἀέρος...*

Τελ. *...εὐκτατεῖ, καί δι' αὐτῶν, ὁ ἄνθρωπος, ὁ μικρός κόσμος, ὑγιαίνει καί ἀσθενεῖ.*

3. Β.Βρ. 521 Fol. ΙΕ αἰ. φφ. 1α-2β.

Τίτλος: *Περί τῆς τοῦ κόσμου κατασκευῆς καί τοῦ ἀνθρώπου.*

Ἀρχ. *Ὁ κόσμος οὗτος συνέστηκεν ἐκ τεσσάρων...*

Τελ. *...καί ἕως γηρώς.*

4. Β.Βρ. 542 Fol. ΙΕ΄ αἰ. φφ. 57α-66β.

Ἀρχ. *Ὁ μέν κόσμος συνέστησεν ἐκ τεσσάρων στοιχείων...*

Τελ. *...πέψιν ἤδη διεγείρεσθαι.*

*** 5.** Μ.Ι. 92 (4212) 0,290 × 0,145 Ις αἰ. φφ. 367α-368β.

Τίτλος: *Ἱπποκράτους Ἐπιστολή πρός Προλεμαῖον βασιλέα περί κατασκευῆς ἀνθρώπου.*

Ἀρχ. *Συνέστηκεν ὁ κόσμος ἐκ στοιχείων τεσσάρων, οἷον ἐκ πυρός, ἀέρος, ὕδατος, γῆς τουτέστιν, ἐκ θερμοῦ καί ὑγροῦ, καί ψυχροῦ καί ξηροῦ· συνέστηκεν δέ καί ὁ ἄνθρωπος ἐκ τῶν αὐτῶν τεσσάρων στοιχείων· οἷον ἐξ αἵματος καί φλέγματος...*

Τελ. *...καί διά τῶν σειρωτήρων τῶν ἀποκειμένων εἰς τήν κύστην, τουτέστην εἰς τήν φούσκαν, καί εἰσέρχεται εἰς τήν κύστην τό ὕδωρ.*

6. Μ.Ε. 317 (2330) 16° Ις αἰ.

Τίτλος: *Ἱπποκράτους Περί φύσεως ἀνθρώπου.*

Τό πρῶτο μέρος τοῦ κώδικα. Ἀκέφαλο καί κολοβό.

*** 7.** Μ.Δν. 224 (3758) 0,210×0,150 Ις αἰ. σ. 985.
Τίτλος: *Ἱπποκράτους Πρός Γαληνόν αὐτοῦ μαθητήν περί σφιγμῶν καί κράσεως ἀνθρωπίνων σωμάτων.*
Ἀρχ. *Τό ἀνθρώπινον σῶμα ἐκ τεσσάρων χυμῶν συνίσταται...*

8. Μ.Ι. 494 (4614) 8° Ις αἰ. φ. 12β.
Ἀρχ. *Ὅτι ὁ κόσμος ὑπό τεσσάρων στοιχείων ἵσταται ὁμοίως καί ὁ ἄνθρωπος...*

9. Α.Α.Π. C.154 0,205×0,150 Ις΄ αἰ. φφ. 206β-228β.
Τίτλος: *περεί τά τέσαιρα στοιχεῖα τοῦ κόσμου.*
Ἀρχ. *Γήνοσκαι ὅτι ἀπό ταῖς ιζ΄ τοῦ φλευαρίου...*
Τελ. *...ὀνομάζεται μεθόπορρος.*

10. Β.Βρ. 72 Fol. Ις αἰ. φ. 216αβ.
Τίτλος: *Ἐκ τῶν τοῦ ἱπποκράτους περί τεσσάρων στοιχείων.*
Ἀρχ. *συνέστηκεν ὁ κόσμος ἐκ στοιχείων δ΄...*
Τελ. *...εἰς τήν κύστην τό ὕδωρ.*

*** 11.** Ι.Μ.Μ. 260 0,538×0,312 ἔτ. 1630 φ. 245 αβ.
Τίτλος: *Περί τῆς κατασκευῆς τοῦ κόσμου καί τοῦ ἀνθρώπου.*
Ἀρχ. *Συνίσταται οὗτος ὁ κόσμος ἐκ δ΄ στοιχείων...*

*** 12.** Μ.Ι. 182 (4302) 0,190×0,135 ἔτ. 1635 φφ. 9β-13β.
Τίτλος: *λέξεις ἱπποκράτους, ἀρχιἰατροῦ πρός τόν αὐτοῦ μαθητήν γαλληνῶν.*
Ἀρχ. *Ἄνθρωπος ὄντως θεός ἐστίν ἐπίγειος, ἔτι καί πλάσμα θεϊκόν ἐστίν· κυρίως δέ κατέστι, ὑπό τοῦ δημιουργοῦ, τῶν κτινῶν καί ἄλλων ζώων, πετινῶν, ἑρπετῶν...*

Στό τέλος ἡ σημείωση: «ἐν μπρασιόβου 1635 μαρτίου κδ΄ ἰνδικτιῶνος γ΄ εσπέρα ἐτελίωσα αὐτῷ σύν θεῷ ἁγίῳ, διά πόνου πουλοῦ ἀμαθοῦς αἰμοῦ τοῦ ἀναξίου δημουλᾶς ραυτόπουλος ἰατρός».

Τοῦ κειμένου προτάσστεται, φφ. 8β-9α, «ἱπποκράτους ἀρχἰατροῦ ὅρκος, πρός ἰατρόν ἐπιστήμονα καί ἐπιμελητήν»..

Πρβλ. Δαμασκηνός ὁ Στουδίτης καί Ἐπιφάνιος ἐπίσκοπος Κύπρου.

13. Μ.Ι. 914 (5034) 16° ΙΖ αἰ.
Τίτλος: *Ἱπποκράτους Ἐπιστολὴ πρὸς Πτωλεμαῖον βασιλέα περὶ κατασκευῆς ἀνθρώπου.*

Ἀρχ. *Συνέστηκεν ὁ κόσμος ἐκ στοιχείων τεσσάρων...*

Τελ. *...τῆς δέ διἐρέσεως ταύτης τοῦτον ἐχούσης τόν πόνον, τότε συνάγεται εἰς ἡμέρας τξε΄ καί τέταρτον.*

Τό 6ο μέρος τοῦ κώδικα.

*** 14.** Χ.Μ. 105 0,154×0,103 ΙΖ΄ αἰ. φφ. 80α-93β.
—φφ. 80α-90β, «Ἐπιστολή Ἱπποκράτους πρός Πτολεμαῖον βασιλέα».

Ἀρχ. *Συνέστηκεν ὁ κόσμος ἐκ στοιχείων τεσσάρων· οἷον πυρός, ἀέρος, ὕδατος, γῆς...*

Στό φ. 85α, «περί ἑπτά ἡλικιῶν κατά ἱπποκράτην», ἐνῶ στό φ. 85β, «ὅπως τρέφεται ὁ ἄνθρωπος».
—φφ. 91α-93β, «Ἱπποκράτους περί φύσεως ἀνθρώπου»

Ἀρχ. *Τό σῶμα τοῦ ἀνθρώπου ἐκ τεσσάρων στοιχείων συνίσταται, ἐπειδή ἔχει ἐν ἑαυτῷ, αἷμα, χολῆν ξανθήν καί μελαίνην. Καί φλέγμα. Καί πάντα ἐστίν ἡ φύσις τοῦ σώματος αὐτοῦ...*

Προτάσσονται:φ. 77β, «ἐκ τοῦ ἀστρονομικοῦ προχείρου τοῦ ἀργιροῦ (= Ισαάκ τοῦ Αργυροῦ) (Ἀρχ. *Ιστέον δέ ὅτι ὁ ἥλιος διἔρχεται...*)· φ. 79α, «τοῦ κυδώνη» (Ἀρχ. *Μαρτίῳ ιδ ἀρχή τοῦ κριοῦ...*)· φ. 79β, «πῶς σημειοῦνται εἰς μέλη ἀνθρώπου τά ζώδια» (Ἀρχ. *Κριός ζώδιον ἀρσενικόν...*).

15. Χ.Μ. 537 0,214×0,158 ΙΖ αἰ. φφ. 82β-86β.
Τίτλος: *Περί τῆς κατασκευῆς τοῦ κόσμου· καί τοῦ ἀνθρώπου.*

Αρχ. *Ὁ κόσμος οὗτος συνέστηκεν ἐκ τεσσάρων στοιχείων, ἐκ θερμοῦ, ψυχροῦ, ξηροῦ καί ὑγροῦ...*

16. Χ.Μ. 409 0,148×0,098 ΙΖ΄ αἰ. φφ. 20β-23α.
Τίτλος: *Ἱπποκράτους πρός Γαληνόν τόν αὐτοῦ μαθητήν· περί εἰς ποῖον τόπον τοῦ σώματος τοῦ ἀνθρώπου εὑρίσκεται καθ ἕνα στοιχεῖον· κεφάλαιον Η΄*

17. Μ.Δ. 134 (2808) 16° ΙΖ αἰ.
Τό πρῶτο μέρος τοῦ κώδικα: «Τῆς ἱστορίας τοῦ ἁπλοῦ ἀνθρώπου ὡραία καί ὠφελιμωτάτη διήγησις» καί τό ἕβδομο: «Περί τάς ἀρχάς τοῦ κόσμου καί περί τῶν τεσσάρων στοιχείων καθώς λέγουσιν οἱ παλαιοί φιλόσοφοι».

18. Μ.Δ. 243 (2917) 16° ΙΖ αἰ. φφ. 163α-177β.
Τίτλος: *Περί εἰς πίον τόπον τοῦ κορμίου τοῦ ἀνθρώπου εὑρύσκεται καθένα στοιχοίον ἀπό τά τέσαρα. Ιπποκράτους πρός Γαληνόν τόν αὐτοῦ μαθητήν.*

19. Μ.Μ.Λ. 1886 0,200×0,140 ἔτ. 1723 φφ. 133α-137β.
Τίτλος: *Θεωρία περί τῶν τεσσάρων στοιχείων ἐξ ὧν ὁ κόσμος συνίσταται· θερμόν, ψυχρόν, ὑγρόν, ξηρόν.*

Στό φ. 125α, σημείωμα τοῦ γραφέα: «Τό παρόν βιβλίον ἐποιήθη παρ ἐμοῦ τοῦ κυρ Μακαρίου ἱερομονάχου ἐκ Μιτυλήνης αψκγ΄ ἀπριλίου ε ».

*** 20.** Β.Ζ. 24 0,230×0,170 ΙΗ αἰ. σσ. 93-100.
Τίτλος: *΄Ιπποκράτους ἐπιστολή, πρός πτολεμαῖον βασιλέα, περί κατασκευῆς ἀνθρώπου.*

΄Αρχ. *Συνέστηκεν ὁ κόσμος ἐκ στοιχείων τεσσάρων, πυρός, ἀέρος, ὕδατος, γῆς, τουτέστιν ἐκ θερμοῦ, ψυχροῦ, ὑγροῦ, καί ξηροῦ· συνέστηκε δέ καί ὁ ἄνθρωπος ἐκ τῶν αὐτῶν τεσσάρων στοιχείων...*

Τελ. *...τοῦτον ἐχούσης τόν πόνον, τότε συνάγεται ὁ ἐνιαυτός εἰς ἡμέρας τξε.*

21. Ε.Β.Β. 23 0,220×0,170 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 70α-79β.
Τίτλος: *΄Ιπποκράτους πρός τόν βασιλέα Πτολεμαῖον.*

22. Χ.Μ. 468 0,130×0,095 ΙΗ αἰ. φφ. 31α-33β.
Τό 6ο καί τό 7ο μέρος τοῦ κώδικα.

23. Μ.Ι. 156 (4276) 8° ΙΗ αἰ. φφ. 180α-216β.
Τίτλος: *Περί κατασκευῆς ἀνθρώπου.*

΄Αρχ. *Συνέστηκεν ὁ κόσμος ὦ παμφίλτατε ἐκ τεσσάρων στοιχείων...*

*** 24.** Β.Ρ.Α. 999 0,205×0,152 ΙΗ αἰ. φφ. 6α-24β (ἤ σσ. 42-101).
Τίτλος: *παρά ἱπποκράτου πρός γαληνόν τόν μαθητήν του.*

΄Αρχ. *Τό κορμί τοῦ ἀνθρώπου ἀπό τέσσαρα στοιχεῖα ἔγινε καθώς ἠκούσατε...*

Ακολουθοῦν: «Περί πῶς γίνεται τό παιδίον εἰς τήν κοιλίαν τῆς γυναικός, καί ποῖα ἀπό τά μέλη γίνεται πρῶτον, καί πάλιν ἀπό αὐτά

ποῖον ἀποθνήσκει ὕστερον ἱπποκράτους», «Περί τῆς γεννήσεως τοῦ ἀνθρώπου, καί πῶς διαλύεται εἰς τήν γῆν, ὡσάν ἀποθάνει», «Περί πῶς γίνεται τό ἀρσενικόν, καί τό θηλικόν παιδίον», «Περί πῶς ὁμοιάζει τό παιδίον τοῦ πατρός του, ἤ τῆς μητρός του, καί πόθεν τρέφεται τό παιδίον εἰς τήν μήτραν τῆς γυναικός, καί πόθεν ἀναπνέει», «Περί τῶν ἀῤῥώστων διάγνωσις σφυγμοῦ, τοῦ δεξιοῦ καί τοῦ ἀριστεροῦ, ὅταν προσέλθῃς εἰς τόν νοσοῦντα, νά ἰδῇς ζῇ, ἤ ἀποθένῃ, καί ὁμοίων», «Περί ψήφισμα τοῦ ἀῤῥώστου, νά ἰδῇς ἤ ζῇ ἤ ἀποθένῃ», «Παρατήρησις τῶν δώδεκα μηνῶν ὁποῦ πέσῃ ὁ ἄῤῥωστος εἰς τήν σελήνην», «Περί τίς κατουρεῖ εἰς τό στρῶμα», «Περί τῆς γεννήσεως τοῦ παιδίου», «Περί γυναικός ὁποῦ δέν κάμνῃ παιδίον», «Περί τά συνήθεια τῶν γυναικῶν ὅταν κρατηθοῦν», «Περί ὅταν πονεῖ ἡ καρδία τοῦ ἀνθρώπου», «Εἰς πόνον στήθους, καί καρδίας καί εἰς ὅλον του τό κορμίον», «Περί ὅταν πιάσῃ τόν ἄνθρωπον σφάκτης εἰς τήν καρδίαν», «Περί ἀνθρώπου ὁποῦ τόν ἐκρατεῖ μέσα τήν καρδίαν του, καί τόν στρέφῃ», «Περί σπλῆνας πῶς νά τήν ἰατρεύσῃς», «Περί ἀνθρώπου νά ἔχῃ πέτρα νά μήν ἠμπορῇ νά κατουρῇ», «Περί δυσουρίαν», «Περί ὅταν πριστή ἡ κοιλία τοῦ ἀνθρώπου», «Περί πρίσμα ὀρχιδίων», «Περί πρισμένων ποδαρίων, ἤ ὅταν πονοῦν», «Περί ὅταν εὐγένῃ τοῦ ἀνθρώπου τό κάθισμα», «Περί ὅταν δέν ἀκούει ὁ ἄνθρωπος ἤ πονῇ τό αὐτί του», «Περί αὐτί τοῦ ἀνθρώπου ὁποῦ τρέχει αἷμα», «Περί ἔχοντος χολήν καί θέλει νά ξεράσῃ», «Περί ἀνθρώπου ὁποῦ πτύοντος αἷμα», «Περί ὅταν τρέχει αἷμα ἀπό τόν πάτον τοῦ ἀνθρώπου πῶς νά τό σταματήσῃς», «Περί νά σταματίσῃς αἷμα ἀνθρώπου ἀπό τήν μήτην», «Περί ἀνθρώπου νά κατουρῇ αἷμα, καί στάζῃ ὀλίγον», «Περί ἀνθρώπου νά ἔχῃ λεβῆθες πῶς νά τίς εὐγάλῃς», «Περί ὅταν πιγένῃ ἡ κοιλία τοῦ ἀνθρώπου νά τήν σταματίσῃς», «Περί στομάχου ἀνθρώπου ὅταν ξηλοθῇ», «Περί πόνων νεφρῶν», «Περί ἀνθρώπου ὁποῦ νά ἔχῃ βῆχα», «Περί εἰς πόνων δωντίων», «Περί ἀνθρώπου νά τρέχῃ τό δάκρυον», «Περί ὅταν δέν ἠμπορῇ ἄλογον νά κατουρίσῃ», «Περί ὅταν τρέχῃ αἷμα ἀπό τά γούλια τοῦ ἀνθρώπου», «Περί ἀνθρώπου νά καγῇ ἀπό φωτίαν», «Περί ὅταν φαρμακώσουν ἄνθρωπον», «Περί σφάγμα καρδίας», «Περί ὅταν δακόσει φίδι, ἤ σκορπιός ἄνθρωπον», «Περί γυναικός ὁποῦ δέν ἠμπορεῖ νά γενήσῃ», «Περί ἀνθρώπου νά ἔχῃ φαγοῦρα εἰς τό κορμί», «Περί ὅταν πεύτῃ χαλάζι καί θέλεις νά τό σταματήσῃς», «Περί ἀνθρώπου ὁποῦ περπατεῖ τήν νύκτα νά μήν φοβᾶται ἀπό τίποτες», «Περί ἀνεμοπίρομα ἀνθρώπου νά ἔχῃ εἰς τό πρόσωπον», «Περί ἀνθρώπου νά ἔχῃ χελώνη πῶς νά τό εὐγάλῃ», «Περί ἀνθρώπου ὁποῦ δέν πάλει ἡ

καρδία του πώς νά τήν κινήσῃ», «Περί ρύσιν κοιλίας», «Περί ἀνθρώπου ὁποῦ νά ἔχῃ ἀπόστημα», «Περί ἀνθρώπου ὁποῦ νά εἶναι τό μάτι του κόκκινον, ἤ νά ἔχῃ πόνον, ἤ θαμπόνουν», «Περί ἀνθρώπου νά ἔχῃ χειρόλεμον», «Περί πόνον λαιμοῦ», «Περί ὅταν δακόση γάτος ἄγριος ἄνθρωπον», «Περί πόνον ἀκοῆς», «Περί ποδαλγίας ἀνθρώπου», «Περί πόνον δακτύλων », «Περί νηπίον παιδί ὁποῦ κλέει, καί δέν κοιμᾶται», «Περί χρυσίν ἀνθρώπου», «Περί ἀνθρώπου ὁποῦ ξεράγει αἷμα», «Περί λαβήθας ὁποῦ ἔχει ἄνθρωπος», «Περί πόνον κεφαλῆς», «Περί ρευματικόν τῆς κεφαλῆς», «Περί πόνον γλώττης», «Περί καθάρσιον μυαλοῦ».

Τελ. *...καί βάλε ἔμπλαστρον εἰς τήν κεφαλήν καί πίνε καί ἀπό τό ζουμί πρίν νά εὔγῃ ὁ ἥλιος...* (κολοβό).

Στά φφ. 1α-3α, ἤ σσ. 26-30, πίνακας περιεχομένων συνταγῶν, πού σήμερα δέν ὑπάρχουν (τά φφ. 3β-5β, ἤ σσ. 31-37, λευκά).

*** 25.** Μ.Ι. 183 (4303) 0,215 × 0,145 ΙΗ αἰ. φφ. 143β-145α.
Τίτλος: *ὑπποκράτους πρός γαλινόν.*

Ἀρχ. *τό κορμί τοῦ ἀνθρώπου ἀπό τέσσαρα στοιχοία ἐγίνει καθώς ἀκούσατε· ἀπό τό αἷμα, ἀπό τό φλέγμα, ἀπό τήν ξανθήν χολήν, καί ἀπό τήν μέλαιναν, καί καθ' ἕνα ἀπό τοῦτα...*

Πρβλ. Μάξιμος Πελοποννήσιος.

ΙΙ. Περί τῶν ἑπτά ἡλικιῶν τοῦ ἀνθρώπου

*** 1.** Β.Ε.Β. 32 0,210 × 0,140 ἔτ. 1454 φ. 2α.
Τίτλος: *Περί τῶν ἑπτά ἡλικιῶν τοῦ ἀνθρώπου.*

Ἀρχ. *Βρέφος ἀπό γεννήσεως ἕως ἐτῶν δ΄, παῖς ἀπό ε ἕως ἐτῶν ιδ΄...*

(πέντε σειρές).

Στό φ. 207β τοῦ κώδικα σημείωση ἀπό τήν ὁποία πληροφορούμαστε ὅτι «τό παρόν πόνημα» γράφτηκε «διά χειρός ἁμαρτωλοῦ Μιχαήλ Ἡνιώτου... Ἰουνίω ἄγοντος, πέντε καί δέκα ἰνδικτιώνης δευτέρης ςᾳξβ ».

2. Μ.Δν. 226 (3760) 8° Ις αἰ.
Τίτλος: *Περί τῶν ἑπτά ἡλικιῶν τοῦ ἀνθρώπου.*

Τό 3ο μέρος τοῦ κώδικα.

*** 3.** Β.Α.Κ. 159β 0,155 × 0,105 Ις αἰ. φφ. 232β-233α.
Τίτλος: *Περί τῶν τεσσάρων ἡλικιῶν τοῦ ἀνθρώπου.*

4. Μ.Κτ. 263 (3336) 16⁰ Ις αἰ. φφ. 10β-11α.
Τίτλος: *Αἱ τοῦ ἀνθρώπου ἑπτά ἡλικίαι.*

5. Β.Β.Κ. 245 Fol. Ις αἰ.
Στό τέλος τοῦ κώδικα, κείμενο περί τῶν ἑπτά ἡλικιῶν τοῦ ἀνθρώπου (κατά Ἱπποκράτη): « Επτά εἰσιν ὥσαι ἅς ἡλικίας καλοῦσιν· παιδίον, παῖς, μειράκιον, νεανίσκος, ἀνήρ, πρεσβύτης, γέρων. Παιδίον μέν ἐστιν ἄχρις ἑπτά ἐτῶν ὀδόντων ἐκβολῆς· παῖς δ' ἄχρι γονῆς ἐκφύσεως, ἐς τά δίς ἑπτά· μειράκιον δ' ἄχρι γενείου λαχνώσεως, ἐς τά τρίς ἑπτά· νεανίσκος δ' ἄχρις αὐξήσεως ὅλου τοῦ σώματος, ἐς τά τετράκις ἑπτά· ἀνήρ δ' ἄχρι πεντήκοντα· πρεσβύτης δ' ἄχρι πεντήκοντα ἕξ, ἐς τά ἑπτάκις ὀκτώ· τό δ ἐντεῦθεν γέρων, κἄν ἀτυχῇ τά τοῦ τέλους».

6. Μ.Μ.Λ. 1132 0,220 × 0,140 ΙΖ αἰ. φ. 26β.
Τίτλος: *Περί τῶν ζ ἡλικιῶν τοῦ ἀνθρώπου.*

7. Μ.Α.Π. 22 (149) 8⁰ ΙΖ αἰ.
Τίτλος: *Αἱ ἑπτά ἡλικίαι τοῦ ἀνθρώπου.*

8. Μ.Δ. 243 (2917) 16⁰ ΙΖ΄ αἰ. φφ. 138β-139β.
Τίτλος: *Περί τῶν ἑπτά ἡλικιῶν τοῦ ἀνθρώπου.*

*** 9.** Μ.Π.Τ 189 0,205 × 0,148 ΙΗ΄ αἰ. φ. 299α.
Τίτλος: *Ἑπτά ἡλικίαι τῶν ἀνθρώπων, κατά τόν ἱπποκράτην.*
Ἀρχ. *βρέφος, παῖς, μειράκιον...*
4 14 21
Τό κείμενο συνολικά 16 σειρές.

10. Μ.Ι. 923 (5043) 16⁰ ΙΗ αἰ.
Τίτλος: *Περί τῶν ἑπτά ἡλικιῶν τοῦ ἀνθρώπου.*
Τό 5ο μέρος τοῦ κώδικα.

ΙΙΙ. Ἄλλα ἔργα (ἐκ) τοῦ Ἱπποκράτη

1. Β.Ε. 85 (Σ.ΙΙ.5) 0,285 × 0,201 ΙΕ αἰ. φφ. 28β-29α.
Τίτλος: *Ἱπποκράτους, ὅρκος.*

Ἀρχ. *Ὄνυμι ἀπόλλωνα...*

Τελ. *...ἐπιορκοῦντι δὲ τά ἐναντία τούτου.*

2. E.B.B. 15 0,202×0,162 ΙΕ αἰ. φφ. 54α-75α.
Τίτλος: *Ἐκ Ἱπποκράτους πρωγνωστικῶν*

Ἀρχ. *Τόν ἰητρόν δοκέοι μοι ἄριστον εἶναι...*

Τελ. *...γνώσῃ ἐν τοῖσιν αὐτέοισι σημείοισιν.*

* **3.** E.B.E. 1477 0,300×0,210 ΙΕ αἰ. φφ. 262.
Διάφορα ἀποσπάσματα. Τό πρῶτο τιτλοφορεῖται: «Περί Αγμῶν». (ἀκέφαλο καί κολοβό).

* **4.** Μ.Α.Α.Σ. 1387 0,312×0,137 ΙΕ αἰ. φφ. 3α-177β (κολοβό).
—φ. 3α, «Ἐκ τῶν τοῦ ἱπποκράτους βιβλίων. κεφάλαια κβ ».

Ἀρχ. *Τῶν δέ γυναικῶν ὅσαι μᾶλλον...*

Ἀκολουθοῦν: φ. 10α, «τοῦ αὐτοῦ περί συρίγγων»· φ. 12α, «περί στραγγουρίας»· φ. 14α, «ἱπποκράτους περί αἱμορρωΐδων»· φ. 16β, «ἱπποκράτους κωακαί προγνώσεις»· φ. 67α, «γαληνοῦ περί σπέρματος. βιβλία β »· φ. 90α, «ἱπποκράτους περί ἀρρώστων»· φ. 91α, «ἀρχή σύν θεῷ ἁγίῳ τῶν τοῦ ἱπποκράτους ἀφορισμῶν».

Ἀρχ. *Ἀφορισμός ἐστι λόγος σύντομος αὐτοτελῆς...*

Ἀκολουθοῦν: φ. 91α, «πρῶτο τμῆμα τῶν ἀφορισμῶν. κεφάλαια λα » (μεταξύ τῶν φφ. 93β-94α χάσμα, ἐκεῖ καί ἡ ἀρχή τοῦ δευτέρου τμήματος μέ κεφάλαια νβ΄)· φ. 95α, «τρίτο τμῆμα τῶν ἀφορισμῶν. κεφάλαια λγ΄»· φ. 101α, «τέταρτο τμῆμα τῶν ἀφορισμῶν. κεφάλαια πβ »· φ. 105β, «πέμπτο τμῆμα τῶν ἀφορισμῶν. κεφάλαια οα »· φ. 107β, «ἕκτο τμῆμα τῶν ἀφορισμῶν. κεφάλαια νθ΄»· φ. 110α, «ἕβδομο τμῆμα τῶν ἀφορισμῶν. κεφάλαια νε΄».

5. E.B.A. 192 0,218×0,145 ΙΕ αἰ. φφ. 112α-117α.
Τίτλος: *Περί ἐνυπνίων.*

6. E.B.A. (σ.). 13 0,310×0,215 Ις αἰ. φφ. 1α-257β.
—φφ. 1β, «Πίναξ»
—φφ. 2α-12β, «Λεξικόν κατ' ἀλφάβητον»

Ἀρχ. *ἀγκυρομίλη, ἄγκιστρον...*

Τελ. *...ὠρέοντα φροντίζοντα ὅτι καί ὥρα ἐνιαυτοῦ.*

Στή συνέχεια: φφ. 13α-17α, «Περί τέχνης»· φφ. 17β-26α, «Περί ἀρχαίης ἰητρικῆς»· φφ. 27β-35β, «Προγνωστικόν»· φφ. 39β-62α, «Περί διαίτης ὀξέων»· φφ. 62β-72α, «Κωακαί προγνώσεις»· φφ. 72β-157β, « Επιδημίαι»· φφ. 159α-228α, «Περί νούσων»· φφ. 229α-241α, «Περί διαίτης»· φφ. 245α-253α, «Προρρητικά»· φφ. 255α-257β, «Περί τροφῆς».

7. B.B.K. 224 Fol. Ις΄ αἰ. φφ. 366.

Διάφορα ἔργα τοῦ Ἱπποκράτη. Μεταξύ αὐτῶν: «βίος», «ὅρκος», «νόμος», «περί τέχνης», «περί ἀρχαίης ἰητρικῆς», «παραγγελίαι», «περί φύσεως ἀνθρώπου», «περί διαίτης», «περί χυμῶν», «περί τροφῆς», «περί νούσων», «περί ἐνυπνίων», «ἀφορισμοί», «προγνωστικόν», «περί ἀγμῶν», «περί αἱμορροΐδων».

***8.** Σ.Δ. 12 0,152×0,111 Ις΄ αἰ. φφ. 153α-164β.

Τίτλος: *Ἱπποκράτους ἀφορισμῶν τμῆμα α^ον^*

Ἀρχ. *Ὁ βίος βραχύς, ἡ δέ τέχνη μακρά, ὁ δέ καιρός ὀξύς, ἡ δέ πεῖρα σφαλερή, ἡ δέ κρίσις χαλεπή...*

Ακολουθοῦν: φ. 154α, «τμῆμα δεύτερον»· φ. 155α, «τμῆμα τρίτον»· φ. 156β, «τμῆμα τέταρτον»· φ. 157β, «τμῆμα πέμπτον»· φ. 160β, «τμῆμα ἕκτον»· φ. 162β, «τμῆμα ἕβδομον»· φ. 163β, «ἀφορισμός παρεμβεβλημένος, ἢ τμῆμα ὄγδοον».

***9.** Μ.Π. 835 (6342) 0,150×0,100 ἔτ. 1696 φφ. 79.

Δύο μέρη:

—φφ. 1α-46α, «Ἱπποκράτους ἀφορισμοί. τμῆμα α^ον^».

Ἀρχ. *Ὁ βίος βραχύς, ἡ δέ τέχνη μακρή, ὁ δέ καιρός ὀξύς, ἡ δέ πεῖρα σφαλερή...*

Στό φ. 1α, τό κτητορικό: «ἀθανασίου ἱερομονάχου τοῦ ἐλαχίστου», ἐνῶ στό φ. 46α, ὁ χρόνος γραφῆς: «τέλος τῶν ἀφορισμῶν τοῦ ἱπποκράτους εἰς τό ἀνατωλικόν 1696 ἰαννουαρίου ιθ΄».

—φφ. 49α-79β, «σύγγραμμα σύν θεῷ μοναχοῦ ἰωάννου τοῦ δαμασκηνοῦ Περί τῆς φύσεως καί δυνάμεως ἔτι τε καί ἰδιότητος τῶν κινούντων φαρμάκων».

Ἀρχ. *Περί τῆς φύσεως καί δυνάμεως ἔτι τε καί ἰδιότητος τῶν κινούντων φαρμάκων καί μετά ποίων ἑτέρων εἰδῶν ἑνοῦσθαι...*

Τελ. *...καί ἡ ἐμή πείρα τό αὐτό εὗρε δοκιμότερον πάντων, ὥστε μή καταφρονήσης...* (κολοβό).

10. Β.Α.Λ. 8 0,198 × 0,140 ΙΖ΄ αἰ. φφ. 148α-173β.
Τίτλος: *Ἑρμηνεία Ἱπποκράτους περί φλεβοτομίας καί καθάρσεως εἰς τάς πόσας ἡμέρας τῆς σελήνης νά πέρνῃς αἷμα καί καθάρσιον καλόν.*
Ἀρχ. *Χρή οὖν κάθε ἰατρόν ἐξετάζειν τόν μῆναν...*

11. Χ.Μ. 409 0,148 × 0,098 ΙΖ΄ αἰ. φφ. 31β-37β.
Τίτλος: *Περί πῶς ὁμοιάζουν τά παιδία τοῦ πατρός, ἤ τῆς μητρός, καί πόθεν τρέφεται τό παιδί εἰς τήν κοιλίαν τῆς μητρός του. Ἱπποκράτους.*

*** 12.** Β.Ε.Β. 68 0,210 × 0,155 ἔτ. 1747 σσ. 109-112 + 299-306.
α σσ. 109-112, «προγνωστικά μηστηριώδη ἱπποκράτους»
Αρχ. *Ο ἐμπειρικώτατος πάντων, καί οἰκείᾳ σοφίᾳ τῶν ἀνθρωπίνων σωμάτων θεραπευτής...*
β σσ. 299-306, «ἱπποκράτους ἀφωρισμοί».
σσ. 299-303, «τμῆμα α^{ον}».
Ἀρχ. *ἡ ζωή ἤ κοντή, καί ἡ τέχνη μακρά ὁ δέ καιρός ὀξύς καί ἡ δοκιμή σφαλερά, ἡ δέ κρίσις δύσκολη...*
σσ. 303-306, «τμῆμα β^{ον}».
Τελ. *...Εἰς τάς ἀρχάς, καί εἰς τά τέλη, τά πάντα εἶναι ἀσθενέστερα, περί δέ...*
Κώδικας κολοβός.

13. Π.Β.Ι. 102 0,340 × 0,225 ἔτ. 1780 φφ. 1α-11β.
Διάφορα ἔργα τοῦ Ἱπποκράτη.
Ἡ γραφή τοῦ κειμένου στήν Αἴγυπτο στίς 15 Νοεμβρίου 1780.

*** 14.** Β.Ε.Β. 39 0,208 × 0,127 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 215.
—φφ. 1α-98α, «Ἱπποκράτους περί νούσων» (4 'βιβλία' Οἱ ἀρχές τῶν 'βιβλίων': φφ. 1α, 21β, 58α καί 72α).
—φφ. 98β-118α, «Ἱπποκράτους περί τῶν παθῶν»·
—φφ. 161β-163β, « Ἱπποκράτους περί παρθενίων»·
—φφ. 163α-215β, «Ἱπποκράτους περί γυναικείας φύσιος».
Τελ. *...καί ἦν τοιαῦτα φάγῃ ἤ πίῃ ὥς πρός εἴπομεν, ὥστε ἀνάγκη...* (κολοβό).

*** 15.** Π.Β. 570 0,280 × 0,164 ΙΗ αἰ. φφ. 42α-46β + 113β-130β.

α φφ. 42α-46β, «Προγνωστικά μηστηριώδη Ἱπποκράτους».

Ἀρχ. *ὁ ἐμπειρικώτατος πάντων, καί οἰκείᾳ σοφίᾳ τῶν ἀνθρωπίνων σωμάτων θεραπευτής...*

Στό φ. 43β, «Ἕτερα προγνωστικά».

Ἀρχ. *Σκέπτεσθαι χρή ὧδε ἐν τοῖς ὀξέοις νοσήμασι α^ον μέν τό πρόσωπον τοῦ νοσοῦντος...*

Στό φ. 46α, «Διοκλῆς ἀντιγόνῳ βασιλεῖ γράφω ταῦτα».

Ἀρχ. *Διαιροῦμεν τό σῶμα τοῦ ἀνθρώπου εἰς μέρη τέσσαρα, κεφαλήν, θώρακα, κοιλίαν, καί κύστην· ἐπειδάν μέλλῃ τί πάθος...*

β φφ. 113β-130β, «Ἱπποκράτους ἀφορισμοί. τμῆμα α^ον».

Ἀρχ. *Ἡ ζωή ἥ κοντή, καί ἡ τέχνη μακρά· ὁ δέ καιρός ὀξύς, ἡ δοκιμή σφαλερά, ἡ δέ κρίσις δύσκολη...*

Τά 'τμήματα' β -η ἀρχίζουν στά φφ. 115β, 118α, 120α, 123α, 126α, 127β καί 130α.

Τελ. *...αὐτά γίνονται μᾶλλον εἰς ἐκείνους ὁποῦ μέλλουν νά ἀποθάνουν, καί αἱ κοιλίαις των ἀνασυκώνονται, καί φυσῶνται. Τέλος καί τῷ θεῷ δόξα.*

16. Ε.Α.Β. 2585 0,215 × 0,155 ΙΗ αἰ. σσ. 92-95.

Τίτλος: *Προγνωστικά μυστηριώδη Ἱπποκράτους.*

Ἀρχ. *Ὁ ἐμπειρικώτατος πάντων ἐν οἰκείᾳ σοφίᾳ τῶν ἀνθρωπίνων σωμάτων...*

17. Π.Β.Ι. (Λ.). 498 0,220 × 0,168 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 50.

Τά ἔργα: φφ. 1α-24β, « Ἱπποκράτους ἀφορισμοί μετά σχολίων»· φφ. 25α-36β, «Ἐξήγησις τῶν προγνωστικῶν Ἱπποκράτους»· φφ. 37α-40β, «Ἱπποκράτους προρρητικῶν ἐξήγησις»· φ. 41αβ, «Ἑρμηνεία περί τῶν μυελῶν τοῦ ἀνθρώπου»· φφ. 42α-43α, «Γενεαλογία τοῦ ἀνθρώπου»· φ. 43β, «Πῶς γίνεται ὁ ἴκτερος»· «Διάγνωσις τοῦ αἵματος»· φ. 44α, «Σημείωσις περί σφυγμῶν»· φ. 44β, «Περί τῶν ἡμερῶν τῆς φλεβοτομίας»· φφ. 45α-50β, «Περί ἀρτηριακῶν φλεβῶν καί ἄλλων ἰατρικῶν ὑποθέσεων».

18. Π.Β.Λ. 61 0,250 × 0,200 ΙΘ΄ αἰ.

Διάφορα ἔργα τοῦ Ἱπποκράτη.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΑΚΤΟΥΑΡΙΟΣ

(ΙΔ αἰ.)

Ι. Θεραπευτική

1. Β.Β. (Θ.Ρ.). 15 Fol. ΙΕ΄ αἰ. φφ. 218α-404β.
—φφ. 218α-353β, «ἀρχή τοῦ πρώτου λόγου τῆς θεραπευτικῆς Ὀκτουαρίου τοῦ Ζαχαρίου, τοῦ ἐν τῇ πασῶν τεχνῶν ἐπιφανεστάτη ἰατρικῇ περιβοήτου καί θαυμαστοτάτου.

Ἀρχ. *ἐπειδή σοι ἐς τήν ὑπέρ τοῦ γένους ἡμῶν στελλομένῳ πρεσβείαν...*

Τελ. *...ὅσα δοκεῖ λείπειν πρός τό τῆς ὑποσχέσεως ἄρτιον.*
—φφ. 354α-389β, «τοῦ αὐτοῦ σοφωτάτου Ἀκτουαρίου περί θεραπείας παθῶν καί τῶν ἔξωθεν φαρμάκων».

Αρχ. *ἐδόκει μοι διά βραχέων πάντων ἐπιμνῆσθαι βεβουλομένῳ τό πᾶν τῆς ὑποσχέσεως...*

Τελ. *...καί μή την ἄλλως δοκῶμεν ἐκπεπονηκότες τήν βίβλον, τῷ συντελεστῇ τῶν καλῶν Θεῷ χάρις.*
—φφ. 390α-404β, «οὗτος ὁ λόγος ἐγράφη δίς, διότι ἔναι οὗτος πλεῖστος τοῦ Ὀκτουαρίου».

Ἀρχ. *ἡ διά δυοῖν ἀριστολοχίαιν μέλανα ποιοῦσα πρός τά λελυμένα...*

Τελ. *...καί μή την ἄλλως δοκῶμεν ἐκπεπονηκότες τήν βίβλον. τέλος τοῦ ς΄ λόγου.*

2. Β.Βρ. 69 Fol. ἔτ. 1551 φφ. 46α-297β.
Τίτλος: *Τοῦ αὐτοῦ [ἀκτουαρίου κυρ ἰω. τοῦ ζαχαρίου] βιβλίον ἰατρικόν περιέχον πᾶσαν τέχνην ἐν ἐπιτόμῳ.*

Ἀρχ. *ἐπειδή δοι εἰς τήν ὑπέρ τοῦ γένους...*

3. Β.Β. (Γ.Λ.) 62 Fol. Ις αἰ. φφ. 1α-94β.
Τίτλος: *Τοῦ σοφωτάτου καί λιγιωτάτου ὠκταρίου* (στό περιθώριο: *ἀκτουαρίου*) *θεραπευτικῆς μεθόδου βιβλίον τέταρτον τῶν κατά μέρος παθῶν.*

Αρχ. *ἡ μέν παροιμία φησί χελώνης κρέα, ἤ φαγεῖν ἤ μή φαγεῖν...*

4. Π.Β.Λ. 60 0,210 × 0,170 ἔτ. 1787.
Τίτλος: *Ἀκτουαρίου Ἰωάννου ἰατρικῆς μεθόδου βιβλίον πρῶτον περί τῶν καθόλου διαγνώσεων.*

II. Περί οὔρων (βλ. Ideler II, 3-192)

1. Β.Β. (Θ.Ρ.). 15 Fol. ΙΕ΄ αἰ. φφ. 105α-217β.
Τίτλος: *τοῦ σοφωτάτου καί λογιωτάτου Ἀκτουαρίου κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Ζαχαρίου πραγματεία περί οὔρων.*
Τελ. *...τέλος τῆς ἰατρικῆς μεθόδου τῆς συγγραφείσης παρά τοῦ σοφωτάτου καί λογιωτάτου Ἀκτουαρίου πρός τόν Ἰωσήφ τόν φιλόσοφον, ὁμοῦ λόγοι δύο.*

2. Β.Β.Ν. III.D.23 8⁰ ΙΕ αἰ.

3. Β.Βρ. 70 Fol. Ις΄ αἰ. φφ. 213α-222β.
Ἀρχ. *τό κατά τήν ἐπιφανείαν φαινόμενον ὕδωρ...*
Στή σελίδα τίτλου: «τοῦ σοφωτάτου παρά μέν ἰνδοῖς ἀλή, παρ ἔλλησι δέ ἀβιτζιανοῦ πραγματεία περί οὔρων ἀρίστη βαρβάρως εἰς τήν Ελλάδα μετενεχθεῖσα παρά τοῦ σοφωτάτου καί ἰατρικωτάτου τοῦ ἀκτουαρίου κυρ ἰωάννου τοῦ ζαχαρίου».

ΙΩΑΝΝΗΣ ὁ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ
(695-749)

I. Ἀποσπάσματα ἀπό τήν «Πηγή γνώσεως»

1. Β.Ο. 122 0,205 × 0,147 ἔτ. 1693 σσ. 1-26 + α΄-υνς΄
Ἡ χρονολογία τοῦ χγφ. στή σελ. υν΄

2. Μ.Π. 835 (6342) 0,150 × 0,100 ΙΖ αἰ. φφ. 46β-79β.
Τίτλος: *Σύγγραμμα σύν Θεῷ μοναχοῦ Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, Περί τῆς φύσεως καί δυνάμεως ἔτι τε καί ἰδιότητος τῶν κινούντων φαρμάκων.*

*** 3.** Β.Ε.Β. 68 0,210×0,155 ἔτ. 1747 σσ. 217-219.
Τίτλος: *Περί τροφῶν δυνάμεων ἐκ τοῦ βιβλίου ἰωάννου τοῦ δαμασκηνοῦ.*
Ἀρχ. *Ἐγνώσθη ἡ φύσις, καί ἡ δύναμις τῶν βρωμάτων, καί πομάτων ἐκ τῆς αὐτῶν γεύσεως...*

Στήν ἀρχή τοῦ κώδικα, φφ. 3 χ.ἀ. ὅπου «πίναξ τοῦ παρόντος βιβλίου» καί ἡ χρονολογία γραφῆς(;) τοῦ κειμένου: «αψμζ΄ ἐν μηνί νοεμβρίῳ εἰς κωνσταντινούπολιν».

4. Ε.Α.Β. 2585 0,215×0,155 ΙΗ΄ αἰ. σσ. 183-186.
Τίτλος: *Περί τροφῶν δυνάμεων ἐκ τοῦ βιβλίου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ.*
Ἀρχ. *Ἐγνώσθη ἡ φύσις, καί ἡ δύναμις τῶν βρωμάτων...*

*** 5.** Ε.Β.Ε. 2856 0,160×0,110 ΙΗ΄ αἰ. σσ. 419-424.
Τίτλος: *Περί τροφῶν δυνάμεων ἐκ τοῦ βιβλίου ἰωάννου τοῦ δαμασκηνοῦ κεφ. μβ΄.*
Ἀρχ. *Ἐγνώσθη ἡ φύσις, καί ἡ δύναμις τῶν βρωμάτων, καί πομάτων ἐκ τῆς αὐτῶν γεύσεως, αἱ δέ γεύσεις τῶν βρωμάτων διαιροῦνται εἰς ὀκτώ...*

Βλ. Πορφυρόπουλος Μάρκος.

ΙΩΑΝΝΗΣ ἐπίσκοπος ΠΡΙΣ[Δ]ΡΙΑΝΩΝ
(ΙΒ αἰ.)

Ι. Παρεκβολαί ἐκ τῶν παλαιῶν ἰατρῶν συλλεγεῖσαι περί διαχωρημάτων

1. Ε.Β.Π. 637 0,320×0,235 ΙΕ΄ αἰ. φφ. 37β-39β.
Ἀρχ. *οἱ παλαιοί τῶν ἰατρῶν οἱ ἐξαίρετοι παρέδωκαν ἡμῖν κανόνας διαγνωστικούς, δι' ὧν διαγιγνώσκειν δυνησόμεθα τά ἐν τῷ βάθει τοῦ σώματος ἡμῶν γινόμενα πάθη, τάς τε κατά φύσιν καί παρά φύσιν διαθέσεις τῶν ἐν τῷ βάθει τοῦ σώματος ἡμῶν...*

Τελ. *...οὕτω περί διαχωρημάτων σκοπεῖσθαι δή τόν ἰατρόν καί οὕτως ἐκ τῆς ἰδέας αὐτῶν διαγιγνώσκειν τούς ἐν τῷ βάθει*

πάσχοντας ἀφανεῖς τόπους, ἐπικαλούμενος Χριστόν τόν ἀληθινόν Θεόν ἡμῶν εἰς τούς αἰῶνας ἀμήν.

2. Ε.Β.Β. 15 0,202 × 0,162 Ις΄ αἰ. φφ. 29α-54α.
Ἀρχ. *οἱ παλαιοί τῶν ἰατρῶν οἱ ἐξαίρετοι...*
Τελ. *...τούς ἐν τῷ βάθει πάσχοντας ἀφανεῖς τόπους.*

3. Β.Μ.Λ. (π). 1790 Fol. Ις΄ αἰ.

4. Ε.Β.Π. 2286 8⁰ Ις΄ αἰ. φφ. 136α-142β.

5. Ε.Β.Α. 8 0,310 × 0,210 Ις΄ αἰ. φφ. 53α-57β.

ΙΙ. Ἐκ τοῦ Παλλαδίου, Ἀρχελάου, Στεφάνου Ἀλεξανδρέως καί διαφόρων παλαιῶν ἰατρῶν, περί ἐντέρων

1. Ε.Β.Π. 2286 8⁰ Ις΄ αἰ. φφ. 127β-129β.
Ἀρχ. *Τό τοῦ ἀνθρώπου στόμα δεξάμενον τήν τροφήν, ταύτην κατά μέν τό πρῶτον διά τῶν ὀδόντων τῶν καλουμένων γομφίων ἤ μυλοδόντων, ἐν οἷς βραχεῖά τις πέψις γίνεται τῆς τροφῆς...*
Τελ. *...κύστις χοληδόχος, χολαγωγός πόρος, οὐρητῆρες, οὐρανοδόχος κύστις, τράχηλος κύστεως, οἰσοφάγος, μεσαραϊκαί φλέβες καί ἀπηυθυσμένον ἔντερον.*

2. Ε.Β.Β. 15 0,202 × 0,162 Ις΄ αἰ. φφ. 2α-6α.
Ἀρχ. *Τό τοῦ ἀνθρώπου στόμα δεξάμενον τήν τροφήν...*
Τελ. *...καί ἀπηυθυσμένον ἔντερον.*

ΙΙΙ. Περί οὔρων

1. Ε.Β.Π. 637 0,320 × 0,235 ΙΕ΄ αἰ. φφ. 50α-54β.
Τίτλος: *Τοῦ ταπεινοῦ Ἰωάννου ἐπισκόπου Πρισδριάνων, συγγραφή περί οὔρων συλλεγεῖσα ἀπό πολλῶν καί διαφόρων παλαιῶν καί νέων ἰατρῶν περί οὔρων εἰπόντων, οἷον Ἱπποκράτους τοῦ Κῴου, Πολύβου τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ, Γαληνοῦ τοῦ Περγαμηνοῦ, Μάγνου, Ὀρειβασίου, Ἀετίου, Παύλου τοῦ*

Αἰγινήτου, Ἀλεξάνδρου Τραλλιανοῦ, Θεοφίλου, Στεφάνου καί τῶν λοιπῶν.

Ἀρχ. *Ἐπειδή προτιθέμεθα εἰπεῖν περί τῶν οὔρων, χρή πρό παντός εἰπεῖν τί ἐστιν οὖρον· ἵνα τοῦτο καλῶς δυνησώμεθα εἰπεῖν προσήκει πρῶτον εἰπεῖν ποῦ καί πότε καί πῶς τό οὖρον γεννᾶται· πᾶν γάρ γινόμενον γίνεται ἔν τινι τόπῳ καί χρόνῳ τινί καί κατά τινα τρόπον, καί διά τοῦτο...*

Τελ. *...καί πάνυ ἄγαμαι τόν ἄνδρα καί πολλαχῆ καλῶς αὐτοῦ ἐξεύρηται· παρακελεύομαι δέ μηδέ τῶν φωτισμάτων ἀφίστασθαι τόν μέλλοντα ὀρθῶς ὑπέρ ἁπάντων γνώσεσθαι.*

2. E.B.A. 8 0,310 × 0,210 Ις΄ αἰ. φφ. 330α-334β.

Ὁ ἴδιος τίτλος μέ τό προηγούμενο.

Ἀρχ. *Ἐπειδή προτιθέμεθα εἰπεῖν περί τῶν οὔρων...*

Τελ. *...καί ὅτε πάσας τάς συστάσεις καί πάντα τά χρώματα καί πάντα τά παρυφιστάμενα συμπλέξωμεν καί εἴπωμεν πότε γίνονται καί πόθεν καί τί σημαίνουσι, ἀπαρτίζομεν τήν διδασκαλίαν.*

3. E.A.B. 293 4⁰ Ις΄ αἰ.

Τίτλος: *Συνάξεις θεοφόρου πατρός καί ἐπισκόπου Ἰωάννου περί οὔρων καί ἄλλων πολλῶν.*

Ἀρχ. *περί οὔρων προθέμενος γράφειν...*

Τελ. *...καί τούς βουλομένους ἀναγιγνώσκειν ἐπαφήκαμεν· ἀμήν.*

*** 4.** E.B.E. 1481 0,200 × 0,160 Ις΄ αἰ. φφ. 47α-71β.

Τίτλος: *Ἰωάννου ἐπισκόπου Πρισδρυάνων περί οὔρων διάγνωσις καί πραγματεία ἀρίστη.*

Ἀρχ. *Τήν περί τῆς τῶν οὔρων διαφορᾶς πραγματείαν, πολλοί τῶν ἀρχαίων ἰατρῶν ἐπεχείρησαν συγγράψαι· ὧν πρῶτος πάντων ἱπποκράτης ὁ κῶος...*

5. E.B.Π. 2286 8⁰ Ις΄ αἰ. φφ. 114α-123β.

Ὁ ἴδιος τίτλος μέ τό προηγούμενο.

Ἀρχ. *Τήν περί τῆς τῶν οὔρων διαφορᾶς...*

ΜΕΛΑΜΠΟΥΣ

(Γ΄ αἰ. π.Χ.)

Ι. Περί παλμῶν μαντική

*** 1.** Ε.Β.Ε. 2323 0,153 × 0,100 ἔτ. 1687 φφ. 116β-158β.

Τίτλος: *Μελάμποδος τοῦ ἱερογραμματέως, περί παλμῶν μαντική πρός πτολεμαῖον βασιλέα.*

Ἀρχ. *Ὅσα μέν σοῦ ἔγραψα εἰς τά προτύτερα βιβλία, κράτηστε βασιλεῦ, τά ἐσημείωσα, καί τά ἐσύναξα, ἀπό τάς στήλας, ἤγουν τάς εἰκόνας τάς ἀποκρύφους...*

Ακολουθοῦν: φ. 117α, «περί κορυφῆς»· φ. 118α, «περί κεφαλῆς»· φ. 120β, «περί τοῦ ἐγκεφάλου»· φ. 121α, «περί μετώπου»· φ. 122β, «περί κροτάφου»· φ. 123α, «περί ὀφρυδίων»· φ. 124α, «περί ὀμματίων»· φ. 127α, «περί μίτης»· φ. 128α, «περί μυκτήρων»· φ. 128β, «περί μήλων»· φ. 129α, «περί σιαγῶνος»· φ. 129β, «περί μαγούλων»· φ. 130α, «περί αὐτίων»· φ. 131α, «περί γενείου»· «περί οὐρανίσκου»· φ. 132α, «περί τραχήλου»· φ. 134α, «περί ὤμων»· φ. 134β, «περί βραχίωνος»· φ. 135α, «περί μουστακίων»· φ. 135β, «περί ἀγκώνων»· «περί πήχεων»· φ. 136α, «περί χερίων»· φ. 139β, «περί δακτύλων»· φ. 141α, «περί ὀνύχων»· φ. 142β, «περί μασχάλων»· «περί βυζίων»· φ. 144α, «περί ῥάχης»· φ. 151β, «περί τῶν βλαινῶν τοῦ κορμίου».

Τελ. *...ἔχει μεγάλην ἐπιθυμίαν καί ὄρεξιν εἰς τά σαρκικά πάθη. τέλος περί τῶν ἐλαίων. ἐγράφη τό παρόν ἐπί ἔτους αχπζ ἐν μηνί ὀκτωβρίου κθ΄*

Στά φφ. 159α-160β τοῦ κώδικα, περιγραφή διαφόρων φυσικῶν φαινομένων, σεισμῶν, ἐκλείψεων τῆς σελήνης κ.ἄ. τῶν ἐτῶν 1717 καί 1718.

Βλ. Ἀδαμάντιος.

*** 2.** Β.Α.Κ. 129 0,145 × 0,095 ΙΖ΄ αἰ. φφ. 3α-28β.

Τίτλος: *Ἐκ τῶν μελάμποδος ἱερογραμματέως, περί παλμῶν μαντική πρός πτολεμαῖον βασιλέα. μεταφρασθεῖσα εἰς κοινήν γλῶσσαν.*

Ἀρχ. *Ὅσα μέν εἰς τά ἔμπροσθεν βιβλία ἔγραψα ὦ κράτιστε βασιλεῦ...*

ΜΕΛΕΤΙΟΣ μοναχός
(Ζ΄-Η αἰ.)

Ι. Πόνημα ἐν συνόψει περί φύσεως ἀνθρώπου ἐξερανισθέν καί συντεθέν παρά Μελετίου μοναχοῦ, ἐκ τῶν τῆς Ἐκκλησίας ἐνδόξων καί τῶν ἔξω λογάδων τε καί φιλοσόφων

*** 1.** Μ.Π.Τ. 565 0,204 × 0,145 Ις αἰ. φφ. 85.
Ὁ τίτλος (βλέπε) στό φ. 4α.
Ἀρχ. («προοίμιον») *Τά περί τῆς τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῆς καί ἐξ ὅσων ἐστί φύσεων, καί τίς ἡ τῆς ψυχῆς οὐσία, καί πῶς ἐν σώματι περιέχεται...*
Προτάσσεται, φφ. 1α-2α, «πρόλογος».
Ἀρχ. *Ἡ παροῦσα σύνοψις περί φύσεως ἀνθρώπου ἐπενοήθη, καί συνελέγη, καί συνετέθη παρά μελετίου μοναχοῦ...*
Στά φφ. 2β-3β, «πίναξ σύν θεῷ τοῦ παρόντος βιβλίου».
Σημ. Στόν 'πρόλογο' σημειώνεται ὅτι «ὁ μέν ἱπποκράτης περί φύσεως ἀνθρώπων» ἔγραψε «ὀλίγα τινά δυσδιάγνωστα, οὐδέν περί τοῦ καθόλου ἀνθρώπου ἐμνημόνευσας... ὁ δέ γαληνός περί φύσεως μορίων μνησθείς καί περί κράσεως, ἐν οὐδεμιᾶς τῶν αὐτοῦ πραγματειῶν φαίνεται τοιαύτην ὁλοκλήρως ὑπόθεσιν ἀναγράψας. οἱ δέ τῆς ἐκκλησίας θεῖοι διδάσκαλοι... καλῶς φυσιολογήσαντες, πολλά περί τῶν τοῦ σώματος ἡμῶν μορίων, καί τῶν ψυχικῶν καί ζωτικῶν καί φυσικῶν δυνάμεων καί ἐνεργειῶν συνεφιλοσόφησαν» προσθέτοντας ὅμως ὅτι «οὐδείς μέντοι γε τῶν προειρημένων ἀνδρῶν... τήν ὅλην ὑπόθεσιν» περιέλαβαν εἰς «μίαν πραγματείαν». Αὐτό ἔκανε ὁ συγγραφέας τοῦ παρόντος βιβλίου, ὁ ὁποῖος τά «ἐσπαρμένως ἐν τοῖς τούτων βιβλίοις συγκείμενα ἐκλαβών, τό παρόν συνέστησε».

2. Π.Β.Ι. (Τ.Σ.). 85 0,205 × 0,155 Ις αἰ. φφ. 172α-178β.
Τίτλος: *Πόνημα ἐν συνόψει περί φύσεως ἀνθρώπου Μελετίου μοναχοῦ.*
Ἀρχ. *Περί μέν τῆς τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῆς...*

3. Ε.Β.Α. 8 0,310 × 0,210 Ις αἰ. φφ. 1α-53α.
Τίτλος: *Μελετίου Περί φύσεως ἀνθρώπου.*

*** 4.** Μ.Π.Τ 304 0,210 × 0,150 ἔτ. 1615 φφ. 103α-196α.
Αρχ. (φ. 105β) *Τά περί τῆς τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῆς...*

Κι ἐδῶ προτάσσεται, φφ. 103α-104β, ὁ «πρόλογος».

'Αρχ. *Ἡ παροῦσα σύνοψις περί φύσεως ἀνθρώπου ἐπενοήθη καί συνελέγη παρά μελετίου μοναχοῦ...*

Στά φφ. 104β-105β, «Πίναξ» τῶν περιεχομένων.

Κείμενο παρεμφερές μέ τό Ι, 1

Στό τέλος τοῦ κώδικα, φ. 208β, τό ὄνομα τοῦ γραφέα καί κτήτορα: «Κτῆμα καί πόνος Μελχισεδέκ ἐπισκόπου Ραιδεστοῦ πέλει τό παρόν· ἐγράφη ἐν ἔτει αχιε΄, οἱ δ' ἀναγινώσκοντες εὔχεσθαί μοι διά τόν Κύριον». Στή συνέχεια: «'Εκ τῶν τοῦ Δοῦκα 'Αποστόλ(ου) Μυτιληναίου καί λογοθέτου Σμύρνης».

5. Ι.Μ.Μ. 260 0,538×0,312 ἔτ. 1630 φ. 240αβ.

Τίτλος: *Μελετίου μοναχοῦ περί φύσεως ἀνθρώπου.*

'Αρχ. *Τά περί τῆς τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῆς...*

*** 6.** Μ.Π.Τ. 357 0,195×0,153 ΙΖ΄ αἰ. φφ. 304α-429β.

Τίτλος: *Μελετίου περί τῆς τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῆς.*

Παρεμφερές μέ τό Ι, 1.

7. Μ.Μ.Λ. 1759 0,230×0,170 ἔτ. 1772 σσ. 210-259.

Τίτλος: *Πόνημα ἐν συνόψει περί φύσεως ἀνθρώπου ἐξερανισθέν τε καί συντεθέν ἔκ τε τῆς σωκρατικῆς φιλοσοφίας βιβλίων καί ἐκ τῶν καθ' ἡμᾶς ἱερῶν καί θείων ἀνδρῶν, οἷον τοῦ μεγάλου Βασιλείου, Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, Γρηγορίου Νύσσης, τοῦ τε Χρυσοστόμου καί Κυρίλλου καί τῶν ἄλλων μεγάλων καί οἰκουμενικῶν ἐρανισθεῖσα καί συντεθεῖσα παρά μοναχοῦ Μελετίου τοῦ Ἁγιοτριοδίτου.*

Στό τέλος σημείωμα τοῦ γραφέα: «Εἴληφε τέλος ἡ παροῦσα ἀποταμιευτική τῶν χρησίμων καί συντεινόντων ἑκάστῳ πρός κατάληψιν νοημάτων βίβλος ἐν ἔτει σωτηρίῳ αψοβ κατά μῆνα μάρτιον παρά τῇ βασιλευούσῃ πλησίον τῆς ἐνορίας τοῦ ἁγίου Νικολάου τῆς 'Αγιᾶς διατελοῦντός μου τοῦ γράψαντος τήν παροῦσαν Μελετίου υἱοῦ Χατζῆ 'Ιωάννου Τραπεζουντίου».

*** 8.** Β.Ε.Β. 43 0,210×0,153 ἔτ. 1784 φφ. 122α-145α.

Τίτλος: *Ἑρμηνεία σύντομος περί φύσεως ἀνθρώπου.*

'Αρχ. *Ἡ παροῦσα σύνοψις περί φύσεως ἀνθρώπου ἐπενοήθη, καί συνετέθη παρά μοναχοῦ μελετίου...*

Κι αὐτό παρεμφερές μέ τό Ι, 1.

Στό φ. 145β, ἡ ἡμερομηνία κατά τήν ὁποία τελείωσε ἡ γραφή τοῦ κειμένου, τά

ὀνόματα τοῦ γραφέα καί τοῦ κτήτορα: «1784 αὐγούστου ζ΄ μετήλθωμεν ταύτην καί ἀντεγράψαμεν, καίτοι ὀδυνώμενοι καί κακῶς πάσχοντες ἀπό τοῦ σώματος καί ἐπισκεπτόμενοι παρά τοῦ κυρίου τῆς βίβλου καί υἱοῦ ἡμῶν ἐν Χριστῷ ἰατροφιλοσόφου κυροῦ σωτηρίου ἱερόπαιδος τοῦ ἐξ ἀκαρνανίας καί πρός μνήμην ἐσημειώθη· ὁ πατριάρχης καλλίνικος».

9. Π.Β.Ι. 470 0,221 × 0,160 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 1α-73α.
Τίτλος: *Μελετίου μοναχοῦ περί φύσεως ἀνθρώπου.*
Αρχ. *Ὁ μέν γάρ Ἱπποκράτης...*

10. Π.Β.Ι. 511 Fol. ΙΗ΄ αἰ.

11. Ζ.Σ. 3 0,240 × 0,175 ΙΘ΄ αἰ. φφ. 66.
Αρχ. *Τά περί τῆς τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῆς...*
Στά φφ. 1α-2α, ὁ πρόλογος (πρβλ. Ι,1) πού ἀρχίζει μέ τά λόγια: «Ἡ παροῦσα σύνοψις περί φύσεως ἀνθρώπου...»
Στό φ. 2β, πίνακας τῶν περιεχομένων.

ΙΙ. Ἰατροσόφιον (217 συνταγές γιά διάφορα νοσήματα)

1. Μ.Α.Α.Σ. 2030 12⁰ Ις΄ αἰ.
Τίτλος: *Περί ἀνθρώπου ὁποῦ κατουρεῖ καί στάζει ὀλίγον μετά πόνου καί ἀνάγκης ἤ βίας. Μελετίου ἰατροῦ* (ἡ 124 (= ρκδ΄) συνταγή).
Τό 4ο μέρος τοῦ κώδικα.

2. Αδ. 129 0,215 × 0,160 ἔτ. 1617.
Αρχ. *ὅταν ἐξεύγουν τά ἔντερα...*
Ἡ χρονολογία τοῦ χγφ. στή σελίδα τίτλου: «1617 ἀπό χῦ μηνός μεμακτηριῶνος ὀγδόη φθίνοντος».

3. Αδ. 40 0,215 × 0,160 ΙΖ΄ αἰ.
Αρχ. *ὅταν ἐξεύγουν τά ἔντερα...*

*** 4.** Β.Α.Κ. 129 0,145 × 0,095 ΙΖ΄ αἰ. φ. 31αβ.
Τίτλος: *Μελετίου τοῦ σοφοῦ, περί ποίαις ἡμέραις νά πέρνῃ αἷμα τῶν μηνῶν* (ἀκολουθοῦν οἱ «καλαῖς» καί οἱ «κακαῖς» ἡμέρες).

* **5.** E.B.E. 1506 0,250 × 0,200 ΙΖ΄ αἰ. σσ. 56.

Τό κείμενο ἀρχίζει ἀπό τή σελ. 7 μέ τή συνταγή «Περί ἐντέρων», τήν πρώτη ἀπό τίς 217 (σιζ΄) τοῦ κειμένου.

Ἀρχ. *Ὅταν ἐξέβγουν τά ἔντερα τοῦ ἀνθρώπου, βάλε ἀλεύρην καθαρόν καί τό ἄσπρον τοῦ αὐγοῦ καί μέλι...*

Τελ. *...καλιώτερον ἔνε, ἐάν πιαστῆ τόν μάρτιον ὁ λαγωός διά τί ἔνε καλός καιρός.*

Στίς σσ. 1-6, «Πίναξ τοῦ παρόντος ἰατροσοφίου μελετίου τοῦ σοφοῦ».

ΝΕΜΕΣΙΟΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΕΜΕΣΗΣ

(Δ -Ε΄ αἰ.)

Ι. Περί φύσεως ἀνθρώπου

(τό ἔργο ἐκδόθηκε στήν Ἀμβέρσα τό 1566)

1. Μ.Δν. 265 (3799) 8⁰ ΙΕ΄ αἰ.

Ἔχει 43 (μγ΄) κεφάλαια.

Τό 2ο μέρος τοῦ κώδικα.

* **2.** Μ.Κτ. 269 (3342) 0,150 × 0,105 ΙΕ΄ αἰ. φφ. 141α-149β.

Ἀρχ. *Τόν ἄνθρωπον ἐκ ψυχῆς νοερᾶς καί σώματος ἄριστα κατασκευασμένον...*

Τελ. *...διά τῶν εὐχῶν τήν εὐγένειαν διασπάσωμεν.*

3. Β.Ε. 113 (Σ.ΙΙΙ.17) 0,265 × 0,205 ΙΕ αἰ. φφ. 141α-148β.

Ἀρχ. *...μέχρι τοῦ βάθους δεικνῦσθαι πέφυκεν...*

Τελ. *...τῶν αἰσθητικῶν ἡδονῶν, οἱ μέν ἄλλαις.*

Κείμενο ἀκέφαλο.

4. Ε.Β.Α. 181 0,220 × 0,155 ἔτ. 1562 φφ. 171α-194α.

Ἀρχ. *Τέσσαρες τροπαί τοῦ ἐνιαυτοῦ εἰσιν...*

Τελ. *...σφαλεράς γάρ τάς αἰφνιδίους μεταβολάς οἶδεν ὁ λόγος.*

*** 5.** Π.Β.Α. 193 0,215×0,155 Ις΄ αἰ. φφ. 1α-79α.

Ἀρχ. *Τόν ἄνθρωπον ἐκ ψυχῆς νοερᾶς καί σώματος ἄριστα κατασκευασμένον καί οὕτω καλῶς, ὡς οὐκ ἐνεδέχετο ἄλλως γενέσθαι...*

Τελ. *...διά γάρ πλεονεξίαν, οὐχί διά τό συμφέρον ἐκείνοις ἀφοίλοντο. τέλος.*

Τά κεφάλαια: «περί ψυχῆς καί σώματος», «περί ἑνώσεως ψυχῆς καί σώματος», «περί σώματος», «περί στοιχείων», «περί τοῦ φανταστικοῦ», «περί ὄψεως», «περί ἀφῆς», «περί γεύσεως», «περί ἀκοῆς», «περί ὀσφρήσεως», «περί τοῦ διανοητικοῦ», «περί τοῦ ἀλόγου τῆς ψυχῆς μέρους, ἤ εἴδους, ὅ παθητικόν καί θρεπτικόν καλεῖται», «περί τοῦ ἐπιθημιτικοῦ», «περί ἡδονῆς», «περί θυμοῦ», «περί φόβου», «περί τοῦ ἀλόγου, καί κατηκόου λόγου», «περί τοῦ θρεπτικοῦ», «περί σφυγμῶν», «περί τοῦ γεννητικοῦ, ἤ σπερματικοῦ», «ἄλλη διαίρεσις τῶν διοικουσῶν δυνάμεων τῷ ζώῳ», «περί τῆς καθ' ὁρμήν, ἤ κατά προαίρεσιν κινήσεων, ἥτις ἐστί τοῦ ὀρεκτικοῦ», «περί ἀναπνοῆς», «περί ἑκουσίου καί ἀκουσίου», «περί ἀκουσίου», «περί τοῦ δι' ἄγνοιαν ἀκουσίου», «περί ἑκουσίου», «περί προαιρέσεως», «περί τίνων βουλόμεθα», «περί εἱμαρμένης», «περί τῆς διά τῶν ἄστρων εἱμαρμένης», «περί τῶν λεγόντων αἵρεσιν τῶν πρακτῶν ἐφ' ἡμῖν εἶναι», «περί τοῦ πῶς λέγει πλάτων τήν εἱμαρμένην», «περί τοῦ αὐτεξουσίου», «περί τοῦ ὅτι ἔστιν ἐφ ἡμῖν τινά», «περί τοῦ διά ποίαν αἰτίαν αὐτεξούσιοι γεγόναμεν», «περί προνοίας», «περί τίνων ἐστί πρόνοια».

Πολλές παρασελίδιες σημειώσεις μεταξύ τῶν ὁποίων, φ. 7α, «διά τόν ἄνθρωπον γέγονεν ὁ κόσμος». Στό περιθώριο τοῦ φ. 1α σημείωμα τοῦ Μητροφάνη Κριτόπουλου: «Αὕτη ἡ πραγματεία ἔστι νεμεσίου περί φύσεως ἀνθρώπου. κέκτημαι καί ταύτην τετυπωμένην εἰς σχῆμα η^{ον} Ἀμβέρσα MDLXV» καί «λόγος σοφώτατος καί τοῖς νῦν φιλοζόφοις ἀηδίας πρόξενος, πικρά γάρ ἡ ἀλήθεια».

Στήν ἀρχή τοῦ κώδικα, μέ δική του φυλλαρίθμηση, φφ. 1α-29β, «Γεωργίου τοῦ Γεμιστοῦ τοῦ καί Πλήθωνος περί ὧν Ἀριστοτέλης πρός Πλάτωνα διαφέρεται», ἐνῶ στό παράφυλλο τῆς ἀρχῆς ἡ σημείωση: «Συνήγορος τῷ πλήθωνι, Ἀποστόλιος ὁ βυζάντιος».

6. Β.Βρ. 29 Fol. Ις αἰ. φφ. 108α-159β.

Ἀρχ. *τόν ἄνθρωπον ἐκ ψυχῆς νοερᾶς...*

Τελ. *...τά τοιαῦτα κατορθοῦνται.*

*7. Δ.Β.Κ. 60α 0,210 × 0,155 ἔτ. 1776 φφ. 80.

Τίτλος: *Νεμεσίου Ἐπισκόπου Ἐμέσης περί φύσεως ἀνθρώπου.*

Ἀρχ. *Κεφ. α^ον. Τόν ἄνθρωπον ἐκ ψυχῆς νοερᾶς καί σώματος ἄριστα κατασκευάσθαι καί οὕτω καλῶς, ὡς οὐκ ἀνεδέχετο ἄλλως γενέσθαι καί συνεστᾶναι, πολλοῖς καί ἀγαθοῖς ἀνδράσιν ἔδοξε...*

Ακολουθοῦν: φ. 9β, «Κεφ. β^ον, περί ψυχῆς»· φ. 22α, «Κεφ. γ^ον, Περί ἑνώσεως ψυχῆς καί σώματος»· φ. 25β, «Κεφ. δ^ον, Περί σώματος».

Ἀρχ. *Πᾶν σῶμα τῶν τεσσάρων στοιχείων ἐστί σύγκειμα, καί ἐκ τούτων γέγονε...*

φ. 26β, «Κεφ. ε^ον, Περί στοιχείων».

Ἀρχ. *Τό στοιχεῖον τό κοσμικόν, ἐστί μέρος ἐλάχιστον τοῦ συγκείματος τῶν σωμάτων...*

φ. 31α, «Κεφ. ς^ον, Περί φανταστικοῦ»· φ. 32β, «Κεφ. ζ^ον, Περί ὄψεως»· φ. 35β, «Περί ἀφῆς».

Ἀρχ. *Ἕκαστον μέν τῶν ἄλλων αἰσθητηρίων διπλοῦν ὁ δημιουργός...*

φ. 37β, «Κεφ. θ^ον, Περί γεύσεως».

Ἀρχ. *Τήν μέν ὄψιν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἴπομεν κατ' εὐθείας γραμμάς ὁρᾶν...*

φ. 38α, «Κεφ. ι^ον, Περί ἀκοῆς».

Ἀρχ. *Ἡ δέ ἀκοή τῶν φωνῶν καί τῶν ψόφων ἐστίν αἰσθητική...*

φ. 38α, «Κεφ. ια^ον, Περί ὀσφρήσεως».

Ἀρχ. *Ἡ δέ ὄσφρησις γίνεται μέν διά τῶν ρινῶν...*

φ. 38β, «Κεφ. ιβ^ον, Περί τοῦ διανοητικοῦ»· φ. 38β, «Κεφ. ιγ^ον, Περί τοῦ μνημονευτικοῦ»· φ. 40α, «Κεφ. ιδ^ον, Περί τοῦ ἐνδιαθέτου λόγου καί τοῦ προφορικοῦ»· φ. 40β, «Κεφ. ιε^ον, Ἑτέρα διαίρεσις τῆς ψυχῆς»· φ. 41α, «Κεφ. ις^ον, Περί τοῦ ἀλόγου μέρους τῆς ψυχῆς, ὅ καί παθητικόν καί ὀρεκτικόν καλεῖται».

Ἀρχ. *Τινές καθ' ἑαυτήν εἶναι λέγουσι τήν ἀλογίαν, ὡς ἄλογον ψυχήν οὖσαν, καί οὐ μέρος τῆς λογικῆς...*

φ. 42β, «Κεφ. ιζ^ον, Περί τοῦ ἐπιθυμητικοῦ»· φ. 43α, «Κεφ. ιη^ον, Περί ἡδονῶν»· φ. 45β, «Κεφ. ιθ^ον, Περί λύπης»· φ. 46α, «Κεφ. κ^ον, Περί φόβου»· φ. 46β, «Κεφ. κα^ον, Περί θυμοῦ»· φ. 47α, «Κεφ. κβ^ον, Περί τοῦ ἀλόγου τοῦ μή κατηκόου λόγου»· φ. 47α, «Κεφ. κγ^ον, Περί τοῦ θρεπτικοῦ»· φ. 48α, «Κεφ. κδ^ον, Περί σφυγμῶν».

Ἀρχ. *Ἡ δέ σφυγμική κίνησις καλεῖται μέν καί ζωτική δύναμις...*

φ. 48β, «Κεφ. κε^ον, Περί τοῦ γεννητικοῦ καί σπερματικοῦ».

Αρχ. *Καί τό γεννητικόν δέ τοῦ μέρους ἐστί τοῦ μή κατηκόου λόγῳ...*

φ. 50α, «Κεφ. κς^{ον}, ἄλλη διαίρεσις τῶν διοικουσῶν δυνάμεων τῷ ζώῳ».

Ἀρχ. *Διαιροῦσι δέ καί ἄλλως τάς κατά τό ζῶον δυνάμεις, καί τάς μέν λέγουσι ψυχικάς, τάς δέ φυσικάς...*

φ. 50α, «Κεφ. κζ^{ον}, Περί τῆς καθ' ὁρμήν, ἤ κατά προαίρεσιν κινήσεως, ἥτις ἐστι τοῦ ὀρεκτικοῦ»· φ. 51α, «Κεφ. κη^{ον}, Περί ἀναπνοῆς».

Ἀρχ. *Καί ἡ ἀναπνοή δέ τῶν ψυχικῶν ἐστιν ἔργον...*

φ. 54α, «Κεφ. κθ^{ον}, Περί ἑκουσίου καί ἀκουσίου»· φ. 54β, «Κεφ. λ^{ον} Περί ἀκουσίου»· φ. 55β, «Κεφ. λα^{ον}, Περί τοῦ δι' ἀγνοίαν ἀκουσίου»· φ. 56β, «Κεφ. λβ^{ον}, Περί τοῦ ἑκουσίου»· φ. 57α, «Κεφ. λγ^{ον}, Περί προαιρέσεως»· φ. 58β, «Κεφ. λδ^{ον}, Περί τίνων βουλευόμεθα»· φ. 60α, «Κεφ. λε^{ον}, Περί εἱμαρμένης»· φ. 61β, «Κεφ. λς^{ον}, Περί τῆς διά τῶν ἄστρων εἱμαρμένης»· φ. 62β, «Κεφ. λζ^{ον}, Περί τῶν λεγόντων αἵρεσιν τῶν πρακτῶν ἐφ' ἡμῖν εἶναι, τήν δέ τῶν αἱρεθέντων ἀπόβασιν ἐπί τῇ εἱμαρμένῃ»· φ. 63α, «Κεφ. λη^{ον}, Περί τοῦ πῶς λέγει πλάτων τήν εἱμαρμένην»· φ. 65α, «Κεφ. λθ^{ον}, Περί τοῦ αὐτεξουσίου, ὅ ἐστι τό ἐφ' ἡμῖν»· φ. 66β, «Κεφ. μ^{ον} Περί τοῦ ὅτι ἐστιν ἐφ' ἡμῖν τινα»· φ. 68α, «Κεφ. μα^{ον}, Διά ποίαν αἰτίαν αὐτεξούσιοι γεγόναμεν»· φ. 70α, «Κεφ. μβ^{ον}, Περί προνοίας»· φ. 73α, «Κεφ. μγ^{ον}, Τί ἐστί πρόνοια»· φ. 73α, «Κεφ. μδ^{ον}, Περί τίνων ἐστι πρόνοια».

Τελ. *...διά γάρ πλεονεξίαν, οὐχί διά τό συμφέρον ἐκείνοις ἀφοίλοντο. Τέλος.*

Μετά τό τέλος τοῦ κειμένου, ἡ σημείωση: «ἔτεσι αψος^{ῳ} Γέγραπται τό παρόν παρά Κωνσταντίνου καί Γενουσίου Οἰκονομίδου τοῦ Κλειτοβιώτου ἐξ Ασπροποτάμου, ἐξ ἐπαρχίας τοῦ ἁγίου Σταγών, ἐκ περιοχῆς Τρίκκης καί ἀφιερώθη χάριν εὐλογίας τῷ πανιερωτάτῳ καί ἐλλογιμοτάτῳ ἁγίῳ Σερβίων κυρίῳ κυρίῳ Ἰγνατίῳ, ὡς φιλομούσῳ καί φιλοβίβλῳ».

*** 8.** Δ.Β.Κ. 60 0,210×0,155 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 116.
Τά φφ. 1α-3β καί 116β, λευκά.

Κείμενο παρεμφερές μέ τό προηγούμενο.

*** 9.** Α.Κ. 31 0,245×0,174 ΙΗ΄ αἰ. σσ. ριη

Περιλαμβάνει κι αὐτό τά 44 κεφάλαια.

Στό τέλος, σ. ριη΄, δίστηλος «Πίναξ τῶν κεφαλαίων».

10. Ζ.Σ. 16 0,235×0,185 ἔτ. 1803 σσ. 7-258.

'Αρχ. *Τόν ἄνθρωπον ἐκ ψυχῆς νοερᾶς καί σώματος...*

Στή σελ. 258 σημείωμα τοῦ γραφέα: «'Η τοῦ Νεμεσίου τοῦ φιλοσόφου καί Επισκόπου 'Εμέσης περί φύσεως ἀνθρώπου βίβλος αὕτη ἰδίᾳ χειρί γέγραπται παρ' ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ μητροπολίτου Παροναξίας Νεοφύτου Λαχοβάρι τοῦ Βυζαντίου, ἐν τῇ νήσῳ Νάξῳ ἐν ἔτει σωτηρίῳ αωγ μαρτίου ια΄».

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΜΥΡΕΨΟΣ

(ΙΒ -ΙΓ΄ αἰ.)

Ι. 'Ιατρικόν βιβλίον κατά στοιχεῖον

1. Μ.Μ.Λ. 654 0,400×0,280 ΙΕ αἰ. φφ. 236.

Τίτλος: *'Ιατροσόφιον κατά αβ πόνημα Νικολάου τοῦ Μυρεψοῦ.*

'Αρχ. *'Αρχή σύν θεῷ ἁγίῳ τῶν ἀντιδότων τοῦ α΄ στοιχείου. Ἄλφα· περί ἀλατίων...*

Στό φ. 57α, ἡ σημείωση: Τό παρόν ἰατροσόφιον εὑρίσκετο ἐρριμένον καί καταβρεμένον ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ ταύτης τῆς μονῆς τῆς ἁγίας Λαύρας καί ἔλαβεν αὐτό ὁ μακαρίτης παπᾶ Σεραφείμ ὁ Ταλαντινός καί περιποιησάμενος αὐτό ἔδωσέν το τῷ παπᾶ κυρ Δαμασκηνῷ τῷ 'Αναστασίτῃ καί τό ἐστάχωσε κατά τό ζριζ΄ αἰωνία του ἡ μνήμη».

2. Β.Ε. 79 (Σ.ΙΙ.3) Fol. Ις αἰ. φφ. 12α-301α.

***3.** Ε.Β.Ε. 1478 0,410×0,267 ΙΖ αἰ. φφ. 179 (κολοβό).

'Αρχ. *'Αντίδοτος ὡραία ἀλεξανδρίνα· ποιεῖ ὠφέλει εἰς ῥοῦμα κεφαλῆς· πραΰνει γάρ τόν πόνον αὐτῆς εὐθύς...*

Τό κείμενο σταματᾶ μετά τήν τρίτη σειρά τῆς 21ης συνταγῆς, «ὠτικόν ἐπίθεμα πρός δυσωδίας ὤτων καί σήψης, πάνυ δόκιμον», σέ σύνολο 23 «περί ὠτικῶν θεραπειῶν», τοῦ 'ω' στοιχείου.

Ἄν κρίνουμε ἀπό τό ὅτι στήν ἀρχή τοῦ κάθε 'στοιχείου' προτάσσεται πίνακας τῶν συνταγῶν τοῦ 'στοιχείου' πρέπει νά θεωρήσουμε πώς ὁ κώδικας εἶναι καί ἀκέφαλος. Λείπει ὁ πίνακας τοῦ 'α΄ στοιχείου'.

Στήν ἀρχή, φ. 1α, νεώτερη σημείωση: «Τοῦτό ἐστι Νικολάου τοῦ Μυρεψοῦ τό Περί συνθέσεως φαρμάκων, οὗ ἡ πρώτη ἔκδοσις ἐγένετο ἐν Βάϊσσενορφ τῷ 1541, καί ἡ β΄ ἐν Βασιλείᾳ τῷ 1549».

ΞΕΝΟΚΡΑΤΗΣ

(Α΄ αἰ.)

Ι. Περί τῆς ἀπό τῶν ἐνύδρων τροφῆς (βλ. Ideler, I, 121-133)

Τό ἔργο ἐξέδοσε ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς στό Παρίσι τό 1814 Βλ. ΓΜ/ΕΒ. ἀρ. 823.

*** 1.** Β.Ρ.Α. 164 0,178×0,117 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 1α-7β.
Ἀρχ. *Πεποίητε μέν νηχαλέα φύσις...*
Κείμενο κολοβό.

2. Π.Β.Κ. 93 4⁰ ΙΗ΄ αἰ.

*** 3.** Β.Ρ.Α. 477 0,220×0,163 ΙΗ αἰ. σσ. 47.
Τίτλος: *Περί ἰχθύων καί ὀστρακοδέρμων. Ἐκ τῶν Ξενοκράτους καί ἄλλων διαφόρων.*
Ἀρχ. *Κόκκυγες ἤ φιλομῆλαι, αἵτινες μικρόντι διαφέρουσι τῶν κοινῶς λεγομένων μυλοκοπίων...*
Τελ. (σ. 18) *...ἕτεροι δέ μενοτήσιοι, καί ἁλυκάτοι, καί ἀκρόπαστοι, καί ἡμίνηροι.*
Στίς σσ. 25-47, πίνακας ἰχθύων (οἱ σσ. 19-24 λευκές).

ΠΑΥΛΟΣ Ο ΑΙΓΙΝΗΤΗΣ

(Ζ΄ αἰ.)

1. Μ.Μ.Λ. 1883 0,280×0,190 ΙΕ΄ αἰ. φφ. 1α-185β.
Τά βιβλία: φφ. 1α-20β, «Βιβλίον α΄. Περί τῶν συμβαινόντων ταῖς κυούσαις καί πῶς αὐτάς διαιτητέον»· φφ. 21α-39β, «Βιβλίον β΄. Περί πυρετῶν, πρῶτον μέν περί τῶν συμβαλλομένων εἴς τε τήν σημείωσιν καί τήν ὅλην αὐτῶν ἀποθεραπείαν· ἔπειτα περί τῆς καθ' ἕκαστον εἴδος πυρετοῦ γνώσεώς τε καί θεραπείας καί τρίτον περί τῶν ἑπομένων τοῖς πυρετοῖς συμπτωμάτων»· φφ. 40α-102β, «Βιβλίον γ΄. Περί τῶν κατά

τόπους πεπονθότων παθῶν ὁ λόγος ἀρχόμενος μέν ἀπό ἄκρας κεφαλῆς, τελευτῶν δέ ἐπ' ἄκροις τοῖς ποσίν»· φφ. 103α-126β, «Βιβλίον δ΄. Δερμικά καί γενικά νοσήματα»· φφ. 127α-138β, «Βιβλίον ε΄. Περί θηριακῶν τε καί ἀλεξιφαρμάκων, προφυλακτικά πάντων κοινῇ τῶν ἰοβόλων καί θεραπεία τῶν ὑπό τούτων πληγέντων»· φφ. 139α-183β, «Βιβλίον ς΄. Περί τῶν χειρουργουμένων τῶν τε κατά σάρκα καί τῶν ἐν τοῖς ὀστοῖς θεωρουμένων»· φφ. 184α-185β, «Περί ἐμβαλλομένων καί ἀντεμβαλλομένων».

Στήν ἀρχή τό σημείωμα: «Διονυσίου ἱερομονάχου τοῦ ρήτορος καί τῶν φίλων αὐτοῦ. Τό παρόν βιβλίον θανόντος τοῦ πατρός κυρ Διονυσίου ἀφιερώθη εἰς τήν ἁγίαν Λαύραν... ἔτους ζρκβ ».

2. Μ.Μ.Λ. 1884 0,230 × 0,130 Ις αἰ. φφ. 97α-214β.
Τίτλος: *Παύλου Αἰγινήτου, ἐν τούτῳ τῷ ἑβδόμῳ βιβλίῳ Παύλου ἀκαίστορος τοῦ Αἰγινήτου περί τῆς τῶν φαρμάκων δυνάμεως ὁ λόγος ἐστίν ἁπλῶν τε καί συνθέτων ἁπάντων, ὁπόσων μάλιστα δι' ὅλων τῶν πρό τούτου ἓξ βιβλίων ἐμνήσθημεν· κατά αβ.*

3. Π.Β.Ι. 339 0,176 × 0,130 Ις΄ αἰ. φφ. 64β-70β.
Τίτλος: *Παύλου Αἰγινήτου ἰατροσοφιστοῦ κεφάλαιον κε΄ ἐκ τοῦ ζ΄ τό ἐπιγραφόμενον περί ἀντιβαλλομένων.*

Ἀρχ. *Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ φησίν ἐπί τινος γυναικός κινδυνευούσης...*

* 4. Μ.Μ.Λ. 1728 0,200 × 0,140 ἔτ. 1612 φφ. 1α-44α.
Τίτλος: *Ἰατροσόφιον ἐκ τοῦ πρώτου βιβλίου παύλου τοῦ αἰγινήτου.*
Ἀκολουθεῖ, φφ. 1α-4β, πίνακας τῶν περιεχομένων.
—φ. 5α, «ἀρχή ἐκ τοῦ πρώτου βιβλίου παύλου τοῦ αἰγινήτου. περί παιδίων».

Αρχ. *πρῶτον φαγί πρέπει νά δίδουν τό παιδίον, μέλι, πρῶτον τό γάλα, δεύτερον τό μέλι καί τοῦτο ἄς τό κάμουν διό ἤ τρεῖς φορές τήν ἡμέραν...*

Στή συνέχεια, φφ. 5α-19β: «εἰς τά κουκούδια καί φοῦσκες, ὁποῦ γίνονται ἐπάνω εἰς τά παιδία», «ὅταν ἔχει τό παιδί βῆχα, καί μύξαν», «ὅταν τό παιδί τρίζη τά δόντια», «ὅταν φυτρώσουν τά δόντια εἰς τό παιδίον», «εἰς ἄφθας», «εἰς τά τριψίματα, ὁποῦ γίνονται εἰς τό παιδί», «ὅταν εἶναι τά παιδία ὑγρά, ἤγουν βρεμένα», «περί σιριάσεως», «εἰς κορμί ζαρωμένον»,

«πῶς νά μυρίζη τό κορμί», «εἰς ἐκείνους ὁποῦ δέν ἔχουν καλήν ὄψιν», «εἰς τά σημάδια τά κακά, ὁποῦ γίνονται εἰς τό πρόσωπον, καί μάλιστα τῶν γερόντων», «πῶς νά κάμνη ὁ ἄνθρωπος νά μήν χαλάσουν τά δόντια του», «πῶς πρέπει νά κάμνη ὁ ἄνθρωπος νά μήν βαρυκουφίζη», «ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἐβλέπη ὡσάν ὁμίχλην», «διά τήν μέθην», «εἰς ἐκείνους, ἄν ἐβγένωσι τά φαγιά ἀπό κάτου χαλασμένα, ἤγουν ἄν ἔχουν κίνησιν πολύ», «πῶς νά ξεράση τινάς εὔκολα», «ὅσα κινοῦσι τό κάτουρον τοῦ ἀνθρώπου», «περί λαχάνων», «διά τούς βλαστούς», «διά τάς ρίζας, ὁποῦ τρώγονται», «διά τά ὄσπρια», «διά τά ὀπορικά», «περί τῶν ἀπό τῶν δενδρῶν καρπῶν», «διά τά πουλιά καί τῶν αὐτῶν κρεάτων», «διά τά αὐγά», «διά τό κρέας τῶν ζώων», «διά τά μέρη τῶν ζώων», «περί γάλακτος», «περί τοῦ ποτοῦ γάλακτος», «περί τυροῦ», «διά τά ψάρια», «περί ὀστρακοδέρματα», «περί ὀκταποδίων, καί συπίας, καλαμάρια», «διά τό κρασί», «διά τό μέλι», «περί ὕπνου».

—φφ. 20α-24β, «Ἰατροσόφιον, ἐκ τοῦ τρίτου βιβλίου τοῦ παύλου». Τά ἐπιμέρους κεφάλαια: «εἰς μάδησιν κεφαλῆς», «εἰς πιτυρίδα», «εἰς τά κουκούδια τῆς κεφαλῆς», «εἰς τήν κεφαλαλγίαν ὅπου καίει», «περί τῆς ψυχρᾶς κεφαλαλγίας», «ὅταν πονῆ τό ἀφτί ἀπό τήν ψύχραν», «ὅταν πονῆ ἀπό θέρμην», «ὅταν τρέχη τό αἷμα ἀπό τήν μήτην», «ὅταν πονῆ ὁ λαιμός, καί ὁ σταφυλήτης», «ὅταν πονοῦν τά μάτια», «εἰς βῆχαν», «ὅταν πτύη ὁ ἄνθρωπος αἷμα», «ὅταν ἔχη ὁ ἄνθρωπος πλευρικόν», «ὅταν ἔχη ὁ ἄνθρωπος κίνησιν», «ὅταν ὑπάγη αἷμα ἀποκάτου», «ὅταν κατουρῆ ὁ ἄνθρωπος συχνά καί αἷμα», «διά τήν σπλῆνα», «διά τήν κιτρινάδαν», «ὅταν εὔγη ὁ ὀφαλός», «περί ποδάγρας», «εἰς τά πονέματα τῶν δακτύλων, τῶν χειρῶν καί τῶν ποδῶν», «εἰς τά τριψίματα τῶν ποδῶν, καί εἰς τό ἄλλον κορμί», «περί παρονυχίας», «εἰς τά τζακισμένα νύχια», «πῶς νά εὐγάλης τά νύχια ὁποῦ ἔχουν λέπρα».

—φφ. 24β-32β, «ἐκ τοῦ τετάρτου βιβλίου τοῦ παύλου». Καί ἐδῶ: «περί λέπρας καί ψώρας», «εἰς λέπραν», «εἰς ψώραν», «εἰς λειχῆνας», «ὅταν τρώγη τό κορμί ἤ τό κεφάλι», «ὅταν καή ὁ ἄνθρωπος», «ὅταν ζεματιστή ὁ ἄνθρωπος», «εἰς φούσκαις ὁποῦ ἔγιναν ἀπό καύσιμον», «εἰς δαρμένους», «ὅταν πρηστῆ τό πρόσωπον ἤ ἄλλον μέρος τοῦ κορμίου», «εἰς τοῖς βουζούνοις, ἤγουν κουκούδια ὁποῦ εὐγένουν εἰς τό κορμί», «εἰς πρίξιμον ὁποῦ δέν καίει, καί βάνεις τό δάκτυλόν σου καί ἀπομένει λάκος», «ὅταν τζακιστῆ κόκαλον, ἤ ἔβγη ἀπό τόν τόπον, καί τό βάζουν, τό ἰσιάσουν· τί νά βάλης ἀπάνου», «ὅταν πέση ὁ ἄνθρωπος, ἤ ὅταν τόν χτυπήση τίποτε, καί γένη τό κορμί, ποῦ μαῦρον, ποῦ κόκκινον», «διά τά

χελώνια ὁποῦ γίνονται εἰς τόν ἄνθρωπον», «ὅταν σκιστῆ τοῦ ἀνθρώπου τό πετζί, ἤ ἡ σάρκα ἀπό χτύπημα, ἤ μαχαῖρι, ἤ τό κεφάλι», «εἰς ταῖς τομαῖς ὁποῦ εἶναι στρογγυλαῖς, καί χρειάζονται σάρκα νά γεμόσουν», «εἰς ταῖς πληγαῖς, ὁποῦ ἔχουν σιρίτιον», «ὅταν κάμνουν αἱ πληγαί σκουλίκια», «εἰς ταῖς πληγαῖς ὁποῦ κάμνουν πολλήν σάρκαν», «εἰς ταῖς πληγαῖς ὁποῦ εἶναι σάπιαις, καί ἔχουν τήν λεγομένην φάγουσαν», «εἰς ταῖς πληγαῖς ὁποῦ ἔχουν σαπίσματα καί βρομοῦν», «εἰς ταῖς πληγαῖς ὁποῦ χρειάζονται νά σφραγήσουν», «εἰς ταῖς τομαῖς ὁποῦ ὑγίαναν καί ἀπόμεινεν ὁ τόπος μαῦρος πῶς νά εὔγη τό μαῦρον», «ὅταν τρέχη τό αἷμα ἀπό τήν φλέβαν ἤ ἀπό τήν ἀρτηρίαν», «εἰς τά νεῦρα ἰδίως», «διά ταῖς λεβίδαις ταῖς στρογγυλαῖς».

—φφ. 32β-44α, «ἐκ τοῦ πέμπτου βιβλίου τοῦ παύλου». Ἀναλυτικότερα: «διά τά φίδια», «διά τά κουνούπια», «εἰς ταῖς μέλισσαις καί εἰς ταῖς σφήκαις», «εἰς ἐκείνους ὁποῦ φάγουν τά στρίδια, ὅ,τι λογῆς εἶναι τά στρίδια», «εἰς ἐκείνους ὁποῦ δαγκάση σκύλος λυσσασμένος», «εἰς τό δάγκωμα τοῦ σκύλου ὁποῦ δέν εἶναι λυσιάρης», «ὅταν φάγη σφήκα, ἤ μέλισσα τόν ἄνθρωπον», «ὅταν φάγη τόν ἄνθρωπον φαλάγγιον», «ὅταν φάγη ἡ ἀράχνη τόν ἄνθρωπον», «ὅταν ὁ σκορπιός φάγη τόν ἄνθρωπον», «ὅταν φάγη ἡ σκολόπενδρα τόν ἄνθρωπον ἤγουν ἡ πολυποδία», «ὅταν φάγη ἡ σκοτερίτσα τόν ἄνθρωπον», «ὅταν φάγη ἡ ὀχιά τόν ἄνθρωπον», «ὅταν ὁ δρύϊνος φάγη τόν ἄνθρωπον», «περί τοῦ ἀνθρώπου ὁποῦ νά τόν φάγη ἡ νεροφίδα», «ὅταν ἡ τρυγόνα φάγη τόν ἄνθρωπον», «ὅταν φάγη τόν ἄνθρωπον τό δρακόντιον, ἤγουν τό ὀψάριον ὁποῦ εἶναι εἰς τήν θάλασσαν», «ὁπόταν ὁ σκορπιός, τό ὀψάριον κτυπήση τόν ἄνθρωπον», «περί ἀνθρωποδηδήκτων, ἤγουν εἰς ἐκείνους ὁποῦ νά δαγκάση ὁ ἄνθρωπος», «τί νά τρώγη ὁ ἄνθρωπος καί τί νά πίνη ἀρχήτερα νά μήν τόν πιάνη τό φαρμάκι», «ἰατρεία εἰς ἐκείνους ὁποῦ πίνουν κάθε λογῆς φαρμάκι», «διά τάς βδέλας», «διά τά μανητάρια», «ὅταν πίη ὁ ἄνθρωπος πολύ νερόν κρύον ἤ πολύ κρασί».

Τά φφ. 44β-45β, λευκά.

Στό φ. 44α, ἡ χρονολόγηση τοῦ κώδικα: «ἔτους ζρκ΄ ἐτελυώθι ἐν μηνή μαΐω κγ΄».

*** 5.** B.A.K. 129 0,145×0,095 IZ΄ αἰ. φφ. 74α-119β+121β-128β. Τίτλος (φ. 78α): *ἀρχή σύν θεῷ, ἐκ τοῦ α^ου^ βιβλίου, παύλου τοῦ αἰγινήτου, ἰατροσόφιον αὐτοῦ, ὅπερ ἐποίησε εἰς κοινήν φράσιν, ὁ σοφώτατος κυρ συμεών.*

Ἀρχ. *πρῶτον φαγή πρέπει νά δίδομεν τῷ παιδίῳ ὕστερον ἀπό τό γάλα τῆς μάνας του, τό μέλι...*

Κείμενο παρεμφερές μέ τό προηγούμενο. Τά 'βιβλία': φφ. 78α-99β, τό α^{ov} (μ΄ συνταγές)· φφ. 99β-106β, τό γ^{ov} (κζ΄ συνταγές)· φφ. 121β-128β, τό δ^{ov} (κγ συνταγές)· φφ. 106β-119β, τό ε^{ov} (κε΄ συνταγές).

Στά φφ. 74α-77β, ὁ πίνακας τῶν περιεχομένων.

6. M.I. 316 (4436) 16^{0} ΙΖ΄ αἰ. φφ. 134β-137β.

Δύο μέρη:

α΄ φφ. 134β-135α, «Παύλου Αἰγινήτου βιβλίον πρῶτον. Διόρθωσις τῶν θερμῶν δυσκρασιῶν τοῦ σώματος».

β΄ φφ. 136α-137β, «Ἴασης τῶν ξηρῶν δυσκρασιῶν ἐπιγαστρόν ὡς ἐπί παραδείγματος, εὐθύς δέ καί τῶν λοιπῶν κράσεων. οβ΄».

ΠΛΑΝΟΥΔΗΣ ΜΑΞΙΜΟΣ

(1260 - 1310)

Ι. Περί ὑελίων τοῦ οὔρου

*** 1.** E.B.E. 1481 0,200 × 0,160 Ις΄ αἰ. φφ. 42β-47α.

Τίτλος: *Μαξίμου τοῦ Πλανούδη, διάγνωσις ὑελίων τοῦ οὔρου.*

Ἀρχ. *Τό λευκόν ὑελίον δηλοῖ, ψυχρότητα καί πόνον νεφρῶν καί ῥάχης...*

2. B.Bp. 70 Fol. Ις αἰ. φφ. 226α-227β.

Τίτλος: *Τοῦ σοφωτάτου μαξίμου τοῦ πλανουδῆ περί τῶν ὑελίων πάντων τῶν ἀσθενειῶν τῶν ἐν τοῖς ἀνθρώποις ἐπερχομένων.*

Ἀρχ. *τῶν ἀσθενείων ὑέλεια μάθε...*

Τελ. *...καλῶς ἐν τῷ ἤπατι.*

3. B.Bp. 72 Fol. Ις΄ αἰ. φφ. 213α-214β.

Τίτλος: *Τοῦ σοφωτάτου κυρ μαξίμου τοῦ πλανουδῆ περί τῶν ὑελίων πασῶν τῶν ἀσθενειῶν τῶν ἐν τοῖς ἀνθρώποις ἐπερχομένων.*

᾽Αρχ. *τῶν ἀσθενῶν ὑέλεια μάθε τρίς καί δέκα...*
Τελ. *...θανάτου σημεῖον ἴσθι.*

4. Μ.Ε.Σ. 28 0,210×0,140 Ις΄ αἰ. φφ. 141.
Τίτλος: *᾽Ιατρικά κεφάλαια Μαξίμου Πλανούδη, καί ἄλλων.*

ΡΟΥΦΟΣ Ο ΕΦΕΣΙΟΣ
(Α΄-Β΄ αἰ.)

*** 1.** Μ.Π.Τ. 83 0,155×0,115 ΙΖ΄ αἰ.
Διάφορα ἔργα τοῦ Ρούφου τοῦ ᾽Εφεσίου.
α΄. φφ. 1α-34α, Τίτλος: *᾽Ανωνύμου. Εἰσαγωγή ἀνατομική. Κεφ. α΄.*
᾽Αρχ. *Τῶν ἐν τοῖς ἀνθρώποις μορίων. τά μέν ἐστιν ἀσύνθετα, τά δέ σύνθετα...*
Στό φ. 34α, μετά τό τέλος τοῦ κειμένου, πού διαιρεῖται σέ ξ΄ κεφάλαια, ἡ σημείωση: «Περί μέν οὖν τῶν ἐν τοῖς ἀνθρώποις μορίων, εἴρηται. τέλος».
Τό φ. 34φ, λευκό.
β΄. φ. 1 χ.ἀ.+σσ. 104 (παλαιά ἀρίθμηση).
—σσ. 1-16, «Ρούφου ᾽Εφεσίου Περί τῶν ἐν κύστει καί νεφροῖς παθῶν. Κεφάλαιον Α΄».
᾽Αρχ. *Ὅσα περί τούς νεφρούς καί τήν κύστιν νοσήματα γίνονται, καθ᾽ ἕκαστον γράψω...*
Τά ἑπόμενα κεφάλαια (συνολικά 16): «Σημεῖα νεφρῶν φλεγμονῆς», «Θεραπεία φλεγμονῆς», «Περί κλυστῆρος», «Περί φλεβοτομίας», «Τά ἐν ταῖς ὀδύναις βοηθήματα», «Οὐρητικόν», « Εμπυημάτων καί φλεγμονῶν θεραπεία», «Οὐρητικά ῥηγνοῦντα τάς ἀποστάσεις», «Οὐρητικά ἑλκῶν καθαρτήρια», «᾽Επιπλάσματα σηπομένων ἑλκῶν», «Περί γάλακτος», «Περί λαχάνων», «Περί κρεῶν», «Περί τραγημάτων», «᾽Εμετικά».
—σσ. 17-24, «Τοῦ αὐτοῦ Ρούφου βιβλίον ἄλλο ἄναρχον καί ἀτελές· περί φαρμάκων καθαρτικῶν».
᾽Αρχ. *Καί παιδοποιΐα δοκεῖ συμφέρειν...*

—σσ. 25-56, «Ρούφου Ἐφεσίου Περί ὀνομασίας τῶν τοῦ ἀνθρώπου μορίων».

Ἀρχ. *Τό πρῶτον ἔμαθες ἐν καθαριστικῇ, κρούειν ἑκάστην τῶν χορδῶν καί ὀνομάζειν...*

—σσ. 57-66, «Τοῦ αὐτοῦ ὀνομασιῶν τῶν κατά ἄνθρωπον πρῶτον».

Ἀρχ. *Εἴ τις τήν καθαριστικήν μέλοι διδαχθήσεσθαι, ἀνάγκη πρό τῆς πάσης διδασκαλίας μαθεῖν τῶν τε χορδῶν...*

—σσ. 67-92, «Τοῦ αὐτοῦ ὀνομασιῶν β΄».

—σ. 93, «αἱ διάφοραι γραφαί».

—σ. 94, «Corrigenda».

—σ. 95, «Πίναξ τῶν ἐν τοῖς τοῦ Ρούφου» (ἀλφαβητικός).

Στό φ. 1 χ.ἀ. Πίνακας τῶν περιεχομένων καί τό ἐπίγραμμα: «Ἐκ τοῦ Σουΐδα», πού ἀρχίζει μέ τά λόγια: «Ὅσα περί τούς νεφρούς καί τήν κύστιν νοσήματα γίνωνται, καθ' ἕκαστον γράψω...»

Γιά τήν ἔκδοση τῶν ἔργων τοῦ Ρούφου, βλ. Daremberg-Ruelle, Παρίσι 1879.

ΣΑΡΑΚΗΝΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ

Ι. Ἑρμηνεία εἰς τήν φλεβοτομίαν

1. Κ.Π.Β. 13 0,235× 0,200΄ ΙΗ΄ αἰ. φφ. 53β-59β.
Τίτλος: *Ἑρμηνεία εἰς τήν φλεβοτομίαν τοῦ μαΐστορος κῦρ Ἰωάννου Σαρακηνοῦ, τοῦ χρηματίσαντος ἰατροῦ τοῦ αὐθέντος τῆς Ἰνδίας, ὀνόματι Ρενέλειος, εἶτα χριστιανοῦ γεγονότος καί Ἰωάννου κληθέντος· ἡ δέ ἑρμηνεία δηλοῖ τάς καλάς καί κακάς ἡμέρας τοῦ φλεβοτομεῖν.*

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ὁ φιλόσοφος (ὁ Ἀθηναῖος)
(Ζ΄ αἰ.)

I. Περί διαφορᾶς πυρετῶν

Τό ἔργο ἐξέδωσε ὁ Dem. Sicyri [Δημ. Σίγουρος] (1836-1901) στήν Φλωρεντία τό 1862 μέ τόν τίτλο: Theophili et Stephani atheniensis de febrium differentia et Hippocrate et Galeno.

* 1. Π.Θ. 25 0,195 × 0,145 ΙΖ αἰ. σσ. 62.

Ἀρχ. *Σκοπόν ἔχομεν ἐν τῷ παρόντι συγγράμματι περί διαφορᾶς πυρετῶν, σύντομον ἐκθέσθαι παράδοσιν...*

Τά 'κεφάλαια': σ. 2, «τί ἐστί πυρετός»· σ. 3, «πόσαι διαφοραί τῶν πυρετῶν»· σ. 7, «πόσα γένη τῶν πυρετῶν»· σ. 10, «περί τοῦ πῶς γίνεται ὁ πυρετός»· σ. 13, «περί τοῦ αἵματος»· σ. 14, «περί ξανθῆς χολῆς»· σ. 15, «περί μελαίνης χολῆς»· σ. 17, «περί φλέγματος»· σ. 18, «διά πόσας αἰτίας ἀνάπτονται οἱ πυρετοί»· σ. 21, «πῶς σημειώμεθα εἰσβολήν πυρετοῦ»· σ. 24, «πῶς γίνονται οἱ ἱδρῶτες ἐπί τῶν πυρετῶν»· σ. 25, «ποίῳ τρόπῳ γίνεται ἡ χάσμη πρό τῶν πυρετῶν»· σ. 27, «πῶς γίνονται οἱ πόνοι τῆς κεφαλῆς ἐπί τῶν πυρετῶν»· σ. 28, «τίνος πάθους εἰσίν οἱ ἐφήμεροι σύνοχοι»· σ. 30, «τί ἴστεον ἐφημερινοί πυρετοί»· σ. 31, «πόσα γένη τῶν συνόχων»· σ. 33, «πῶς διακρίνειν σύνοχον ἐπί ζέσει, καί ἐπί σήψει»· σ. 36, «τί ἔστι καύσων πυρετός»· σ. 37, «ἐκτικός πυρετός»· σ. 38, «τίσιν ἕπεται ὁ ἐκτικός»· σ. 42, «ἐπί τίσι γίνεται ὁ ἀκριβής τριταῖος»· σ. 44, «ἐπί τίσι γίνεται ὁ ἀκριβής ἡμιτριταῖος»· σ. 45, «ἐπί τίσι γίνεται ὁ ἀκριβής τεταρταῖος»· σ. 48, «πῶς γίνονται οἱ διαλείποντες πυρετοί»· σ. 50, «ποσαχῶς γίνονται αἱ φρίκαι»· σ. 52, «πῶς γίνονται οἱ τρόμοι ἐπί τῶν παροξυσμῶν»· σ. 53, «πῶς ἕπονται ταῖς φρίκαις οἱ πυρετοί»· σ. 54, «πῶς ὁ πυρετός»· σ. 55, «τί ἐστιν ἠπίαλος πυρετός».

Τελ. *...ὡς γινομένου ξηροτέρου τοῦ σώματος, οἷα τῶν ταριχευομένων σωμάτων.*

Σημ. Ὁ κ. Αἰμίλιος Δημ. Μαυρουδῆς, τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, εἶχε τήν εὐγενῆ καλωσύνη νά μοῦ στείλει πλῆρες φωτοαντίγραφο τοῦ κώδικα. Τόν εὐχαριστῶ θερμά.

ΣΥΜΕΩΝ ΣΗΘ

(ΙΓ΄ αἰ.)

Ι. Σύνταγμα κατά στοιχεῖον περί τροφῶν δυνάμεων

Τά χγφ. πού ἀκολουθοῦν περιλαμβάνουν ὅλα ἀφιέρωση στόν αὐτοκράτορα Μιχαήλ Δούκα.

(Τό ἔργο, πού στηρίζεται στό ὁμώνυμο ἔργο τοῦ Μιχαήλ Ψελλοῦ (βλ.) ἐκδόθηκε ἀπό τόν Gr. Gyraldus, Παρίσι 1538).

1. M.I. 206 (4326) 16^0 ΙΕ΄ αἰ. φφ. 1α-154β.
Τίτλος: *Σύνταγμα κατά στοιχεῖον περί τροφῶν δυνάμεων συγγραφέν παρά Συμεῶν μαγιστόρου Ἀντιοχέος τοῦ Σήθ καί δοθέν Μιχαήλ βασιλῇ τό Δοῦκα.*
Ἀρχ. (πρόλογος): *Πολλῶν καί λογίων ὦ μέγιστε καί τόν νοῦν ἡλιοειδέστατε βασιλεύ οὐχ Ἑλλίνον μόνον· ἀλλά καί Περσῶν καί Ἀγαρινῶν καί Ἰνδῶν περί τροφῶν δυνάμεων συγγραψαμένων καί ἔν τισι...*

*** 2.** M.I. 214 (4334) 0,180 × 0,120 ΙΕ΄ αἰ. φφ. [1α-58α].
Τίτλος: *Συμεών Σήθ Περί δυνάμεων τροφῶν.*

Τό κείμενο, πού ἔχει καί τόν ἐπιμέρους τίτλο «Ἰατροσώφιον», ἀρχίζει ἀπό τό φ. [3α]. Τά κεφάλαια: «περί ἄρτον», «περί ἀρνίον», «περί ἀσπαραγγίου», «περί ἀστάκου», «περί ἅλατος», «περί βοός», «περί βουτήρου», «περί βαλσάμου», «περί γάλακτος», «περί γογγύλων», «περί γαύρου», «περί δαμασκήνων», «περί ἐλαίας», «περί ἐλαίου», «περί ἐρίφων», «περί ζηνζήφων», «περί ζουλαπίου», «περί ἡδιόσμου», «περί ἰχθύων», «περί καρίων», «περί κολοκύνθης», «περί καστάνου», «περί κράμβης», «περί κάπαρις», «περί κρομιδίου», «περί κυαμώνου», «περί καρυωφύλων», «περί ἀρωματικῶν καρίων», «περί κεφαλῆς», «περί καράβου», «περί λαύρακος», «περί λιβάνου», «περί μαστίχης», «περί μαρουλίου», «περί μαλάχης», «περί μελισοφίλου», «περί μόσχου», «περί μήκωνος», «περί μέλιτος», «περί μιρσικόκκου», «περί ναρκίσου», «περί ξιφίου», «περί ξυλαλόης», «περί ὀρίζης», «περί ὄξους», «περί ὀρτύγων», «περί ὀρνίθων», «περί πέπωνος», «περί κεχρίου», «περί πράσου», «περί ραφανίδος», «περί σικῶν», «περί σταφυλῶν», «περί σελίνου», «περί σαγχάρεως», «περί σισαμίου», «περί σκόρδου», «περί τρίγλας», «περί

ὕδρων», «περί φοινίκων», «περί φακῆς», «περί φώκας», «περί χιῶνος», «περί χαμεμίλων», «περί τοῦ ποιήσαι οἶνον εὐωδίων».

Στήν ἀρχή, φφ. [1α-2β], «πίναξ σύν θεῷ ἁγίῳ περί τροφῶν δυνάμεως» (ἀλφαβητικός).

* **3.** Χ.Μ. 403 0,140×0,110 ΙΕ΄ αἰ. φφ. 40α-112α.
Τίτλος: *Περί τροφῆς οὐσιῶν Συμεών μαγίστρου τοῦ σήθ τοῦ ἀντιόχου καί φιλοσόφου.*

Ἀρχ. *Πολλῶν λογίων, ὦ μέγιστε βασιλεῦ, οὐχ ἑλήνων μόνων, ἀλλά καί περσῶν, ἀγαρινῶν καί ἰνδῶν...*

Στά φφ. 40β-41α, πίνακας τῶν περιεχομένων τοῦ πρώτου βιβλίου, ὅπου ἀναγράφονται ρμα 'κεφάλαια' Ἀπό τά 'κεφάλαια' (φφ. 41β-97β): «περί ἄρτου», «περί ἀρνίων», «περί ἀνίθου», «περί ἀνήσου», «περί ἄλατος», «περί βοΐου κρέατος», «περί βουτύρου», «περί βερυκόκου», «περί σάργου», «περί βαλσάμου», «περί ἐλάφου», «περί ἐριφίων», «περί ζουλαπίων», «περί ἰχθύων», «περί ἰσχάδος», «περί κολοκύνθας», «περί κιναρίου», «περί κίτρων», «περί καρδάμου», «περί ἐλαίας», «περί ἐλαίου», «περί κίτρων», «περί κιναμώμου», «περί λιβάνου», «περί λάβρακος», «περί μόσχου», «περί ναρκίσσου», «περί ξυλοκεράτων», «περί ὀρίζης», «περί ὀστρακοδέρμων», «περί ὀρτυκίου», «περί ὀρνίθων», «περί προβάτου», «περί σύκων», «περί σταφυλῶν», «περί σελήνου», «περί φοίνικος», «περί ὠῶν», «περί θρίδακος».

Στό φ. 98α, «πίναξ εἰς τό δεύτερον» (= βιβλίον), ὅπου ἀναφέρονται λθ΄ 'κεφάλαια'. Ξεσηκώνω (φφ. 98α-112α): «περί θάμνου», «περί ἀειζώου», «περί ἀμιγδαλῆς», «περί ἀψινθίας», «περί παιονίας», «περί δάφνης», «περί ἀγηθίνου», «περί ἐλελισφάκου», «περί ἐλεβόρου», «περί ἐρπύλου», «περί ἐρυθροδάμου», «περί καπάρεως», «περί κρίνου», «περί πιστακίου», «περί πλατάνου», «περί πυρέθρου» (κολοβό).

4. Ε.Β.Α. 192 0,218×0,145 ΙΕ αἰ. φφ. 158α-217β.
Τίτλος: *Σύνταγμα κατά στοιχεῖον περί τροφῶν δυνάμεων.*

5. Β.Βρ. 542 Fol. ΙΕ αἰ. φφ. 10α-18β.
Τίτλος: *Σύνταγμα κατά στοιχεῖον περί τροφῶν δυνάμεων, συγγραφέν παρά συμεών μαγίστρου ἀντιόχου τοῦ σήθ, καί δοθέν μιχαήλ βασιλεῖ τῷ δούκᾳ.*

Ἀρχ. *Πολλῶν ὄντων καί λογίων, ὦ βασιλεῦ...*

Τελ. *...τῷ τούτων χρῆσθαι ἀποζέματι...*

*** 6.** Αδ. 135 0,215×0,160 ΙΕ -Ις΄ αἰ.

Τίτλος: *Συμεών πρωτοβεστάρχου τοῦ Ἀντιόχου, περί τροφῶν δυνάμεων, κατά στοιχεῖον.*

Αρχ. *Πολλῶν καί λογίων, καί τόν νοῦν ἡλιοειδέστατε, οὐχ ἑλλήνων μόνον, ἀλλά καί περσῶν καί ἀγαρηνῶν καί ἰνδῶν, περί τροφῶν δυνάμεων συγγραψαμένων καί ἐπί τινων μέν πόρρω τοῦ δέοντος...*

Τά 'στοιχεῖα'· σ. 1, «στοιχεῖον α , περί ἄρτων, περί ἀρνίου, περί ἀμυγδάλων, περί ἀπίων, περί ἀγγουρίων, περί ἀμανίτων, περί ἀνίθου, περί ἀνίσου, περί ἀσπαραγγίου, περί ἀστακοῦ, περί ἅλατος, περί ἄμπαρ»· σ. 7, «στοιχεῖον β΄, περί βοός, περί βερικόκκου, περί βαλσαμελαίου, περί βασιλικῶν»· σ. 9, «στοιχεῖον γάμμα, περί γεράνων, περί γάλακτος, περί γογγυλίου, περί γάρου»· σ. 11, «στοιχεῖον δ , περί δορκάδων, περί δαμασκήνων»· σ. 13, «στοιχεῖον ε΄, περί ἐλαφῶν, περί ἐρίφων, περί ἐρεβίνθων, περί ἐλαιῶν, περί ἐλαίου»· σ. 16, «στοιχεῖον ζ περί ζέας, περί ζινζίφων, περί ζινγιβέρως, περί ζουλαπίου»· σ. 17 «στοιχεῖον η΄, περί ἡδυόσμου»· σ. 18, «στοιχεῖον θ΄, περί θρίμπου»· σ. 19, «στοιχεῖον ἰώτα, περί ἰχθύων, περί ἰσχάδων, περί ἰντίβου, περί ἴων»· σ. 22, «στοιχεῖον κ΄, περί κυδωνίων, περί κερασίων, περί καρίων, περί κολοκύνθης, περί καστάνων, περί κράβης, περί κωνάρων, περί κυνάρας, περί κίτρων, περί καρδάμων, περί καπάρεως, περί κρομύων, περί κιναμώνου, περί καρεοφύλλου, περί καρίου, περί κανάβεως, περί κιμίνου, περί κολυάνδρου, περί κρόκου, περί καφουρᾶς, περί κρίνου, περί κεφάλου ἰχθύος, περί κωβιοῦ, περί καρίδων, περί καράβων»· σ. 31, «στοιχεῖον λ΄, περί λαγωῶν, περί λεπτοκαρύων, περί λιβάνου, περί λαδάνου, περί λαύρακος»· σ. 33, «στοιχεῖον μ΄, περί μήλων, περί μαρουλίων, περί μαλάχης, περί μελάνθης, περί μελισσοφύλλου, περί μόσχου, περί μαλάθρου, περί μεσπίων, περί μήκωνος, περί μέλιτος, περί μαζιζανίου, περί μερσινοκόκων, περί μαστίχης»· σ. 39, «στοιχεῖον ν περί νησσῶν, περί νονέτου, περί ναρκίσου, περί νιμφαίας»· σ. 40, «στοιχεῖον ξ΄, περί ξυλοκεράτων, περί ξιφίου, περί ξυλαλόης»· σ. 41 «στοιχεῖον ο΄, περί ὀρύζης, περί οἴνου, περί ὄξους, περί ὀρτύγων, περί ὀστρακοδέρμων, περί ὀρνίθων, ἤτοι ἀλεκτορίδων καί ὀρνέων»· σ. 46, «στοιχεῖον π΄, περί πεπόνων, περί πιστακίων, περί πράσου, περί προβάτου, περί πέρδικος, περί περιστερᾶς»· σ. 51, «στοιχεῖον ρ΄, περί ροιῶν, περί ροδακίνων, περί ραφανίδων, περί ρόδων»· σ. 54, «στοιχεῖον σ , περί σύκων, περί σταφυλῶν, περί σταφίδων, περί σάχαρ, περί σελίνου,

περί σάτλου, περί σατλορίζου, περί σηπίας, περί σησάμου, περί σκορόδων, περί συνήπεως, περί σαμψύχου, περί σιακίου»· σ. 62, «στοιχεῖον τ΄, περί τέρων, περί ταώνων, περί τρίγλας, περί ταρκοῦ»· σ. 65, «στοιχεῖον υ , περί ὕδατος, περί ὕσκας, περί ὑδροσάτου»· σ. 67, «στοιχεῖον φ΄, περί φοίνικος, περί φάβατος, περί φακῶν, περί φασούλων, περί φασιανῶν, περί φείρων, περί φιλομήλας, περί φωκᾶς»· σ. 71, «στοιχεῖον χ΄, περί χοίρων, περί χηνῶν, περί χρυσολαχάνων, περί χιῶνος»· σ. 74, «στοιχεῖον ψ΄, περί ψησίου»· σ. 74, «στοιχεῖον ω΄, περί ᾠῶν, περί ᾠοταρύχων, περί ᾠτίδων».
—σσ. 75-86, Ἰατροσόφι, ὅπου [περί τροφῶν], «περί τῆς ἀπό τῶν ζώων τροφῆς», «περί τῶν μελῶν τῶν σαρκῶν τῶν ζώων», «περί ἰχθύων», «περί μαράθου», «περί κεφαλαλγίας πλεῖστα».

7. I.M.M. 468 0,412 × 0,300 Ις αἰ. φφ. 35α-109β.
Ὁ ἴδιος τίτλος μέ τό προηγούμενο.
Ἀρχ. *Πολλῶν καί λογίων, ὦ μέγιστε βασιλεῦ...*
Κείμενο κολοβό.

*** 8.** M.I. 329 (4449) 0,260 × 0,155 Ις΄ αἰ. φφ. 112β-115α.
Τίτλος: */Συμεών Σήθ/ Σύνοψις σχεδιασθεῖσα περί τῶν τροφῶν, ὅσας ὅτε καί βούλεται τίς δι ἐλαχίστων λέξεων διά γνῶ τήν τε κράσιν ἑκάστης ἰδιῶτητα εὐχερῶς. Κατά ἀλφάβητον.*

*** 9.** E.B.E. 1499 0,210 × 0,160 ΙΖ αἰ. φφ. 53α-118β.
Τίτλος: *Σύνταγμα κατά στοιχεῖον περί τροφῶν δυνάμεων συγγραφέν παρά Συμεών μαγίστρου.*
Ἀρχ. *Πολλόν καί λωγήον μέγιστε καί τόν νοῦν ἡλιονϊδέστατε βασιλεῦ οὐχ ἑλϊνον μόνον ἀλλά καί πέρσον· καί ἀγαρινόν...*

*** 10.** M.Π. 684 (6191) 0,230 × 0,175 ἔτ. 1787 φφ. 236α-278β.
Τίτλος: *Σύνταγμα κατά στοιχεῖον περί τροφῶν δυνάμεων συγγραφέν παρά Συμεώνου μαγίστρου ἀντιόχου τοῦ σήθη, καί δοθέν μιχαήλ βασιλεῖ τῷ δούκᾳ.*
Ἀρχ. *Πολλῶν καί λογίων, ὦ μέγιστε, καί τόν νοῦν ἡλιοειδέστατε βασιλεῦ, οὐχ ἑλλήνων μόνον, ἀλλά καί περσῶν, καί ἀγαρηνῶν καί ἰνδῶν, περί τροφῶν δυνάμεων...*
Τελ. *...καί τά περί ἐκείνων ὡς διεγνώσθη καί εὑρέθη εἶπον.*

Στό τέλος τοῦ κειμένου ἡ σημείωση: «Καί τάδε παρθενίου ἰαροδιακόνου· ἀντιγράφη δέ παρά τινος γραικολατινικοῦ βιβλίου ἔτει σωτηρίῳ αψπζ΄».

Σημ. Στόν κώδικα, τοῦ ἔργου αὐτοῦ προηγεῖται, φφ. 107α-113β: «Ἐπιστολή πρός τινα χῖον, ὁ ὁποῖος ἐπρόβαλεν ὅτι ἡ πίστις τόν θέλει ὁλότελα τυφλόν, ἐπειδή τόν βιάζει νά πιστεύῃ ἐκεῖνα ὁποῦ δέν ἠμπορεῖ παντελῶς νά καταλάβῃ· ἡ ὁποία ἀπόκρισις ἔγινε παρά σπυρίδωνος πελοποννησίου ἐν χίῳ κατά τό αψπα ἔτος τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας».

11. Β.Ο. 113 0,210×0,157 ΙΗ΄ αἰ. φφ. α΄-ρλα΄

ΨΕΛΛΟΣ ΜΙΧΑΗΛ
(ΙΑ΄ αἰ.)

Ι. Σύνταγμα κατά στοιχεῖον ἐκλελεγμένον ἀπό τῶν ἰατρικῶν βιβλίων περί δυνάμεως τροφῶν, καί ὠφελείας καί τῆς τούτων βλάβης

Τά χγφ. πού ἀκολουθοῦν περιλαμβάνουν, ὅλα, ἀφιέρωση «πρός τόν βασιλέα Κωνσταντῖνον τόν Μονομάχον».

1. Β.Β. (Γ.Λ.) 61 Fol. Ις αἰ. φφ. 89.
Ἀρχ. *πολλῶν ὄντων καί λογίων, ὦ μέγιστε καί τόν νοῦν ἡλιοειδέστατε βασιλεῦ ἡμῶν...*

Στά φφ. 1α-51β, ἡ ἀφιέρωση «τοῦ σοφωτάτου Ψελλοῦ πρός Κωνσταντῖνον τό πορφυρογέννητον (= μονομάχον) βασιλέα».

2. Π.Β.Ι. 247 0,218×0,160 ἔτ. 1674.
Ἀρχ. *Πολλῶν καί λογίων, ὦ μέγιστε βασιλεῦ, οὐχ Ἑλλήνων...*

*** 3.** Β.Ε.Β. 68 0,210×0,155 ἔτ. 1747 σσ. 1-108.
Τίτλος: *Τοῦ σοφωτάτου, καί ὑπερτίμου μιχαήλ ἐφεσίου τοῦ ψελλοῦ σύνταγμα ἀπό τῶν ἰατρικῶν βιβλίων. περί δυνάμεων τροφῶν, καί ὠφελειῶν, καί τῆς*

τούτων βλάβης. πρός τόν βασιλέα κωνσταντῖνον τόν μονομάχον κατ' ἀλφάβητον. προοίμιον.

'Αρχ. *Πολλῶν καί λογίων ὦ μέγιστε βασιλεῦ, οὐχ ἑλλήνων μόνον, ἀλλά καί περσῶν, καί ἀγαρηνῶν, καί ἰνδῶν περί τροφῶν δυνάμεων ἐγγραψαμένων...*

Στόν ἴδιο κώδικα:

—σ. 204, «κυροῦ μιχαήλ τοῦ ψελλοῦ εἰς τούς δώδεκα μήνας».

'Αρχ. *μάρτιος. Ἐγώ στρατηγός, πρός πανοπλίαν ἄγω...*

—σ. 208, «προγνωστικόν ἀναγκαῖον».

'Αρχ. *Δεῖ γινώσκειν ὅτι, ὅταν τύχη ἡ τοῦ αὐγούστου μηνός, ἤ τοῦ δεκεμβρίου...*

—σ. 209, «πῶς δεῖ διαιτᾶσθαι καθέκαστον μῆνα».

'Αρχ. *μηνί μαρτίῳ, ἀρχή τοῦ ἔαρος ἰσημερία ἀπό τάς κβ΄...*

ἕως σ. 211.

Στήν ἀρχή τοῦ κώδικα, φφ. 3 χ.ἀ. ὅπου «πίναξ τοῦ παρόντος βιβλίου» καί ἡ χρονολογία: «αψμζ΄ ἐν μηνί νοεμβρίῳ εἰς κωνσταντινούπολιν».

*** 4.** B.P.A. 184 0,213 × 0,150 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 161α-188β.
Τίτλος: *μιχαήλ τοῦ ὑπερτίμου καί σοφωτάτου τοῦ ψελλοῦ σύνταγμα ἀπό τῶν ἰατρικῶν βιβλίων, περί δυνάμεων τροφῶν καί ὠφελειῶν, καί τῆς τούτων βλάβης πρός τόν βασιλέα κωνσταντῖνον τόν μονομάχον, κατά ἀλφάβητον.*

'Αρχ. *πολλῶν καί λογίων, ὦ μέγιστε βασιλεῦ, οὐχ ἑλλήνων μόνον...*

5. E.A.B. 2585 0,215 × 0,155 ΙΗ αἰ. σσ. 1-91.

*** 6.** Π.Β. 570 0,280 × 0,164 ΙΗ αἰ. φφ. 1α-41α.

Κείμενο. ἀκέφαλο.

'Αρχ. *...βραδύτερον δέ, οἱ δέ κατ' αὐτήν τήν ἡμέραν τῆς ἀψήσεως μετά τό ψυχθῆναι ἐσθιόμενοι εὔπεπτοι, καί εὐδιάδοτοι...*

Τελ. *...καί τά περί ταύτης, ἐκ τῶν περί ἐκείνων εἰρημένων διαγνωσθήσεται.*

Πρβλ. Νικόλαος 'Αγραφιώτης καί 'Ιπποκράτης.

7. Αδ. 97 0,200 × 0,145 ΙΗ΄ αἰ.

*** 8.** Β.Κ.Φ.Ρ. 5 0,153×0,103 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 13α-82β (παλαιότερη σελιδαρίθμηση: σσ. 140).

Τίτλος: *Τοῦ σοφωτάτου, καί ὑπερτίμου μιχαήλ ἐφεσίου τοῦ Ψελλοῦ Σύνταγμα ἀπό τῶν ἰατρικῶν βιβλίων. περί δυνάμεων τροφῶν, καί ὠφελειῶν, καί τῆς τούτων βλάβης. πρός τόν βασιλέα κωνσταντῖνον τόν μονομάχον, κατά ἀλφάβητον.*

Ἀρχ. («προοίμιον») *Πολλῶν καί λογίων ὦ μέγιστε βασιλεῦ, οὐχ ἑλλίνων μόνον ἀλλά καί περσῶν, καί ἀγαρηνῶν, καί ἰνδῶν, περί τροφῶν δυνάμεων...*

Τά κεφάλαια: «ἄρτος», «περί ἀρνῶν κρεάτων», «περί ἀμυγδάλων», «περί ἀπιδίων», «περί ἀγκουρίων», «περί ἀμανοίτων», «περί ἀπιδίων», «περί ἀνήθου», «περί ἀσπαράγγων», «περί ἀστακῶν», «περί τοῦ ἅλατος», «περί ἄμπαρης», «περί ἀλόης», «περί ἀμύλου, ἤγουν νισεντί», «περί βοΐον κρεῶν», «περί βουτύρου», «περί βλίου», «περί βουγλώσσου», «περί βερικόκκου», «περί βαλσάμου», «περί βασιλικῶν», «περί γερανῶν κρέας», «περί γάλακτος», «περί γογγυλίων», «περί γλυκανίσου», «περί γλυκορύζης», «περί γάρρου», «περί δορκάδων κρέας», «περί δαμασκήνων», «περί δαύκου», «περί ἐλάφων κρέας», «περί ἐρίφων κρέας», «περί ἐρεβίνθων», «περί ἐλαίων», «περί ζάρης, ἤγουν βρίζα», «περί ζίζυφας», «περί ζιγγιβέρεως», «περί ἡδύ ὄσμου», «περί θρύμβου», «περί ἰχθύων», «περί ἰσχάδων», «περί ἰντίβον», «περί ἴων, ἤγουν μενεχσέδες», «περί κυδωνίου», «περί κερασίων», «περί καρίων», «περί κολοκύνθης», «περί καστάνου», «περί κράβης», «περί κευάρας», «περί κυάμων», «περί καρδούμων», «περί καπάρεως», «περί κρομμύων», «περί κασιναμώμου ἤγουν κανέλλα», «περί καρύου ἀρωματικοῦ», «περί καρναβάδου», «περί κυμίνου», «περί κολυάνδρου», «περί κρόκου», «περί κανθαρίδων», «περί κάμφουρας», «περί κρίνου», «περί κεφάλου ἰχθύου», «περί κοβίου», «περί καραβίδας», «περί καράδων», «περί κέχρου», «περί κασίας», «περί λαγωοῦ», «περί λεπτοκαρύων», «περί λιβάνου», «περί λαδάνου», «περί λάβρακος», «περί μήλων», «περί μαλάθρου», «περί μαρουλίων», «περί μελανθίου», «περί μελισσοφύλλων», «περί μόσχου», «περί μεσπύλων», «περί μίκωνος», «περί μέλιθος», «περί μανζιζανίων», «περί μυρσινοκόκκων», «περί μαστήχης», «περί μαλάχης», «περί νησών σάρτας», «περί νέτης κατασκευῆς θυμιάματος», «περί ναρκίσου», «περί νυμφέας», «περί ξυλοκεράτου», «περί ξιφίου ἰχθύου», «περί ξυλαλώης», «περί ὀρίζης», «περί οἴνου», «περί ὄξους», «περί ὀρνίθων σάρκας», «περί ὀστρακοδέρμων», «περί ὀρτύγων σάρκας», «περί πέπονος», «περί πιστακίων», «περί

πράσου», «περί προβίου κρέατος», «περί περδίκων κρέατος», «περί παγουρίων», «περί πεσέρως», «περί πηγάνου», «περί ροδιᾶς», «περί ροδακίνων», «περί ραφάνων», «περί ρόδων, ἤγουν τριαντάφυλλα», «περί σύκων», «περί συκαμίνων», «περί σταφύλων», «περί σταφίδων», «περί σαγχάρεως», «περί σελίνου», «περί σίσυθλου», «περί σιπίας», «περί σιακίων», «περί σκόρδων», «περί σαμψύχου», «περί σινηπίου», «περί στάχους», «περί τυροῦ», «περί ταρχόν», «περί τετραγκούρων», «περί τριγλήων», «περί ταώνων σάρκας», «περί ὑδρύων», «περί ὕσκου λεγομένου», «περί ὑδροσάτου», «περί ὑδάτων», «περί φοινίκων», «περί φαβῶν ἁπάντων», «περί φακῆς», «περί φασουλίων», «περί φασιανῶν», «περί φαγρίου», «περί φιλομίλας ἰχθύου», «περί φουκᾶς», «περί χοίριον κρέας», «περί χηνῶν κρέας», «περί χρισολαχάνων», «περί χιῶνος», «περί ψησίων», «περί ὠῶν», «περί ὠοταράχων», «περί ὠτίδων σάρξ».

Στά φφ. 5α-6β, «μάξιμος τοῖς ἐντευξομένοις ὑγιαίνειν».

> Ἀρχ. *ἀναγκαίας οὔσης τῆς ἰατρικῆς τέχνης ὅτε δή περί τό ἀνθρώπινον σῶμα καταγινομένης...*

Στά φφ. 6β-10β, «πίναξ τοῦ παρόντος βιβλίου περί τροφῶν, καί ὠφελειῶν, τοῦ σοφωτάτου μιχαήλ ἐφεσίου τοῦ ψελλοῦ κατά ἀλφάβητον» (τά φφ. 11β-12β, λευκά).

Κτητορικά: φ. 82β (ἤ σ. 140), μέ τό ἴδιο χέρι: «ἐκ τῶν τοῦ διονυσίου ἱερομονάχου καί τῶν φίλων»· φ. 1α, διαφορετικό χέρι (σβησμένο): «τό παρόν βιβλιάριον τῆς ἰατρικῆς ὑπάρχει ἐμοῦ σεραφείμ ἱερομονάχου τοῦ χρηματίσαντος προεστώς εἰς τόν πύργον... αω ἰουνίου κα΄» καί ἀπό τρίτο χέρι: «ἐκ τῶν τοῦ τριανταφύλλου τοῦ κομνηνοῦ».

Πρβλ. Μάξιμος Πελοποννήσιος.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ
ΕΡΓΑ ΓΕΝΙΚΩΝ ΓΝΩΣΕΩΝ

Περιλάβαμε ἐδῶ, στό Παράρτημα, τά ἔργα ἐκεῖνα —μεταφράσεις, συμπιλήματα, εἴτε πρωτότυπα— 6 χειρόγραφα καί 18 ἔντυπα, τά ὁποῖα δέν ἀναφέρονται σέ μία μόνον ἐπιστήμη, δέν ἐντάσσονται σέ μία ἀπό τίς τρεῖς μεγάλες ὑποδιαιρέσεις τοῦ τρίτομου αὐτοῦ ἔργου μας.

Πρόκειται γιά ἔργα πού προωθοῦν μιά διαφορετική, ἐγκυκλοπαιδική, ἀντίληψη γιά τήν παιδεία καί τά ὁποῖα, γι' αὐτόν ἀκριβῶς τό λόγο, δέν ἀναφέρονται σέ μία μόνον ἐπιστήμη, ἀλλά «εἰς ὅλας τάς ἐπιστήμας»· γιά ἔργα προοριζόμενα γιά «τήν κατ' ἰδίαν ἐν τῷ οἴκῳ διδασκαλίαν τῶν παίδων» καί στά ὁποῖα, μέσα ἀπό μία γενικότερη προσπάθεια συστηματικῆς ἔκθεσης τῶν γνώσεων, παρατίθενται ἁπλές ἔννοιες ἀριθμητικῆς καί γεωμετρίας, στοιχειώδεις ἔννοιες γιά τή φύση —μέ πρόδηλη τήν πρόθεση τῶν συγγραφέων τους νά ἑρμηνεύσουν τά φυσικά φαινόμενα μέ τρόπο φυσικό, ἀπαλλαγμένο ἀπό μυστικισμούς καί δεισιδαιμονίες—, ὅπως ἐπίσης καί ἔννοιες τῆς ἰατρικῆς καί τῆς βιολογίας· ἐν συντομία γιά ἔργα τά ὁποῖα ἐπιχειροῦν, στή βάση τοῦ ὀρθοῦ λόγου καί τῆς ἐμπειρικῆς γνώσης, νά δώσουν «μίαν νύξιν», «μίαν σύντομον εἰσαγωγήν» καί ὄχι ἕνα πλῆρες κι ἀκόμη λιγότερο ἕνα ἐξειδικευμένο σύστημα γνώσεων· γιά ἔργα, τέλος, πού ἱκανοποιοῦν τίς ἀνάγκες ἐκείνων, νέων εἴτε μεγαλυτέρων, ὅσοι ἐπιθυμοῦν ν' ἀποκτήσουν μία, ἐπαναλαμβάνουμε, κατ' ἰδίαν γενική, κυρίως πρακτική, μόρφωση. Σ' ἕναν μικρό μόνον ἀριθμό ἐντύπων τῆς κατηγορίας αὐτῆς, συναντοῦμε καί γνώσεις ἀνώτερες, τόσο τῶν Μαθηματικῶν ὅσο καί τῶν 'Επιστημῶν τῆς Φύσης καί τῆς 'Ιατρικῆς, προοριζόμενες γιά ἕνα στενό κύκλο ἀνθρώπων μέ μιά ὁρισμένη προπαίδεια· γιά ἀνθρώπους οἱ ὁποῖοι ἐπιθυμοῦν νά συμπληρώσουν, ἐκτός τοῦ χώρου τῆς ἐκπαίδευσης, κι αὐτοί γιά κατ' ἰδίαν διδασκαλίαν, προϋπάρχουσες γνώσεις μέ «τά συντελοῦντα εἰς... αὔξησίν τε τῶν ἐπιστημῶν, καί τελειοτέραν αὐτῶν διακόσμησιν» (Μπαλάνος Βασιλόπουλος, *Μέθοδος γεωμετρικῶς χωροῦσα,* 1756).

Εἶναι ὅλα ἔργα γραμμένα μέ ἄξονα τίς Φυσικές-Θετικές 'Επιστῆμες· γιά ἔργα τά ὁποῖα ἐντάσσονται στό πνευματικό ἐκεῖνο κλίμα πού εἶχε διαμορφώσει, γενικότερα στήν Εὐρώπη καί εἰδικότερα στόν ἑλληνικό πνευματικό χῶρο, ἡ γαλλική *'Εγκυκλοπαιδεία,* καί ἐκφράζουν, γι' αὐτό ἀκριβῶς, τό πνεῦμα τοῦ ἐγκυκλοπαιδισμοῦ, τό ὁποῖο, ὅπως κι ἀλλοῦ ἔχουμε τονίσει χαρακτήριζε, ἤ μᾶλλον εἶχε σφραγίσει, τή σκέψη γενικότερα τῆς περιόδου τῆς Νεοελληνικῆς 'Αναγέννησης.

Α. ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ:

*** 1.** B.M. 36 0,210 × 0,155 ἔτ. 1771 φφ. 1α-62β.

Σύνθεση τοῦ ἔργου:

φ. 1β, «περί τῆς κτίσεως»· φ. 2α, «περί τῶν στοιχείων»· «περί τοῦ στερεώματος»· φ. 3α, «περί τοῦ πυρός»· φ. 3β, «περί τῶν μετεώρων»· φ. 4α, «περί τῶν ὑδάτων»· φ. 4β, «περί τῆς γῆς»· φ. 5α, «περί τῶν λίθων»· φ. 5β, «περί τῶν μετάλλων»· φ. 6α, «περί τῶν δένδρων καί καρπῶν»· φ. 7β, «περί ποῶν»· φ. 9β, «περί τῶν θάμνων»· «περί τῶν ζώων, καί πρῶτον τῶν ὀρνίθων»· φ. 11α, «περί τῶν ἐνύδρων»· φ. 11β, «περί τῶν κτηνῶν»· φ. 12β, «περί τῶν θηρίων»· φ. 14α, «περί τῶν ἀμφιβίων καί ἑρπετῶν»· «περί τῶν ἐντόμων»· φ. 14β, «περί τοῦ ἀνθρώπου»· φ. 15β, «περί τοῦ σώματος, καί τῶν ἔξω μελῶν»· φ. 17α, «περί τῶν ἐντέρων»· φ. 18α, «περί τῶν ἀμφί τό σῶμα»· φ. 18β, «περί τῶν νόσων»· φ. 20α, «περί τῶν ἑλκῶν καί τραυμάτων»· φ. 20β, «περί τῶν ἔξω αἰσθήσεων»· φ. 21β, «περί τῶν ἔσω αἰσθήσεων»· φ. 22α, «περί τοῦ νοῦ»· φ. 22β, «περί τῆς βουλήσεως καί τῶν παθῶν»· φ. 23β, «περί τῶν μηχανικῶν γενικῶς»· «περί τῆς κηπείας»· φ. 24α, «περί τῆς γεωργικῆς»· φ. 25α, «περί τῆς μύλης»· «περί τῆς σιτουργίας»· φ. 25β, «περί τῆς κτηνοτροφίας»· φ. 26α, «περί τοῦ σφαγείου»· φ. 26β, «περί τῆς θήρας»· «περί τῆς ἁλιευτικῆς»· «περί τῆς ὀρνιθοθήρας»· φ. 27α, «περί τῆς μαγειρικῆς»· φ. 27β, «περί τῆς τῶν ποτίμων παρασκευῆς»· φ. 28α, «περί τῆς ἡνιοχείας»· «περί τῆς ναυτιλείας»· φ. 29β, «περί τῆς κατά γῆν πορείας»· φ. 30α, «περί τῆς ἐμπορίας»· φ. 31α, «περί τῆς ἱματουργικῆς»· φ. 31β, «περί ποικίλων εἰδῶν τῶν ἐνδυμασιῶν»· φ. 32β, «περί τῆς ἀρχιτεκτονικῆς»· φ. 33β, «περί οἴκων, καί τῶν μερῶν αὐτοῦ»· φ. 34α, «περί τοῦ ὑποκαύστου»· «περί τοῦ δειπνοτηρίου»· φ. 35α, «περί τοῦ κοιτῶνος καί τῶν δεῦρο συντεινόντων»· φ. 35β, «περί τοῦ βαλανείου καί τῆς καθαρότητος»· φ. 36α, «περί τοῦ γάμου καί τῆς ἐπιγαμίας»· φ. 36β, «περί τῆς λοχείας»· «περί τῆς συγγενείας»· φ. 37α, «περί τῆς οἰκονομίας»· φ. 37β, «περί τῆς πόλεως»· φ. 38α, «περί τοῦ ναοῦ»· φ. 38β, «περί τῆς ἐκκλησίας»· φ. 39α, «περί τῶν ἐθνικῶν καί ἰουδαίων θρησκείας»· φ. 39β, «περί τοῦ βουλευτηρίου»· «περί τῶν δικαίων»· φ. 40β, «περί τῶν κακούργων καί τῆς αὐτῶν τιμωρίας»· φ. 41β, «περί τῆς μοναρχίας»· φ. 42α, «περί τῆς βασιλείας τε, καί χώρας»· φ. 42β, «περί τῆς εἰρήνης καί τοῦ πολέμου»· φ. 45α, «περί τῆς σχολῆς, καί τῆς τῶν παίδων ἀγωγῆς»· φ. 46β, «περί τοῦ μουσείου»· φ. 47α, «περί τῆς γραμματικῆς»· φ. 47β, «περί τῆς διαλεκτικῆς»· «περί τῆς ρητορικῆς

τε, καί ποιήσεως»· φ. 48α, «περί τῆς μαθηματικῆς καί χρήσεως τῆς ἀριθμητικῆς»· φ. 48β, «περί τῆς γεωμετρίας»· «περί τῶν μέτρων καί σταθμῶν»· φ. 49α, «περί τῆς ὀπτικῆς τε, καί γραφῆς»· φ. 49β, «περί τῆς μουσικῆς»· «περί τῆς ἀστρονομίας»· φ. 50α, «περί τῆς γεωγραφίας»· «περί τῆς ἱστορίας»· φ. 50β, «περί τῆς ἰατρικῆς»· φ. 51β, «περί τῆς ἠθικῆς»· «περί τῆς φρονήσεως»· φ. 52β, «περί τῆς σωφρωνήσεως»· φ. 53α, «περί τῆς ἀγνείας»· φ. 53β, «περί τῆς μετριότητος»· φ. 54β, «περί τῆς αὐταρκείας»· φ. 55α, «περί δικαιοσύνης συναλλακτικῆς»· φ. 55β, «περί δικαιοσύνης διανεμητικῆς»· φ. 56α, «περί τῆς ἀνδρείας»· φ. 56β, «περί τῆς ὑπομονῆς»· φ. 57α, «περί τῆς εὐσταθείας»· φ. 57β, «περί τῆς φιλίας τε, καί φιλαυτίας»· φ. 58β, «περί τῆς ἀκεραιότητος»· φ. 59α, «περί τῆς πεπαιδευμένης ὁμιλίας»· φ. 59β, «περί τῶν παιγνίων»· φ. 60β, «περί τοῦ θανάτου τε καί τῆς ταφῆς»· «περί τῆς τοῦ θεοῦ προνοίας»· φ. 61α, «περί τῶν ἀγγέλων»· φ. 62α, «κολοφών (κορωνίς)».

Τοῦ κειμένου προτάσσεται (φφ. 1α-1β) πρόλογος, ὁ ὁποῖος ἀρχίζει μέ τά λόγια:

> *Χαῖρε ὦ φίλε ἀναγνῶστα. Πυθόμενος τί τό λόγιον εἶναι, ταυτηνί τήν ἀπόκρισιν λάβε· τάς τῶν ἁπάντων διαφοράς εἰδέναι, οἷον τε εἶναι ἕκαστον ὀνομαστί ἐκφράζειν...*

Σημ. Πρόκειται γιά μετάφραση κάποιου εὐρωπαϊκοῦ ἐγκυκλοπαιδικοῦ κειμένου. Τά κεφάλαια ἀριθμοῦνται, ἀπό τό φ. 29β, μέ λατινική ἀρίθμηση XXX-C, ἐνῶ στό τέλος διαβάζουμε: «FINIS» καί τήν ἡμερομηνία κατά τήν ὁποία ἀποπερατώθηκε ἡ γραφή (μετάφραση;) τοῦ κειμένου: «Κατά τό αψοα΄, θαργηλιῶνος πέμπτη μεσοῦντος» (ἡ χρονολογία καί στό φ. 1α).

Στόν κώδικα ἀκολουθεῖ, φφ. 63α-70β, κείμενο ἀνωνύμου περί παιδείας καί ἀληθινῆς σοφίας, πού ἀρχίζει μέ τά λόγια: «ἰησοῦ μου φώτισέ με. ἐκ θεοῦ τε ἄρχεσθε (λέγει ὁ θεολόγος γρηγόριος) καί εἰς θεόν...»

*** 2.** Μ.Πρ. 7 0,152 × 0,105 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 143.

Τό ἴδιο κείμενο μέ τό προηγούμενο. Ἐλάχιστες οἱ διαφορές, κυρίως γλωσσικές. Παραθέτω κι ἐδῶ τούς τίτλους τῶν κεφαλαίων (ἐδῶ ἡ ἀρίθμηση ὁλόγραφη ἑλληνική, καί τῶν ἑκατό κεφαλαίων).

φ. 2α, «περί γενέσεως, καί κτίσεως τοῦ κόσμου»· φ. 2β, «περί στοιχείων»· φ. 3α, «περί στερεώματος τοῦ οὐρανοῦ»· φ. 5α, «περί τοῦ πυρός»· φ. 5β, «περί τῶν μετεώρων»· φ. 7β, «περί τῶν ὑδάτων»· φ. 8β, «περί τῆς γῆς»· φ. 9α, «περί τῶν λίθων»· φ. 10β, «περί τῶν μετάλλων»· φ. 11β, «περί τῶν δένδρων καί καρπῶν»· φ. 14β, «περί τῶν βοτάνων»· φ. 19α, «περί τῶν θάμνων»· φ. 19β, «περί τῶν ζώων, εἰδικῶς δέ τῶν ὀρνίθων»· φ. 23α, «περί

τῶν ἐνύδρων»· φ. 24α, «περί τῶν κτηνῶν»· φ. 25α, «περί τῶν θηρίων»· φ. 27β, «περί τῶν ἀμφιβίων, καί ἑρπετῶν»· φ. 28α, «περί τῶν ἐντόμων»· φ. 29β, «περί τοῦ ἀνθρώπου»· φ. 31α, «περί τοῦ σώματος, καί τῶν ἐξαυτοῦ μελῶν»· φ. 34β, «περί τῶν ἔσω μορίων»· φ. 35α, «περί τῶν τοῦ σώματος συμβεβηκότων»· φ. 36β, «περί τῶν νόσων»· φ. 39β, «περί τῶν ἑλκῶν καί τραυμάτων»· φ. 40β, «περί τῶν ἔξω αἰσθήσεων»· φ. 43α, «περί τῶν [ἔσω] αἰσθήσεων»· φ. 44α, «περί τῆς φρενός»· φ. 45β, «περί τῆς βουλήσεως καί τῶν παθῶν»· φ. 47β, «περί τῶν μηχανικῶν γενικῶς»· φ. 48α, «περί τῆς κηπείας»· φ. 49α, «περί τῆς γεωργίας»· φ. 51α, «περί τοῦ ἀλέθου»· φ. 51β, «περί τῆς ἀρτοποιΐας»· φ. 52α, «περί τῆς προβατείας»· φ. 53β, «περί τῆς κρεουργίας»· φ. 54α, «περί τῆς θηρεύσεως (κυνηγίας)»· φ. 54β, «περί τῆς ἁλιείας»· φ. 54β, «περί τῆς ὀρνηθοθηρίας»· φ. 55β, «περί τῆς ὀπταρτικῆς»· φ. 56β, «περί τῆς τῶν ποτῶν σκευασίας»· φ. 58α, «περί τῆς διφρείας, ἤ ἡνιοχίσεως»· φ. 60α, «περί τῆς ναυτικῆς»· φ. 62α, «περί τῶν πορειῶν»· φ. 64α, «περί τῆς ἐμπορίας»· φ. 65α, «περί τῶν χειροτεχνῶν τῶν ἱματουργικῶν»· φ. 67α, «περί γενῶν τῶν περιβολῶν»· φ. 69β, «περί τεχνῶν»· φ. 72α, «περί τῆς οἰκίας, καί τῶν μορίων αὐτῆς»· φ. 73α, «περί τοῦ ὑποκαύστου»· φ. 74α, «περί τοῦ ἀνώγεω»· φ. 76β, «περί τοῦ κοιτῶνος»· φ. 77β, «περί τοῦ βαλανείου καί τῆς καθαρότητος»· φ. 78β, «περί τῆς συζυγίας, καί τοῦ κήδου (τῆς κηδεστίας)»· φ. 79β, «περί τῆς ἀποκυήσεως, ἤ λοχείας»· φ. 80β, «περί τῆς συγγενείας»· φ. 81β, «περί τῆς οἰκονομίας»· φ. 82β, «περί τοῦ ἄστεως»· φ. 83α, «περί τοῦ ναοῦ»· φ. 84β, «περί τῆς ἐκκλησίας»· φ. 85α, «περί τῆς τῶν ἐθνικῶν, καί τῶν ἰουδαίων θρησκείας»· φ. 87α, «περί τοῦ βουλευτηρίου»· φ. 88α, «περί τῆς δίκης»· φ. 90β, «περί τῶν κακουργημάτων καί ζημιῶν»· φ. 92α, «περί πολιτείας βασιλικῆς»· φ. 94β, «περί τῆς βασιλείας καί χώρας»· φ. 95β, «περί εἰρήνης καί πολέμου»· φ. 101α, «περί τῆς σχολῆς καί παιδείας»· φ. 103β, «περί τοῦ μουσείου»· φ. 105α, «περί τῆς γραμματικῆς»· φ. 105β, «περί τῆς διαλεκτικῆς, ἤ λογικῆς»· φ. 106α, «περί τῆς ρητορικῆς καί ποιητικῆς»· φ. 107β, «περί τῆς ἀριθμητικῆς»· φ. 108α, «περί τῆς γεωμετρίας»· φ. 108β, «περί μέτρων καί σταθμῶν»· φ. 110α, «περί τῆς ὀπτικῆς καί γραφικῆς»· φ. 110β, «περί τῆς μουσικῆς»· φ. 111α, «περί τῆς ἀστρονομίας»· φ. 112α, «περί τῆς γεωγραφίας»· φ. 112β, «περί τῆς ἱστορίας»· φ. 113α, «περί τῆς ἰατρικῆς»· φ. 115α, «περί τῆς ἠθικῆς γενικῶς»· φ. 116α, «περί τῆς φρονήσεως»· φ. 118α, «περί τῆς σωφροσύνης»· φ. 119α, «περί τῆς ἀγνείας, ἤ ἀγνότητος»· φ. 120α, «περί τῆς μετριότητος, ἤ μετριοφροσύνης»· φ. 122α, «περί τῆς αὐταρκείας»· φ. 123β, «περί δικαιο-

σύνης τῆς ἀναλλακτικῆς»· φ. 125α, «περί δικαιοσύνης τῆς ἀνεμητικῆς»· φ. 127α, «περί τῆς ἀνδρείας»· φ. 128β, «περί τῆς ὑπομονῆς»· φ. 129β, «περί τῆς εὐσταθείας»· φ. 130β, «περί τῆς φιλίας καί φιλανθρωπίας»· φ. 133α, «περί τῆς εὐγνωμοσύνης»· φ. 134β, «περί ὁμιλίας τῆς πεπαιδευμένης»· φ. 135β, «περί τῶν παιγνιωδῶν»· φ. 138α, «περί θανάτου καί ταφῆς»· φ. 139, «περί τῆς προνοίας τοῦ θεοῦ»· φ. 140α, «περί τῶν ἀγγέλων»· φ. 142α, «ἐπίλογος».

Καί αὐτοῦ τοῦ κειμένου προτάσσεται (φφ. 1α-1β) ὁ πρόλογος, ὁ ὁποῖος ἀρχίζει μέ τά λόγια:

> *Χαῖρε ἀναγνώστα φίλτατε· ἐρωτηθείς τί ἐστι τό πεπαιδευμένον εἶναι, ἀπόκρισιν ἔχε ταύτην τό εἰδέναι τάς τῶν ὄντων διαφοράς καί δύνασθαι ἰδίοις ἑκάστῳ ὀνόμασι χαρακτηρίζειν καί ἐπικαλεῖν...*

Στό φ. 1α, κάτω (ἀπό ἄλλο χέρι): «Κτῆμα μετά ταῦτα τῆς ἱερᾶς μονῆς τοῦ Προυσοῦ Κύριλλος, ὑπέρ οὗ μνείαν ποιεῖτε πρός Κύριον».

*** 3.** B.P.A. 389 0,306 × 0,210 ΙΗ΄ αἰ. σσ. 17 + φφ. 570 + σσ. 22.

Τίτλος, γενικός (φ. 1α): *Εγκυκλοπαίδεια περί γραμματικῆς, ρητορικῆς, διαλεκτικῆς, λογικῆς, φυσικῆς, οὐρανοῦ, ψυχῆς, γεννέσεως, μεταφυσικῆς, ἱερᾶς θεολογίας, ἰατρικῆς, πρακτικῆς φιλοσοφίας, οἰκονομικῆς, πολιτικῆς.*

Τίτλος, ἐπίτομος (σ. 1): *Παλασιάδος εἰς ὅλας τάς ἐπιστήμας.*

Σύνθεση τοῦ ἔργου:

φφ. 1α-139β, τά περί γραμματικῆς, ρητορικῆς, διαλεκτικῆς, λογικῆς.

φφ. 140α-253β, ἡ φυσική:

φ. 140α, «Παλλασιάδος φυσικῆς, πίναξ».

φφ. 140β-142α, «Περί φυσικῆς ἐπιστήμης τε καί ἀκροάσεως».

> Ἀρχ. *Ἐπειδή τό εἰδέναι καί τό ἐπίστασθαι συμβαίνει περί πᾶσας τάς μεθόδους, ὁ φιλόσοφος...*

φφ. 143α-144α, «Τό περί οὗ ὁ λόγος».

> Ἀρχ. *Πᾶσα ἐπιστήμη, καί τέχνη, ἔχει ὑποκείμενον, ἔχει καί τέλος· ὑποκείμενον μέν περί οὗ καταγίνεται· τέλος δέ περί ὅ στοχάζεται...*

φφ. 144β-150β, «Περί ἀρχῶν φυσικῶν».

> Ἀρχ. *Πολλάς ὁρῶμεν τάς τῆς φιλοσοφίας αἱρέσεις δαιμόνιε· ἄλλως γάρ οἱ στωϊκοί φιλοσοφοῦσι, καί ἑτέρως οἱ τῆς ἀκαδημίας, ἄλλως δέ...*

φφ. 151α-160β, «Περί ὕλης».

Ἀρχ. *Ὀκταχῆ τήν βίβλον ὁ φιλόσοφος διαιρεῖ...*

φφ. 161α-162β, «Περί εἴδους».

Ἀρχ. *Ὄντος γάρ τινος θείου καί ἀγαθοῦ καί...*

φφ. 163-167α, «Περί φύσεως».

Ἀρχ. *Τῶν ὄντων τῆς φύσεως, τά μέν εἰσί φύσει, τά δέ διά ἄλλας αἰτίας...*

φφ. 167β-169α, «Περί αἰτίων».

Αρχ. *Διορισμένων δέ τούτων...*

φφ. 169β-172α, «Περί τύχης».

Ἀρχ. *Λέγεται δέ...*

φφ. 172β-175α, «Περί ἀπείρου».

Αρχ. *Ἐπεί δ' ἔστιν ἡ περί φύσεως ἐπιστήμη, περί μεγέθη, καί κίνησιν, καί χρόνον, ὧν ἕκαστον ἀναγκαῖον, ἤ ἄπειρον...*

φφ. 175β-176β, «Περί τόπου».

Ἀρχ. *Ὁμοίως δ ἀνάγκη, καί περί τόπου τῶν φυσικῶν ὥπερ καί περί ἀπείρου γνωρίζειν...*

φ. 177αβ, «Περί κενοῦ».

Αρχ. *Τόν αὐτόν δέ τρόπον, ὑποληπτέον εἶναι τοῦ φυσικοῦ θεωρῆσαι καί περί κενοῦ...*

φφ. 178α-179α, «Περί χρόνου».

Ἀρχ. *Ἐχόμενον δέ τῶν εἰρημένων ἐστίν, περί χρόνου...*

φφ. 179β-185β, «Περί κινήσεως».

Ἀρχ. *Ἐπεί δέ ἡ φύσις μέν ἐστίν ἀρχή κινήσεως καί στάσεως καί μεταβολῆς...*

φφ. 186α-253β, «Περί οὐρανοῦ».

Αρχ. *Τῶν ὄντων, τά μέν μόνως ἐνέργεια, ὡς τ' ἀσώματα, περί ὧν ὁ μεταφυσικός ἐνασχολεῖται...*

Τελ. *...ἐξ ἀϊδίων ἀρχῶν καί πρωττίνων, αἴτινες καί ὅρια λέγεται αἰώνια.*

φφ. 254α-295α, «Περί ψυχῆς».

φφ. 296α-317β, «Περί γεννέσεως».

Ἀρχ. *Πότερον ὄν ἡ γέννεσις;...*

φφ. 318α-411β, «Φυσική καί θεολογία».

φφ. 412α-519β, «Περί ἰατρικῆς».

Ἀρχ. *Ἐπειδή δέ ἡμῖν ὁ λόγος περί ἰατρικῆς πολύδωρε, διοριστέον ἄν εἴη πρῶτον αὐτήν...*

φφ. 520α-560α, «Παλλασιάδος περί προγνωστικῶν κατ' ἔτος: 1688, καί 1716 καί 1743 καί 1771».

'Αρχ. *Ἵνα μή πᾶσι τοῖς εἰδόσι, τήν τῆς Ἑλλάδος διάλεκτον καταφανῆ τά κατ' ἔτος προγνωστικά ἰταλιστί ταῦτα διατυποῦμεν φέρε εἰπεῖν.*

Καί μετά τή σύντομη αὐτή εἰσαγωγή ἀκολουθεῖ τό κείμενο στά ἰταλικά.

φφ. 562α-570β, «Τά κατ' ἔτος προγνωστικά παλλασιάδος».

'Αρχ. *1688. Κυριεύει ἥλιος, ὅθεν ὁ χρόνος πολύκαρπος...*

Στίς σσ. 2-17, Πίνακας τῶν περιεχομένων.

Στίς σσ. 1-22: «Λεξικόν Παλλασιάδος. Ελληνιστί, ἰταλιστί, ἀραβιστί».

Σημ. Τό πρῶτο μέρος, φφ. 1α-12β, τοῦ κώδικα ἀρ. 44 τῶν Μηλεῶν, εἶναι τό πρῶτο μέρος, «περί γραμματικῆς», τῆς ἐγκυκλοπαιδείας αὐτῆς. Τιτλοφορεῖται: «παλλασίου τοῦ πελοποννησίου γραμματική πρός πολύδωρον, κομψῶς ἐν ἁπλότητι κατά τε πεῦσιν τε καί ἀπόκρισιν κατά τόν ὅρον».

*** 4.** B.P.A. 25 (ἰταλ.) 0,108 × 0,082 ΙΗ΄-ΙΘ΄ αἰ. φφ. 132 (ἤ σσ. 268).

Εγκυκλοπαίδεια στά ἰταλικά καί ἑλληνικά.

Τίτλος: *Compedio di tutte le scienze – 'Επιτομή ὅλων τῶν ἐπιστημῶν. Per domande e rispotte –Δι' ἐρωτήσεων καί ἀποκρίσεων.*

Σύνθεση τοῦ ἔργου:

φφ. 1β-8α (ἤ σσ. 2-14), Della Religione – Περί θρησκείας.

φφ. 8β-21β (ἤ σσ. 15-41), Della scienze e delle Arti – Περί ἐπιστημῶν καί τεχνῶν.

'Αρχ. *Προτοῦ νά ὁρίσωμεν τάς ἐπιστήμας καί τάς τέχνας...*

φφ. 21β-26α (ἤ σσ. 41-50), Della Teologia – Περί θεολογίας.

φφ. 26β-27β (ἤ σσ. 51-54), Della filosofia – Περί φιλοσοφίας.

φφ. 27β-29β (ἤ σσ. 54-58), Della logica – Περί λογικῆς.

φφ. 29β-30β (ἤ σσ. 58-60), Della fisica – Περί φυσικῆς.

'Αρχ. *'Ερώτησις. Περί τίνος ἀναλαμβάνει ἡ φυσική;...*

φφ. 30β-34β (ἤ σσ. 60-68), Della meteore – Περί Μετεώρων.

'Αρχ. *'Ερώτησις. Δόσε μοι τόν ὁρισμόν ἐκείνου τό ὁποῖον ὀνομάζεται μετέωρον...*

φφ. 34β-39β (ἤ σσ. 68-78), Del vento – Περί ἀνέμου.

'Αρχ. *'Ερώτησις. Τί ἐστίν ἄνεμος;...*

φφ. 39β-41β (ἤ σσ. 78-82), Delle nuvole, e della nebbia – Περί νεφελῶν καί ὁμίχλης.

Ἀρχ. *Ἐρώτησις. Πόθεν σχηματίζονται αἱ Νεφέλαι καί ἡ ὁμίχλη;...*

φφ. 41β-44β (ἤ σσ. 82-88), Della pioggia – Περί βροχῆς.

Ἀρχ. *Ἐρώτησις. Τί ἐστίν ἡ βροχή;...*

φφ. 44β-46β (ἤ σσ. 88-92), Della rugiada – Περί δρόσους.

Ἀρχ. *Ἐρώτησις. Εἰς ποῖον τρόπον σχηματίζεται ἡ δρόσος;...*

φφ. 46β-49β (ἤ σσ. 92-98), Della neve – Περί χιῶνος.

Ἀρχ. *Ἐρώτησις. Πῶς σχηματίζεται ἡ χιών;...*

φφ. 49β-50β (ἤ σσ. 98-100), Della grendine – Περί χαλάζης.

Ἀρχ. *Ἐρ. Εἰς ποῖον τρόπον σχηματίζεται ἡ χάλαζα;...*

φφ. 50β-58β (ἤ σσ. 100-116), Del tuono, e de Lampi – Περί βροντῆς καί ἀστραπῶν.

Ἀρχ. *Ἐρ. Τί εἶναι ἡ βροντή;...*

φφ. 58β-62α (ἤ σσ. 116-122), Dell' ivide, o l'arco baleno – Περί Ἴριδος, ἤτοι οὐρανίου τόξου.

Ἀρχ. *Ἐρ. Τί πρᾶγμα εἶναι ἡ Ἶρις, ἤτοι τό οὐράνιον τόξον;...*

φφ. 62β-63β (ἤ σσ. 124-126), Delle stelle cadenti – Περί τῶν πιπτόντων ἀστέρων.

Ἀρχ. *Ἐρ. Τί εἶναι οἱ ἀστέρες ὁποῦ ὀνομάζονται πίπτοντες;...*

φφ. 63β-72β (ἤ σσ. 126-150), Del terremoto – Περί σεισμοῦ.

Ἀρχ. *Ἐρ. Τί εἶναι ὁ σεισμός;...*

φφ. 72β-73β (ἤ σσ. 150-152), Della metafisica – Περί τῆς μεταφυσικῆς.

φφ. 73β-77β (ἤ σσ. 152-160), Della giurisprudenza – Περί τῆς Νομικῆς.

φφ. 77β-78β (ἤ σσ. 160-162), Della medicina – Περί τῆς ἰατρικῆς.

Ἀρχ. *Ἐρ. Τί εἶναι ἡ Ἰατρική;...*

φφ. 78β-80β (ἤ σσ. 162-166), Della anatomia – Περί τῆς ἀνατομίας.

Ἀρχ. *Ἐρ. Τί ἐννοεῖτε ἐστίν μέ τήν ἀνατομίαν;...*

φφ. 80β-82β (ἤ σσ. 166-170), Della chirurgia – Περί τῆς χειρουργίας.

Ἀρχ. *Ἐρ. Τί εἶναι ἡ χειρουργία;...*

φφ. 82β-83β (ἤ σσ. 170-172), Della Farmacia – Περί τῆς φαρμακευτικῆς.

Ἀρχ. *Ἐρ. Δείξατέ μοι τί εἶναι ἐκεῖνο τό ἄλλο μέρος τῆς Ἰατρικῆς ὁποῦ ὀνομάζεται φαρμακευτική;...*

φφ. 83β-84β (ἤ σσ. 172-174), Della chimica – Περί τῆς χυμικῆς.

Ἀρχ. *Ἐρ. Τί εἶναι ἡ χυμική;...*

φφ. 84β-88β (ἤ σσ. 174-182), Della Botanica – Περί τῆς βοτανικῆς.

Ἀρχ. *Ἐρ. Τί ἐννοεῖτε ἐστίν διά τήν βοτανικήν;...*

φφ. 88β-94β (ἤ σσ. 182-194), Della Retorica – Περί τῆς ρητορικῆς.
φφ. 94β-102β (ἤ σσ. 194-210), Della Grammatica – Περί τῆς γραμματικῆς.
φφ. 102β-105β (ἤ σσ. 210-216), Della Poesia – Περί ποιητικῆς.
φφ. 105β-115β (ἤ σσ. 216-236), Della Lingue – Περί τῶν γλωσσῶν.
φφ. 117α-121β (ἤ σσ. 238-248), Della scrittura – Περί τῆς Γραφῆς.
φφ. 121β-126β (ἤ σσ. 248-258), Della stampa – Περί τοῦ τύπου.
φφ. 126β-127β (ἤ σσ. 258-259), Dell' intaglio – Περί τῆς γλυφῆς.
φφ. 127β-131β (ἤ σσ. 260-268), Della Musica – Περί Μουσικῆς.

*** 5.** A.M.I. 21 0,190×0,120 ΙΘ΄ αἰ. φφ. 2+σσ. 153.
Τίτλος (φ. 1α): *Περί διαφόρων ἐπιστημῶν. Καί περί τοῦ Ὁμήρου* (σέ μορφή ἐρωταποκρίσεων).

φ. 1β, λευκό.
—φ. 2α, «Περί τῶν ὅσων διαλέκτων ἐμεταχειρίσθη ὁ Ὅμηρος».
—σ. 1 «Περί Ὁμήρου κατά Ηρόδοτον τόν Ἁλικαρνασέα».

σσ. 11-12, λευκές.
—σ. 13, «Περί τεχνῶν καί ἐπιστημῶν».

Ἀρχ. *Ε. Ὁποῖον χαρακτῆρα εἶχαν οἱ Ἕλληνες ἐν γένει ὡς πρός τάς τέχνας καί ἐπιστήμας;*

Α. Φαίνεται ἀπό τά ὑπομνήματα ὁποῦ ἀπέμειναν, τά ὁποῖα σώζονται ἕως ἡμᾶς τούς μεταγενεστέρους· αὐτά ἀποδείχνουσιν, ὅτι ἐκτός τῶν ἀνακαλύψεων εἰς τήν φυσικήν φιλοσοφίαν, ὑπερέβηκαν ὅλους τούς ἀνθρώπους, τόσον τούς πρό αὐτῶν, ὅσον καί τούς μεθ' αὐτούς...

—σ. 26, «Σύνοψις ὅλων τῶν τεχνῶν καί ἐπιστημῶν».

Αρχ. *Ε. Προτοῦ νά δώσητε τόν ὁρισμόν τῶν ἐπιστημῶν καί τεχνῶν, εἰπέτε μοι τί ἐστιν ὁρισμός;*

Α. Ὁ ὁρισμός δέν εἶναι ἄλλο, παρά ἡ ἐξήγησις τοῦ ὡρισμένου πράγματος...

.....

Ε. Τί εἶναι ἡ ἐπιστήμη;

Α. Εἶναι μία βεβαία καί σαφής γνῶσις τινός πράγματος...

—σ. 30, «Περί τῆς θεολογίας».
—σ. 31, «Περί τῆς φιλοσοφίας ἐν γένει».

Αρχ. *Ε. Τί εἶναι ἡ φιλοσοφία;*

Α. Εἶναι μία ἐπιστήμη ὁποῦ πραγματεύεται περί τῶν κοινῶν καί ὠφελίμων λογικῶν ἀληθειῶν...

—σ. 38, «Περί τῆς λογικῆς».

—σ. 41, «Περί τῆς ρητορικῆς».

—σ. 43, «Περί τῆς Ἠθικῆς».

—σ. 45, «Περί τῆς φυσικῆς».

Ἀρχ. *Ε. Τί εἶναι ἡ φυσική;*

Α. Εἶναι μία ἐπιστήμη, ἡ ὁποία μᾶς ἐξηγεῖ τά φυσικά πράγματα, τάς ἰδιότητας τῶν σωμάτων, τούς νόμους, διά τῶν ὁποίων κάμνουν τάς ἀμοιβαίας ἐνεργείας των...

—σ. 45, «Περί τῶν Μετεώρων».

Ἀρχ. *Ε. Ἐξηγήσατέ μου τί σημαίνει μετέωρα;*

Α. Μετέωρα ὀνομάζονται, γενικῶς εἰπεῖν, ὅλα ἐκεῖνα ὁποῦ γεννῶνται εἰς τόν ἀέρα...

—σ. 47, «Περί τῶν ἀνέμων».

Ἀρχ. *Ε. Τί εἶναι ὁ ἄνεμος;*

Α. Δέν εἶναι ἄλλο, παρά ἀήρ κινούμενος, ὁποῦ σχηματίζεται ἀπό λεπτυνθείσας, καί ἀραιωθείσας ἀναθυμιάσεις...

—σ. 48, «Περί τῶν συννεφῶν καί ὁμίχλης, ἤτοι καταχνίας».

Ἀρχ. *Ε. Πόθεν σχηματίζονται τά σύννεφα καί αἱ ὁμίχλαι;*

Α. Ἀπό τάς ἀναθυμιάσεις ὁποῦ εὐγαίνουν ἀπό τήν γῆν καί ἀπό τήν θάλασσαν διά τῆς θερμότητος τοῦ ἡλίου...

—σ. 49, «Περί τῆς βροχῆς».

Ἀρχ. *Ε. Τί εἶναι ἡ βροχή;*

Α. Δέν εἶναι ἄλλο, παρά σύννεφα πεπηγμένα καί πεπυκνωμένα ἀπό τήν ψύχραν...

—σ. 49, «Περί τῆς δροσίας».

Ἀρχ. *Ε. Τίνι τρόπῳ σχηματίζεται ἡ δροσία;*

Α. Αὐτή γίνεται ἀπό μίαν ποσότητα μορίων λεπτοτάτων τοῦ ὕδατος...

—σ. 50, «Περί τῆς χιόνος».

Ἀρχ. *Ε. Πῶς σχηματίζεται ἡ χιών;*

Α. Αὐτή προέρχεται ἐξ αἰτίας ταύτης, ἐπειδή κατά τόν χειμῶνα οἱ τόποι τοῦ ἀέρος εἶναι ψυχρότατοι...

—σ. 51, «Περί τῆς χαλάζης».

Ἀρχ. *Ε. Τίνι τρόπῳ σχηματίζεται ἡ χάλαζα;*

Α. Αὐτή σχηματίζεται, ἐν ᾧ τά μόρια τοῦ συννέφου, ὁποῦ

ἀρχίζουν νά διαλύωνται, ἐν τῷ πίπτειν συναπαντοῦν ἀέρα ψυχρόν...

—σ. 51, «Περί τῆς βροντῆς καί ἀστραπῆς».

Ἀρχ. Ε. Τί εἶναι ἡ βροντή;

Α. Εἶναι ὁ κτύπος ὁποῦ ἀκούεται συνεχῶς εἰς τόν ἀέρα...

—φ. 53, «Περί τῆς ἴριδος, ἤτοι τοῦ οὐρανίου τόξου».

Ἀρχ. Ε. Τί εἶναι τό οὐράνιον τόξον;

Α. Εἶναι ἐκεῖνο τό εὔμορφον τόξον, καί στολισμένον μέ διάφορα χρώματα...

—σ. 55, «Περί τῶν πιπτόντων ἀστέρων».

Ἀρχ. Ε. Τί πρᾶγμα εἶναι οἱ ἀστέρες ὁποῦ ὀνομάζονται πίπτοντες;

Α. Δέν εἶναι ἄλλο παρά μικρά σύννεφα ὁποῦ περικλείουν εἰς τό κέντρον τους μερικάς ἀναθυμιάσεις...

—σ. 55, «Περί τοῦ σεισμοῦ τῆς γῆς καί τῶν ἠφαίστων».

Ἀρχ. Ε. Τί εἶναι ὁ σεισμός τῆς γῆς;

Α. Εἶναι μία κίνησις ὁποῦ προξενεῖται ἀπό κάνένα αἰφνίδιον ἄνναμα θειαφικῆς ἀσφαλτώδους τινός ἀναθυμιάσεως...

—σ. 58, «Περί τῶν μετάλλων».

Ἀρχ. Ε. Τί εἶναι τό μέταλλον;

Α. Εἶναι ἕνα ὀρυκτόν, ὁποῦ ἔχει τήν ἰδιότητα νά χωνεύῃ εἰς τήν φωτίαν καί νά ζυμώνηται...

—σ. 59, «Περί τῆς Μεταφυσικῆς».

—σ. 60, «Περί τῆς Νομικῆς».

—σ. 61, «Περί τῆς ἰατρικῆς».

Ἀρχ. Ε. Τί εἶναι ἡ ἰατρική;

Α. Εἶναι μία ἐπιστήμη ὁποῦ καταγίνεται εἰς τό νά γνωρίσῃ τό ἀνθρώπινον σῶμα, καί ὅλα ἐκεῖνα τά μέσα, ὁποῦ ἠμποροῦν νά διατηρήσουν τήν ὑγείαν του...

—σ. 62, «Περί τῆς ἀνατομίας».

Ἀρχ. Ε. Τί ἐννοεῖτε μέ τήν ἀνατομίαν;

Α. Τήν διαίρεσιν, ἤτοι ἐξάρθρωσιν τῶν μελῶν τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος...

—σ. 62, «Περί τῆς χειρουργίας».

Ἀρχ. *Ε. Τί εἶναι ἡ χειρουργία;*

Α. Εἶναι ἕνα μέρος τῆς ἰατρικῆς, τό ὁποῖον συνίσταται εἰς τό νά ὑπηρετῇ τήν χεῖρα...

—σ. 63, «Περί τῆς φαρμακίας».

Ἀρχ. *Ε. Τί εἶναι ἡ φαρμακία, καί εἰς τί καταγίνεται;*

Α. Αὐτή εἶναι μέρος τῆς ἰατρικῆς, καί διδάσκει τήν ἐκλογήν, τήν ἑτοιμασίαν, καί τήν μίξιν τῶν ἰατρικῶν...

—σ. 63, «Περί τῆς χημικῆς».

Ἀρχ. *Ε. Τί εἶναι ἡ χημική;*

Α. Εἶναι ἡ σπουδή τῶν φυσικῶν σωμάτων, πλήν ὄχι μέ τήν αὐτήν θεωρία ὁποῦ πραγματεύεται ἡ φυσική ἱστορία...

—σ. 64, «Περί τῆς φυσικῆς ἱστορίας».

Ἀρχ. *Ε. Τί περιέχει ἡ φυσική ἱστορία;*

Α. Αὐτή περιέχει ἐν γένει ὅλα τά γεννήματα τῆς φύσεως...

—σ. 65, «Περί τῆς βοτανικῆς».

Ἀρχ. *Εἰς τήν ἐπικράτειαν τῆς γῆς ὁποῦ κατοικοῦμεν, εἶναι τά τρία γένη τά ὁποῖα ὁμοφώνως ὀνομάζονται βασίλεια τῆς φύσεως...*

—σ. 66, «Περί τῆς γεολογίας».

Ἀρχ. *Αὐτή ἡ λέξις συντίθεται ἀπό τοῦ γῆ καί λόγος...*

—σ. 67, «Περί τῆς ὀρυκτολογίας».

Ἀρχ. *Ὑπό τήν ὀρυκτολογίαν γενικῶς ἐκλαμβανομένης ἐννοοῦνται ὅλα τά σώματα ὁποῦ εὐγαίνουν ἀπό τά μεταλλεῖα...*

—σ. 68, «Περί τῆς γραμματικῆς».

—σ. 79, «Περί τῆς ποιητικῆς».

—σ. 83, «Περί τῶν γλωσσῶν».

—σ. 86, «Περί τῆς γραφῆς».

—σ. 88, «Περί τῆς στενογραφίας».

—σ. 89, «Περί τῆς πασιγραφίας».

—σ. 90, «Περί τῆς τυπογραφίας».

—σ. 92, «Περί τῆς χαλκογραφίας».

—σ. 92, «Περί τῆς μουσικῆς».

—σ. 95, «Περί τῆς χορευτικῆς».

—σ. 95, «Περί τῆς μαθηματικῆς».

Ἀρχ. *Ε. Τί εἶναι ἡ μαθηματική;*

Α. Εἶναι μία ἐπιστήμη, ἡ ὁποία πραγματεύεται περί τοῦ μεγέθους τῶν σωμάτων, καί εἶναι ἡ πρώτη ὅλων τῶν ἐπιστημῶν...

—σ. 96, «Περί τῆς Γεωμετρίας».

Αρχ. *Ε. Τί εἶναι ἡ γεωμετρία;*

Α. Εἶναι μία ἐπιστήμη, ἡ ὁποία μᾶς διδάσκει πῶς νά μετροῦμεν καί νά συγκρίνωμεν τήν ποσότητα ὅλων τῶν ἐκτάσεων κατά μῆκος, πλάτος καί βάθος ἤ ὕψος...

—σ. 97, «Περί τῆς ἀριθμητικῆς».

᾽Αρχ. *Ε. Τί εἶναι ἡ ἀριθμητική;*

Α. Εἶναι μία τέχνη, ὁποῦ μᾶς διδάσκει νά λογαριάζωμεν ὀρθῶς, καί μέ εὐκολίαν...

σ. 99, «Περί τῶν δεκαδικῶν»· σ. 100, «Περί τῆς προσθέσεως (συμμαρισμοῦ)»· σ. 102, «Περί τοῦ ὑφειλμοῦ»· σ. 103, «Περί τοῦ πολλαπλασιασμοῦ»· σ. 106, «Περί τῆς διαιρέσεως, ἤτοι μερισμοῦ»· σ. 108, «Περί τῆς δοκιμῆς τῶν τεσσάρων πράξεων. Δοκιμή τοῦ συμμαρισμοῦ»· σ. 109, «Περί τῆς δοκιμῆς τοῦ ὑφειλμοῦ»· σ. 109, «Δοκιμή τοῦ πολλαπλασιασμοῦ»· σ. 109, «Περί τῆς δοκιμῆς τοῦ μερισμοῦ».

—σ. 111, «Περί τῆς ἄλγεβρας».

᾽Αρχ. *Ε. Τί εἶναι ἡ ἄλγεβρα;*

Α. Εἶναι ἕνα νέον εἶδος ἀριθμητικῆς, ἤ μᾶλλον εἰπεῖν μία νέα πρακτική...

—σ. 111, «Περί τῆς ἐμπορικῆς».

᾽Αρχ. *Ε. Τί εἶναι ἡ ἐμπορική;*

Α. Εἶναι ἡ τέχνη τοῦ ἀνταλάττειν, ἤ τοῦ ἀγοράζειν καί πωλεῖν πραγματείας μέ σκοπόν διά νά κερδήσωμεν...

—σ. 115, «Περί τῆς ἀρχιτεκτονικῆς».

᾽Αρχ. *Ε. Τί εἶναι ἡ ἀρχιτεκτονική;*

Α. Εἶναι μία ἐπιστήμη, ἡ ὁποία μᾶς διδάσκει νά κάμνωμεν τά κτίρια μέ καλήν τάξιν καί συμμετρίαν...

—σ. 116, «Περί τῆς σκιαγραφίας».

—σ. 116, «Περί τῆς ζωγραφικῆς».

—σ. 117, «Περί τῆς γλυπτικῆς».

οἱ σσ. 119-120 λείπουν.

—σ. 118, «Περί τῆς ὀπτικῆς».

᾽Αρχ. *Ε. Τί εἶναι ἡ ὀπτική;*

Α. Εἶναι μία ἐπιστήμη, ἡ ὁποία μᾶς διδάσκει τίνι τρόπῳ δέχεται ἡ ὅρασις τό φῶς...

—σ. 121, «Περί τῆς μηχανικῆς».

᾽Αρχ. *Ε. Τί εἶναι ἡ μηχανική;*

Α. Εἶναι μία ἐπιστήμη, ἡ ὁποία εἶναι μέρος τῆς μαθηματικῆς, καί μᾶς διδάσκει τήν φύσιν τῶν δυνάμεων τῆς πρώτης κινήσεως...

—σ. 121, «Περί τῆς στατικῆς».

᾽Αρχ. *Ε. Τί εἶναι ἡ στατική;*

Α. Εἶναι ἕνα μέρος τῆς μηχανικῆς, τό ὁποῖον καταγίνεται περί τούς νόμους τῆς ἰσοσταθμίας τῶν σωμάτων...

—σ. 121, «Περί τῆς ναυτικῆς».

Ἀρχ. Ε. Τί μᾶς διδάσκει ἡ ναυτική;

Α. Τόν τρόπον τοῦ νά διευθύνωμεν τά καράβια...

—σ. 122, «Περί τῆς ἀστρονομίας».

Ἀρχ. Ε. Πῶς ὀνομάζεται ἡ ἐπιστήμη ὁποῦ μᾶς διδάσκει τήν γνῶσιν τῶν ἀστέρων;

Α. Ἀστρονομία.

Ε. Εἰς τί συνίσταται αὐτή ἡ ἐπιστήμη;

Α. Εἰς τό νά θεωρῇ τινάς ὅλα τά οὐράνια σώματα, νά διορίζῃ, καί νά λογαριάζῃ τά διάφορα κινήματά των...

—σ. 123, «Περί τῶν καιρῶν».

Ἀρχ. *Ε. Τί εἶναι ὁ αἰών;*

Α. Εἶναι ἕνα διάστημα καιροῦ ἀπό ἑκατόν χρόνους.

Ε. Τί εἶναι ὁ χρόνος;

Α. Ἕνα διάστημα καιροῦ...

—σ. 129, «Περί κοσμογραφίας».

Ἀρχ. Ε. Τί εἶναι ἡ κοσμογραφία;

Α. Εἶναι μία περιγραφή ὅλου τοῦ κόσμου...

—σ. 137, «Περί τῆς γεωγραφίας».

Ἀρχ. Ε. Τί εἶναι ἡ γεωγραφία;

Α. Περιγραφή τῆς γῆς καί τῆς θαλάσσης.

Ε. Ποσαχῶς διαιρεῖται ἡ γεωγραφία;

Α. Τριχῶς. Μαθηματικῶς, φυσικῶς, καί πολιτικῶς. Ἡ μέν μαθηματική διαλαμβάνει...

—σ. 142, «Τά ἑπτά θαυμάσια τοῦ κόσμου».

Σημ. Πρόκειται γιά κείμενο παρεμφερές μέ τή *Σύνοψιν ὅλων τῶν ἐπιστημῶν*, πού ἐξέδωσαν ὁ Θεόδωρος Ράκος Τρικκεύς τό 1805 (μετάφραση ἀπό τά γαλλικά) καί ὁ Βασ. Παπαευθυμίου τό 1807 (μετάφραση ἀπό τά γερμανικά) κι ἐπανεξέδωσε αὐτοτελῶς τό 1819 ὁ Ἰωάννης Ταφρᾶς (βλ. πίνακα ἐντύπων)· παρεμφερές ἐπίσης καί μέ τή χειρόγραφη *Ἐπιτομήν ὅλων τῶν ἐπιστημῶν* (μετάφραση ἀπό τά ἰταλικά), πού παρουσιάζουμε στό Α , 4. Γιά περισσότερα βλέπε: Γιάννης Καρᾶς, *Οἱ θετικές ἐπιστῆμες στόν ἑλληνικό χῶρο (15ος-19ος αἰώνας)* Δαίδαλος-Ι. Ζαχαρόπουλος, 1991.

* **6.** Β.Ρ.Α. 406 0,220 × 0,170 ΙΗ΄-ΙΘ΄ αἰ. σσ. 565-577.
Τίτλος: *ἐπίγραμμα εἰς τήν ἐγκυκλοπαιδείαν.*

Ἀρχ. ὦ φιλομαθέστατε τί κοπιάζεις τί μοχθεῖς ματαίως; καί πάλιν ἀνεβαίνεις τήν στράταν τοῦ ὄρους τοῦ ἑλικῶνος διά νά ἀποκτήσης ὅλας τά μούσας; θέλεις νά ἐπιτύχῃς νά ἀπολαύσῃς ὅλαις ταῖς μούσαις εὔκολα χωρίς κόπον, περίστρεφε ἐρεύνα αὐτά τά βιβλία μέ ἐπιμέλειαν, συνεχῆ...

Τελ. *...ἄν καλά καί δέν ἀπόκτησα τίποτες ἄλλο, ὅμως μήτε εἶμαι κανένας ἀπό τούς πετροσκάπτας ἀτιμώτερος. Τέλος.*

Ἀκολουθεῖ, σσ. 578-580, ἀπόσπασμα ἀπό τούς *Νεκρικούς Διαλόγους* τοῦ Λουκιανοῦ.

Β. ΕΝΤΥΠΑ:

1 *Παλαιά Ἱστορία... εἰς τόμους δέκα καί ἕξ διηρημένη, Συντεθεῖσα μέν εἰς Γαλλικήν διάλεκτον παρά κυρίου Ρολλίν νῦν πρῶτον δέ εἰς τή ἁπλῆν Ρωμαϊκήν διάλεκτον μεταφρασθεῖσα, καί μετ' ἐπιμελείας διορθωθεῖσα παρά κυρίου Ἀλεξάνδρου Καγκελλαρίου...* Βενετία 1750.

Συγκρατῶ:

Τόμος Δωδέκατος, Περιέχων τά περί Γεωργικῆς, Ἐμπορίας, Ἀρχιτεκτονικῆς, ...καί τούς ἐν αὐταῖς διαπρέψαντας ἐνδοξοτέρους Τεχνίτας, σσ. XVI + 478.

Τόμος ΙΕ΄. Περιέχων τήν Διαίρεσιν πασῶν τῶν Φιλοσοφικῶν Αἱρέσεων... περί τῆς Φυσικῆς... τῆς Ἰατρικῆς, τῆς Βοτανικῆς, τῆς Χυμικῆς, καί τῆς Ἀνατομίας. σσ. VII + 399.

Τόμος ΙΣ΄ Περιέχων Ἱστορικήν Θεωρίαν περί τῆς Γεωμετρίας, Ἀριθμητικῆς, Ἄλγεβρας, Μηχανικῆς, Στατικῆς, Αστρονομίας, Γεωγραφίας, Ναυτικῆς καί Ἀστρονομίας... σσ. VIII + 291 (L/BH. 18.I.396).

2. *Περί Φιλοσόφου, Φιλοσοφίας, Φυσικῶν, Μεταφυσικῶν, Πνευματικῶν, καί Θείων Ἀρχῶν, ὅσα διαφόροις σοφοῖς ἀνδράσι συντεθέντα, πρός Χριστοδούλου τοῦ ἐξ Ἀκαρνανίας* [Παμπλέκη]... Βιέννη 1786, σσ. 32 χ.ἀ. + 412 + 4 χ.ἀ. (L/BH. 18.II.1178).

3. *Περιγραφή τοῦ Παντός ἤτοι Ἱστορία φυσική, μέ εἰκονογραφίας πρός μαθήτευσιν τῶν νέων. Συλλεχθεῖσα παρά Γεωργίου Βεντότη τοῦ Ζακυνθίου* Τόμοι Α΄-Β Βιέννη 1792, σσ. 10 χ.ἀ. + 3-304 (Λ.Χ. 86).

4. *Γραμματική τῶν Φιλοσοφικῶν Επιστημῶν ἤ Σύντομος Ἀνάλυσις τῆς Πειραματικῆς Νεωτέρας Φιλοσοφίας κατ ἐρωταπόκρισιν. Συγγραφεῖσα μέν παρά τοῦ Ἄγγλου Βενιαμίν Μαρτίνου νῦν δέ τό πρῶτον ἐκδοθεῖσα εἰς τήν κοινήν τῶν Ἑλλήνων διάλεκτον, καί μετά πλείστων σημειωμάτων ἐπαυξηθεῖσα παρά Ἀνθίμου Γαζῆ...* Βιέννη 1799, σσ. XII + 364. Τόν ἴδιο χρόνο ὁ Β΄ Τόμος σσ. 365-698 + 2 λ. (Λ.Χ.150).

Μετάφραση τοῦ ἔργου: *Grammaire des Sciences philosophiques, ou analyse abrégée de la philosophie moderne, appuyée sur les expériences, traduite de l Anglais de Benjamin Martin.* Παρίσι 1749. Ἄλλες ἐκδόσεις: 1767, 1777

5. *Εἰσαγωγική Διδασκαλία... Συντεθεῖσα... παρά τοῦ... Δανιήλ τοῦ ἐκ Μοσχοπόλεως...* 1802, σσ. 8 χ.ἀ. + 92. /Τόπος ἔκδοσης, μᾶλλον ἡ Βενετία./ (ΓΜ/ΕΒ. 120).

6. *Ἐκλογάριον γραικικόν... συλλεχθέν ὑπό Δημητρίου Νικολάου τοῦ Δαρβάρεως...* Βιέννη 1804, σσ. 232. (ΓΜ/ΕΒ. 252).

7 *Σύνοψις ὅλων τῶν ἐπιστημῶν εἰς χρῆσιν τῶν παίδων, μεταφρασθεῖσα ἐκ τοῦ γαλλικοῦ ἰδιώματος εἰς τήν καθωμιλουμένην Ἑλληνικήν διάλεκτον ὑπό Θεοδώρου Ράκου Τρικκέως...* Βιέννη 1805, σσ. 141 + 3 χ.ἀ. (ΓΜ/ΕΒ.375).

Δεύτερη ἔκδοση, πανομιότυπη: Νεάπολη 1815 (ΓΜ/ΕΒ. 875).

8. *Ιστορία συνοπτική τῆς Ελλάδος. Διηρημένη εἰς τέσσαρα μέρη ὧν τό Α περιέχει ἐν συντόμῳ τήν Γεωγραφίαν τῆς Ἑλλάδος. Τό Β τήν Ιστορία τῶν διαφόρων Βασιλείων καί πολιτειῶν αὐτῆς. Τό Γ΄ μίαν εἴδησιν περί θρησκείας, Νόμων, Ἀγώνων, καί Ἐθίμων τῶν Ελλήνων. Τό δέ Δ μίαν σύνοψιν ὅλων τῶν τεχνῶν καί ἐπιστημῶν. Συντεθεῖσα μέν Ἀγγλιστί ὑπό τινος ἀνωνύμου εἰς χρῆσιν τῶν σχολείων τῆς Λόνδρας. Μεταφρασθεῖσα δέ ἐπί αὐτῷ τούτῳ εἰς τήν Γερμανικήν καί ἐξ αὐτῆς μετενεχθεῖσα εἰς τήν ἁπλοελληνικήν ἡμῶν διάλεκτον, παρά Παπαευθυμίου... εἰς χρῆσιν τῶν σχολείων μας...* Βιέννη 1807, σσ. XXIII + 1 χ.ἀ. + 386 + 10 χ.ἀ. (ΓΜ/ΕΒ. 472).

9. *Σειρᾶς στοιχειώδους τῶν μαθηματικῶν καί φυσικῶν πραγματειῶν ἐκ διαφόρων συγγραφέων συλλεχθεισῶν ὑπό Κ.Μ. Κούμα Λαρισσαίου. Τόμος πρῶτος περιέχων τήν Ἀριθμητικήν, καί τοῦ Συμβολικοῦ Λογισμοῦ τάς ἀρχοειδεστέρας πράξεις, καί τά περί τῶν Ἀναλογιῶν μέχρι τῶν Λογαρίθμων...* Βιέννη 1807, σσ. 2 χ.ἀ. + κη + 321 + 5 χ.ἀ.

Τόν ἴδιο χρόνο:

Τόμος δεύτερος, περιέχων τοῦ Συμβολικοῦ Λογισμοῦ, τά περί Λογαρίθ-

μων, τά περί Εξισώσεων, τά περί Σειρῶν, καί τά Στοιχεῖα τῆς Γεωμετρίας, σσ. 2 χ.ἀ. + 334 + 4 χ.ἀ.

Τόμος τρίτος, περιέχων τήν Ἐπίπεδον Τριγωνομετρίαν, τήν τοῦ Συμβολικοῦ Λογισμοῦ τῇ στοιχειώδει Γεωμετρία προσεφαρμογήν, Ἐπιτομήν τῆς Πρακτικῆς Γεωμετρίας, τήν Ὑψηλοτέραν Γεωμετρίαν, εἴτ οὖν τάς τοῦ Κώνου Τομάς, καί τά περί ἄλλων καμπύλων, καί μέρος τοῦ Λογισμοῦ τῶν Απειροστῶν, σσ. 2 χ.ἀ. + 336 + 4 χ.ἀ.

Τόμος τέταρτος, περιέχων τοῦ Λογισμοῦ τῶν Ἀπειροστῶν τά ἐχόμενα, τόν Ὁλοκληρωτικόν Λογισμόν, καί τήν Γενικήν Φυσικήν, σσ. 331 + 4 χ.ἀ.

Τόμος πέμπτος, περιέχων τῆς ἐν γένει Φυσικῆς τά ἐχόμενα, τήν Μηχανική καί τήν Ὑδροστατικήν, σσ. 320 + 2 χ.ἀ.

Τόμος ἕκτος, περιέχων τήν Αερολογίαν, τά Ὀπτικά, τά Κατοπτρικά, τά Διοπτρικά, τήν Πυρολογίαν καί τά περί τῆς Ἠλεκτρικῆς ὕλης, σσ. 357 + 3 χ.ἀ.

Τόμος ἕβδομος, περιέχων Σύνοψιν τῆς Σφαιρικῆς Τριγωνομετρίας, καί τά Στοιχεῖα τῆς Ἀστρονομίας, σσ. 308 + 4 χ.ἀ.

Τόμος ὄγδοος, περιέχων σύνοψιν τῆς ἐν εἴδει Φυσικῆς, καί ἐπίμετρον περί Χημείας, σσ. 269 + 1 πίν. (ΓΜ/ΕΒ. 485).

Τό ἔργο πού ἀποτέλεσε τήν κύρια πηγή ἄντλησης πληροφοριῶν γιά τόν Κ. Μ. Κούμα, εἶναι τό *Cours encyclopédique et élémentaire de Mathematique et de Physique*, Βιέννη 1799 καί 1800 τοῦ Jean Claude Fontaine (1715-1807).

10. *Ἀποθήκη τῶν Παίδων... ἐκ διαφόρων βιβλίων ἄλλων Γλωσσῶν τό πλεῖστον συλλεχθεῖσα... ὑπό Μιχαήλ Γεωργίου...* Βιέννη 1809, σσ. ΚΒ΄ + 329 + 1 χ.ἀ. (ΓΜ/ΕΒ.526).

11. *Εἰκονολογία παιδική περιέχουσα ἓν τερπνόν ἄθροισμα τετραπόδων, φυτῶν, ἀνθέων, καρπῶν, ὀρυκτῶν, ἐνδυμάτων καί ἄλλων διδακτικῶν ἀντικειμένων, συλλεχθέντων ἐκ τῆς Φυσικῆς ἱστορίας, τῶν τεχνῶν καί τῶν ἐπιστημῶν... ἥτις συνετέθη Γερμανιστί ὑπό Φραγκίσκου Ἰωάννου Βέρτουχ... Μεθηρμηνεύθη δέ καί ἐξεδόθη εἰς τήν κοινήν Ἑλληνικήν διάλεκτον ὑπό τῶν αὐταδέλφων Μανουήλ καί Κυριακοῦ Καπετανάκη.* Τόμος 1 Βιέννη 1810, σσ. 8 χ.ἀ. + 50 χ.ἀ. + 50 πίν. (ΓΜ/ΕΒ. 582).

Τόν ἑπόμενο χρόνο, οἱ τόμοι 3-6 , φφ. 1 χ.ἀ. + 50 χ.ἀ. + 50 πίν. (ΓΜ/ΕΒ. 636) καί τό 1812 οἱ τόμοι 2, 7-10 φφ. 1 χ.ἀ. + 50 χ.ἀ. + σσ. 4 χ.ἀ. + 50 πίν. (ΓΜ/ΕΒ. 695).

12. *Οἰκιακή διδασκαλία τῆς φύσεως χάριν τῶν μικρῶν παιδίων καί κορασίων ἐκδοθεῖσα ὑπό Δημητρίου Νικολάου τοῦ Δαρβάρεως.* Βιέννη 1810, σσ. 384 + 4 χ.ἀ. (ΓΜ/ΕΒ. 606).

13. *Ἀποθήκη τῶν Παίδων, ὑπό Νεοφύτου Δούκα. Εἰς τόμους δύο. Τόμος πρῶτος.* Βιέννη 1814, σσ. κ΄ + 204.

Τόν ἴδιο χρόνο, τόμος δεύτερος σσ. 255 + 1 χ.ἀ. (ΓΜ/ΕΒ. 796).

14. *Στοιχεῖα τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης εἰς χρῆσιν τῶν Σχολείων τῆς Ἑλλάδος. Τόμος πρῶτος. Περίοδος πρώτη καί δευτέρα.* Βιέννη 1815, σσ. κδ΄ + 395 + 4 πίν. (ΓΜ/ΕΒ. 872).

Μέ στοιχεῖα γιά τή Φυσική Ἱστορία, σσ. 94-108 καί γιά τή Γεωγραφία καί Ἐθνολογία, σσ. 166-217 Στό τέλος τρεῖς πίνακες μέ 5 + 11 + 10 εἰκόνες ζώων καί ἕνας Πίνακας Γεωγραφικός τοῦ παλαιοῦ κόσμου, χαραχθείς ὑπό Νέϊνλις. Ἔργο τοῦ Φριδερίκου Ἰακώβου (Jacobs). Μεταφραστής: Θεόκλ. Φαρμακίδης.

15. *Οἰκονομία πρακτική τε καί γενική τῶν τῆς Ἀγροικίας κτημάτων. Ἐκ πολλῶν ἐρανισθεῖσα, παραρτήμασί τε οἰκείοις καί σημειώσεσιν πλουτισθεῖσα, ὑπό Δημητρίου Παναγιωτάδου τοῦ Γοβδελᾶ... Τόμος πρῶτος, περιέχων τήν τε Οἰκοδόμησιν καί τήν Ὀρνιθοτροφίαν.* Βιέννη 1816, σσ. ιε΄ + 1 χ.ἀ. + 354 + 6 χ.ἀ. (ΓΜ/ΕΒ. 922). Ἄλλος τόμος δέν ἐκδόθηκε.

16. *Ποικίλη Διδασκαλία, ἤτοι Ἀλφαβητάριον εὐμαθείας... παρά Πολυζώη Κοντοῦ... μετά προσθήκης πολλῶν ἀξιολόγων τῆς Φυσικῆς, καί Γεωγραφίας, καί Ἠθικῆς, παρά τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως ἐκδίδοται· οἷς προσετέθη καί σύντομος Ἀριθμητική πρός χρῆσιν τῶν παιδίων. Διά τήν ἀνελλιπῆ διδασκαλίαν τῶν παιδίων τῶν Χριστιανῶν πραγματευτῶν.* Βιέννη 1818, σσ. 2 χ.ἀ. + 230 (ΓΜ/ΕΒ. 1081).

Α΄ ἔκδοση: 1803 (ΓΜ. 230)· Β΄ ἔκδοση: 1806, μέ προσθήκη *πολλῶν ἀξιόλογων τῆς Φυσικῆς καί Γεωγραφίας*, ἀλλά ὄχι καί τῆς Ἀριθμητικῆς, σσ. XXXII + 258 (ΓΜ. 432).

Ἡ ἔκδοση τοῦ 1806 μεταφράσθηκε στά ρουμανικά καί ἐκδόθηκε στό Σιμπίου τό 1811 (B.Hs/B.R.V III.791).

17. *Σύνοψις Ἐπιστημῶν διά τούς πρωτοπείρους περιέχουσα Ἀριθμητικήν, Γεωμετρίαν, νέαν Γεωγραφίαν, Ἀστρονομίαν, Λογικήν καί Ἠθικήν. Συλλεχθεῖσα... ὑπό Κ. Μ. Κούμα.* Βιέννη 1819, σσ. ις΄ + 348 + 2 πίν.

18. *Σύνοψις ὅλων τῶν ἐλευθέρων Τεχνῶν καί Ἐπιστημῶν. Ἐκ τῆς Γερμανικῆς μεταφρασθεῖσα ὑπό Βασιλείου Παπαευθυμίου εἰς χρῆσιν τῶν Ἑλληνικῶν Σχολείων.* Βιέννη 1819 (ΓΜ/ΕΒ. 1197). Αὐτοτελής (ἐπαν)έκδοση, ἀπό τόν Ἰωάννη Ταφρᾶ, τοῦ Δ΄ μέρους τοῦ ἀρ. 8, σσ. 104 + 4 χ.ἀ.

ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΕΙΣ — ΠΡΟΣΘΗΚΕΣ

1. Συμπλήρωση. Τόμ. Α΄, Δάρβαρις Δημήτριος, ἔντυπα 1.

Στόν κώδικα ἀρ. 111 τῆς Βιβλιοθήκης Κυρίλλου καί Μεθοδίου τῆς Σόφιας, μετά τό *Ἐγχειρίδιον χριστιανικόν... συντεθέν ὑπό Δημητρίου Νικολάου τοῦ Δαρβάρεως*, Βιέννη 1803 (φφ. 1α-44β) (ΓΜ/ΕΒ. 196) ἀκολουθεῖ (φφ. 45α-47β) ἡ «Σημείωσις» ὅτι «Παρά τοῖς κυρίοις αὐταδέλφοις Δαρβάρεσιν ἐν Βιέννῃ πρόσκεινται ὦνια τά ἑξῆς βιβλία: ...*Πρόχειρος Ἀριθμητική διδάσκουσα ἀκριβῶς ὅλα τά εἴδη τοῦ λογαριασμοῦ ἐν τε Ἀκεραίοις καί Κλασματικοῖς Ἀριθμοῖς μετά τῶν διαφόρων Μεθόδων· ᾗ προσετέθη παράρτημα περί τῶν εἰς τήν ἐμπορίαν ἀνηκόντων λογαριασμῶν.* Ἔτι δέ ἕνας Κατάλογος τῶν διαφόρων Μονέδων καί Συναλλαγῶν Μονέδων τῶν ἐπισημοτέρων ἐμπορικῶν πόλεων τῆς Εὐρώπης κατ' Αλφάβητον, καί δύω Πίνακες, ἕνας τῶν Ζυγίων, καί ἄλλος τῶν Πηχῶν παραβαλλομένων μέ τό ζύγι καί τήν πηχήν τῆς Βιέννης καί ἀναμεταξύ των. Βιβλίον ὠφελιμώτατον καί ἀναγκαιότατον εἰς ὅλους ἐκείνους ὁποῦ καταγίνονται εἰς τήν σπουδήν καί ἐμπορίαν».

Σημ. Μέ πλάγια σημειώνουμε τό κοινό μέρος μέ τόν τίτλο τοῦ ἔντυπου βιβλίου του Ἀριθμητικῆς τοῦ Δημ. Δάρβαρη (ΓΜ/ΕΒ. 232). Ἐξ ἄλλου στό «Προοίμιο» τοῦ ἔργου του αὐτοῦ, ὁ ἴδιος ὁ Δημ. Ν. Δάρβαρις ἀναφέρει, μεταξύ ἄλλων: «Ἀλλ' ἐπειδή οἱ τῶν Ἀλλαγίων καί ξένων πραγματειῶν λογαριασμοί ἀπαιτοῦσιν ἀναγκαίως τήν γνῶσιν τῶν ξένων νομισμάτων, μέτρων, καί σταθμῶν, παρενέθηκα ἕναν Κατάλογον τῶν διαφόρων νομισμάτων καί συναλλαγμάτων τῶν ἐπισημοτέρων ἐμπορικῶν πόλεων τῆς Εὐρώπης, καί δύω Πίνακας, ἕναν τῶν Σταθμῶν, καί ἄλλον τῶν Μέτρων αὐτῶν, διά τά ὁποῖα καί ἐκτάθη τοῦτο τό Παράρτημα ἐπί τοσοῦτον, ὁποῦ ἐξισώθη σχεδόν μέ τήν κυρίως Ἀριθμητικήν, καί ἀκολούθως ἠμπορεῖ αὐτό νά θεωρηθῇ ὡς δεύτερον Μέρος αὐτῆς» (σελ. IX).

2. Συμπλήρωση. Τόμ. Α΄, Ζερζούλης Νικόλαος, Α, 13: λεπτομερής περιγραφή.

φ. 1α, «Πίναξ τῶν ἐμπεριεχομένων ἐν ταύτῃ τῇ βίβλῳ».

φ. 2α (ἤ παλαιότερη, δική του σελιδαρίθμη, σ. 1): [Πρόλογος].

Ἀρχ. *Τήν τῆς ἀριθμητικῆς διδασκαλίας τε καί εἰσήγησιν...*

φ. 4α (ἤ σ. 4, ἡ ὁποία φέρει καί τόν ἀρ. 5), «Κεφ. Α^{ον}. Περί τῶν ἀρχῶν τῆς Ἀριθμητικῆς».

Αρχ. *Αριθμητική ἐστιν ἀριθμῶν ἐπιστήμη ταύτης δέ τό πρακτικόν μέρος τοῦ λογίζεσθαι ἐστίν ἐπιστήμη...*

φ. 17α (ἤ σ. 32), «Κεφ. Β^{ον} Περί τῶν εἰδῶν τῆς ἀριθμητικῆς ἐν ἀκεραίοις ἀριθμοῖς καί πρῶτον περί συνάψεως».

Αρχ. *Ἀριθμούς ὅσους δήποτε δοθέντας συνάψαι...*

φ. 35α (ἤ σ. 68), «Κεφ. γ^{ον} Περί τοῦ λόγου, καί τῆς ἀναλογίας τῶν ποσοτήτων».

Αρχ. *Λόγος ἐστίν ἐκείνη τῶν ὁμογενῶν ἡ σχέσις καί ἀναφορά, ἡ τήν θατέρου ποσότητα ἐκ τῆς θατέρου ὁρίζουσα...*

φ. 47β (ἤ σ. 93), «Κεφ. Δ^{ον}. Περί τῶν εἰδῶν τῆς ἀριθμητικῆς ἐν κεκλασμένοις ἀριθμοῖς».

Ἀρχ. *Ἐάν μέν ὁ ἀριθμητής ἴσος ἤ τῷ παρανομαστῇ, τό κλάσμα (4/4) τῷ ἀκεραίῳ...*

φ. 54α (ἤ σ. 106), «Κεφ. Ε^{ον}. Περί δυνάμεων τῶν ἀριθμῶν, μάλιστα περί γενέσεως καί ἀναλύσεως τῶν τετραγώνων καί κυβικῶν ἀριθμῶν».

Ἀρχ. *Ἐάν ἀριθμός ὁστισοῦν, φερ' εἰπεῖν ὁ 2, ἐφ ἑαυτόν πολλαπλασιασθῇ, ὁ μέν γενόμενος, φερ' εἰπεῖν ὁ 4 ἀριθμός τετράγωνος...*

Εδῶ, φ. 62α (ἤ σ. 118), «Περί ἐξαγωγῆς τῆς κυβικῆς ῥίζης».

φ. 66β (ἤ σ. 131), «Κεφ. ς^{ον}. Περί τῶν κανόνων τῶν ἀναλογιῶν, καί ἑπομένως περί μεθόδου».

Ἀρχ. *Ἐάν ὦσι τέσσαρες ποσότητες ἀνάλογοι, τό ὑπό τῶν ἄκρων γινόμενον ἴσον ἐστί τῷ ὑπό τῶν μέσων...*

Ἐδῶ περί τῆς ὀρθῆς καί πλαγίας μεθόδου τῶν τριῶν, τῶν πέντε καί τῶν ἑπτά, δηλαδή περί τῆς ἁπλῆς καί συνθέτου μεθόδου τῶν τριῶν.

φ. 79α (ἤ σ. 156), «Κεφ. Ζ^{ον}. Περί τῶν ἰσοδιαφόρων ποσοτήτων, ἤτοι τῶν ἴσῃ διαφορᾷ, ἤ ὑπεροχῇ ἀλλήλων ὑπερεχόντων ἀριθμῶν, περί ἀριθμητικῆς ἀναλογίας».

Ἀρχ. *Ἐάν ἐν σειρᾷ τριῶν ποσοτήτων ἡ αὐτή τῆς α^{ης} καί τῆς β^{ας} ἤ διαφορά...*

φ. 81α (ἤ σ. 160), «Κεφ. Η^{ον}. Περί τῶν λογαρίθμων».

Ἀρχ. *Ἡ σειρά τῶν ποσοτήτων τῶν κατά τόν αὐτόν λόγον ἐπαυξομένων...*

Στό φ. 83α (ἤ σ. 164), ὁ πίνακας: «Ὁ τύπος τῆς ψηφηφορίας».

φ. 95α (ἤ σ. 188), «Κεφ. θ^{ον}. Περί τῶν δεκαδικῶν κλασμάτων, ἤτοι περί τῆς Γεωμετρικῆς ψηφηφορίας. Προθεωρία περί τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης».

᾽Αρχ. *Ἡ τοῦ ἐναντίου τούτου κεφαλαίου ἐπιγραφὴ βολφίῳ μέν περί τῶν δεκαδικῶν κλασμάτων τίθεται...*

Μετά τό τέλος τῆς «Προθεωρίας» ἀρχίζει τό κείμενο (φ. 96α ἤ σ. 190) μέ τόν ξε΄ ὁρισμό: «Δεκαδικόν κλάσμα ἐστίν οὗ ὁ παρανομαστής ἐστίν...»

φ. 105α (ἤ σ. 208), «Κεφ. Ι^{ον} Περί τῶν ἑξηκονταδικῶν κλασμάτων, ἤ περί ἀστρονομικῆς ψηφηφορίας. Προθεωρία περί τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ κεφαλαίου».

᾽Αρχ. *Ὁ τῶν ἑξηκονταδικῶν κλασμάτων ἐπιλογισμός, καί ἀστρονομική καλεῖται ψηφηφορία...*

Κι ἐδῶ τό κείμενο ἀρχίζει (φ. 106α ἤ σ. 210) μετά τό τέλος τῆς «Προθεωρίας»: *ὅρος ξθ΄· Ἑξηκονταδικά κλάσματα εἰσίν ὧν οἱ παρανομασταί ἐν λόγῳ προχωροῦσιν ἑξηκονταπλασίῳ...*

Τελ. ... *᾽Αλλά τῶν μέν ἐν τῇ πρακτικῇ ἀριθμητικῇ ἀναγκαίως παραδοθῆναι τοῖς πρωτοπείροις ὀφειλομένων ἅλις ἐς δεύτερον τοὐντεῦθεν δέ ἐν β^{ῳ} τμήματι περί διαφόρων προβλημάτων ἐκ τῶν ἐς δεύτερο διδαχθέντων ἐπιλύεσθαι δυναμένων διαλυπτέον.*

Ακολουθεῖ, φφ. 113β-138β (ἤ σσ. 225-274): «Τμῆμα Β^{ον} Κεφάλαιον Α^{ον} Περί τινων προβλημάτων τῇ τῆς ἀριθμητικῆς ἐπιστήμης δυνάμει εὐχερῶς ἐπιλυομένων».

᾽Αρχ. *Τῇ τῶν ἀνηκόντων τῇ πρακτικῇ ἀριθμητικῇ...*

᾽Εδῶ φ. 123α (ἤ σ. 244), «Περί τῆς αὐτῆς τῶν αὐτῶν διαιρέσεως ἄλλως, ἤτοι περί τῆς συνθέτου ψευδοῦς ὑποθέσεως εἰς εὕρεσιν τοῦ ἀληθοῦς».

3. Συμπλήρωση. Τόμ. Α , Θεοτόκης Νικηφόρος Α, 1. φφ. 3α-6α, ὁλόκληρος ὁ πρόλογος:

«᾽Επειδήπερ τῆς Γεωμετρίας οἰδήμονες γινέσθαι γλιχομένους ὑμᾶς καθορῶ, ὦ ἐλλογιμώτατοι, καί τῶν αὐτῆς ἀναντιῤῥήτων θεωρημάτων ἐγκρατεῖς θέλοντας εἶναι, οὐκ ἄν εἴη ἀπό σκοποῦ βραχέα τινά διεξελθεῖν με περί τῆς ἱστορίας αὐτῆς, εἴτουν ὡς ἐν συντόμῳ πρός ὑμᾶς διηγήσασθαι, πόθεν τήν ἀρχήν ἔσχεν ἡ γεωμετρία, ποῖοι τε οἱ πρῶτοι τῶν αὐτῆς θεωρημάτων καί προβλημάτων εὑρεταί, παραστῆσαί τε ἅμα ποία ἡ ἐκ τῆς Γεωμετρίας ὠφέλεια, οὐμήν ἀλλά, ὅτι ἡ Γεωμετρία ἐπιστήμη ἐστί, καί τῶν ἐπιστημῶν πρωτίστη, δεῖξαι· τόν πρωτόπλαστον οὖν πρῶτον τῆς Γεωμετρίας εὑρετήν εἶναι, ἐξ ὧν, ᾽Ιώσιππος λέγει, περαίνεται φησί γάρ βιβλίῳ Γ^{ῳ} κεφ^{ῳ} 3^{ῳ}, τήν μαθηματικήν τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν πρώτην τούς ἀνθρώπους μαθεῖν. Οἱ γάρ ἔγγονοι τοῦ Σήθ πρῶτοι τήν τῶν

οὐρανῶν τάξιν καί τήν τῶν ἀστέρων κίνησιν, ἔγνων· καί ἐπεί δύο κατακλεισμούς δεῖν γενέσθαι ἐκ τοῦ πρωτοπλάστου παρέλαβον, τόν μέν δι' ὕδατος τόν δέ διά πυρός· διά τοῦτο δύο στήλους κατασκευάσαντες, τόν μέν λίθινον, τόν δέ πλίθινον, ἐν αὐτοῖς τά παρ' αὐτοῖς εὑρεθέντα διά τούς μεταγενεστέρους ἔγραψαν. Σώζεται δέ, φησίν Ἰώσιππος, ὡς λέγουσιν, ὁ λίθινος ἐκεῖνος στῆλος ἐν Συρίᾳ ἄχρι τοῦ νῦν, μετά δέ τόν κατακλεισμόν οἱ Ασσύριοι πρῶτοι καί Χαλδαῖοι ταῖς μαθηματικαῖς προσεῖχον ἐπιστῆμες, μετ' αὐτούς δ Αἰγύπτιοι, παρά τοῦ πατριάρχου Ἀβραάμ παραλαβόντες αὐτούς· καταλιπών γάρ ἐκεῖνος τήν πατρῴαν γῆν θείᾳ κελεύσει εἰς Αἴγυπτον ἦλθε. Ταῦτα μέν Ἰώσιππος. Ἐμοί δέ οὐδέν μύθων διαφέρειν τά τοιαῦτα δοκοῦσιν· ἐκεῖνο δέ, ὅπερ ἀληθές μοι δοκεῖ περί τῆς εὑρέσεως τῆς Γεωμετρίας, ἐρῶ Νεῖλον τόν ἐν Αἰγύπτῳ ποταμόν φασί, πρῶτον αἴτιον τῆς εὑρέσεως αὐτῆς εἶναι· ἐκεῖνος γάρ ἐτησίως πλημμυρῶν καί ὑπερεκχειλίζων, τάτε Νειλῶα αὐτοῦ νάματα σφοδρῶς ἐκτείνων, καί οὐ μόνον τούς πλησίον ἀγρούς καί τόπους, ἀλλά δή καί τούς πόρρῳ δι' αὐτῶν πληρῶν, τάς τε ἐν αὐτοῖς ἀρούρας, καί αὔλακας, καί ὅρια ἐνακωκύων καί συγχέων, πάντας τούς τῶν ἀγρῶν ἐκείνων καί τόπων δεσπότας εἰς ἀπορίαν οὐ τήν τυχούσαν ἦγε συγχεομένων γάρ καί πάντῃ πάντως ἀπωλουμένων τῶν αὐλάκων καί ὁρίων, οὐκ ἔτι ἕκαστος τά τοῦ ἰδίου ἀγροῦ ὅρια ἐγίνωσκεν. Ἐκ τῆς ἀπορίας οὖν ἡ εὐπορία. Ἤρξαντο μέν γάρ οἱ ἐκεῖσε τότε σοφοί σκέπτεσθαι ἀκριβῶς τῷ τρόπῳ ἐδύναντ' ἄν τήν γῆν μετρεῖν. Τοῦ τρόπου γάρ εὑρεθέντος, ἐμέτρει ἄν ἕκαστος τόν ἑαυτοῦ χῶρον, ξηρᾶς τῆς γῆς οὔσης, καί οὕτω γινώσκων ἕκαστος πόσα πλέθρα γῆς ἔχει, κἄν τά Νειλῶα ὕδατα τά ὅρια τῶν ἀγρῶν συνέχεεν, οὐδεμία ἔτι ἀπορία ἤ ἔρις. Επανακαμφθέντων γάρ πάλιν ἐν τῷ ποταμῷ τῶν ὑδάτων, καί τῆς γῆς ξηρᾶς ἀποκατασταθείσης, ἕκαστος διά τοῦ μέτρου τοσαῦτα πλέθρα γῆς ἐλάμβανε, ὅσα ἔτυχεν ἔχων. Οἱ τρόποι οὖν οὗτοι καί αἱ μέθοδοι τοῦ μετρεῖν τήν γῆν, εἰσί τά πρώτως εὑρεθέντα τῆς γεωμετρίας πρακτικά θεωρήματα, καί ἐκ τούτων τήν προσηγορίαν ἡ Γεωμετρία ἔλαβε.

Γεωμετρία γάρ ἐκ τοῦ γῆ καί μέτρον, ὡς οἶδατε. Εκ τῶν εἰρημένων οὖν τούς Αἰγυπτίους πρώτους εὑρετάς ὀλίγων τινῶν τῆς Γεωμετρίας θεωρημάτων, δῆλον. Ἕλληνες δέ ἐξ αὐτῶν τάς ἀφορμάς λαβόντες, οἷον Θαλῆς ὁ Μηλίσσιος, ὅς καί πρῶτος ἑλλήνων εἰς Αἴγυπτον ἦλθεν, εἰς τήν ἑλλάδα δ' ἐπανακάμψας, τά ὅσα παρ' Αἰγυπτίων γεωμετρικά παρέλαβε προβλήματα τοῖς ἕλλησι παρέδοκεν, εὑρετής τῆς 5, 15, καί 26 τοῦ πρώτου, οὐμήν ἀλλά, καί τῆς 2, 3, 4 καί 5, τοῦ τετάρτου βιβλίου

χρηματίσας. Μετ' αὐτόν δέ Πυθαγόρας ὁ Σάμιος, ὅς πρῶτος τήν Γεωμετρίαν ἀφηρημένως ἀπό τῆς ὕλης ἐξέθετο, καί τῆς 32, 44, 47 καί 48, τοῦ πρώτου εὑρετής ἐχρημάτισε, καί διά τήν εὕρεσιν τῆς 32, καί 47, ἑκατόν βόας ἔθυσεν, ὡς Ἀπολλόδωρος εἰς τόν Λαέρτιον διαλαμβάνει. Οὐμήν ἀλλά καί περί ἀσυμμέτρων μεγεθῶν, καί περί τῶν πέντε εὐτάκτων σωμάτων, πρῶτος αὐτός ἔγραψε. Μετ' αὐτόν δέ Ἀναξαγόρας ὁ Κλαζομένιος Γεωμετρίαν τινά ἔγραψεν, ὥς φησιν Ἀριστοτέλης, καί μετ' αὐτόν Πλάτων πολλά τῇ Γεωμετρίᾳ θεωρήματα προσέθηκεν. Εὔδοξος ὅλον τό E^{ov} βιβλίον ἔγραψεν, ὡς φησί Πρόκλος. Καί ἄλλοι πολλοί, πολλά εὑρόντες ἐξέθεντο. Εὐκλείδης δέ ὁ Μεγαρεύς πάντα τά εὑρεθέντα συναγαγών, καί εἰς 12 βιβλία διαιρέσας, καί καλῶς διατάξας τήν βίβλον, ἥτις Γεωμετρία Εὐκλείδους καλεῖται, ἐξέδοτο, δύο καί δέκα δέ ἔφην, κἄν δέκα καί πέντε ἀριθμοῦνται ἐπειδή τό 7^{ov}, 8^{ov}, καί 9^{ov} Ἀριθμητικά εἰσίν, ἐκ τῶν δύο καί δέκα δέ, 6 μέν περί τῶν ἐπιπέδων, 1 δέ, τό δέκατον δῆθεν, περί τῶν ἀσυμμέτρων μεγεθῶν, τά λοιπά δέ 5 περί τῶν στερεῶν διαλαμβάνουσι. Καί ταῦτα μέν περί τῆς Ἱστορίας τῆς Γεωμετρίας. Περί δέ τῆς ὠφελείας οἰστέον ὅτι πρώτη καί μέγιστος ἐκ τῆς Γεωμετρίας ὠφέλειά ἐστιν, ἡ ὀξύτης καί διάκρισις, ἥν δι' αὐτῆς ὁ ἡμέτερος νοῦς κτᾶται· ἐπειδή γάρ λεπτότατα ἅμα καί ὀξύτατα τά αὐτῆς θεωρήματα, τόν περί αὐτά ἐνασχολούμενον καί προσηλούμενον νοῦν, ἀνάγκη πᾶσα, ὀξύνεσθαι. Πάλιν ἐπειδήπερ αἱ δείξεις τῶν ἐν αὐτῇ προτάσεων πᾶσαι ἁπλῶς ἀναγκαῖαι, καί ἐν αὐταῖς οὐδέν ὅλως, οὐδέ βραχύτατόν τι, ἀμφιγνοῆσαί τινα δυνατόν καί μή πεισθῆναι, ἐκ τούτου ὑπερμέγιστον τήν διάκρισιν ὁ ἐν αὐταῖς ταῖς δείξαισι προσέχων νοῦς κτᾶται· καί οὐκ ἔστιν ὅλως αὐτόν ποτε ἀποπλανηθῆναι, καί πιθανόν νόημα ὡς ἀναγκαῖον νομίσαι. Διακριτικός προσέτι δι' αὐτῆς ὁ νοῦς γίνεται, διά τό εὔτακτον τῶν τε προτάσεων καί δείξεων. Ὁρῶν γάρ ἐν αὐταῖς ἀεί, προταττόμενα μέν, τά ἃ δεῖ προτάττεσθαι, ἑπόμενα δέ, τά ἅπερ δεῖ ἕπεσθαι. Ἐθίζεται καί αὐτός εὐτάττειν πάντα τά ὑπ' αὐτοῦ νοούμενα. Ὅτι δέ ὀξυνομένου καί διακριτικοῦ τοῦ ἡμετέρου νοός γιγνωμένου, ὑπερεχόντως ὠφελούμεθα, παντίπου δῆλον· καί τά τῶν ἄλλων γάρ συγγράμματα ὀρθῶς ἔνι διακρίνειν, καί τά ἡμέτερα ὀρθῶς συντάττειν, καί νοήματα εὑρίσκειν, καί ἀκριβῶς πᾶν νόημα ἔξεστι κρίνειν, ἀληθές γάρ ὅπερ καί ὁ μαθηματικώτατος ἐσημείωσε Βόλφιος ἐν τῷ τῶν ἑαυτοῦ μαθηματικῶν πονημάτων προϊμίῳ, ὅτι δῆθεν ὁ ταῖς μαθηματικαῖς ἐπιστήμαις ἐγγυμνασθείς νοῦς, τοσοῦτον ὀξύς καί διακριτικός καθίσταται, ὥστε προκειμένης τῆς ὁποιασδηποτοῦν, καί ἀλλοδαπῆς τῶν μαθηματικῶν ἐπιστημῶν προτά-

σεως φερ' εἰπεῖν δικανικῆς, ἐάν δύο κριταί ὦσι κρίνοντες, ὧν ὁ μέν τῶν δικανικῶν οἰδημονέστατος, ἀλλά Γεωμετρίας ἄμοιρος, ὁ δέ μαθηματικώτατος μέν, οὐδέν δέ ἕτερον εἰδώς, εἰμή ὅσα τῇ προτεθείσῃ ἀνήκοι προτάσει, ὀρθώτερον ἅμα καί δικαιώτερον ὁ μαθηματικός τοῦ δικανικοῦ κρινεῖ· ἀλλά φαίοι τις τυχόν φύσει τινάς ὀξύνους καί διακριτικούς εἶναι, ὅ καί ἀληθέστατον. Οἱ τοιοῦτοι τοιγαροῦν διά τῆς Γεωμετρίας ὀξύτατοι καί διακριτικώτατοι γενήσονται, οἱ δέ μέτριοι τήν ὀξύτητα καί διάκρισιν, ὀξύτεροι καί διακριτικώτεροι, οἱ δέ δύσνοες φύσει καί ἀδιάκριτοι, οὐδέν οἷμαι ὅλως τῶν ἐν αὐτῇ γνώσονται. Τί δ' ἄν εἴποι τις περί τῆς λοιπῆς ὠφελείας τῆς ἐκ τῆς Γεωμετρίας; δι' αὐτῆς γάρ τάς κινήσεις τῶν τε οὐρανίων καί ἐπιγείων σωμάτων εὑρίσκομεν, δι' αὐτῆς ὕψη, καί μήκη, καί πλάτη μετρῶνται· δι' αὐτῆς οἱ λόγοι τῶν Μηχανικῶν ὀργάνων πάντων ὁρίζονται, δι' αὐτῆς τηλεσκόπια, καί μικροσκόπια, καί φακοί, καί κάτοπτρα, καί πάντα τά παρά τοῦ φωτός γινόμενα ἀποτελέσματα ἑρμηνεύονται, δι' αὐτῆς οἱ τῶν ἐν φρέασι, καί ποταμοῖς, καί πηγαῖς, καί δοχείοις ὑδάτων λόγοι ἀνακρίνονται. Χωρίς γάρ αὐτῆς ἀμήχανον καί αὐτῶν τῶν ὑπωριῶν τῶν μαθηματικῶν ἐπιστημῶν ὅλως τινά προσάψαι. Ὥσπερ γάρ ἀμήχανον ἀναγινώσκειν τόν μή γνῶσιν ἔχοντα τῶν εἰκοσιτεσσάρων τοῦ ἀλφαβήτου στοιχείων, οὕτως ἀμήχανον, χωρίς τῶν αὐτῆς θεωρημάτων τάς λοιπάς εἰδέναι μαθηματικάς ἐπιστήμας· καί διά τοῦτο στοιχεῖον εἴρηται, καί βιβλία στοιχειωτά τά ἑαυτῆς βιβλία, στοιχεῖον γάρ αὕτη, οὐ μόνον ὅλων τῶν μαθηματικῶν ἐπιστημῶν, ἀλλά δή γενικωτέρως καί τῆς φυσικῆς ὅλης. Ἀληθέστατον γάρ, ὅπερ Γαλιλαῖος ἔλεγε τήν βίβλον δῆθεν τῆς φύσεως γεγραμμένην εἶναι οὐ γράμμασιν, ἀλλά τριγώνοις, παραλληλογράμοις, κύκλοις, κυλίνδροις, πυραμίσι, κώνοις, παραλληλεπιπέδοις, καί σφαῖρες. Τό γάρ τῆς φυσικῆς ὑποκείμενον τό σῶμά ἐστι, σῶμα δέ χωρίς σχήματος οὐκ ἔστιν ὅλως· ὥστε πῶς θεωρήσειεν ἄν ὁ φυσικός τό σῶμα, τά ἰδιώματα τοῦ ἐν τῷ σώματι σχήματος μή εἰδώς; Ἐκ τῶν ὀλίγων δέ τούτων, ὧν περί τῆς ἐκ τῆς Γεωμετρίας ὠφελείας εἰρήκαμεν, ῥᾷον ἕκαστον ὑμῶν γνῶναι ὁποία καί ὁπόση ἡ ἐκ τῆς Γεωμετρίας ὠφέλεια· ἀλλά δή δεικτέον ὅτι καί ἐπιστήμη, καί τῶν ἐπιστημῶν πρωτίστη ἡ Γεωμετρία· ἐπιστήμη μέν γάρ, ἀπό τοῦ ἐπίστασθαι· ἐπίστασθαι δέ ἐστί τό εἰδέναι ὅτι τό πρᾶγμα ἐστί, καί ὅτι οὕτως, καί οὐκ ἄλλως ἐνδέχεται ἔχειν, διά τοῦτο ἐπιστήμην λέγομεν ἔχειν εἰς τόδε ἤ εἰς τόδε, ὅταν γινώσκωμεν, ὅτι τό πρᾶγμά ἐστι, καί ὅτι οὕτως ἐστί, καί οὐκ ἐνδέχεται ἄλλως ἔχειν. Ἀλλ' ὅσα διά τῆς Γεωμετρίας μανθάνομεν, γινώσκωμεν ὅτι ἐστί, καί ὅτι οὕτως ἐστί, καί

οὐκ ἐνδέχεται ἄλλως ἔχειν· οὐδεμία γάρ ἄλλη ἐπιστήμη ἀναγκαιοτέρας τῆς Γεωμετρίας τάς δείξεις ἔχει· ἡ Γεωμετρία ἄρα ἐπιστήμη ἐστίν. Ὅτι δέ καί τῶν ἄλλων τά πρωτεῖα ἔχει δῆλον, δι' αὐτῆς γάρ τάς λοιπάς μαθηματικάς ἕξεις μανθάνομεν, αἵ καί τῷ ὄντι ἐπιστῆμαί εἰσι, καί χωρίς αὐτῆς, ἀμήχανον τῶν λοιπῶν τῆς γνώσεως ἐπίβολόν τινα γενέσθαι· στοιχεῖον γάρ αὕτη τῶν λοιπῶν, ὡς ἀνωτέρω εἰρήκαμεν. Καί ταῦτα περί τοῦ ὅτι ἐπιστήμη, καί ἐπιστημῶν πρώτη ἡ Γεωμετρία».

4. Προσθήκη. Τόμ. Α΄, Ἀνώνυμα ΙΙ.

*Χ.Μ. (Μ.Α.Τρ. 10) 0,295 × 0,205 ΙΗ΄-ΙΘ΄ αἰ. σσ. 1-66.

Τίτλος: *Περί τῆς καθόλου καί συμβολικῆς ἀριθμητικῆς, ἤτοι περί τῶν διά συμβόλων ἀριθμητικῶν πράξεων.*

Ἀρχ. *Ἀριθμητική συμβολική ἐστίν, ἡ περί τά ἀόριστα ἀναλογίζεσθαι ἡμᾶς ἐκδιδάσκουσα, εἰς παντοίων προβλημάτων ἐπίλυσιν. Καλεῖται δέ ἄλγεβρα ἀραβικῷ ὀνόματι σεμνυνομένη παρά τοῖς ὕστερον...*

Ακολουθοῦν: σ. 4, «μέθοδος τῆς τῶν συμβολικῶν ποσοτήτων προσθέσεως»· «μέθοδος τῆς τῶν συμβολικῶν ποσοτήτων ἀφαιρέσεως»· σ. 6, «μέθοδος τοῦ τῶν συμβολικῶν ποσοτήτων πολλαπλασιασμοῦ»· σ. 10, «περί διαιρέσεως»· σ. 13, «μέθοδος τοῦ δυοῖν μεταξύ δοθεισῶν πηλικοτήτων συμβολικῶς ἐκκειμένων τό κοινόν μέγιτον μέτρον εὑρεῖν»· «μέθοδος τοῦ τῆς δοθείσης πηλικότητος τούς διαιρέτας ἅπαντας ἐξευρεῖν»· σ. 14, «περί μεθόδων ἐν κλάσμασι συμβολικοῖς»· σ. 15, «περί δυνάμεων»· σ. 16, «περί ἀναλύσεως τῶν δυνάμεων εἰς τά μέρη, ἐξ ὧν συγκροτοῦνται»· σ. 17, «ἀνάλυσις τοῦ κύβου»· σ. 18, «ἀνάλυσις τοῦ τετραγωνοτετραγώνου»· σ. 20, «περί ἀναγωγῆς τῶν κλασμάτων ἐπί τάς δυνάμεις»· «περί ἐξαγωγῆς τῶν ῥιζῶν ἐκ τῶν δυνάμεων»· σ. 22, «μέθοδος τοῦ τήν τετραγωνικήν ῥίζαν ἐκ τῶν συγκειμένων ἐξάγειν»· σ. 23, «περί ἐξαγωγῆς τῆς τε τετραγωνικῆς ῥίζης ἐκ τῶν ἀριθμῶν»· σ. 26, «μέθοδος τοῦ τήν κυβικήν ῥίζαν ἐκ τῶν συγκειμένων ἐξάγειν»· σ. 27, «περί ἐξαγωγῆς τῆς κυβικῆς ῥίζης ἐκ τῶν ἀριθμῶν»· σ. 29, «μέθοδος τοῦ ἐξάγειν τάς ῥίζας τῶν δυνάμεων τῶν λοιπῶν ἁπλῶς καί πάσαις ταῖς συμβολικαῖς πηλικότησι καί ἀριθμοῖς»· σ. 30, «μέθοδος τοῦ ἐκ τῶν κλασμάτων τάς ῥίζας ἐξάγειν»· «περί πηλικοτήτων ῥιζικῶν, καί ἀλόγων, καί περί τῶν περί αὐτάς μεθόδων»· σ. 31, «μέθοδος τοῦ τάς ῥιζικάς πηλικότητας εἰς ἁπλουστέρας ἀνάγειν»· «μέθοδος τοῦ τάς

ἑτερωνυμούσας ῥιζικάς πηλικότητας ὁμωνύμους ἀποφαίνειν»· σ. 32, «μέθοδος τοῦ τάς ἁπλᾶς τῶν ῥιζικῶν πηλικοτήτων ἀθροίζειν»· «μέθοδος τοῦ τάς ἁπλᾶς τῶν ῥιζικῶν πηλικοτήτων ἀπ' ἀλλήλων ἀφαιρεῖν»· «μέθοδος τοῦ τάς αὐτάς πολλαπλασιάζειν»· σ. 33, «μέθοδος τοῦ διαιρεῖν τάς αὐτάς»· «μέθοδος τοῦ τάς ἁπλῶς ἀλόγους πηλικότητας ἐπί τάς δυνάμεις ἐξαίρειν»· σ. 34, «μέθοδος τοῦ τῶν ῥιζικῶν τά συγκείμενα ἀλλήλοις ἐπαθροίζειν»· «μέθοδος τοῦ τά αὐτά ἀπ' ἀλλήλοις ἀφαιρεῖν»· «μέθοδος τοῦ τά συγκείμενα τῶν ῥιζικῶν πολλαπλασιάζειν»· σ. 35, «μέθοδος τοῦ ταῦτα διαιρεῖν»· σ. 36, «μέθοδος τοῦ τῶν ἀλόγων πηλικοτήτων τάς συγκειμένας ἐπί τήν δοθεῖσαν δύναμιν ἐξαίρειν»· «μέθοδος τοῦ ἐξ ἀλόγου συγκειμένης πηλικότητος τάς ῥίζας ἐξαιρεῖν»· σ. 37, «περί τῶν κατά τάς ἀναλογίας θεωρημάτων ὑποθέσεις»· σ. 55, «μέθοδος τοῦ δυοῖν ἀριθμῶν δοθέντων τόν μέσον ἀνάλογον εὑρίσκειν»· «μέθοδος τῶν τριῶν ἀριθμῶν δοθέντων τόν δ^{ov} ἀνάλογον εὑρίσκειν».

— σ. 59, «περί λογαρίθμων»· σ. 60, «μέθοδος τοῦ ἀριθμοῦ δοθέντος τόν λογάριθμον εὑρίσκειν, καί τόν λογαριθμικόν οὕτω κανόνιον τοῦ κατά φύσιν τῶν ἀριθμῶν σχήματος κατασκευάζειν»· σ. 62, «μέθοδος τοῦ λογάριθμον εὑρεῖν ἀριθμοῦ μείζονα τῶν ἐν τοῖς περιφερομένοις κανονίοις ἐκκειμένων, ἐλάσσονα δέ 100000000»· σ. 63, «μέθοδος τοῦ εὑρίσκειν τόν λογάριθμον κλάσματος ἐν ᾧ ὁ ἀριθμητής ἐλάσσων τοῦ παρανομαστοῦ»· σ. 64, «μέθοδος τοῦ εὑρίσκειν τόν λογάριθμον τοῦ ἐξ ὁλοσχεροῦς καί κλάσματος μικτοῦ»· «μέθοδος, ἤ λογαρίθμου ἐν τοῖς κανονίοις μή ἀκριβῶς κειμένου, τόν ἐπιβάλλοντα ἀριθμόν ἐστιν εὑρίσκειν»· σ. 65, «μέθοδος τοῦ λογαρίθμου μείζονι τῶν ἐν τοῖς κανονίοις τόν προσήκοντα ἀριθμόν εὑρίσκειν»· «μέθοδος τοῦ τό κλάσμα εὑρίσκειν, ᾧ ἀντιστοιχεῖ ὁ δοθείς ἀποφατικός λογάριθμος».

Τό κείμενο τελειώνει στή σ. 66 (σσ. 67-78 λευκές).

Στό κάτω ὁριζόντιο περιθώριο τῆς σ. 1 τό κτητορικό: «παϊσίου πέφυκεν ἥδε ἡ βίβλος τοῦ κλεινοβίου ἀρχιθύτου σταγέων».

5. Προσθήκη. Τόμ. Α΄, Ἀνώνυμα ΙΙΙ.

* B.P.A. 1484 0,220 × 0,175 ΙΘ΄ αἰ. φφ. 131.

Τίτλος (φ. 1α): *Πρακτική Διδασκαλία, Διά τό μετρᾶν πλανομέτρεια τοῦ κάμπου καί πῶς πρέπει τινάς αὐτῶν τῶν μέτρων νά ἐργάζεται, καί νά λογαριάζῃ τούς χάρταις, καί πῶς ἔχῃ ποιεῖν ταῖς μοίραις, παρά τοῦ Γεωμέτρου Ὄγρευ τοῦ βασιλικοῦ, μεγαλοβρετανικοῦ, καί ἀρχιελέκτορος Ἰγρινέ-*

ρου Καπετάνου, καί τοῦ συνομίλου (κορεσπονδέτου γερμανιστί), τῆς βασιλικῆς Συναναστροφῆς τῶν ἐπιστημῶν εἰς τό Κέτιγγε. Εἰς τό 'Ανόβιον, ἐν τῇ Ελβετικῇ τυπογραφίᾳ 1798» (φ. 1β, λευκό).

Μετάφραση τοῦ ἔργου τοῦ Johann Ludwig Hogreve, *Praktische Anweisung zum Planimetrischen Vermessen der Feldmarken...* Ἡ μετάφραση ἔχει παραμείνει χειρόγραφη.

'Αναλυτική παρουσίαση τοῦ ἔργου:

φ. 2α, ὁ πίνακας τῶν περιεχομένων: «'Επιπεδομετρία Πρακτική. Πίναξ» (φ. 2β, λευκό).

φ. 3α, «Πρόλογος».

'Αρχ. *Ἡ πλανημετρική Γεωμετρία, ἤ τό καλούμενον Μέτρον τοῦ χώρου ὑπάρχει τό οὐσιωδέστερον μέρος τῆς πρακτικῆς Γεωμετρίας...*

φ. 4β, λευκό.

Τό κείμενο ἀρχίζει ἀπό τό φ. 5α (ἤ παλαιότερη, δική του σελιδαρίθμηση, σ. 1): «Τμῆμα Α΄ Κεφάλαιον Α . Περί καταμετρήσεως εὐθειῶν γραμμῶν».

'Αρχ. §*1. Εἰς κάθε ἐπιπεδομετρίαν, ὅσον καί διαφορετική εἶναι ἡ περιφέρεια, ὁ σκοπός καί ἡ ἀξιολογότης εἶναι ἡ πρώτη καί οὐσιώδης πρᾶξις...*

φ. 21β (ἤ σ. 34), «Τμῆμα Β Περί τῆς καταμετρήσεως τῶν γωνιῶν».

'Αρχ. § *24. 'Εάν θέλωμεν νά καταμετρήσωμεν μεγάλα καί μικρά μερίδια ὁποῦ κεῖνται ὁμοῦ εἰς τό αὐτό σπατόπουλον, καί ὁποῦ κάμνει ἕνα ὁλόκληρον κάμπον...*

φ. 32β (ἤ σ. 55), «Τμῆμα Γ΄ Περί κεφαλικῶν εὐθειῶν, καί ἐγκεκλιμμένου. Διά τήν καταμέτρησιν ἑνός τόπου, ἤ συνόρων αὐτοῦ».

'Αρχ. § *38. Αφ' οὗ ὁ Γεωμέτρης ἔφθασεν εἰς τούς ἀγρούς ἑνός χωρίου ὁποῦ θέλει νά καταμετρήσῃ...*

φ. 45β (ἤ σ. 82), «Τμῆμα τέταρτον. Περί τῆς εἰδικῆς καταμετρήσεως».

'Αρχ. § *55. Ἡμεῖς βλέπομεν τώρα τήν παροῦσαν μας καταμέτρησιν, μοιρασμένην μέ τάς κεφαλικάς καί ἐγκεκλιμμένας εὐθείας γραμμάς...*

φ. 71β (ἤ σ. 134), «Τμῆμα Ε . Περί τῆς καταγραφῆς τῶν μεμετρημένων τόπων ἐπί χάρτου».

'Αρχ. § *80. Εἶναι πολλά ἀναγκαῖον, νά καταγράφῃ τινάς, εἰς τό χαρτί τούς καταμετρημένους τόπους...*

φ. 82α (ἤ σ. 155), «Τμῆμα ς Περί τῆς καταμετρήσεως τῆς κατασκευῆς τοῦ σχεδίου ἤτου προυλιόν, καί τῆς παστρικῆς χάρτας».

Αρχ. § *91. Ἐάν ἡ τοποθεσία τῆς καταμετρήσεως ἐσχεδιάσθη, θέλομεν ἠμπορέσει νά κρίνωμεν ἐκ τοῦ σχήματος...*

φ. 89β (ἤ σ. 170), «Τμῆμα Ζ΄ Περί τοῦ λογαριασμοῦ τῆς χάρτας».

Αρχ. § *100. Ὁ λογαριασμός γίνεται...*

φ. 108β (ἤ σ. 208), «Ὄγδοον τμῆμα. Περί τῆς διατάξεως τοῦ καταστίχου τῆς καταμετρήσεως».

Ἀρχ. § *121. Αφ οὗ ἐτελείωσεν ὁ λογαριασμός ἑνός ἀριθμοῦ ρωμαϊϊκοῦ, ὡς ἐδιδάξαμεν, γράφεται τό ἐμβαδόν κάθε κομματίου, καθώς ἤδη εἴπαμεν, εἰς τό κατάστιχον τοῦ Brolion...*

Τελ. (φ. 109α ἤ σ. 209) *...εἰς τά ὁποῖα ἠμποροῦν νά γραφοῦν 24, ἕως 25, ἀράδες, ἔξω τῶν τίτλων τοῦ περιθωρίου, καί τῆς μεταφορᾶς. Τέλος τοῦ "ΟΓΡΕΦ τῆς Πρακτικῆς Γεωμετρίας.*

Σύνολο παραγράφων: 121

Ἀκολουθοῦν:

φ. 109β (ἤ σ. 210), «Εἴδησις».

Ἀρχ. *Αὐτός ὁ κατάλογος ἀναφέρεται καθόλου, εἰς τούς Ρωμαϊϊκούς ἐν ταύτῃ τῇ μεμετρημένῃ κἄν ταῦτα ἀνηκούσῃ χάρτῃ...*

φ. 110β (ἤ σ. 212), «Κατάλογος τῶν ὀνομάτων ὅλων τῶν Κυρίων, ὁποῦ ἐδῶ εἶναι, μαζῆ μετά δοθέντα σημεῖα εἰς αὐτούς, καί ψηφία» (Ἐδῶ «Περί πίνακος τῆς καταμετρήσεως», «Περί ἐξόδων τῆς καταμετρήσεως» καί «Λογαριασμός τῶν ἐξόδων»).

Τό κείμενο τελειώνει στό φ. 116α, ἤ σ. 223 ὅπου καί ἡ σημείωση: «Τέλος τῆς Λαντζουχομετρίας τῷ δέ Σωτῆρι ἡμῶν θεῷ δόξα, εἰς αἰῶνα αἰώνων ἀμήν».

φ. 121α, «Περί τῆς παραλάξεως τῆς Γεωμετρίας εἰς τούς νόμους. Εκ τῶν τῶν πόλεων μαθηματικῶν νομικῶν» (φ. 121β, λευκό).

φ. 122α (ἤ σ. 1), «Περί τῆς διατάξεως, καί μέτρου τῶν δρόμων, περί μερισμοῦ τῶν εἰς ἕνα ποταμόν γενομένων νήσων. Καθώς καί περί τοῦ, ὅταν ἀφήνῃ ὁ ποταμός τόν δρόμον του, πρός τούς τίτλους τῶν πανδέκτων· περί τοῦ βάρους τῶν μοιλαίων, καί περί ἀποκτήσεως τῆς ἐξουσίας τῶν πραγμάτων. Πῶς νά μετρηθῇ ἕνα νησί, καί νά κοπῇ εἰς 2 ἴσα μέρη· εἰς τό μέσον».

Ἀρχ. *§46. Ἡ καταμέτρησις, καί ὁ μερισμός πρέπει νά γένῃ, μέ τόν ἀκόλουθον τρόπον...*

φ. 124α (ἤ σ. 5), «Κεφ. Β΄. Περί συνόρων».

'Αρχ. §54. *Πρέπει νά κιτάξῃ καί ἀπό κάθε σημεῖον τῶν συνόρων ἕως εἰς τό ἄλλο κατ' εὐθεῖαν γραμμήν...*

φ. 125α (ἤ σ. 7), «Τμῆμα Γ΄ Περί τοῦ μερισμοῦ τῶν ὑποστατικῶν».

Αρχ. §59. *Τά γειτονεύοντα ὑποστατικά συγχίζονται μέ τήν μεταβολήν, ἤ τόν χαμόν τῶν συνόρων...*

φ. 129α (ἤ σ. 15), «'Εκ τῆς στερεομετρίας».

'Αρχ. §72. *'Εξετάζεται πόσα ξύλα, πέτραις, ἄμμος, ἄσβεστος, μισθός τῶν δουλευτάδων, καί ἄλλαι ὕλαι εἶναι ἀναγκαῖα εἰς ἕνα κτήριον...*

Τελ. (φ. 129β ἤ σ. 16) *...διά τά ἀναγκαῖα ξύλα, διά τό ἀσβέστι, ἄμμον, καί πηλόν.*

Στό τέλος, τά πτυσσόμενα φύλλα 130 καί 131 ὅπου, στίς πρῶτες τους σελίδες: Fig. 35, 36, 37 τῶν Tab. II καί III, καί Fig. 44, 45, 41, καί 42 τῶν Tab. III καί IV (Σχήματα ἀπό ξενόγλωσσο προφανῶς βιβλίο ἀντιγραμμένα).

6. Προσθήκη. Τόμ. Α΄, 'Ανώνυμα IV.

* B.K.M. 115 0,220 × 0,160 ΙΘ΄ αἰ. φφ. 16.

Μαθηματικό ἐγχειρίδιο (ἀκέφαλο).

'Αρχίζει ἀπό τό κεφ. Γ καί τήν παράγραφο 187· «'Αριθμητικῆς κεφάλαιον Γ΄ Περί προόδων καί τῆς ἐφαρμογῆς αὐτῶν εἰς τήν τῶν λογαρίθμων ἑρμηνείαν».

'Αρχ. §187 *Πᾶσα σειρά ἀριθμῶν, οἵτινες κατά τινα τάξιν (νόμον) αὐξάνουν ἤ ἐλαττοῦνται, ὀνομάζεται πρόοδος...*

φ. 12α, «Στοιχειώδης Γεωμετρία, Κεφάλαιον Α Ορισμοί τῶν γραμμῶν, ἐπιφανειῶν καί σχημάτων».

'Αρχ. § 1 *Η Γεωμετρία διδάσκει τήν καταμέτρησιν τοῦ μεγέθους τῶν ἐκτατῶν ὄντων, τοιαῦτα δέ εἶναι γραμμαί ἐπιφάνειαι καί στερεά...*

(φ. 16αβ, λευκό).

7. Συμπλήρωση. Τόμ. Β , Βούλγαρις Εὐγένιος Ι, 1· πλήρης περιγραφή: Τίτλος: *Περί συστήματος τοῦ παντός.*

Τά κεφάλαια: σ. 79, «Κεφ. α^{ον} Περί παραλλάξεως ἀστέρων».

'Αρχ. *Παράλλαξις ἀκούει τοῖς ἀστρονομοῦσιν ἡ τῶν τόπων τοῦ αὐτοῦ ἀστέρος α΄ διαφορά...*

σ. 81, «Κεφ. Β^{ον}. Διαιρουμένων τῶν ἀστέρων εἰς ἀπλανεῖς καί πλάνητας, ὅσοι τόν ἀριθμόν, οἱ πλάνητες δείκνυται»· σ. 82, «Κεφ. Γ^{ον} Εἰ οὐρανῶν φύσις ἀντίτυπος, ἤ ῥοώδης»· σ. 85, «Κεφ. Δ^{ον}. Δείκνυταί τινα τῷ συστήματι τοῦ παντός ἐπανήκοντα»· σ. 90, «Κεφ. Ε^{ον}. Περί θέσεως, ἤτοι ἐντοπισμοῦ, ἡλίου καί γῆς ἐν τῷ παντί ἔνθα καί περί τῶν ἐπισημοτέρων συστημάτων» (ἐδῶ, σ. 92, «Σύστημα τό κατά Πτολεμαῖον»· σ. 94, «Σύστημα τό κατά Κοπέρνικον»· σ. 118, «Σύστημα τό κατά Τύχωνα». Στή σ. 127, μετά τό τέλος τοῦ κειμένου, ἡ σημείωση: «Τέλος τοῦ περί Συστήματος. Τῷ θεῷ δέ δόξα. Αμήν. Αμήν»)· σ. 128, «Κεφ. ς^{ον} Περί τοῦ κινητικοῦ τῶν ἀστέρων» (ἐδῶ, σ. 128, «Δόξα τῶν στωϊκῶν, καί τοῦ 'Αριστοτέλους· σ. 129, «Δόξα Πλάτωνος, Κικέρωνος, Φίλωνος, Ιουδαίου, καί 'Ωριγένους»· σ. 129, «Δόξα ἡ τῶν θείων Πατέρων, καί θεολόγων»· σ. 130, «Δόξα Κεπλέρου καί Γασσένδου»· σ. 132, «Δόξα Καρτεσίου»· σ. 134, «Δόξα Λεϊβνιτίου»· σ. 137, «Δόξα Νεύθωνος»)· σ. 139, «Κεφ. Ζ^{ον}. Περί ἀστέρων ἐν εἴδει, καί α^{ον} περί ἡλίου»· σ. 142, «Κεφ. Η^{ον}. Περί σελήνης»· σ. 151, «Κεφ. θ^{ον}. Περί σελήνης, καί ἡλίου ἐκλείψεων» (ἐδῶ, σ. 156, «Συστατικά δέ τῶν ἐκλείψεων παρά ῥικκιόλῳ»)· σ. 158, «Κεφ. ι^{ον} Περί τῶν πέντε ἐλασσόνων πλανητῶν»· σ. 162, «Κεφ. ια^{ον} Περί πλανητῶν ἀποστάσεως, καί μεγέθους»· σ. 172, «Κεφ. ιβ^{ον} Περί ἀστέρων ἀπλανῶν»· σ. 179, «Κεφ. ιγ^{ον} Περί ἀνατολῆς, καί δύσεως ἀστέρων, καί περί τοῦ λυκαυγοῦς»· σ. 185, «Κεφ. ιδ^{ον} Περί κομητῶν».

Τελ. *...ἤ γοῦν μᾶλλον εὐμενεῖς τε, καί φίλαι γένοιντο καί σωτήριοι. Περί μέν οὖν κομητῶν τοσαῦτα. Τέλος τῷ δέ θεῷ δόξα. Αμήν, 'Αμήν, 'Αμήν. Εἴληφε πέρας ἥδε βίβλος κατά αψνδ .*

8. Συμπλήρωση. Τόμ. Β΄, Δαμασκηνός ὁ Στουδίτης, ΙΙ, 20: πλήρης περιγραφή:

Τίτλος: *Μερική διάγνωσις ἐκ τῶν παλαιῶν φιλοσόφων περί φύσεως καί ἰδιωμάτων τινῶν ζώων, συναθροισθεῖσα παρά τοῦ ἐν ἀρχιερεῦσι λογιωτάτου κυρίου δαμασκηνοῦ τοῦ στουδίτου.*

Τά κεφάλαια (σύνολο κεφαλαίων: πθ΄): «περί ἀετοῦ. Κεφ. α^{ον}».

'Αρχ. § *΄Ο ἀετός εἶναι βασιλεύς εἰς ὅλα τά πετώμενα...*

Ακολουθοῦν: «περί ἀλεκτρυῶνος», «περί ἀηδόνος», «περί ἀρκούδας», «περί αἰτναίου», «περί ἀράχνης», «περί ἀσπίδος», «περί αἰγός», «περί

ἀλώπεκος», «περί βοός», «περί βατράχων», «περί γυπός», «περί γερανοῦ», «περί γλαύκου», «περί ἄλλου θαλασσίου», «περί δέλφινος», «περί δρακαίνης», «περί ἐλέφαντος», «περί ἐρωδιοῦ», «περί ἀχηνοῦ χερσαίου, ἤγουν σκαντζοχοίρου», «περί ἀχηνοῦ θαλασσίου», «περί ἐχίδνης», «περί ἐλάφου», «περί ἴβεως», «περί ἰχνεύμωνος», «περί κόρακος», «περί κύκνου», «περί κόκυγος», «περί κυναμώνου», «περί κυνός», «περί ἱπποκάμπου», «περί κροκοδείλου», «περί κήτους θαλασσίου», «περί κεφάλου», «περί κοσίφου θαλασσίου», «περί κερδαλῆς», «περί καρκίνου», «περί κεστρέως», «περί κυνός ποταμίου», «περί λέοντος», «περί λύκου», «περί λαύρακος», «περί μέλισσας», «περί μυγαλῆς», «περί μυός», «περί μυραίνης», «περί μελανουρίου», «περί κυνός χερσαίου», «περί μυρμύγκων», «περί μήσσας», «περί μαντηχώρου», «περί μονοκέρου», «περί ναυκράτου», «περί ὀνάγρου», «περί ὄφεως», «περί ἄλλου ὄφεως», «περί ἄλλου ὄφεως», «περί ἄλλου ὄφεως», «περί ἄλλου ὄφεως», «περί σκώληκος», «περί πελαργοῦ», «περί πέρδικος», «περί πολύποδος», «περί πίννας», «περί στρούθου», «περί σαλαμάνδρας», «περί σαύρας», «περί σκάρου», «περί σάργου», «περί σηπίας», «περί ταοῦ», «περί τρυγόνος», «περί τέττιγος», «περί ταράνδου», «περί τρώκτου», «περί τρυγόνος θαλασσίας», «περί τρίγλας», «περί ὑαίνης», «περί φάσσης», «περί φήνας», «περί φαλαγγίου», «περί ἑτέρου φαλαγγίου», «περί φησάλου», «περί χηνός», «περί χελιδόνος», «περί χαμαιλέοντος», «περί χελώνης θαλασσίας», «περί χερσυδόρου», «περί διψᾶ», «περί ὀνοκενταύρου».

σσ. 498-500, λευκές.

Μετά τόν τίτλο (βλέπε), τό ὄνομα καί ἡ ἡμερομηνία ἀποπεράτωσης τῆς γραφῆς: «παρά εὐσταθίου πονδία ἐκ πόλεως λακεδαιμονίας ἐγράφτη ἔτος σωτήριος αψκγ΄ αὐγούστου 20: 1723 αὐγούστου 20».

9. Προσθήκη. Τόμ. Β΄, Δαμασκηνός ὁ Στουδίτης,

* E.B.E. 1008 0,152× 0,100 ΙΗ΄ αἰ. φφ. 173α-216α.

῾Η φυλλαρίθμηση νεώτερη.

Τίτλος: *Περί ζώων τετραπόδων.*

> ᾽Αρχ. *᾽Αρχή περί τοῦ λέοντος. ῾Ο λέων εἶναι μέν βασιλεύς εἰς ὅλα τά τετράποδα διότι ἔχει στήθη μεγάλα γόνατα καί ποδάρια καί τό βλέμμα του εἶναι φοβερόν καί ἡ τρίχα του μεγάλη...*

᾽Ακολουθοῦν: [«περί ἄρκου»] (φ. 175β)· «περί τοῦ λύκου» (φ. 176β)· «περί τῆς ἀσπίδος» (φ. 177β)· «περί τοῦ ἐλέφαντος» (φ. 178β)· «περί τοῦ

μαντυχόρου» (φ. 181α)· «περί τοῦ μονοκέρατος» (φ. 182β)· «περί τοῦ ὀνάγρου» (φ. 184β)· «περί τοῦ ὀνοκενταύρου» (φ. 185α)· «περί τοῦ ταράνδου» (φ. 185β)· «περί τοῦ αἰτναίου» (φ. 186α)· «περί τῶν ἀγρίων αἰγῶν» (φ. 186β)· «περί τῆς ἔχηνος» (φ. 187β)· «περί τοῦ ὄφεως» (φ. 187β)· «περί τοῦ ἑτέρου ὄφεως» (φ. 188β)· «περί τοῦ ὄφεως» (φ. 189α)· «περί τοῦ σκόληκα» (φ. 190α)· «περί τῶν τετραπόδων» (φ. 191α)· «περί τῆς δράκενας» (φ. 193α)· «περί τοῦ κεφάλου» (φ. 193α)· «περί τῆς νήσης» (φ. 193β)· «περί τῆς σαργός» (φ. 194β)· «περί τοῦ σκάρου» (φ. 195α)· «περί τῆς τρίγλης» (φ. 195β)· «περὶ τοῦ φυσάλου» (φ. 196α)· «περί τοῦ μελανούρου» (φ. 196α)· «περί τῆς σμήρνης» (φ. 196β)· «περί τοῦ λαύρακος» (φ. 197α)· «περί τοῦ δελφίνος» (φ. 197β)· «περί τοῦ ἐρωδιοῦ» (φ. 198β)· «περί τοῦ κόρακος» (φ. 200α)· «περί τοῦ κύκνου» (φ. 202β)· «περί τοῦ κόκιγος» (φ. 203α)· «περί τοῦ κιναμώνου» (φ. 203β)· «περί τοῦ πελαργοῦ» (φ. 204α)· «περί τοῦ πέρδικος» (φ. 204β)· «περί τοῦ γυπός» (φ. 206β)· «περί τοῦ γεράνου» (φ. 207α)· «περί τῆς γλαυκός» (φ. 208β)· «περί τοῦ ἴβεως» (φ. 209α)· «περί τοῦ στρουθοκαμήλου» (φ. 210β)· «περί τοῦ ταῶνος» (φ. 211β)· «περί τῆς φύσης» (φ. 212β)· «περί τῆς φρύνης» (φ. 213α)· [«περί τῆς χηνός»] (φ. 213α)· «περί τῆς χελιδῶνος» (φ. 213β)· «περί τῆς μέλισας» (φ. 214α)· [«περί τοῦ πετεινοῦ»] (φ. 216α).

Τελ. *...μετά ἄλλου ἀλεκτριῶνος.*

10. Προσθήκη (κατά τήν ἐκτύπωση τοῦ τόμου). Τόμ. Β΄, Δαμοδός Βικέντιος Ι.

* Κ.Β.Α.Κ. 0,230 × 0,180 ἔτ. 1780 φφ. 369.

Τίτλος (φ. 2α): *Φυσιολογία αἰτιολογική κατά τήν κοινήν διάλεκτον, ἐν ᾗ περί τῶν φυσικῶν σωμάτων ἐστίν ὁ λόγος.*

Στό φ. 1β μέ νεώτερο χέρι: *Φυσιολογία αἰτιολογική εἰς τήν κοινήν διάλεκτον ἀριστοτελική, σχολαστική, ἐν ᾗ περί τῶν φυσικῶν σωμάτων ἐστίν ὁ λόγος συντεθεῖσα παρά τοῦ λογιωτάτου καί σοφωτάτου ἐν φιλοσοφίᾳ καί ἱερᾷ θεολογίᾳ ἀμφοτέροις τοῖς νόμοις δαφνοφόρου Βικεντίου Δαμωδοῦ εὐπατρίδος Κεφαληνίας, τόμος πρῶτος περιέχων τό πρῶτον μέρος τῆς Φυσιολογίας, περί τοῦ φυσικοῦ σώματος ἁπλῶς καί τῶν αὐτοῦ ποιοτήτων.*

Ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ Ἀγαμέμνων Τσελίκας (*Δελτίο τοῦ Ἱστορικοῦ καί Παλαιογραφικοῦ Ἀρχείου*, 6 (1988-1992), τοῦ Μορφωτικοῦ Ἱδρύματος τῆς Εθνικῆς Τραπέζης, Αθήνα 1994, σσ. 32-33), ἀπ' ὅπου ἀντιγράφουμε τήν περιγραφή, «Ὁ κωδικογράφος στό τέλος τοῦ κειμένου στό φ. 368β ἔγραψε τό σημείωμα: *Τέλος τῆς Γενικῆς Φυσιολογίας αψπ*$^{\omega}$ Μαρτίῳ κζ^{η}. Καί ἀμέσως κατόπιν μέ ἄλλο

χέρι: *Εἴληφε τέρμα σύν Θεῷ ἡ τοῦ παρόντος ἀνάγνωσις τῇ δ*η *Μαΐου παρ ἡμῶν* (διαγεγραμμένη μονοκονδυλιά μητροπολίτη ἡ ὁποία πιθανῶς νά διαβάζεται ὡς: *Ὁ Κυζίκου Μελέτιος)*».

—Στήν τελική φάση στοιχειοθέτησης τοῦ παρόντος τόμου, ὁ ἀντισυνταγματάρχης Ἀνδρέας Καστάνης μοῦ ὑπέδειξε ἕνα ἀκόμη χειρόγραφο ἀπό τό ἔργο τοῦ Θεόφιλου Κορυδαλέα **Ὑπόμνημα συνοπτικόν, καί ζητήματα εἰς τήν περί οὐρανοῦ πραγματείαν** [Ἀριστοτέλους] (Ἀρχ. *Οἷόν τις νέηλις εἰς πόλιν μεγίστην καί μεγαλοπρεπεστάτην...*), 18ος αἰ., φφ. 69 χ.ἀ. (κολοβό· Τελ. *...β*ον *ληπτέον ἀπό τῶν πλατωνικῶν...* στήν παράγραφο «θεωρία τῶν ἐκτεθεισῶν θέσεων περί τῆς θείας εὐνοίας»). Στό φ. 1α τό κτητορικό «ἐκ τῶν τοῦ ἰωακείμ τοῦ ἐκ πάρου».

Τό χειρόγραφο, πού προέρχεται ἀπό τήν οἰκογένεια Μιχαήλ Σοφιανοῦ, βρίσκεται σήμερα στό Μουσεῖο τῆς Σχολῆς Εὐελπίδων, στή Βάρη.

Εὐχαριστῶ θερμά.

ΕΠΑΝΑΣΥΣΤΑΣΗ ΚΩΔΙΚΩΝ ΚΑΙ ΣΥΛΛΟΓΩΝ

Α.Α.Π. Archivo Di San Pietro, Ρώμη.

B141: —τ.Β. Βλεμμύδης Νικηφόρος, II, 1.
C154: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, β, 20.
—τ.Γ1. 'Ιπποκράτης I, 9.

Αδ. Κώδικες 'Αδριανουπόλεως.

40: —τ.Γ1. Μελέτιος μοναχός, II, 3.
83: —τ.Α. Φιλόθεος ἱεροδιάκων ὁ Βυζάντιος, I, 1.
—τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, II, 144.
91: —τ.Α. Βούλγαρις Εὐγένιος, I, 3.
94: —τ.Β. Μαυροκορδάτος 'Αλέξανδρος, I, 36.
95: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, I, 52.
—τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, II, 139.
97: —τ.Γ1. Ψελλός Μιχαήλ, I, 7.
102: —τ.Α. 'Ανώνυμα, III, β, 7.
—τ.Β. Βούλγαρις Εὐγένιος, IV, 8.
113: —τ.Β. Μαυροκορδάτος 'Αλέξανδρος, I, 37.
119: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, II, 140.
128: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, II, 109.
129: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, I, 19.
—τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, α, 65.
—τ.Γ1. Μελέτιος μοναχός, II, 2.
135: —τ.Γ1. Γαληνός, I, 15.
—τ.Γ1. Συμεών Σῆθ, I, 6.
144: —τ.Α. 'Ανώνυμα, III, β, 8.
147: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Δ, 6.
149: —τ.Α. 'Ανώνυμα, III, β, 8.

Αργ. Μητρόπολη 'Αργυροκάστρου.

17: —τ. Γ1. 'Ανώνυμα, Β, II, 175.

* 'Η ἔνδειξη Γ1 παραπέμπει στό πρῶτο μέρος τοῦ Γ' τόμου, *Οἱ 'Επιστῆμες τῆς Ζωῆς*, καί ἡ ἔνδειξη Γ2 στό δεύτερο μέρος τοῦ ἴδιου τόμου, *Ἔργα Γενικῶν Γνώσεων*.

Α.Ι. Ἀρχιμανδρεῖο Ἰωαννίνων.

4: —τ. Β. Ανώνυμα, Α, 16 καί Γ 46.

Α.Κ. Ἀρχιεπισκοπή Κύπρου, Λευκωσία.

31: —τ. Γ1. Νεμέσιος ἐπίσκοπος Ἐμέσης, Ι, 9.
42: —τ.Α. Ἀργυρός Πέτρος, Ι, 1.
51: —τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, ΙΙ, 64.
53: —τ.Β. Δαμοδός Βικέντιος, Ι, 5.
54: —τ.Α. Βούλγαρις Εὐγένιος, ΙΙΙ, 9.
84: —τ.Β. Ἀνώνυμα; Β, α, 127· Β, β, 75 καί Δ, 29.

Α.Μ.Α. Ἀρχαιολογικό Μουσεῖο Ἄγκυρας.

24: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 27
25: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 89.
37: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 38.
60: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 26.

Α.Μ.Ι. Ἀρχαιολογικό Μουσεῖο Ἰωαννίνων.

1: —τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, ΙΙ, 110.
2: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙΙ, 49.
5: —τ.Β. Ψαλίδας Ἀθανάσιος, Ι, 3.
12: —τ.Γ1. Ζαβίρας Γεώργιος, ΙΙ, 1.
20: —τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, Ι, 56.
21: —τ.Γ2. Χειρόγραφα, Α, 5.
30: —τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, Ι, 59.
31: —τ.Β. Βλεμμύδης Νικηφόρος, Ι, Α, 35.
32: —τ.Β. Μπαλανίδης Γρηγόριος, ἤ Γρηγοράσκος, Ι, 1.
36: —τ.Γ1. Ὅμηρος Γεώργιος, ΙΙ, 1 ΙΙΙ, 1 καί IV, 1.
—τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, ΙΙ, 155.
41: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, β, 97.

Α.Π. Βιβλιοθήκη Ἀθανασίου Παπαχαρίση.

—: —τ. Β. Ψαλίδας Ἀθανάσιος, Ι, 1.

Β.Α. Biblioteca Angelica, Ρώμη.

1: —τ. Α. Νικόμαχος ὁ Γερασηνός, Ι, Γ, 5.

B.A.A. Βιβλιοθήκη 'Ακαδημίας 'Αθηνῶν.

11: —τ.Β. Θεοτόκης Νικηφόρος, I, 6.
—τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, α, 111.
12: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, β, 85 καί Δ, 24.
15: —τ.Γ1. Νικόλαος 'Αγραφιώτης, IV, 6.

B.A.B. Biblioteca Alexandrino-Vaticana, Ρώμη.

16: —τ.Α. Εὐτόκιος ὁ 'Ασκαλωνίτης, I, 3.
—τ.Α. 'Αρχιμήδης, I, 4.

B.A.Z. Βιβλιοθήκη 'Αθανασίου Ζαχαρία.

4: —τ. Α. 'Ανώνυμα, IV, 6.

B.A.K. Βιβλιοθήκη 'Αλεξίου Κολυβᾶ.

23: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Α, III, 5.
35: —τ.Α. Βενιαμίν Λέσβιος, I, 8.
52: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, α, 132.
89: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, II, 42.
91: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, III, 62.
—τ.Β. Μαυροκορδάτος Αλέξανδρος, I, 11.
117: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, II, 141.
129: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, β, 65.
—τ.Β. 'Επιφάνιος ἐπίσκοπος Κύπρου, I, 19.
—τ.Γ1. Νικόλαος 'Αγραφιώτης, IV, 1.
—τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, II, 72.
—τ.Γ1. Μελάμπους, I, 2.
—τ.Γ1. Μελέτιος μοναχός, II, 4.
—τ.Γ1. Παῦλος ὁ Αἰγινήτης, I, 5.
159Β: —τ.Γ1. 'Ιπποκράτης, II, 3.
161. —τ.Α. 'Ιωακείμ μοναχός, I, 1.
192: —τ.Β. Ψαλίδας 'Αθανάσιος, I, 11.
199: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Γ, 59.
—τ.Β. Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος, I, 1.
226: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Δ, 21.
228: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, α, 113 καί Β, β, 92.

Β.Α.Λ. Βιβλιοθήκη 'Ακαδημίας τοῦ Λένινγκραντ (Πετρούπολης).

4: —τ.Β. Κούρσουλας Νικόλαος, Ι, 1.
8: —τ.Γ1. Γαληνός, Ι, 32.
—τ.Γ1. 'Ιπποκράτης, ΙΙΙ, 10.
17: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, β, 78.
—τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, ΙΙ, 108.

Β.Α.Ν. Βιβλιοθήκη Σωματείου 'Αργυροπολιτῶν (Πόντου), Νάουσα.

7: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 14.
13: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 75.
18: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙΙ, 73.
24: —τ.Β. Μαυροκορδάτος 'Αλέξανδρος, Ι, 43.
28: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙΙ, 65.
29: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 138.
—τ.Β. Ανώνυμα σχόλια σέ ἔργα τοῦ 'Αριστοτέλη, Α, 18 καί Β, 11.
42: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, ΙΙ, 152.
59: —τ.Β. 'Ανώνυμα σχόλια σέ ἔργα τοῦ 'Αριστοτέλη, Α, 22.

Β.Α.Φ. Βιβλιοθήκη Παλαιᾶς Φωκαίας.

3: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 120.
5: —τ.Β. Μαυροκορδάτος 'Αλέξανδρος, Ι, 30.
8: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙΙ, 50.

Β.Β.(Β.) Biblioteca Bodleiana (Ms. Barocciani).

150: —τ.Γ1. Διοσκορίδης, Ι, 4.
161. —τ.Α. Ἥρων ὁ 'Αλεξανδρινός, Ι, Α, 2.
—τ.Α. Πρόκλος, Ι, 1.
—τ.Β. Εὐκλείδης, Ι, 3 καί ΙΙ, 3.
—τ.Β. Κλεομήδης, Ι, 2.
166: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, α, 11 καί 25.
—τ.Β. Αὐτόλυκος, Ι, 1.
—τ.Β. Γρηγορᾶς Νικηφόρος, Ι, 1.
—τ.Β. Θεοδόσιος ὁ Τρυπολίτης, Ι, 1.
—τ.Β. Φιλόπονος 'Ιωάννης, Ι, 1.
169: —τ.Α. Ἥρων ὁ Αλεξανδρινός, Ι, Γ, 1.

—τ.Β. Κλεομήδης, Ι, 1.
187: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Α, 3.

Β.Β.(Γ.Λ.) Biblioteca Bodleiana (δωρεά Gulielmus Land).

47: —τ.Β. 'Αφροδισεύς 'Αλέξανδρος, Ι, 2.
50: —τ.Β. Πτολεμαῖος, Ι, 4.
52: —τ.Β. Βλεμμύδης Νικηφόρος, ΙΙ, 2.
—τ.Β. Πτολεμαῖος, ΙΙ, 2.
53: —τ.Α. 'Ανώνυμα, Ι, 7.
56: —τ.Γ1. Γαληνός, Ι, 3.
57: —τ.Γ1. Γαληνός, Ι, 4.
58: —τ.Γ1. Γαληνός, Ι, 7.
60: —τ.Γ1. 'Αέτιος 'Αμιδηνός, Ι, 3.
61. —τ.Γ1. Ψελλός Μιχαήλ, Ι, 1.
62: —τ.Γ1. 'Ιωάννης 'Ακτουάριος, Ι, 3.

Β.Β.(Θ.Ρ.) Biblioteca Bodleiana (δωρεά Thoma Roe).

15: —τ.Γ1. 'Ιωάννης 'Ακτουάριος, Ι, 1 καί ΙΙ, 1.

Β.Β.(Ι.Σ.) Biblioteca Bodleiana (δωρεά Johannes Seldenus).

16: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, α, 18.
—τ.Β. Πέτρος, διάκων καί φιλόσοφος, Ι, 1.
—τ.Β. Ψελλός Μιχαήλ, Ι, 3.
20: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, α, 57.
—τ.Β "Αρατος ὁ Σολεύς, ΙΙ, Α, 1.
—τ.Β. Φιλόπονος 'Ιωάννης, Ι, α, 2.
34: —τ.Α. "Ηρων ὁ 'Αλεξανδρινός, Ι, Α, 1.

Β.Β.(Ο.Κ.) Biblioteca Bodleiana (δωρεά Oliveri Cromwell).

12: —τ.Α. 'Αργυρός 'Ισαάκ, Ι, 2.
—τ.Α. "Ηρων ὁ Αλεξανδρινός, Ι, Γ, 2.
—τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, α, 26.
—τ.Β. Κλεομήδης, Ι, 6.
—τ.Β. Πλανούδης Μάξιμος, Ι, 1.

Β.Β.(σ.) Biblioteca Bodleiana (σύμμεικτα).

85: —τ.Β. Θέων ὁ 'Αλεξανδρινός, Ι, 4.
—τ.Β. Πτολεμαῖος, Ι, 3.

95: —τ.Β. Κλεομήδης, Ι, 9.
129: —τ.Β. Ανώνυμα σχόλια σέ ἔργα τοῦ Ἀριστοτέλη, Δ, 6.
200: —τ.Α. Ανώνυμα, ΙΙΙ, α, 1.
237: —τ.Β. Ἀνώνυμα σχόλια σέ ἔργα τοῦ Αριστοτέλη, Β, 3.
241: —τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, ΙΙ, 4.
262: —τ.Β. Ἀνώνυμα σχόλια σέ ἔργα τοῦ Αριστοτέλη, Δ, 7

Β.Βερ. Βιβλιοθήκη Βερολίνου.

312: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 31.

Β.Βρ. Βιβλιοθήκη Βρέμης.

29: —τ.Γ1. Νεμέσιος ἐπίσκοπος Ἐμέσης, Ι, 6.
39: —τ.Γ1. Γαληνός, Ι, 19.
48: —τ.Β. Ἀνώνυμα σχόλια σέ ἔργα τοῦ Αριστοτέλη, Δ, 4.
69: —τ.Γ1. Ἰωάννης Ἀκτουάριος, Ι, 2.
70: —τ.Γ1. Ἀρεταῖος ὁ Καππάδοξ, Ι, 1.
—τ.Γ1. Ἰωάννης Ἀκτουάριος, ΙΙ, 3.
—τ.Γ1. Πλανούδης Μάξιμος, Ι, 2.
72: —τ.Γ1. Ἀρεταῖος ὁ Καππάδοξ, Ι, 2.
—τ.Γ1. Ἱπποκράτης, Ι, 10.
—τ.Γ1. Πλανούδης Μάξιμος, Ι, 3.
76: —τ.Α. Απολλώνιος ὁ Περγαῖος, Ι, 3.
77: —τ.Β. Ψελλός Μιχαήλ, ΙΙΙ, 3.
79: —τ.Α. Σέξτος ὁ Ἐμπειρικός, Ι, 2.
80: —τ.Β. Αἰλιανός, Ι, 2.
91: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Ε, 9.
105: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, α, 35 καί 54.
—τ.Β. Ἀργυρός Ἰσαάκ, Ι, 2 καί ΙΙ, 2.
—τ.Β. Φιλόπονος Ἰωάννης, Ι, 4.
—τ.Γ1. Γαληνός, Ι, 22.
109: —τ.Γ1. Γαληνός, Ι, 23.
170: —τ.Β. Φιλόπονος Ἰωάννης, Ι, 5.
234: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Γ, 18 καί Ε, 10.
389: —τ.Γ1. Διοσκορίδης, Ι, 1.
390: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Ε, 4.
511. —τ.Β. Σοφιανός Νικόλαος, Ι, 1.
—τ.Γ1. Ανώνυμα, Β, ΙΙ, 32.
521: —τ.Γ1. Ἱπποκράτης, Ι, 3.
542: —τ.Γ1. Ἱπποκράτης, Ι, 4.

—τ.Γ1. Συμεών Σῆθ, I, 5.
545: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, α, 4.
—τ.Β. 'Ανώνυμα σχόλια σέ ἔργα τοῦ Αριστοτέλη, Β, 1 καί Δ, 5.
566: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Γ, 17.

B.B.K. Βασιλική Βιβλιοθήκη Κοπεγχάγης.

224: —τ.Γ1. Ιπποκράτης, III, 7.
245: —τ.Γ1. 'Ιπποκράτης, II, 5.
1648: —τ.Γ1. Γαληνός, I, 5.
1799: —τ.Α. 'Αργυρός 'Ισαάκ, I, 1.
—τ.Α. Ἥρων ὁ 'Αλεξανδρινός, I, Γ, 3.
2140: —τ.Α. Ἥρων ὁ Αλεξανδρινός, I, Γ, 4.

B.B.N. Biblioteca Borbonica, Νεάπολη.

II.C.34: —τ.Β. Ψελλός Μιχαήλ, I, 1.
II.C.35: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, β, 1.
III.C. 1: —τ.Α. Νικόμαχος ὁ Γερασηνός, I, Α, 3.
III.C. 7: —τ.Α. Νικόμαχος ὁ Γερασηνός, I, Γ, 2.
III.D. 2: —τ.Β. 'Ανώνυμα σχόλια σέ ἔργα τοῦ 'Αριστοτέλη, Δ, 1.
III.D. 4: —τ.Β. 'Ανώνυμα σχόλια σέ ἔργα τοῦ 'Αριστοτέλη, Δ, 8.
III.D. 6: —τ.Β. 'Ανώνυμα σχόλια σέ ἔργα τοῦ 'Αριστοτέλη, Δ, 2.
III.D.23: —τ.Γ1. Διοσκορίδης, I, 6.
—τ.Γ1. 'Ιωάννης 'Ακτουάριος, II, 2.

Β.Γ.Α.Γ. Βιβλιοθήκη Γ. καί 'Αλ. Γραμματικοῦ, Θεσσαλονίκη.

4: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, α, 129.
5: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Δ, 31.
6: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Δ, 35.
—τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, II, 186.

Β.Γ.Ζ. Βιβλιοθήκη Γεωργίου Ζαβίρα (Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη Βουδαπέστης, βλ. Π.Β.Β.).

19: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, α, 89.

21: —τ.Β. Βούλγαρις Εὐγένιος, II, 6.
27: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Γ, 51.
36: —τ.Β. Ζαβίρας Γεώργιος, II, 1.
47: —τ.Β. Βλάχος Γεράσιμος, II, 1.

Β.Γ.Χ. Βιβλιοθήκη Γεωργίου Χαριτάκη.
—τ.Β. Ψαλίδας 'Αθανάσιος, I, 6.

Β.Δ.Κ. Βιβλιοθήκη 'Αθαν. καί Παυσ. Διάφα, Κοζάνη.
1: —τ.Γ1. Σακελλάριος Γεώργιος, I, 1.
5: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Α, II, 9.
6: —τ.Γ1. Σακελλάριος Γεώργιος, IV, 1.
7: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, II, 177.
10: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Γ, 66.
129: —τ.Γ1. Σακελλάριος Γεώργιος, II. 1.

Β.Δ.Σ. Βιβλιοθήκη Δημητρίου Σάρρου.
15: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, α, 115.
—τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, II, 94.
16: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, II, 182.

Β.Ε. Biblioteca Escurial, Μαδρίτη.
7 (R.I.7): —τ.Α. 'Αρχιμήδης, I, 2.
—τ.Α. Εὐτόκιος ὁ 'Ασκαλωνίτης, I, 2.
10 (R.I.10): —τ.Β. Παχυμέρης Γεώργιος, I, 1.
23 (R.II.3): —τ.Α. Διόφαντος 'Αλεξανδρινός, I, 1.
—τ.Α. Νικόμαχος ὁ Γερασηνός, I, Β, 1.
28 (R.II.8): —τ.Β. Μετοχίτης Θεόδωρος, II, 1.
40 (Σ.III.6): —τ.Α. Σέξτος ὁ 'Εμπειρικός, I, 1.
48 (R.III.18): —τ.Α. Διόφαντος 'Αλεξανδρινός, I, 2.
60 (Σ.I.4): —τ.Α. Σερῆνος 'Αντισεύς, I, 1.
67 (Σ.I.11): —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, α, 37.
—τ.Β. Φιλόπονος 'Ιωάννης, I, 3.
—τ.Β. Χρυσοκόκκης Γεώργιος, I, 2.
68 (Σ.I.12): —τ.Β. 'Ανώνυμα σχόλια σέ ἔργα τοῦ 'Αριστοτέλη, Α, 2.
73 (Σ.I.17): —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Α, IV, γ, 3 καί Β, II, 9.
—τ.Γ1. Διοσκορίδης, I, 5.

79 (Σ.II.3): —τ.Γ1. Νικόλαος Μυρεψός, I, 2.
81 (Σ.II.5): —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, A, IV, γ, 1.
82 (Σ.II.6): —τ.Γ1. Γαληνός, I, 1.
83 (Σ.II.7): —τ.Β. Διονύσιος ὁ Περιηγητής, I, 3.
—τ.Β. Εὐστάθιος ὁ Θεσσαλονίκης, I, 1.
85 (Σ.II.5): —τ.Γ1. 'Ιπποκράτης, III, 1.
87 (Σ.II.11): —τ.Γ1. Γαληνός, I, 2.
96 (Σ.III.1): —τ.Α. 'Ανώνυμα, I, 5.
96 (Σ.II.16): —τ.Β. Παχυμέρης Γεώργιος, I, 2.
113 (Σ.III.17) —τ.Β. 'Ανώνυμα, Γ, 2.
—τ.Γ1. 'Ανώνυμα, A, IV, γ, 2.
—τ.Γ1. 'Αέτιος 'Αμιδηνός, I, 1.
—τ.Γ1. Γαληνός, I, 6.
—τ.Γ1. Νεμέσιος ἐπίσκοπος 'Εμέσης, I, 3.
118 (Τ.I.1): —τ.Β. Αἰλιανός, I, 1.
122 (Τ.I.5): —τ.Α. 'Αρχιμήδης, I, 3.
—τ.Α. Σερῆνος 'Αντισεύς, I, 2.
—τ.Α. Ἥρων ὁ 'Αλεξανδρινός, I, B, 1.
123 (Τ.I.6): —τ.Α. 'Αρχιμήδης, I, 1.
—τ.Α. Εὐτόκιος ὁ 'Ασκαλωνίτης, I, 1.
128 (Τ.I.11) —τ.Α. Νικόμαχος ὁ Γερασηνός, I, A, 4.
131 (Τ.I.14): —τ.Β. 'Ανώνυμα, B, α, 29.
142 (Τ.II.6): —τ.Α. Νικόμαχος ὁ Γερασηνός, I, B, 2.
201 (Φ.II.7): —τ.Β. Βλεμμύδης Νικηφόρος, I, A, 17.
349 (Χ.I.10): —τ.Β. Βλεμμύδης Νικηφόρος, I, A, 6.
492 (Ψ.IV.22): —τ.Β. 'Ανώνυμα, E, 2.
579 (Ω.IV.31): —τ.Β. Βλεμμύδης Νικηφόρος, I, A, 18.

B.E.A. Βιβλιοθήκη Εὐσταθίου 'Ανανιάδη.

3: —τ.Β. 'Ανώνυμα, B, α, 72 καί Γ, 26.

B.E.B. Βιβλιοθήκη 'Ελληνικῆς Βουλῆς.

8: —τ.Β. 'Ανώνυμα, B, α, 16.
25: —τ.Β. Βλεμμύδης Νικηφόρος, I, B, 9.
29: —τ.Β. Βούλγαρις Εὐγένιος, IV, 2.
32: —τ.Α. 'Ανώνυμα, V, 1.
—τ.Β. 'Ανώνυμα, B, α, 1.
—τ.Γ1. 'Ιπποκράτης, II, 1.
39: —τ.Γ1 'Ιπποκράτης, III, 14.

42: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, β, 36.
43: —τ.Β. Βλάχος Γεράσημος, ΙΙΙ, 4.
—τ.Γ1. Μελέτιος μοναχός, Ι, 8.
49: —τ.Β. Βλάχος Γεράσημος, ΙΙΙ, 2.
66: —τ.Β. Ανώνυμα, Γ, 39.
68: —τ.Γ1. Νικόλαος 'Αγραφιώτης, V, Α, 2.
—τ.Γ1. Ανώνυμα Β, Ι, 25 καί Β, ΙΙ, 143.
—τ.Γ1. 'Ιπποκράτης, ΙΙΙ, 12.
—τ.Γ1. 'Ιωάννης ὁ Δαμασκηνός, Ι, 3.
—τ.Γ1. Ψελλός Μιχαήλ, Ι, 3.
80: —τ.Β Ανώνυμα, Α, 9· Α, 10 καί Β, α, 67.
108: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Γ, 11.
118: —τ.Β. Καΐρης Θεόφιλος, Ι, 2.
120: —τ.Β. Ἄρατος ὁ Σολεύς, ΙΙ, Γ, 1.
—τ.Β. Πρόκλος, Ι, 20.
125: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 90.
148: —τ.Β. Καΐρης Θεόφιλος, Ι, 4.
151: —τ.Γ1. Πατούσας Λ., Ι, 1.
160: —τ.Α. 'Ανώνυμα, Ι, 28.
193: —τ.Β. Μελέτιος (Μιχαήλ) Μῆτρος, Ι, 4.
203: —τ.Β. Βούλγαρις Εὐγένιος, IV, 11.
224: —τ.Γ1. Νικόλαος 'Αγραφιώτης, ΙΙΙ, Α, 1.
—τ.Γ1. Ανώνυμα, Β, ΙΙ, 95.

Β.Ε.Κ.Β. Βιβλιοθήκη 'Ελληνικῆς Κοινότητας Βουδαπέστης.

3: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, Ι, 22.
—τ.Β. Μαρκουρᾶς 'Ιωαννίκιος, Ι, 12.
—τ.Β. Πορφυρόπουλος Μάρκος, Ι, 16.
—τ.Β. 'Ανώνυμα, Δ, 12.
4: —τ.Β. Βούλγαρις Εὐγένιος, Ι, 3.

Β.Ε.Κ.Τ Βιβλιοθήκη 'Ελληνικῆς Κοινότητας Τεργέστης.

4: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Γ, 65.
10: —τ.Α. 'Ανώνυμα, Ι, 21
25: —τ.Β. Πρόκλος, Ι, 17.
28: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Α, 41.

B.E.M. Biblioteca Estense, Modena.

175: —τ.Γ1. Γαληνός, I, 11.
198: —τ.Β. 'Αφροδισεύς 'Αλέξανδρος, I, 3.

B.Z. Βιβλιοθήκη Ζαγορᾶς.

24: —τ.Γ1. 'Ιπποκράτης, I, 20.
46: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Γ, 16.
47: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, II, 85.
48: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, II, 80.
49: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, III, 17.
—τ.Β. Κούρσουλας Νικόλαος, II, 12.
—τ.Β. Βλεμμύδης Νικηφόρος, I, A, 42.
51: —τ.Β. Μαυροκορδάτος 'Αλέξανδρος, I, 10.
53: —τ.Β. Βλάχος Γεράσιμος, III, 8.
56: —τ.Β. Βούλγαρις Εὐγένιος, I, 2.
59: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, II, 111.
60: —τ.Β. Κούρσουλας Νικόλαος, III, 15.
61: —τ.Β. Μαρκουρᾶς 'Ιωαννίκιος, I, 2.
—τ.Β. Ανώνυμα, Β, α, 118 καί Δ, 16.
—τ.Β. 'Αδαμάντιος, I, 1.
—τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Γ, 25.
—τ.Γ1. 'Αδαμάντιος, I, 5.
63: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, II, 81.
69: —τ.Α. Θέων ὁ 'Αλεξανδρινός, I, 6.
79: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, II, 130.
89: —τ.Β. Δαμασκηνός ὁ Στουδίτης, II, 3.
92: —τ.Γ1. Κοντοπίδης Μάρκελλος Μιχαήλ, I, 2.
96: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, II, 148.
101: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Γ, 57· Γ, 61 καί Δ, 10.
119: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, α, 93 καί Β, β, 80.

B.I. Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη 'Ιασίου, Ρουμανία.

I.16: —τ. Γ1. 'Ανώνυμα, Β, II, 165.
III.55: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, II, 142.
III.58: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, II, 30.
III.129: —τ.Α. Ζερζούλης Νικόλαος, I, 17.
III.220: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, II, 154.
IV.35: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, II, 170.
VI.9: —τ.Β. Ζερζούλης Νικόλαος, I, 1.

B.I.A. Βιβλιοθήκη 'Ιωάννου 'Αναστασιάδη, Τσατάλτσα Δράμας.

4: —τ.Β. Δαμοδός Βικέντιος, I, 11.
—: —τ.Γ1. Γιακουλεύς 'Αλέξανδρος, I, 3.
—: —τ.Γ1. Νοταρᾶς Γεωργούλης, I, 1.
—: —τ.Γ1. "Ομηρος Γεώργιος, I, 2.
—: —τ.Γ1. Φίτζιος Κωνσταντῖνος, I, 1 καί II, 1.
—: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, A, I, 1.
—: —τ.Γ1. 'Αθανασίου Δημήτριος, I, 1.

B.K. Biblioteca Casanatensis.

455: —τ.Α. 'Ανώνυμα, IV 11.
—τ.Β. 'Ανώνυμα, Γ, 49.
485: —τ.Β. Θέων ὁ Αλεξανδρινός, I, 1.

B.K.B. Biblioteca Capitolare, Viterbo.

347: —τ.Β. 'Ανώνυμα, E, 8.

B.K.M. Βιβλιοθήκη Κυρίλλου καί Μεθοδίου, Σόφια.

111: —τ.Γ. Συμπληρώσεις-προσθῆκες, 1.
112: —τ.Β. 'Ανώνυμα, B, α, 131.
115: —τ.Γ. Συμπληρώσεις-προσθῆκες, 6.
116: —τ.Α. 'Ανώνυμα, III, β, 18.
—τ.Β. 'Ανώνυμα, Γ, 68.
118: —τ.Β. Δαμασκηνός ὁ Στουδίτης, II, 7.
119: —τ.Β. Βούλγαρις Εὐγένιος, II, 15.
—τ.Β. Σκυλίτσης 'Ιωάννης, I, 9.
120: —τ.Γ1. Γιακουλεύς 'Αλέξανδρος, I, 9.
148: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, B, II, 44.

B.K.Φ.P. Βιβλιοθήκη Κωνσταντίνου Φαρμακίδη, Ρόδος.

5: —τ.Γ1. Πορφυρόπουλος Μάρκος, I, 8.
—τ.Γ1. Ψελλός Μιχαήλ, I, 8.
6: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Δ, 18.
10: —τ.Α. Βενιαμίν Λέσβιος, I, 13 καί III, 6.
12: —τ.Γ1. Δάρβαρις Κωνσταντῖνος, I, 1.
40: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, B, II, 172.

B.Λ. Δημοτική Βιβλιοθήκη Λέρου.

17: —τ.Β. Νοταρᾶς Χρύσανθος, II, 2.
269: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Δ, 33.

B.M. Βιβλιοθήκη Μηλεῶν.

6: —τ.Α. 'Ασάνης Σπυρίδων, I, 1 καί II, 1.
8: —τ.Β. Φιλιππίδης Δανιήλ, I, 1.
9: —τ.Β. Φιλιππίδης Δανιήλ, I, 2.
10: —τ.Β. Φιλιππίδης Δανιήλ, II, 1.
21: —τ.Β. Δαμιανός τοῦ 'Ηλιοδώρου, Λαρισσαίου, I, 1.
27: —τ.Β. Γλυκᾶς Μιχαήλ, I, 2.
35: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, II, 95.
36: —τ.Γ2. Χειρόγραφα, Α, 1.
42: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, II, 51.
53: —τ.Β. Φατζέας Γεώργιος, I, 1.
—τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, α, 110.
78: —τ.Γ1. Διοσκορίδης, I, 14.
92: —τ.Β. Κούρσουλας Νικόλαος, III, 16.
97: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Γ, 44.
98: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, III, 39.
100: —τ.Β. Βενιαμίν Λέσβιος, I, 13.

B.M.A. Βυζαντινό Μουσεῖο 'Αθηνῶν.

51: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, α, 116.
—τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, II, 133.
63: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, II, 120.
95: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, II, 162.

B.M.B. Χειρόγραφα ἐκκλησιῶν Κάστρου, Βερατίου μητροπόλεως Βελεγράδων.

40: —τ.Β. Ψαλίδας 'Αθανάσιος, I, 10.

B.M.Λ.(Α.Σ.) British Museum, Λονδίνο (ἀρχεῖο Sloane).

804: —τ.Γ1. Διοσκορίδης, I, 8.

B.M.Λ.(π.) British Museum, Λονδίνο (προσθῆκες).

1790: —τ.Γ1. 'Ιωάννης ἐπίσκοπος Πρισ[δ]ριανῶν, I, 3.

8225: —τ.Β. Καρυοφύλλης Ἰωάννης, Ι, 2.
—τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 32.
8865: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Α, 27.

Β.Μ.Τ Βιβλιοθήκη Μιλτιάδου Τζώνη, Κοζάνη.

3: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, α, 84.

Β.Ο. Βιβλιοθήκη Ὀλυμπιώτισσας.

34: —τ.Α. Καλλίνικος Ἰωαννίτης, Ι, 1.
—τ.Β. Βούλγαρις Εὐγένιος, ΙΙ, 1.
35: —τ.Γ1. Ἀθανασίου Δημήτριος, ΙΙ, 1.
—τ.Γ1. Νικόλαος Ἀγραφιώτης, ΙΙΙ, Α, 2· ΙΙΙ, Β, 2 καί V, Β, 4.
—τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, ΙΙ, 90.
36: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 107
37: —τ.Β. Ἐπιφάνιος ἐπίσκοπος Κύπρου, Ι, 28.
43: —τ.Α. Σπαρμιώτης Γερμανός, Ι, 1.
—τ.Β. Σπαρμιώτης Γερμανός, Ι, 1.
46: —τ.Γ1. Νικόλαος Ἀγραφιώτης, Ι, 1· ΙΙΙ, Α, 3 καί ΙΙΙ, Β, 3.
55: —τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, ΙΙ, 15.
61: —τ.Γ1. Μάξιμος Πελοποννήσιος, Ι, 1.
78: —τ.Α. Μπαλάνος Βασιλόπουλος, Ι, 2.
81: —τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Α, IV, β, 4· Β, Ι, 21 καί Β, ΙΙ, 84.
93: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, α, 73.
—τ.Γ1. Νικόλαος Ἀγραφιώτης, ΙΙ, 2 καί V, Β, 2.
—τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, ΙΙ, 42 καί 78.
97: —τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, Ι, 26 καί Β, ΙΙ, 116.
98: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 131.
113: —τ.Γ1. Μάξιμος Πελοποννήσιος, Ι, 2.
—τ.Γ1. Νικόλαος Ἀγραφιώτης, ΙΙ, 3.
—τ.Γ1. Πορφυρόπουλος Μάρκος, ΙΙ, 2.
—τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, ΙΙ, 100.
—τ.Γ1. Συμεών Σῆθ, Ι, 11.
119: —τ.Β. Κούρσουλας Νικόλαος, ΙΙΙ, 4.
121: —τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, ΙΙ, 65.
122: —τ.Γ1. Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, Ι, 1.
153: —τ.Β. Ἀνώνυμα σχόλια σέ ἔργα τοῦ Ἀριστοτέλη, Γ, 9.
177: —τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, ΙΙ, 20.
178: —τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, ΙΙ, 97.

197· —τ.Β. Ανώνυμα, Β, α, 28.
231: —τ.Α. Παπαβασιλόπουλος 'Αναστάσιος, Ι, 6.

Β.Ο.Β. Βιβλιοθήκη Οὔρμπικα, Μπρατισλάβας.

35: —τ.Β. Ἄρατος ὁ Σολεύς, Ι, 1.
—τ.Β. Διονύσιος ὁ Περιηγητής, Ι, 1.

Β.Π. Βιβλιοθήκη 'Ιωάννου Πέζαρου, Τύρναβος.

5: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙΙ, 52.
—τ.Β. Κούρσουλας Νικόλαος, ΙΙΙ, 14.
19: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, Ι, 18.
23: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 140.
26: —τ.Α. Παπαβασιλόπουλος Αναστάσιος, Ι, 4.
27· —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙΙ, 1.
—τ.Β. Πρόκλος, Ι, 5.
30: —τ.Α. Παπαβασιλόπουλος 'Αναστάσιος, Ι, 5.
42: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙΙ, 55.
54: —τ.Α. Μπαλάνος Βασιλόπουλος, Ι, 4.
55: —τ.Β. Ψαλίδας 'Αθανάσιος, Ι, 7.

Β.Π.Κ. Βιβλιοθήκη Πατριαρχείου Κωνσταντινούπολης.

44: —τ.Β. Κούρσουλας Νικόλαος, Ι,5.

Β.Ρ.Α. Βιβλιοθήκη Ρουμανικῆς 'Ακαδημίας, Βουκουρέστι.

2: —τ.Β. Παλλιάνος 'Εμμανουήλ, Ι, 1.
17: —τ.Β. Σταμάτης Κωνσταντῖνος, Ι, 1.
—τ.Β. Βλεμμύδης Νικηφόρος, Ι, Α, 31.
47: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, ΙΙ, 92.
49: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 73.
54: —τ.Α. Βενιαμίν Λέσβιος, ΙΙΙ, 1.
—τ.Β. Βενιαμίν Λέσβιος, Ι, 12.
55/56: —τ.Α. Βενιαμίν Λέσβιος, Ι, 2/3.
72: —τ.Α. Ψαλλίδας 'Αθανάσιος Ι, 2.
74: —τ.Β. Στράβων, Ι, 4.
75: —τ.Α. Θεοτόκης Νικηφόρος, Ι, 2.
91: —τ.Β. Μαρκουρᾶς 'Ιωαννίκιος, Ι, 1.
—τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, β, 86.

—τ.Β. Ἄρατος ὁ Σολεύς, ΙΙ, Β, 1.
—τ.Β. Φιλόπονος Ἰωάννης, Ι, 12.
97: —τ.Β. Ψαλίδας Ἀθανάσιος, Ι, 9.
112: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Δ, 2.
141: —τ.Β. Δωρόθεος ὁ Λέσβιος, Ι, 2.
144: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, β, 89.
151: —τ.Β. Θεοτόκης Νικηφόρος, Ι, 3.
164: —τ.Γ1. Ξενοκράτης, Ι, 1.
171: —τ.Β. Μαυροκορδάτος Ἀλέξανδρος, Ι, 22.
180: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 87.
184: —τ.Β. Κιγάλας Ἰλαρίων, Ι, 3.
—τ.Γ1. Ψελλός Μιχαήλ, Ι, 4.
205: —τ.Β. Πορφυρόπουλος Μάρκος, Ι, 11.
216: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙΙ, 63.
—τ.Β. Μαυροκορδάτος Ἀλέξανδρος, Ι, 48.
227: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙΙ, 33.
—τ.Β. Κούρσουλας Νικόλαος, ΙΙΙ, 10.
240: —τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, Ι, 54.
279: —τ.Β. Βούλγαρις Εὐγένιος, ΙΙ, 14.
291: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙΙ, 2.
304: —τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, Ι, 35.
315: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, β, 96.
342: —τ.Γ1. Γιακουλεύς Ἀλέξανδρος, Ι, 6.
345: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, Ι, 12.
—τ.Β. Ἀνώνυμα, Γ, 53.
352: —τ.Β. Ραστῆ Αἰκατερίνη, Ι, 1.
357: —τ.Β. Δαμασκηνός ὁ Στουδίτης, ΙΙ, 21.
359: —τ.Β. Ανώνυμα, Γ, 22.
368: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, β, 87 καί Γ, 54.
—τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, ΙΙ, 124.
376: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 125.
383: —τ.Β. Καβαλιώτης Ἀναστασίου Θεόδωρος, Ι, 1.
389: —τ.Γ2. Χειρόγραφα, Α, 3.
391: —τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, ΙΙ, 101.
393: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙΙ, 26.
396: —τ.Α. Θεοτόκης Νικηφόρος, Ι, 1 (καί τ.Γ Συμπληρώσεις-προσθῆκες, 3).
399: —τ.Β. Πορφυρόπουλος Μάρκος, Ι, 7.
401. —τ.Γ1. Διοσκορίδης, Ι, 16.
405: —τ.Β. Μαυροκορδάτος Ἀλέξανδρος, Ι, 6.

406: —τ.Γ2. Χειρόγραφα, Α, 6.
413: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, ΙΙ, 159.
420: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 53.
426: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 83.
428: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙΙ, 16.
430: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 58.
434: —τ.Α. 'Ανώνυμα, ΙΙΙ, β, 11.
435: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙΙ, 27
438: —τ.Α. 'Ηλιάδης Μανασσῆς, Ι, 5.
440: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 64.
447: —τ.Β. Βλεμμύδης Νικηφόρος, Ι, Α, 33.
448: —τ.Β. Βλάχος Γεράσιμος, Ι, 4.
449: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙΙ, 23.
450: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Δ, 4.
457: —τ.Β. Μαρκουρᾶς Ιωαννίκιος, Ι, 6.
459: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, α, 121.
—τ.Β. 'Ανώνυμα σχόλια σέ ἔργα τοῦ 'Αριστοτέλη, Α, 21.
474: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙΙ, 36.
—τ.Β. Μαυροκορδάτος 'Αλέξανδρος, Ι, 23.
477: —τ.Γ1. Ξενοκράτης, Ι, 3.
478: —τ.Β. 'Ανώνυμα σχόλια σέ ἔργα τοῦ 'Αριστοτέλη, Γ, 5.
479: —τ.Γ1. Μουλαΐμης 'Ιωάννης, Ι, 1.
483: —τ.Β. Βλεμμύδης Νικηφόρος, Ι, Α, 34.
485: —τ.Β. Κούρσουλας Νικόλαος, ΙΙ, 11 καί ΙΙΙ, 17.
—τ.Β. 'Ανώνυμα, Α, 43.
487: —τ.Α. 'Ανώνυμα, IV, 8.
491: —τ.Β. Κούρσουλας Νικόλαος, ΙΙΙ, 18.
493: —τ.Α. 'Ανώνυμα, ΙΙΙ, α, 2.
—τ.Α. Ψελλός Μιχαήλ, Ι, 4.
—τ.Β. Κιγάλας 'Ιλαρίων, Ι, 1.
—τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, Ι, 16 καί ΙΙΙ, 6.
—τ.Β. Πορφυρόπουλος Μάρκος, Ι, 6.
—τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, α, 70 καί Γ 31.
—τ.Β. 'Επιφάνιος ἐπίσκοπος Κύπρου, Ι, 20.
—τ.Β. Πτολεμαῖος, ΙΙ, α, 3.
504: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Α, IV, γ, 10· Β, Ι, 7 καί Β, ΙΙ, 39.
513: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Α, 12.
514: —τ.Γ1. Μπαλάνος Βασιλόπουλος, Ι, 15.
515: —τ.Β. Μαυροκορδάτος 'Αλέξανδρος, Ι, 24.
520: —τ.Α. Θέων ὁ 'Αλεξανδρινός, Ι, 8.

—τ.Α. Νικόμαχος ὁ Γερασηνός, Ι, Δ, 4.
523: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Γ, 26.
524: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Δ, 37.
525: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Δ, 5.
527: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Δ, 3.
534: —τ.Β. Βλάχος Γεράσιμος, Ι, 7.
536: —τ.Β. Μελέτιος [Μιχαήλ] Μῆτρος, Ι, 2.
538: —τ.Β. Κιγάλας 'Ιλαρίων, Ι, 2.
—τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, α, 86.
—τ.Β. Παῦλος ὁ 'Αλεξανδρινός, Ι, 1.
539: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 21.
548: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, α, 105 καί Γ, 50.
551. —τ.Β. Παχυμέρης Γεώργιος, Ι, 4.
555: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 52.
557: —τ.Β. Πορφυρόπουλος Μάρκος, Ι, 5.
—τ.Β. Σκυλίτσης 'Ιωάννης, Ι, 10.
569: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Δ, 36.
576: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, Ι, 11.
592: —τ.Γ1. Γαληνός, Ι, 37.
594: —τ.Γ1. Πορφυρόπουλος Μάρκος, ΙΙ, 1.
597: —τ.Β. Ανώνυμα, Ε, 27.
620: —τ.Α. Νικόμαχος ὁ Γερασηνός, Ι, Α, 7
632: —τ.Β. Ανώνυμα, Γ, 55.
671: —τ.Α. 'Ανώνυμα, ΙΙΙ, β, 10.
674: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 13.
676: —τ.Α. Γοβδελᾶς Δημήτριος, Ι, 1.
705: —τ.Β. Μαυροκορδάτος 'Αλέξανδρος, Ι, 7
707: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 71.
724: —τ.Β. Δούκας Νεόφυτος, Ι, 1.
731: —τ.Γ1. Θεοδωράκης, Ι, 1.
732: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Ε, 20.
—τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, ΙΙ, 188.
740: —τ.Α. Φουρναῖος 'Ιωάννης, Ι, 1.
801: —τ.Β. Νοταρᾶς Χρύσανθος, Ι, 2.
815: —τ.Γ1. Μπαλάνος Βασιλόπουλος, Ι, 3.
854: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 141.
856: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 94.
865: —τ.Β. Ραστῆ Αἰκατερίνη, Ι, 2.
868: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 132.
894: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 65.

897· —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, β, 72.
—τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Α, ΙΙΙ, 9.
997: —τ.Γ1. Πύρρος Διονύσιος, Ι, 1.
998: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, Ι, 30.
999: —τ.Γ1. 'Ιπποκράτης, Ι, 24.
1016: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 133.
1020: —τ.Α. Ζερζούλης Νικόλαος, Ι, 2.
1031: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Γ, 58.
1095: —τ.Γ1. Νοταρᾶς Γεωργούλης, Ι, 2.
—τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Α, ΙΙ, 5· Β, Ι, 28 καί Β, ΙΙ, 102.
1101: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, ΙΙ, 103.
1158: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, ΙΙ, 119.
1179: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Γ, 40.
1194: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, ΙΙ, 189.
1198: —τ.Α. 'Ανώνυμα, IV, 7.
1200: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Α, 17
1203: —τ.Β. Βενιαμίν Λέσβιος, Ι, 9.
1205: —τ.Β. Βενιαμίν Λέσβιος, Ι, 10.
1208: —τ.Β. Πορφυρόπουλος Μάρκος, Ι, 13.
1232: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Ε, 21.
1268: —τ.Β. Βενιαμίν Λέσβιος, Ι, 19.
—τ.Β. Βούλγαρις Εὐγένιος, Ι, 6.
1270: —τ.Β. Ψελλός Μιχαήλ, Ι, 6.
1272: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 134.
1318: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙΙ, 72.
1366: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, α, 102.
1369: —τ.Α. Ζερζούλης Νικόλαος, Ι, 13 (καί τ. Γ Συμπληρώσεις-προσθῆκες, 2).
—τ.Α. Φουρναῖος 'Ιωάννης, Ι, 3.
1370: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 99.
1377: —τ.Α. Ζερζούλης Νικόλαος, Ι, 1.
1383: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 92.
1384: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 93.
1389: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙΙ, 30.
1391: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙΙ, 37.
1408: —τ.Α. Βούλγαρις Εὐγένιος, V, 1.
—τ.Β. Δαμοδός Βικέντιος, Ι, 21.
1423: —τ.Α. Θεοτόκης Νικηφόρος, Ι, 4.
—τ.Β. Θεοτόκης Νικηφόρος, Ι, 2.
1453: —τ.Γ1. Μπαλάνος Βασιλόπουλος, Ι, 14.

1455: —τ.Γ1. Ανώνυμα, Β, ΙΙ, 174.
1484: —τ.Γ. Συμπληρώσεις-προσθῆκες, 5.
1494: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, ΙΙ, 184.
1513: —τ.Α. Μοισιόδαξ 'Ιώσηπος, Ι, 1.
1521: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, ΙΙ, 107
1522: —τ.Γ1. Ανώνυμα, Β, ΙΙ, 104.
25 (ἰταλ.): —τ.Γ2. Χειρόγραφα, Α, 4.

Β.Ρ.Ε. Βιβλιοθήκη Ρίτσας Εὐγγελίδου, 'Αθήνα.
—: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 139.

Β.Σ.Ζ. Κοινοτική Βιβλιοθήκη Σκαμνέλη, Ζαγοροχώρια.
9: —τ.Α. 'Ανώνυμα, Ι, 14.

Β.Σ.Κ. Βιβλιοθήκη Σεραγίου, Κωνσταντινούπολη.
11: —τ.Γ1. Γαληνός, Ι. 10.
35: —τ.Β. Ανώνυμα, Ε, 1.
64: —τ.Γ1. 'Αδαμάντιος, Ι, 1.

Β.Σ.Λ. Βιβλιοθήκη Σπυρίδωνος Λοβέρδου, 'Αθήνα.
29: —τ. Γ1. 'Ανώνυμα, Α, IV, α, 3.
35: —τ.Β. Βλάχος Γεράσιμος, ΙΙΙ, 12.
60: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, β, 28.

Β.Ταβ. 'Ιδιωτική βιβλιοθήκη Ταβαρεάνου, Βουκουρέστι.
—: —τ.Γ1. Νικολίδης 'Ιωάννης, Ι, 1.

Β.Τσ. Βιβλιοθήκη Τσιγαρᾶ.
—: —τ.Β. Ψαλίδας 'Αθανάσιος, Ι, 8.

Γ.Α.Κ. Γενικά 'Αρχεῖα τοῦ Κράτους.
—Κ.47 (Συλλογή Βλαχογιάννη):
1: —τ.Γ1. Κωνσταντίνου Οἰκονόμου 'Αλέξανδρος, ΙΙΙ, 1.
2: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, ΙΙ, 85.
6: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, ΙΙ, 195.
7: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, ΙΙ, 89.
9: —τ.Γ1. Λάνδος 'Αγάπιος, Ι, 2.
49: —τ.Β. Ψαλίδας 'Αθανάσιος, Ι, 5.

—Κ.47 (Συλλογή Γ. Λαδᾶ):
2: —τ.Γ1. Κωνσταντίνου Γεώργιος, I, 1.
—τ.Γ1. Κωνσταντίνου Οἰκονόμου 'Αλέξανδρος, I, 1 καί II, 1.
—τ.Γ1. Νικόλαος 'Αγραφιώτης, IV, 8.
—τ.Γ1. Χαιρέτης Κήρυκος, I, 1.
—τ.Γ1. Ανώνυμα, B, II, 191.
12: —τ.Γ1. Μελέτιος [Μιχαήλ] Μῆτρος, II, 1.
—τ.Γ1. Νικόλαους 'Αγραφιώτης, V, B, 6.
17: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, B, II, 167.
19: —τ.Β. Μαυροκορδάτος 'Αλέξανδρος, I, 47.
—τ.Γ1. 'Ανώνυμα, B, II, 96.
22: —τ.Γ1. Νικόλαος 'Αγραφιώτης, IV, 4.
25: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, B, II, 190.
31: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, B, II, 192.
36: —τ.Γ1. Νικόλαος 'Αγραφιώτης, III, A, 4.
45: —τ.Α. Πρώϊος Δωρόθεος, I, A, 7.
55: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, B, II, 193.
64: —τ.Γ1. Νικόλαος 'Αγραφιώτης, III, A, 5.
65: —τ.Γ1. Νικόλαος 'Αγραφιώτης, IV, 7.
73: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, B, II, 194.
78: —τ.Β. Ψαλίδας 'Αθανάσιος, I, 12.

Γ.Β. Γεννάδειος Βιβλιοθήκη, 'Αθήνα.

37: —τ.Β. Διονύσιος ὁ Περιηγητής, I, 6.
41: —τ.Β. Γλυκᾶς Μιχαήλ, I, 1.
44: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, III, 10.
47: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, II, 18.
48: —τ.Α. Βενιαμίν Λέσβιος, I, 5.
253: —τ.Β. Μαρκουρᾶς 'Ιωαννίκιος, I, 10.
—τ.Β. 'Ανώνυμα, Δ, 28.

Γ.Β.Μ. Γυμνάσιο Βέρροιας (Μουσεῖο Μητροπόλεως).

1: —τ.Β. Ανώνυμα, A, 48.
—τ.Β. Βλεμμύδης Νικηφόρος, I, A, 45.

Γ.Λ. Παγκύπριο Γυμνάσιο Λευκωσίας.

14: —τ.Γ1 Πορφυρόπουλος Μάρκος, I, 6.
—τ.Γ1. 'Ανώνυμα, B, I, 40.

Γ.Μ. Γυμνάσιο Μυτιλήνης.

11α: —τ.Β. Βενιαμίν Λέσβιος, Ι, 3.
11β: —τ.Β. Βενιαμίν Λέσβιος, Ι, 4.
12: —τ.Α. Βενιαμίν Λέσβιος, ΙΙ, 6 καί IV, 4.
14α: —τ.Β. Βενιαμίν Λέσβιος, Ι, 1.
14β: —τ.Β. Βενιαμίν Λέσβιος, Ι, 2.
17: —τ.Α. Βενιαμίν Λέσβιος, Ι, 11 καί ΙΙΙ, 4.
18: —τ.Β. Βούλγαρις Εὐγένιος, IV, 5.
33: —τ.Γ1. Διοσκορίδης, Ι, 13.
42: —τ.Α. Βενιαμίν Λέσβιος, ΙΙ, 3.

Δ.Β.Β. Δημόσια Βιβλιοθήκη Βέρροιας.

9: —τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, ΙΙ, 86.

Δ.Β.Γ Δημοτική Βιβλιοθήκη Καλλίπολης.

27: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 3.

Δ.Β.Ζ. Δημοτική Βιβλιοθήκη Ζακύνθου.

2: —τ.Β. Δαμασκηνός ὁ Στουδίτης, ΙΙ, 5.
—τ.Β. Επιφάνιος ἐπίσκοπος Κύπρου, Ι, 3.

Δ.Β.Κ. Δημοτική Βιβλιοθήκη Κοζάνης.

9: —τ.Α. Μπαλάνος Βασιλόπουλος, Ι, 3.
1: —τ.Β. Βούλγαρις Εὐγένιος, ΙΙ, 5.
12: —τ.Β. Βούλγαρις Εὐγένιος, Ι, 5 καί ΙΙΙ, 1.
13: —τ.Γ1. Μπαλάνος Βασιλόπουλος, Ι, 5.
15: —τ.Γ1. Μπαλάνος Βασιλόπουλος, Ι, 6.
17: —τ.Α. Ἀνώνυμα, Ι, 34.
30: —τ.Γ1. Σακελλάριος Γεώργιος, ΙΙΙ, 1.
31. —τ.Β. Φιλῆς Μανουήλ, Ι, 1
36: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 114.
41: —τ.Α. Θέων ὁ Ἀλεξανδρινός, Ι, 12.
—τ.Β. Ἀνώνυμα, Α, 21.
—τ.Γ1. Περδικάρης (Πρεδικάρης) Μιχαήλ, Ι, 1.
42: —τ.Α. Νικόμαχος ὁ Γερασηνός, Ι, Δ, 2.
44: —τ.Α. Ζερζούλης Νικόλαος, Ι, 9.
45: —τ.Α. Παπαβασιλόπουλος Ἀναστάσιος, Ι, 3.
49: —τ.Β. Βούλγαρις Εὐγένιος, ΙΙ, 17

50: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, ΙΙ, 179.
52: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Γ, 27.
59: —τ.Β. Βούλγαρις Εὐγένιος, IV, 9.
60: —τ.Γ1. Νεμέσιος ἐπίσκοπος 'Εμέσης, I, 8.
60α: —τ.Γ1. Νεμέσιος ἐπίσκοπος 'Εμέσης, I, 7
61: —τ.Α. 'Ανώνυμα, I, 13.
—τ.Α. Θεοδόσιος ἐκ Βιθυνίας, I, 3.
—τ.Α. Θέων ὁ 'Αλεξανδρινός, I, 11.
64: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, II, 110.
75: —τ.Β Κορυδαλεύς Θεόφιλος, I, 5.
78: —τ.Α. Ανώνυμα, I, 19 καί III, β, 12.
—τ.Α. Θεοδόσιος ἐκ Βιθυνίας, I, 2.
—τ.Α. Θέων ὁ 'Αλεξανδρινός, I, 10.
—τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, α, 125.
79: —τ.Α. Ανώνυμα, III, γ, 3.
—τ.Β. 'Ανώνυμα, Α, 25, 30, 35, 36 καί 40· Β, α, 124.
94: —τ.Β. 'Ανώνυμα σχόλια σέ ἔργα τοῦ 'Αριστοτέλη, Α, 17· Β, 10 καί Γ 4.
95: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, I, 21.
97· —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, II, 121 καί 137
108: —τ.Β. Πορφυρόπουλος Μάρκος, I, 15.
122: —τ.Β. Βλεμμύδης Νικηφόρος, I, A, 41.
125: —τ.Α. Περδικάρης (Πρεδικάρης) Μιχαήλ, I, 1.
129: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Α, 23.
—τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Α, ΙΙ, 7 καί Β, ΙΙ, 131.
130: —τ.Β. Ανώνυμα, Δ, 9.
138: —τ.Β. Βούλγαρις Εὐγένιος, IV, 10.
149: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, β, 94 καί Δ, 32.

Δ.Β.Κ.(σ.) Δημοτική Βιβλιοθήκη Κοζάνης (σύμμεικτα).

1: —τ.Β. Πόποβικ Ραφαήλ Εὐφρόνιος, I, 1.
3: —τ.Α. Ζερζούλης Νικόλαος, I, 12.
15: —τ.Β. Πόποβικ Ραφαήλ Εὐφρόνιος, I, 1, 2, 3 καί 4· II, 1, καί 2.
—τ.Β. 'Ανώνυμα, Ε, 28.

Δ.Β.Λ. Δημόσια Βιβλιοθήκη Λένινγκραντ (Πετρούπολη).

170: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, II, 108.
202: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Ε, 11.

642: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 37
702: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 33.

Δ.Β.Λα. Δημόσια Βιβλιοθήκη Λάρισας.

—: —τ.Β. Οἰκονόμος Ἰωάννης, Ι, 1.

Δ.Β.Λ.Κ. Δημόσια Βιβλιοθήκη Ληξουρίου, Κεφαλλονιά.

4: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Γ, 43 καί Ε, 23.
21: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Γ, 38.

Δ.Β.Ο. Δημόσια Βιβλιοθήκη Οὐψάλας.

8: —τ.Α. Ἀνώνυμα, Ι, 4.

Δ.Β.Ρ. Δημόσια Βιβλιοθήκη Ρεθύμνου.

1: —τ.Β. Βενιαμίν Λέσβιος, Ι, 22.
2: —τ.Α. Βενιαμίν Λέσβιος, IV, 5.

Δ.Β.Σ. Δημόσια Βιβλιοθήκη Σιάτιστας.

7: —τ.Α. Παπαβασιλόπουλος Ἀναστάσιος, Ι, 1.
9: —τ.Β. Βούλγαρις Εὐγένιος, IV, 4.
12: —τ.Α. Μπαλάνος Βασιλόπουλος, Ι, 5.
13: —τ.Β. Βούλγαρις Εὐγένιος, ΙΙ, 16.

Δ.Β.Τ Δημοτική Βιβλιοθήκη Τυρνάβου.

9: —τ.Β. Μελέτιος [Μιχαήλ] Μῆτρος, ΙΙ, 5.
10: —τ.Α. Ἀνώνυμα, IV, 2.
15: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 57.
16: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 6.
17: —τ.Α. Νικόμαχος ὁ Γερασηνός, Ι, Α, 5.
—τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, Ι, 7.
—τ.Β. Μάρκος ἀρχιεπίσκοπος Ἐφέσου, Ι, 4.
22: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙΙ, 51.
—τ.Β. Κούρσουλας Νικόλαος, ΙΙΙ, 13.
23: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 7
27: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙΙ, 12.
—τ.Β. Μαυροκορδάτος Ἀλέξανδρος, Ι, 3.
—τ.Β. Πρόκλος, Ι, 2.

29: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, II, 115.

Δ.Κ. Βιβλιοθήκη Δημητρίου Κρανιώτη.

—: —τ.Β. Ψαλίδας Ἀθανάσιος, I, 4.

Ε.Α.Β. Ἑλληνικό Ἀρχεῖο Βατικανοῦ, Ρώμη.

14: —τ.Β. Βλεμμύδης Νικηφόρος, I, A, 27.
226: —τ.Β. Βλεμμύδης Νικηφόρος, I, A, 22.
246: —τ.Β. Βλεμμύδης Νικηφόρος, I, A, 26.
293: —τ.Γ1. Ἰωάννης ἐπίσκοπος Πρισ[δ]ριανῶν, III, 3.
339: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Γ, 14.
1699: —τ.Α. Ἀνώνυμα, I, 10.
1701: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, β, 18.
1730: —τ.Β. Ψελλός Μιχαήλ, III, 2.
1735: —τ.Β. Βλεμμύδης Νικηφόρος, I, B, 4.
1759: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, α, 27.
1784: —τ.Β. Σκυλίτσης Ἰωάννης, I, 8.
1786: —τ.Β. Πτολεμαῖος, I, 1.
1879: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, α, 14.
1890: —τ.Β. Ἀδαμάντιος, II, 1.
1896: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, α, 13.
1948: —τ.Β. Διονύσιος ὁ Περιηγητής, I, 4.
1949: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Γ, 8.
2554: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, α, 97
2555: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Δ, 14.
—τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, I, 44 καί Β, II, 115.
2585: —τ.Γ1. Νικόλαος Ἀγραφιώτης, V, A, 4.
—τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, I, 47 καί Β, II, 114.
—τ.Γ1. Ἱπποκράτης, III, 16.
—τ.Γ1. Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, I, 4.
—τ.Γ1. Ψελλός Μιχαήλ, I, 5.
2593: —τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, II, 87

Ε.Β.Α. Ἐθνική Βιβλιοθήκη Αὐστρίας, Βιέννη.

1: —τ.Β. Πτολεμαῖος, II, 1.
8: —τ.Γ1. Ἰωάννης ἐπίσκοπος Πρισ[δ]ριανῶν, I, 5 καί III, 2.
—τ.Γ1. Μελέτιος μοναχός, I, 3.
14: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, α, 32 καί 33.

—τ.Β. Ἄρατος ὁ Σολεύς, ΙΙ, Α, 2.
—τ.Β. Θέων ὁ Ἀλεξανδρινός, Ι, 3.
—τ.Β. Πτολεμαῖος, Ι, 2.
—τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, ΙΙ, 28.
35: —τ.Α. Νικόμαχος ὁ Γερασηνός, Ι, Γ, 3.
65: —τ.Α. Ἀνώνυμα, Ι, 1.
68: —τ.Α. Πρόκλος, Ι, 3.
82: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Γ, 13.
99: —τ.Β. Βλεμμύδης Νικηφόρος, Ι, Β, 3.
110: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Γ, 20.
—τ.Β. Βλεμμύδης Νικηφόρος, Ι, Β, 2.
—τ.Β. Παχυμέρης Γεώργιος, ΙΙ, 2.
—τ.Β. Ἀνώνυμα σχόλια σέ ἔργα τοῦ Ἀριστοτέλη, Α, 4.
113: —τ.Β. Πτολεμαῖος, ΙΙ, α, 1.
—τ.Β. Στράβων, Ι, 1.
129: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, β, 6.
142: —τ.Β. Ἄρατος ὁ Σολεύς, Ι, 3.
155: —τ.Α. Ἀνώνυμα, ΙΙΙ, β, 2.
166: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, α, 40.
—τ.Β. Ἐπιφάνιος ἐπίσκοπος Κύπρου, Ι, 8.
—τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Α, IV, γ, 5.
—τ.Γ1. Γαληνός, Ι, 20.
170: —τ.Α. Ἀνώνυμα, Ι, 2.
—τ.Α. Ψελλός Μιχαήλ, Ι, 1.
—τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, α, 5.
181: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, α, 30.
—τ.Β. Βλεμμύδης Νικηφόρος, Ι, Α, 7
—τ.Β. Ἀνώνυμα σχόλια σέ ἔργα τοῦ Ἀριστοτέλη, Α, 3.
—τ.Γ1. Νεμέσιος ἐπίσκοπος Ἐμέσης, Ι, 4.
188: —τ.Β. Βλεμμύδης Νικηφόρος, Ι, Β, 1.
—τ.Β. Θεμίστιος, Ι, 1.
190: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, α, 52.
—τ.Β. Βλεμμύδης Νικηφόρος, Ι, Α, 12.
—τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Γ, 7.
191: —τ.Β. Βλεμμύδης Νικηφόρος, Ι, Α, 4.
192: —τ.Γ1. Ἱπποκράτης, ΙΙΙ, 5.
—τ.Γ1. Συμεών Σῆθ, Ι, 4.
215: —τ.Β. Ἀνώνυμα σχόλια σέ ἔργα τοῦ Ἀριστοτέλη, Δ, 3.
220: —τ.Α. Ἀνώνυμα, Ι, 3.
—τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, α, 9.

—τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, ΙΙ, 8.
224: —τ.Β. Παχυμέρης Γεώργιος, ΙΙ, 3.
225: —τ.Β. Ψελλός Μιχαήλ, Ι, 2.
228: —τ.Α. Νικόμαχος ὁ Γερασηνός, Ι, Α, 1.
244: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Γ, 12 καί Ε, 12.
247: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, α, 39.
259: —τ.Α. Πρόκλος, Ι, 2.
265: —τ.Β. Κλεομήδης, Ι, 7.
—τ.Β. Φιλόπονος 'Ιωάννης, Ι, α, 1.
268: —τ.Β. Αὐτόλυκος, Ι, 3.
290: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Ε, 3.
335: —τ.Α. Ψελλός Μιχαήλ, Ι, 3.
801: —τ.Β. Νοταρᾶς Χρύσανθος, Ι, 2.
1882: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, α, 59.

E.B.A.(σ.) 'Εθνική Βιβλιοθήκη Αὐστρίας (συμπληρώσεις).

9: —τ.Α. 'Απολλώνιος ὁ Περγαῖος, Ι, 1.
—τ.Α. Σερῆνος 'Αντισεύς, Ι, 3.
—τ.Β. 'Αρίσταρχος ὁ Σάμιος, Ι, 1.
—τ.Β. Εὐκλείδης, Ι, 4.
13: —τ.Γ1. Γαληνός, Ι, 25.
—τ.Γ1. 'Ιπποκράτης, ΙΙΙ, 6.
17: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Α, 7.
36: —τ.Α. 'Απολλώνιος ὁ Περγαῖος, Ι, 2.
46: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Α, 2 καί Β, α, 6.
—τ.Β. Εὐκλείδης, Ι, 2 καί ΙΙ, 2.
75: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, α, 19 καί 20.
78: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 9.
81: —τ.Γ1. 'Αέτιος 'Αμιδηνός, Ι, 2.
82: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, Ι, 14.
—τ.Γ1. Κεραμεύς Νικόλαος, Ι, 1.
101: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, Ι, 19.
105: —τ.Γ1. Διοσκορίδης, Ι, 15.
123: —τ.Α. Νικόμαχος ὁ Γερασηνός, Ι, Α, 2.
127: —τ.Γ1. Νικόλαος 'Αγραφιώτης, ΙΙΙ, Β, 1.
—τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, ΙΙ, 50.
169: —τ.Α. Νικόμαχος ὁ Γερασηνός, Ι, Β, 3.

E.B.B. Ἐθνική Βιβλιοθήκη Βουδαπέστης.

6: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, II, 82.
9: —τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, II, 12.
10: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, α, 36.
—τ.Β. Θέων ὁ Ἀλεξανδρινός, I, 2.
15: —τ.Γ1. Ἀέτιος Ἀμιδηνός, I, 5.
—τ.Γ1. Ἱπποκράτης, III, 2.
—τ.Γ1. Ἰωάννης ἐπίσκοπος Πρισ[δ]ριανῶν, I, 2 καί II, 2.
23: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, α, 91.
—τ.Γ1. Ἱπποκράτης, I, 21.

E.B.E. Ἐθνική Βιβλιοθήκη τῆς Ἑλλάδας.

160: —τ.Α. Ἀνώνυμα, I, 28.
355: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, α, 8.
462: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, β, 46.
701: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Ε, 6.
1008: —τ.Γ. Συμπληρώσεις-προσθῆκες, 9.
1107: —τ.Α. Ἀνώνυμα, I, 8.
1113: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Α, 18, 19 καί 20.
1115: —τ.Α. Νικόμαχος ὁ Γερασηνός, I, A, 6.
—τ.Β. Πορφυρόπουλος Μάρκος, I, 3.
1118: —τ.Β. Πορφυρόπουλος Μάρκος, I, 10.
—τ.Β. Ψελλός Μιχαήλ, II, 2.
1139: —τ.Β. Κούρσουλας Νικόλαος, III, 6.
1145: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, II, 8.
1147: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, II, 56.
1153: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, III, 32.
—τ.Β. Κούρσουλας Νικόλαος, III, 9.
1154: —τ.Β. Δωρόθεος ὁ Λέσβιος, I, 1.
1163: —τ.Β. Κούρσουλας Νικόλαος, II, 9.
1164: —τ.Β. Κούρσουλας Νικόλαος, I, 7.
1167: —τ.Β. Βούλγαρις Εὐγένιος, II, 11.
1168: —τ.Β. Βούλγαρις Εὐγένιος, II, 2.
1169: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, II, 79.
1170: —τ.Β. Βλάχος Γεράσιμος, I, 1.
1171: —τ.Β. Βούλγαρις Εὐγένιος, IV, 1.
1173: —τ.Β. Μαυροκορδάτος Ἀλέξανδρος, I, 4.
1175: —τ.Β. Ἀνώνυμα σχόλια σέ ἔργα τοῦ Ἀριστοτέλη, A, 7.
1176: —τ.Β. Φωκᾶς Παναγής, I, 1.

1182: —τ.Β. Ἀδάμης Ἰωάννης, Ι, 1 καί ΙΙ, 1.
1217: —τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, ΙΙ, 123.
1221: —τ.Β. Βλάχος Γεράσιμος, ΙΙΙ, 1.
—τ.Β. Κορέσιος Γεώργιος, ΙΙ, 2.
1228: —τ.Β. Κομμητᾶς Στέφανος, Ι, 1.
—τ.Β. Μακραῖος Σέργιος, Ι, 1.
1229: —τ.Β. Μακραῖος Σέργιος, Ι, 2.
1230: —τ.Α. Βούλγαρις Εὐγένιος, IV, 8.
1231: —τ.Α. Ἠλιάδης Μανασσῆς, Ι, 2.
1232: —τ.Α. Ἠλιάδης Μανασσῆς, Ι, 3.
1233: —τ.Α. Ραζῆς Δημήτριος, Ι, 1.
1234: —τ.Α. Καΐρης Θεόφιλος, Ι, 5.
—τ.Α. Ἀνώνυμα, Ι, 30.
1235: —τ.Α. Καΐρης Θεόφιλος, ΙΙΙ, 1.
—τ.Α, Ἀνώνυμα, ΙΙΙ, β, 20.
1236: —τ.Α. Ζερζούλης Νικόλαος, Ι, 10.
1237: —τ.Α. Ζερζούλης Νικόλαος Ι, 11.
1238: —τ.Α. Νικόμαχος ὁ Γερασηνός, Ι, Δ, 3.
1239: —τ.Α. Ἠλιάδης Μανασσῆς, Ι, 4.
1240: —τ.Α. Ψαλίδας Ἀθανάσιος, Ι, 1.
—τ.Α. Ἀνώνυμα, ΙΙ, 4.
1241: —τ.Α. Βενιαμίν Λέσβιος, ΙΙ, 5 καί ΙΙΙ, Β, 1.
—τ.Α. Πρώϊος Δωρόθεος, IV, 1.
—τ.Α. Ἀνώνυμα, Ι, 31.
1242: —τ.Α. Βούλγαρις Εὐγένιος, ΙΙΙ, 1.
1243: —τ.Α. Κουταλεύς Χριστόφορος, Ι, 1.
1244: —τ.Α. Κομμητᾶς Στέφανος, Ι, 1.
1245: —τ.Β. Βενιαμίν Λέσβιος, Ι, 15.
1246: —τ.Β. Βούλγαρις Εὐγένιος, ΙΙ, 10.
1247: —τ.Α. Ἀνθρακίτης Μεθόδιος-Μπαλάνος Βασιλόπουλος, Ι, 2.
1248: —τ.Β. Σκορδίλλης Βικέντιος, Ι, 1.
1249: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Α, 47.
1250: —τ.Β. Ζαβίρας Γεώργιος, Ι, 1.
1251: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, α, 137.
1252: —τ.Β. Φιλῆς Μανουήλ, Ι, 4.
1253: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Γ, 72.
1271: —τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Α, IV, γ, 15 καί Β, ΙΙ, 129.
1288: —τ.Β. Ρήγας Βελεστινλής, Ι, 1.
1290: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 44.

1296: —τ.Β. Βλεμμύδης Νικηφόρος, Ι, Α, 8.
1299: —τ.Α. 'Ανώνυμα, ΙΙΙ, α, 10.
1301: —τ.Β. Μαυροκορδάτος 'Αλέξανδρος, Ι, 26.
1303: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 50 καί ΙΙΙ, 19.
1312: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 105.
1317: —τ.Β. Κούρσουλας Νικόλαος, ΙΙΙ, 5.
1324: —τ.Β. Βλάχος Γεράσιμος, ΙΙΙ, 6.
—τ.Β. 'Ανώνυμα, Α, 13.
1331: —τ.Β. Παπαβασιλόπουλος 'Αναστάσιος, Ι, 1.
1342: —τ.Β. Δωρόθεος ὁ Λέσβιος, Ι, 5.
1350: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, β, 95.
1459: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Γ, 69.
1477: —τ.Γ1. 'Ιπποκράτης, ΙΙΙ, 3.
1478: —τ.Γ1. Νικόλαος Μυρεψός, Ι, 3.
1479: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, Ι, 34.
1481: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Α, ΙΙ, 1.
—τ.Γ1. 'Ιωάννης ἐπίσκοπος Πρισ[δ]ριανῶν, ΙΙΙ, 4.
—τ.Γ1. Πλανούδης Μάξιμος, Ι, 1.
1482: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, ΙΙ, 5.
1483: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, ΙΙ, 180.
1484: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, ΙΙ, 22.
1486: —τ.Γ1. Γιακουλεύς 'Αλέξανδρος, Ι, 1.
—τ.Γ1. Μπαλάνος Βασιλόπουλος, Ι, 2.
1487: —τ.Γ1. Πατούσας Λ., Ι, 2.
1489: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, ΙΙ, 47.
1490: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, ΙΙ, 113.
1491: —τ.Γ1. Γαληνός, Ι, 38.
1492: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, ΙΙ, 41.
1494: —τ.Α. Ανώνυμα, V, 4.
—τ.Γ1. Γαληνός, Ι, 42.
—τ.Γ1. Θεόφιλος ὁ Πρωτοσπαθάριος, ΙΙ, 1 ΙΙΙ, 1 καί IV 1.
1495: —τ.Α. 'Ανώνυμα, ΙΙΙ, α, 5.
—τ.Α. Θέων ὁ 'Αλεξανδρινός, Ι, 4.
—τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Α, ΙΙ, 2.
1497: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Α, ΙΙ, 4.
1498: —τ.Γ1. Μπαλάνος Βασιλόπουλος, Ι, 10.
1499: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, β, 37.
—τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, Ι, 6 καί Β, ΙΙ, 57.
—τ.Γ1. Συμεών Σῆθ, Ι, 9.

1500: —τ.Γ1. Πορφυρόπουλος Μάρκος, I, 7.
1501: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, II, 176.
1502: —τ.Γ1. Ανώνυμα, Β, I, 33.
—τ.Γ1. Γαληνός, I, 39.
1503: —τ.Γ1. Γεωργιάδης Ρίζος-'Αρτακηνός, I, 1.
1504: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Α, I, 2.
1505: —τ.Γ1. 'Αλμιράντης 'Αντώνιος, I, 1.
1506: —τ.Γ1. Μελέτιος μοναχός, II, 5.
1507: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, II, 166.
1858: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, I, 6.
1897: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, I, 24.
1908: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, III, 46.
—τ.Β. Κούρσουλας Νικόλαος, III, 12.
2125: —τ.Β. Μαυροκορδάτος 'Αλέξανδρος, I, 15.
2129: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, II, 104.
2130: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, II, 47 καί III, 18.
2139: —τ.Α. Παπαβασιλόπουλος Αναστάσιος, I, 2.
2153: —τ.Β. Μαυροκορδάτος 'Αλέξανδρος, I, 34.
2154: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, II, 101
2173: —τ.Γ1. Μουλαΐμης 'Ιωάννης, I, 2.
—τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, II, 106.
2230: —τ.Γ1. Πορφυρόπουλος Μάρκος, I, 2.
2231: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Ε, 22.
2232: —τ.Α. Βενιαμίν Λέσβιος, I, 6.
2283: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, I, 9.
2284: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, I, 48.
2288: —τ.Β. Κούρσουλας Νικόλαος, I, 6 καί II, 8.
2311: —τ.Β. Δαμοδός Βικέντιος, I, 1.
2323: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Γ, 15.
—τ.Γ1. 'Αδαμάντιος, I, 3.
—τ.Γ1. Μελάμπους, I, 1.
2342: —τ.Β. Δαμοδός Βικέντιος, I, 7.
2387: —τ.Β. Κούρσουλας Νικόλαος, II, 2 καί III, 1.
2631: —τ.Β. Πρόκλος, I, 1.
2649: —τ.Β. 'Ανώνυμα σχόλια σέ ἔργα τοῦ 'Αριστοτέλη, Α, 13 καί Β, 5.
2682: —τ.Β. Βούλγαρις Εὐγένιος, II, 4.
2828: —τ.Β. Ψαλίδας 'Αθανάσιος, I, 2.
2856: —τ.Γ1. Πορφυρόπουλος Μάρκος, I, 1.
—τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, II, 127

—τ.Γ1. Ιωάννης ὁ Δαμασκηνός, I, 5.
2884: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, A, II, 3.
2885: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, B, II, 187.
2886: —τ.Γ1. Ζαβίρας 'Ιω. Γεώργιος, I, 1.
2950: —τ.Β. Κούρσουλας Νικόλαος, I, 3 καί II, 1.
2954: —τ.Β. Κούρσουλας Νικόλαος, I, 6.
2966: —τ.Α. Βενιαμίν Λέσβιος, II. 1 καί IV, 6.
2967: —τ.Β. Βενιαμίν Λέσβιος, I, 5.
2968: —τ.Β. Βενιαμίν Λέσβιος, I, 6 καί I, 16.
2970: —τ.Α. Βενιαμίν Λέσβιος, I, 9 καί III, 2.
2979: —τ.Γ1. "Ομηρος Γεώργιος, I, 1.
—τ.Γ1. 'Ανώνυμα, B, I, 16.
2981: —τ.Β. Νοταρᾶς Δημήτριος, I, 1 καί II, 1.
2996: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, B, II, 118.
3003: —τ.Β. 'Ανώνυμα, B, α, 53.
—τ.Β. Εὐστάθιος ὁ Θεσσαλονίκης, I, 2.
3013: —τ.Γ1. Μπαλάνος Βασιλόπουλος, I, 11.
3015: —τ.Α. 'Ανώνυμα, III, β, 3.
—τ.Β. 'Ιωάννης ὁ Δαμασκηνός, I, 1.
3054: —τ.Β. Βενιαμίν Λέσβιος, I, 7.
3055: —τ.Β. Βενιαμίν Λέσβιος, I, 8.
3060: —τ.Β. Δαμοδός Βικέντιος, I, 12.
3061. —τ.Β. Δαμοδός Βικέντιος, I, 13.
3080: —τ.Β. 'Ανώνυμα, B, α, 63.
3090: —τ.Α. Βενιαμίν Λέσβιος, III, A, 3.
—τ.Α. Θεοτόκης Νικηφόρος, I, 9.
—τ.Β. Βενιαμίν Λέσβιος, I, 18.
—τ.Β. Σπυλιωτάκης, I, 3.
3099: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, B, II, 46.
3165: —τ.Β. Μελέτιος [Μιχαήλ] Μῆτρος, II, 4, καί 7.
3205: —τ.Β. Μελέτιος [Μιχαήλ] Μῆτρος, I, 3.
3281. —τ.Γ1. Πορφυρόπουλος Μάρκος, I, 3.
4108: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, I, 4.
—τ.Β. Πορφυρόπουλος Μάρκος, I, 4.

Ε.Β.Π. 'Εθνική Βιβλιοθήκη Παρισιοῦ.

278A: —τ.Β. Σοφιανός Νικόλαος, I, 2.
313: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, II, 29.
454: —τ.Β. Μελέτιος [Μιχαήλ] Μῆτρος, II, 6.
637: —τ.Γ1. 'Ιωάννης ἐπίσκοπος Πρισ[δ]ριανῶν I, 1 καί III, 1.

639: —τ.Β. Δαμοδός Βικέντιος, I, 20.
650: —τ.Α. Βενιαμίν Λέσβιος, IV, 2.
—τ.Α. 'Ανώνυμα, IV, 9.
747: —τ.Α. 'Ανώνυμα, IV, 12.
1094: —τ.Β. Βουρδόπουλος Νικόλαος, I, 1.
1142: —τ.Β. Τσελεπής 'Ιωάννης, I, 2.
1146: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Α, IV, γ, 4.
1148: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, α, 61.
—τ.Β. Χρυσοκόκκης Γεώργιος, I, 3.
1159: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, α, 79.
1183: —τ.Β. 'Ιωακείμ, μοναχός, I, 1.
1184: —τ.Β. Ανώνυμα, Γ, 1.
1190: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, α, 15.
—τ.Β. Χρυσοκόκκης Γεώργιος, I, 4.
1191: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, α, 55.
1193: —τ.Α. Ανώνυμα, V, 2.
—τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Α, IV γ, 6 καί Β, II, 26.
—τ.Γ1. Γαληνός, I, 26.
1234: —τ.Β. Μελέτιος [Μιχαήλ] Μῆτρος, II, 3.
1238: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, α, 62.
1252: —τ.Α. Ανώνυμα, I, 26.
—τ.Β. Φιλόπονος 'Ιωάννης, I, 13.
1328: —τ.Γ1. Γαληνός, I, 21.
1416: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Γ, 15.
1998: —τ.Β. Βλεμμύδης Νικηφόρος, I, A, 9.
1999: —τ.Β. Βλεμμύδης Νικηφόρος, I, A, 10.
2000: —τ.Β. Βλεμμύδης Νικηφόρος, I, A, 11.
2001: —τ.Β. Βλεμμύδης Νικηφόρος, I, A, 13.
2099: —τ.Β. Βλεμμύδης Νικηφόρος, I, A, 14.
2100: —τ.Β. Βλεμμύδης Νικηφόρος, I, A, 15.
2101: —τ.Β. Βλεμμύδης Νικηφόρος, I, A, 5.
2286: —τ.Γ1. 'Ιωάννης ἐπίσκοπος Πρισ[δ]ριανῶν, I, 4· II, 1 καί III, 5.
Ge F carte 5920: —τ.Β. Ρήγας Βελεστινλής, II, 1.

Ε.Β.Π.(Α.Κ.) 'Εθνική Βιβλιοθήκη Παρισιοῦ ('Αρχεῖο Κουασλίν).

159: —τ.Β. Ψελλός Μιχαήλ, III, 4.
163: —τ.Γ1 Γαληνός, I, 16.

Ε.Β.Ρ Συλλογή Εὐαγγελίας Βολονάκη, Ρόδος.

9: —τ.Β. Μαρκουρᾶς Ἰωαννίκιος, Ι, 7.
—τ.Β. Ἐπιφάνιος ἐπίσκοπος Κύπρου, Ι, 18.
10: —τ.Α. Βενιαμίν Λέσβιος, Ι, 14.
—τ.Α. Ἀνώνυμα, Ι, 36.

Ε.Γ.Θ. Ἑλληνικό Γυμνάσιο Θεσσαλονίκης (σήμερα στήν Ε.Β.Ε.)

79: —τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, ΙΙ, 6.

Ε.Ι.Β. Ἑλληνικό Ἰνστιτοῦτο Βενετίας.

18: —τ.Α. Ἀνθρακίτης Μεθόδιος-Μπαλάνος Βασιλόπουλος, Ι, 1.

Ε.Κ.Ε.Ο. Ἑλληνοκαθολική [Ρωμαιοκαθολική] Ἐκκλησία Ὀράντεας, Ρουμανία.

38/39: —τ.Β. Κανέλος Στέφανος, Ι, 1/2.

Ε.Σ.Β. Ἑλληνική Σχολή Βυτίνης.

1: —τ.Β. Νοταρᾶς Δημήτριος, Ι, 2.
—τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, ΙΙ, 161.
3: —τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, ΙΙ, 178.

Ε.Σ.Ο. Ἑλληνική Σχολή Ὀδησσοῦ.

—: —τ.Β. Δωρόθεος ὁ Λέσβιος, Ι, 4.

Ε.Σ.Σ. Εὐαγγελική Σχολή Σμύρνης.

5: —τ.Β. Κορέσιος Γεώργιος, Ι, 3 καί ΙΙ, 4.
7: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 100.
9: —τ.Β. Μαυροκορδάτος Ἀλέξανδρος, Ι, 19.
12: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙΙ, 24.
15: —τ.Γ1. Διοσκορίδης, Ι, 10.
17: —τ.Β. Βλάχος Γεράσιμος, ΙΙΙ, 10.
—τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙΙ, 66.
43: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 55.
45: —τ.Α. Ἀνώνυμα, IV, 5.
49: —τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, ΙΙ, 158.

52: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙΙ, 60.
56: —τ.Α. Πρώϊος Δωρόθεος, ΙΙΙ, 3 καί IV, 4.
—τ.Α. Ἀνώνυμα, ΙΙΙ, γ, 1 καί ΙΙΙ, δ, 2.
64: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙΙ, 31.
84: —τ.Β. Μαυροκορδάτος Ἀλέξανδρος, Ι, 44.
86: —τ.Β. Ἀνώνυμα σχόλια σέ ἔργα τοῦ Ἀριστοτέλη, Γ, 8.
99: —τ.Γ1. Πορφυρόπουλος Μάρκος, Ι, 5.
101: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 98.

Ε.Φ.Π.Α. Ἐργαστήριο Φαρμακογνωσίας Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.
—: —τ.Γ1. Ὅμηρος Γεώργιος, V, 1.

Ζ.Π.Σ. Βιβλιοθήκη Ι. Μονῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, Σάμου.
9: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Γ, 70.

Ζ.Σ. Ζωγράφειος Σχολή, Κωνσταντινούπουλη.
3: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, α, 136.
—τ.Γ1. Μελέτιος μοναχός, Ι, 11.
7: —τ.Α. Ἀνώνυμα, ΙΙΙ, 5.
16: —τ.Γ1. Νεμέσιος ἐπίσκοπος Ἐμέσης, Ι, 10.
35: —τ.Α. Ἀνώνυμα, Ι, 25.
39: —τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, Ι, 29.

Ζ.Σ.Ι. Ζωσιμαία Σχολή, Ἰωάννινα.
5: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 60.
29: —τ.Α. Βενιαμίν Λέσβιος, Ι, 4.

Θ.Σ.Π.Α. Θεολογικό Σπουδαστήριο Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.
44: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Δ, 1.
46: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, α, 140.

Ι.Ε.Ε. Ἱστορική καί Ἐθνολογική Ἑταιρεία, Ἀθήνα.
21: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Γ, 56.
34: —τ.Β. Παπαβασιλόπουλος Ἀναστάσιος, Ι, 2.

51. —τ.Γ1. Κλάδος 'Ιωάννης, I, 1.
71: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, α, 78.
—τ.Β. 'Αργυρός 'Ισαάκ, I, 5.
—τ.Β. Φιλόπονος 'Ιωάννης, I, 8.
89: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, II, 163.
115: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, II, 117.
170: —τ.Β. Φιλῆς Μανουήλ, I, 6.
177: —τ.Α. 'Ανώνυμα, I, 32.
188: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, II, 67.
211. —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, α, 68.
218: —τ.Α. Ψελλός Μιχαήλ, I, 2.
223: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, I, 53.
241. —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, II, 135.
244: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Α, IV, γ, 19.
245: —τ.Γ1. Νικόλαος 'Αγραφιώτης, IV, 5.
249: —τ.Β. Ανώνυμα, Γ, 63.

I.M.M. 'Ιστορικό Μουσεῖο Μόσχας.

186: —τ.Β. 'Επιφάνιος ἐπίσκοπος Κύπρου, I, 27
220: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, α, 75.
259: —τ.Β. Ψελλός Μιχαήλ, I, 4.
260: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, II, 81.
—τ.Γ1. Γαληνός, I, 29.
—τ.Γ1. Ιπποκράτης, I, 11.
—τ.Γ1. Μελέτιος μοναχός, I, 5.
395: —τ.Γ1. Γαληνός, I, 27.
453: —τ.Β. 'Ανώνυμα σχόλια σέ ἔργα τοῦ 'Αριστοτέλη, Δ. 9.
454: —τ.Β. 'Ανώνυμα σχόλια σέ ἔργα τοῦ Αριστοτέλη, Β, 2.
465: —τ.Γ1. Γαληνός, I, 12.
466: —τ.Γ1. Γαληνός, I, 14.
468: —τ.Γ1. Συμεών Σῆθ, I, 7.
477· —τ.Γ1. Διοσκορίδης, I, 11.
494: —τ.Β. Βλεμμύδης Νικηφόρος, I, A, 1.
495: —τ.Β. Βλεμμύδης Νικηφόρος, I, A, 2.
496: —τ.Β. Βλεμμύδης Νικηφόρος, I, A, 3.
506: —τ.Β. Στράβων, I, 2.

I.M.Σ. 'Ιερά Μητρόπολη Σάμου.

40: —τ.Α. Πρώϊος Δωρόθεος, I, A, 4.

61: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, ΙΙ, 98.
62: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 112.
—τ.Β. 'Ανώνυμα σχόλια σέ ἔργα τοῦ 'Αριστοτέλη, Α, 25.
67: —τ.Β. Δαμοδός Βικέντιος, Ι, 9.
89: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 76.

Κ.Α.Ε. Καλύβη 'Αγίου Εὐσταθίου.
196: —τ.Α. 'Ανώνυμα, Ι, 37.

Κ.Α.Ι. Καλύβη 'Αδελφότητος 'Ιωασαφαίων.
99: —τ.Β. Βλάχος Γεράσιμος, ΙΙΙ, 9.
—τ.Β. Βούλγαρις Εὐγένιος, IV, 3.
123: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Α, 46.
128: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, ΙΙ, 160.

Κ.Β.Α. Κοργιαλένειος Βιβλιοθήκη 'Αργοστολίου.
9: —τ.Γ1. Ανώνυμα, Β, Ι, 11.

Κ.Β.Α.Κ. Κεντρική Βιβλιοθήκη Ακαδημίας 'Επιστημῶν «Β.Ι. Βερνάντσκι», Κίεβο.
—: —τ.Γ Προσθῆκες Συμπληρώσεις, 10.

Κ.Β.Τρ. Κοινοτική Βιβλιοθήκη Τρεβίζου.
286: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 62.

Κ.Δ.Β. Δημοτική Βιβλιοθήκη Καλύμνου.
9: —τ.Α. Βούλγαρις Εὐγένιος, ΙΙΙ, 10.
11. —τ.Γ1. Πύρρος Διονύσιος, ΙΙ, 1.
12: —τ.Γ1. 'Αέτιος 'Αμιδηνός, Ι, 7.
13: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, Ι, 60.
17: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 43.
28: —τ.Γ1. Ζαβίρας 'Ιω. Γεώργιος, Ι, 2.

Κ.Ε.Μ.Ν.Ε. Κέντρο 'Ερεύνης Μεσαιωνικοῦ καί Νέου 'Ελληνισμοῦ 'Ακαδημίας 'Αθηνῶν.
—: —τ.Β. Δαμασκηνός ὁ Στουδίτης, ΙΙ, 20 (καί τ.Γ Συμπληρώσεις - Προσθῆκες, 8).

—: —τ.Γ1. Λάνδος 'Αγάπιος, I, 1.
—τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, I, 23.

Κ.Κ.Α. Κώδικες Κ. Ἄμαντου.
—: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, II, 23.

Κ.Ν. Κώδικες Νάξου.
2: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, II, 185.

Κ.Π.Β. Κεντρική Πατριαρχική Βιβλιοθήκη Ἱεροσολύμων.
2: —τ.Β. Δαμοδός Βικέντιος, I, 18.
13: —τ.Γ1. Σαρακηνός 'Ιωάννης, I, 1.

Κ.Π.Β.(ν) Κεντρική Πατριαρχική Βιβλιοθήκη Ἱεροσολύμων (Νέα συλλογή).
43: —τ.Β. Ανώνυμα, Β, β, 69.
44: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Α, 22.
—τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, II, 40.
45: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, II, 127.
93: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Γ 30.

Κ.Ρ.Β. Codici Reginensis Greci, Βατικανό.
16: —τ.Β. Θεοδώριτος, I, 1.
—τ.Β. Κλεομήδης, I, 3.
38: —τ.Β. Αὐτόλυκος, I, 2.
—τ.Β. Εὐκλείδης, I, 1· II, 1 καί III, 1.
—τ.Β. Θεοδόσιος ὁ Τριπολίτης, I, 2.

Κ.Σ.Α. Σχολή Κορθίου, Ἄνδρος.
5: —τ.Α. Πρώϊος Δωρόθεος, I, Α, 5 καί III, 2.

Κ.Φλ. Κώδικες Φλωρεντίας.
2: —τ.Β. Γρηγορᾶς Νικηφόρος, I, 2.
—τ.Β. Φιλόπονος 'Ιωάννης, I, 7.
14: —τ.Α. Ανώνυμα, I, 9.

Λ.Ι. Λύκειο Ἁγίου Κηρύκου, Ἰκαρία (πρώην μονῆς Λευκάδος Ἰκαρίας).

5: —τ.Β. Βενιαμίν Λέσβιος, I, 11.

Μ.Α. Μονή Ἁγίας, Ἄνδρος.

72: —τ.Β. Ἐπιφάνιος ἐπίσκοπος Κύπρου, I, 5.
74: —τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, II, 73.
77: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Δ, 27.
—τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Α, III, 10.

Μ.Α.Α. Σκήτη Ἁγίας Ἄννης, Ἅγιον Ὄρος.

22(103): —τ.Β. Ψελλός Μιχαήλ, I, 3.

Μ.Α.Α.Σ. Μονή Ἁγίας Αἰκατερίνης τοῦ Σινᾶ.

1385: —τ.Β. Βλεμμύδης Νικηφόρος, I, Β, 8.
1387· —τ.Γ1. Ἱπποκράτης, III, 4.
1392: —τ.Β. Φιλῆς Μανουήλ, I, 3.
1406: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Δ, 22.
1650: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, III, 9.
1676: —τ.Β. Μαυροκορδάτος Ἀλέξανδρος, I, 38.
1686: —τ.Α. Ζερζούλης Νικόλαος, I, 4 καί 8.
1700: —τ.Β. Μαυροκορδάτος Ἀλέξανδρος, I, 13.
1734: —τ.Β. Μαρκουρᾶς Ἰωαννίκιος, I, 11
1754: —τ.Β. Παχυμέρης Γεώργιος, II, 1.
1761: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, β, 47.
1766: —τ.Β. Πορφυρόπουλος Μάρκος, I, 1.
1813: —τ.Γ1. Βλαστός Νικόλαος, I, 1.
1848: —τ.Γ1. Νικόλαος Ἀγραφιώτης, V, Α, 1.
—τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, I, 15.
1861: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Α, 24 καί Β, α, 88.
1863: —τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Α, IV, α, 4 καί Β, II, 156.
1864: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, I, 8.
—τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, β, 67.
—τ.Β. Βλεμμύδης Νικηφόρος, I, Α, 21.
1868: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, β, 73.
—τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, II, 93.
1874: —τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, II, 157.
1904: —τ.Γ1. Γαληνός, I, 33.

1910: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, Ι, 41.
1916: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, Ι, 37.
1930: —τ.Β. Δαμασκηνός ὁ Στουδίτης, ΙΙ, 19.
1934: —τ.Β. 'Ανώνυμα Β, β, 61.
1938: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, β, 62 καί Γ 30.
—τ.Β. 'Επιφάνιος ἐπίσκοπος Κύπρου, Ι, 24.
1982: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, ΙΙ, 80.
1983: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, ΙΙ, 88.
2030: —τ.Γ1. Μελέτιος [Μιχαήλ] Μῆτρος, Ι, 1 καί ΙΙ, 1
—τ.Γ1. Γαληνός, Ι, 28.
2122: —τ.Β. Δαμασκηνός ὁ Στουδίτης, ΙΙ, 18.
—τ.Γ1. Ανώνυμα, Β, ΙΙ, 76.
2124: —τ.Β. Ανώνυμα, Β, α, 10.
2134: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 39.
2139: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, α, 117 καί Δ, 8.
—τ.Γ1. Γαληνός, Ι, 34.

Μ.Α.Λ. Μονή ῾Αγίας Λαύρας.

2: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 68.
5: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 117
6: —τ.Β. Βούλγαρις Εὐγένιος, ΙΙ, 9.
8: —τ.Β. Βλάχος Γεράσιμος, Ι, 8 καί 10.
11: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙΙ, 38.
21: —τ.Β. Βλάχος Γεράσιμος, Ι, 5.
26: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 88.
31: —τ.Β. Βλάχος Γεράσιμος, IV, 1.
39: —τ.Γ1. Γιακουλεύς 'Αλέξανδρος, Ι, 7
41: —τ.Α. 'Ανώνυμα, IV, 10.
42: —τ.Γ1. Γιακουλεύς 'Αλέξανδρος, Ι, 8.
46: —τ.Β. Βούλγαρις Εὐγένιος, ΙΙ, 12.
—τ.Β. 'Ανώνυμα σχόλια σέ ἔργα τοῦ 'Αριστοτέλη, Β, 12.
69: —τ.Γ1. Θεόφιλος ὁ Πρωτοσπαθάριος, Ι, 1.
77: —τ.Β. Βούλγαρις Εὐγένιος, IV, 7.
500: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Α, 11.
512: —τ.Γ1. Γιακουλεύς 'Αλέξανδρος, Ι, 5.

Μ.Α.Π. Μονή ῾Αγίου Παύλου, Ἅγιον Ὄρος.

22(149): —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, α, 76.
—τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Γ, 18.
—τ.Γ1. ῾Ιπποκράτης, ΙΙ, 7.

Μ.Α.Πν. Μονή Ἁγίων Πάντων, Πάτρα.

13: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, β, 74.

Μ.Α.Τ.Μ. Μετόχι Ἁγίου Τάφου, Μόσχα.

7: —τ.Β. Βενιαμίν Λέσβιος, Ι, 21.

Μ.Α.Χ. Μονή S. Maria Delle Grazie.

96: —τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, Ι, 17.

Μ.Β. Μονή Βατοπεδίου, Ἅγιον Ὄρος.

20: —τ.Β. Μαυροκορδάτος Ἀλέξανδρος, Ι, 21.
29: —τ.Γ1. Ἀέτιος Ἀμιδηνός, Ι, 4.
41: —τ.Α. Καῖρης Θεόφιλος, Ι, 6.
42: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, α, 85.
—τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, ΙΙ, 91.
45: —τ.Α. Θεοτόκης Νικηφόρος, Ι, 7.
—τ.Β. Θεοτόκης Νικηφόρος, Ι, 5.
151: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Ε, 17.
188: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, α, 2.
199: —τ.Α. Θέων ὁ Ἀλεξανδρινός, Ι, 3.
—τ.Β. Πρόκλος, Ι, 3.
203: —τ.Β. Βούλγαρις Εὐγένιος, Ι, 4.
209: —τ.Α. Θεοτόκης Νικηφόρος, Ι, 6.
—τ.Α. Πρώϊος Δωρόθεος, Ι, Β, 2 καί IV, 2.
210: —τ.Α. Ἠλιάδης Μανασσῆς, Ι, 1.
279: —τ.Β. Ἀργυρός Ἰσαάκ, Ι, 1.
—τ.Β. Ἐπιφάνιος ἐπίσκοπος Κύπρου, Ι, 23.
377: —τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, Ι, 57.
378: —τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, Ι, 27· Β, Ι, 55 καί Β, ΙΙ, 149.
379: —τ.Γ1. Νοταρᾶς Γεωργούλης, Ι, 3.
—τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, Ι, 58.
380: —τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, ΙΙ, 150.
381: —τ.Γ1. Νικόλαος Ἀγραφιώτης, V, Β, 5.
—τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, ΙΙ, 147.
395: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 122.
396: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 74.
402: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 25.
485: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, α, 94.

535: —τ.Β. Βλεμμύδης Νικηφόρος, Ι, Α, 28.
536: —τ.Β. Βλεμμύδης Νικηφόρος, Ι, Α, 30.
538: —τ.Β. Ἐπιφάνιος ἐπίσκοπος Κύπρου, Ι, 25.
539: —τ.Α. Ζερζούλης Νικόλαος, Ι, 16.
540: —τ.Α. Θεοτόκης Νικηφόρος, Ι, 8.
—τ.Α. Ἀνώνυμα, IV, 6.
548: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, β, 45.
552: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Γ, 27.
691-706: —τ.Β. Δούγκας Στέφανος.
707: —τ.Α. Δούγκας Στέφανος, Ι, 1.
708: —τ.Α. Καΐρης Θεόφιλος, ΙΙ, 2 καί ΙΙΙ, 2.
—τ.Β. Καΐρης Θεόφιλος, Ι, 7
709: —τ.Β. Πρόκλος, Ι, 18.
726: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 36.
727: —τ.Α. Θεοδόσιος ἐκ Βιθυνίας, Ι, 1.
—τ.Β. Ἀνώνυμα, Α, 28, 32, 33, 38 καί Β, α, 123.
740: —τ.Α. Βενιαμίν Λέσβιος, Ι, 7.
—τ.Α. Ἀνώνυμα, ΙΙ, 5.
741: —τ.Γ1. Μουλαΐμης Σταῦρος, Ι, 1.
778: —τ.Α. Καΐρης Θεόφιλος, Ι, 2.
784: —τ.Β. Μοισιόδαξ Ἰώσηπος, Ι, 2.
787: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Γ, 47.
985: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, β, 8.

Μ.Βλ. Μονή Βλατάδων, Θεσσαλονίκη.

14: —τ.Γ1. Γαληνός, Ι, 9.
29: —τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, ΙΙ, 169.
43: —τ.Α. Ζερζούλης Νικόλαος, Ι, 7.
56: —τ.Β. Βούλγαρις Εὐγένιος, Ι, 7.

Μ. Βουλ. Μονή Βουλκάνου, Μεσσηνία.

3: —τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, ΙΙ, 111.
4: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, β, 82.
—τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, ΙΙ, 142.

Μ. Βυλ. Μονή Βυλίζης, Ἤπειρος.

23: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 109.

Μ.Γ. Μονή Γρηγορίου, Ἅγιον Ὄρος.

97(644): —τ.Β. Μαυροκορδάτος Ἀλέξανδρος, I, 17
102(649): —τ.Β. Δαμοδός Βικέντιος, I, 15.
112(659): —τ.Α. Δούκας Κωνσταντῖνος, I, 1.

Μ.Γ.Σ. Μεγάλη τοῦ Γένους Σχολή.

6: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Γ, 60.
8: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, II, 4.
12: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, III, 34.
16: —τ.Α. Καΐρης Θεόφιλος, I, 1.
18: —τ.Α. Ζερζούλης Νικόλαος, I, 4.
19: —τ.Β. Μαυροκορδάτος Αλέξανδρος, I, 29.
22: —τ.Β. Ἀνώνυμα σχόλια σέ ἔργα τοῦ Ἀριστοτέλη, Β, 13 καί Γ,7.

Μ.Δ. Μονή Δοχειαρίου, Ἅγιον Ὄρος.

128(2802): —τ.Β. Ἀνώνυμα, Γ, 36.
134(2808): —τ.Γ1. Ἱπποκράτης, I, 17.
146(2820): —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, β, 14.
243(2917): —τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, II, 64 καί 71.
—τ.Γ1. Ἱπποκράτης, I, 18 καί II, 8.
260(2934): —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, α, 17.
261(2935): —τ.Β. Μαυροκορδάτος Ἀλέξανδρος, I, 35.
266(2940): —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, II, 35.
267(2941): —τ.Α. Πρώϊος Δωρόθεος, I, Α, 3 καί II, 2.
271(2945): —τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Γ, 31.
272(2946): —τ.Β. Κούρσουλας Νικόλαος, II, 4.
—τ.Β. Τυπάλδος Ματθαῖος (Μελέτιος), I, 1.
274(2948): —τ.Α. Ἀνώνυμα, V, 3.
—τ.Β. Ἀνώνυμα σχόλια σέ ἔργα τοῦ Ἀριστοτέλη, Α, 12.
—τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Α, IV, γ, 12.

Μ.Δν. Μονή Διονυσίου, Ἅγιον Ὄρος.

167(3701): —τ.Β. Ἀνώνυμα, Α, 1· Β, β 2 καί Γ, 3.
—τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Α, III, 1.
—τ.Γ1. Γαληνός, I, 8.
—τ.Γ1. Ἱπποκράτης, I, 1.

214(3748): —τ.Γ1. Γρηγόριος Νύσσης, I, 1.
219(3753): —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, α, 24.
224(3758): —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, α, 38.
—τ.Β. Βλεμμύδης Νικηφόρος, II, 3.
—τ.Β. Πέτρος, διάκον καί φιλόσοφος, I, 2.
—τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Α, IV, β, 2.
—τ.Γ1. 'Ιπποκράτης, I, 7.
226(3760): —τ.Γ1. 'Ιπποκράτης, II, 2.
243(3777): —τ.Β. Δαμασκηνός ὁ Στουδίτης, II, 16.
244(3778): —τ.Β. 'Επιφάνιος ἐπίσκοπος Κύπρου, I, 17.
247(3781): —τ.Γ1. Δανιήλ ἱερομόναχος, I, 2.
265(3799): —τ.Γ1. Νεμέσιος ἐπίσκοπος 'Εμέσης, I, 1.
274(3808): —τ.Β. Ανώνυμα, Α, 6.
—τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Α, III, 4.
—τ.Γ1. Γρηγόριος Νύσσης, I, 2.
275(3809): —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, β, 43.
282(3816): —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, β, 15 καί Γ, 21.
—τ.Β. Διονύσιος ὁ Περιηγητής, I, 5.
289(3823): —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, α, 41.
—τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, II, 18.
298(3832): —τ.Β. 'Ανώνυμα, Γ, 32.
324(3858): —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, α, 44.
331(3865): —τ.Α. 'Ανώνυμα, III, α, 7.
346(3880): —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Α, IV, γ, 7 καί Β, II, 24.
391(3925): —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, α, 66.
397(3931): —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, β, 32.
521(4055): —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, II, 70.
532(4066): —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, II, 74.
584(4118): —τ.Γ1. Δανιήλ ἱερομόναχος, I, 1.
610 : —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, α, 64.
—τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Α, IV γ, 11 καί Β, I, 8.

Μ.Ε. Μονή 'Εσφυγμένου, "Αγιον "Ορος.

38(2051): —τ.Γ1. Ανώνυμα, Γ, 28.
74(2087): —τ.Β. Ανώνυμα, Α, 14.
95(2108): —τ.Β. Βλεμμύδης Νικηφόρος, I, A, 43.
131(2144): —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, β, 10.
269(2282): —τ.Α. Ζερζούλης Νικόλαος, I, 15.
271(2284): —τ.Α. Βενιαμίν Λέσβιος, IV, 3.

272(2285): —τ.Α. Ἀνώνυμα, ΙΙ, 2.
275(2288): —τ.Α. Πρώϊος Δωρόθεος, ΙΙ, 4.
276(2289): —τ.Γ1. Νικόδημος Ἁγιορείτης, Ι, 1.
281(2294): —τ.Α. Ἀνώνυμα, ΙΙΙ, α, 6.
283(2296): —τ.Α. Πρώϊος Δωρόθεος, Ι, Α, 2 καί ΙΙ, 1.
284(2297): —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 78.
290(2303): —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙΙ, 47.
—τ.Β. Μαυροκορδάτος Ἀλέξανδρος, Ι, 46.
291(2304): —τ.Α. Μπαλάνος Βασιλόπουλος, Ι, 1.
294(2307): —τ.Α. Πρώϊος Δωρόθεος, ΙΙ, 5.
295(2308): —τ.Α. Πρώϊος Δωρόθεος, ΙΙΙ, 1.
298(2311): —τ.Α. Ἀνώνυμα, ΙΙΙ, γ, 4.
—τ.Β. Μαρκουρᾶς Ἰωαννίκιος, Ι, 13.
308(2321): —τ.Β. Ἀνώνυμα, Α, 15.
311(2324): —τ.Α. Ἀνώνυμα, ΙΙΙ, δ, 3.
312(2325): —τ.Α. Ἀνώνυμα, ΙΙΙ, γ, 2.
313(2326): —τ.Α. Ἀνώνυμα, Ι, 33.
317(2330): —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, β, 24.
—τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, ΙΙ, 37.
—τ.Γ1. Ἱπποκράτης, Ι, 6.

Μ.Ε.Σ. Μονή Εὐαγγελισμοῦ, Σκίαθος.
28: —τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, Ι, 22.
—τ.Γ1. Πλανούδης Μάξιμος, Ι, 4.
30: —τ.Γ1. Ανώνυμα, Β, ΙΙ, 183.

Μ.Ζ. Μουσεῖο Ζακύνθου.
18: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙΙ, 64.

Μ.Θ.Κ. Μονή Θεμάτων, Κεφαλλονιά.
1: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 67.

Μ.Θ.Σ. Μονή Γενεθλίου τῆς Θεοτόκου, Σίφνος.
1: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Δ, 10.

Μ.Ι. Μονή Ἰβήρων, Ἅγιον Ὄρος.
78(4198): —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, β, 4.

—τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Γ, 1.
83(4203): —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Γ, 2.
92(4212): —τ.Β. 'Ανώνυμα, Γ, 10.
—τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Γ, 8.
—τ.Γ1. 'Ιπποκράτης, I, 5.
102(4222): —τ.Β. 'Αργυρός 'Ισαάκ, I, 6.
—τ.Β. Φιλόπονος 'Ιωάννης, I, 11.
116(4236): —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, II, 136.
—τ.Β. Τυπάλδος Ματθαῖος (Μελέτιος), I, 4.
—τ.Β. 'Ανώνυμα σχόλια σέ ἔργα τοῦ 'Αριστοτέλη, Α, 23.
117(4237): —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, II, 102.
119(4239): —τ.Β. Παχυμέρης Γεώργιος, I, 3.
121(4241): —τ.Β. Μαυροκορδάτος 'Αλέξανδρος, I, 32.
126(4246): —τ.Β. 'Ανώνυμα, Γ, 5.
—τ.Β. Πτολεμαῖος, II, α, 2.
135(4255): —τ.Β. 'Ανώνυμα σχόλια σέ ἔργα τοῦ 'Αριστοτέλη, Α, 24.
139(4259): —τ.Β. Δαμασκηνός ὁ Στουδίτης, II, 17.
147(4267): —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, α, 45.
151(4271): —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, II, 1.
152(4272): —τ.Β. Δαμασκηνός ὁ Στουδίτης, II, 9.
—τ.Β. 'Επιφάνιος ἐπίσκοπος Κύπρου, I, 13.
156(4276): —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, II, 126.
—τ.Γ1. 'Ιπποκράτης, I, 23.
159(4279): —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, α, 7.
174(4294): —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, β, 66.
—τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, I, 20.
180(4300): —τ.Γ1. Δημουλᾶς (Ραυτόπουλος), I, 2.
181(4301): —τ.Γ1. 'Αδαμάντιος, I, 2.
—τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Γ, 6.
182(4302): —τ.Γ1. Δημουλᾶς (Ραυτόπουλος), I, 1.
—τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Α, IV, γ, 9 καί Β, II, 13.
—τ.Γ1. 'Ιπποκράτης, I, 12.
183(4303): —τ.Γ1. Μάξιμος Πελοποννήσιος, II, 1.
—τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Α, IV, γ, 16.
—τ.Γ1. 'Ιπποκράτης, I, 25.
196(4316): —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, α, 98.
—τ.Γ1. Πορφυρόπουλος Μάρκος, I, 4.
205(4325): —τ.Β. 'Επιφάνιος ἐπίσκοπος Κύπρου, I, 22.

206(4326): —τ.Γ1. Συμεών Σῆθ, I, 1.
207(4327): —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, β, 11.
—τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, II, 35.
209(4329): —τ.Α. 'Ανώνυμα, III, β, 1.
—τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, α, 21.
213(4333): —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, β, 7.
214(4334): —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, I, 3.
—τ.Γ1. Συμεών Σῆθ, I, 2.
215(4335): —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, β, 34.
216(4336): —τ.Γ1. Διοσκορίδης, I, 2.
217(4337): —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Α, IV, γ, 8 καί Β, II, 19.
218(4338): —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, I, 5.
219(4339): —τ.Γ1. Νικόλαος 'Αγραφιώτης, V, Β, 3.
—τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, II, 151.
220(4340): —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Α, IV, γ, 13 καί Β, II, 45.
222(4342): —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, II, 21.
224(4344): —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, II, 112.
225(4345): —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, III, 40.
229(4349): —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, II, 10.
231(4351): —τ.Β. Τυπάλδος Ματθαῖος (Μελέτιος), I, 2.
232(4352): —τ.Β. Βλάχος Γεράσιμος, I, 2.
235(4355): —τ.Α. 'Ανώνυμα, III, β, 19.
238(4358): —τ.Β. Βλάχος Γεράσιμος, I, 9.
239(4359): —τ.Β. Βλάχος Γεράσιμος, I, 6.
245(4365): —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, III, 3.
—τ.Β. Πρόκλος, I, 7.
246(4366): —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, III, 28.
—τ.Β. Μαυροκορδάτος 'Αλέξανδρος, I, 45.
247(4367): —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, II, 15.
268(4388): —τ.Α. Βούλγαρις Εὐγένιος, IV, 6.
286(4406): —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, α, 49.
315(4435): —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, β, 42.
316(4436): —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, II, 79.
—τ.Γ1. Παῦλος ὁ Αἰγινήτης, I, 6.
329(4449): —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, α, 99.
—τ.Γ1. Συμεών Σῆθ, I, 8.
330(4450): —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, α, 92.
—τ.Β. 'Επιφάνιος ἐπίσκοπος Κύπρου, I, 31.
—τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Γ, 22.
343(4463): —τ.Β. 'Ανώνυμα, Γ, 71.

348(4468): —τ.Β. Δαμασκηνός ὁ Στουδίτης, ΙΙ, 6.
—τ.Β. Ἐπιφάνιος ἐπίσκοπος Κύπρου, Ι, 9.
351(4471): —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, β, 41.
373(4493): —τ.Β. Ἐπιφάνιος ἐπίσκοπος Κύπρου, Ι, 12.
375(4495): —τ.Α. Ἀνώνυμα, Ι, 20.
382(4502): —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, α, 23 καί Γ, 4.
—τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Γ, 3.
386(4506): —τ.Β. Ἀνώνυμα, Γ, 25.
388(4508): —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, α, 43.
—τ.Β. Ἀνώνυμα σχόλια σέ ἔργα τοῦ Ἀριστοτέλη, Α, 6.
—τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Γ, 10.
494(4614): —τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Γ, 12.
—τ.Γ1. Ἱπποκράτης, Ι, 8.
500(4620): —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙΙ, 41.
520(4640): —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, β, 25.
—τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Γ, 9.
535(4655): —τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, Ι, 4.
604(4724): —τ.Α. Βούλγαρις Εὐγένιος, IV, 5.
—τ.Α. Ἀνώνυμα, ΙΙΙ, β, 15.
—τ.Β. Βλεμμύδης Νικηφόρος, Ι, Α, 32.
617(4737): —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, β, 55.
623(4743): —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, β, 59.
669(4789): —τ.Β. Μαρκουρᾶς Ἰωαννίκιος, Ι, 5.
—τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, α, 104.
—τ.Γ1. Γαληνός, Ι, 36.
679(4799): —τ.Β. Ἐπιφάνιος ἐπίσκοπος Κύπρου, Ι, 30.
687(4807): —τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, Ι, 50.
689(4809): —τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, ΙΙ, 69.
692(4812): —τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, ΙΙ, 27.
695(4815): —τ.Β. Ἐπιφάνιος ἐπίσκοπος Κύπρου, Ι, 10.
718(4838): —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, β, 56.
719(4839): —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, α, 107.
751(4871): —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, β, 40.
766(4886): —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, β, 57.
—τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, ΙΙ, 82.
805(4925): —τ.Β. Ἐπιφάνιος ἐπίσκοπος Κύπρου, Ι, 21.
889(5009): —τ.Β. Βελισάριος, Ι, 1.
914(5034): —τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, ΙΙ, 55.
—τ.Γ1. Γαληνός, Ι, 30.

—τ.Γ1. Ἱπποκράτης, I, 13.
923(5043): —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, α, 106.
—τ.Γ1. Ἱπποκράτης, II, 10.
927(5047): —τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, II, 49.
940(5060): —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, β, 16.
954(5074): —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, α, 56.
1317(5437): —τ.Α. Ἀνώνυμα, I, 17.
—τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, II, 145.
1354(5474): —τ.Α. Ἀνώνυμα, III, β, 15.
1355(5475): —τ.Β. Τυπάλδος Ματθαῖος (Μελέτιος), I, 3.
1356(5476): —τ.Β. Κούρσουλας Νικόλαος, II, 7 καί III, 11.
1358(5478): —τ.Β. Κούρσουλας Νικόλαος, II, 5 καί III, 7.
1359(5479): —τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Α, IV, γ, 18.

Μ.Κ. Μονή Καρακάλλου, Ἅγιον Ὄρος.

62(1575): —τ.Α. Θέων ὁ Ἀλεξανδρινός, I, 7.
187(1700): —τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, II, 153.
238(1751): —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, α, 114.
242(1755): —τ.Β. Ἀνώνυμα, Δ, 19.
257(6596): —τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, II, 66.
277(6616): —τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, II, 14.
313 : —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, β, 88.
—τ.Γ1. Ἀνώνυμα Β, I, 31 καί Γ, 23.

Μ.Κρ. Μονή Κορώνης.

4: —τ. Γ1. Διοσκορίδης, I, 7.
7: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, II, 116.
18: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, II, 70.
51: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, III, 53.
—τ.Β. Μαυροκορδάτος Ἀλέξανδρος, I, 27.

Μ.Κτ. Μονή Κουτλουμουσίου, Ἅγιον Ὄρος.

177(3250): —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, β, 63 καί Γ, 37.
—τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, II, 75.
187(3260): —τ.Β. Ἐπιφάνιος ἐπίσκοπος Κύπρου, I, 4.
214(3287): —τ.Β. Ἀνώνυμα σχόλια σέ ἔργα τοῦ Ἀριστοτέλη, Γ, 6.
—τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Γ, 29.

215(3288): —τ.Β. Βλεμμύδης Νικηφόρος, Ι, Α, 38.
227(3300): —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Α, ΙΙΙ, 8.
236(3309): —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, ΙΙ, 36.
239(3312): —τ.Γ1. Διοσκορίδης, Ι, 12.
248(3321): —τ.Γ1. Νικόλαος 'Αγραφιώτης, IV, 2.
—τ.Γ1. Γαληνός, Ι, 31.
251(3324): —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, β, 60.
254(3327): —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, α, 46.
—τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, ΙΙ, 30.
263(3336): —τ.Γ1. 'Ιπποκράτης, ΙΙ, 4.
269(3342): —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, β, 3.
—τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, ΙΙ, 7.
—τ.Γ1. Νεμέσιος ἐπίσκοπος 'Εμέσης, Ι, 2.
347(3420): —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, α, 42.
379(3452): —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, ΙΙ, 11.
584 : —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, ΙΙ, 173.

Μ.Κω. Μονή Κωνσταμονίτου, Ἅγιον Ὄρος.

58(494): —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, α, 48.
—τ.Β. Πέτρος, διάκον καί φιλόσοφος, Ι, 3.
75(511): —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, α, 47.

Μ.Κ.Κ. Μονή Κύκκου, Κύπρος.

5: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 46.
6: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, Ι, 13.
38: —τ.Β. Δαμοδός Βικέντιος, Ι, 22.
39: —τ.Β. Μαυροκορδάτος 'Αλέξανδρος, Ι, 5.

Μ.Κ.Λ. Μονή Κιτίου, Λάρνακα Κύπρου.

1: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 138.
38: —τ.Β. Δαμοδός Βικέντιος, Ι, 14.

Μ.Λ. Μονή Λειμῶνος, Λέσβος.

35: —τ.Β. Βενιαμίν Λέσβιος, Ι, 14.
37: —τ.Α. Βενιαμίν Λέσβιος, Ι, 10.
58: —τ.Β. 'Ανώνυμα σχόλια σέ ἔργα τοῦ 'Αριστοτέλη, Α, 1.
90: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Γ, 13.
92: —τ.Β. Δαμασκηνός ὁ Στουδίτης, ΙΙ, 12.

—τ.Β. 'Ανώνυμα, Ε. 15.
108: —τ.Β. Σκυλίτσης 'Ιωάννης, Ι, 1.
—τ.Β. 'Αρχύτας Μάξιμος, Ι, 3.
—τ.Β. Πρόκλος, Ι, 16.
268: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Γ, 7 καί Ε, 5.
—τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Γ, 5.
—τ.Γ1. 'Ασκληπιάδης, Ι, 1.
371: —τ.Β. Βενιαμίν Λέσβιος, Ι, 17.

Μ.Μ.Λ. Μονή Μεγίστης Λαύρας, Ἅγιον Ὄρος.

474: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, β, 44.
—τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, ΙΙ, 60 καί 77.
586: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, β, 27.
654: —τ.Γ1. Νικόλαος Μυρεψός, Ι, 1.
661: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, β, 83 καί Ε, 24.
—τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, Ι, 36.
704: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, ΙΙ, 3.
866: —τ.Α. 'Ανώνυμα, IV, 1.
—τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, β, 13 καί 19.
—τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, ΙΙ, 33.
891: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Γ, 11.
1051: —τ.Α. Νικόμαχος ὁ Γερασηνός, Ι, Δ, 1.
—τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙΙ, 13.
—τ.Β. 'Ανώνυμα, Α, 8.
—τ.Β. Κλεομήδης, Ι, 8.
—τ.Β. Πρόκλος, Ι, 4.
—τ.Β. Φιλόπονος 'Ιωάννης, Ι, 10.
—τ.Β. 'Ανώνυμα σχόλια σέ ἔργα τοῦ 'Αριστοτέλη, Β, 8.
1083: —τ.Γ1. Νικόλαος 'Αγραφιώτης, ΙΙ, 5 καί V, Β, 1.
—τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, ΙΙ, 52 καί 83.
1084: —τ.Β. 'Επιφάνιος ἐπίσκοπος Κύπρου, Ι, 1.
1095: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, α, 60.
1132: —τ.Γ1. 'Ιπποκράτης, ΙΙ, 6.
1309: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, β, 35.
1325: —τ.Α. 'Ανώνυμα, ΙΙΙ, β, 16.
—τ.Β. Δαμασκηνός ὁ Στουδίτης, Ι, 1.
—τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, β, 77.
1328: —τ.Γ1. Γαληνός, Ι, 35.
1337: —τ.Β. Βλεμμύδης Νικηφόρος, Ι, Α, 36.
1346: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙΙ, 14.

1349: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙΙ, 22.
1353: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 12.
1375: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 59.
1418: —τ.Α. Ἀνώνυμα, Ι, 22.
1524: —τ.Β. Ἐπιφάνιος ἐπίσκοπος Κύπρου, Ι, 15.
1699: —τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, Ι, 42.
1724: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Δ, 7.
—τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, ΙΙ, 136.
1725: —τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, ΙΙ, 61.
1726: —τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, ΙΙ, 62.
1727: —τ.Γ1. Νικόλαος Ἀγραφιώτης, ΙΙ, 4.
—τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, ΙΙ, 112.
1728: —τ.Β. Δαμασκηνός ὁ Στουδίτης, ΙΙ, 10.
—τ.Β. Ἀνώνυμα, Ε, 14.
—τ.Β. Ἐπιφάνιος ἐπίσκοπος Κύπρου, Ι, 14.
—τ.Γ1. Παῦλος ὁ Αἰγινήτης, Ι, 4.
1730: —τ.Β. Δαμασκηνός ὁ Στουδίτης, ΙΙ, 14.
—τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, α, 96.
—τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, Ι, 43.
1734: —τ.Β. Δαμασκηνός ὁ Στουδίτης, ΙΙ, 13.
1759: —τ.Γ1. Μελέτιος μοναχός, Ι, 7.
1790: —τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Α, IV, γ, 14.
1816: —τ.Β. Δαμασκηνός ὁ Στουδίτης, ΙΙ, 8.
—τ.Β. Ἐπιφάνιος ἐπίσκοπος Κύπρου, Ι, 2.
1866: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, α, 87.
1877: —τ.Γ1. Μπαλάνος Βασιλόπουλος, Ι, 8.
1878: —τ.Γ1. Μπαλάνος Βασιλόπουλος, Ι, 9.
1883: —τ.Γ1. Παῦλος ὁ Αἰγινήτης, Ι, 1.
1884: —τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Α, ΙΙΙ, 3 καί Β, ΙΙ, 16.
—τ.Γ1. Παῦλος ὁ Αἰγινήτης, Ι, 2.
1886: —τ.Β. Ἐπιφάνιος ἐπίσκοπος Κύπρου, Ι, 26.
—τ.Γ1. Ἱπποκράτης, Ι, 19.
1889: —τ.Γ1. Γαληνός, Ι, 40.
1918: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙΙ, 20.
2147: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, α, 12.
—τ.Β. Ἀργυρός Ἰσαάκ, ΙΙ, 1.
—τ.Β. Κλεομήδης, Ι, 5.
—τ.Β. Μάρκος ἀρχιεπίσκοπος Ἐφέσου, Ι, 1.
2164: —τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, ΙΙ, 43.
2166: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Ε, 26.

Μ.Μπ.(α). Μουσεῖο Μπενάκη, Ἀθήνα (ἀνταλλάξημα).

15: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, α, 58.
36: —τ.Β. Μαυροκορδάτος Ἀλέξανδρος, Ι, 28.
55: —τ.Β. Μαυροκορδάτος Ἀλέξανδρος, Ι, 8.
57: —τ.Α, Βούλγαρις Εὐγένιος, IV, 7.
—τ.Β. Βούλγαρις Εὐγένιος, IV, 6.
59: —τ.Α. Ζερζούλης Νικόλαος, Ι, 3.
—τ.Α. Φουρναῖος Ἰωάννης, Ι, 2.
76: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 123.
122: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 48.
129: —τ.Γ1. Γιακουλεύς Ἀλέξανδρος, Ι, 4.
224: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 28.
228: —τ.Α. Βούλγαρις Εὐγένιος, IV, 4.
—τ.Α. Ἀνώνυμα, ΙΙΙ, α, 8.
—τ.Β. Δαμοδός Βικέντιος, Ι, 4.
—τ.Β. Ἀνώνυμα, Γ, 42.
250: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, Ι, 2.

Μ.Μπ.(π.) Μουσεῖο Μπενάκη, Ἀθήνα (παλαιό ἀρχεῖο).

3: —τ.Β. Βλεμμύδης Νικηφόρος, Ι, Β, 6.
49: —τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, ΙΙ, 17.

Μ.Μ.Σ. Μονή Μεγάλου Σπηλαίου, Καλάβρυτα.

61: —τ.Β. Μαυροκορδάτος Ἀλέξανδρος, Ι, 40.
77: —τ.Β. Βλάχος Γεράσιμος, ΙΙΙ, 3.
79: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, β, 26.
82: —τ.Α. Ἀνώνυμα, ΙΙΙ, δ, 1.
—τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, Ι, 9.
—τ.Β. Σκυλίτσης Ἰωάννης, Ι, 2.
—τ.Β. Ἀνώνυμα, Γ, 35.
—τ.Β. Ἀργυρός Ἰσαάκ, Ι, 1.
—τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, ΙΙ, 53.
83: —τ.Α. Ἀνώνυμα, ΙΙΙ, α, 9 καί ΙΙΙ, β, 17.
—τ.Α. Ψελλός Μιχαήλ, Ι, 6.
—τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, Ι, 24.
—τ.Β. Σκυλίτσης Ἰωάννης, Ι, 7.
—τ.Β. Πρόκλος, Ι, 15.
95: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, Ι, 18.
101: —τ.Β. Ἀνώνυμα σχόλια σέ ἔργα τοῦ Ἀριστοτέλη, Α, 19.

134: —τ.Β. Δαμοδός Βικέντιος, Ι, 17.
159: —τ.Β. Καρυοφύλλης Ἰωάννης, Ι, 1.
—τ.Β. Κούρσουλας Νικόλαος, ΙΙΙ, 3.
160: —τ.Β. Μαυροκορδάτος Ἀλέξανδρος, Ι, 14.
162: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 84.
174: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 77.
185: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, α, 3.
—τ.Β. Ἄρατος ὁ Σολεύς, Ι, 2.
193: —τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Γ, 16 καί 21.
198: —τ.Β. Κούρσουλας Νικόλαος, ΙΙ, 10.
220: —τ.Β. Κορέσιος Γεώργιος, ΙΙ, 3.
221: —τ.Α. Βούλγαρις Εὐγένιος, IV, 11.

Μ.Μ.Σκ. Μονή Μεταμορφώσεως, Σκόπελος.
8: —τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, ΙΙ, 171.

Μ.Ν.Ζ. Μονή Νικάνορος, Ζάβορδα.
50: —τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, ΙΙ, 164.
64: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, β, 29.

Μ.Ξ. Μονή Ξηροποτάμου, Ἅγιον Ὄρος.
21(2354): —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, β, 53.
48(2381): —τ.Β. Πρόκλος, Ι, 10.
94(2427): —τ.Β. Ἀνώνυμα, Γ, 19.
99(2432): —τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, Ι, 12.
100(2433): —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, α, 50.
198(2531): —τ.Β. Ἀνώνυμα, Α, 42.
248(2581): —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, β, 17.
256(2589): —τ.Γ1. Μελέτιος [Μιχαήλ] Μῆτρος, Ι, 2.
325 : —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, β, 21.
532 : —τ.Α. Πρώϊος Δωρόθεος, Ι, Α, 6· ΙΙΙ, 4 καί IV, 5.

Μ.Ξν. Μονή Ξενοφῶντος, Ἅγιον Ὄρος.
37(739): —τ.Γ1. Γρηγόριος Νύσσης, Ι, 3.
38(740): —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, Ι, 3.
85(787): —τ.Α. Ψελλός Μιχαήλ, Ι, 5.
—τ.Β. Πορφυρόπουλος Μάρκος, Ι, 9.
91(793): —τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, ΙΙ, 132.

92(794): —τ.Β. Δαμασκηνός ὁ Στουδίτης, II, 11.
250 : —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, β, 68.

Μ.Π. Μονή Παντελεήμονος, Ἅγιον Ὄρος.

114(5620): —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, β, 5.
138(5644): —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, α, 83.
225(5732): —τ.Β. Πρόκλος, I, 8.
229(5736): —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, I, 15.
—τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, α, 108.
—τ.Β. Πρόκλος, I, 12.
232(5739): —τ.Β. Ἀνώνυμα, Γ, 41.
236(5743): —τ.Α. Πρώϊος Δωρόθεος, I, A, 1· II, 3 καί V, 1.
237(5744): —τ.Α. Πρώϊος Δωρόθεος, VII, 1.
238(5745): —τ.Α. Ἀνώνυμα, I, 29.
239(5746): —τ.Α. Ἀνώνυμα, I, 27.
240(5747): —τ.Α. Θεοτόκης Νικηφόρος, I, 5.
—τ.Α. Πρώϊος Δωρόθεος, I, B, 1 καί IV, 3.
241(5748): —τ.Β. Βούλγαρις Εὐγένιος, II, 7.
242(5749): —τ.Β. Μελέτιος [Μιχαήλ] Μῆτρος, II, 2.
243(5750): —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, III, 45.
247(5754): —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, II, 22.
248(5755): —τ.Β. Βλάχος Γεράσιμος, III, 7.
—τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, III, 43.
249(5756): —τ.Β. Μαυροκορδάτος Ἀλέξανδρος, I, 9.
250(5757): —τ.Β. Πορφυρόπουλος Μάρκος, I, 8.
254(5761): —τ.Β. Μελέτιος [Μιχαήλ] Μῆτρος, I, 6.
262(5769): —τ.Γ1. Κοσμᾶς ἱερομόναχος Μακεδών, I, 1.
268(5775): —τ.Α. Ἀνώνυμα, III, β, 4.
—τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, α, 80.
270(5777): —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, β, 79.
294(5801): —τ.Β. Κορέσιος Γεώργιος, I, 2· II, 1 καί III, 1.
—τ.Γ1. Κορέσιος Γεώργιος, I, 1.
349(5856): —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, β, 93.
410(5917): —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, β, 39.
502(6009): —τ.Β. Φιλῆς Μανουήλ, I, 5.
517(6024): —τ.Β. Δούγκας Στέφανος, I, 14.
522(6029): —τ.Β. Βλεμμύδης Νικηφόρος, I, A, 44.
572(6079): —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, β, 52.
592(6099): —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, α, 135 καί Γ, 67.
684(6191): —τ.Β. Θεοτόκης Νικηφόρος, I, 1.

—τ.Γ1. Συμεών Σῆθ, Ι, 10.
748(6255): —τ.Β. Θεοτόκης Νικηφόρος, Ι, 4.
749(6256): —τ.Β. Μοισιόδαξ Ἰώσηπος, Ι, 1.
751(6258): —τ.Α. Ζερζούλης Νικόλαος, Ι, 14.
752(6259): —τ.Α. Ἀνώνυμα, ΙΙ, 1.
753(6260): —τ.Α. Ἀνώνυμα, IV, 4.
787(6294): —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, α, 134.
793(6300): —τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Α, IV, γ, 17 καί Β, ΙΙ, 137.
823(6330): —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙΙ, 15.
831(6338): —τ.Α. Ἀνώνυμα, ΙΙΙ, β, 9.
835(6342): —τ.Γ1. Ἱπποκράτης, ΙΙΙ, 9.
—τ.Γ1. Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, Ι, 2.
843(6350): —τ.Β. Ἀνώνυμα, Γ, 52.
844(6351): —τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, Ι, 49.
845(6352): —τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, ΙΙ, 138.
850(6357): —τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, ΙΙ, 128.

Μ.Πν. Μονή Παντοκράτορος, Ἅγιον Ὄρος.

141(1175): —τ.Β. Μαρκουρᾶς Ἰωαννίκιος, Ι, 9.
—τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, β, 81.
296 : —τ.Β. Μαυροκορδάτος Ἀλέξανδρος, Ι, 16.

Μ.Πρ. Μονή Προυσοῦ, Εὐρυτανία.

7: —τ.Γ2. Χειρόγραφα, Α, 2.
15: —τ.Β. Βλεμμύδης Νικηφόρος, Ι, Α, 40.
19: —τ.Β. Βλάχος Γεράσιμος, ΙΙΙ, 13.
22: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 41.
29: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, Ι, 23.
—τ.Γ1. Γαληνός, Ι, 41.

Μ.Π.Α. Μονή Παναχράντου, Ἄνδρος.

18: —τ.Β. Δαμαδός Βικέντιος, Ι, 19.

Μ.Π.Σ. Μονή Πανορμίτου, Σύμη.

14: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙΙ, 54.

Μ.Π.Τ. Μετόχι Παναγίου Τάφου (σήμερα στήν Ε.Β.Ε.).

18: —τ.Β. Δαμοδός Βικέντιος, Ι, 10.
40: —τ.Α. Βούλγαρις Εὐγένιος, Ι, 1.
60: —τ.Β. Κλεομήδης, Ι, 4.
73: —τ.Α. Ζερζούλης Νικόλαος, Ι, 5.
78: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Α, IV, β, 3· Β, Ι, 13 καί Β, ΙΙ, 68.
83: —τ.Γ1. Ροῦφος ὁ 'Εφέσιος, Ι, 1.
115: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙΙ, 5.
119: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, ΙΙ, 134.
121: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, Ι, 1.
—τ.Β. 'Αργυρός 'Ισαάκ, Ι, 4.
—τ.Β. Φιλόπονος 'Ιωάννης, Ι, 9.
146: —τ.Β. 'Ανώνυμα σχόλια σέ ἔργα τοῦ 'Αριστοτέλη, Α, 5.
153: —τ.Β. Πρόκλος, Ι, 13.
157: —τ.Β. Βλάχος Γεράσιμος, Ι, 3.
161: —τ.Β. Γορδάτος Κωνσταντῖνος, Ι, 1.
—τ.Β. Πρόκλος, Ι, 11.
165: —τ.Α. Θέων ὁ 'Αλεξανδρινός, Ι, 2.
173: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙΙ, 67.
177: —τ.Α. 'Ανώνυμα, ΙΙΙ, α, 5 καί ΙΙΙ, β, 6.
—τ.Α. Θέων ὁ 'Αλεξανδρινός, Ι, 5.
179: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, Ι, 2.
186: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, ΙΙ, 181.
189: —τ.Γ1. 'Ιπποκράτης, ΙΙ, 9.
190: —τ.Β. Βλεμμύδης Νικηφόρος, Ι, Α, 25.
200: —τ.Β. Νοταρᾶς Χρύσανθος, Ι, 1.
220: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, β, 71.
229: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Α, ΙΙ, 8.
233: —τ.Α. Βούλγαρις Εὐγένιος, IV, 2.
237: —τ.Β. Νοταρᾶς Χρύσανθος, ΙΙΙ, 1.
239: —τ.Β. Νοταρᾶς Χρύσανθος, ΙΙ, 1.
241: —τ.Β. Μελέτιος [Μιχαήλ] Μῆτρος, Ι, 1.
251: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Γ, 28.
—τ.Β. 'Ανώνυμα σχόλια σέ ἔργα τοῦ 'Αριστοτέλη, Β, 4.
266: —τ.Α. Βενιαμίν Λέσβιος, Ι, 12.
268: —τ.Α. Βενιαμίν Λέσβιος, Ι, 1· ΙΙ, 2 καί IV, 1.
277: —τ.Α. Βενιαμίν Λέσβιος, Ι, 15 καί ΙΙ, 5.
284: —τ.Β. Μαυροκορδάτος 'Αλέξανδρος, Ι, 12.
304: —τ.Β. Βλεμμύδης Νικηφόρος, Ι, Α, 19.
—τ.Γ1. Μελέτιος μοναχός, Ι, 4.

313: —τ.Α. 'Ανώνυμα, Ι, 6.
—τ.Α. Θέων ὁ 'Αλεξανδρινός, Ι, 1.
315: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, Ι, 20.
—τ.Β. Πορφυρόπουλος Μάρκος, Ι, 12.
—τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, β, 76.
—τ.Β. Ἄρατος ὁ Σολεύς, Ι, 4.
—τ.Β. Βλεμμύδης Νικηφόρος, Ι, Α, 39.
—τ.Β. Πρόκλος Ι, 14.
317: —τ.Α. 'Ανώνυμα, Ι, 11.
—τ.Β. Δαμασκηνός ὁ Στουδίτης, ΙΙΙ, 1.
—τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, α, 34.
—τ.Β. 'Αργυρός 'Ισαάκ, Ι, 3.
—τ.Β. 'Αρχύτας Μάξιμος, Ι, 1.
—τ.Β. Μάρκος ἀρχιεπίσκοπος 'Εφέσου, Ι, 3.
—τ.Β. Πλανούδης Μάξιμος, Ι, 2.
—τ.Β. Πρόκλος, Ι, 21.
—τ.Β. Φιλόπονος 'Ιωάννης, Ι, 2.
335: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Γ, 33.
340: —τ.Β. Δαμοδός Βικέντιος, Ι, 16.
354: —τ.Β. 'Ανώνυμα σχόλια σέ ἔργα τοῦ 'Αριστοτέλη, Β, 6.
357: —τ.Β. Βλεμμύδης Νικηφόρος, Ι, Α, 20.
—τ.Γ1. Μελέτιος μοναχός, Ι, 6.
363: —τ.Γ1. Γαληνός, Ι, 18.
418: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Γ, 48.
—τ.Β. Ψελλός Μιχαήλ, Ι, 5.
420: —τ.Β. Μελέτιος [Μιχαήλ] Μῆτρος, ΙΙ, 1.
438: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 20.
450: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 23.
462: —τ.Β. Δαμασκηνός ὁ Στουδίτης, ΙΙ, 4.
467: —τ.Β. Τσελεπής 'Ιωάννης, Ι, 1.
474: —τ.Β. Δωρόθεος ὁ Λέσβιος, Ι, 3.
480: —τ.Α. Βενιαμίν Λέσβιος, ΙΙ, 4.
482: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 103.
485: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 135.
508: —τ.Β. Μαυροκορδάτος 'Αλέξανδρος, Ι, 39.
525: —τ.Β. Σκυλίτσης 'Ιωάννης, Ι, 5.
541: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, ΙΙ, 51.
553: —τ.Β. Πορφυρόπουλος Μάρκος, Ι, 2.
—τ.Β. Σκυλίτσης 'Ιωάννης, Ι, 4.
—τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, α, 81.

—τ.Β. Βλεμμύδης Νικηφόρος, Ι, Α, 24.
—τ.Β. Ψελλός Μιχαήλ, ΙΙ, 1.
555: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 16.
565: —τ.Γ1. Μελέτιος μοναχός, Ι, 1.
569: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 49.
574: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙΙ, 4.
666: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 40.
679: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 11.
680: —τ.Β. Μαυροκορδάτος Ἀλέξανδρος, Ι, 1.
686: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙΙ, 68.
—τ.Β. Κούρσουλας Νικόλαος, ΙΙ, 6.
—τ.Β. Βλεμμύδης Νικηφόρος, Ι, Α, 29 καί 31.
688: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 17.
690: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 2.
691: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙΙ, 21.
693: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 34.
695: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙΙ, 11.
696: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, α, 112.
700: —τ.Β. Μάρκος ἀρχιεπίσκοπος Ἐφέσου, Ι, 2.
—τ.Β. Χρυσοκόκκης Γεώργιος Ι, 1.
769: —τ.Β. Σκυλίτσης Ἰωάννης, Ι, 6.
802: —τ.Β. Σπυλιωτάκης, Ι, 1.
872: —τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, ΙΙ, 105.

Μ.Π.Χ. Μονή Παναγίας, Χάλκη.

67: —τ.Γ1. Μπαλάνος Βασιλόπουλος, Ι, 13.
79: —τ.Γ1. Γιακουλεύς Ἀλέξανδρος, Ι, 2.
153: —τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Γ, 20.
160: —τ.Β. Πορφυρόπουλος Μάρκος, Ι, 14.
—τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, α, 90.
164: —τ.Γ1. Μάξιμος Πελοποννήσιος, Ι, 3.

Μ.Σ. Μονή Σίμωνος Πέτρα, Ἅγιον Ὄρος.

69(1337): —τ.Γ1. Διοσκορίδης, Ι, 9.
75(1343): —τ.Β. Βλεμμύδης Νικηφόρος, ΙΙ, 6.
77(1345): —τ.Β. Μαρκουρᾶς Ἰωαννίκιος, Ι, 98.
145(1423): —τ.Β, Ἀνώνυμα, Β, β, 38.
160(1428): —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, β, 49.
179(1447): —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 24.

180(1448): —τ.Α. 'Ανώνυμα, Ι, 38.
242(1510): —τ.Β. Δαμοδός Βικέντιος, Ι, 8.

Μ.Στ. Μονή Σταυρονικήτα, Ἅγιον Ὄρος.
87(952) : —τ.Β. 'Ανώνυμα, Δ, 30.
150(1015): —τ.Β. 'Ανώνυμα, Γ, 34.

Μ.Σ.Τ. Κώδικες Τραπεζοῦντος (Φροντιστηρίου).
3: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, β, 9.
16: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 72.
35: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, β, 30.
40: —τ.Β. Βλεμμύδης Νικηφόρος, Ι, Β, 10.
43: —τ.Β. Βλεμμύδης Νικηφόρος, Ι, Β, 11.
44: —τ.Β. Βλεμμύδης Νικηφόρος, Ι, Β, 12.
47: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 118.
49: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 113 καί ΙΙΙ, 61.
63: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, α, 122.
64: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, ΙΙ, 34 καί 38.

Μ.Τ. Μονή Ταξιαρχῶν Αἰγίου.
480: —τ.Β. Σκαρπέτης 'Εμμανουήλ, Ι, 1.
492: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, ΙΙ, 146.
497: —τ.Β. Σπυλιωτάκης, Ι, 2.

Μ.Φ.Η. Μονή Φραγκοπηδήματος 'Ηλείας.
1: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, α, 139.

Μ.Χ. Μονή Χιλιανδαρίου, Ἅγιον Ὄρος.
23(244): —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, β, 54.
—τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, ΙΙ, 54 καί 59.
24(245): —τ.Β. 'Ανώνυμα, Δ, 12.

Μ.Χ.Α. Μονή Χοζοβιωτίσσης, 'Αμοργός.
32: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Γ, 6.

Π.Α. Πανεπιστήμιο Ἀμβούργου.

37: —τ.Β. Πρόκλος, I, 19.
48: —τ.Α. Νικόμαχος ὁ Γερασηνός, I, Γ, 4.
49: —τ.Β. Αὐτόλυκος, I, 4.
—τ.Β. Εὐκλείδης, II, 4.
—τ.Β. Θεοδόσιος ὁ Τριπολίτης, I, 3.
50: —τ.Α. Ἥρων ὁ Ἀλεξανδρινός, I, Β, 2.
54: —τ.Α. Ἀνώνυμα, I, 12.
55: —τ.Α. Πάππος ὁ Ἀλεξανδρινός, I, 1.

Π.Β. Πατμιακή Βιβλιοθήκη (Μονή Ἰωάννου Χρυσοστόμου).

277: —τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, II, 58.
—τ.Γ1. Ἀέτιος Ἀμιδηνός, I, 6.
279: —τ.Β. Μαυροκορδάτος Ἀλέξανδρος, I, 41.
280: —τ.Β. Μαυροκορδάτος Ἀλέξανδρος, I, 42.
292: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, III, 57.
293: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, III, 58.
294: —τ.Β. Κούρσουλας Νικόλαος, II, 13.
—τ.Β. Τυπάλδος Ματθαῖος (Μελέτιος), I, 5.
306: —τ.Β. Βλάχος Γεράσιμος, III, 5.
307: —τ.Β. Βλάχος Γεράσιμος, III, 11.
344: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, III, 59.
348: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, II, 128.
349: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, II, 129.
350: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, II, 54.
351: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, II, 130 καί III, 69.
359: —τ.Β. Καῖρης Θεόφιλος, I, 6.
402: —τ.Β. Συρίγος Μελέτιος, I, 1.
406: —τ.Β. Βλεμμύδης Νικηφόρος, I, Β, 7.
409: —τ.Β. Κούρσουλας Νικόλαος, I, 3 καί III, 2.
438: —τ.Β. Μαρκουρᾶς Ἰωαννίκιος, I, 3.
—τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, α, 119 καί Δ, 17.
—τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Γ, 24.
—τ.Γ1. Ἀδαμάντιος, I, 4.
570: —τ.Γ1. Νικόλαος Ἀγραφιώτης, V, Α, 3.
—τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, I, 38.
—τ.Γ1. Ἱπποκράτης, III, 15.
—τ.Γ1. Ψελλός Μιχαήλ, I, 6.

652: —τ.Β. Μαρκουρᾶς Ἰωαννίκιος, Ι, 4.
—τ.Β. Ἀνώνυμα, Δ, 15.
680: —τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, Ι, 46.
704: —τ.Β. Ἀνώνυμα σχόλια σέ ἔργα τοῦ Ἀριστοτέλη, Α, 16 καί Β, 9.
813: —τ.Α. Πρόκλος, Ι, 4.
950Β: —τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, Ι, 45.
964: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙΙ, 70.

Π.Β.Α. Πατριαρχική Βιβλιοθήκη Ἀλεξανδρείας.

36: —τ.Γ1. Γαληνός, Ι, 24.
79: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, Ι, 17.
—τ.Β. Κοσμᾶς ὁ «Καλοκάγαθος», Ι, 1.
—τ.Β. Κλεομήδης, Ι, 10.
87: —τ.Β. Μετοχίτης Θεόδωρος (Λογοθέτης), Ι, 1.
88: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 91.
179: —τ.Β. Ἀνώνυμα σχόλια σέ ἔργα τοῦ Ἀριστοτέλη, Α, 9 καί Γ, 1.
180: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 1.
—τ.Β. Ἀνώνυμα σχόλια σέ ἔργα τοῦ Ἀριστοτέλη, Α, 8.
193: —τ.Γ1. Νεμέσιος ἐπίσκοπος Ἐμέσης, Ι, 5.
215: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 45.
216: —τ.Β. Βλεμμύδης Νικηφόρος, Ι, Α, 16.
—τ.Β. Ἀνώνυμα, Α, 4.
348: —τ.Β. Κλαρουζάνος Νικόλαος (Νικηφόρος), Ι, 1.
362: —τ.Β. Βλεμμύδης Νικηφόρος, Ι, Α, 23.
375: —τ.Β. Ἀνώνυμα σχόλια σέ ἔργα τοῦ Ἀριστοτέλη, Γ, 2.
379: —τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, Ι, 39.
464: —τ.Β. Μαυροκορδάτος Ἀλέξανδρος, Ι, 18.
476: —τ.Β. Κούρσουλας Νικόλαος, Ι, 2.

Π.Β.Β. Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη Βουδαπέστης.

19: —τ.Β. Μελέτιος [Μιχαήλ] Μῆτρος, ΙΙ, 8.

Π.Β.Βολ. Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη Μπολώνιας.

2734: —τ.Α. Νικόμαχος ὁ Γερασηνός, Ι, Γ, 1.

Π.Β.Ι. Πατριαρχική Βιβλιοθήκη Ἱεροσολύμων.

20: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, α, 74.
24: —τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Α, III, 7.
43: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, β, 84.
76: —τ.Α. Ἀνώνυμα, I, 15 καί III, δ, 4.
—τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, α, 95.
77: —τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Α, II, 6.
83: —τ.Β. Μαυροκορδάτος Ἀλέξανδρος, I, 33.
87: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, β, 22.
89: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, β, 31.
90: —τ.Β. Βλεμμύδης Νικηφόρος, II, 5.
94: —τ.Β. Ἀνώνυμα σχόλια σέ ἔργα τοῦ Ἀριστοτέλη, Α, 15.
96: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, III, 7.
102: —τ.Γ1. Μπαλάνος Βασιλόπουλος, I, 4.
—τ.Γ1. Ἱπποκράτης, III, 13.
103: —τ.Β. Κορέσιος Γεώργιος, I, 1.
111: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, α, 31.
115: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, III, 29.
117: —τ.Β. Ἀνώνυμα σχόλια σέ ἔργα τοῦ Ἀριστοτέλη, Α, 20.
118: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, III, 44.
119: —τ.Β. Μαυροκορδάτος Ἀλέξανδρος, I, 31.
120: —τ.Β. Μαυροκορδάτος Ἀλέξανδρος, I, 25.
148: —τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, I, 1.
—τ.Γ1. Γαληνός, I, 13.
153: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Δ, 13.
158: —τ.Β. Μαυροκορδάτος Ἀλέξανδρος, I, 2.
162: —τ.Α. Μάξιμος Συμαῖος, I, 1.
163: —τ.Β. Ψελλός Μιχαήλ, III, 1.
164: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, II, 63.
165: —τ.Β. Βούλγαρις Εὐγένιος, II, 3.
173: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, III, 56.
190: —τ.Α. Ἀνώνυμα, IV, 3.
207: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, β, 48.
—τ.Β. Ἀνώνυμα σχόλια σέ ἔργα τοῦ Ἀριστοτέλη, Α, 14.
208: —τ.Β. Δαμασκηνός ὁ Στουδίτης, II, 2.
212: —τ.Β. Φιλόπονος Ἰωάννης, I, 6.
—τ.Β. Ἀνώνυμα σχόλια σέ ἔργα τοῦ Ἀριστοτέλη, Β, 7.
243: —τ.Γ1. Κοντοπίδης Μάρκελλος Μιχαήλ, I, 4.
247: —τ.Γ1. Ψελλός Μιχαήλ, I, 2.
256: —τ.Γ1. Νικόλαος Ἀγραφιώτης, IV, 3.

260: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Α, IV, α, 2.
261: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, β, 23.
—τ.Γ1. 'Ανωνυμα, Α, III, 2 καί Γ, 14.
265: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, α, 100.
267: —τ.Β. Σκυλίτσης 'Ιωάννης, Ι, 3.
—τ.Β. 'Αρχύτας Μάξιμος, Ι, 2.
—τ.Β. Παῦλος ὁ 'Αλεξανδρινός, Ι, 2.
271: —τ.Β. Δαμασκηνός ὁ Στουδίτης, ΙΙ, 1.
273: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, ΙΙ, 122.
290: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, α, 128.
291: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Δ, 25.
299: —τ.Γ1. Μπαλάνος Βασιλόπουλος, Ι, 1.
300: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Α, IV, α, 1.
315: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, α, 120.
—τ.Β. Βλεμμύδης Νικηφόρος, Ι, Α, 37.
336: —τ.Γ1. Παῦλος ὁ Αἰγινήτης, Ι, 3.
339: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Α, IV, β, 1 καί Β, ΙΙ, 25.
354: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, Ι, 10.
—τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, β, 70 καί Δ, 11.
364: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Δ, 23 καί Ε, 19.
—τ.Γ1. 'Αδαμάντιος, Ι, 6.
367: —τ.Β. Βούλγαρις Εὐγένιος, ΙΙ, 8.
374: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 126.
375: —τ.Γ1. Κοντοπίδης Μάρκελλος Μιχαήλ, Ι, 3.
—τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, ΙΙ, 99.
384: —τ.Α. 'Ανώνυμα, ΙΙΙ, α, 3.
—τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, α, 82.
—τ.Β. Πρόκλος, Ι, 9.
388: —τ.Α. 'Ανώνυμα, ΙΙ, 3.
406: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙΙ, 35.
420: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙΙ, 42.
427: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 19.
434: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Ε, 18.
458: —τ.Γ1. Κοντοπίδης Μάρκελλος Μιχαήλ, Ι, 1.
459: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Α, 5.
460: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, Ι, 51.
470: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, α, 109 καί Ε, 25.
—τ.Γ1. Μελέτιος μοναχός, Ι, 9.
485: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, ΙΙ, 124.
511: —τ.Γ1. Μπαλάνος Βασιλόπουλος, Ι, 12.

—τ.Γ1. Μελέτιος μοναχός, I, 10.
686: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, III, 25.

Π.Β.Ι.(Λ.). Πατριαρχική Βιβλιοθήκη Ἱεροσολύμων (Βιβλιοθήκη Λαύρας).

43: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Ε, 7.
—τ.Β. Βλεμμύδης Νικηφόρος, II, 4.
110: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, III, 48.
111: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, II, 86.
112: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, II, 66.
115: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, II, 5.
116: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, α, 69.
—τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, II, 48.
173: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, II, 69.
174: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, II, 97.
432: —τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, I, 10.
440: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, II, 61.
497: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, III, 8.
498: —τ.Γ1. Ἱπποκράτης, III, 17.
504: —τ.Β. Κεραμεύς Νικόλαος, I, 1.
—τ.Β. Ἀνώνυμα σχόλια σέ ἔργα τοῦ Ἀριστοτέλη, Α, 10 καί Γ, 3.
509: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, β, 12.
547: —τ.Β. Ἀνώνυμα σχόλια σέ ἔργα τοῦ Ἀριστοτέλη, Α, 11.
548: —τ.Β. Κούρσουλας Νικόλαος, III, 8.
555: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, β, 33.
702: —τ.Α. Πρώϊος Δωρόθεος, VI, 1.

Π.Β.Ι.(Τ.Σ.). Πατριαρχική Βιβλιοθήκη Ἱεροσολύμων (Μονή Τιμίου Σταυροῦ).

10: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, II, 96.
85: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Γ, 24.
—τ.Γ1. Μελέτιος μοναχός, I, 2.

Π.Β.Κ. Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη Κοπεγχάγης.

93: —τ.Α. Ἀργυρός Ἰσαάκ, I, 3.
—τ.Α. Ἥρων ὁ Ἀλεξανδρινός, I, Γ, 5.
—τ.Γ1. Ξενοκράτης, I, 2.

Π.Β.Λ. Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη Λειψίας.

35: —τ.Β. Ἐπιφάνιος ἐπίσκοπος Κύπρου, I, 7.
54: —τ.Γ1. Γαληνός, I, 43.
55: —τ.Γ1. Γαληνός, I, 17.
56: —τ.Γ1. Γαληνός, I, 44.
60: —τ.Γ1. Ἰωάννης Ἀκτουάριος, I, 4.
61: —τ.Γ1. Ἱπποκράτης, III, 18.
64: —τ.Γ1. Ἀπολλώνιος ὁ Κιτιεύς, I, 1.
65: —τ.Γ1. Ἀέτιος Ἀμιδηνός, I, 8.

Π.Β.Σ. Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη Salamantina.

17: —τ.Β. Ἀφροδισεύς Ἀλέξανδρος, I, 1.

Π.Θ. Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

13: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Δ. 34.
25: —τ.Γ1. Στέφανος ὁ φιλόσοφος, I, 1.
52: —τ.Β. Δαμοδός Βικέντιος, I, 6.
97: —τ.Α. Ἀνώνυμα, I, 35.

Π.Κ. Παναγία Καμαριώτισσα, Χάλκη.

160: —τ.Β. Πορφυρόπουλος Μάρκος, I, 17.

Σ.Α.Τ.Α. Σχολή Ἁγίας Τριάδος, Ἄνδρος.

13: —τ.Β. Δαμοδός Βικέντιος, I, 2.

Σ.Β.Ν.Φ. Σπουδαστήριο Βυζαντικῆς καί Νεοελληνικῆς Φιλολογίας Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

6: —τ.Γ1. Μπαλάνος Βασιλόπουλος, I, 7.
7: —τ.Β. Ἐπιφάνιος ἐπίσκοπος Κύπρου, I, 6.
—τ.Β. Φιλῆς Μανουήλ, I, 2.
8: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, β, 58.
—τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, II, 56 καί 63.
16: —τ.Α. Βούλγαρις Εὐγένιος, I, 1.
19: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Ε, 13.
25: —τ.Β. Διονύσιος ὁ Περιηγητής, I, 2.
28: —τ.Β. Κούρκουλος Ἀλέξανδρος, I, 1.
41: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Γ, 45.

46: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, II, 184.
—: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Α, 45.

Σ.Δ. Βιβλιοθήκη Σχολῆς Δημητσάνης.

12: —τ.Γ1. 'Ιπποκράτης, III, 8.
43: —τ.Β. Μελέτιος [Μιχαήλ] Μῆτρος, I, 5.
49: —τ.Α. Καΐρης Θεόφιλος, II, 1.
50: —τ.Α. Καΐρης Θεόφιλος, I, 5.
68: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, β, 91 καί Δ, 26.
—τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, I, 32.
72: —τ.Α. Θεοτόκης Νικηφόρος, I, 3.
76: —τ.Α. Καΐρης Θεόφιλος, I, 4.
78: —τ.Β. Καΐρης Θεόφιλος, I, 3.
92: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, α, 138.

Σ.Μ.Α. Σιναϊτικό Μετόχι 'Αθηνῶν.

14: —τ.Β. Βλεμμύδης Νικηφόρος, I, B, 5.
15: —τ.Β. Δαμοδός Βικέντιος, I, 3.
30: —τ.Α. Βούλγαρις Εὐγένιος, IV, 3.
31: —τ.Α. 'Ανώνυμα, I, 18 καί III, β, 13.
—τ.Α. Θεοδόσιος ἐκ Βιθυνίας, I, 4.
—τ.Α. Θέων ὁ 'Αλεξανδρινός, I, 9.
—τ.Α. Νικόμαχος ὁ Γερασηνός, I, E, 1.
—τ.Β. 'Ανώνυμα, Α, 26· Α, 39 καί Β, α, 126.

Σ.Σ. Βιβλιοθήκη Σχολῆς Σύμης.

9: —τ.Β. Βενιαμίν Λέσβιος, I, 20.
10: —τ.Β. Καΐρης Θεόφιλος, I, 1.
14: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, III, 71.

Τ.Τ.Κ. Βιβλιοθήκη Türk Tarih Kurumu, "Αγκυρα.

3: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Γ, 4.
31: —τ.Α. Βούλγαρις Εὐγένιος, II, 1.
39: —τ.Β. Μαυροκορδάτος 'Αλέξανδρος, I, 20.
47: —τ.Β. Κορυδαλεύς Θεόφιλος, II, 106.
60: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Γ, 9.
76: —τ.Β. 'Ανώνυμα, Β, α, 130.
90: —τ.Γ1. 'Ανώνυμα, Β, II, 121.

95: —τ.Α. Βούλγαρις Εὐγένιος, Ι, 2.
98: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Γ, 64.
—τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, ΙΙ, 168.
100: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Γ, 62.
101: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, α, 133.

Φ.Β.Ζ. Φωσκολιανή Βιβλιοθήκη, Ζάκυνθος.
20: —τ.Α. Ἀνώνυμα, Ι, 16.
21: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, β, 89.

Φ.Ε.Ο. Βιβλιοθήκη Φιλαρχαίου Ἑταιρείας Ὄρθρυος, Ἁλμυρός.
33: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Α, 49.
35: —τ.Α. Ἀνώνυμα, Ι, 23.

Χ.Ζ. Χειρόγραφα Γ. Θ. Ζώρα.
—: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Ε, 16.

Χ.Η.Κ. Χειρόγραφα Ἡρακλείου Κρήτης (Βικελαία Βιβλιοθήκη).
13: —τ.Β. Βούλγαρις Εὐγένιος, ΙΙ, 13.

Χ.Μ. Χειρόγραφα Μετεώρων (Μονή Μεταμορφώσεως).
67: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, ΙΙ, 31.
89: —τ.Β. Δαμασκηνός ὁ Στουδίτης, ΙΙ, 15.
91: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, α, 22.
—τ.Γ1. Ἱπποκράτης, Ι, 2.
105: —τ.Α. Ἀνώνυμα, Ι, 24.
—τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, α, 77 καί Γ, 29.
—τ.Β. Πρόκλος, Ι, 6.
—τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Γ, 17.
—τ.Γ1. Ἱπποκράτης, Ι, 14.
187: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, α, 71.
316: —τ.Β. Ἐπιφάνιος ἐπίσκοπος Κύπρου, Ι, 16.
320: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, β, 51.
—τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Α, ΙΙΙ, 6 καί Β, ΙΙ, 29.
399: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, α, 51 καί Γ, 23.

—τ.Β. Ἐπιφάνιος ἐπίσκοπος Κύπρου, Ι, 11.
403: —τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, ΙΙ, 10.
—τ.Γ1. Συμεών Σῆθ, Ι, 3.
405: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, α, 101.
409: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, β, 50.
—τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, Ι, 14.
—τ.Γ1. Ἱπποκράτης, Ι, 16 καί ΙΙΙ, 11.
468: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Β, α, 103.
—τ.Β. Ἐπιφάνιος ἐπίσκοπος Κύπρου, Ι, 29.
—τ.Β. Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, Ι, 2.
—τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, ΙΙ, 125.
—τ.Γ1. Ἱπποκράτης, Ι, 22.
537: —τ.Γ1. Ἱπποκράτης, Ι, 15.
617: —τ.Β. Κούμας Κωνσταντῖνος, Ι, 1.
620: —τ.Γ1. Ἀνώνυμα, Β, ΙΙ, 2.

Χ.Μ.(Μ.Α.Τρ.) Χειρόγραφα Μετεώρων (Μονή Ἁγίας Τριάδος).

10: —τ.Β. Βούλγαρις Εὐγένιος, Ι, 1 (καί τ.Γ. Συμπληρώσεις-Προσθῆκες, 7).
—τ.Γ. Συμπληρώσεις-Προσθῆκες, 4.
42: —τ.Β. Μελέτιος [Μιχαήλ] Μῆτρος, ΙΙ, 9.

Χ.Σ. Χειρόγραφα Σάμου.

30: —τ.Β. Ἀνώνυμα, Α, 44.

ΑΠΟ ΤΑ ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ

Οἱ Φυσικές-Θετικές Ἐπιστῆμες στόν ἑλληνικό 18ο αἰώνα. Gutenberg, 1977.

Θεόφιλος Καΐρης - Κωνσταντῖνος Μ. Κούμας. Δύο πρωτοπόροι δάσκαλοι τοῦ Γένους. Gutenberg, 1977.

Ἡ ἐπιστημονική-φιλοσοφική σκέψη στόν ἑλληνικό χῶρο κατά τήν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας. Ἡ περίπτωση τῶν Φυσικῶν-Θετικῶν Ἐπιστημῶν. Δύο τόμοι. Διδακτορική διατριβή, Ἰωάννινα, 1984.

Οἱ Θετικές Ἐπιστῆμες στόν ἑλληνικό χῶρο (15ος - 19ος αἰ.). Δαίδαλος - Ι. Ζαχαρόπουλος, 1991.

Οἱ Ἐπιστῆμες στήν Τουρκοκρατία. Ἔργα τῶν Φυσικῶν - Θετικῶν Ἐπιστημῶν. Χειρόγραφα καί ἔντυπα. Τόμ. Α΄, *Τά Μαθηματικά.* Βιβλιοπωλεῖον τῆς «Ἑστίας», 1992.

Γερμανικές ἐπιδράσεις στή σκέψη τῶν χρόνων τῆς Νεοελληνικῆς Ἀναγέννησης. Στέφανος Δούγκας ἤ Περί Φυσικῆς Φιλοσοφίας. Ἀθήνα, 1993.

Οἱ Ἐπιστῆμες στήν Τουρκοκρατία. Ἔργα τῶν Φυσικῶν - Θετικῶν Ἐπιστημῶν. Χειρόγραφα καί ἔντυπα. Τόμ. Β΄, *Οἱ Ἐπιστῆμες τῆς Φύσης.* Βιβλιοπωλεῖον τῆς «Ἑστίας», 1993.

Οἱ Ἐπιστῆμες στήν Τουρκοκρατία. Ἔργα τῶν Φυσικῶν - Θετικῶν Ἐπιστημῶν. Χειρόγραφα καί ἔντυπα. Τόμ. Γ΄, *Οἱ Ἐπιστῆμες τῆς Ζωῆς.* Βιβλιοπωλεῖον τῆς «Ἑστίας», 1994.

Ἐπιστημολογικές προσεγγίσεις στή Νεοελληνική ἐπιστημονική σκέψη. Ἐπιλογή ἀπό τά ἔργα τοῦ Μιχαήλ Στεφανίδη. Ἐπιμέλεια, εἰσαγωγή, σχόλια, βιβλιογραφία, εὑρετήρια: Γιάννης Καρᾶς (ὑπό ἔκδοση).

Μέ τόν τρίτο αὐτό τόμο ὁλοκληρώνεται ἡ παρουσίαση τῶν ἔργων, τόσο τῶν χειρογράφων ὅσο καί τῶν ἐντύπων, τῶν Φυσικῶν - Θετικῶν Ἐπιστημῶν κατά τήν περίοδο τοῦ ὀθωμανικοῦ ζυγοῦ.

Πιστεύουμε ὅτι μέ τήν παρουσίαση, στούς τρεῖς αὐτούς τόμους, ἐκτός τῶν ἐντύπων, 2.400 περίπου χειρογράφων κειμένων (τόμ. Α΄ 332, τόμ. Β΄ 1372 καί τόμ. Γ΄ 694) —ὁρισμένα ἀπό τά ὁποῖα περιγράφονται ἐδῶ γιά πρώτη φορά, ὅπως ἐπίσης γιά πρώτη φορά γίνεται ἐδῶ ἡ ταύτιση ἄλλων—, δώσαμε στόν μελετητή τῆς Ἱστορίας τῶν Ἐπιστημῶν στόν τόπο μας *ἕνα πλῆρες, ἕνα ἀντιπροσωπευτικό δεῖγμα* τῆς πνευματικῆς παραγωγῆς τοῦ ἑλληνισμοῦ στόν τομέα τῶν ἐπιστημῶν κατά τήν ἱστορική ἐκείνη περίοδο πού συμβατικά ὁριοθετοῦμε μεταξύ 1453 καί 1821.

Ἔχουμε τώρα μιά πληρέστερη εἰκόνα τοῦ περιεχομένου —ὡς ἕνα βαθμό καί τῆς γεωγραφικῆς διάδοσης— τῶν ἔργων τῶν Φυσικῶν - Θετικῶν Ἐπιστημῶν, πού συνέβαλαν στή διαμόρφωση τῆς πνευματικῆς φαρέτρας τοῦ νεοελληνισμοῦ, κι ὄχι μόνον, στόν εὐρύτερο ἑλληνικό, βαλκανικό χῶρο.

Γνωρίζουμε καλύτερα τό τί διάβαζε, ποιά ἐργαλεῖα μόρφωσης διέθετε, ποιές λύσεις πρότεινε, ἰδιαίτερα στά προβλήματα τῶν ἐπιστημῶν, ὁ Ἕλληνας τῶν χρόνων ἐκείνων· γνωρίζουμε, μέ μεγαλύτερη ἀκρίβεια, τό πῶς 'λειτούργησε' τό κάθε ἕνα ἀπό τά ἔργα αὐτά στή σκέψη τοῦ ὑπόδουλου ἑλληνισμοῦ, τή χρονική διάρκεια παραμονῆς του στό ἐπίκεντρο τῆς παιδείας τῆς ἐποχῆς· τό πῶς, γενικότερα, 'λειτούργησε' ἡ σχέση πομπός-δέκτης.

Μέσα ἀπό, καί μέ ἄξονα τό βιβλίο —κυρίως τό χειρόγραφο βιβλίο—, μέσα ἀπό τά ἔργα πού παρουσιάζουμε στούς τρεῖς αὐτούς τόμους, μποροῦμε νά ἀνιχνεύσουμε τίς πνευματικές σχέσεις, ἀλλά καί τήν ἐξέλιξη τῶν σχέσεων αὐτῶν τοῦ ὑπόδουλου ἑλληνισμοῦ μέ τήν Εὐρώπη, ἀλλά καί μέ τό Βυζάντιο καί κατ' ἐπέκταση μέ τήν ἀρχαία Ἑλλάδα· νά ἐπαναχαράξουμε νοερά τά κανάλια ἀπό τά ὁποῖα οἱ νέες γνώσεις μπόρεσαν, σέ διαφορετικούς χωρόχρονους, νά εἰσχωρήσουν καί νά διαμορφώσουν, μέσα ἀπό πολυποίκιλες ἀντιθέσεις, νέες πνευματικές συνθέσεις· νά μελετήσουμε μέ περισσότερα, μέ συγκεκριμένα στοιχεῖα, τίς ἐπιδράσεις πού ἡ ἑλληνική ἐπιστημονική ἀλλά καί φιλοσοφική σκέψη δέχτηκε ἀπό τήν ἀντίστοιχη εὐρωπαϊκή· νά παρακολουθήσουμε, τέλος, καλύτερα τήν ἐξέλιξη τῆς ἐπιστημονικοφιλοσοφικῆς σκέψης στόν τόπο μας.

ISBN «Ἑστίας» set 960-05-0485-7 ISBN K.N.E. set 960-7094-13-1
(τ. 3) 960-05-0488-1 (τ. 3) 960-7094-16-6